
कविकुलगुरु - कालिदास - संस्कृत - विश्वविद्यालयः

M.2811

शिर्षक	ग्रंथकार	विषय	विस्तार (पुर्ण/अपूर्ण)	टिकाकार	आकार	पृष्ठे	लिपी	सामग्री	**Lines per page**	**Letters per line**	**Condition & age** (शके/विकम सवंत)	**Additional Particulars / Remark**
महाभारत कर्णपर्व	—	पुराण	पूर्ण	-	6/16	276	संस्कृत	कागद	10	29		

॥ अथ श्रीमहाभारते कर्णपर्व प्रारभ्यते ॥

कर्णपर्व
मारुती
कृष्ण
अर्जुन
शल्य
कर्ण

श्रीगणेशायनमः ॥ ॥ नरनारायणौनत्वाप्राचीनाचार्यवर्त्मना कर्णपर्वार्थविद्योतीभावदीपोवितन्यते ॥ १ ॥ ननुविराटादिपर्वचतुष्टयतात्पर्यंक्रमेणार्थलुब्धानामर्थःसेवयानीत्याकपटपूर्वकेणकुलवृद्धवधे
ननृशंसानृतपूर्वकेणमहागुरुवधेनचसिध्यतीत्युक्तं तावतैवार्थनिरूपणंसमाप्तं अतःपरंकाममोक्षावेवनिरूपणीयावितिकर्णपर्वादित्रयंनारंभणीयमितिचेत् सत्यं यथाधर्मार्थौनिरूपितौएवंधर्माभासोर्थाभा
सश्चनिरूपणीयःपरिहाराय एवमधर्मानर्थौअधर्माभासानर्थाभासौचनिरूपणीयौहानायोपादानायच तदर्थमुत्तरग्रंथःकाममोक्षयोःप्रागावश्यकः तत्रचोरेभ्यःकार्पटिकमार्गमुपदिशतःसत्यवादिनःसत्य
वदनंधर्माभासएवमविचार्यघ्राणचक्षुषंराक्षसंघ्नतोव्याधस्यहिंस्रत्वमधर्माभासः तथाशोकहेतुनाकुलक्षयेणप्राप्तोऽर्थोऽर्थाभासः सुप्तानांहननमधर्मः तत्कृतोश्वत्थाम्नोऽभिभवोनर्थः शरणागतस्वसैनिक

श्रीकृष्णायनमः॥ ॥नारायणंनमस्कृत्यनरंचैवनरोत्तमं॥देवींसरस्वतींचैवततोजयमुदीरयेत्॥ १ ॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥ततोद्रोणेहतेराजन्दुर्योधन
मुखानृपाः॥भृशमुद्विग्नमनसोद्रोणपुत्रमुपागमन्॥ १ ॥तेद्रोणमनुशोचंतःकश्मलाभिहतौजसः॥पर्युपासंतशोकार्त्तास्ततःशारद्वतीसुतं॥ २ ॥तेमुहूर्तंसमा
श्वस्यहेतुभिःशास्त्रसंमितैः ॥ रात्र्यागमेमहीपालाःस्वानिवेश्मानिभेजिरे ॥ ३ ॥तेवेश्मस्वपिकौरव्यपृथ्वीशानाप्नुवन्सुखं ॥ चिंतयंतःक्षयंतीव्रंदुःखशोकसम
न्विताः॥ ४ ॥ विशेषतःसूतपुत्रोराजाचैवसुयोधनः ॥ दुःशासनश्चशकुनिःसौबलश्चमहाबलः॥ ५ ॥उषितास्तेनिशांतांतुदुर्योधननिवेशने॥ चिंतयंतःपरिक्ले
शान्पांडवानांमहात्मनां॥ ६ ॥ यत्तद्यूतेपरिक्लिष्टाकृष्णाचानायितासभां ॥ तत्स्मरंतोनुशोचंतोभृशमुद्विग्नचेतसः ॥ ७ ॥ तथातुसंचिंतयतांतान्क्लेशान्द्यूत
कारितान्॥दुःखेनक्षणदाराजन्जगामाब्दशतोपमा ॥ ८ ॥ ततःप्रभातेविमलेस्थितादिष्टस्यशासने ॥ चक्रुरावश्यकंसर्वेविधिदृष्टेनकर्मणा ॥ ९ ॥ तेकृत्वाव
श्यकार्याणिसमाश्वस्यचभारत ॥ योगमाज्ञापयामासुर्युद्धायचविनिर्ययुः ॥ १० ॥ कर्णसेनापतिंकृत्वाकृतकौतुकमंगलाः॥ पूजयित्वाद्विजश्रेष्ठान्दधिपा
त्रघृताक्षतैः॥ ११ ॥गोभिरश्वैश्वनिष्कैश्ववासोभिश्चमहाधनैः॥वंद्यमानाजयाशीर्भिःसूतमागधवंदिभिः॥ १२ ॥तथैवपांडवाराजन्कृतपूर्वाह्णिकक्रियाः॥
शिबिरान्निर्ययुस्तूर्णंयुद्धायकृतनिश्चयाः ॥ १३ ॥

त्राणार्थमन्यायेनापिकृतोब्रह्मवधोनइतरब्रह्मवधवदनर्थोपित्वनर्थाभासएव नचतेनब्रह्महाभवेदित्याततायिवधेदोषाभावस्मरणात् इत्येषामर्थानांनिरूपणार्थउत्तरःसंदर्भः आख्यायिकातुसुखप्रतिप
त्त्यर्था तस्मादिदमपिपर्वत्रयमावश्यकमेव ततोद्रोणेहतेराजन्निति ॥ १ ॥ कश्मलाभिहतौजसःतीव्रशोकाभिघातजव्यामोहेननिरस्तसामर्थ्याः शारद्वतीसुतंद्रौणिं ॥ २ ॥ समाश्वस्यसावधानाभूत्वा रा
त्र्यागमेप्रदोषकाले ॥ ३ ॥ पृथ्वीशाराजानः क्षयंभूतंभाविनंचचिंतयंतःपरामृशंतः ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ क्लेशान्कचग्रहणादीन् क्षणदारात्रिः ॥ ८ ॥ आवश्यकंनित्यकृत्यं ॥ ९ ॥ योगंसंनहनं ॥ १० ॥
॥ ११ ॥ निष्कैःसुवर्णहारैः महाधनैर्बहुमूल्यैः वंद्यमानाःस्तूयमानाः सूतावंशानुक्रमविदः मागधाःपाणिस्वनिकाः बंदिनःस्तुतिपाठकाः ॥ १२ ॥ १३ ॥

॥ ४ ॥ हस्तस्थानांभ्रंशोऽरिष्टसूचकउक्तएवंबद्धानांबंधशैथिल्यमपीत्याह तानीति दिविस्थितानिपतमानानिनक्षत्राणीवाधोमुखान्यदृश्यंतेत्यर्थः ॥ ५ ॥ स्तिमितंस्तब्धं यतोगतसत्वमुद्विग्नचित्तं ॥६॥७॥ वध्यंतिवध्यंते परैरितिशेषः ॥८॥ किमत्रचित्रं क्षणंपांडवैर्जितंचेन्नैतदाश्चर्यं ॥९॥ अस्माकमसकृज्जयोजातइत्याह पश्यध्वमित्यादिना ॥१०॥११॥ तांद्रोणपर्वप्रसिद्धां ॥१२॥१३॥ द्रविणंबलं ॥१४॥

शस्त्राण्येषांतुराजेंद्रशोणिताक्तानिसर्वशः॥ प्राभ्रश्यंतकराग्रेभ्योदृष्ट्वाद्रोणंहतंयुधि॥४॥ तानिबद्धान्यरिष्टानिलंबमानानिभारत॥ अदृश्यंतमहाराजनक्षत्राणियथादिवि॥५॥ तथातुस्तिमितंदृष्ट्वागतसत्वमवस्थितं॥ बलंतवमहाराजराजादुर्योधनोब्रवीत्॥६॥ भवतांबाहुवीर्यंहिसमाश्रित्यमयायुधि॥ पांडवेयाःसमाहूतायुद्धंचेदंप्रवर्तितं॥७॥ तदिदंनिहतेद्रोणेविषण्णमिवलक्ष्यते॥ युध्यमानाश्चसमरेयोधावध्यंतिसर्वशः॥८॥ जयोवापिवधोवापियुध्यमानस्यसंयुगे॥ भवेत्किमत्रचित्रंवैयुध्यध्वंसर्वतोमुखाः॥९॥ पश्यध्वंचमहात्मानंकर्णंवैकर्तनंयुधि॥ प्रचरंतंमहेष्वासंदिव्यैरस्त्रैर्महाबलं॥१०॥ यस्यवैयुधिसंत्रासात्कुंतीपुत्रोधनंजयः॥ निवर्ततेसदामंदःसिंहात्क्षुद्रमृगोयथा॥११॥ येननागायुतप्राणोभीमसेनोमहाबलः॥ मानुषेणैवयुद्धेनतामवस्थांप्रवेशितः॥१२॥ येनदिव्यास्त्रविच्छूरोमायावीसघटोत्कचः॥ अमोघयारणेशक्त्यानिहतोभैरवंनदन्॥१३॥ तस्यदुर्वारवीर्यस्यसत्यसंधस्यधीमतः॥ बाह्वोर्द्रविणमक्षय्यमद्यद्रक्ष्यथसंयुगे॥१४॥ द्रोणपुत्रस्यविक्रांतंराधेयस्यैवचोभयोः॥ पश्यंतुपांडुपुत्रास्तेविष्णुवासवयोरिव॥१५॥ सर्वएवभवंतश्चशक्ताःप्रत्येकशोपिवा॥ पांडुपुत्रान्रणेहंतुंससैन्यान्किमुसंहताः॥ वीर्यवंतःकृतास्त्राश्चद्रक्ष्यथाद्यपरस्परं॥१६॥ ॥संजयउवाच॥ ॥एवमुक्त्वाततःकर्णंचक्रेसेनापतिंतदा॥ तवपुत्रोमहावीर्योभ्रातृभिःसहितोनघ॥१७॥ सैनापत्यमथावाप्यकर्णोराजन्महारथः॥ सिंहनादंविनद्योच्चैःप्रायुध्यतरणोत्कटः॥१८॥ ससृंजयानांसर्वेषांपंचालानांचमारिष॥ केकयानांविदेहानांचकारकदनंमहत्॥१९॥ तस्येषुधाराःशतशःप्रादुरासञ्छरासनात्॥ अग्रेपुंखेषुसंसक्तायथाभ्रमरपंक्तयः॥२०॥ सपीडयित्वापंचालान्पांडवांश्चतरस्विनः॥ हत्वासहस्रशोयोधानर्जुनेननिपातितः॥२१॥ ॥इतिश्रीमहाभा० कर्णप० संजयवाक्यंनामतृतीयोऽध्यायः॥३॥ ॥४॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥एतच्छ्रुत्वामहाराजधृतराष्ट्रोंबिकासुतः॥ शोकस्यांतमपश्यन्वैहतंमेनेसुयोधनं॥१॥

॥१५॥ द्रक्ष्यथदर्शयिष्यथ ॥१६॥१७॥१८॥१९॥ अग्रेपुंखेषुसंसक्ताः प्रेर्यमाणस्यशरस्याग्रेणपुंखेषुप्रेरितेषुपुंखेनसंसक्ताइषुधाराःपूर्वोत्तरेषुसंधानादविच्छिन्नप्रवाहाइत्यर्थः ॥२०॥ पीडयित्वाहत्वेत्यनेककर्तृकेपित्क्वाप्रत्ययश्छांदसः अन्येभ्योपिदृश्यंतेइतिवनिबंतंवाशब्दद्वयं दृशिग्रहणादाद्येतुगपि पीडयन्निघ्नन्नितिवार्थः॥२१॥ ॥इतिकर्णपर्वणिनैल० भारतभा० तृतीयोऽध्यायः॥३॥ ॥४॥ एतदिति॥१॥

विह्वलःचलनासमर्थःकाष्ठवत्पतितः ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ अंतःपुराणिस्त्रियः ॥ ५ ॥ ६ ॥ कदल्यइववेपमानाआसन्निति शेषः ॥ ७ ॥ ८ ॥ दृष्ट्वामनसैवात्मप्रत्ययेनदुःखवतीर्ज्ञात्वा ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥
॥ १२ ॥ जीवन्नरोभद्रशतानिपश्येदितिमनसिनिधायाह यत्त्वयेति ॥ १३ ॥ जयेइति इष्टवियोगमात्रेणदशरथादिर्मृतः अस्यतुजयेनैराश्यमधिकंमरणकारणमस्तीतिभावः उक्तांसंक्षेपेण पुनर्ब्रूहिविस्तरेण

विह्वलःपतितोभूमौनष्टचेताइवद्विपः ॥ तस्मिन्निपतितेभूमौविह्वलेराजसत्तमे ॥ २ ॥ आर्त्तनादोमहानासीत्स्त्रीणांभरतसत्तम ॥ सशब्दःपृथिवींकृत्स्नांपूरयामाससर्वशः ॥ ३ ॥ शोकार्णवेमहाघोरेनिमग्नाभरतस्त्रियः ॥ रुरुदुर्दुःखशोकार्त्ताभृशमुद्विग्नचेतसः ॥ ४ ॥ राजानंचसमासाद्यगांधारीभरतर्षभ ॥ निःसंज्ञापतिताभूमौसर्वाण्यंतःपुराणिच ॥ ५ ॥ ततःस्ताःसंजयोराजन्समाश्वासयदातुराः ॥ मुह्यमानाःसुबहुशोमुंचंत्योवारिनेत्रजं ॥ ६ ॥ समाश्वस्तास्त्रियस्तास्तुवेपमानामुहुर्मुहुः ॥ कदल्यइववातेनधूयमानाःसमंततः ॥ ७ ॥ राजानंविदुरश्चापिप्रज्ञाचक्षुषमीश्वरं ॥ आश्वासयामासतदासिंचंस्तोयेनकौरवं ॥ ८ ॥ सलब्ध्वाशनकैःसंज्ञांताश्चदृष्ट्वास्त्रियोनृप ॥ उन्मत्तइवराजेंद्रस्थितस्तूष्णींविशांपते ॥ ९ ॥ ततोध्यात्वाचिरंकालंनिःश्वस्यचपुनःपुनः ॥ स्वान्पुत्रान्गर्हयामासबहुमेनेच पांडवान् ॥ १० ॥ गर्हयंश्चात्मनोबुद्धिंशकुनेःसौबलस्यच ॥ ध्यात्वातुसुचिरंकालंवेपमानोमुहुर्मुहुः ॥ ११ ॥ संस्तभ्यचमनोभूयोराजाधैर्यसमन्वितः ॥ पुनर्गावल्गणिंसूतंपर्यपृच्छतसंजयं ॥ १२ ॥ यत्त्वयाकथितंवाक्यंश्रुतंसंजयतन्मया ॥ कच्चिद्दुर्योधनःसूतनगतोवैयमक्षयं ॥ १३ ॥ जयेनिराशःपुत्रोमेसततंजयकामुकः ॥ ब्रूहिसंजयतत्त्वेनपुनरुक्तांकथामिमां ॥ १४ ॥ एवमुक्तोब्रवीत्सूतोराजानंजनमेजय ॥ हतोवैकर्त्तनोराजन्सहपुत्रैर्महारथः ॥ १५ ॥ भ्रातृभिश्चमहेष्वासैःसूतपुत्रैस्तनुत्यजैः ॥ दुःशासनश्चनिहतःपांडवेनयशस्विना ॥ पीतंचरुधिरंकोपाद्भीमसेनेनसंयुगे ॥ १६ ॥ ॥ इतिश्रीम० क० प० धृतराष्ट्रशोकोनामचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥ ॥ इतिश्रुत्वामहाराजधृतराष्ट्रोंबिकासुतः ॥ अब्रवीत्संजयंसूतंशोकसंविग्नमानसः ॥ १ ॥ दुष्प्रणीतेनमेतातपुत्रस्यादीर्घजीविनः ॥ हतंवैकर्त्तनंश्रुत्वाशोकोममर्माणिकृंतति ॥ २ ॥ तस्यमेसंशयंछिंधिदुःखपारंतितीर्षतः ॥ कुरूणांसृंजयानांचकेचजीवंतिकेमृताः ॥ ३ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ हतःशांतनवोराजन्दुराधर्षःप्रतापवान् ॥ हत्वापांडवयोधानामर्बुदंदशभिर्दिनैः ॥ ४ ॥ तथाद्रोणोमहेष्वासःपंचालानांरथव्रजान् ॥ निहत्ययुधिदुर्धर्षःपश्चाद्रुक्मरथोहतः ॥ ५ ॥

॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ ॥ इतिक० नै० भा० चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ इतीति ॥ १ ॥ दुष्प्रणीतेनदुर्नयेन अदीर्घजीविनोऽल्पायुषः मयैवदुर्नीत्यापुत्रोमरणोन्मुखःकृतइतिभावः ॥ २ ॥ ३ ॥ हत्वानिघ्नन् ॥ ४ ॥ निहत्यैवदुर्द्धर्षइत्यन्वयः जातइतिशेषः ॥ ५ ॥

हतोगतःपरलोकमितिशेषः एवमग्रेपियोज्यं ॥६॥७॥८॥९॥१०॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७॥२८॥२९॥३०॥३१॥

हतशेषस्यभीष्मेणद्रोणेनचमहात्मना॥अर्धंनिहत्यसैन्यस्यकर्णोवैकर्त्तनोहतः॥६॥विविंशतिर्महाराजराजपुत्रोमहाबलः॥ आनर्त्तयोधान्शतशोनिहत्यनिहतोरणे॥७॥ तथापुत्रोविकर्णस्तेक्षत्रव्रतमनुस्मरन्॥ क्षीणवाहायुधःशूरःस्थितोभिमुखतःपरान्॥८॥घोररूपान्परिक्लेशान्दुर्योधनकृतान्बहून्॥प्रतिज्ञांस्मरताचैवभीमसेनेनपातितः॥ ९॥ विंदानुविंदावावंत्यौराजपुत्रौमहारथौ॥ कृत्वात्वसुकरंकर्मगतौवैवस्वतक्षयं॥ १०॥ सिंधुराष्ट्रमुखानीहदशराष्ट्राणियानिह॥ वशेतिष्ठंतिवीरस्ययःस्थितस्तववशासने॥ ११॥ अक्षौहिणीर्दशैकांचविनिर्जित्यशितैःशरैः॥अर्जुनेनहतोराजन्महावीर्योजयद्रथः॥ १२॥ तथादुर्योधनसुतस्तरस्वीयुद्धदुर्मदः॥वर्त्तमानःपितुःशास्त्रेसौभद्रेणनिपातितः॥१३॥तथादौःशासनिःशूरोबाहुशालीरणोत्कटः॥द्रौपदेयेनसंगम्यगमितोयमसादनं॥ १४॥ किरातानामधिपतिःसागरानूपवासिनां॥देवराजस्यधर्मात्माप्रियोबहुमतःसखा॥ १५॥ भगदत्तोमहीपालःक्षत्रधर्मरतःसदा॥ धनंजयेनविक्रम्यगमितोयमसादनं॥ १६॥ तथाकौरवदायादोन्यस्तशस्त्रोमहायशाः॥ हतोभूरिश्रवाराजन्शूरःसात्यकिनायुधि॥ १७॥श्रुतायुरपिचांबष्ठःक्षत्रियाणांधुरंधरः॥ चरन्नभीतवत्संख्येनिहतःसव्यसाचिना॥ १८॥ तवपुत्रःसदामर्षीकृतास्त्रोयुद्धदुर्मदः॥ दुःशासनोमहाराजभीमसेनेनपातितः॥ १९॥ यस्यराजन्गजानीकंबहुसाहस्रमद्भुतं॥ सुदक्षिणःससंग्रामेनिहतःसव्यसाचिना॥ २०॥ कोसलानामधिपतिर्हत्वाबहुमतान्परान्॥ सौभद्रेणेहविक्रम्यगमितोयमसादनं॥ २१॥ बहुशोयोधयित्वातुभीमसेनंमहारथं॥ चित्रसेनस्तवसुतोभीमसेनेनपातितः॥ २२॥ मद्रराजात्मजःशूरःपरेषांभयवर्द्धनः॥ असिचर्मधरःश्रीमान्सौभद्रेणनिपातितः॥ २३॥ समःकर्णस्यसमरेयःसकर्णस्यपश्यतः॥ वृषसेनोमहातेजाःशीघ्रास्त्रोदृढविक्रमः॥ २४॥ अभिमन्योर्वधंश्रुत्वाप्रतिज्ञामपिचात्मनः॥ धनंजयेनविक्रम्यगमितोयमसादनं॥ २५॥ नित्यंप्रसक्तवैरोयःपांडवैःपृथिवीपतिः॥ विश्राव्यवैरंपार्थेनश्रुतायुःसनिपातितः॥ २६॥ शल्यपुत्रस्तुविक्रांतःसहदेवेनमारिष॥ हतोरुक्मरथोराजन्भ्रातामातुलजोयुधि॥ २७॥ राजाभगीरथोवृद्धोबृहत्क्षत्रश्चकेकयः॥ पराक्रमंतौविक्रांतौनिहतौवीर्यवत्तरौ॥ २८॥ भगदत्तसुतोराजन्कृतप्रज्ञोमहाबलः॥ श्येनवच्चरतासंख्येनकुलेननिपातितः॥२९॥ पितामहस्तवतथाबाह्लीकःसहबाह्लिकैः॥ निहतोभीमसेनेनमहाबलपराक्रमः॥ ३०॥ जयत्सेनस्तथाराजन्जारासंधिर्महाबलः॥ मागधोनिहतःसंख्येसौभद्रेणमहात्मना॥ ३१॥

॥ ३२ ॥३३॥३४॥३५॥३६॥३७॥३८॥ अपावृत्तकवीराः अपगतमावृत्तकंकुत्सितंसंग्रामात्परावर्त्तनंयेषांतेसंशप्तकसहचरागोपालकाः ॥३९॥ ४०॥४१॥ ४२ ॥ ४३॥४४ ॥ ४५ ॥ खरबंधुरयानवान्

पुत्रस्तेदुर्मुखोराजन्दुःसहश्चमहारथः॥ गदयाभीमसेनेननिहतौशूरमानिनौ ॥ ३२ ॥ दुर्मर्षणोदुर्विषहोदुर्जयश्चमहारथः॥ कृत्वात्वसुकरंकर्मगतावैवस्वतक्षयं॥ ३३॥ उभौकलिंगवृषकौभ्रातरौयुद्धदुर्मदौ॥ कृत्वाचासुकरंकर्मगतौवैवस्वतक्षयं॥ ३४ ॥ सचिवोवृषवर्मातिशूरःपरमवीर्यवान्॥ भीमसेनेनविक्रम्यगमितोयमसादनं॥३५॥ तथैवपौरवोराजानागायुतबलोमहान्॥ समरेपांडुपुत्रेणनिहतःसव्यसाचिना॥३६॥ वसातयोमहाराजद्विसाहस्राःप्रहारिणः॥ शूरसेनाश्चविक्रांताःसर्वेयुधिनिपातिताः ॥ ३७ ॥ अभीषाहाःकवचिनःप्रहरंतोरणोत्कटाः ॥ शिबयश्चरथोदाराःकालिंगसहिताहताः ॥ ३८॥ गोकुलेनित्यसंवृद्धायुद्धेपरमकोपनाः॥ तेऽपावृत्तकवीराश्चनिहताःसव्यसाचिना॥ ३९ ॥ श्रेणयोबहुसाहस्राःसंशप्तकगणाश्चये ॥ तेसर्वेपार्थमासाद्यगतावैवस्वतक्षयं॥४०॥ स्यालौतवमहाराजराजानौवृषकाचलौ॥ त्वदर्थमतिविक्रांतौनिहतौसव्यसाचिना॥ ४१॥ उग्रकर्मामहेष्वासोनामतःकर्मतस्तथा॥ शाल्वराजोमहाबाहुर्भीमसेनेनपातितः॥ ४२॥ ओघवांश्चमहाराजबृहंतःसहितौरणे॥ पराक्रमंतौमित्रार्थेगतौवैवस्वतक्षयं॥ ४३॥ तथैवरथिनांश्रेष्ठःक्षेमधूर्त्तिर्विशांपते॥ निहतोगदयाराजन्भीमसेनेनसंयुगे॥ ४४॥ तथाराजन्महेष्वासोजलसंधोमहाबलः॥ सुमहत्कदनंकृत्वाहतःसात्यकिनारणे॥ ४५॥ अलंबुषोराक्षसेंद्रःखरबंधुरयानवान्॥ घटोत्कचेनविक्रम्यगमितोयमसादनं॥४६॥राधेयःसूतपुत्रश्चभ्रातरश्चमहारथाः॥ केकयाःसर्वशश्चापिनिहताःसव्यसाचिना॥४७॥ मालवामद्रकाश्चैवद्राविडाश्चोग्रकर्मिणः॥ यौधेयाश्चललित्थाश्चक्षुद्रकाश्चाप्युशीनराः॥४८॥ मावेल्लकास्तुंडिकेराःसावित्रीपुत्रकाश्चये॥ प्राच्योदीच्याःप्रतीच्याश्चदाक्षिणात्याश्चमारिष ॥ ४९ ॥ पत्तीनांनिहताः संघाहयानांप्रयुतानिच॥ रथव्रजाश्चनिहताहताश्चवरवारणाः॥ ५० ॥ सध्वजाःसायुधाःशूराःसवर्मांबरभूषणाः ॥ कालेनमहतायस्ताःकुशलैर्येचवर्धिताः॥ ५१ ॥ तेहताःसमरेराजन्पार्थेनाक्लिष्टकर्मणा॥ अन्येतथामितबलाःपरस्परवधैषिणः ॥ ५२ ॥ एतेचान्येचबहवोराजानःसगणारणे॥ हताःसहस्रशोराजन्यन्मांत्वंपरिपृच्छसि॥ ५३॥ एवमेषक्षयोवृत्तःकर्णार्जुनसमागमे॥ महेंद्रेणयथावृत्रोयथारामेणरावणः ॥ ५४ ॥ यथाकृष्णेननरकोमुरुश्चनरकारिणा॥ कार्त्तवीर्यश्चरामेणभार्गवेणयथाहतः॥ ५५ ॥ सज्ञातिबांधवःशूरःसमरेयुद्धदुर्मदः॥रणेकृत्वामहद्युद्धंघोरंत्रैलोक्यमोहनं॥ ५६ ॥

खरंतीक्ष्णंबंधुररम्यंयानंविद्यतेयस्य खरैर्गर्दभैर्बंधुरंयानमस्यास्तीतिसःगर्दभसंयुतरथवान्वा ॥ ४६॥४७ ॥४८॥४९॥५०॥५१॥५२॥५३॥५४॥ कृष्णेननरकारिणानरकोमुरुश्चयथेत्यन्वयः ॥५५॥५६॥

कर्णस्तथाहतइत्यनुकृष्यते ॥ ५७ ॥५८॥ ५९ ॥ ६० ॥ ॥ इति॰क॰नै॰भा॰भा॰पंचमोऽध्यायः॥५॥ ॥ ६ ॥ आख्याताइति ॥ १ ॥ २॥ ३ ॥४॥५ ॥ ६॥७॥ षड्भिःद्रोणद्रौणिशल्यकर्णकृप

यथास्कंदेनमहिषोयथारुद्रेणचांधकः॥ तथार्जुनेनसहतोद्वैरथेयुद्धदुर्मदः॥ ५७ ॥ सामात्यबांधवोराजन्कर्णःप्रहरतांवरः॥ जयाशाधार्त्तराष्ट्राणांवैरस्यच मुखंयतः॥ ५८॥ तीर्णस्तत्पांडवोराजन्यत्पुरानावबुध्यसे॥उच्यमानोमहाराजबंधुभिर्हितकांक्षिभिः॥ ५९ ॥ तदिदंसमनुप्राप्तंव्यसनंसुमहात्ययं॥ पुत्राणांरा ज्यकामानांत्वयाराजन्हितैषिणा॥ अहितान्येवचीर्णानितेषांतत्फलमागतं॥ ६० ॥ ॥इतिश्रीमहाभा॰ कर्णप॰ संजयवाक्येपंचमोऽध्यायः॥ ५॥ ॥ ६॥ धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥आख्यातामामकास्तातनिहतायुधिपांडवैः॥ हतांश्चपांडवेयानांमामकैर्ब्रूहिसंजय॥१॥ ॥संजयउवाच॥ ॥कुंतयोयुधिविक्रांतामहा सत्वामहाबलाः॥ सानुबंधाःसहामात्यागांगेयेननिपातिताः ॥ २ ॥ नारायणाबलभद्राःशूराश्चशतशोपरे ॥ अनुरक्ताश्चवीरेणभीष्मेणयुधिपातिताः॥ ३ ॥ समःकिरीटिनासंख्येवीर्येणचबलेनच॥ सत्यजित्सत्यसंधेनद्रोणेननिहतोयुधि॥ ४ ॥ पंचालानांमहेष्वासाःसर्वेयुद्धविशारदाः॥ द्रोणेनसहसंगम्यगतावैव स्वतक्षयं॥ ५॥ तथाविराटद्रुपदौवृद्धौसहसुतौनृपौ॥ पराक्रमंतौमित्रार्थेद्रोणेननिहतौरणे ॥ ६ ॥ योबालएवसमरेसंमितःसव्यसाचिना ॥ केशवेनचदुर्ध र्षोबलदेवेनवाविभो॥ ७॥ परेषांकदनंकृत्वामहारथविशारदः। परिवार्यमहामात्रैःषड्भिःपरमकैरथैः॥ ८॥ अशक्नुवद्भिर्बीभत्सुमभिमन्युर्निपातितः॥ कृतंतं विरथंवीरंक्षत्रधर्मेव्यवस्थितं॥ ९ ॥ दौःशासनिर्महाराजसौभद्रंहतवान्रणे॥ सपत्नानांनिहंताचमहत्यासेनयावृतः॥ १० ॥ अंबष्ठस्यसुतःश्रीमान्मित्रहेतोः पराक्रमन्॥ आसाद्यलक्ष्मणंवीरंदुर्योधनसुतंरणे ॥ ११ ॥ सुमहत्कदनंकृत्वागतोवैवस्वतक्षयं ॥ बृहंतःसुमहेष्वासःकृतास्त्रोयुद्धदुर्मदः॥ १२ ॥ दुःशासनेन विक्रम्यगमितोयमसादनं ॥ मणिमान्दंडधारश्चराजानौयुद्धदुर्मदौ ॥ १३ ॥ पराक्रमंतौमित्रार्थेद्रोणेनयुधिपातितौ ॥ अंशुमान्भोजराजस्तुसहसैन्योम हारथः॥ १४॥ भारद्वाजेनविक्रम्यगमितोयमसादनं॥ सामुद्रश्चित्रसेनश्चसहपुत्रेणभारत॥ १५॥ समुद्रसेनेनबलाद्गमितोयमसादनं॥ अनूपवासीनीलश्च व्याघ्रदत्तश्चवीर्यवान्॥ १६॥ अश्वत्थाम्नाविकर्णेनगमितौयमसादनं॥ चित्रायुधश्चित्रयोधीकृत्वाचकदनंमहत्॥ १७॥ चित्रमार्गेणविक्रम्यविकर्णेनहतो मृधे॥ वृकोदरसमोयुद्धेवृतःकैकेययोधिभिः॥ १८॥ कैकेयेनचविक्रम्यभ्राताभ्रात्रानिपातितः॥ जनमेजयोगदायोधीपार्वतीयःप्रतापवान्॥ १९ ॥

कृतवर्मभिः परमकैरथैर्महामात्रैर्मुख्यैःअशक्नुवद्भिरेकैकश्येनहंतुमितिशेषः ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७॥ १८॥ १९ ॥

रोचमानौएकनामानौभ्रातरौ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ॥ इ० कर्णप० नैल०

दुर्मुखेनमहाराजतवपुत्रेणपातितः ॥ रोचमानौनरव्याघ्रौरोचमानौग्रहाविव ॥ २० ॥ द्रोणेनयुगपद्राजन्दिवंसंप्रापितौशरैः ॥ नृपाश्चप्रतियुध्यंतःपराक्रांताविशांपते ॥ २१ ॥ कृत्वानसुकरंकर्मगतावैवस्वतक्षयं ॥ पुरुजित्कुंतिभोजश्चमातुलौसव्यसाचिनः ॥ २२ ॥ संग्रामनिर्जितौल्लोकान्गमितौद्रोणसायकैः ॥ अभिभूःकाशिराजश्चकाशिकैर्बहुभिर्वृतः ॥ २३ ॥ वसुदानस्यपुत्रेणन्यासितोदेहमाहवे ॥ अमितौजायुधामन्युरुत्तमौजाश्चवीर्यवान् ॥ २४ ॥ निहत्यशतशःशूरानस्मदीयैर्निपातिताः ॥ मित्रवर्माचपांचाल्यःक्षत्रधर्माचभारत ॥ २५ ॥ द्रोणेनपरमेष्वासौगमितौयमसादनं ॥ शिखंडितनयोयुद्धेक्षत्रदेवोयुधांपतिः ॥ २६ ॥ लक्ष्मणेनहतोराजंस्तवपौत्रेणभारत ॥ सुचित्रश्चित्रवर्माचपितापुत्रौमहारथौ ॥ २७ ॥ प्रचरंतौमहावीरौद्रोणेननिहतौरणे ॥ वार्धक्षेमिर्महाराजसमुद्रइवपर्वणि ॥ २८ ॥ आयुधक्षयमासाद्यप्रशांतिंपरमांगतः ॥ सेनाबिंदुसुतःश्रेष्ठःशस्त्रवान्प्रवरोयुधि ॥ २९ ॥ बाह्लिकेनमहाराजकौरवेंद्रेणपातितः ॥ धृष्टकेतुर्महाराजचेदीनांप्रवरोरथः ॥ ३० ॥ कृत्वानसुकरंकर्मगतोवैवस्वतक्षयं ॥ तथासत्यधृतिर्वीरःकृत्वाकदनमाहवे ॥ ३१ ॥ पांडवार्थेपराक्रांतोगमितोयमसादनं ॥ सेनाबिंदुःकुरुश्रेष्ठःकृत्वाकदनमाहवे ॥ ३२ ॥ पुत्रस्तुशिशुपालस्यसुकेतुःपृथिवीपतिः ॥ निहत्यशात्रवान्संख्येद्रोणेननिहतोयुधि ॥ ३३ ॥ तथासत्यधृतिर्वीरोमदिराश्वश्चवीर्यवान् ॥ सूर्यदत्तश्चविक्रांतोनिहतोद्रोणसायकैः ॥ ३४ ॥ श्रेणिमांश्चमहाराजयुध्यमानःपराक्रमी ॥ कृत्वानसुकरंकर्मगतोवैवस्वतक्षयं ॥ ३५ ॥ तथैवयुधिविक्रांतोमागधःपरमास्त्रवित् ॥ भीष्मेणनिहतोराजन्शेतेद्यपरवीरहा ॥ ३६ ॥ विराटपुत्रःशंखस्तुउत्तरश्चमहारथः ॥ कुर्वंतौसुमहत्कर्मगतौवैवस्वतक्षयं ॥ ३७ ॥ वसुदानश्चकदनंकुर्वाणोतीवसंयुगे ॥ भारद्वाजेनविक्रम्यगमितोयमसादनं ॥ ३८ ॥ एतेचान्येचबहवःपांडवानांमहारथाः ॥ हताद्रोणेनविक्रम्ययन्मांत्वंपरिपृच्छसि ॥ ३९ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिसंजयवाक्येषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ मामकस्यास्यसैन्यस्यहृतोत्सेकस्यसंजय ॥ अवशेषंनपश्यामिककुदेमृदितेसति ॥ १ ॥

 ॥ मामकस्येति हृतोत्सेकस्यकेदारान्प्रतिप्रापितोदकस्यक्षुद्रसरसइवावशेषंनपश्यामि ककुदेप्रधानपुरुषसमूहेभीष्मद्रोणकर्णरूपेमृदितेनाशितेसति ॥ १ ॥

असतितुच्छे ॥ २ ॥ शतंशतंसहस्रदशकं आर्षोविभक्तिव्यत्ययः कुंजराणामयुतेनतुल्यंबाह्वोर्बलंयस्यतस्यापिवधंनमृष्यामीतिनअपितुमृष्याम्येव मृत्युजयिनोभीष्मस्यक्षात्रब्राह्मोभयबलवतोद्रोणस्य चवधंकुर्वतांपरेषांकर्णवधस्येषत्करत्वादितिभावः ॥ ३ ॥ ४ ॥ मृताःमृतप्रायाः ॥ ५ ॥ चित्राणिअनेकनानायुधप्रसवक्षमाणि शुभ्राणिदीप्तिमंति चतुर्विधानिदृढदूरसूक्ष्मशब्दवेधीनि विहितानिधनुर्वेदोदितानि चित्रशुभ्रदिव्यविहितान्येववाचतुर्विधानि अत्रविहितानिकृत्रिमाणीतिप्राञ्चः अस्त्रांतरनिवर्त्यमाग्नेयादि नतिमात्रनिवर्त्यंनारायणास्त्रादि प्रयोक्तैकनिवर्त्यंब्रह्मशिरआदि सर्वथाप्यनिवर्त्यंपाशुपता

तौहिवीरौमहेष्वासौमदर्थेकुरुसत्तमौ॥ भीष्मद्रोणौहतौश्रुत्वानार्थोवैजीवितेऽसति॥ २ ॥ नचशोचामिराधेयंहतमाहवशोभनं॥ यस्यबाह्वोर्बलंतुल्यंकुंजराणांशतंशतं॥ ३ ॥ हतप्रवरसैन्यंमेयथाशंससिसंजय ॥ अहतानपिमेशंसकेत्रजीवंतिकेचन ॥ ४ ॥ एतेषुहिमृतेष्वद्ययेत्वयापरिकीर्त्तिताः ॥ येपिजीवंतितेसर्वेमृताइतिमतिर्मम ॥ ५ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ यस्मिन्महास्त्राणिसमर्पितानिचित्राणिशुभ्राणिचतुर्विधानि ॥ दिव्यानिराजन्विहितानिचैवद्रोणेनवीरेद्विजसत्तमेन ॥ ६ ॥ महारथःकृतिमान्क्षिप्रहस्तोदृढायुधोदृढमुष्टिर्दृढेषुः॥ सवीर्यवान्द्रोणपुत्रस्तरस्वीव्यवस्थितोयोद्धुकामस्त्वदर्थे ॥ ७ ॥ आनर्त्तवासीहृदिकात्मजोसौमहारथःसात्वतानांवरिष्ठः॥ स्वयंभोजःकृतवर्माकृतास्त्रोव्यवस्थितोयोद्धुकामस्त्वदर्थे ॥८॥ आर्त्तायनिःसमरेदुष्प्रकंप्यःसेनाग्रणीःप्रथमस्तावकानां॥ यःस्वस्रीयान्पांडवेयान्विसृज्यसत्यांवाचंस्वांचिकीर्षुस्तरस्वी ॥ ९ ॥ तेजोवधंसूतपुत्रस्यसंख्येप्रतिश्रुत्याजातशत्रोःपुरस्तात्॥ दुराधर्षःशक्रसमानवीर्यःशल्यःस्थितोयोद्धुकामस्त्वदर्थे ॥ १० ॥ आजानेयैःसैंधवैःपार्वतीयैर्नदीजकांबोजवनायुजैश्च॥ गांधारराजःस्वबलेनयुक्तोव्यवस्थितोयोद्धुकामस्त्वदर्थे ॥ ११ ॥ शारद्वतोगौतमश्चापिराजन्महाबाहुर्बहुचित्रास्त्रयोधी॥ धनुश्चित्रंसुमहद्भारसाहंव्यवस्थितोयोद्धुकामःप्रगृह्य ॥ १२ ॥ महारथःकेकयराजपुत्रःसदश्वयुक्तंचपताकिनंच ॥ रथंसमारुह्यकुरुप्रवीरव्यवस्थितोयोद्धुकामस्त्वदर्थे ॥ १३ ॥ तथासुतस्तेज्वलनार्कवर्णंरथंसमास्थायकुरुप्रवीरः॥ व्यवस्थितःपुरुमित्रोनरेंद्रव्यभ्रेसूर्योभ्राजमानोयथाखे ॥ १४ ॥ दुर्योधनोनागकुलस्यमध्येव्यवस्थितःसिंहइवाबभासे ॥ रथेनजांबूनदभूषणेनव्यवस्थितःसमरेयोत्स्यमानः ॥ १५ ॥ सराजमध्येपुरुषप्रवीरोरराजजांबूनदचित्रवर्मा॥ पद्मप्रभोवन्हिरिवाल्पधूमोमेघांतरेसूर्यइवप्रकाशः॥ १६ ॥

दि एवंचतुर्विधानिवीरेनिहितानिसमर्पितानि ॥ ६ ॥ कृतिमान्अवंध्ययत्नः ॥ ७ ॥ ८ ॥ आर्त्तायनिःशल्यःस्वस्रीयान्भागिनेयान् उभयोरेवभागिनेयत्वेपिलिंगसमवायात्सर्वेषांभागिनेयत्वं ॥ ९ ॥ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥

॥ १७ ॥ क्षणभोजीशीघ्रभोजी ॥ १८ ॥ १९ ॥ नागपत्तिप्रयायीनागैःपत्तिभिश्चप्रयातुंशीलमस्य नागरथप्रयायीतिपाठांतरं ॥ २० ॥ २१॥ २२ ॥ २३ ॥ सैन्याःसेनामर्हंतितेराजानः यथायथंपक्षद्वये पिजीवमानाआख्याताः इदंभाविजयपराजयादिकंइत्यनेनपक्षद्वयबलतोलनेनव्यक्तंस्पष्टमभिगच्छामिजानामि अर्थाभिपत्तितःफलोपपत्तितः तेनजयोमदीयानांनास्तीतिनिश्चिनोमीतिभावः ॥ २४ ॥

तथासुषेणोप्यसिचर्मपाणिस्तवात्मजःसत्यसेनश्चवीरः॥ व्यवस्थितौचित्रसेनेनसार्धंहृष्टात्मानौसमरेयोद्धुकामौ ॥ १७॥ ह्रीनिषेवोभारतराजपुत्रउग्रायुधः क्षणभोजीसुदर्शः॥ जारासंधिःप्रथमश्चादृढश्चचित्रायुधःश्रुतवर्माजयश्च ॥ १८॥ शलश्चसत्यव्रतदुःशलौचव्यवस्थिताःसहसैन्यानराग्र्याः॥ कैतव्यानामधिपःशूरमानीरणेरणेशत्रुहाराजपुत्रः ॥ १९ ॥ रथीहयीनागपत्तिप्रयायीव्यवस्थितोयोद्धुकामस्त्वदर्थे ॥ वीरःश्रुतायुश्चधृतायुधश्चचित्रांगदश्चित्रसेनश्चवीरः ॥ २० ॥ व्यवस्थितायोद्धुकामानराग्र्याःप्रहारिणोमानिनःसत्यसंधाः ॥ कर्णात्मजःसत्यसंधोमहात्माव्यवस्थितःसमरेयोद्धुकामः॥ २१ ॥ अथापरौकर्णसुतौ वरास्त्रौव्यवस्थितौलघुहस्तौनरेंद्र॥ महद्बलंदुर्भिदमल्पवीर्यैःसमन्वितौयोद्धुकामौत्वदर्थे॥ २२॥ एतैश्चमुख्यैरपरैश्चराजन्योधप्रवीरैरमितप्रभावैः॥ व्यवस्थितोनागकुलस्यमध्येयथामहेंद्रःकुरुराजोजयाय॥ २३॥ ॥धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥आख्याताजीवमानायेपरेसैन्यायथायथं॥ इतीदमवगच्छामिव्यक्तमर्थाभिपत्तितः॥ २४॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥एवंब्रुवन्नेवतदाधृतराष्ट्रोंबिकासुतः॥ हतप्रवीरंविध्वस्तंकिंचिच्छेषंस्वकंबलं॥ २५॥ श्रुत्वाव्यामोहमागच्छच्छोकव्याकुलितेंद्रियः॥ मुह्यमानोब्रवीच्चापिमुहूर्तंतिष्ठसंजय॥ २६॥ व्याकुलंमेमनस्तातश्रुत्वासुमहदप्रियं॥ मनोमुह्यतिचांगानिनचशक्नोमिधारितुं ॥ २७॥ इत्येवमुक्त्वावचनंधृतराष्ट्रोंबिकासुतः॥ भ्रांतचित्तस्ततःसोथबभूवजगतीपतिः॥ २८॥ ॥ इतिश्रीमहाभा० कर्णप० संजयवाक्यंनामसप्तमोऽध्यायः ॥७॥ ॥जनमेजयउवाच॥ ॥श्रुत्वाकर्णंहतंयुद्धेपुत्रांश्चैवनिपातितान्॥ नरेंद्रःकिंचिदाश्वस्तोद्विजश्रेष्ठकिमब्रवीत्॥१॥ प्राप्तवान्परमंदुःखंपुत्रव्यसनजंमहत्॥ तस्मिन्यदुक्तवान्कालेतन्ममाचक्ष्वपृच्छतः॥ २॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥ श्रुत्वाकर्णस्यनिधनमश्रद्धेयमिवाद्भुतं ॥ भूतसंमोहनंभीमंमेरोःसंसर्पणंयथा॥ ३॥ चित्तमोहमिवायुक्तंभार्गवस्यमहामतेः॥ पराजयमिवेंद्रस्यद्विषद्भ्योभीमकर्मणः ॥ ४॥ दिवःप्रपतनंभानोरुर्व्यामिवमहाद्युते॥ संशोषणमिवाचिंत्यंसमुद्रस्याक्षयांभसः॥ ५॥ महीवियद्दिगंबूनांसर्वनाशमिवाद्भुतं॥ कर्मणोरिववैफल्यमुभयोःपुण्यपापयोः॥ ६॥

॥२५॥२६ ॥ अंगानिचक्षुरादीनिमनश्चमुह्यति ॥ २७ ॥ २८ ॥ ॥ इ० कर्णप० नै० भा० सप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ श्रुत्वेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ भार्गवस्यरामस्य शुक्रस्यवा ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥

कर्णस्यवधंसंचित्यमनस्यालोच्यइदंकृत्स्नंजगत्स्वसैन्यंवानास्तीतिसंचित्यनिश्चित्यविललापेतितृतीयेनसंबंधः ॥ ७ ॥ प्राणिनांअवध्यात्कर्णादन्येषांतृणतुल्यानांमंदत्वादल्पवीर्यत्वात् इतिअनेनैवप्रकारेण विनाशनंस्यादपीतिहेतोराशयेचेतसिधम्यमानइवविस्रस्तांगः यथाभ्राष्ट्रेधम्यमानःपाषाणादिःशीर्यतेतद्वद्विशीर्णइत्यर्थः ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ननिवर्त्ततेइतिच्छेदः ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥

संचिंत्यनिपुणंबुद्ध्याधृतराष्ट्रोजनेश्वरः ॥ नेदमस्तीतिसंचिंत्यकर्णस्यसमरेवधं ॥ ७ ॥ प्राणिनामेवमन्येषांस्यादपीतिविनाशनं ॥ शोकाग्निनादह्यमानोधम्यमानइवाशये ॥ ८ ॥ विस्रस्तांगःश्वसन्दीनोहाहेत्युक्त्वासुदुःखितः ॥ विललापमहाराजधृतराष्ट्रोंबिकासुतः ॥ ९ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ संजयाधिरथिर्वीरःसिंहद्विरदविक्रमः ॥ वृषभप्रतिमस्कंधोवृषभाक्षगतिश्चरन् ॥ १० ॥ वृषभोवृषभस्येवयोयुद्धेननिवर्त्तते ॥ शत्रोरपिमहेंद्रस्यवज्रसंहननोयुवा ॥ ११ ॥ यस्यज्यातलशब्देनशरवृष्टिरवेणच ॥ रथाश्वनरमातंगानावतिष्ठंतिसंयुगे ॥ १२ ॥ यमाश्रित्यमहाबाहुंविद्विषांजयकांक्षया ॥ दुर्योधनोकरोद्वैरंपांडुपुत्रैर्महारथैः ॥ १३ ॥ सकथंरथिनांश्रेष्ठःकर्णःपार्थेनसंयुगे ॥ निहतःपुरुषव्याघ्रःप्रसह्यासह्यविक्रमः ॥ १४ ॥ योनामन्यतवैनित्यमच्युतंचधनंजयं ॥ नवृष्णीन्सहितानन्यान्स्वबाहुबलदर्पितः ॥ १५ ॥ शार्ङ्गगांडीवधन्वानौसहितावपराजितौ ॥ अहंदिव्याद्रथादेकःपातयिष्यामिसंयुगे ॥ १६ ॥ इतियःसततंमंदमवोचल्लोभमोहितं ॥ दुर्योधनमवाचीनंराज्यकामुकमातुरं ॥ १७ ॥ योजयत्सर्वकांबोजानावंत्यान्केकयैःसह ॥ गांधारान्मद्रकान्मत्स्यांस्त्रिगर्तांस्तंगणान्शकान् ॥ १८ ॥ पंचालांश्चविदेहांश्चकुलिंदान्काशिकोसलान् ॥ सुह्मानंगांश्चवंगांश्चनिषादान्पुंड्रचीरकान् ॥ १९ ॥ वत्सान्कलिंगांस्तरलानश्मकानृषिकानपि ॥ जित्वैतान्समरेवीरश्चक्रेबलिभृतःपुरा ॥ २० ॥ शरव्रातैःसुनिशितैःसुतीक्ष्णैःकंकपत्रिभिः ॥ दुर्योधनस्यवृद्ध्यर्थंराधेयोरथिनांवरः ॥ २१ ॥ दिव्यास्त्रविन्महातेजाःकर्णोवैकर्त्तनोवृषः ॥ सेनागोपश्चसकथंशत्रुभिःपरमास्त्रवित् ॥ २२ ॥ घातितःपांडवैःशूरैःसमरेवीर्यशालिभिः ॥ वृषोमहेंद्रोदेवेषुवृषःकर्णोनरेष्वपि ॥ २३ ॥ तृतीयमन्यंलोकेषुवृषंनैवानुशुश्रुम ॥ उच्चैःश्रवावरोश्वानांराज्ञांवैश्रवणोवरः ॥ २४ ॥ वरोमहेंद्रोदेवानांकर्णःप्रहरतांवरः ॥ योजितःपार्थिवैःशूरैःसमर्थैर्वीर्यशालिभिः ॥ २५ ॥ दुर्योधनस्यवृद्ध्यर्थंकृत्स्नामुर्वीमथाजयत् ॥ यंलब्ध्वामागधोराजासांत्वमानोथसौहृदैः ॥ २६ ॥ अरौत्सीत्पार्थिवंक्षत्रमृतेयादवकौरवान् ॥ तंश्रुत्वानिहतंकर्णंद्वैरथेसव्यसाचिना ॥ २७ ॥

अवाचीनंचितयाऽधोमुखं ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ जलवर्षित्वाद्देवेषुमहेंद्रोवृषः धनवर्षित्वान्मनुष्येषुकर्णोवृषः ॥ २३ ॥ तृतीयमेवमभितो वृष्टिकर्त्तारंवृषं ॥ २४ ॥ अजितइतिच्छेदः योजितोनियोजितोमयेतिवा ॥ २५ ॥ यमिति मागधोप्यस्यैवबलेनबलवानितिभावः ॥ २६ ॥ २७ ॥

॥ २८ ॥ अप्लवः नौकाहीनः ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ॥ इतिकर्णप० नैल० भारतभा० अष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ ॥९॥ ॥ श्रियेति ॥१॥२॥३॥४॥५॥६॥७॥८॥९॥१०॥११॥ दुःखाद्भीष्मद्रोणवध

शोकार्णवेनिमग्नोहंभिन्नानौरिवसागरे ॥ तंवृषंनिहतंश्रुत्वाद्वैरथेरथिनांवरं ॥ २८ ॥ शोकार्णवेनिमग्नोहमप्लवःसागरेयथा ॥ ईदृशैर्यद्यहंदुःखैर्नविनश्यामिसंज
य ॥ २९ ॥ वज्राद्दृढतरंमन्येहृदयंममदुर्भिदं ॥ ज्ञातिसंबंधिमित्राणामिमंश्रुत्वापराभवं ॥ ३० ॥ कोमदन्यःपुमाँल्लोकेनजह्यात्सूतजीवितं ॥ विषमग्निंप्रपातंचप
र्वताग्रादहंवृणे ॥ नहिशक्ष्यामिदुःखानिसोढुंकष्टानिसंजय ॥ ३१ ॥ ॥ इ० म० भा० कर्णप० धृतराष्ट्रवाक्येऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ ॥ ९ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ श्रिया
कुलेनयशसातपसाचश्रुतेनच ॥ त्वामद्यसंतोमन्यंतेययातिमिवनाहुषं ॥ १ ॥ श्रुतेमहर्षिप्रतिमःकृतकृत्योसिपार्थिव ॥ पर्यवस्थापयात्मानंमाविषादेमनःकृथाः
॥ २ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ दैवमेवपरंमन्येधिक्पौरुषमनर्थकं ॥ यत्रशालप्रतीकाशःकर्णोहन्यतसंयुगे ॥ ३ ॥ हत्वायुधिष्ठिरानीकंपंचालानांरथव्रजान् ॥ प्रता
प्यशरवर्षेणदिशःसर्वामहारथः ॥ ४ ॥ मोहयित्वारणेपार्थान्वज्रहस्तइवासुरान् ॥ सकथंनिहतःशेतेवायुरुग्णइवद्रुमः ॥ ५ ॥ शोकस्यांतंनपश्यामिपारंजलनि
धेरिव ॥ चिंतामेवर्धतेतीवमुमूर्षाचापिजायते ॥ ६ ॥ कर्णस्यनिधनंश्रुत्वाविजयंफाल्गुनस्यच ॥ अश्रद्धेयमहंमन्येवधंकर्णस्यसंजय ॥ ७ ॥ वज्रसारमयंनूनंहृद
यंदुर्भिदंमम ॥ यच्छ्रुत्वापुरुषव्याघ्रंहतंकर्णंनदीर्यते ॥ ८ ॥ आयुर्नूनंसुदीर्घंमेविहितंदैवतैःपुरा ॥ यत्रकर्णंहतंश्रुत्वाजीवामीहसुदुःखितः ॥ ९ ॥ धिग्जीवितमिदंचै
वसुहृद्धीनस्यसंजय ॥ अद्यचाहंदशामेतांगतःसंजयगर्हितां ॥ १० ॥ कृपणंवर्त्तयिष्यामिशोच्यःसर्वस्यमंदधीः ॥ अहमेवपुराभूत्वासर्वलोकस्यसत्कृतः ॥ ११ ॥
परिभूतःकथंसूतपरैःशक्ष्यामिजीवितुं ॥ दुःखात्सुदुःखव्यसनंप्राप्तवानस्मिसंजय ॥ १२ ॥ भीष्मद्रोणवधेनैवकर्णस्यचमहात्मनः ॥ नावशेषंप्रपश्यामिसूतपु
त्रेहतेयुधि ॥ १३ ॥ सहिपार्यमहानासीत्पुत्राणांममसंजय ॥ युद्धेहिनिहतःशूरोविसृजन्सायकान्बहून् ॥ १४ ॥ कोहिमेजीवितेनार्थस्तमृतेपुरुषर्षभं ॥ रथादा
धिरथिर्नूनंन्यपतत्सायकार्दितः ॥ १५ ॥ पर्वतस्येवशिखरंवज्रपाताद्विदारितं ॥ सशेतेपृथिवींनूनंशोभयन्रुधिरोक्षितः ॥ १६ ॥ मातंगइवमत्तेनद्विपेंद्रेणनिपा
तितः ॥ योबलंधार्त्तराष्ट्राणांपांडवानांयतोभयं ॥ १७ ॥ सोर्जुनेनहतःकर्णःप्रतिमानंधनुष्मतां ॥ सहिवीरोमहेष्वासोमित्राणामभयंकरः ॥ १८ ॥

जात् दुःखंचव्यसनंचतदुभयं दुःखंकर्णवधजं व्यसनंशेषनाशजं ॥ १२ ॥ तदेवाह भीष्मेत्यादिना ॥ १३ ॥ पार्यपारप्रदंनौकास्थानीयं ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ प्रतिमानंध्वजभूतं ॥ १८ ॥

यथापंगोरध्वगमनंदुर्घटमेवंदुर्योधनस्याकूतमभिप्रायोदुर्घटः तृषितस्यविप्रुषोजलबिंदवोयथातृष्णोपशमायनभवंतिएवंदुर्योधनचेष्टितमपीष्टसिद्ध्यर्थेनपर्याप्तमित्यर्थः ॥ १९ ॥ २० ॥ दीनपौरुषःनष्टपरा

शेतेविनिहतोवीरोदेवेंद्रेणइवाचलः॥ पंगोरिवाध्वगमनंदरिद्रस्येवकामितं॥ १९ ॥दुर्योधनस्यचाकूतंतृषितस्येवविप्रुषः॥ अन्यथाचिंतितंकार्यमन्यथातत्तु जायते॥ २० ॥ अहोनुबलवद्दैवंकालश्चदुरतिक्रमः॥ पलायमानःकृपणोदीनात्मादीनपौरुषः॥ २१ ॥ कच्चिद्विनिहतःसूतपुत्रोदुःशासनोमम ॥ कच्चिन्नदीना चरितंकृतवांस्तातसंयुगे॥ २२॥ कच्चिन्ननिहतःशूरोयथाऽन्येक्षत्रियर्षभाः॥ युधिष्ठिरस्यवचनंमायुध्यस्वेतिसर्वदा॥ २३॥ दुर्योधनोनाभ्यगृह्णान्मूढःपथ्यमि वौषधं॥ शरतल्पेशयानेनभीष्मेणसुमहात्मना॥ २४॥ पानीयंयाचितःपार्थःसोविध्यन्मेदिनीतलं॥ जलस्यधारांजनितांदृष्ट्वापांडुसुतेनच॥ २५॥ अब्रवीत्स महाबाहुस्तातसंशाम्यपांडवैः॥ प्रशमाद्धिभवेच्छांतिर्मदंतंयुद्धमस्तुवः॥ २६॥ भ्रातृभावेनपृथिवींभुंक्ष्वपांडुसुतैःसह॥ अकुर्वन्वचनंतस्यनूनंशोचतिपुत्रकः ॥ २७॥ तदिदंसमनुप्राप्तंवचनंदीर्घदर्शिनः॥ अहंतुनिहतामात्योहतपुत्रश्चसंजय ॥ २८॥ द्यूततःकृच्छ्रमापन्नोलूनपक्षइवद्विजः॥ यथाहिशकुनिंगृह्यच्छित्वा पक्षौचसंजय॥ २९ ॥ विसर्जयंतिसंहृष्टास्ताड्यमानाःकुमारकाः॥ लूनपक्षतयातस्यगमनंनोपपद्यते॥ ३० ॥ तथाहमपिसंप्राप्तोलूनपक्षइवद्विजः॥ क्षीणःस र्वार्थहीनश्चनिर्ज्ञातिर्बंधुवर्जितः॥ कांदिशंप्रतिपत्स्यामिदीनःशत्रुवशंगतः॥ ३१ ॥ ॥वैशंपायनउवाच॥ ॥इत्येवंधृतराष्ट्रोथविलप्यबहुदुःखितः॥ प्रोवाच संजयंभूयःशोकव्याकुलमानसः॥३२॥ ॥धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥योजयत्सर्वकांबोजानंबष्ठान्केकयैःसह॥ गांधारांश्चविदेहांश्चजित्वाकार्यार्थमाहवे॥३३॥ दुर्योधनस्यवृद्ध्यर्थंयोजयत्पृथिवींप्रभुः॥ सजितःपांडवैःशूरैःसमरेबाहुशालिभिः॥ ३४ ॥ तस्मिन्हतेमहेष्वासेकर्णेयुधिकिरीटिना ॥ केवीराःपर्यतिष्ठंततन्म माचक्ष्वसंजय॥ ३५॥ कच्चिन्नैकःपरित्यक्तःपांडवैर्निहतोरणे॥ उक्तंत्वयापुरातातयथावीरोनिपातितः ॥ ३६ ॥ भीष्ममप्रतियुद्ध्यंतंशिखंडीसायकोत्तमैः॥ पातयामाससमरेसर्वशस्त्रभृतांवरं॥३७॥ तथाद्रौपदिनाद्रोणोन्यस्तसर्वायुधोयुधि॥युक्तयोगोमहेष्वासःशरैर्बहुभिराचितः॥३८॥ निहतःखड्गमुद्यम्यधृष्टद्युम्ने नसंजय॥ अंतरेणहतावेतौछलेनचविशेषतः॥ ३९॥ अश्रौषमहमेतद्वैभीष्मद्रोणौनिपातितौ॥ भीष्मद्रोणौहिसमरेनहन्याद्वज्रभृत्स्वयं॥ ४०॥

क्रमः ॥ २१ ॥ २२ ॥ अन्येक्षुद्राः ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ताड्यमानाःताडयंतः ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५॥ ३६ ॥ अप्रतियुद्ध्यंतंशिखंडिनाप्रतियुद्धम नंगीकुर्वाणं ॥ ३७ ॥ द्रौपदिनाद्रुपदपुत्रेणधृष्टद्युम्नेन ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥

॥४१॥४२॥ कुंडलाभ्यांसकवचाभ्यामर्थे तादर्थ्येचतुर्थी ॥ ४३॥ अवमन्येअवमेने ॥४४॥४५॥४६॥४७॥४८॥४९॥५०॥५१॥ रथेति रथभंगाद्यभावेतस्यमृत्युर्नभवेदितिभावः ॥५२॥५३ ॥५४॥५५॥

न्यायेनयुध्यमानौहितद्वैसत्यंब्रवीमिते॥ कर्णत्वस्यंतमस्त्राणिदिव्यानिचबहूनिच ॥ ४१ ॥ कथमिंद्रोपमंवीरंमृत्युर्युद्धेसमस्पृशत्॥ यस्यविद्युत्प्रभांशक्तिंदिव्यां कनकभूषणां ॥ ४२ ॥ प्रायच्छद्द्विषतांहंत्रींकुंडलाभ्यांपुरंदरः॥ यस्यसर्पमुखोदिव्यःशरःकांचनभूषणः ॥ ४३ ॥ अशेतनिहतःपत्रीचंदनेष्वरिसूदनः ॥ भीष्मद्रोणमुखान्वीरान्योवमन्येमहारथान्॥ ४४ ॥ जामदग्न्यान्महाघोरंब्राह्ममस्त्रमशिक्षत॥ यश्चद्रोणमुखान्दृष्ट्वाविमुखानर्दितान्शरैः ॥ ४५ ॥ सौभद्रस्यमहाबाहुर्व्यधमत्कार्मुकंशितैः॥ यश्चनागायुतप्राणंवज्ररंहसमच्युतं ॥ ४६ ॥ विरथंसहसाकृत्वाभीमसेनमथाहसत् ॥ सहदेवंचनिर्जित्यशरैःसन्नतपर्वभिः॥४७॥ कृपयाविरथंकृत्वानाहनद्धर्मचिंतया॥ यश्चमायासहस्राणिविकुर्वाणंजयैषिणं॥ ४८ ॥ घटोत्कचंराक्षसेंद्रंशक्रशक्त्यानिजघ्निवान्॥ एतांश्चदिवसान्यस्ययुद्धेभीतोधनंजयः॥ ४९ ॥ नागमद्द्वैरथंवीरःसकथंनिहतोरणे॥ संशप्तकानांयोधायेआह्वयंतसदान्यतः ॥ ५० ॥ एतान्हत्वाहनिष्यामिपश्चाद्वैकर्तनंरणे ॥ इतिव्यपदिशन्पार्थोवर्जयन्सूतजंरणे॥ ५१ ॥ सकथंनिहतोवीरःपार्थेनपरवीरहा ॥ रथभंगोनचेत्तस्यधनुर्वानव्यशीर्यत ॥ ५२ ॥ नचेदस्त्राणिनिर्णेशुःसकथंनिहतःपरैः॥ कोहिशक्तोरणेकर्णंविधुन्वानंमहद्धनुः॥ ५३ ॥ विमुंचंतंशरान्घोरान्दिव्यान्यस्त्राणिचाहवे॥ जेतुंपुरुषशार्दूलंशार्दूलमिववेगिनं ॥५४॥ ध्रुवंतस्यधनुश्छिन्नंरथोवापिमहींगतः॥ अस्त्राणिवाप्रनष्टानियथाशंससिमेहतं॥ ५५॥ नह्यन्यदपिपश्यामिकारणंतस्यनाशने॥ नहन्मिफाल्गुनंयावत्तावत्पादौनधावये॥५६॥ इतियस्यमहाघोरंव्रतमासीन्महात्मनः॥ यस्यभीतोरणेनिद्रांधर्मराजोयुधिष्ठिरः॥५७॥ त्रयोदशसमानित्यंनाभजत्पुरुषर्षभः॥ यस्यवीर्यवतोवीर्यमुपाश्रित्यमहात्मनः॥ ५८ ॥ ममपुत्रःसभांभार्यांपांडूनांनीतवान्बलात्॥ तत्रापिचसभामध्येपांडवानांचपश्यतां ॥ ५९ ॥ दासभार्येतिपांचालीमब्रवीत्कुरुसन्निधौ॥ नसंतिपतयःकृष्णेसर्वेषंढतिलैःसमाः॥ ६० ॥ उपतिष्ठस्वभर्त्तारमन्यंवावरवर्णिनि॥ इत्येवंयःपुरावाचोरूक्षाःसंश्रावयन्रुषा॥ ६१ ॥ सभायांसूतजःकृष्णांसकथंनिहतःपरैः॥ यदिभीष्मोरणश्लाघीद्रोणोवायुधिदुर्मदः ॥ ६२ ॥ नहनिष्यतिकौंतेयान्पक्षपातात्सुयोधन॥ सर्वानिवहनिष्यामिव्येतुतेमानसोज्वरः ॥ ६३ ॥ किंकरिष्यतिगांडीवमक्षय्यौचमहेषुधी॥ स्निग्धचंदनदिग्धस्यमच्छरस्याभिधावतः॥ ६४ ॥ सनूनमृषभस्कंधोह्यर्जुनेनकथंहतः ॥ यश्चगांडीवमुक्तानांस्पर्शमुग्रमचिंतयन्॥ ६५ ॥ अपतिर्ह्यसिकृष्णेतिब्रुवन्पार्थानवैक्षत॥ यस्यनासीद्भयंपार्थैःसपुत्रैःसजनार्दनैः॥६६॥

॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥

॥ ६७ ॥ प्रतीपंप्रातिभव्येनअभिधावद्भिःसर्वदिग्भ्यःसमागतैः ॥ ६८ ॥ आधिरथेःअधिरथपुत्रस्य सोमसूर्यसाहचर्यात्प्रकर्षेणभातीतियोगाच्चप्रभोवह्निस्तेषांत्रयाणामंशुभिर्मयूखैः ॥ ६९ ॥ मंदोदुर्योध

स्वबाहुबलमाश्रित्यमुहूर्त्तमपिसंजय ॥ तस्यनाहंवधंमन्येदेवैरपिसवासवैः ॥ ६७ ॥ प्रतीपमभिधावद्भिःकिंपुनस्तातपांडवैः ॥ नहिज्यांसंस्पृशानस्यतलत्रेवापिगृह्णतः ॥ ६८ ॥ पुमानाधिरथेःस्थातुंकश्चित्प्रमुखतोर्हति ॥ अपिस्यान्मेदिनीहीनासोमसूर्यप्रभांशुभिः ॥ ६९ ॥ नवधःपुरुषेंद्रस्यसंयुगेष्वपलायिनः ॥ येनमंदःसहायेनभ्रात्रादुःशासनेनच ॥ ७० ॥ वासुदेवस्यदुर्बुद्धिःप्रत्याख्यानमरोचत ॥ सनूनंवृषभस्कंधंकर्णंदृष्ट्वानिपातितं ॥ ७१ ॥ दुःशासनंचनिहतंमन्येशोचतिपुत्रकः ॥ हतंवैकर्त्तनंश्रुत्वाद्वैरथेसव्यसाचिना ॥ ७२ ॥ जयतःपांडवान्दृष्ट्वाकिंस्विद्दुर्योधनोब्रवीत् ॥ दुर्मर्षणंहतंदृष्ट्वावृषसेनंचसंयुगे ॥ ७३ ॥ प्रभग्नंचबलंदृष्ट्वावध्यमानंमहारथैः ॥ पराङ्मुखांश्चराज्ञस्तुपलायनपरायणान् ॥ ७४ ॥ विद्रुतान्रथिनोदृष्ट्वामन्येशोचतिपुत्रकः ॥ अनेयश्चाभिमानीचदुर्बुद्धिरजितेंद्रियः ॥ ७५ ॥ हतोत्साहंबलंदृष्ट्वाकिंस्विद्दुर्योधनोब्रवीत् ॥ स्वयंवैरंमहत्कृत्वावार्यमाणःसुहृद्गणैः ॥ ७६ ॥ प्रधनेहतभूयिष्ठैःकिंस्विद्दुर्योधनोब्रवीत् ॥ भ्रातरंनिहतंदृष्ट्वाभीमसेनेनसंयुगे ॥ ७७ ॥ रुधिरेपीयमानेचकिंस्विद्दुर्योधनोब्रवीत् ॥ सहगांधारराजेनसभायांयदभाषत ॥ ७८ ॥ कर्णोर्जुनंरणेहंताहतेतस्मिन्किमब्रवीत् ॥ द्यूतंकृत्वापुराहृष्टोवंचयित्वाचपांडवान् ॥ ७९ ॥ शकुनिःसौबलस्तातहतेकर्णेकिमब्रवीत् ॥ कृतवर्मामहेष्वासःसात्वतानांमहारथः ॥ ८० ॥ हतंवैकर्त्तनंदृष्ट्वाहार्दिक्यःकिमभाषत ॥ ब्राह्मणाःक्षत्रियावैश्यायस्यशिक्षामुपासते ॥ ८१ ॥ धनुर्वेदंचिकीर्षंतोद्रोणपुत्रस्यधीमतः ॥ युवारूपेणसंपन्नोदर्शनीयोमहायशाः ॥ ८२ ॥ अश्वत्थामाहतेकर्णेकिमभाषतसंजय ॥ आचार्योयोधनुर्वेदेगौतमोरथसत्तमः ॥ ८३ ॥ कृपःशारद्वतस्तातहतेकर्णेकिमब्रवीत् ॥ मद्रराजोमहेष्वासःशल्यःसमितिशोभनः ॥ ८४ ॥ दृष्ट्वाविनिहतंकर्णंसारथ्येरथिनांवरः ॥ किमभाषतसौवीरोमद्राणामधिपोबली ॥ ८५ ॥ दृष्ट्वाविनिहतंसर्वेयोधावारणदुर्जयाः ॥ येचकेचनराजानःपृथिव्यांयोद्धुमागताः ॥ वैकर्तनंहतंदृष्ट्वाकान्यभाषंतसंजय ॥ ८६ ॥ द्रोणेतुनिहतेवीरेरथव्याघ्रेनरर्षभे ॥ केवामुखमनीकानामासन्संजयभागशः ॥ ८७ ॥ मद्रराजःकथंशल्योनियुक्तोरथिनांवरः ॥ वैकर्त्तनस्यसारथ्येतन्ममाचक्ष्वसंजय ॥ ८८ ॥

नः ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ प्राङ्मुखानितिपाठेनिवर्तितमुखान् प्रत्यङ्मुखाःकौरवायदिपलायंतेतदाप्राङ्मुखाएवभवंतीत्यर्थः ॥ ७४ ॥ अनेयःअशिक्षणीयः यतोभिमानीविद्वत्त्वाभिमानी अतएव दुर्बुद्धिःहितमजानन् ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ प्रधनेरणे ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ कानिवाक्यानीतिशेषः ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥

॥ ८९ ॥ ९० ॥ प्रत्युदीयुःकथमितिशेषः ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ हतोत्सेधस्यविनष्टोत्कर्षस्य ॥ ९३ ॥ ९४ ॥९५॥ ९६ ॥ ९७॥ ॥ इतिकर्णप०नै०नवमोध्यायः ॥ ९ ॥१०॥ हतेद्रोणइति ॥ १ ॥२॥ स्वबलंप्र
तिविद्रुतंद्रवंतंदृष्ट्वा ॥ ३ ॥४॥लब्धलक्षैःप्राप्तजयैः व्यायच्छद्भिःयतमानैः प्रत्यहारंप्रत्यवहारं प्रत्याहारमितिवापाठः ॥५॥६॥ पर्यंकेष्वेववरासनेषु॥७॥साम्नाप्रियवचसा परमवल्गुनाऽतिमधुरेण ॥८॥ का

केरक्षन्दक्षिणंचक्रंसूतपुत्रस्ययुध्यतः॥ वामंचक्रंररक्षुर्वाकिंवावीरस्यपृष्ठतः ॥ ८९ ॥ केकर्णंनजहुःशूराःकेक्षुद्राःप्राद्रवंस्ततः ॥ कथंचवःसमेतानांहतःकर्णो
महारथः॥ ९० ॥ पांडवाश्चस्वयंशूराःप्रत्युदीयुर्महारथाः॥ सृजंतःशरवर्षाणिवारिधाराइवांबुदाः ॥ ९१ ॥ सचसर्पमुखोदिव्योमहेषुप्रवरस्तदा ॥ व्यर्थःकथं
समभवत्तन्ममाचक्ष्वसंजय॥ ९२ ॥ मामकस्यास्यसैन्यस्यहतोत्सेधस्यसंजय॥ अवशेषंनपश्यामिककुदेमृदितेसति॥९३॥ तौहिवीरौमहेष्वासौमदर्थेत्यक्त
जीवितौ॥ भीष्मद्रोणौहतौश्रुत्वाकोन्वर्थोजीवितेनमे॥ ९४ ॥ पुनःपुनर्नमृष्यामिहतंकर्णंचपांडवैः॥ यस्यबाह्वोर्बलंतुल्यंकुंजराणांशतंशतैः ॥ ९५॥ द्रोणेहते
चयद्वृत्तंकौरवाणांपरैःसह॥संग्रामेनरवीराणांतन्ममाचक्ष्वसंजय॥९६॥यथाकर्णश्चकौंतेयैःसहयुद्धमयोजयत्॥तथाचद्विषतांहंतारणेशांतस्तदुच्यतां॥९७॥
इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिधृतराष्ट्रप्रश्नेनवमोऽध्यायः॥९॥ ॥१०॥ ॥संजयउवाच॥ ॥हतेद्रोणेमहेष्वासेतस्मिन्नहनिभारत॥कृतेचमोघसंकल्पेद्रोणपु
त्रेमहारथे॥१॥द्रवमाणेमहाराजकौरवाणांबलार्णवे॥ व्यूह्यपार्थःस्वकंसैन्यमतिष्ठद्भ्रातृभिर्वृतः॥२॥ तमवस्थितमाज्ञायपुत्रस्तेभरतर्षभ॥विद्रुतंस्वबलंदृष्ट्वा
पौरुषेणन्यवारयत्॥३॥ स्वमनीकमवस्थाप्यबाहुवीर्यमुपाश्रितः॥ युत्ध्वाचसुचिरंकालंपांडवैःसहभारत॥४॥ लब्धलक्षैःपरैर्हृष्टैर्व्यायच्छद्भिश्चिरंतदा॥ सं
ध्याकालंसमासाद्यप्रत्यहारमकारयत्॥५॥ कृत्वाऽवहारंसैन्यानांप्रविश्यशिबिरंस्वकं॥ कुरवःसुहितंमंत्रंमंत्रयांचक्रिरेमिथः॥६॥ पर्यंकेषुपरार्ध्येषुस्पर्ध्यास्त
रणवत्सुच॥ वरासनेषूपविष्टाःसुखशय्यास्विवामराः॥७॥ ततोदुर्योधनोराजासाम्नापरमवल्गुना॥ तानाभाष्यमहेष्वासान्प्राप्तकालमभाषत॥८॥ मतंम
तिमतांश्रेष्ठाःसर्वेप्रब्रूतमाचिरं॥ एवंगतेतुकिंकार्यंकिंचकार्यतरंनृपाः॥९॥ ॥संजयउवाच॥ ॥ एवमुक्तेनरेंद्रेणनरसिंहायुयुत्सवः॥ चक्रुर्नानाविधाश्चेष्टाः
सिंहासनगतास्तदा॥१०॥ तेषांनिशाम्येंगितानियुद्धेप्राणान्जुहूषतां॥ समुद्वीक्ष्यमुखंराज्ञोबालार्कसमवर्चसं ॥ ११ ॥ आचार्यपुत्रोमेधावीवाक्यज्ञोवाक्य
मादद॥ रागोयोगस्तथादाक्ष्यंनयश्चेत्यर्थसाधकाः॥ १२ ॥ उपायाःपंडितैःप्रोक्तास्तेतुदैवमुपाश्रिताः॥ लोकप्रवीरायेऽस्माकंदेवकल्पामहारथाः ॥ १३ ॥

र्यतरंआवश्यकतरंयत्कार्यंकर्त्तव्यंपरंमतंसंमतंतत्प्रब्रूत ॥९॥ चेष्टाःशौर्याभिनयरूपाःभुजास्फालनाद्याः ॥ १० ॥ निशाम्यआलोच्य वर्चसंछांदसष्टच् ॥११॥ रागःस्वामिभक्तिःयोगोदेशकालादिसंपत्तिः
दाक्ष्यंबलं नयोनीतिः॥ १२ ॥ १३ ॥

॥१४॥ सर्वार्थैः रागादिभिः सुनीतैः दैवमनुलोम्यते अनुकूलंक्रियते नकेवलंरागाद्यपेक्षयादैवस्यप्राबल्यमपितुदैवापेक्षयापिसुप्रणीतारागादयःप्रबलाइत्यर्थः ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ बहुमतींबाहुल्यवतींअति शयितामितियावत् ॥ १८ ॥१९॥ शुभंवचःश्रुत्वामनःसमवस्थाप्यसमाधायाब्रवीदितिद्वयोःसंबंधः ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ ताभ्यांसकाशात्द्रविणवत्तरःबलवत्तरः ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥

नीतिमंतस्तथायुक्तादक्षारक्ताश्चतेहताः ॥ नत्वेवकार्यंनैराश्यमस्माभिर्विजयंप्रति ॥१४॥ सुनीतैरिहसर्वार्थैर्दैवमप्यनुलोम्यते ॥ तेवयंप्रवरंनृणांसर्वैर्गुणगणै र्युतं ॥१५॥ कर्णमेवाभिषेक्ष्यामःसैनापत्येनभारत ॥ कर्णसेनापतिंकृत्वाप्रमथिष्यामहेरिपून् ॥१६॥ एषह्यतिबलःशूरःकृतास्त्रोयुद्धदुर्मदः ॥ वैवस्वतइवास ह्यःशक्तोजेतुंरणेरिपून् ॥१७॥ एतदाचार्यतनयाच्छ्रुत्वाराजंस्तवात्मजः ॥ आशांबहुमतींचक्रेकर्णंप्रतिसवैतदा ॥ १८ ॥ हतेभीष्मेचद्रोणेचकर्णोजेष्यतिपांड वान् ॥ तामाशांहृदयेकृत्वासमाश्वस्यचभारत ॥१९॥ ततोदुर्योधनःप्रीतःप्रियंश्रुत्वास्यतद्वचः ॥ प्रीतिसत्कारसंयुक्तंतथ्यमात्महितंशुभं ॥ २० ॥ स्वंमनःसमव स्थाप्यबाहुवीर्यमुपाश्रितः ॥ दुर्योधनोमहाराजराधेयमिदमब्रवीत् ॥ २१ ॥ कर्णजानामितेवीर्यंसौहृदंपरमंमयि ॥ तथापित्वांमहाबाहोप्रवक्ष्यामिहितंवचः ॥२२॥ श्रुत्वायथेष्टंचकुरुवीरयत्तवरोचते ॥ भवान्प्राज्ञतमोनित्यंममचैवपरागतिः ॥२३॥ भीष्मद्रोणावतिरथौहतौसेनापतीमम ॥ सेनापतिर्भवानस्तुताभ्यां द्रविणवत्तरः ॥२४॥ वृद्धौचतौमहेष्वासौसापेक्षौचधनंजये ॥ मानितौचमयावीरौराधेयवचनात्तव ॥२५॥ पितामहत्वंसंप्रेक्ष्यपांडुपुत्रामहारणे ॥ रक्षितास्ता तभीष्मेणदिवसानिदशैवतु ॥२६॥ न्यस्तशस्त्रेचभवतिहतोभीष्मःपितामहः ॥ शिखंडिनंपुरस्कृत्यफाल्गुनेनमहाहवे ॥ २७ ॥ हतेतस्मिन्महेष्वासेशरतल्पगतेत था ॥ त्वयोक्तेपुरुषव्याघ्रद्रोणोह्यासीत्पुरःसरः ॥२८॥ तेनापिरक्षिताःपार्थाःशिष्यत्वादितिमेमतिः ॥ सचापिनिहतोवृद्धोधृष्टद्युम्नेनसत्वरं ॥ २९ ॥ निहताभ्यांप्र धानाभ्यांताभ्यांनमितविक्रम ॥ त्वत्समंसमरेयोधंनान्यंपश्यामिचिंतयन् ॥ ३० ॥ भवानेवतुनःशक्तोविजयायनसंशयः ॥ पूर्वंमध्येचपश्चाच्चतथैवविहितंहि तं ॥३१॥ सभवान्धुर्यवत्संख्येधुरमुद्वोढुमर्हति ॥ अभिषेचयसैनान्येस्वयमात्मानमात्मना ॥३२॥ देवतानांयथास्कंदःसेनानीःप्रभुरव्ययः ॥ तथाभवानिमांसे नांधार्त्तराष्ट्रींबिभर्तुवै ॥ ३३ ॥ जहिशत्रुगणान्सर्वान्महेंद्रोदानवानिव ॥ अवस्थितंरणेदृष्ट्वापांडवास्त्वांमहारथाः ॥ ३४ ॥ द्रविष्यंतिचपंचालाविष्णुंदृष्ट्वेवदान वाः ॥ तस्मात्त्वंपुरुषव्याघ्रप्रकर्षैतांमहाचमूं ॥ ३५ ॥ भवत्यवस्थितेयत्तेपांडवामंदचेतसः ॥ द्रविष्यंतिसहामात्याःपंचालाःसृंजयाश्चह ॥ ३६ ॥

॥ २७ ॥ २८ २९ ॥ ताभ्यामपिनमितःसम्यक्ज्ञातोविक्रमोयस्य ॥ ३० ॥ विहितंत्वयेतिशेषः ॥ ३१ ॥ सैनान्येसेनानीत्वेसैनापत्ये ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥

॥ ३७ ॥ ३८ ॥ कर्णमेवंतदाब्रवीत् दुर्योधनइतिशेषः नसंयुयुत्सतियुद्धेच्छामपिनकरिष्यतिकिंपुनर्युद्धमितिभावः ॥ ३९॥ ४०॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३॥ शातकुंभमयैःसौवर्णैर्माहियैर्महीमयैश्चकुंभैः ॥४४॥

यथात्यभ्युदितःसूर्यःप्रतपन्स्वेनतेजसा॥ व्यपोहतितमस्तीव्रंतथाशत्रून्प्रतापय॥३७॥ ॥संजयउवाच॥ ॥आशाबलवतीराजन्पुत्रस्यतवयाभवत्॥ हते
भीष्मेचद्रोणेचकर्णोजेष्यतिपांडवान्॥ ३८॥ तामाशांहृदयेकृत्वाकर्णमेवंतदाब्रवीत्॥ सूतपुत्रनतेपार्थःस्थित्वाग्रेसंयुयुत्सति॥३९॥ ॥कर्णउवाच॥ ॥उ
क्तमेतन्मयापूर्वंगांधारेतवसन्निधौ॥ जेष्यामिपांडवान्सर्वान्सपुत्रान्सजनार्दनान्॥ ४०॥ सेनापतिर्भविष्यामितवाहंनात्रसंशयः॥ स्थिरोभवमहाराजजि
तान्विद्धिचपांडवान्॥४१॥ ॥संजयउवाच॥ ॥एवमुक्तोमहाराजततोदुर्योधनोनृपः॥ उत्तस्थौराजभिःसार्द्धंदेवैरिवशतक्रतुः॥४२॥ सैनापत्येनसत्कर्तुंक
र्णंस्कंदमिवामराः॥ ततोभिषिषिचुःकर्णंविधिदृष्टेनकर्मणा॥४३॥ दुर्योधनमुखाराजन्राजानोविजयैषिणः॥ शातकुंभमयैःकुंभैर्माहेयैश्चाभिमंत्रितैः॥४४॥
तोयपूर्णविषाणैश्चद्विपखड्गमहर्षभैः॥ मणिमुक्तायुतैश्चान्यैःपुण्यगंधैस्तथौषधैः ॥ ४५॥ औदुंबरेसुखासीनमासनेक्षौमसंवृते॥ शास्त्रदृष्टेनविधिनासंभारैश्च
सुसंभृतैः॥ ४६॥ ब्राह्मणाःक्षत्रियावैश्यास्तथाशूद्राश्चसंमताः॥ तुष्टुवुस्तंमहात्मानमभिषिक्तंवरासने ॥ ४७॥ ततोभिषिक्तेराजेंद्रनिष्कैर्गोभिर्धनेनच॥ वाच
यामासविप्राग्र्यान्राधेयःपरवीरहा॥ ४८॥ जयपार्थान्सगोविंदान्सानुगांस्तान्महामृधे॥ इतितंबंदिनःप्राहुर्द्विजाश्चपुरुषर्षभं॥ ४९॥ जहिपार्थान्सपंचाला
न्राधेयविजयायनः॥ उद्यन्निवसदाभानुस्तमांस्युग्रैर्गभस्तिभिः॥ ५०॥ नह्यलंत्वद्विसृष्टानांशराणांवैसकेशवाः॥ उलूकाःसूर्यरश्मीनांज्वलतामिवदर्शने
॥५१॥ नहिपार्थाःसपंचालाःस्थातुंशक्तास्तवाग्रतः॥ आत्तशस्त्रस्यसमरेमहेंद्रस्येवदानवाः॥ ५२॥ अभिषिक्तस्तुराधेयःप्रभयासोमितप्रभः॥ अत्यरिच्य
तरूपेणदिवाकरइवापरः॥ ५३॥ सैनापत्येतुराधेयमभिषिच्यसुतस्तव॥ अमन्यततदात्मानंकृतार्थंकालचोदितः॥ ५४॥ कर्णोपिराजन्संप्राप्यसैनापत्यमरिं
दमः॥ योगमाज्ञापयामाससूर्यस्योदयनंप्रति॥ ५५॥ तवपुत्रैर्वृतःकर्णःशुशुभेतत्रभारत॥ देवैरिवयथास्कंदःसंग्रामेतारकामये॥ ५६॥ ॥इतिश्रीम० क
र्णप० कर्णाभिषेकेदशमोध्यायः॥१०॥ ॥७॥ ॥धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥सैनापत्यंतुसंप्राप्यकर्णोवैकर्त्तनस्तदा॥ तथोक्तश्चस्वयंराज्ञास्निग्धंभ्रातृसमंवचः॥१॥

विषाणैर्द्विपस्यगजस्यदंतमयैःपात्रैः खड्गस्यगंडकस्य महर्षभस्यगवयस्यचशृंगैः विषाणंदंतशृंगयोरितिविश्वः द्विपखड्गमहर्षभीयैरितितद्धितलोपआर्षः॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ नही
ति शराणांदर्शनेपिनालंकिमुतस्पर्शेइत्यर्थः ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैल० भारतभावदीपेदशमोध्यायः ॥ १० ॥ ॥७ ॥ ॥ सैनेति ॥ १ ॥

॥ २ ॥ नंदितूर्यमानंदवाद्यं ॥३॥४॥ कल्पतांसंनह्यमानानां वरूथिनांरथगुप्तिमतां सन्नह्यतांनराणांसन्नह्यमानानांगजादीनांचशब्दोबभूवेतिद्वयोःसंबंधः॥५॥६॥ श्वेतेत्यादिविशेषणद्वयंरथेनेत्यस्य ॥ ७ ॥

योगमाज्ञाप्यसेनानामादित्येभ्युदितेतदा॥ अकरोत्किंमहाप्राज्ञस्तन्ममाचक्ष्वसंजय॥२॥ ॥संजयउवाच॥ ॥कर्णस्यमतमाज्ञायपुत्रास्तेभरतर्षभ॥ योगमाज्ञापयामासुर्नंदितूर्यपुरःसरं॥ ३॥ महत्यपररात्रेचतवसैन्यस्यमारिष॥ योगोयोगेतिसहसाप्रादुरासीन्महास्वनः॥ ४॥ कल्पतांनागमुख्यानांरथानांच वरूथिनां॥ सन्नह्यतांनराणांचवाजिनांचविशांपते॥ ५॥ क्रोशतांचैवयोधानांत्वरितानांपरस्परं॥ बभूवतुमुलःशब्दोदिवस्पृक्सुमहांस्ततः॥ ६॥ ततःश्वेत पताकेनबलाकावर्णवाजिना॥ हेमपृष्ठेनधनुषानागकक्षेणकेतुना॥ ७॥ तूणीरशतपूर्णेनसगदेनवरूथिना॥ शतघ्नीकिंकिणीशक्तिशूलतोमरधारिणा॥ ८॥ कार्मुकैरुपपन्नेनविमलादित्यवर्चसा॥ रथेनाभिपताकेनसूतपुत्रोभ्यदृश्यत॥ ९॥ ध्मापयन्वारिजंराजन्हेमजालविभूषितं॥ विधुन्वानोमहच्चापंकार्त्तस्वर विभूषितं॥ १०॥ दृष्ट्वाकर्णंमहेष्वासंरथस्थंरथिनांवरं॥ भानुमंतमिवोद्यंतंतमोनिघ्नन्दुरासदं॥ ११॥ नभीष्मव्यसनंकेचिन्नापिद्रोणस्यमारिष॥ नान्येषां पुरुषव्याघ्रमेनिरेतत्रकौरवाः॥ १२॥ ततस्तुत्वरयन्योधान्शंखशब्देनमारिष॥ कर्णोनिष्कर्षयामासकौरवाणांमहद्बलं॥ १३॥ व्यूहंव्यूह्यमहेष्वासोमकरंश त्रुतापनः॥ प्रत्युद्ययौतथाकर्णःपांडवान्विजिगीषया॥ १४॥ मकरस्यतुतुंडेवैकर्णोराजन्व्यवस्थितः॥ नेत्राभ्यांशकुनिःशूरउलूकश्चमहारथः॥ १५॥ द्रोण पुत्रस्तुशिरसिग्रीवायांसर्वसोदराः॥ मध्येदुर्योधनोराजाबलेनमहतावृतः॥ १६॥ वामपादेतुराजेंद्रकृतवर्माव्यवस्थितः॥ नारायणबलैर्युक्तोगोपालैर्युद्धदु र्मदैः॥ १७॥ पादेतुदक्षिणेराजन्गौतमःसत्यविक्रमः॥ त्रिगर्तैःसुमहेष्वासैर्दाक्षिणात्यैश्चसंवृतः॥ १८॥ अनुपादेतुयोवामस्तत्रशल्योव्यवस्थितः॥ महत्या सेनयासार्द्धंमद्रदेशसमुत्थया॥ १९॥ दक्षिणेतुमहाराजसुषेणःसत्यसंगरः॥ वृतोरथसहस्रेणदंतिनांचत्रिभिःशतैः॥ २०॥ पुच्छेत्वास्तांमहावीर्यौभ्रातरौपा र्थिवौतदा॥ चित्रश्चचित्रसेनश्चमहत्यासेनयावृतौ॥ २१॥ तथाप्रयातेराजेंद्रकर्णेनरवरोत्तमे॥ धनंजयमभिप्रेक्ष्यधर्मराजोब्रवीदिदं॥ २२॥ पश्यपार्थयथासे नाधार्त्तराष्ट्रीहसंयुगे॥ कर्णेनविहितावीरगुप्तावीरैर्महारथैः॥ २३॥ हतवीरतमाह्येषाधार्त्तराष्ट्रीमहाचमूः॥ फल्गुशेषामहाबाहोतृणैस्तुल्यामताम॥ २४॥ एकोह्यत्रमहेष्वासःसूतपुत्रोविराजते॥ सदेवासुरगंधर्वैःसकिन्नरमहोरगैः॥ २५॥

॥ ८ ॥ अभिपताकेनवायोःप्रातिकूल्यादभिमुखपताकेन एतत्पराजयसूचकं ॥ ९ ॥ ॥ १० ॥निघ्ननिघ्नंतं घ्नंतमितिवापाठः ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ अनुपादेपादस्थानस्यापिपश्चाद्भागे ॥ १९ ॥ दक्षिणेअनुपादे ॥२०॥२१॥२२ ॥२३॥२४ ॥ २५ ॥

॥ २६ ॥ व्यूहरचय ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ॥ इतिनील० भारतभा० एकादशोध्यायः ॥ ११ ॥

चराचरैस्त्रिभिर्लोकैर्योजय्योरथिनांवरः ॥ तंहत्वाद्यमहाबाहोविजयस्तवफाल्गुन ॥ २६ ॥ उद्धृतश्चभवेच्छल्योममद्वादशवार्षिकः ॥ एवंज्ञात्वामहाबाहोव्यूहं व्यूहयथेच्छसि ॥ २७ ॥ भ्रातुरेतद्वचःश्रुत्वापांडवःश्वेतवाहनः ॥ अर्धचंद्रेणव्यूहेनप्रत्यव्यूहततांचमूं ॥ २८ ॥ वामपार्श्वेतुतस्याथभीमसेनोव्यवस्थितः ॥ दक्षिणे चमहेष्वासोधृष्टद्युम्नोव्यवस्थितः ॥ २९ ॥ मध्येव्यूहस्यराजातुपांडवश्चधनंजयः ॥ नकुलःसहदेवश्चधर्मराजस्यपृष्ठतः ॥ ३० ॥ चक्ररक्षौतुपांचाल्यौयुधामन्यू त्तमौजसौ ॥ नार्जुनंजहतुर्युद्धेपाल्यमानौकिरीटिना ॥ ३१ ॥ शेषानृपतयोवीराःस्थिताव्यूहस्यदंशिताः ॥ यथाभागंयथोत्साहंयथायत्नंचभारत ॥ ३२ ॥ एवमे तन्महाव्यूहंव्यूह्यभारतपांडवाः ॥ तावकाश्चमहेष्वासायुद्धायैवमनोदधुः ॥ ३३ ॥ दृष्ट्वाव्यूढांतवचमूंसूतपुत्रेणसंयुगे ॥ निहतान्पांडवान्मेनेधार्त्तराष्ट्रःसबांध वः ॥ ३४ ॥ तथैवपांडवींसेनांव्यूढांदृष्ट्वायुधिष्ठिरः ॥ धार्त्तराष्ट्रान्हतान्मेनेसकर्णान्वैजनाधिपः ॥ ३५ ॥ ततःशंखाश्चभेर्यश्चपणवानकदुंदुभिः ॥ डिंडिमाश्चाप्यह न्यंतझर्झराश्चसमंततः ॥ ३६ ॥ सेनयोरुभयोराजन्प्रावाद्यंतमहास्वनाः ॥ सिंहनादश्चसंजज्ञेशूराणांजयगृद्धिनां ॥ ३७ ॥ हयहेषितशब्दाश्चवारणानांचबृंह तां ॥ रथनेमिस्वनाश्चोग्राःसंबभूवुर्जनाधिप ॥ ३८ ॥ नद्रोणव्यसनंकश्चिज्जानीतेतत्रभारत ॥ दृष्ट्वाकर्णंमहेष्वासंमुखेव्यूहस्यदंशितं ॥ ३९ ॥ उभेसैन्येमहाराज प्रहृष्टनरसंकुले ॥ योद्धुकामेस्थितेराजन्हंतुमन्योन्यमोजसा ॥ ४० ॥ तत्रयत्तौसुसंरब्धौदृष्ट्वान्योन्यंव्यवस्थितौ ॥ अनीकमध्येराजेंद्रचेरतुःकर्णपांडवौ ॥ ४१ ॥ नृत्यमानेचतेसेनेसमेयातांपरस्परं ॥ तेषांपक्षैःप्रपक्षैश्चनिर्जग्मुस्तेयुयुत्सवः ॥ ४२ ॥ ततःप्रववृतेयुद्धंनरवारणवाजिनां ॥ रथानांचमहाराजअन्योन्यमभिनि घ्नतां ॥ ४३ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिव्यूहनिर्माणेएकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ तेसेनेऽन्योन्यमासाद्यप्रहृष्टाश्वनरद्विपे ॥ बृहत्यौसंप्रजघ्नातेदेवासुरसमप्रभे ॥ १ ॥ ततोनररथाश्वेभैःपत्तयश्चोग्रविक्रमाः ॥ संप्रहारान्भृशंचक्रुर्देहपाप्मासुनाशनान् ॥ २ ॥ पूर्णचंद्रार्कपद्मानांकांति भिर्गंधतःसमैः ॥ उत्तमांगैर्नृसिंहानांनृसिंहास्तस्तरुर्महीं ॥ ३ ॥ अर्धचंद्रैस्तथाभल्लैःक्षुरप्रैरसिपट्टिशैः ॥ परश्वधैश्चाप्यकृंतन्नुत्तमांगानियुध्यतां ॥ ४ ॥ व्यायताय तबाहूनांव्यायतायतबाहुभिः ॥ बाहवःपातितारेजुर्धरण्यांसायुधांगदैः ॥ ५ ॥

तेसेनेइति प्रगृह्यत्वाभावश्छांदसः ॥ १ ॥ देहानांपाप्मनामसूनांचनाशनान् ॥ २ ॥ पूर्णचंद्रार्काणांकांतिभिःसमैःपद्मानांगंधतःसमैस्तस्तरुःआस्तीर्णवंतः ॥ ३ ॥ ४ ॥ व्यायताःपुष्टाः आयताःदीर्घाः ॥ ५ ॥

प्रहितैर्निरस्तैः ओहाकृत्यागे ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ आपीडिनः भूषावंतः नानापृथक्विविधरागाणिवसनानियेषांतेविरागवसनाः ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥
॥ १९ ॥ २० ॥ महामात्ररथैरितिपाठेश्रेष्ठरथैः गजधूर्गतःगजस्कंधगतः ॥ २१ ॥ उदयायाद्रिभवनं उदयाद्रेरग्रभवनं अग्राद्रीत्यग्रशब्दस्यपूर्वनिपातआर्षः उदयनामाअग्राद्रिःपूर्वपर्वतःसएवभवनमि

तैःस्फुरद्भिर्महीभातिरक्तांगुलितलैस्तथा ॥ गरुडप्रहितैरुग्रैःपंचास्यैरुरगैरिव ॥ ६ ॥ द्विरदस्यंदनाश्वेभ्यःपेतुर्वीराद्विषद्धताः ॥ विमानेभ्योयथाक्षीणेपुण्येस्वर्ग
सदस्तथा ॥ ७ ॥ गदाभिरन्येगुर्वीभिःपरिघैर्मुसलैरपि ॥ पोथिताःशतशःपेतुर्वीरावीरतरैरणे ॥ ८ ॥ रथारथैर्विमथितामत्तामत्तैर्द्विपाद्विपैः ॥ सादिनःसादिभि
श्चैवतस्मिन्परमसंकुले ॥ ९ ॥ रथैर्नरारथानागैरश्वारोहाश्वपत्तिभिः ॥ अश्वारोहैःपदाताश्चनिहतायुधिशेरते ॥ १० ॥ रथाश्वपत्तयोनागैरथाश्वेभाश्वपत्तिभिः ॥
रथपत्तिद्विपाश्चाश्वैरथैश्चापिनरद्विपाः ॥ ११ ॥ रथाश्वेभनराणांतुनराश्वेभरथैःकृतं ॥ पाणिपादैश्चशस्त्रैश्चरथैश्चकदनंमहत् ॥ १२ ॥ तथातस्मिन्बलेशूरैर्वध्य
मानेहतेपिच ॥ अस्मानभ्याययुःपार्थावृकोदरपुरोगमाः ॥ १३ ॥ धृष्टद्युम्नःशिखंडीचद्रौपदेयाःप्रभद्रकाः ॥ सात्यकिश्चेकितानश्चद्राविडैःसैनिकैःसह ॥ १४ ॥ वृ
ताव्यूहेनमहतापांड्याश्चोलाःसकेरलाः ॥ व्यूढोरस्कादीर्घभुजाःप्रांशवःपृथुलोचनाः ॥ १५ ॥ आपीडिनोरक्तदंतामत्तमातंगविक्रमाः ॥ नानाविरागवसनागं
धचूर्णावचूर्णिताः ॥ १६ ॥ बद्धासयःपाशहस्तावारणप्रतिवारणाः ॥ समानमृत्यवोराजन्नात्यजंतपरस्परं ॥ १७ ॥ कलापिनश्चापहस्तादीर्घकेशाःप्रियंवदाः ॥
पत्तयःसादिनश्चान्येघोररूपपराक्रमाः ॥ १८ ॥ अथापरेपुनःशूराश्चेदिपंचालकेकयाः ॥ कारूषाःकोसलाःकांच्यामागधाश्चापिदुद्रुवुः ॥ १९ ॥ तेषांरथाश्वना
गाश्चप्रवराश्चोग्रपत्तयः ॥ नानावाद्यधरैर्हृष्टानृत्यंतिचहसंतिच ॥ २० ॥ तस्यसैन्यस्यमहतोमहामात्रवरैर्वृतः ॥ मध्येवृकोदरोभ्यायात्त्वदीयान्नागधूर्गतः ॥ २१ ॥
सनागप्रवरोत्युग्रोविधिवत्कल्पितोबभौ ॥ उदयाग्राद्रिभवनंयथाभ्युदितभास्करं ॥ २२ ॥ तस्यायसंवर्मवरंवररत्नविभूषितं ॥ ताराव्याप्तस्यनभसःशारदस्यस
मत्विषं ॥ २३ ॥ सतोमरव्यग्रकरश्चारुमौलिःस्वलंकृतः ॥ शरन्मध्यंदिनार्काभस्तेजसाव्यदहद्रिपून् ॥ २४ ॥ तंदृष्ट्वाद्विरदंदूरात्क्षेमधूर्त्तिर्द्विपस्थितः ॥ आह्वयन्नभि
दुद्रावप्रमनाःप्रमनस्तरं ॥ २५ ॥ तयोःसमभवद्युद्धंद्विपयोरुग्ररूपयोः ॥ यदृच्छयाद्रुमवतोर्महापर्वतयोरिव ॥ २६ ॥ संसक्तनागौतौवीरौतोमरैरितरेतरं ॥ बल
वत्सूर्यरश्म्याभैर्भित्वान्योन्यंविनेदतुः ॥ २७ ॥

तिवा उदयायात्रिभवनमितिपाठेउदयाचलस्याग्रेशृंगेअत्रेरर्कभूतस्यभवनं ॥ २२ ॥ शारदस्यशरदाउपलक्षितस्य
॥ २३ ॥ चारुमौलिःरम्यकिरीटः ॥ २४ ॥ द्विपस्थितोद्विपारूढः प्रमनाःप्रकृष्टमनाः प्रमनस्तरंप्रसन्नतरमनसं ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥

॥२८॥२९॥३०॥ विनेदतुःसन्निहितौबभूवतुर्ववृषतुरित्यर्थः ॥३१॥ अपरैस्तोमरैरेव ॥ ३२ ॥ सभीमसेनोमेघैःसप्तसप्तिरिवांशुमान् यथामेघांतर्हितस्यसूर्यस्यमरीचयोरश्मिरूपेणसर्वतःप्रचरंति एवंरश्मि
स्थानीयास्तोमराः ॥ ३३ ॥ अंजोगतिऋजुगतिं ॥३४॥३५॥३६॥ गृह्यमाणःनिगृह्यमाणःक्षेमधूर्तिना ॥३७॥३८॥३९॥ आमित्रंशत्रुसंबंधिनं सामित्रमितिपाठांतरं ॥४०॥४१॥४२॥४३॥ अहनहतवा

व्यपसृत्यतुनागाभ्यांमंडलानिविचेरतुः॥ प्रगृह्यचोभौधनुषीजघ्नतुर्वैपरस्परं ॥ २८ ॥ क्ष्वेडितास्फोटितरवैर्बाणशब्दैस्तुसर्वतः ॥ तौजनंहर्षयंतौचसिंहनादंप्रच
क्रतुः ॥ २९ ॥ समुद्यतकराभ्यांतौद्विपाभ्यांकृतिनावुभौ ॥ वातोद्धूतपताकाभ्यांयुयुधातेमहाबलौ ॥ ३० ॥ तावन्योन्यस्यधनुषीछित्त्वान्योन्यंविनेदतुः॥ श
क्तितोमरवर्षेणप्रावृण्मेघाविवांबुभिः ॥ ३१ ॥ क्षेमधूर्त्तिस्तदाभीमंतोमरेणस्तनांतरे ॥ निर्बिभेदातिवेगेनषड्भिश्चाप्यपरैर्नदन् ॥ ३२ ॥ सभीमसेनःशुशु
भेतोमरैरंगमाश्रितैः ॥ क्रोधदीप्तवपुर्मेघैःसप्तसप्तिरिवांशुमान् ॥ ३३ ॥ ततोभास्करवर्णाभमंजोगतिमयस्मयं ॥ ससर्जतोमरंभीमःप्रत्यमित्राययत्नवान्
॥३४॥ ततःकुलूताधिपतिश्चापमानम्यसायकैः॥ दशभिस्तोमरंभित्त्वाषष्ट्याविव्याधपांडवं ॥ ३५ ॥ अथकार्मुकमादायभीमोजलदनिःस्वनं॥ रिपोरभ्यर्दय
न्नागमुन्नदन्पांडवःशरैः॥ ३६॥ सशरौघार्दितोनागोभीमसेनेनसंयुगे॥ गृह्यमाणोपिनातिष्ठद्वातोद्धूतइवांबुदः॥३७॥ तमभ्यधावद्द्विरदंभीमोभीमस्यनाग
राट्॥ महावातेरितंमेघंवातोद्धूतइवांबुदः॥ ३८॥ सन्निवार्यात्मनोनागंक्षेमधूर्त्तिःप्रतापवान्॥ विव्याधाभिद्रुतंबाणैर्भीमसेनस्यकुंजरं ॥ ३९॥ ततःसाधुवि
सृष्टेनक्षुरेणानतपर्वणा ॥ छित्त्वाशरासनंशत्रोर्नागमामित्रमार्दयत् ॥ ४० ॥ ततःक्रुद्धोरणेभीमंक्षेमधूर्त्तिःपराभिनत् ॥ जघानचास्यद्विरदंनाराचैःसर्वम
र्मसु॥ ४१ ॥ सपपातमहानागोभीमसेनस्यभारत॥ पुरानागस्यपतनादवप्लुत्यस्थितोमहीं॥ ४२ ॥ तस्यभीमोपिद्विरदंगदयासमपोथयत्॥ तस्मात्प्रमथिता
न्नागात्क्षेमधूर्त्तिमवप्लुतं॥ ४३॥ उद्यतायुधमायांतंगदयाहनद्वृकोदरः॥ सपपातहतःसासिर्व्यसुस्तमभितोद्विपं ॥ ४४ ॥ वज्रप्रभग्नमचलंसिंहोवज्रहतोय
था॥ तंहतंनृपतिंदृष्ट्वाकुलूतानांयशस्करं॥ प्राद्रवद्व्यथितासेनात्वदीयाभरतर्षभ ॥ ४५ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेकर्णप० क्षेमधूर्त्तिवधेद्वादशोऽध्यायः॥ १२॥
संजयउवाच॥ ततःकर्णोमहेष्वासःपांडवानामनीकिनीं॥ जघानसमरेशूरःशरैःसन्नतपर्वभिः ॥ १ ॥ तथैवपांडवाराजंस्तवपुत्रस्यवाहिनीं॥ कर्णस्यप्रमु
खेक्रुद्धानिजघ्नुस्तेमहारथाः॥ २॥ कर्णोपिराजन्समरेव्यहनत्पांडवींचमूं॥ नाराचैरर्करश्म्याभैःकर्मारपरिमार्जितैः॥ ३॥

न् हतोगदयाशकलीकृतः अतएवअभितोद्विपंद्विपस्याभितःपपात ॥४४ ॥ ४५ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैल० भारतभा० द्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥ ततइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥

तत्रभारतकर्णेननाराचैस्ताडितागजाः॥ नेदुःसेदुश्चमम्लुश्चबभ्रमुश्चदिशोदश ॥ ४ ॥ वध्यमानेबलेतस्मिन्सूतपुत्रेणमारिष ॥ नकुलोभ्यद्रवत्तूर्णंसूतपुत्रंम हारणे ॥ ५ ॥ भीमसेनस्तथाद्रौणिंकुर्वाणंकर्मदुष्करं॥ विंदानुविंदौकैकेयौसात्यकिःसमवारयत् ॥ ६ ॥ श्रुतकर्माणमायांतंचित्रसेनोमहीपतिः॥ प्रतिविंध्य स्तथाचित्रंचित्रकेतनकार्मुकं॥ ७॥ दुर्योधनस्तुराजानंधर्मपुत्रंयुधिष्ठिरं ॥ संशप्तकगणान्क्रुद्धोह्यभ्यधावद्धनंजयः॥ ८ ॥ धृष्टद्युम्नःकृपेणाथतस्मिन्वीरवरक्ष ये॥ शिखंडीकृतवर्माणंसमासादयदच्युतं॥ ९ ॥ श्रुतकीर्तिस्तथाशल्यंमाद्रीपुत्रःसुतंतव ॥ दुःशासनंमहाराजसहदेवःप्रतापवान्॥ १० ॥ कैकेयौसात्यकिंयु द्धेशरवर्षेणभास्वता ॥ सात्यकिःकैकेयौचापिच्छादयामासभारत ॥ ११ ॥ तावेनंभ्रातरौवीरौजघ्नतुर्हृदयेभृशं ॥ विषाणाभ्यांयथानागौप्रतिनागंमहावने ॥ १२ ॥ शरसंभिन्नवर्माणौतावुभौभ्रातरौरणे ॥ सात्यकिंसत्यकर्माणंराजन्विव्यधतुःशरैः॥ १३ ॥ तौसात्यकिर्महाराजप्रहसन्सर्वतोदिशः॥ छादयञ्छरव र्षेणवारयामासभारत ॥ १४ ॥ वार्यमाणौततस्तौहिशैनेयशरवृष्टिभिः ॥ शैनेयस्यरथंतूर्णंछादयामासतुःशरैः ॥ १५॥ तयोस्तुधनुषीचित्रेछित्त्वाशौरिर्महा यशाः॥ अथतौसायकैस्तीक्ष्णैर्वारयामाससंयुगे॥ १६ ॥ अथान्येधनुषीचित्रेप्रगृह्यचमहाशरान्॥ सात्यकिंछादयंतौतौचेरतुर्लघुसुष्ठुच ॥ १७ ॥ ताभ्यांमु क्तामहाबाणाःकंकबर्हिणवाससः॥ द्योतयंतोदिशःसर्वाःसंपेतुःस्वर्णभूषणाः॥ १८॥ बाणांधकारमभवत्तयोराजन्महामृधे॥ अन्योन्यस्यधनुश्चैवचिच्छिदुस्ते महारथाः॥ १९ ॥ ततःक्रुद्धोमहाराजसात्वतोयुद्धदुर्मदः ॥ धनुरन्यत्समादायसज्यंकृत्वाचसंयुगे ॥ २० ॥ क्षुरप्रेणसुतीक्ष्णेनअनुविंदशिरोऽहरत्॥ अपतत्त च्छिरोराजन्कुंडलोपचितंमहत् ॥ २१ ॥ शंबरस्यशिरोयद्वन्निहतस्यमहारणे॥ शोचयन्केकयान्सर्वान्जगामाशुवसुंधरां॥ २२ ॥ तंदृष्ट्वानिहतंशूरंभ्राता तस्यमहारथः॥ सज्यमन्यद्धनुःकृत्वाशैनेयंपर्यवारयत्॥ २३॥ सषष्ट्यासात्यकिंविध्वास्वर्णपुंखैःशिलाशितैः॥ ननादबलवन्नादंतिष्ठतिष्ठेतिचाब्रवीत्॥ २४॥ सात्यकिंचततस्तूर्णंकेकयानांमहारथः॥ शरैरनेकसाहस्रैर्बाह्वोरुरसिचार्पयत् ॥ २५॥ सशरैःक्षतसर्वांगःसात्यकिःसत्यविक्रमः॥ रराजसमरेराजन्सपुष्पइ वकिंशुकः॥ २६॥ सात्यकिःसमरेविद्धःकैकेयेनमहात्मना ॥ कैकेयंपंचविंशत्याविव्याधप्रहसन्निव ॥ २७ ॥ तावन्योन्यस्यसमरेसंछिद्यधनुषीशुभे ॥ हत्वा चसारथीतूर्णंहयांश्चरथिनांवरौ ॥ २८ ॥

॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ अपहस्तेनतिर्यग्घस्तेन ॥ ३५॥३६॥३७॥३८ ॥ ॥ इतिकर्णप० नैल० भारतभा० त्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ श्रुतकर्मेति ॥ १ ॥

विरथावसियुद्धायसमाजग्मतुराहवे ॥ शतचंद्रचितेगृह्यचर्मणीसुभुजौतथा ॥ २९ ॥ विरोचेतांमहारंगेनिस्त्रिंशवरधारिणौ ॥ यथादेवासुरेयुद्धेजंभशक्रौम हाबलौ ॥ ३० ॥ मंडलानिततस्तौतुविचरंतौमहारणे ॥ अन्योन्यमभितस्तूर्णंसमाजग्मतुराहवे ॥ ३१ ॥ अन्योन्यस्यवधेचैवचक्रतुर्यत्नमुत्तमं ॥ कैकेयस्यद्वि धाचर्मततश्चिच्छेदसात्वतः ॥ ३२ ॥ सात्यकेस्तुतथैवासौचर्मचिच्छेदपार्थिवः ॥ चर्मच्छित्वातुकैकेयस्तारागणशतैर्वृतं ॥ ३३ ॥ चचारमंडलान्येवगतप्रत्यागता निच ॥ तंचरंतंमहारंगेनिस्त्रिंशवरधारिणं ॥ ३४ ॥ अपहस्तेनचिच्छेदशैनेयस्त्वरयान्वितः ॥ सवर्माकैकयोराजन्द्विधाछिन्नोमहारणे ॥ ३५ ॥ निपपातमहेष्वा सोवज्राहतइवाचलः ॥ तंनिहत्यरणेशूरःशैनेयोरथसत्तमः ॥ ३६ ॥ युधामन्युरथंतूर्णमारुरोहपरंतपः ॥ ततोन्यंरथमास्थायविधिवत्कल्पितंपुनः ॥ ३७ ॥ केक यानांमहत्सैन्यंव्यधमत्सात्यकिःशरैः ॥ सावध्यमानासमरेकेकयानांमहाचमूः ॥ तमुत्सृज्यरणेशत्रुंप्रदुद्राव दिशोदश ॥ ३८ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णप० विंदानुविंदवधेत्रयोदशोध्यायः ॥ १३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ श्रुतकर्माततोराजंश्चित्रसेनंमहीपतिं ॥ आजघ्नेसमरेक्रुद्धःपंचाशद्भिःशिलीमु खैः ॥ १ ॥ अभिसारस्तुतंराजन्नवभिर्नतपर्वभिः ॥ श्रुतकर्माणमाहत्यसूतंविव्याधपंचभिः ॥ २ ॥ श्रुतकर्माततःक्रुद्धश्चित्रसेनंचमूमुखे ॥ नाराचेनसुतीक्ष्णेनम र्मदेशेसमार्पयत् ॥ ३ ॥ सोतिविद्धोमहाराजनाराचेनमहात्मना ॥ मूर्छामभिययौवीरःकश्मलंचाविवेशह ॥ ४ ॥ एतस्मिन्नंतरेचैनंश्रुतकीर्त्तिर्महायशाः ॥ नव त्याजगतीपालंछादयामासपत्रिभिः ॥ ५ ॥ प्रतिलभ्यततःसंज्ञांचित्रसेनोमहारथः ॥ धनुश्चिच्छेदभल्लेनतंचविव्याधसप्तभिः ॥ ६ ॥ सोन्यत्कार्मुकमादायवेगघ्नं रुक्मभूषितं ॥ चित्ररूपधरंचक्रेचित्रसेनंशरोर्मिभिः ॥ ७ ॥ सशरैश्चित्रितोराजाचित्रमाल्यधरोयुवा ॥ युवेवसमरेऽशोभद्गोष्ठीमध्येस्वलंकृतः ॥ ८ ॥ श्रुतकर्मा णमथवैनाराचेनस्तनांतरे ॥ बिभेदतरसाशूरस्तिष्ठतिष्ठेतिचाब्रवीत् ॥ ९ ॥ श्रुतकर्मापिसमरेनाराचेनसमर्पितः ॥ सुस्रावरुधिरंतत्रगैरिकार्द्रइवाचलः ॥ १० ॥ ततःसरुधिराक्तांगोरुधिरेणकृतच्छविः ॥ रराजसमरेवीरःसपुष्पइवकिंशुकः ॥ ११ ॥ श्रुतकर्माततोराजन्शत्रुणासमभिद्रुतः ॥ शत्रुसंवारणंक्रुद्धोद्विधाचिच्छे दकार्मुकं ॥ १२ ॥

अभिसारोभिसाराधिपतिश्चित्रसेनः आहत्यसंताड्य ॥ २ ॥ ३ ॥ मूर्छाअर्धनिद्रां कश्मलमचित्तत्वं ॥ ४ ॥ एनंश्रुतकर्माणं ॥ ५ ॥ तंश्रुतकर्माणं ॥ ६ ॥ ७ ॥
सशरैरिति गोष्ठीगोयूथपःसांडोमहोक्षः सयथाशृंगादावलंकृतएवंसशरैरलंकृतइत्यर्थः ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ कृतच्छविः आहितशोभः ॥ ११ ॥ १२ ॥

सुपत्रिभिः शोभनपुंखवद्भिर्नाराचानांशतैः ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ प्रेतराड्यमः ॥ १७ ॥ दावोदावाग्निस्तेनदग्धाः ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ स्वर्णघंटांसुवर्णमयघंटान्वितां ॥ २३ ॥

अथैनंछिन्नधन्वानंनाराचानांशतैस्त्रिभिः ॥ छादयन्समरेराजन्विव्याधचसुपत्रिभिः ॥ १३ ॥ ततोपरेणभल्लेनतीक्ष्णेननिशितेनच ॥ जहारसशिरस्त्राणंशिरस्तस्यमहात्मनः ॥ १४ ॥ तच्छिरोन्यपतद्भूमौचित्रसेनस्यदीप्तिमत् ॥ यदृच्छयायथाचंद्रश्च्युतःस्वर्गान्महीतलं ॥ १५ ॥ राजानंनिहतंदृष्ट्वातेऽभिसारंतुमारिष ॥ अभ्यद्रवंतवेगेनचित्रसेनस्यसैनिकाः ॥ १६ ॥ ततःक्रुद्धोमहेष्वासस्तत्सैन्यंप्राद्रवच्छरैः ॥ अंतकालेयथाक्रुद्धःसर्वभूतानिप्रेतराट् ॥ १७ ॥ तेवध्यमानाःसमरेतवपौत्रेणधन्विना ॥ व्यद्रवंतदिशस्तूर्णंदावदग्धाइवद्विपाः ॥ १८ ॥ तांस्तुविद्रवतोदृष्ट्वानिरुत्साहान्द्विषज्जये ॥ द्रावयन्निषुभिस्तीक्ष्णैःश्रुतकर्माव्यरोचत ॥ १९ ॥ प्रतिविंध्यस्ततश्चित्रंभित्त्वापंचभिराशुगैः ॥ सारथिंचत्रिभिर्विद्ध्वाध्वजमेकेषुणापिच ॥ २० ॥ तंचित्रोनवभिर्भल्लैर्बाह्वोरुरसिचार्पयत् ॥ स्वर्णपुंखैःप्रसन्नाग्रैःकंकबर्हिणवाजितैः ॥ २१ ॥ प्रतिविंध्योधनुश्छित्त्वातस्यभारतसायकैः ॥ पंचभिर्निशितैर्बाणैरथैनंसहिजघ्निवान् ॥ २२ ॥ ततःशक्तिंमहाराजस्वर्णघंटांदुरासदां ॥ प्राहिणोत्तवपौत्रायघोरामग्निशिखामिव ॥ २३ ॥ तामापतंतींसहसामहोल्काप्रतिमांतदा ॥ द्विधाचिच्छेदसमरेप्रतिविंध्योहसन्निव ॥ २४ ॥ सापपातद्विधाछिन्नाप्रतिविंध्यशरैःशितैः ॥ युगांतेसर्वभूतानित्रासयंतीयथाऽशनिः ॥ २५ ॥ शक्तिंतांप्रहतांदृष्ट्वाचित्रोगृह्यमहागदां ॥ प्रतिविंध्यायचिक्षेपरुक्मजालविभूषितां ॥ २६ ॥ साजघानहयांस्तस्यसारथिंचमहारणे ॥ रथंप्रमृद्यवेगेनधरणीमन्वपद्यत ॥ २७ ॥ एतस्मिन्नेवकालेतुरथादाप्लुत्यभारत ॥ शक्तिंचिक्षेपचित्रायस्वर्णदंडामलंकृतां ॥ २८ ॥ तामापतंतींजग्राहचित्रोराजन्महामनाः ॥ ततस्तामेवचिक्षेपप्रतिविंध्यायपार्थिवः ॥ २९ ॥ समासाद्यरणेशूरंप्रतिविंध्यंमहाप्रभा ॥ निर्भिद्यदक्षिणंबाहुंनिपपातमहीतले ॥ पतिताभासयच्चैवतंदेशमशनिर्यथा ॥ ३० ॥ प्रतिविंध्यस्ततोराजंस्तोमरंहेमभूषितं ॥ प्रेषयामाससंक्रुद्धश्चित्रस्यवधकांक्षया ॥ ३१ ॥ सतस्यगात्रावरणंभित्त्वाहृदयमेवच ॥ जगामधरणींतूर्णंमहोरगइवाशयं ॥ ३२ ॥ सपपाततदाराजातोमरेणसमाहतः ॥ प्रसार्यविपुलौबाहूपीनौपरिघसन्निभौ ॥ ३३ ॥ चित्रंसंप्रेक्ष्यनिहतंतावकारणशोभिनः ॥ अभ्यद्रवंतवेगेनप्रतिविंध्यंसमंततः ॥ ३४ ॥ सृजंतोविविधान्बाणान्शतघ्नीश्चसकिंकिणीः ॥ तमवच्छादयामासुःसूर्यमभ्रगणाइव ॥ ३५ ॥ तान्विधम्यमहाबाहुःशरजालेनसंयुगे ॥ व्यद्रावयत्तवचमूंवज्रहस्तइवासुरीं ॥ ३६ ॥

॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ गात्रावरणंकवचं ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥

॥ ३७॥३८॥३९ ॥ ॥ इतिकर्णप० नैल० भारतभा० चतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४॥ ॥ ७॥ ॥ भीमेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ खड्गोगंडकः ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ कृतप्रतिकृ

तेवध्यमानाःसमरेतावकाःपांडवैर्नृप ॥ विप्रकीर्यंतसहसावातनुन्नाघनाइव ॥ ३७ ॥ विप्रद्रुतेबलेतस्मिन्वध्यमानेसमंततः ॥ द्रौणिरेकोभ्ययात्तूर्णंभीमसेनंमहाबलं ॥ ३८ ॥ ततःसमागमोघोरोबभूवसहसातयोः ॥ यथादेवासुरेयुद्धेवृत्रवासवयोरिव ॥ ३९ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णप० चित्रवधेचतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ भीमसेनंततोद्रौणीराजन्विव्याधपत्रिणा ॥ परयात्वरयायुक्तोदर्शयन्नस्त्रलाघवं ॥ १ ॥ अथैनंपुनराजघ्नेनवत्या निशितैःशरैः ॥ सर्वमर्माणिसंप्रेक्ष्यमर्मज्ञोलघुहस्तवत् ॥ २ ॥ भीमसेनःसमाकीर्णोद्रौणिनानिशितैःशरैः ॥ रराजसमरेराजन्रश्मिवानिवभास्करः ॥ ३ ॥ ततः शरसहस्रेणसुप्रयुक्तेनपांडवः ॥ द्रोणपुत्रमवच्छाद्यसिंहनादममुंचत ॥ ४ ॥ शरैःशरांस्ततोद्रौणिःसंवार्ययुधिपांडवं ॥ ललाटेभ्याहनद्राजन्नाराचेनस्मयन्निव ॥ ५ ॥ ललाटस्थंततोबाणंधारयामासपांडवः ॥ यथाशृंगंवनेदृप्तःखड्गोधारयतेनृप ॥ ६ ॥ ततोद्रौणिंरणेभीमोयतमानंपराक्रमी ॥ त्रिभिर्विव्याधनाराचैर्ललाटेविस्मयन्निव ॥ ७ ॥ ललाटस्थैस्ततोबाणैर्ब्राह्मणोसौव्यशोभत ॥ प्रावृषीवयथासिक्तस्त्रिशृंगःपर्वतोत्तमः ॥ ८ ॥ ततःशरशतैर्द्रौणिरर्दयामासपांडवं ॥ नचैनंकंपयामासमातरिश्वेवपर्वतं ॥ ९ ॥ तथैवपांडवोयुद्धेद्रौणिंशरशतैःशितैः ॥ नाकंपयतसंहृष्टोवार्योघइवपर्वतं ॥ १० ॥ तावन्योन्यंशरैर्घोरैश्छादयानौमहारथौ ॥ रथवर्यगतौवीरौशुशुभातेबलोत्कटौ ॥ ११ ॥ आदित्याविवसंदीप्तौलोकक्षयकरावुभौ ॥ स्वरश्मिभिरिवान्योन्यंतापयंतौशरोत्तमैः ॥ १२ ॥ ततःप्रतिकृतेयत्नंकुर्वाणौतौमहारणे ॥ कृतप्रतिकृतेयत्तौशरसंघैरभीतवत् ॥ १३ ॥ व्याघ्राविवचसंग्रामेचेरतुस्तौनरोत्तमौ ॥ शरदंष्ट्रौदुराधर्षौचापवक्त्रौभयंकरौ ॥ १४ ॥ अभूतांतावदृश्यौचशरजालैःसमंततः ॥ मेघजालैरिवच्छन्नौगगनेचंद्रभास्करौ ॥ १५ ॥ चकाशेतेमुहूर्तेनततस्तावप्यरिंदमौ ॥ विमुक्तावभ्रजालेनअंगारकबुधाविव ॥ १६ ॥ अथतत्रैवसंग्रामेवर्तमानेसुदारुणे ॥ अपसव्यंततश्चक्रेद्रौणिस्तत्रवृकोदरं ॥ १७ ॥ किरञ्छरशतैरुग्रैर्धाराभिरिवपर्वतं ॥ नतुतन्ममृषेभीमःशत्रोर्विजयलक्षणं ॥ १८ ॥ प्रतिचक्रेततोराजन्पांडवोप्यपसव्यतः ॥ मंडलानांविभागेषुगतप्रत्यागतेषुच ॥ १९ ॥ बभूवतुमुलंयुद्धंतयोःपुरुषसिंहयोः ॥ चरित्वाविविधान्मार्गान्मंडलस्थानमेवच ॥ २० ॥ शरैःपूर्णायतोत्सृष्टैरन्योन्यमभिजघ्नतुः ॥ अन्योन्यस्यवधेचैवचक्रतुर्यत्नमुत्तमं ॥ २१ ॥ ईषतुर्विरथंचैवकर्तुमन्योन्यमाहवे ॥ ततोद्रौणिर्महास्त्राणिप्रादुश्चक्रेमहारथः ॥ २२ ॥ तेअन्योन्यास्त्रप्रतिघाते ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ ईषतुःइच्छांचक्रतुः ॥ २२ ॥

॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ उल्कानामन्योन्याभिमुखंपातास्तैराद्दतमिवेतिलुप्तोपमा ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ तथैवदशनच्छदौक्रोधात्संदष्टो

तान्यस्त्रैरेवसमरेप्रतिजघ्नेथपांडवः॥ ततोघोरंमहाराज अस्त्रयुद्धमवर्त्तत ॥ २३॥ ग्रहयुद्धंयथाघोरंप्रजासंहरणेह्यभूत् ॥ तेबाणाःसमसज्जंतमुक्तास्ताभ्यांतु भारत॥ २४॥ द्योतयंतोदिशःसर्वास्तेबसैन्यंसमंततः॥ बाणसंघैर्वृतंघोरमाकाशंसमपद्यत ॥ २५॥ उल्कापाताद्वतंयुद्धंप्रजानांसंक्षयेनृप ॥ बाणाभिघाता त्संजज्ञेतत्रभारतपावकः॥ २६॥ सविस्फुलिंगोदीप्तार्चिर्योऽदहद्वाहिनीद्वयं॥ तत्रसिद्धामहाराजसंपतंतोब्रुवन्वचः ॥ २७॥ युद्धानामतिसर्वेषांयुद्धमेतदितिप्र भो ॥ सर्वयुद्धानिचैतस्यकलांनार्हंतिषोडशीं॥ २८॥ नेदृशंचपुनर्युद्धंभविष्यतिकदाचन॥ अहोज्ञानेनसंपन्नावुभौब्राह्मणक्षत्रियौ॥ २९॥ अहोशौर्येणसंप न्नावुभौचोग्रपराक्रमौ॥ अहोभीमबलोभीमएतस्यचकृतास्त्रता॥ ३०॥ अहोवीर्यस्यसारत्वमहोसौष्ठवमेतयोः॥ स्थितावेतौहिसमरेकालांतकयमोपमौ ॥३१॥ रुद्रौद्वाविवसंभूतौयथाद्वाविवभास्करौ॥ यमौवापुरुषव्याघ्रौघोररूपावुभौरणे॥ ३२॥ इतिवाचःस्मश्रूयंतेसिद्धानांवैमुहुर्मुहुः॥ सिंहनादश्चसंजज्ञे समेतानांदिवौकसां॥ ३३॥ अद्भुतंचाप्यचिंत्यंचदृष्ट्वाकर्मतयोरणे॥ सिद्धचारणसंघानांविस्मयःसमपद्यत॥ ३४॥ प्रशंसंतितदादेवाःसिद्धाश्चपरमर्षयः॥ साधुद्रौणेमहाबाहोसाधुभीमेतिचाब्रुवन्॥ ३५॥तौशूरौसमरेराजन्परस्परकृतागसौ॥ परस्परमुदीक्षेतांक्रोधादुद्वृत्यचक्षुषी ॥ ३६॥ क्रोधरक्तेक्षणौतौतु क्रोधात्प्रस्फुरिताधरौ ॥ क्रोधात्संदष्टदशनौतथैवदशनच्छदौ ॥ ३७॥ अन्योन्यंछादयंतौस्मशरवृष्ट्यामहारथौ॥ शरांबुधारौसमरेशस्त्रविद्युत्प्रकाशिनौ ॥३८॥ तावन्योन्यंध्वजंबिद्ध्वासारथिंचमहारणे॥ अन्योन्यस्यहयान्विद्ध्वाबिभिदातेपरस्परं॥३९॥ ततःक्रुद्धौमहाराजबाणौगृह्यमहाहवे॥ उभौचिक्षिपतु स्तूर्णमन्योन्यस्यवधैषिणौ॥ ४०॥ तौसायकौमहाराजद्योतमानौचमूमुखे॥ आजघ्नतुःसमासाद्यवज्रवेगौदुरासदौ॥ ४१॥ तौपरस्परवेगाच्चशराभ्यांचभृ शाहतौ॥ निपेततुर्महावीर्यौरथोपस्थेतयोस्तदा॥ ४२॥ ततस्तुसारथिर्ज्ञात्वाद्रोणपुत्रमचेतनं॥ अपोवाहरणाद्राजन्सर्वसैन्यस्यपश्यतः॥ ४३॥ तथैवपांडवं राजन्विह्वलंतंमुहुर्मुहुः॥ अपोवाहरथेनाजौसारथिःशत्रुतापनं॥ ४४॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेकर्णप० अश्वत्थामभीमसेनयोर्युद्धेपंचदशोऽध्यायः॥ १५॥ ॥ ७॥ ॥धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥यथासंशप्तकैःसार्धमर्जुनस्याभवद्रणः॥ अन्येषांचमहीपानांपांडवैस्तद्ब्रवीहिमे ॥ १॥

श्लो॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ तौबाणौभृशाहताविति हेतोःशराभ्यामग्रभागाभ्यांतयोस्तदीययोरथयोरुपस्थेमुख्यदेशेरथनीडइतियावत् ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ॥इतिकर्णप० नैल० भारतभा० पंचदशोऽध्यायः॥ १५॥ ॥ ७॥ यथेति ॥ १॥

॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ सरत्नान्रत्नांगुलीयकादियुक्तान् सरत्नीनितिपाठेरत्निःकूर्परादाकनिष्ठांतःकरस्तत्सहितान्पाणीन् ॥ ८ ॥९ ॥ सुसंरब्धाइत्यत्रसुसंमर्दाइतिपाठेशोभनःस्वर्गदःसंमर्दोयेषांत
थाभूताः वासितापुष्पवतीगौस्तदर्थं ॥ १० ॥११ ॥ १२ ॥ छिन्नेति त्रिवेणुःउभयतःकाष्ठद्वयसहितोधूर्दंडः अक्षश्चक्राधारदंडः ॥१३ ॥ योक्राणिबंधनरज्जवः रश्मयःप्रग्रहाः विवरूथान्रथगुप्तिरहितान्

अश्वत्थाम्नस्तुयद्युद्धमर्जुनस्यचसंजय॥ अन्येषांचमहीपानांपांडवैस्तद्ब्रवीहिमे॥ २॥ ॥संजयउवाच॥ ॥शृणुराजन्यथावृत्तंसंग्रामंब्रुवतोमम॥ वीराणां
शत्रुभिःसार्धंदेहपाप्मासुनाशनं॥ ३॥ पार्थःसंशप्तकबलंप्रविश्यार्णवसन्निभं॥ व्यक्षोभयदमित्रघ्नोमहावातइवार्णवं॥ ४॥ शिरांस्युन्मथ्यवीराणांशितैर्भल्लै
र्धनंजयः॥ पूर्णचंद्राभवक्त्राणिस्वक्षिभ्रूदशनानिच॥ ५॥ संतस्तारक्षितिंक्षिप्रंविनालैर्नलिनैरिव॥ सुवृत्तानायतान्पुष्टान्चंदनागुरुभूषितान्॥ ६॥ सायुधा
न्सतलत्रांश्चपंचास्योरगसन्निभान्॥ बाहून्क्षुरैरमित्राणांचिच्छेदसमरेर्जुनः॥ ७॥ धुर्यान्धुर्यतरान्सूतान्ध्वजांश्चापानिसायकान्॥ पाणीन्सरत्नानसकृद्भ
ल्लैश्चिच्छेदपांडवः॥ ८॥ रथान्द्विपान्हयांश्चैवसारोहानर्जुनोयुधि॥ शरैरनेकसाहस्रैर्निन्येराजन्यमक्षयं॥९॥ तंप्रवीराःसुसंरब्धानर्दमानाइवर्षभाः॥ वासि
तार्थमिवक्रुद्धमभिद्रुत्यमदोत्कटाः॥ १०॥ निघ्नंतमभिजघ्नुस्तेशरैःशृंगैरिवर्षभाः॥ तस्यतेषांचतद्युद्धमभवल्लोमहर्षणं॥ ११॥ त्रैलोक्यविजयेयद्वद्दैत्यानांस
हवज्रिणा॥ अस्त्रैरस्त्राणिसंवार्यद्विषतांसर्वतोर्जुनः॥ १२॥ इषुभिर्बहुभिस्तूर्णंविध्वाप्राणान्जहारसः॥ छिन्नत्रिवेणुचक्राक्षान्हतयोधान्ससारथीन्॥ १३॥
विध्वस्तायुधतूणीरान्समुन्मथितकेतनान्॥ संछिन्नयोक्त्ररश्मीकान्विवरूथान्विकूबरान्॥ १४॥ विस्रस्तबंधुरयुगान्विस्रस्ताक्षप्रमंडलान्॥ रथान्विशक
लीकुर्वन्महाभ्राणीवमारुतः॥ १५॥ विस्मापयन्प्रेक्षणीयंद्विषतांभयवर्धनं॥ महारथसहस्रस्यसमंकर्माकरोज्जयः॥ १६॥ सिद्धदेवर्षिसंघाश्चचारणाश्चा
पितुष्टुवुः॥ देवदुंदुभयोनेदुःपुष्पवर्षाणिचापतन्॥ १७॥ केशवार्जुनयोर्मूर्ध्निप्राहवाक्चाशरीरिणी॥ चंद्राग्न्यनिलसूर्याणांकांतिदीप्तिबलद्युतीः॥ १८॥ यौसदावि
भ्रतुर्वीराविमौतौकेशवार्जुनौ॥ ब्रह्मेशानाविवाजय्यौवीरावेकरथेस्थितौ॥ १९॥ सर्वभूतवरौवीरौनरनारायणाविमौ॥ इत्येतन्महदाश्चर्यंदृष्ट्वाश्रुत्वाचभा
रत॥ २०॥ अश्वत्थामासुसंयत्तःकृष्णावभ्यद्रवद्रणे॥ अथपांडवमस्यंतममित्रघ्नकराच्छरान्॥ २१॥ सेषुणापाणिनाहूयप्रहसन्द्रौणिरब्रवीत्॥ यदिमांम
न्यसेवीरप्राप्तमर्हमिहातिथिं॥ २२॥

कूबरस्त्रिवेणोरग्रभागः ॥ १४ ॥ बंधुरंरथतल्पः युगंधूरग्रकाष्ठं अक्षप्रमंडलंरथनीडाक्षयोःसंधानकाष्ठजातंविशकलीकुर्वन्विशेषेणशक
लीकुर्वन् ॥१५॥१६॥१७॥ चंद्रादीनांकांत्यादीन्यथासंख्यंबिभ्रतुः ॥१८॥१९॥२०॥ अमित्रघ्नाःकराःकराकारमग्रफलकंयेषांतान्अमित्रघ्नकरान् ॥ २१ ॥ अर्हंपूजयितुंयोग्यं ॥ २२ ॥

॥ २३ ॥ २४ ॥ अनंतरंप्रथमं ॥२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥३०॥३१॥३२ ॥ आयस्तोयत्नवान् ॥३३॥३४॥ इषुधिप्रभृतिभ्यःशराःपेतुर्लोमभ्योपिवर्मभ्योपिचपेतुस्तत्रहेतुर्ब्रह्मवादिनःयोगबलवतइत्य

ततःसर्वात्मनात्वद्ययुद्धातिथ्यंप्रयच्छमे ॥ एवमाचार्यपुत्रेणसमाहूतोयुयुत्सया ॥ २३ ॥ बहुमेनेर्जुनोत्मानमितिचाहजनार्दनं ॥ संशप्तकाश्चमेवध्याद्रौणिरा
ह्वयतेचमां ॥ २४ ॥ यदत्रानंतरंप्राप्तंशंसमेतद्धिमाधव ॥ आतिथ्यकर्माभ्युत्थायदीयतांयदिमन्यसे ॥ २५ ॥ एवमुक्तोवहत्पार्थंकृष्णोद्रोणात्मजांतिके ॥ जैत्रे
णविधिनाहूतंवायुरिंद्रमिवाध्वरे ॥ २६ ॥ तमामंत्र्यैकमनसंकेशवोद्रौणिमब्रवीत् ॥ अश्वत्थामन्स्थिरोभूत्वाप्रहराशुसहस्वच ॥ २७ ॥ निर्वेष्टुंभर्तृपिंडंहिका
लोयमुपजीविनां ॥ सूक्ष्मोविवादोविप्राणांस्थूलौक्षात्त्रौजयाजयौ ॥२८ ॥ यामभ्यर्थयसेमोहाद्दिव्यांपार्थस्यसत्क्रियां ॥ तामाप्तुमिच्छन्युध्यस्वस्थिरोभूत्वा
द्यपांडवं ॥ २९ ॥ इत्युक्तोवासुदेवेनतथेत्युक्त्वाद्विजोत्तमः ॥ विव्याधकेशवंषष्ट्यानाराचैरर्जुनंत्रिभिः ॥ ३० ॥ तस्यार्जुनःसुसंक्रुद्धस्त्रिभिर्बाणैःशरासनं ॥ चि
च्छेदचान्यदादत्तद्रौणिर्घोरतरंधनुः ॥ ३१ ॥ सज्यंकृत्वानिमेषाच्चविव्याधार्जुनकेशवौ ॥ त्रिभिःशतैर्वासुदेवंसहस्रेणचपांडवं ॥ ३२॥ ततःशरसहस्राणिप्रयु
तान्यर्बुदानिच ॥ ससृजेद्रौणिरायस्तःसंस्तभ्यचरणेर्जुनं ॥ ३३ ॥ इषुधेर्धनुषश्चैवज्यायाश्चैवाथमारिष ॥ बाह्वोःकराभ्यामुरसोवदनघ्राणनेत्रतः ॥ ३४ ॥ क
र्णाभ्यांशिरसोंगेभ्योलोमवर्मभ्यएवच ॥ रथध्वजेभ्यश्चशरानिष्पेतुर्ब्रह्मवादिनः ॥ ३५ ॥ शरजालेनमहताविद्ध्वामाधवपांडवौ ॥ ननादमुदितोद्रौणिर्महामे
घौघनिःस्वनं ॥ ३६ ॥ तस्यतंनिनदंश्रुत्वापांडवोच्युतमब्रवीत् ॥ पश्यमाधवदौरात्म्यंगुरुपुत्रस्यमांप्रति ॥ ३७ ॥ वधंप्राप्तौमन्यतेनौप्रावेश्यशरवेश्मनि ॥ एषो
स्मिहन्मिसंकल्पंशिक्षयाचबलेनच ॥ ३८ ॥ अश्वत्थाम्नःशरानस्तांश्छित्त्वैकैकंत्रिधात्रिधा ॥ व्यधमद्भरतश्रेष्ठोनीहारमिवमारुतः ॥ ३९ ॥ ततःसंशप्तकान्भू
यःसाश्वसूतरथद्विपान् ॥ ध्वजपत्तिगणानुग्रैर्बाणैर्विव्याधपांडवः ॥ ४० ॥ येयेददृशिरेतत्रयद्यद्रूपास्तदाजनाः ॥ तेतेतत्रशरैर्व्याप्तंमेनिरेत्मानमात्मना ॥ ४१ ॥
तेगांडीवप्रमुक्तास्तुनानारूपाःपतत्रिणः ॥ क्रोशेसाग्रेस्थितान्घ्नंतिद्विपांश्चपुरुषान्रणे ॥ ४२ ॥ भल्लैश्छिन्नाःकराःपेतुःकरिणांमदवर्षिणां ॥ यथावनेपरशुभि
र्निकृत्ताःसुमहाद्रुमाः ॥ ४३ ॥ पश्चात्तुशैलवत्पेतुस्तेगजाःसहसादिभिः ॥ वज्रिवज्रप्रमथितायथैवाद्रिचयास्तथा ॥ ४४ ॥ गंधर्वनगराकारान्रथांश्चैवसुक
ल्पितान् ॥ विनीतैर्जवनैर्युक्तानास्थितान्युद्धदुर्मदैः ॥ ४५ ॥ शरैर्विशकलीकुर्वन्नमित्रानभ्यवीवृषत् ॥ स्वलंकृतानश्वसादीन्पत्तींश्चाहन्धनंजयः ॥४६॥ धनं
जययुगांतार्कःसंशप्तकमहार्णवं ॥ व्यशोषयतदुःशोषंतीक्ष्णैःशरगभस्तिभिः ॥ ४७ ॥

र्थः ॥३५॥३६॥३७॥३८॥३९॥४०॥४१॥४२॥४३॥४४॥४५॥४६॥४७॥

महत्शैलंशिलासमूहोयस्मिन्तंमहाशैलंपर्वतमिव ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ पांडवेस्त्राणीत्यत्रकांडकोशानितिपाठेबाणानांकोशभूतान्निषंगान्न्यवेदयत् ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ॥ इतिकर्णप० नैल० भारतभाव० षोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ततइति नक्षत्रमभितःनक्षत्रंलक्षीकृत्य ॥ १ ॥ विमार्गस्थौवक्रातिचारगौ ॥ २ ॥ ३ ॥ कृष्णौकृष्णार्जुनौ आसतुःदीपयांचक्रतुः ॥ ४ ॥ सर्व

पुनर्द्रौणिंमहाशैलंनाराचैर्वज्रसन्निभैः॥ निर्बिभेदमहावेगैस्त्वरन्वज्रीवपर्वतं ॥ ४८ ॥ तमाचार्यसुतःक्रुद्धःसाश्वयंतारमाशुगैः॥ युयुत्सुरागमद्योद्धुंपार्थस्तानच्छिनच्छरान् ॥ ४९ ॥ ततःपरमसंक्रुद्धःपांडवेऽस्त्राण्यवास्रजत्॥ अश्वत्थामाभिरूपायगृहानतिथयेयथा॥ ५० ॥ अथसंशप्तकांस्त्यक्त्वापांडवोद्रौणिमभ्ययात्॥अपांक्तेयानिवत्यक्त्वादातापांक्तेयमर्थिनं॥५१॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेकर्णप० अश्वत्थामार्जुनसंवादेषोडशोऽध्यायः॥१६॥ ॥ ७॥ ॥संजयउवाच॥ ततःसमभवद्युद्धंशुक्रांगिरसवर्चसोः॥ नक्षत्रमभितोव्योम्निशुक्रांगिरसयोरिव ॥ १ ॥ संतापयंतावन्योन्यंदीप्तैःशरगभस्तिभिः॥ लोकत्रासकरावास्तांविमार्गस्थौग्रहाविव॥ २ ॥ततोविध्यद्भ्रुवोर्मध्येनाराचेनार्जुनोभृशं॥ सतेनविबभौद्रौणिरूर्ध्वरश्मिर्यथारविः॥ ३ ॥ अथकृष्णौशरशतैरश्वत्थाम्नार्दितौभृशं॥ स्वरश्मिजालविकचौयुगांतार्काविवासतुः॥ ४॥ ततोर्जुनःसर्वतोधारमस्त्रमवास्रजद्वासुदेवेभिभूते॥ द्रौणायनिंचाभ्यहनत्पृषत्कैर्वज्राग्निवैवस्वतदंडकल्पैः॥५॥ सकेशवंचार्जुनंचातितेजाविव्याधमर्मस्वतिरौद्रकर्मा॥ बाणैःसुयुक्तैरतितीव्रवेगैर्यैराहतोमृत्युरपिव्यथेत ॥ ६ ॥ द्रौणेरिषूनर्जुनःसन्निवार्यव्यायच्छतस्तद्द्विगुणैःसुपुंखैः॥ तंसाश्वसूतध्वजमेकवीरमावृत्यसंशप्तकसैन्यमार्च्छत्॥ ७॥ धनूंषिबाणानिषुधीर्धनुर्ज्याःपाणीन्भुजान्पाणिगतंचशस्त्रं॥ छत्राणिकेतूंस्तुरगान्रथेषांवस्त्राणिमाल्यान्यथभूषणानि॥ ८ ॥ चर्माणिवर्माणिमनोरमाणिप्रियाणिसर्वाणिशिरांसिचैव ॥ चिच्छेदपार्थोद्विषतांसुयुक्तैर्बाणैःस्थितानामपराङ्मुखानां॥ ९ ॥ सुकल्पिताःस्यंदनवाजिनागाःसमास्थितायत्नकृतैर्नृवीरैः॥ पार्थेरितैर्बाणशतैर्निरस्तास्तैरेवसार्द्धंनृवरानिपेतुः॥ १० ॥ पद्मार्कपूर्णेंदुनिभाननानिकिरीटमाल्याभरणोज्ज्वलानि॥ भल्लार्धचंद्रक्षुरकर्त्तितानिप्रपेतुरुर्व्यांनृशिरांस्यजस्रं॥ ११ ॥ अथद्विपैर्देवरिपुद्विपाभैर्देवारिदर्पापहमत्युदग्रं॥ कलिंगवंगांगनिषादवीराजिघांसवःपांडवमभ्यधावन्॥ १२ ॥ तेषांद्विपानांनिचकर्त्तपार्थोवर्माणिचर्माणिकरान्नियंतॄन् ॥ ध्वजान्पताकाश्चततःप्रपेतुर्वज्राहतानीवगिरेःशिरांसि॥ १३॥

तोधारंसर्वतोस्त्रधारावर्षकं वज्रकल्पैःअमोघैःअग्निकल्पैःदाहकैःवैवस्वतदंडकल्पैःप्राणहरैः ॥ ५ ॥ ६ ॥ व्यायच्छतोयतमानस्य आर्च्छत्गतवान् ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ सुकल्पिताःसुसन्नद्धाः यत्नकृतैःकृतयत्नैः तैरेवबाणैरेव ॥ १० ॥ ११ ॥ देवरिपुश्चासौद्विपश्चेतिगजासुरतुल्यैरित्यर्थः ॥ १२ ॥ करान्शुंडाः ॥ १३ ॥

॥ १४ ॥ १५ ॥ तंअश्वत्थामानं तान्तदन्यान् तैःकृतंबाणांधकारंकृत्वाछित्त्वा कृतीछेदने ॥ १६ ॥ संस्यूताःअन्योन्यंसंघट्टचंतः ॥ १७ ॥ १८ ॥ समाप्तविद्येनसमग्रधनुर्वेदविदा ॥ १९ ॥ अक्रियावान्

तेषुप्रभग्नेषुगुरोस्तनूजंबाणैःकिरीटीनवसूर्यवर्णैः ॥ प्रच्छादयामासमहाभ्रजालैर्वायुःसमुद्यंतमिवांशुमंतं ॥ १४ ॥ ततोर्जुनेषूनिषुभिर्निरस्यद्रौणिःशितैरर्जुनवासुदेवौ ॥ प्रच्छादयित्वादिविचंद्रसूर्यौननादसोंभोदइवातपांते ॥ १५ ॥ तमर्जुनस्तांश्चपुनस्त्वदीयानभ्यर्दितस्तैरभिसृत्यशस्त्रैः ॥ बाणांधकारंसहसैवकृत्वाविव्याधसर्वानिषुभिःसुपुंखैः ॥ १६ ॥ नाप्याददत्संदधन्नैवमुंचन्बाणान्रथेदृश्यतसव्यसाची ॥ रथांश्चनागांस्तुरगान्पदातीन्संस्यूतदेहान्ददृशुर्हतांश्च ॥ १७ ॥ संधायनाराचवरान्दशाशुद्रौणिस्त्वरन्नेकमिवोत्ससर्ज ॥ तेषांचपंचार्जुनमभ्यविध्यन्पंचाच्युतंनिर्बिभिदुःसुपुंखाः ॥ १८ ॥ तैराहतौसर्वमनुष्यमुख्यावसृक्स्रवंतौधनदेंद्रकल्पौ ॥ समाप्तविद्येनतथाभिभूतौहतौरणेताविति मेनिरेन्ये ॥ १९ ॥ अथार्जुनंप्राहदशार्हनाथःप्रमाद्यसेकिंजहियोधमेतं ॥ कुर्याद्धिदोषंसमुपेक्षितोयंकष्टोभवेद्व्याधिरिवाक्रियावान् ॥ २० ॥ तथेतिचोक्त्वाच्युतमप्रमादीद्रौणिंप्रयत्नादिषुभिस्ततक्ष ॥ भुजौवरौचंदनसारदिग्धौवक्षःशिरोथाप्रतिमौतथोरू ॥ २१ ॥ गांडीवमुक्तैःकुपितोविकर्णैर्द्रौणिंशरैःसंयतिनिर्बिभेद ॥ छित्त्वातुरश्मींस्तुरगानविध्यत्तेतंरणाद्दूह्रुरतीवदूरं ॥ २२ ॥ सतैर्हृतोवातजवैस्तुरंगैर्द्रौणिर्दृढंपार्थशराभिभूतः ॥ इयेषनावृत्यपुनस्तुयोद्धुंपार्थेनसार्द्धंमतिमान्विमृश्य ॥ जानन्जयंनियतंवृष्णिवीरेधनंजयेचांगिरसांवरिष्ठः ॥ २३ ॥ नियम्यसहयान्द्रौणिःसमाश्वस्यचमारिष ॥ रथाश्वनरसंबाधंकर्णस्यप्राविशद्बलं ॥ २४ ॥ प्रतीपकारिणिरणादश्वत्थाम्निहृतेहयैः ॥ मंत्रौषधिक्रियायोगैर्व्याधौदेहादिवाहृते ॥ २५ ॥ संशप्तकानभिमुखौप्रयातौकेशवार्जुनौ ॥ वातोद्धूतपताकेनस्यंदनेनौघनादिना ॥ २६ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभा० कर्णप० अश्वत्थामपराजयेसप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ ५ ॥

॥ संजयउवाच ॥ ॥ अथोत्तरेणपांडूनांसेनायांध्वनिरुत्थितः ॥ रथनागाश्वपत्तीनांदंडधारेणवध्यतां ॥ १ ॥ निवर्त्तयित्वातुरथंकेशवोर्जुनमब्रवीत् ॥ वाहयन्नेवतुरगान्गरुडानिलरंहसः ॥ २ ॥ मागधोप्यतिविक्रांतोद्विरदेनप्रमाथिना ॥ भगदत्तादनवरःशिक्षयाचबलेनच ॥ ३ ॥ एनंहत्वानिहंतासिपुनःसंशप्तकानिति ॥ वाक्यांतेप्रापयत्पार्थंदंडधारांतिकंप्रति ॥ ४ ॥

प्रतिकाररहितः ॥ २० ॥ २१ ॥ अविकर्णैःअविकर्णतुल्यायैः ॥ २२ ॥ अंगिरसांअंगिरोगोत्राणांमध्ये ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ ओघनादिनाजलौघवन्नादवता ॥ २६ ॥ ॥ इतिकर्णप० नैल० भारतभावदीपेसप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ अथेति उत्तरेणउत्तरतः वध्यतांवध्यमानानां ॥ १ ॥ २ ॥ अनवरःअहीनः ॥ ३ ॥ ४ ॥

अंकुशग्रहे अंकुशधारणे हस्तियुद्धे इत्यर्थः ग्रहे आदित्यादिग्रहसमूहे युद्धपरिग्रहे च अप्रसह्यः विकचः कचोपलक्षितशिरोरहितः केतुरूपी ग्रह इव विकचो विस्तीर्णो ग्रहो धूमकेतुरूपी उत्पातग्रहः ॥ ५ ॥ दानव नागसन्निभं गजासुरोपमं गजमित्यर्थात् समास्थितः स हंतीत्यन्वयः ॥ ६ ॥ रथान् पादैरधिष्ठायाक्रम्य ममर्द मर्दयामासेत्युत्तरार्द्धस्यानुकर्षः एवं करेण शुंडया नरादीन् पोथयदिति एवं द्विपो हंति रथादीनित्यर्था त् ॥ ७ ॥ शुष्मिणा बलवता स्थूलं सुषिरं नलं तृणविशेषं ॥ ८ ॥ संकुले रणदेशे इति सामर्थ्यात् ज्ञेयं ॥ ९ ॥ १० ॥ सगुणेषु कार्मुकं मौर्वीबाणसहितं धनुः नियंतॄन् नियंतारं ॥ ११ ॥ घनाघनो घातुकमत्तदंतिनो

समागधानां प्रवरोंकुशग्रहे ग्रहे प्रसह्यो विकचो यथा ग्रहः ॥ सपत्नसेनां प्रममाथ दारुणो महीं समग्रां विकचो यथा ग्रहः ॥ ५ ॥ सुकल्पितं दानवनागसन्निभं महा भ्रनिर्ह्रादममित्रमर्दनं ॥ रथाश्वमातंगगणान् सहस्रशः समास्थितो हंति शरैर्नरानपि ॥ ६ ॥ रथानधिष्ठाय सवाजिसारथीन्नरांश्च पादैर्द्विरदो व्यपोथयत् ॥ द्विपां श्च पद्भ्यां ममृदे करेण द्विपोत्तमो हंति च कालचक्रवत् ॥ ७ ॥ नरांस्तु कार्ष्णायसवर्मभूषणान्निपात्य साश्वानपि पत्तिभिः सह ॥ व्यपोथयद्दंतिवरेण शुष्मिणा सशब्द वत्स्थूलनलं यथा तथा ॥ ८ ॥ अथार्जुनो ज्यातलनेमिनिःस्वने मृदंगभेरीबहुशंखनादिते ॥ रथाश्वमातंगसहस्रसंकुले रथोत्तमेनाभ्यपतद्द्विपोत्तमं ॥ ९ ॥ ततोर्जुनं द्वा दशभिः शरोत्तमैर्जनार्दनं षोडशभिः समार्पयत् ॥ स दंडधारस्तुरगांस्त्रिभिस्त्रिभिस्ततो ननाद प्रजहास चासकृत् ॥ १० ॥ ततोस्य पार्थः सगुणेषुकार्मुकं चकर्त्त भल्लैर्ध्व जमप्यलंकृतं ॥ पुनर्नियंतॄन् सह पादगोप्तृभिस्ततः स चुक्रोध गिरिव्रजेश्वरः ॥ ११ ॥ ततोर्जुनं भिन्नकटेन दंतिना घनाघनेनानिलतुल्यवर्चसा ॥ अतीव चुक्षोभयिषुर्ज नार्दनं धनंजयं चाभिजघान तोमरैः ॥ १२ ॥ अथास्य बाहू द्विपहस्तसन्निभौ शिरश्च पूर्णेंदुनिभाननं त्रिभिः ॥ क्षुरैः प्रचिच्छेद सहैव पांडवस्ततो द्विपं बाणशतैः समा र्पयत् ॥ १३ ॥ स पार्थबाणैस्तपनीयभूषणैः समाचितः कांचनवर्मभृद्द्विपः ॥ तथा चकाशे निशि पर्वतो यथा दावाग्निना प्रज्वलितौषधिद्रुमः ॥ १४ ॥ स वेदनार्त्तोऽबु दनिस्वनो नदंश्चरन् भ्रमन् प्रस्खलितांतरो द्रवत् ॥ पपात रुग्णः सनियंतृकस्तथा यथा गिरिर्वज्रविदारितस्तथा ॥ १५ ॥ हिमावदातेन सुवर्णमालिना हिमाद्रिकूटप्र तिमेन दंतिना ॥ हते रणे भ्रातरि दंड आव्रजज्जिघांसुरिंद्रावरजं धनंजयं ॥ १६ ॥ स तोमरैरर्ककरप्रभैस्त्रिभिर्जनार्दनं पंचभिरर्जुनं शितैः ॥ समर्पयित्वा विननाद नर्द यंस्ततोस्य बाहू निचकर्त्त पांडवः ॥ १७ ॥ क्षुरप्रकृत्तौ सुभृशं सतोमरौ शुभांगदौ चंदनरूषितौ भुजौ ॥ गजात्पतंतौ युगपद्विरेजतुर्यथाद्रिशृंगाद्रुचिरौ महोरगौ ॥ १८ ॥

रिति विश्वः ॥ १२ ॥ सहैव युगपत् ॥ १३ ॥ १४ ॥ चरन् गच्छन् भ्रमन् भ्रांतिं प्राप्नुवन् अत एव प्रस्खलितांतरः मध्ये स्खलन्नित्यर्थः सनियंतृकः महामात्रसहितः पपात तथा पातयोग्यं यथा स्यात्तथा रुग्णः पी डितो यथैवंभूतः पपातेति पृथगन्वयः ॥ १५ ॥ इंद्रावरजं विष्णुं कृष्णमित्यर्थः धनंजयं च जिघांसुर्दंड आव्रजत् दंतिना सह इति शेषः ॥ १६ ॥ नर्दयन् शब्दं कारयन् ॥ १७ ॥ १८ ॥

अस्तात्‌अस्ताचलात् ॥ १९ ॥ २० ॥ गजोत्तमाःमहागजारूढाः तौदंडधारतद्भ्रात्रोर्द्विपौसाध्यक्षौकृत्तौछिन्नौतथातेपिकृत्ताश्छिन्नाः ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५॥ ॥इतिकर्णप०नै०भारतभाव०
अष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ प्रत्येति ॥ १ ॥ २ ॥ धुर्यान्‌श्रेष्ठान्‌धुर्यगतान्‌वाहान्‌वाहादीन्‌अमित्रवीराणांचिच्छेदेतिद्वयोःसंबंधः ॥ ३ ॥ ४ ॥ वासितार्थैस्त्रीनिमित्तं वासिताकरिणीनार्यो

तथार्धचंद्रेणहतंकिरीटिनापपातदंडस्यशिरःक्षितिंद्विपात् ॥ सशोणितार्द्रोनिपतन्विरेजेदिवाकरोस्तादिवपश्चिमांदिशं ॥ १९ ॥ अथद्विपंश्वेतवराभ्रसन्निभंदि
वाकरांशुप्रतिमैःशरोत्तमैः ॥ बिभेदपार्थःसपपातनादयन्‌हिमाद्रिकूटंकुलिशाहतंयथा ॥ २० ॥ ततोपरेतत्प्रतिमागजोत्तमाजिगीषवःसंयतिसव्यसाचिना ॥
तथाकृतास्तेचयथैवतौद्विपौततःप्रभग्नंसुमहद्द्विपोर्बलं ॥ २१ ॥ गजारथाश्वाःपुरुषाश्वसंघशःपरस्परघ्नाःपरिपेतुराहवे ॥ परस्परंप्रस्खलिताःसमाहिताभृशंनि
पेतुर्बहुभाषिणोहताः ॥ २२ ॥ अथार्जुनंस्वेपरिवार्यसैनिकाःपुरंदरंदेवगणाइवाब्रुवन् ॥ अभैष्मयस्मान्मरणादिवप्रजाःसवीरदिष्ट्यानिहतस्त्वयारिपुः ॥ २३ ॥
नचेदरक्षिष्यइमंजनंभयाद्द्विषद्भिरेवंबलिभिःप्रपीडितं ॥ तथाभविष्यद्द्विषतांप्रमोदनंयथाहतेष्वेष्विहनोरिसूदन ॥ २४ ॥ इतीवभूयश्वसुहृद्भिरीडितानिशम्य
वाचःसुमनास्ततोर्जुनः ॥ यथानुरूपंप्रतिपूज्यतंजनंजगामसंशप्तकसंघहापुनः ॥ २५ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णप० दंडवधेऽष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ ॥७॥
संजयउवाच ॥ ॥ प्रत्यागत्यपुनर्जिष्णुर्जघ्नेसंशप्तकान्बहून् ॥ वक्रातिवक्रगमनादंगारकइवग्रहः ॥ १ ॥ पार्थबाणहताराजन्नराश्वरथकुंजराः ॥ विचेलुर्बभ्रमु
र्नेशुःपेतुर्मम्लुश्वभारत ॥ २ ॥ धुर्यान्धुर्यगतान्सूतान्ध्वजांश्चापानिसायकान् ॥ पाणीन्पाणिगतंशस्त्रंबाहूनपिशिरांसिच ॥ ३ ॥ भल्लैःक्षुरैरर्धचंद्रैर्वत्सदंतैश्चपां
डवः ॥ चिच्छेदामित्रवीराणांसमरेप्रतियुध्यतां ॥ ४ ॥ वासितार्थेयुयुत्संतोवृषभावृषभंयथा ॥ निपतंत्यर्जुनंशूराःशतशोथसहस्रशः ॥ ५ ॥ तेषांतस्यचतद्युद्धम
भवल्लोमहर्षणं ॥ त्रैलोक्यविजयेयादृग्दैत्यानांसहवज्रिणा ॥ ६ ॥ तमविध्यत्त्रिभिर्बाणैर्दंदशूकैरिवाहिभिः ॥ उग्रायुधसुतस्तस्यशिरःकायादपाहरत् ॥ ७ ॥ ते
र्जुनंसर्वतःक्रुद्धानानाशस्त्रैरवीवृषन् ॥ मरुद्भिःप्रेरितामेघाहिमवंतमिवोष्णगे ॥ ८ ॥ अस्त्रैरस्त्राणिसंवार्यद्विषतांसर्वतोर्जुनः ॥ सम्यगस्तैःशरैःसर्वानहितानहन
द्बहून् ॥ ९ ॥ छिन्नत्रिवेणुसंघातान्‌हताश्वान्‌पार्ष्णिसारथीन् ॥ विस्रस्तहस्ततूणीरान्‌विचक्ररथकेतनान् ॥ १० ॥

वासितंसुरभीकृतेइतिविश्वः यथास्वयंवरस्थांस्त्रियंप्राप्तुंवृषभाश्चअवृषभाश्चतेषांयूथंवृषभावृषभंश्रेष्ठाश्रेष्ठयोधकुलमहंपूर्विकयानिपततिएवंयुद्धेऽर्जुनंप्राप्तुंराजानइत्यर्थः वासितंअतिश्रेष्ठंराज्यादिकंवा
वस्तु ॥ ५ ॥ ६ ॥ तस्यउग्रायुधसुतस्य अपाहरदर्जुनइतिशेषः ॥ ७ ॥ उष्णगेग्रीष्मेगतेसतिप्रावृषीत्यर्थः उष्णोग्रीष्मोगतोऽतीतोयत्रसउष्णगःकालविशेषइतिविग्रहः ॥ ८ ॥ अस्तैःक्षिप्तैः ॥ ९ ॥ १० ॥

अनुकर्षःरथाधस्थंदारु ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ निर्जिह्वांत्राःनिर्गताजिह्वाःअंत्राणिचयेषांते ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥

संछिन्नरश्मियोक्त्राक्षान्व्यनुकर्षयुगान्रथान्॥ विध्वस्तसर्वसन्नाहान्बाणैश्चक्रेर्जुनस्तदा ॥ ११ ॥ तेरथास्तत्रविध्वस्ताःपरार्ध्याभांत्यनेकशः॥ धनिनामिववेश्मानिहतान्यग्न्यनिलांबुभिः॥ १२ ॥ द्विपाःसंभिन्नमर्माणोवज्राशनिसमैःशरैः॥ पेतुर्गिर्यग्रवेश्मानिवज्रपाताग्निभिर्यथा॥ १३ ॥ सारोहास्तुरगाःपेतुर्बहवोर्जुनताडिताः॥ निर्जिह्वांत्राःक्षितौक्षीणारुधिरार्द्राःसुदुर्दृशः ॥ १४ ॥ नराश्वनागानाराचैःसंस्यूताःसव्यसाचिना ॥ बभ्रमुश्चस्खलुःपेतुर्नेदुर्मम्लुश्चमारिष॥ १५॥ अनेकैश्चशिलाधौतैर्वज्राशनिविषोपमैः॥ शरैर्निजघ्निवान्पार्थोमहेंद्रइववदानवान् ॥ १६ ॥ महार्हवर्माभरणानानारूपांबरायुधाः॥ सरथाःसध्वजावीराहताःपार्थेनशेरते॥ १७॥ विजिताःपुण्यकर्माणोविशिष्टाभिजनश्रुताः॥ गताःशरीरैर्वसुधामूर्जितैःकर्मभिर्दिवं॥ १८॥ अथार्जुनंरथवरंत्वदीयाःसमभिद्रवन्॥ नानाजनपदाध्यक्षाःसगणाजातमन्यवः॥ १९॥ उह्यमानारथाश्वेभैःपत्तयश्चजिघांसवः॥ समभ्यधावन्नस्यंतोविविधंक्षिप्रमायुधं॥ २०॥ तदायुधमहावर्षमुक्तंयोधमहांबुदैः॥ व्यधमन्निशितैर्बाणैःक्षिप्रमर्जुनमारुतः ॥ २१ ॥ साश्वपत्तिद्विपरथंमहाशस्त्रौघसंप्लुवं॥ सहसासंतितीर्षंतंपार्थंशस्त्रास्त्रसेतुना॥ २२॥ अथाब्रवीद्वासुदेवःपार्थकिंक्रीडसेऽनघ॥ संशप्तकान्प्रमथ्यैनांस्ततःकर्णवधेत्वर॥ २३ ॥ तथेत्युक्त्वार्जुनःकृष्णंशिष्टान्संशप्तकांस्तदा॥ आक्षिप्यशस्त्रेणबलाद्दैत्यानिंद्रइवावधीत्॥ २४॥ आददत्संदधन्नेषून्दृष्टःकैश्चिद्रणेर्जुनः॥ विमुंचन्वाशरान्शीघ्रंदृश्यतेवहितैरपि ॥ २५ ॥ आश्चर्यमितिगोविंदःसममन्यतभारत॥हंसांशुगौरास्तेसेनांहंसाःसरइवाविशन्॥ २६॥ ततःसंग्रामभूमिंचवर्त्तमानेजनक्षये ॥ अवेक्षमाणोगोविंदःसव्यसाचिनमब्रवीत्॥ २७॥ एषपार्थमहारौद्रोवर्त्ततेभरतक्षयः॥ पृथिव्यांपार्थिवानांवैदुर्योधनकृतेमहान्॥ २८॥ पश्यभारतचापानिरुक्मपृष्ठानिधन्विनां॥ महतांचापविद्धानिकलापानिषुधींस्तथा॥ २९॥ जातरूपमयैःपुंखैःशरांश्चनतपर्वणः॥ तैलधौतांश्चनाराचान्विमुक्तानिवपन्नगान्॥ ३०॥ आकीर्णांस्तोमरांश्चापिविचित्रान्हेमभूषितान्॥ चर्माणिचापविद्धानिरुक्मपृष्ठानिभारत॥ ३१॥ सुवर्णविकृतान्प्रासान्शक्तीःकनकभूषिताः॥ जांबूनदमयैःपट्टैर्बद्धाश्चविपुलागदाः॥ ३२॥ जातरूपमयीश्चर्ष्टीःपट्टिशान्हेमभूषितान्॥ दंडैःकनकचित्रैश्चविप्रविद्धान्परश्वधान्॥ ३३॥ परिघान्भिंदिपालांश्चभुशुंडीःकुणपानपि॥ अयस्कुंतांश्चपतितान्मुसलानिगुरूणिच॥ ३४॥

॥ २८ ॥ कलापानलंकारान् ॥ २९ ॥ ३० ॥ आकीर्णान्सर्वतोविक्षिप्तान् ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥

॥३५॥३६॥ वाजीनांशरीरैरितिसंबंधः दैर्घ्यमार्षं ॥३७॥३८॥३९॥४०॥४१॥४२॥४३॥४४॥४५॥४६॥४७॥४८॥४९॥५०॥५१॥५२॥५३॥५४॥५५॥५६॥५७॥५८॥ ॥ इतिकर्णप० नै० भारतभा०

नानाविधानिशस्त्राणिप्रगृह्यजयगृद्धिनः ॥ जीवंतइवदृश्यंतेगतसत्वास्तरस्विनः ॥ ३५ ॥ गदाविमथितैर्गात्रैर्मुसलैर्भिन्नमस्तकान् ॥ गजवाजिरथैःक्षुण्णान्पश्ययोधान्सहस्रशः ॥ ३६ ॥ मनुष्यगजवाजीनांशरशक्त्यृष्टितोमरैः ॥ निस्त्रिंशैःपट्टिशैःप्रासैर्नखरैर्लगुडैरपि ॥ ३७ ॥ शरीरैर्बहुधाछिन्नैःशोणितौघपरिप्लुतैः ॥ गतासुभिरमित्रघ्नसंवृतारणभूमयः ॥ ३८ ॥ बाहुभिश्चंदनादिग्धैःसांगदैःशुभभूषणैः ॥ सतलत्रैःसकेयूरैर्भातिभारतमेदिनी ॥ ३९ ॥ सांगुलित्रैर्भुजाग्रैश्चविप्रविद्धैरलंकृतैः ॥ हस्तिहस्तोपमैश्छिन्नैरूरुभिश्चतरस्विनां ॥ ४० ॥ बद्धचूडामणिवरैःशिरोभिश्चसकुंडलैः ॥ रथांश्चबहुधाभग्नान्हेमकिंकिणिनःशुभान् ॥ ४१ ॥ अश्वांश्चबहुधापश्यशोणितेनपरिप्लुतान् ॥ अनुकर्षानुपासंगान्पताकाविविधान्ध्वजान् ॥ ४२ ॥ योधानांचमहाशंखान्पांडुरांश्चप्रकीर्णकान् ॥ ॥ निरस्तजिह्वान्मातंगान्शयानान्पर्वतोपमान् ॥ ४३ ॥ वैजयंतीर्विचित्राश्चहतांश्चगजयोधिनः ॥ वारणानांपरिस्तोमान्संयुक्तानेककंबलान् ॥ ४४ ॥ विपाटितविचित्राश्चरूपचित्राःकुथास्तथा ॥ भिन्नाश्चबहुधाघंटाःपतद्भिश्चूर्णितागजैः ॥ ४५ ॥ वैदूर्यमणिदंडांश्चपतितांश्चांकुशान्भुवि ॥ अश्वानांचयुगापीडान्रत्नचित्रानुरश्छदान् ॥ ४६ ॥ विद्धाःसादिध्वजाग्रेषुसुवर्णविकृताःकुथाः ॥ विचित्रान्मणिचित्रांश्चजातरूपपरिष्कृतान् ॥ ४७ ॥ अश्वास्तरपरिस्तोमान्रांकवान्पतितान्भुवि ॥ चूडामणीन्नरेंद्राणांविचित्राःकांचनस्रजः ॥ ४८ ॥ छत्राणिचापविद्धानिचामरव्यजनानिच ॥ चंद्रनक्षत्रभासैश्चवदनैश्चारुकुंडलैः ॥ ४९ ॥ क्लृप्तश्मश्रुभिराकीर्णांपूर्णचंद्रनिभैर्महीं ॥ कुमुदोत्पलपद्मानांखंडैःफुल्लंयथासरः ॥ ५० ॥ तथामहीभृतांवक्त्रैःकुमुदोत्पलसन्निभैः ॥ तारागणविचित्रस्यनिर्मलेंदुद्युतित्विषः ॥ ५१ ॥ पश्येमांनभसस्तुल्यांशरन्नक्षत्रमालिनीं ॥ एतत्तवैवानुरूपंकर्मार्जुनमहाहवे ॥ ५२ ॥ दिविवादेवराजस्यत्वयायत्कृतमाहवे ॥ एवंतांदर्शयन्कृष्णोयुद्धभूमिंकिरीटिने ॥ ५३ ॥ गच्छन्नेवाशृणोच्छब्दंदुर्योधनबलेमहत् ॥ शंखदुंदुभिनिर्घोषंभेरीपणवनिःस्वनं ॥ ५४ ॥ रथाश्वगजनादांश्चशस्त्रशब्दांश्चदारुणान् ॥ प्रविश्यतद्बलंकृष्णस्तुरगैर्वातवेगितैः ॥ ५५ ॥ पांड्येनाभ्यर्दितंसैन्यंत्वदीयंवीक्ष्यविस्मितः ॥ सहिनानाविधैर्बाणैरिष्वस्त्रप्रवरोयुधि ॥ ५६ ॥ न्यहनद्द्विषतांपूगान्गतासूनंतकोयथा ॥ गजवाजिमनुष्याणांशरीराणिशितैःशरैः ॥ ५७ ॥ भित्त्वाप्रहरतांश्रेष्ठोविदेहासूनपातयत् ॥ शत्रुप्रवीरैरस्त्राणिनानाशस्त्राणिसायकैः ॥ छित्त्वातानवधीच्छत्रून्पांड्यःशक्रइवासुरान् ॥ ५८ ॥ ॥ इतिश्रीम० कर्णप० संकुलयुद्धेएकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥ ॥ ५८ ॥ एकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥

प्रोक्तइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ पराभूतःप्रकोपितः ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ सपांड्यःव्यसूनकरोदितिद्वयोःसंबंधः ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ मुष्टिश्लिष्टायतज्यं मुष्टिदेशेश्लिष्टाच
आयताचज्यायस्यतत्तथा एकस्मिन्नेवक्षणेयद्धनुर्मंडलाकारंचिपिटाकारंचदृश्यतइतिभावः ॥ १५ ॥ वर्षतःमत्मत्तः ॥ १६ ॥ प्रमथसेप्रमथ्नासि ॥ १७ ॥ सस्यहाअतिवृष्ट्याधान्यहा ह्वादीगर्जन्

धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ प्रोक्तस्त्वयापूर्वमेवप्रवीरोलोकविश्रुतः ॥ नत्वस्यकर्मसंग्रामेत्वयासंजयकीर्त्तितं ॥ १ ॥ तस्यविस्तरशोब्रूहिप्रवीरस्याद्यविक्रमं ॥ शिक्षांप्र
भावंवीर्यंचप्रमाणंदर्पमेवच ॥ २ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ भीष्मद्रोणकृपद्रौणिकर्णार्जुनजनार्दनान् ॥ समाप्तविद्यान्धनुषिश्रेष्ठान्यान्मन्यसेरथान् ॥ ३ ॥ यो
त्याक्षिपतिवीर्येणसर्वानितान्महारथान् ॥ नमेनेचात्मनातुल्यंकंचिदेवनरेश्वरं ॥ ४ ॥ तुल्यतांद्रोणभीष्माभ्यामात्मनोयोनमृष्यते ॥ वासुदेवार्जुनाभ्यांचन्यून
तांनैच्छतात्मनि ॥ ५ ॥ सपांड्योनृपतिश्रेष्ठःसर्वशस्त्रभृतांवरः ॥ कर्णस्यानीकमहनत्पराभूतइवांतकः ॥ ६ ॥ तदुदीर्णरथाश्वंचपत्तिप्रवरसंकुलं ॥ कुलालचक्र
वद्भ्रांतंपांड्येनाभ्याहतंबलात् ॥ ७ ॥ व्यश्वसूतध्वजरथान्विप्रविद्धायुधद्विपान् ॥ सम्यगस्तैःशरैःपांड्योवायुर्मेघानिवाक्षिपत् ॥ ८ ॥ द्विरदान्द्विरदारोहानविप
ताकायुधध्वजान् ॥ सपादरक्षानहनद्वज्रेणाद्रीनिवाद्रिहा ॥ ९ ॥ सशक्तिप्रासतूणीरानश्वारोहान्हयानपि ॥ पुलिंदखसबाह्लीकनिषादांध्रककुंतलान् ॥ १० ॥ दा
क्षिणात्यांश्चभोजांश्चशूरान्संग्रामकर्कशान् ॥ विशस्त्रकवचान्बाणैःकृत्वाचैवाकरोद्व्यसून् ॥ ११ ॥ चतुरंगंबलंबाणैर्निघ्नंतंपांड्यमाहवे ॥ दृष्ट्वाद्रौणिरसंभ्रांतम
संभ्रांतस्ततोभ्ययात् ॥ १२ ॥ आभाष्यचैनंमधुरमभीतंतमभीतवत् ॥ प्राहप्रहरतांश्रेष्ठःस्मितपूर्वंसमाह्वयत् ॥ १३ ॥ राजन्कमलपत्राक्षविशिष्टाभिजनश्रुत ॥
वज्रसंहननप्रख्यप्रख्यातबलपौरुष ॥ १४ ॥ मुष्टिश्लिष्टायतज्यंचव्यायताभ्यांमहद्धनुः ॥ दोर्भ्यांविस्फारयन्भासिमहाजलदवद्भृशं ॥ १५ ॥ शरवर्षैर्महावेगैर
मित्रानभिवर्षतः ॥ मदन्यंनानुपश्यामिप्रतिवीरंतवाहवे ॥ १६ ॥ रथद्विरदपत्त्यश्वानेकःप्रमथसेबहून् ॥ मृगसंघानिवारण्येविभीर्भीमबलोहरिः ॥ १७ ॥ मह
तारथघोषेणदिवंभूमिंचनादयन् ॥ वर्षांतेसस्यहामेघोभासिह्लादीवपार्थिव ॥ १८ ॥ संस्पृशानःशरांस्तीक्ष्णांस्तूणादाशीविषोपमान् ॥ मयैवैकेनयुध्यस्वत्र्यं
बकेनांधकोयथा ॥ १९ ॥ एवमुक्तस्तथेत्युक्त्वाप्रहरेतिचताडितः ॥ कर्णिनाद्रोणतनयंविव्याधमलयध्वजः ॥ २० ॥ मर्मभेदिभिरत्युग्रैर्बाणैरग्निशिखोपमैः ॥ स्म
यन्नभ्यहनद्द्रौणिःपांड्यमाचार्यसत्तमः ॥ २१ ॥

॥ १८ ॥ १९ ॥ ताडितःद्रौणिना मलयवत्कृत्रिमोध्वजायस्य मलयध्वजइतिप्रवीरस्यैवनामांतरंवा ॥ २० ॥ २१ ॥

गत्यादशम्या उन्मुख्यभिमुखा। तिर्यङ्मंदागोमूत्रिकाध्रुवा स्खलितायमकाक्रांताकुष्टेतीषुगतीर्विदुः शिरोहृदयपार्श्वदेशस्पृशस्तिस्रः मंदाईषच्छिन्नत्वक् गोमूत्रिकाकवचनिकृंतनीसव्यापसव्यगामिनी ध्रुवानियमेनलक्ष्यभेदिनी स्खलितालक्ष्यच्युता यमकाक्रांतालक्ष्यंभित्वाऽसकृन्निर्गता कुष्टालक्ष्यैकदेशस्यबाह्वादेर्हंत्रीतिनवगतयः दशमीगतिस्तुशिरसासहदूरपातिनीकुष्टानाम तयागत्याप्रक्षिप्तानपि

ततोपरान्सुतीक्ष्णाग्रान्नाराचान्मर्मभेदिनः॥ गत्यादशम्यासंयुक्तानश्वत्थामाप्यवासृजत्॥ २२ ॥ तान्शरानच्छिनत्पांड्योनवभिर्निशितैःशरैः॥ चतुर्भिरर्दयच्चाश्वानाशुतेव्यसवोभवन्॥ २३ ॥ अथद्रोणसुतस्येषूंस्तांश्छित्वानिशितैःशरैः॥ धनुर्ज्यांविततांपांड्यश्चिच्छेदादित्यतेजसः॥ २४ ॥ दिव्यंधनुरथाधिज्यंकृत्वाद्रौणिरमित्रहा॥ प्रेक्ष्यचाशुरथेयुक्तान्नरैरन्यान्हयोत्तमान्॥ २५ ॥ ततःशरसहस्राणिप्रेषयामासवैद्विजः॥ इषुसंबाधमाकाशमकरोद्दिशएवच॥ २६ ॥ ततस्तानस्यतःसर्वान्द्रौणेर्बाणान्महात्मनः॥ जानानोप्यक्षयान्पांड्योशातयत्पुरुषर्षभः॥ २७॥ प्रयुक्तांस्तान्प्रयत्नेनच्छित्त्वाद्रौणेरिषूनरिः॥ चक्ररक्षौरणेतस्यप्राणुदन्निशितैःशरैः॥ २८ ॥ अथारेर्लाघवंदृष्ट्वामंडलीकृतकार्मुकः॥ प्रास्यद्द्रोणसुतोबाणान्वृष्टिंपूषानुजोयथा॥ २९ ॥ अष्टावष्टगवान्यूहुःशकटानियदायुधं॥ अह्नस्तदष्टभागेनद्रौणिश्चिक्षेपमारिष॥ ३० ॥ तमंतकमिवक्रुद्धमंतकस्यांतकोपमं॥ येयेददृशिरेतत्रविसंज्ञाःप्रायशोभवन्॥ ३१ ॥ पर्जन्यइवघर्मांतेवृष्ट्यासाद्रिद्रुमांमहीं॥ आचार्यपुत्रस्तांसेनांबाणवृष्ट्याव्यवीवृषत्॥ ३२॥ द्रौणिपर्जन्यमुक्तांतांबाणवृष्टिंसुदुःसहां॥ वायव्यास्त्रेणसंक्षिप्यमुदापांड्यानिलोनुदत्॥ ३३ ॥ तस्यनानदतःकेतुंचंदनागुरुरूषितं॥ मलयप्रतिमंद्रौणिश्छित्वाऽश्वांश्चतुरोहनत्॥ ३४ ॥ सूतमेकेषुणाहत्वामहाजलदनिःस्वनं॥ धनुश्छित्त्वार्धचंद्रेणतिलशोव्यधमद्रथं॥ ३५॥ अस्त्रैरस्त्राणिसंवार्यच्छित्त्वासर्वायुधानिच॥ प्राप्तमप्यहितंद्रौणिर्नजघानरणेप्सया॥ ३६॥ एतस्मिन्नंतरेकर्णोगजानीकमुपाद्रवत्॥ द्रावयामाससतदापांडवानांमहद्बलं॥ ३७॥ विरथान्रथिनश्चक्रेगजानश्वांश्चभारत॥ गजान्बहुभिरानर्छच्छरैःसन्नतपर्वभिः॥ ३८ ॥ अथद्रौणिर्महेष्वासःपांड्यंशत्रुनिबर्हणं॥ विरथंरथिनांश्रेष्ठंनाहनद्युद्धकांक्षया॥ ३९ ॥ हतेश्वरोदंतिवरःसुकल्पितस्त्वराभिसृष्टःप्रतिशब्दगोबली॥ तमाद्रवद्द्रौणिशराहतस्त्वरन्जवेनकृत्वाप्रतिहस्तिगर्जितं॥ ४०॥

शरान्नवसंख्याकान्नवभिःशरैरच्छिनदितिसंबंधः॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ पूषानुजःपर्जन्यः पूषात्मजइतिपाठेपिसएवार्थः वृष्टेःसूर्यप्रभवत्वदर्शनात् ॥ २९॥ अष्टवृषभवाह्यानिअष्टौशकटानियदायुधसंभारंऊहुःवहंतितत्सर्वमह्नोष्टमभागेनयामार्धेनक्षीणमित्यर्थः॥ ३० ॥ ३१ ॥ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ हतेश्वरोयःकश्चित् तंपांड्यं॥ ४० ॥

मलयध्वजःपांड्यस्तंयदृच्छयागतंवारणंसमभ्यतिष्ठत् ॥ ४१ ॥ बलेनास्त्रसर्गेयउत्तमोयत्नस्तेनमन्युनाचैतैः परिपीडयन्नंकुशेनकोपयन्नद्रिपतिर्मलयस्तस्येश्वरःपांड्यः ॥ ४२ ॥ द्रौणेर्वरांगभूषणंकिरीटंतो
मरेणपराहनत् ॥४३॥४४॥ इषून्समाददेद्रौणिरितिशेषः ॥४५॥४६॥४७॥४८॥ चतुरश्चतुरंशः एवंसगजोदशधाभक्तोयथादशहविष्कायामिष्टौपिष्टपिंडोदशधाक्रियतेतथेत्यर्थः ॥ ४९ ॥ पांड्योश्वादीन्

तंवारणंवारणयुद्धकोविदोद्विपोत्तमंपर्वतसानुसन्निभं ॥ समभ्यतिष्ठन्मलयध्वजस्त्वरन्यथाद्रिशृंगंहरिरुन्नदंस्तथा ॥ ४१ ॥ सतोमरंभास्कररश्मिवर्चसंब
लास्त्रसर्गोत्तमयत्नमन्युभिः ॥ ससर्जशीघ्रंपरिपीडयन्गजंगुरोःसुतायाद्रिपतीश्वरोनदन् ॥ ४२ ॥ मणिप्रवेकोत्तमवज्रहाटकैरलंकृतंचांशुकमाल्यमौक्तिकैः
हतोहतोसीत्यसकृन्मुदानदन्पराहनद्द्रौणिवरांगभूषणं ॥ ४३ ॥ तदर्कचंद्रग्रहपावकत्विषंभृशातिपातात्पतितंविचूर्णितं ॥ महेंद्रवज्राभिहतंमहास्वनंयथाद्रिशृं
गंधरणीतलेतथा ॥ ४४ ॥ ततःप्रजज्वालपरेणमन्युनापादाहतोनागपतिर्यथातथा ॥ समाददेचांतकदंडसन्निभानिषूनमित्रार्त्तिकरांश्चतुर्दश ॥ ४५ ॥ द्विपस्य
पादाग्रकरान्सपंचभिर्नृपस्यबाहूचशिरोथचत्रिभिः ॥ जघानषड्भिःषडनुत्तमत्विषःसपांड्यराजानुचरान्महारथान् ॥ ४६ ॥ सुदीर्घवृत्तौवरचंदनोक्षितौसुवर्ण
मुक्तामणिवज्रभूषणौ ॥ भुजौधरायांपतितौनृपस्यतौविचेष्टतुस्तार्क्ष्यहताविवोरगौ ॥४७॥ शिरश्चतत्पूर्णशशिप्रभाननंसरोषताम्रायतनेत्रमुन्नसं ॥ क्षिताव
पिभ्राजतितत्सकुंडलंविशाखयोर्मध्यगतःशशीयथा ॥ ४८ ॥ सतुद्विपःपंचभिरुत्तमेषुभिःकृतःषडंशश्चतुरोनृपस्त्रिभिः ॥ कृतोदशांशःकुशलेनयुध्यतायथाहवि
स्तद्दशदैवतंतथा ॥ ४९ ॥ सपादशोराक्षसभोजनान्बहून्प्रदायपांड्योश्वमनुष्यकुंजरान् ॥ स्वधामिवाप्यज्वलनःपितृप्रियस्ततःप्रशांतःसलिलप्रवाहतः ॥५०॥
समाप्तविद्यंतुगुरोःसुतंनृपःसमाप्तकर्माणमुपेत्यतेसुतः ॥ सुहृद्वृतोत्यर्थमपूजयन्मुदाजितेबलौविष्णुमिवामरेश्वरः ॥ ५१ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णप०पां
ड्यवधेविंशोऽध्यायः ॥ २० ॥ ॥ ७१ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ पांड्येहतेकिमकरोदर्जुनोयुधिसंजय ॥ एकवीरेणकर्णेनद्राविंतेषुपरेषुच ॥ १ ॥ समाप्तवि
द्योबलवान्युक्तोवीरःसपांडवः ॥ सर्वभूतेष्वनुज्ञातःशंकरेणमहात्मना ॥ २ ॥ तस्मान्महद्भयंतीव्रममित्रघ्नाद्धनंजयात् ॥ सयत्तत्राकरोत्पार्थस्तन्ममाचक्ष्वसंज
य ॥ ३ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ हतेपांड्येर्जुनंकृष्णस्त्वरन्नाहवचोहितं ॥ पश्यामिनाहंराजानमपयातांश्चपांडवान् ॥ ४ ॥

पादशःप्रदायखंडयित्वाप्रशांतोद्रौणिबाणैरितिशेषः यथास्वधांप्रेतशरीररूपंहविःप्राप्यपितृप्रियोज्वलनःश्मशानाग्निर्जलेनशाम्यतितद्वदित्यर्थः ॥ ५० ॥ समाप्तविद्यंसम्यगाप्तविद्यं समाप्तकर्माणंकृतकृ
त्यं ॥ ५१ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेविंशोऽध्यायः ॥२०॥ ॥७१॥ ॥ पांड्यइति ॥ १ ॥ अनुज्ञातस्त्वमजय्योभविष्यसीत्यनुगृहीतः ॥२॥३॥ राजानंयुधिष्ठिरं ॥ ४ ॥

॥ ५ ॥ ६ ॥ भ्रातुर्युधिष्ठिरस्य ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ द्यांस्वर्गं वियदंतरिक्षं ॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥१९ ॥ अंडजैर्जलपक्षिभिःसारसादिभिराकीर्णांव्याप्तां ॥२०॥ अवस्कंद्य

निवृत्तैश्चपुनःपार्थैर्भग्नंशत्रुबलंमहत् ॥ अश्वत्थाम्नश्चसंकल्पाद्धताःकर्णेनसृंजयाः ॥ ५ ॥ तथाश्वरथनागानांकृतंचकदनंमहत् ॥ सर्वमाख्यातवान्वीरोवासुदेवःकिरीटिने ॥ ६ ॥ एतच्छ्रुत्वाचदृष्ट्वाचभ्रातुर्घोरंमहद्भयं ॥ वाहयाश्वान्हृषीकेशक्षिप्रमित्याहपांडवः ॥ ७॥ ततःप्रायाद्धृषीकेशोरथेनाप्रतियोधिना ॥ दारुणश्चपुनस्तत्रप्रादुरासीत्समागमः ॥ ८ ॥ ततःपुनःसमाजग्मुरभीताःकुरुपांडवाः ॥ भीमसेनमुखाःपार्थाःसूतपुत्रमुखावयं ॥९॥ ततःप्रववृतेभूयःसंग्रामोराजसत्तम ॥ कर्णस्यपांडवानांचयमराष्ट्रविवर्धनः ॥ १० ॥ धनूंषिबाणान्परिघानसिपट्टिशतोमरान् ॥ मुसलानिभुशुंडीश्चसशक्त्यृष्टिपरश्वधान् ॥ ११ ॥ गदाःप्रासान्शितान्कुंतान्भिंदिपालान्महांकुशान् ॥ प्रगृह्यक्षिप्रमापेतुःपरस्परजिघांसया ॥ १२ ॥ बाणज्यातलशब्देनद्यांदिशःप्रदिशोवियत् ॥ पृथिवींनेमिघोषेणनादयंतोभ्ययुःपरान् ॥ १३ ॥ तेनशब्देनमहतासंहृष्टाश्चक्रूराहवं ॥ वीरावीरैर्महाघोरंकलहांतंतितीर्षवः ॥ १४ ॥ ज्यातलत्रधनुःशब्दःकुंजराणांचबृंहतां ॥ पादातानांचपततांनृणांनादोमहानभूत् ॥ १५ ॥ तालशब्दांश्चविविधान्शूराणांचाभिगर्जतां ॥ श्रुत्वातत्रभृशंत्रेसुःपेतुर्मम्लुश्चसैनिकाः ॥ १६ ॥ तेषांनिनदतांचैवशस्त्रवर्षंचमुंचतां ॥ बहूनाधिरथिर्वीरःप्रममाथेषुभिःपरान् ॥ १७ ॥ पंचपंचालवीराणांरथान्दशचपंचच ॥ साश्वसूतध्वजान्कर्णःशरैर्निन्येयमक्षयं ॥ १८ ॥ योधमुख्यामहावीर्याःपांडूनांकर्णमाहवे ॥ शीघ्रास्त्रास्तूर्णमावृत्यपरिवव्रुःसमंततः ॥ १९ ॥ ततःकर्णोद्विषत्सेनांशरवर्षैर्विलोडयन् ॥ विजगाहांडजाकीर्णांपद्मिनीमिवयूथपः ॥ २० ॥ द्विषन्मध्यमवस्कंद्यराधेयोधनुरुत्तमं ॥ विधुन्वानःशितैर्बाणैःशिरांस्युन्मथ्यपातयत् ॥ २१ ॥ चर्मवर्माणिसंछिन्नान्यपतन्भुविदेहिनां ॥ विषेहुर्नास्यसंस्पर्शंद्वितीयस्यपतत्रिणः ॥ २२ ॥ वर्मदेहासुमथनैर्धनुषःप्रच्युतैःशरैः ॥ मौर्व्यातलत्रेन्यहनत्कशयावाजिनोयथा ॥ २३ ॥ पांडुसृंजयपंचालान्शरगोचरमागतान् ॥ ममर्दतरसाकर्णःसिंहोमृगगणानिव ॥ २४ ॥ ततःपांचालराजश्चद्रौपदेयाश्चमारिष ॥ यमौचयुयुधानश्चसहिताःकर्णमभ्ययुः ॥ २५ ॥ तेषुव्यायच्छमानेषुकुरुपंचालपांडुषु ॥ प्रियानसूनृणेत्यक्त्वायोधाजघ्नुःपरस्परं ॥ २६ ॥ सुसन्नद्धाःकवचिनःसशिरस्त्राणभूषणाः ॥ गदाभिर्मुसलैश्चान्येपरिघैश्चमहाबलाः ॥ २७ ॥

निपत्य उन्मथ्यमार्गादन्यत्रदूरेइत्यर्थः ॥ २१ ॥ २२ ॥ असुमथनैः असवःप्राणाउन्मथ्यंत्येभिस्तैः मौर्व्यामौर्वीच्युतैःशरैर्बाणैस्तलत्रेज्याघातवारणस्थानेन्यहनत् यथातेशरंसंधातुंनशक्नुवंतितथाचकारेत्यर्थः ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ व्यायच्छमानेषुयतमानेषु ॥ २६ ॥ २७ ॥

॥२८॥ विमस्तिष्केक्षणायुधाः मस्तिष्कंशिरोभागस्थमांसपिंडः॥२९॥३०॥ परश्वधैस्ततक्षुः पट्टिशैरसिभिश्चचिच्छिदुः शक्तिभिर्बिभिदुः भिंदिपालैश्चिक्षिपुः नखरैःसंचकर्तुः प्रासतोमरैर्जघ्नुः॥३१॥३२॥
सुरसंस्निग्धं प्रकृत्ताश्छिन्नाश्चंदनारक्तचंदनाः ॥३३॥३४ ॥३५ ॥३६॥ समाप्लुत्यसंमुखमुत्प्लुत्य ॥३७॥३८॥ पद्मानीववदनानि स्रजइवगात्राणि ॥ ३९ ॥ समुन्नानिक्षारक्लिन्नानिमलिनानि ॥४०॥ ॥

समभ्यधावंतभृशंकालदंडैरिवोद्यतैः॥ नर्दंतश्चाह्वयंतश्चप्रवल्गंतश्चमारिष॥ २८॥ ततोनिजघ्नुरन्योन्यंपेतुश्चान्योन्यताडिताः॥ वमंतोरुधिरंगात्रैर्विमस्तिष्के
क्षणायुधाः॥ २९॥ दंतपूर्णैःसरुधिरैर्वक्त्रैर्दाडिमसन्निभैः॥ जीवंतइवचाप्येकेतस्थुःशस्त्रोपबृंहिताः ॥ ३० ॥ परश्वधैश्चाप्यपरेपट्टिशैरसिभिस्तथा॥ शक्तिभि
र्भिंदिपालैश्चनखरप्रासतोमरैः॥ ३१ ॥ ततक्षुश्चिच्छिदुश्चान्येबिभिदुश्चिक्षिपुस्तथा॥ संचकर्तुश्चजघ्नुश्चक्रुद्धारणमहार्णवे॥ ३२॥ पेतुरन्योन्यनिहताव्यसवो
रुधिरोक्षिताः॥ क्षरंतःसुरसंरक्तंप्रकृत्ताश्चंदनाइव॥ ३३॥ रथैरथाविनिहताहस्तिभिश्चापिहस्तिनः॥ नरैर्नराहताःपेतुरश्वाश्चाश्वैःसहस्रशः ॥ ३४ ॥ ध्वजाःशि
रांसिच्छत्राणिद्विपहस्तान्नृणांभुजाः॥ क्षुरैर्भल्लार्धचंद्रैश्चच्छिनाःपेतुर्महीतले॥ ३५॥ नरांश्चनागान्सरथान्हयान्ममृदुराहवे॥ अश्वारोहैर्हताःशूराश्छिन्नहस्ता
श्चदंतिनः॥ ३६॥ सपताकाध्वजाःपेतुर्विशीर्णाइवपर्वताः॥ पत्तिभिश्चसमाप्लुत्यद्विरदाःस्यंदनास्तथा॥ ३७॥ हताश्चहन्यमानाश्चपतिताश्चैवसर्वशः॥ अश्वा
रोहाःसमासाद्यत्वरिताःपत्तिभिर्हताः॥ ३८॥ सादिभिःपत्तिसंघाश्चनिहतायुधिशेरते॥ मृदितानीवपद्मानिप्रम्लानाइवचस्रजः ॥ हतानांवदनान्यासन्गात्रा
णिचमहाहवे॥ ३९॥ रूपाण्यत्यर्थकांतानिद्विरदाश्वनृणांनृप॥ समुन्नानीववस्त्राणिययुर्दुर्दर्शतांपरां॥ ४० ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेकर्णप० संकुलयुद्धेएकविं
शोऽध्यायः॥ २१॥ ॥७॥ ॥संजयउवाच॥ ॥हस्तिभिस्तुमहामात्रास्तवपुत्रेणचोदिताः॥ धृष्टद्युम्नंजिघांसंतःक्रुद्धाःपार्षतमभ्ययुः॥ १ ॥ प्राच्याश्चदा
क्षिणात्याश्चप्रवरागजयोधिनः॥ अंगावंगाश्चपुंड्राश्चमागधास्ताम्रलिप्तकाः ॥ २॥ मेकलाःकोशलामद्रादशार्णानिषधास्तथा ॥ गजयुद्धेषुकुशलाःकलिंगैः
सहभारत॥ ३ ॥ शरतोमरनाराचैर्वृष्टिमंतइवांबुदाः॥ सिषिचुस्तेततःसर्वेपांचालबलमाहवे॥ ४॥ तान्संमिमर्दिषून्नागान्पार्ष्ण्यंगुष्ठांकुशैर्भृशं ॥ चोदितान्पा
र्षतोबाणैर्नाराचैरभ्यवीवृषत्॥ ५॥ एकैकंदशभिःषड्भिरष्टाभिरपिभारत॥ द्विरदानभिविव्याधक्षिप्तैर्गिरिनिभान्शरैः॥ ६ ॥ प्रच्छाद्यमानंद्विरदैर्मेघैरिवदिवा
करं॥ प्रययुःपांडुपंचालानदंतोनिशितायुधाः॥ ७॥ ॥इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेएकविंशोऽध्यायः॥ २१॥ ॥७॥ ॥
हस्तिभिरिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ पार्ष्णिःपादस्यपश्चाद्भागः अंगुष्ठःप्रसिद्धः अंकुशःप्रतोदः पार्ष्ण्यंकुशःअंगुष्ठांकुशश्चेतिद्वौकेवलांकुशश्चैतैः ॥ ५ ॥ ६ ॥ प्रच्छाद्यमानंधृष्टद्युम्नं ॥ ७॥

॥८॥९॥१०॥११॥१२॥ आवर्जितःप्रहारवंचनेनरक्षितःकायोयेनतस्य ॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥१९॥२०॥२१॥२२॥२३॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥३०॥ ॥ इतिकर्णप०नैल०भारत

तान्नागानभिवर्षंतोज्यातंत्रीतलनादितैः॥ वीरनृत्यंप्रनृत्यंतःशूरतालप्रचोदितैः॥ नकुलःसहदेवश्चद्रौपदेयाःप्रभद्रकाः ॥ ८॥ सात्यकिश्चशिखंडीचचेकितान श्चवीर्यवान्॥ समंतात्सिषिचुर्वीरामेघास्तोयैरिवाचलान्॥९॥ तेम्लेच्छैःप्रेषितानागानरानश्वान्रथानपि॥ हस्तैराक्षिप्यममृदुःपद्भिश्चाप्यतिमन्यवः॥१०॥ बिभिदुश्चविषाणाग्रैःसमाक्षिप्यचचिक्षिपुः॥ विषाणलग्नाश्चाप्यन्येपरिपेतुर्विभीषणाः॥ ११ ॥ प्रमुखेवर्त्तमानंतुद्विपमंगस्यसात्यकिः ॥ नाराचेनोग्रवेगेन भित्त्वामर्माण्यपातयत्॥ १२ ॥ तस्यावर्जितकायस्यद्विरदादुत्पतिष्यतः ॥ नाराचेनाहनद्वक्षःसात्यकिःसोपतद्भुवि ॥ १३ ॥पुंड्रस्यापततोनागंचलंतमिवपर्व तं॥ सहदेवःप्रयत्नात्तैर्नाराचैरहनत्त्रिभिः॥ १४ ॥ विपताकंवियंतारंविवर्मध्वजजीवितं॥ तंकृत्वाद्विरदंभूयःसहदेवोंगमभ्ययात् ॥ १५ ॥ सहदेवंतुनकुलोवा रयित्वांगमार्दयत्॥ नाराचैर्यमदंडाभैस्त्रिभिर्नागंशतेनतं॥ १६॥ दिवाकरकरप्रख्यानंगश्चिक्षेपतोमरान्॥ नकुलायशतान्यष्टौत्रिधैकैकंतुसोच्छिनत्॥ १७॥ तथार्धचंद्रेणशिरस्तस्यचिच्छेदपांडवः॥ सपपातहतोम्लेच्छस्तेनैवसहदंतिना ॥ १८ ॥ अथांगपुत्रेनिहतेहस्तिशिक्षाविशारदे॥ अंगाःक्रुद्धामहामात्रानागैर्न कुलमभ्ययुः॥ १९ ॥ चलत्पताकैःसुमुखैर्हैमकक्षातनुच्छदैः॥ मिमर्दिषंतस्त्वरिताःप्रदीप्तैरिवपर्वतैः ॥ २० ॥ मेकलोत्कलकालिंगानिषधास्ताम्रलिप्तकाः ॥ श रतोमरवर्षाणिविमुंचंतोजिघांसवः॥ २१ ॥ तैश्छाद्यमानंनकुलंदिवाकरमिवांबुदैः॥ परिपेतुःसुसंरब्धाःपांडुपंचालसोमकाः ॥ २२ ॥ ततस्तदभवद्युद्धंरथिनां हस्तिभिःसह॥ सृजतांशरवर्षाणितोमरांश्चसहस्रशः॥ २३ ॥ नागानांप्रास्फुटन्कुंभाममर्माणिविविधानिच॥ दंताश्चैवातिविद्धानांनाराचैर्भूषणानिच॥ २४॥ तेषामष्टौमहानागांश्चतुःषष्ट्यासुतेजनैः॥ सहदेवोजघानाशुतेऽपतन्सहसादिभिः॥ २५॥ अंजोगतिभिरायम्यप्रयत्नाद्धनुरुत्तमं॥ नाराचैरहनन्नागान्नकुलः कुलनंदनः॥ २६ ॥ ततःपांचालशैनेयौद्रौपदेयाःप्रभद्रकाः॥ शिखंडीचमहानागान्सिषिचुःशरवृष्टिभिः ॥ २७॥ तेपांडुयोधांबुधरैःशत्रुद्विरदपर्वताः॥ बाण वर्षैर्हताःपेतुर्वज्रवर्षैरिवाचलाः॥ २८॥ एवंहत्वातवगजांस्तेपांडुरथकुंजराः॥ द्रुतांसेनामवैक्षंतभिन्नकूलामिवापगां ॥ २९ ॥ तांतसेनांसमालोड्यपांडुपुत्र स्यसैनिकाः॥ विक्षोभयित्वाचपुनःकर्णसमभिदुद्रुवुः॥ ३० ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिसंकुलयुद्धेद्वाविंशोध्यायः॥ २२॥ ॥ ६॥ ॥ संजय उवाच॥ ॥सहदेवंतथाक्रुद्धंदहंतंतववाहिनीं॥ दुःशासनोमहाराजभ्राताभ्रातरमभ्ययात्॥ १॥

भा०द्वाविंशोऽध्यायः॥ २२॥ ॥ ६ ॥ सहेति ॥ १ ॥

आदुधुवुर्भ्रामितवंतः ॥२ ॥३ ॥४॥५ ॥६॥७॥८॥९॥१०॥११॥१२ ॥१३ ॥१४ ॥१५ ॥१६॥१७॥१८॥१९॥२०॥२१॥ पिपीलिकपुटंपिपीलिकावासपटलं ॥ २२ ॥ ॥ इतिकर्णप० नैल० भारतभा०

तौसमेतौमहायुद्धेदृष्ट्वातत्रमहारथाः ॥ सिंहनादरवांश्चक्रुर्वासांस्यादुधुवुश्चह ॥ २ ॥ ततोभारतक्रुद्धेनतवपुत्रेणधन्विना ॥ पांडुपुत्रस्त्रिभिर्बाणैर्वक्षस्यभिहतो
बली ॥ ३ ॥ सहदेवस्ततोराजन्नाराचेनतवात्मजं ॥ विद्ध्वाविव्याधसप्तत्यासारथिंचत्रिभिःशरैः ॥ ४ ॥ दुःशासनस्ततश्चापंछित्त्वाराजन्महाहवे ॥ सहदेवंत्रिस
प्तत्याबाह्वोरुरसिचार्पयत् ॥ ५ ॥ सहदेवस्तुसंक्रुद्धःखड्गंगृह्यमहाहवे ॥ आविध्यप्रासृजत्तूर्णंतवपुत्ररथंप्रति ॥ ६ ॥ समार्गणगुणंचापंछित्त्वातस्यमहानसिः ॥
निपपाततत्तोभूमौच्युतःसर्पइवांबरात् ॥ ७ ॥ अथान्यद्धनुरादायसहदेवःप्रतापवान् ॥ दुःशासनायचिक्षेपबाणमंतकरंततः ॥ ८ ॥ तमापतंतंविशिखंयमदंडो
पमत्विषं ॥ खड्गेनशितधारेणद्विधाचिच्छेदकौरवः ॥ ९ ॥ ततस्तंनिशितंखड्गमाविध्ययुधिसत्वरः ॥ धनुश्चान्यत्समादायशरंजग्राहवीर्यवान् ॥ १० ॥ तमापतं
तंसहसानिस्त्रिंशंनिशितैःशरैः ॥ पातयामाससमरेसहदेवोहसन्निव ॥ ११ ॥ ततोबाणांश्चतुःषष्टिंतवपुत्रोमहारणे ॥ सहदेवरथंतूर्णंप्रेषयामासभारत ॥ १२ ॥
तांछरान्समरेराजन्वेगेनापततोबहून् ॥ एकैकंपंचभिर्बाणैःसहदेवोन्यकृंतत ॥ १३ ॥ संनिवार्यमहाबाणांस्तवपुत्रेणप्रेषितान् ॥ अथास्मैसुबहून्बाणान्प्रेष
यामाससंयुगे ॥ १४ ॥ तान्बाणांस्तवपुत्रोपिच्छित्त्वैकैकंत्रिभिःशरैः ॥ ननादसुमहानादंदारयाणोवसुंधरां ॥ १५ ॥ ततोदुःशासनोराजन्विद्ध्वापांडुसुतंरणे ॥
सारथिंनवभिर्बाणैर्माद्रेयस्यसमार्पयत् ॥ १६ ॥ ततःक्रुद्धोमहाराजसहदेवःप्रतापवान् ॥ समाधत्तशरंघोरंमृत्युकालांतकोपमं ॥ १७ ॥ विकृष्यबलवच्चापंत
वपुत्रायसोऽसृजत् ॥ सतंनिर्भिद्यवेगेनभित्त्वाचकवचंमहत् ॥ १८ ॥ प्राविशद्धरणींराजन्वल्मीकमिवपन्नगः ॥ ततःसंमुमुहेराजंस्तवपुत्रोमहारथः ॥ १९ ॥
मूढंचैनंसमालोक्यसारथिस्त्वरितोरथं ॥ अपोवाहभृशंत्रस्तोवध्यमानःशितैःशरैः ॥ २० ॥ पराजित्यरणेतंतुकौरव्यंपांडुनंदनः ॥ दुर्योधनबलंदृष्ट्वाप्रममाथस
मंततः ॥ २१ ॥ पिपीलिकपुटंराजन्यथामृद्नन्नरोरुषा ॥ तथासाकौरवीसेनामृदितातेनभारत ॥ २२ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिसहदेवदुःशासनयुद्धे
त्रयोविंशोऽध्यायः ॥२३॥ ॥छ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ नकुलंरभसंयुद्धेद्रावयंतंवरूथिनीं ॥ कर्णोवैकर्त्तनोराजन्वारयामासवैरुषा ॥ १ ॥ नकुलस्तुततःकर्णं
प्रहसन्निदमब्रवीत् ॥ चिरस्यबतदृष्टोहंदैवतैःसौम्यचक्षुषा ॥ २ ॥ पश्यमांत्वंरणेपापचक्षुर्विषयमागतं ॥ त्वंहिमूलमनर्थानांवैरस्यकलहस्यच ॥ ३ ॥ त्वद्दोषात्
कुरवःक्षीणाःसमासाद्यपरस्परं ॥ त्वामद्यसमरेहत्वाकृतकृत्योऽस्मिविज्वरः ॥ ४ ॥ त्रयोविंशोऽध्यायः ॥ २३ ॥ ॥छ॥ ॥ नकुलमिति रभसंरणोत्सुकं ॥१॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥

एवमुक्तः प्रत्युवाच नकुलं सूतनंदनः ॥ सद्दशं राजपुत्रस्य धन्विनश्च विशेषतः ॥ ५ ॥ प्रहरस्व च मे वीर पश्यामस्तव पौरुषं ॥ कर्म कृत्वा रणे शूर ततः कत्थितुमर्हसि ॥ ६ ॥ अनुक्का समरे तात शूरा युध्यंति शक्तितः ॥ प्रयुध्यस्व मया शक्त्या हनिष्ये दर्पमेव ते ॥ ७ ॥ इत्युक्का प्राहरत्तूर्णं पांडुपुत्राय सूतजः ॥ विव्याध चैनं समरे त्रिसप्तत्या शिलीमुखैः ॥ ८ ॥ नकुलस्तु ततो विद्धः सूतपुत्रेण भारत ॥ अशीत्याशीविषप्रख्यैः सूतपुत्रमविध्यत ॥ ९ ॥ तस्य कर्णो धनुश्छित्त्वा स्वर्णपुंखैः शिलाशितैः ॥ त्रिंशता परमेष्वासः शरैः पांडवमर्दयत् ॥ १० ॥ ते तस्य कवचं भित्त्वा पपुः शोणितमाहवे ॥ आशीविषा यथा नागा भित्त्वा गां सलिलं पपुः ॥ ११ ॥ अथान्यद्धनुरादाय हेमपृष्ठं दुरासदं ॥ कर्णं विव्याध सप्तत्या सारथिं च त्रिभिः शरैः ॥ १२ ॥ ततः क्रुद्धो महाराज नकुलः परवीरहा ॥ क्षुरप्रेण सुतीक्ष्णेन कर्णस्य धनुराच्छिनत् ॥ १३ ॥ अथैनं छिन्नधन्वानं सायकानां शतैस्त्रिभिः ॥ आजघ्ने प्रहसन्वीरः सर्वलोकमहारथं ॥ १४ ॥ कर्णमभ्यर्दितं दृष्ट्वा पांडुपुत्रेण मारिष ॥ विस्मयं परमं जग्मू रथिनः सह देवतैः ॥ १५ ॥ अथान्यद्धनुरादाय कर्णो वैकर्तनस्तदा ॥ नकुलं पंचभिर्बाणैर्जत्रुदेशे समार्पयत् ॥ १६ ॥ तत्रस्थैरथ तैर्बाणैर्माद्रीपुत्रो व्यरोचयत् ॥ स्वरश्मिभिरिवादित्यो भुवने विसृजन्प्रभां ॥ १७ ॥ नकुलस्तु ततः कर्णं विद्ध्वा सप्तभिराशुगैः ॥ अथास्य धनुषः कोटिं पुनश्चिच्छेद मारिष ॥ १८ ॥ सोन्यत्कार्मुकमादाय समरे वेगवत्तरं ॥ नकुलस्य ततो बाणैः समंताच्छादयद्दिशः ॥ १९ ॥ संछाद्यमानः सहसा कर्णचापच्युतैः शरैः ॥ चिच्छेद स शरांस्तूर्णं शरैरेव महारथः ॥ २० ॥ ततो बाणमयं जालं विततं व्योम्नि दृश्यते ॥ खद्योतानामिव व्रातैः संपतद्भिर्यथा नभः ॥ २१ ॥ तैर्विमुक्तैः शरशतैश्छादितं गगनं तदा ॥ शलभानां यथा व्रातैस्तद्वदासीद्विशांपते ॥ २२ ॥ ते शरा हेमविकृताः संपतंतो मुहुर्मुहुः ॥ श्रेणीकृता व्यकाशंत क्रौंचाः श्रेणीकृता इव ॥ २३ ॥ बाणजालवृते व्योम्नि च्छादिते च दिवाकरे ॥ नस्म संपतते भूम्यां किंचिदप्यंतरिक्षगं ॥ २४ ॥ निरुद्धे तत्र मार्गे च शरसंघैः समंततः ॥ व्यरोचेतां महात्मानौ कालसूर्याविवोदितौ ॥ २५ ॥ कर्णचापच्युतैर्बाणैर्वध्यमानास्तु सोमकाः ॥ अवालीयंत राजेंद्र वेदनार्त्ता भृशार्दिताः ॥ २६ ॥ नकुलस्य तथा बाणैर्हन्यमाना चमूस्तव ॥ व्यशीर्यत दिशो राजन्वातनुन्ना इवांबुदाः ॥ २७ ॥ ते सेने हन्यमाने तु ताभ्यां दिव्यैर्महाशरैः ॥ शरपातमपाक्रम्य तस्थतुः प्रेक्षिके तदा ॥ २८ ॥ प्रोत्सारिते जने तस्मिन्कर्णपांडवयोः शरैः ॥ अविध्येतां महात्मानावन्योन्यं शरवृष्टिभिः ॥ २९ ॥ विदर्शयंतौ दिव्यानि शस्त्राणि बलमूर्धनि ॥ छादयंतौ च सहसा परस्परवधैषिणौ ॥ ३० ॥

॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥

नकुलेनशरामुक्ताःकंकबर्हिणवाससः॥ सूतपुत्रमवच्छाद्यव्यतिष्ठंतयथांबरे॥ ३१ ॥ तथैवसूतपुत्रेणप्रेषिताःपरमाहवे ॥ पांडुपुत्रमवच्छाद्यव्यतिष्ठंतांबरेश
राः॥ ३२॥ शरवेश्मप्रविष्टौतौददृशातेनकैश्चन॥ सूर्याचंद्रमसौराजन्छाद्यमानौघनैरिव॥ ३३॥ ततःक्रुद्धोरणेकर्णःकृत्वाघोरतरंवपुः॥ पांडवंछादयामास
समंताच्छरवृष्टिभिः॥ ३४॥ सोतिच्छन्नोमहाराजसूतपुत्रेणपांडवः॥ नचकारव्यथांराजन्भास्करोजलदैर्यथा ॥ ३५॥ ततःप्रहस्याधिरथिःशरजालानिमा
रिष॥ प्रेषयामाससमरेशतशोथसहस्रशः ॥ ३६॥ एकच्छायमभूत्सर्वंतस्यबाणैर्महात्मनः ॥ अभ्रच्छायेवसंजज्ञेसंपतद्भिःशरोत्तमैः ॥ ३७॥ ततःकर्णोम
हाराजधनुश्छित्वामहात्मनः॥ सारथिंपातयामासरथनीडाद्धसन्निव ॥ ३८ ॥ ततोश्वांश्चतुरश्चास्यचतुर्भिर्निशितैःशरैः ॥ यमस्यभवनंतूर्णंप्रेषयामासभा
रत॥ ३९॥ अथास्यतंरथंदिव्यंतिलशोव्यधमच्छरैः॥ पताकांचक्ररक्षांश्चगदांखड्गंचमारिष ॥ ४० ॥ शतचंद्रंचतच्चर्मसर्वोपकरणानिच ॥ हताश्वोविरथश्चै
वविवर्माचविशांपते॥ ४१ ॥ अवतीर्यरथात्तूर्णंपरिघंगृह्यधिष्ठितः॥ तमुद्यतंमहाघोरंपरिघंतस्यसूतजः ॥ ४२ ॥ व्यहनत्सायकैराजन्सुतीक्ष्णैर्भारसाधनैः॥
व्यायुधंचैनमालक्ष्यशरैःसन्नतपर्वभिः॥ ४३॥ आर्पयद्बहुभिःकर्णोनचैनंसमपीडयत्॥ सहन्यमानःसमरेकृतास्त्रेणबलीयसा॥ ४४॥ प्राद्रवत्सहसाराजन्नकु
लोव्याकुलेंद्रियः॥ तमभिद्रुत्यराधेयःप्रहसन्वैपुनःपुनः॥ ४५॥ सज्यमस्यधनुःकंठेव्यवासृजतभारत॥ ततःसशुशुभेराजन्कंठासक्तमहाधनुः॥ ४६॥ परिवेषम
नुप्राप्तोयथास्याद्व्योम्निचंद्रमाः॥ यथैवचासितोमेघःशक्रचापेनशोभितः ॥ ४७॥ तमब्रवीत्ततःकर्णोव्यर्थंव्याहृतवानसि ॥ वदेदानींपुनर्हृष्टोवध्यमानःपुनः
पुनः॥ ४८॥ मायोत्सीःकुरुभिःसार्धंबलवद्भिश्चपांडव ॥ सदृशैस्तातयुध्यस्वव्रीडांमाकुरुपांडव ॥ ४९॥ गृहेवागच्छमाद्रेययत्रवाकृष्णफाल्गुनौ॥ एवमुक्त्वा
महाराजव्यसर्जयततंतदा॥ ५० ॥ वधप्राप्तंतुतंशूरोनाहनद्धर्मवित्तदा॥ स्मृत्वाकुंत्यावचोराजंस्ततएनंव्यसर्जयत्॥ ५१ ॥ विसृष्टःपांडवोराजन्सूतपुत्रेणध
न्विना॥ व्रीडन्निवजगामाथयुधिष्ठिररथंप्रति॥ ५२॥ आरुरोहरथंचापिसूतपुत्रप्रतापितः॥ निःश्वसन्दुःखसंतप्तःकुंभस्थइवपन्नगः ॥ ५३ ॥ तंविजित्याथ
कर्णोपिपंचालांस्त्वरितोययौ॥ रथेनातिपताकेनचंद्रवर्णहयेनच ॥ ५४॥ तत्राक्रंदोमहानासीत्पांडवानांविशांपते ॥ दृष्ट्वासेनापतिंयांतंपंचालानांरथव्रजा
न्॥ ५५॥ तत्राकरोन्महाराजकदनंसूतनंदनः॥ मध्यंप्राप्तेदिनकरेचक्रवद्विचरन्प्रभुः॥ ५६॥

भग्नचक्रै रथैः कैश्चिच्छिन्नध्वजपताकिभिः॥ हताश्वैर्हतसूतैश्च भग्नाक्षैश्चैव मारिष ॥ ५७॥ क्रियमाणानपश्याम पंचालानां रथव्रजान् ॥ तत्रतत्र च संभ्रांता विचेरुरथकुंजराः॥ ५८॥ दावाग्निपरिदग्धां गाय थैव स्युर्महावने॥ भिन्नकुंभार्द्ररुधिराश्छिन्नहस्ताश्च वारणाः ॥ ५९॥ छिन्नगात्रावराश्चैव च्छिन्नवालधयोऽपरे॥ छिन्नाभ्राणीव संपेतुर्हन्यमाना महात्मना ॥ ६०॥ अपरे त्रासिता नागा नाराचशरतोमरैः॥ तमेवाभिमुखं जग्मुः शलभा इव पावकं ॥ ६१॥ अपरे निष्टनंतश्च व्यदृश्यंत महाद्विपाः॥ क्षरंतः शोणितं गात्रैर्नगा इव जलस्रवाः ॥ ६२॥ उरश्छदैर्वियुक्तांश्च वालबंधैश्च वाजिनः ॥ राजतैश्च तथा कांस्यैः सौवर्णैश्चैव भूषणैः ॥ ६३॥ हीनांश्चाभरणैश्चैव खलीनैश्च विवर्जितान्॥ चामरैश्च कुथाभिश्च तूणीरैः पतितैरपि ॥ ६४॥ निहतैः सादिभिश्चैव शूरैराहवशोभितैः॥ अपश्याम रणे तत्र भ्राम्यमाणान्हयोत्तमान्॥ ६५॥ प्रासैः खड्गैश्च रहितानृष्टिभिश्चापि भारत॥ हयसादीनपश्याम कंचुकोष्णीषधारिणः ॥ ६६॥ निहतान्वध्यमानांश्च वेपमानांश्च भारत॥ नागांगावयवैर्हीनांस्तत्र तत्रैव भारत॥ ६७॥ रथान्हेमपरिष्कारान्संयुक्ताञ्जवनैर्हयैः॥ भ्राम्यमाणानपश्याम हतेषु रथिषु द्रुतं ॥ ६८॥ भग्नाक्षकूबरान्कांश्चिद्भग्नचक्रांश्च भारत॥ विपताकध्वजांश्चान्यान्छिन्नेषादंडबंधुरान् ॥ ६९॥ विहतान्रथिनस्तत्र धावमानांस्ततस्ततः ॥ सूतपुत्रशरैस्तीक्ष्णैर्हन्यमानान्विशांपते॥ ७०॥ विशस्त्रांश्च तथैवान्यान्सशस्त्रांश्च हतान्बहून्॥ तारकाजालसंछन्नान्वरघंटाविशोभितान्॥ ७१॥ नानावर्णविचित्राभिः पताकाभिरलंकृतान्॥ वारणाननुपश्याम धावमानान्समंततः॥ ७२॥ शिरांसि बाहूनूरूंश्च च्छिन्नानन्यांस्तथैव च॥ कर्णचापच्युतैर्बाणैरपश्याम समंततः ॥ ७३॥ महान्व्यतिकरो रौद्रो योधानामन्वपद्यत॥ कर्णसायकनुन्नानां युध्यतां च शितैः शरैः॥ ७४॥ ते वध्यमानाः समरे सूतपुत्रेण सृंजयाः ॥ तमेवाभिमुखं यांति पतंगा इव पावकं॥ ७५॥ तं दहंतमनीकानि तत्र तत्र महारथं॥ क्षत्रिया वर्जयामासुर्युगांताग्निमिवोल्बणं॥ ७६॥ हतशेषास्तु ये वीराः पंचालानां महारथाः ॥ तान्प्रभग्नान्द्रुतान्वीरः पृष्ठतो विकिरञ्छरैः ॥ ७७॥ अभ्यधावत तेजस्वी विशीर्णकवचध्वजान्॥ तापयामास तान्बाणैः सूतपुत्रो महाबलः ॥ मध्यंदिनमनुप्राप्तो भूतानीव तमोनुदः॥ ७८॥ ॥ इतिश्रीमहाभारते कर्णपर्वणि कर्णयुद्धे चतुर्विंशोऽध्यायः॥ २४॥ ॥ संजय उवाच॥ ॥ युयुत्सुं तव पुत्रस्य द्रावयंतं बलं महत् ॥ उलूकोऽभ्यपतत्तूर्णं तिष्ठ तिष्ठेति चाब्रवीत्॥ १॥

भारतभावदीपे चतुर्विंशोऽध्यायः॥ २४॥ ॥ ९४॥ युयुत्सुमिति ॥ १॥

॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥

युयुत्सुश्चततोराजन्शितधारेणपत्रिणा॥ उलूकंताडयामासवज्रेणेवमहाबलं ॥ २ ॥ उलूकस्तुततःक्रुद्धस्तवपुत्रस्यसंयुगे॥ क्षुरप्रेणधनुश्छित्त्वाताडयामास
कर्णिना ॥ ३ ॥ तदपास्यधनुश्छिन्नंयुयुत्सुर्वेगवत्तरं॥ अन्यदादत्तसुमहच्चापंसंरक्तलोचनः॥ ४ ॥ शाकुनिंतुततःषष्ट्याविव्याधभरतर्षभ ॥ सारथिंत्रिभिरान
र्छत्तंचभूयोन्यविध्यत॥ ५॥ उलूकस्तंतुविंशत्याविद्ध्वास्वर्णविभूषितैः॥ अथास्यसमरेक्रुद्धोध्वजंचिच्छेदकांचनं॥ ६ ॥ सच्छिन्नयष्टिःसुमहान्शीर्यमाणोम
हाध्वजः॥ पपातप्रमुखेराजन्युयुत्सोःकांचनध्वजः॥ ७॥ ध्वजमुन्मथितंदृष्ट्वायुयुत्सुःक्रोधमूर्छितः॥ उलूकंपंचभिर्बाणैराजघानस्तनांतरे॥ ८ ॥ उलूकस्तस्य
समरेतैलधौतेनमारिष॥ शिरश्चिच्छेदभल्लेनयंतुर्भरतसत्तम॥ ९ ॥ तच्छिन्नमपतद्भूमौयुयुत्सोःसारथेस्तदा॥ तारारूपंयथाचित्रंनिपपातमहीतले॥ १० ॥ ज
घानचतुरोश्वांश्चतंचविव्याधपंचभिः॥ सोतिविद्धोबलवताप्रत्यपायाद्रथांतरं ॥ ११ ॥ तंनिर्जित्यरणेराजन्नुलूकस्त्वरितोययौ ॥ पंचालान्सृंजयांश्चैवविनि
घ्नन्निशितैःशरैः॥ १२ ॥ शतानीकंमहाराजश्रुतकर्मासुतस्तव॥ व्यश्वसूतरथंचक्रेनिमेषार्धादसंभ्रमः ॥ १३ ॥ हताश्वेतुरथेतिष्ठन्शतानीकोमहारथः॥ गदां
चिक्षेपसंक्रुद्धस्तवपुत्रस्यमारिष॥ १४॥ साकृत्वास्यंदनंभस्महयांश्चैवससारथीन्॥ पपातधरणींतूर्णंदारयंतीवभारत ॥ १५ ॥ तावुभौविरथौवीरौकुरूणां
कीर्तिवर्धनौ॥ व्यपाक्रमेतांयुद्धात्तुप्रेक्षमाणौपरस्परं॥ १६॥ पुत्रस्तुतवसंभ्रांतोविविंशोरथमारुहत्॥ शतानीकोपित्वरितःप्रतिविंध्यरथंगतः ॥ १७॥ सुत
सोमंतुशकुनिर्विद्ध्वातुनिशितैःशरैः॥ नाकंपयतसंक्रुद्धोवार्योघइवपर्वतं ॥ १८ ॥ सुतसोमस्तुतंदृष्ट्वापितुरत्यंतवैरिणं॥ शरैरनेकसाहस्रैश्छादयामासभारत
॥ १९ ॥ तान्शरान्शकुनिस्तूर्णंचिच्छेदान्यैःपतत्रिभिः॥ लघ्वस्त्रश्चित्रयोधीचजितकाशीचसंयुगे॥ २०॥ निवार्यसमरेचापिशरांस्तान्निशितैःशरैः॥ आजघा
नसुसंक्रुद्धःसुतसोमंत्रिभिःशरैः॥ २१॥ तस्याश्वान्केतनंसूतंतिलशोव्यधमच्छरैः॥ स्यालस्तवमहाराजततउच्चुक्रुशुर्जनाः॥ २२॥ हताश्वोविरथश्चैवच्छिन्न
केतुश्चमारिष॥ धन्वीधनुर्वरंगृह्यरथाद्भूमावतिष्ठत॥ २३॥ व्यसृजत्सायकांश्चैवस्वर्णपुंखान्शिलाशितान् ॥ छादयामाससमरेतवस्यालस्यतंरथं ॥ २४ ॥
शलभानामिवव्रातान्शरव्रातान्महारथः॥ रथोपगान्समीक्ष्यैवंविव्यथेनैवसौबलः॥ २५ ॥ प्रममाथशरांस्तस्यशरव्रातैर्महायशाः ॥ तत्रातुष्यंतयोधाश्चसि
द्धाश्चापिदिविस्थिताः॥ २६॥ सुतसोमस्यतत्कर्मदृष्ट्वाश्रद्धेयमद्भुतं॥ रथस्थंशकुनिंयस्तुपदातिःसमयोधयत्॥ २७॥

॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ मंडलानिभ्रांतमुद्भ्रांतमित्यादीन्मार्गान् अनुलोमविलोमभेदेनद्विगुणतयाचतुर्दश ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ मंडलानामावर्त्तनेअनुलोमविलोमाभ्यासे ॥ ३६ ॥ अ

तस्यतीक्ष्णैर्महावेगैर्भल्लैःसन्नतपर्वभिः॥ व्यहनत्कार्मुकंराजनतूणीरांश्चैवसर्वशः॥२८॥ सञ्छिन्नधन्वाविरथःखड्गमुद्यम्यचानदत्॥ वैदूर्योत्पलवर्णाभंदंतिदंतमयत्सरुं॥२९॥ भ्राम्यमाणंततस्तंतुविमलांबरवर्चसं॥ कालदंडोपमंमेनेसुतसोमस्यधीमतः॥३०॥ सोचरत्सहसाखड्गीमंडलानिसहस्रशः॥चतुर्दशमहाराजशिक्षाबलसमन्वितः॥ ३१ ॥ भ्रांतमुद्भ्रांतमाविद्धमाप्लुतंविप्लुतंस्रुतं॥ संपातसमुदीर्णंचदर्शयामाससंयुगे ॥ ३२॥ सौबलस्तुततस्तस्यशरांश्चिक्षेपवीर्यवान्॥ तानापततएवाशुचिच्छेदपरमासिना॥ ३३॥ ततःक्रुद्धोमहाराजसौबलःपरवीरहा॥ प्राहिणोत्सुतसोमायशरानाशीविषोपमान् ॥ ३४॥ चिच्छेदतांस्तुखड्गेनशिक्षयाचबलेनच॥ दर्शयन्लाघवंयुद्धेतार्क्ष्यतुल्यपराक्रमः॥ ३५॥ तस्यसंचरतोराजन्मंडलावर्तनेतदा॥ क्षुरप्रेणसुतीक्ष्णेनखड्गंचिच्छेदसुप्रभं॥ ३६ ॥ सञ्छिन्नःसहसाभूमौनिपपातमहानसिः॥ अर्धमस्यस्थितंहस्तेसुत्सरोस्तत्रभारत॥ ३७॥ छिन्नमाज्ञायनिस्त्रिंशमवप्लुत्यपदानिषट्॥ प्राविध्यततःशेषंसुतसोमोमहारथः॥ ३८ ॥ तच्छित्त्वासगुणंचापंरणेतस्यमहात्मनः॥ पपातधरणींतूर्णंस्वर्णवज्रविभूषितं॥ ३९॥ सुतसोमस्ततोगच्छच्छ्रुतकीर्त्तेर्महारथं॥ सौबलोपिधनुर्गृह्यघोरमन्यत्सुदुर्जयं॥ ४०॥ अभ्ययात्पांडवानीकंनिघ्नन्शत्रुगणान्बहून्॥ तत्रनादोमहानासीत्पांडवानांविशांपते ॥ ४१ ॥ सौबलंसमरेदृष्ट्वाविचरंतमभीतवत्॥ तान्यनीकानिदृप्तानिशस्त्रवंतिमहांतिच॥ ४२॥ द्राव्यमाणान्यदृश्यंतसौबलेनमहात्मना॥ यथादैत्यचमूंराजन्देवराजोममर्दह ॥ तथैवपांडवींसेनांसौबलेयोव्यनाशयत्॥ ४३॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणि सुतसोमसौबलयुद्धेपंचविंशोऽध्यायः॥ २५॥ ॥ ७॥ ॥ संजयउवाच॥ धृष्टद्युम्नंकृपोराजन्वारयामाससंयुगे॥ यथादृष्ट्वावनेसिंहंशरभोवारयेद्युधि॥ १॥ निरुद्धःपार्षतस्तेनगौतमेनबलीयसा ॥ पदात्पदंविचलितुंनाशकत्तत्रभारत॥ २॥ गौतमस्यरथंदृष्ट्वाधृष्टद्युम्नरथंप्रति॥ वित्रेसुःसर्वभूतानिक्षयंप्राप्तंचमेनिरे॥ ३॥ तत्रावोचन्विमनसोरथिनःसादिनस्तथा॥ द्रोणस्यनिधनान्नूनंसंक्रुद्धोद्विपदांवरः॥ ४॥ शारद्वतोमहातेजादिव्यास्त्रविदुदारधीः॥ अपिस्वस्तिभवेदद्यधृष्टद्युम्नस्यगौतमात्॥ ५॥ अपीयंवाहिनीकृत्स्नामुच्येतमहतोभयात्॥ अप्ययंब्राह्मणःसर्वान्ननोहन्यात्समागतान्॥ ६॥

स्यअसेः सुत्सरोःशोभनमुष्टेः॥ ३७॥ ३८॥ ३९॥ ४०॥ ४१॥ ४२॥ ४३॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेपंचविंशोऽध्यायः॥ २५॥ ॥ ७॥ ॥ ७॥ ॥ धृष्टेति शरभोष्टपादःसिंहघातीपशुपक्षिशरीरोनृसिंहवत्सद्यात्मा॥ १॥ २॥ ३॥ ४॥ ५॥ ६॥

॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ वर्मणः वर्मप्राप्यअभ्रश्यंतभ्रष्टाः वर्मनचिच्छिदुरित्यर्थः

यादृशंदृश्यतेरूपमंतकप्रतिमंभृशं ॥ गमिष्यत्यद्यपदवींभारद्वाजस्यगौतमः ॥ ७ ॥ आचार्यःक्षिप्रहस्तश्चविजयीचसदायुधि ॥ अस्त्रवान्वीर्यसंपन्नःक्रोधेनचस
मन्वितः ॥ ८ ॥ पार्षतश्चमहायुद्धेविमुखोद्याभिलक्ष्यते ॥ इत्येवंविविधावाचस्तावकानांपरैःसह ॥ ९ ॥ व्यश्रूयंतमहाराजतयोस्तत्रसमागमे ॥ विनिःश्वस्यततः
क्रोधात्कृपःशारद्वतोनृप ॥ १० ॥ पार्षतंचार्दयामासनिश्चेष्टंसर्वमर्मसु ॥ सहन्यमानःसमरेगौतमेनमहात्मना ॥ ११ ॥ कर्त्तव्यंनस्मजानातिमोहेनमहतावृतः ॥
तमब्रवीत्ततोयंताकच्चित्क्षेमंतुपार्षत ॥ १२ ॥ ईदृशंव्यसनंयुद्धेनतेदृष्टंमयाक्वचित् ॥ दैवयोगात्तुतेबाणानापतन्मर्मभेदिनः ॥ १३ ॥ प्रेषिताद्विजमुख्येनमर्मा
ण्युद्दिश्यसर्वतः ॥ व्यावर्त्तयेरथंतूर्णंनदीवेगमिवार्णवात् ॥ १४ ॥ अवध्यंब्राह्मणंमन्येयेनतेविक्रमोहतः ॥ धृष्टद्युम्नस्ततोराजन्शनकैरब्रवीद्वचः ॥ १५ ॥ मु
ह्यतेमेमनस्तातगात्रस्वेदश्चजायते ॥ वेपथुश्चशरीरेमेरोमहर्षश्चसारथे ॥ १६ ॥ वर्जयन्ब्राह्मणंयुद्धेशनैर्याहियतोर्जुनः ॥ अर्जुनंभीमसेनंवासमरेप्राप्यसार
थे ॥ १७ ॥ क्षेममद्यभवेदेवमेषामेनैष्ठिकीमतिः ॥ ततःप्रायान्महाराजसारथिस्त्वरयन्हयान् ॥ १८ ॥ यतोभीमोमहेष्वासोयुयुधेतवसैनिकैः ॥ प्रद्रुतंचरथंदृष्ट्वा
धृष्टद्युम्नस्यमारिष ॥ १९ ॥ किरन्शरशतान्येवगौतमोनुययौतदा ॥ शंखंचपूरयामासमुहुर्मुहुररिंदमः ॥ २० ॥ पार्षतंत्रासयामासमहेंद्रोनमुचिंयथा ॥ शिखं
डिनंतुसमरेभीष्ममृत्युंदुरासदं ॥ २१ ॥ हार्दिक्योवारयामासस्मयन्निवमुहुर्मुहुः ॥ शिखंडीतुसमासाद्यहृदिकानांमहारथं ॥ २२ ॥ पंचभिर्निशितैर्भल्लैर्जत्रुदेशे
समाहनत् ॥ कृतवर्मातुसंक्रुद्धोभित्त्वाषष्ट्यापतत्रिभिः ॥ २३ ॥ धनुरेकेनचिच्छेदहसन्राजन्महारथः ॥ अथान्यद्धनुरादायद्रुपदस्यात्मजोबली ॥ २४ ॥ तिष्ठति
ष्ठेतिसंक्रुद्धोहार्दिक्यंप्रत्यभाषत ॥ ततोस्यनवतिंबाणान्रुक्मपुंखान्सुतेजनान् ॥ २५ ॥ प्रेषयामासराजेंद्रतेस्याभ्रश्यंतवर्मणः ॥ वितथांस्तान्समालक्ष्यपतितां
श्चमहीतले ॥ २६ ॥ क्षुरप्रेणसुतीक्ष्णेनकार्मुकंचिच्छिदेभृशं ॥ अथैनंछिन्नधन्वानंभग्नशृंगमिवर्षभं ॥ २७ ॥ अशीत्यामार्गणैःक्रुद्धोबाह्वोरुरसिचार्पयत् ॥ कृत
वर्मातुसंक्रुद्धोमार्गणैःक्षतविक्षतः ॥ २८ ॥ ववामरुधिरंगात्रैःकुंभवक्त्रादिवोदकं ॥ रुधिरेणपरिक्लिन्नःकृतवर्मात्वराजत ॥ २९ ॥ वर्षेणक्लेदितोराजन्यथागै
रिकपर्वतः ॥ अथान्यद्धनुरादायसमार्गणगुणंप्रभुः ॥ ३० ॥ शिखंडिनंबाणगणैःस्कंधदेशेव्यताडयत् ॥ स्कंधदेशस्थितैर्बाणैःशिखंडीतुव्यराजत ॥ ३१ ॥ शाखा
प्रशाखाविपुलःसुमहान्पादपोयथा ॥ तावन्योन्यंभृशंविद्ध्वारुधिरेणसमुक्षितौ ॥ ३२ ॥

॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ ववामवांतवान् ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥

॥३३॥पार्षतंशिखंडिनं॥३४॥३५॥३६॥३७॥३८॥ ॥इ०क०नै०भा०षड्विंशोऽध्यायः॥२६॥ ॥७॥ ॥ श्वेतेति॥१॥२॥३॥४॥५॥६॥७॥८॥९॥१०॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥१९॥

अन्योन्यश्शृंगाभिहतौरेजतुर्वृषभाविव ॥ अन्योन्यस्यवधेयत्नंकुर्वाणौतौमहारथौ ॥ ३३ ॥ रथाभ्यांचेरतुस्तत्रमंडलानिसहस्रशः ॥ कृतवर्मामहाराजपार्षतंनि शितैःशरैः ॥३४॥ रणेविव्याधसप्तत्यास्वर्णपुंखैःशिलाशितैः ॥ ततोस्यसमरेबाणंभोजःप्रहरतांवरः ॥३५॥ जीवितांतकरंघोरंव्यसृजत्त्वरयान्वितः ॥ सतेनाभि हतोराजन्मूर्छामाशुसमाविशत् ॥३६॥ ध्वजयष्टिंचसहसाशिश्रियेकश्मलावृतः ॥ अपोवाहरणात्तूर्णंसारथीरथिनांवरं ॥३७॥ हार्दिक्यशरसंतप्तंनिःश्वसंतं पुनःपुनः ॥ पराजितेततःशूरेद्रुपदस्यात्मजेप्रभो ॥ व्यद्रवत्पांडवीसेनाव्यधमानासमंततः ॥ ३८ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिसंकुलयुद्धेषड्विंशोऽध्यायः ॥ २६ ॥ ॥ ७ ॥ ॥संजयउवाच ॥ ॥श्वेताश्वोथमहाराजव्यधमत्तावकंबलं ॥ यथावायुःसमासाद्यतूलराशिंसमंततः ॥१॥ प्रत्युद्ययुस्त्रिगर्त्तास्तंशिबयःकौ रवैःसह ॥ शाल्वाःसंशप्तकाश्चैवनारायणबलंचतत् ॥ २ ॥ सत्यसेनश्चंद्रदेवोमित्रदेवःसुतंजयः ॥ सौश्रुतिश्चित्रसेनश्चमित्रवर्माचभारत ॥ ३ ॥ त्रिगर्त्तराजः समरेभ्रातृभिःपरिवारितः ॥ पुत्रैश्चैवमहेष्वासैर्नानाशस्त्रविशारदैः ॥ ४ ॥ व्यसृजंतशरव्रातान्किरंतोर्जुनमाहवे ॥ अभ्यवर्त्ततसहसावार्योघाइवसागरं ॥५॥ तेत्वर्जुनंसमासाद्ययोधाःशतसहस्रशः ॥ अगच्छन्विलयंसर्वेतार्क्ष्यंदृष्ट्वेवपन्नगाः ॥६॥ तेहन्यमानाःसमरेनाजहुःपांडवंरणे॥ हन्यमानामहाराजशलभाइव पावकं ॥ ७॥ सत्यसेनस्त्रिभिर्बाणैर्विव्याधयुधिपांडवं ॥ मित्रदेवस्त्रिषष्ट्यातुचंद्रसेनस्तुसप्तभिः ॥ ८ ॥ मित्रवर्मात्रिसप्तत्यासौश्रुतिश्चापिसप्तभिः ॥ शत्रुंजयस्तु विंशत्यासुशर्मानवभिःशरैः ॥ ९ ॥ सविद्धोबहुभिःसंख्येप्रतिविव्याधतान्नृपान् ॥ सौश्रुतिंसप्तभिर्विद्ध्वासत्यसेनंत्रिभिःशरैः ॥१० ॥ शत्रुंजयंचविंशत्याचंद्र देवंतथाष्टभिः ॥ मित्रदेवंशतेनैवश्रुतसेनंत्रिभिःशरैः ॥ ११ ॥ नवभिर्मित्रवर्माणंसुशर्माणंतथाष्टभिः ॥ शत्रुंजयंचराजानंहत्वातत्रशिलाशितैः ॥ १२ ॥ सौश्रु तेःसशिरस्त्राणंशिरःकायादपाहरत् ॥ त्वरितश्चंद्रदेवंचशरैर्निन्येयमक्षयं ॥ १३ ॥ तथेतरान्महाराजयतमानान्महारथान् ॥ पंचभिःपंचभिर्बाणैरेकैकंप्रत्यवार यत् ॥ १४ ॥ सत्यसेनस्तुसंक्रुद्धस्तोमरंव्यसृजन्महत् ॥ समुद्दिश्यरणेकृष्णंसिंहनादंननादच ॥ १५ ॥ सनिर्भिद्यभुजंसव्यंमाधवस्यमहात्मनः ॥ अयस्मयोहेम दंडोजगामधरणींतदा ॥ १६ ॥ माधवस्यतुविद्धस्यतोमरेणमहारणे ॥ प्रतोदःप्रापतद्धस्ताद्रश्मयश्चविशांपते ॥ १७ ॥ वासुदेवंविभिन्नांगंदृष्ट्वापार्थोधनंज यः ॥ क्रोधमाहारयत्तीव्रंकृष्णंचेदमुवाचह ॥ १८ ॥ प्रापयाश्वान्महाबाहोसत्यसेनंप्रतिप्रभो ॥ यावदेनंशरैस्तीक्ष्णैर्नयामियमसादनं ॥ १९ ॥

॥२०॥२१॥२२॥२३॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥ ध्वजादीनांशब्दोऽश्रूयतेतिषष्ठेनान्वयः ॥२९॥३०॥३१॥३२॥३३॥३४॥३५॥३६॥३७॥३८॥ हस्त्यश्वंचास्यतःछिंदतःस्वानुगाइव यथास्वस्मिन्नष्टे

प्रतोदंगृह्यसोन्यत्तुरश्मीनपियथापुरा ॥ वाहयामासतानश्वान्सत्यसेनरथंप्रति ॥ २० ॥ विष्वक्सेनंतुनिर्भिन्नंदृष्ट्वापार्थोधनंजयः ॥ सत्यसेनंशरैस्तीक्ष्णैर्वार
यित्वामहारथः ॥ २१ ॥ ततःसुनिशितैर्भल्लैराज्ञस्तस्यमहच्छिरः ॥ कुंडलोपचितंकायाच्चकर्त्तंपृतनांतरे ॥ २२ ॥ तन्निकृत्यशितैर्बाणैर्मित्रवर्माणमाक्षिपत् ॥
वत्सदंतेनतीक्ष्णेनसारथिंचास्यमारिष ॥ २३ ॥ ततःशरशतैर्भूयःसंशप्तकगणान्बली ॥ पातयामाससंक्रुद्धःशतशोथसहस्रशः ॥ २४ ॥ ततोरजतपुंखेनराजन्
शीर्षंमहात्मनः ॥ मित्रसेनस्यचिच्छेदक्षुरप्रेणमहारथः ॥ २५ ॥ सुशर्माणंसुसंक्रुद्धोजत्रुदेशेसमाहनत् ॥ ततःसंशप्तकाःसर्वेपरिवार्यधनंजयं ॥ २६ ॥ शस्त्रौघै
र्मम्दुःक्रुद्धानादयंतोदिशोदश ॥ अभ्यर्दितस्तुतज्जिष्णुःशक्रतुल्यपराक्रमः ॥ २७ ॥ ऐंद्रमस्त्रममेयात्माप्रादुश्चक्रेमहारथः ॥ ततःशरसहस्राणिप्रादुरासन्विशां
पते ॥ २८ ॥ ध्वजानांछिद्यमानानांकार्मुकाणांचमारिष ॥ रथानांसपताकानांतूणीराणांयुगैःसह ॥ २९ ॥ अक्षाणामथचक्राणांयोक्राणांरश्मिभिःसह ॥
कूबराणांवरूथानांपृषत्कानांचसंयुगे ॥ ३० ॥ अश्वानांपततांचापिप्रासानामृष्टिभिःसह ॥ गदानांपरिघाणांचशक्तितोमरपट्टिशैः ॥ ३१ ॥ शतघ्नीनांसच
क्राणांभुजानांचोरुभिःसह ॥ कंठसूत्रांगदानांचकेयूराणांचमारिष ॥ ३२ ॥ हाराणामथनिष्काणांतनुत्राणांचभारत ॥ छत्राणांव्यजनानांचशिरसांमुकुटैः
सह ॥ ३३ ॥ अश्रूयतमहान्शब्दस्तत्रतत्रविशांपते ॥ सकुंडलानिस्वक्षीणिपूर्णचंद्रनिभानिच ॥ ३४ ॥ शिरांस्युर्व्यामदृश्यंतताराजालमिवांबरे ॥ सुस्रग्वीणि
सुवासांसिचंदनेनोक्षितानिच ॥ ३५ ॥ शरीराणिव्यदृश्यंतनिहतानांमहीतले ॥ गंधर्वनगराकारंघोरमायोधनंतदा ॥ ३६ ॥ निहतैराजपुत्रैश्चक्षत्रियैश्चमहा
बलैः ॥ हस्तिभिःपतितैश्चैवतुरंगैश्चाभवन्मही ॥ ३७ ॥ अगम्यरूपासमरेविशीर्णैरिवपर्वतैः ॥ नासीच्चक्रपथस्तत्रपांडवस्यमहात्मनः ॥ ३८ ॥ निघ्नतःशात्रवा
न्भल्लैर्हस्त्यश्वंचास्यतोमहत् ॥ स्वानुगाइवसीदंतिरथचक्राणिमारिष ॥ ३९ ॥ चरतस्तस्यसंग्रामेतस्मिन्लोहितकर्दमे ॥ सीदमानानिचक्राणिसमूहुस्तुरगाभृ
शं ॥ ४० ॥ श्रमेणमहतायुक्तामनोमारुतरंहसः ॥ वध्यमानंतुतत्सैन्यंपांडुपुत्रेणधन्विना ॥ ४१ ॥ प्रायशोविमुखंसर्वंनावतिष्ठतभारत ॥ तान्जित्वासमरेजि
ष्णुःसंशप्तकगणान्बहून् ॥ विरराजतदापार्थोविधूमोग्निरिवज्वलन् ॥ ४२ ॥ ॥इ० म० भा० क० संशप्तकजयेसप्तविंशोऽध्यायः ॥ २७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

ऽनुचराःसीदंत्येवंरथानांभंगंदृष्ट्वाचक्राणिनश्यंत्यक्षभंगादितिभावः आतंकादिवेतिपाठेचिंतयेवेत्युपचारः ॥३९॥ सीदमानानिपंकमज्जनात् ॥४०॥४१॥४२॥ ॥इ० क० नै० भा० सप्तविंशोऽध्यायः ॥२७॥

युधिष्ठिरमिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ आभरणमववव्रुःअवग

॥ संजयउवाच ॥ ॥ युधिष्ठिरंमहाराजविसृजंतंशरान्बहून् ॥ स्वयंदुर्योधनोराजाप्रत्यगृह्णादभीतवत् ॥ १ ॥ तमापतंतंसहसातवपुत्रंमहारथं ॥ धर्मराजोद्रुतं विध्वातिष्ठतिष्ठेतिचाब्रवीत् ॥ २ ॥ सतुतंप्रतिविव्याधनवभिर्निशितैःशरैः ॥ सारथिंचास्यभल्लेनभृशंक्रुद्धोभ्यताडयत् ॥ ३ ॥ ततोयुधिष्ठिरोराजन्स्वर्णपुंखान्शिलीमुखान् ॥ दुर्योधनायचिक्षेपत्रयोदशशिलाशितान् ॥ ४ ॥ चतुर्भिश्चतुरोवाहांस्तस्यहत्वामहारथः ॥ पंचमेनशिरःकायात्सारथेश्चसमाक्षिपत् ॥ ५ ॥ षष्ठेनतु ध्वजंराज्ञःसप्तमेनतुकार्मुकं ॥ अष्टमेनतथाखड्गंपातयामासभूतले ॥ ६ ॥ पंचभिर्नृपतिंचापिधर्मराजोर्दयद्भृशं ॥ हताश्वात्तुरथात्तस्मादवप्लुत्यसुतस्तव ॥ ७ ॥ उत्तमंव्यसनंप्राप्तोभूमावेवावतिष्ठत ॥ तंतुकृच्छ्रगतंदृष्ट्वाकर्णद्रौणिकृपादयः ॥ ८ ॥ अभ्यवर्त्तंतसहसापरीप्संतोनराधिपं ॥ अथपांडुसुताःसर्वेपरिवार्ययुधिष्ठिरं ॥ ९ ॥ अन्वयुःसमरेराजंस्ततोयुद्धमवर्त्तत ॥ ततस्तूर्यसहस्राणिप्रावाद्यंतमहामृधे ॥ १० ॥ ततःकिलकिलाशब्दाःप्रादुरासन्महीपते ॥ यत्राभ्यगच्छन्समरे पंचालाःकौरवैःसह ॥ ११ ॥ नरानरैःसमाजग्मुर्वारणावरवारणैः ॥ रथाश्वरथिभिःसार्धंहयाश्वहयसादिभिः ॥ १२ ॥ द्वंद्वान्यासन्महाराजप्रेक्षणीयानिसंयुगे ॥ विविधान्यप्यचिंत्यानिशस्त्रवंत्युत्तमानिच ॥ १३ ॥ तेशूराःसमरेसर्वेचित्रंलघुचसुष्ठुच ॥ अयुध्यंतमहावेगाःपरस्परवधैषिणः ॥ १४ ॥ अन्योन्यंसमरेजघ्नुर्योधव्रतमनुष्ठिताः ॥ नहितेसमरंचक्रुःपृष्ठतोवैकथंचन ॥ १५ ॥ मुहूर्त्तमेवतद्युद्धमासीन्मधुरदर्शनं ॥ ततउन्मत्तवद्राजन्निर्मर्यादमवर्त्तत ॥ १६ ॥ रथीनागंसमासाद्यदारयन्निशितैःशरैः ॥ प्रेषयामासकालायशरैःसन्नतपर्वभिः ॥ १७ ॥ नागाहयान्समासाद्यविक्षिपंतोबहून्रणे ॥ दारयामासुरत्युग्रंतत्रतत्रतदातदा ॥ १८ ॥ हयारोहाश्वबहवःपरिवार्यहयोत्तमान् ॥ तलशब्दरवांश्चक्रुःसंपतंतस्ततस्ततः ॥ १९ ॥ धावमानांस्ततस्तांस्तुद्रवमाणान्महागजान् ॥ पार्श्वतःपृष्ठतश्चैवनिजघ्नुर्हयसादिनः ॥ २० ॥ विद्राव्यचबहूनश्वान्नागाराजन्मदोत्कटाः ॥ विषाणैश्चापरेजघ्नुर्ममृदुश्चापरेभृशं ॥ २१ ॥ साश्वारोहांश्चतुरगान्विषाणैर्विव्यधूरुषा ॥ अपरेचिक्षिपुर्वेगात्प्रगृह्यातिबलास्तदा ॥ २२ ॥ पादातैराहतानागाविवरेषुसमंततः ॥ चक्रुरार्त्तस्वरंघोरंदुद्रुवुश्चदिशोदश ॥ २३ ॥ पदातीनांतुसहसाप्रद्रुतानां महाहवे ॥ उत्सृज्याभरणंतूर्णमववव्रूरणाजिरे ॥ २४ ॥ निमित्तंमन्यमानास्तुपरिणाम्यमहागजाः ॥ जगृहुर्बिभिदुश्चैवचित्राण्याभरणानिच ॥ २५ ॥

त्यक्तवंतः ॥ २४ ॥ निमित्तंजयहेतुं महांतोगजायेषांतेमहागजागजारोहाजगृहुर्हस्तिभिर्ग्राहयामासुः परिणाम्यहस्तिनमितिशेषः बिभिदुश्चशत्रूनगजैरेव ॥ २५ ॥

॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ प्रतिमानेषुगजदंतांतरालेषुप्रासैःकुंभेषुतोमरैर्दंतवेष्टेषुशक्तिभिश्चनिगृहीताः प्रतिमानंप्रतिच्छायागजदंतांतरालयोरितिमेदिनी ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥

तांस्तुतत्रप्रसक्तान्वैपरिवार्यपदातयः॥ हस्त्यारोहान्निजघ्नुस्तेमहावेगाबलोत्कटाः॥ २६ ॥ अपरेहस्तिभिर्हस्तैःखंविक्षिप्तामहाहवे ॥ निपतंतोविषाणाग्रैर्भृशंवि
द्धाःसुशिक्षितैः॥ २७॥ अपरेसहसागृह्यविषाणैरेवसूदिताः॥ सेनांतरंसमासाद्यकेचित्तत्रमहागजैः॥ २८॥ क्षुण्णगात्रामहाराजविक्षिप्यचपुनःपुनः॥ अप
रेव्यजनानीवविभ्राम्यनिहतामृधे ॥ २९ ॥ पुरःसराश्चनागानामपरेषांविशांपते ॥ शरीराण्यतिविद्धानितत्रतत्ररणाजिरे ॥ ३० ॥ प्रतिमानेषुकुंभेषुदंतवेष्टेषु
चापरे ॥ निगृहीताभृशंनागाःप्रासतोमरशक्तिभिः॥ ३१ ॥ निगृह्यचगजाःकेचित्पार्श्वस्थैर्भृशदारुणैः॥ रथाश्वसादिभिस्तत्रसंभिन्नान्यपतन्भुवि ॥ ३२॥ स
हयाःसादिनस्तत्रतोमरेणमहामृधे॥ भूमावमृद्नन्वेगेनसचर्माणंपदातिनं॥ ३३॥ तथासावरणान्कांश्चित्तत्रतत्रविशांपते॥ रथान्नागाःसमासाद्यपरिगृह्यच
मारिष॥ ३४॥ व्याक्षिपन्सहसातत्रघोररूपेभयानके॥ नाराचैर्निहताश्चापिगजाःपेतुर्महाबलाः ॥ ३५॥ पर्वतस्येवशिखरंवज्ररुग्णंमहीतले ॥ योधायोधा
न्समासाद्यमुष्टिभिर्व्यहनन्युधि॥ ३६॥ केशेष्वन्योन्यमाक्षिप्यचिक्षिपुर्बिभिदुश्चह ॥ उद्यम्यचभुजानन्येनिक्षिप्यचमहीतले ॥ ३७॥ पदाचोरःसमाक्रम्यस्फु
रतोऽपाहरच्छिरः॥ पततश्चापरोराजन्विजहारासिनाशिरः॥ ३८ ॥ जीवतश्चतथैवान्यःशस्त्रंकायेन्यमज्जयत्॥ मुष्टियुद्धंमहच्चासीद्योधानांतत्रभारत॥ ३९॥
तथाकेशग्रहश्चोग्रोबाहुयुद्धंचभैरवं॥ समासक्तस्यचान्येनअविज्ञातस्तथापरः॥ ४० ॥ जहारसमरेप्राणान्नानाशस्त्रैरनेकधा ॥ संसक्तेषुचयोधेषुवर्तमानेच
संकुले॥ ४१ ॥ कबंधान्युत्थितानिस्युःशतशोथसहस्रशः॥ शोणितैःसिच्यमानानिशस्त्राणिकवचानिच॥ ४२॥ महारागानुरक्तानिवस्त्राणीवचकाशिरे॥ एव
मेतन्महद्युद्धंदारुणंशस्त्रसंकुलं॥ ४३॥ उन्मत्तगंगाप्रतिमंशब्देनापूरयज्जगत्॥ नैवस्वेनपरेराजन्विज्ञायंतेशरातुराः॥ ४४॥ योद्धव्यमितियुध्यंतेराजानोजय
गृद्धिनः॥ स्वान्स्वेजघ्नुर्महाराजपरांश्चैवसमागतान्॥ ४५॥ उभयोःसेनयोर्वीरैर्व्याकुलंसमपद्यत॥ रथैर्भग्नैर्महाराजवारणैश्चनिपातितैः॥४६॥ हयैश्चपतितै
स्तत्रनरैश्चविनिपातितैः॥ अगम्यरूपापृथिवीक्षणेनसमपद्यत॥४७॥ क्षणेनासीन्महीपालक्षतजौघप्रवर्त्तिनी॥ पंचालानहनत्कर्णस्त्रिगर्त्तांश्चधनंजयः॥४८॥

॥ ३५॥ ३६॥ ३७॥ ३८॥ ३९॥ ४०॥ ४१॥ ४२॥ ४३॥ ४४॥ ४५॥ ४६॥ ४७॥ ४८॥

॥ ४९ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेऽष्टाविंशोऽध्यायः ॥ २८ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ अतीति ॥ १ ॥ २ ॥ विरथःकृतइत्युक्तंतत्रयुद्धेधर्मपुत्रःकथंतंविरथंचक्रे तस्यतंचनृपतिर्दुर्योधनःकथ

भीमसेनःकुरून्राजन्हस्त्यनीकंचसर्वशः॥ एवमेषक्षयोवृत्तःकुरुपांडवसेनयोः॥ अपराह्णेगतेसूर्येकांक्षतांविपुलंयशः॥ ४९॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिसंकुलयुद्धेऽष्टाविंशोऽध्यायः॥२८॥ ॥ ७॥ ॥धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥अतितीव्राणिदुःखानिदुःसहानिबहूनिच॥ त्वत्तोहंसंजयाश्रौषंपुत्राणांचैवसंक्षयं ॥ १ ॥ यथात्वंमेकथयसेयथायुद्धमवर्त्तत॥ नसंतिसूतकौरव्याइतिमेनिश्चितामतिः॥ २ ॥ दुर्योधनश्चविरथःकृतस्तत्रमहारथः ॥ धर्मपुत्रःकथंचक्रेतस्यवानृपतिःकथं॥ ३ ॥ अपराह्णेकथंयुद्धमभवल्लोमहर्षणं॥ तन्ममाचक्ष्वतत्त्वेनकुशलोह्यसिसंजय॥ ४॥ ॥संजयउवाच॥ ॥ संसक्तेषुतुसैन्येषुवध्यमानेषुभागशः॥ रथमन्यंसमास्थायपुत्रस्तवविशांपते ॥ ५॥ क्रोधेनमहतायुक्तःसविषोभुजगोयथा॥ दुर्योधनःसमालक्ष्यधर्मराजंयुधिष्ठिरं ॥ ६॥ प्रोवाचसूतंत्वरितोयाहियाहीतिभारत॥ तत्रमांप्रापयक्षिप्रंसारथेयत्रपांडवः॥७॥ ध्रियमाणातपत्रेणराजाराजतिदंशितः॥ ससूतश्चोदितोराज्ञाराज्ञःस्यंदनमुत्तमं॥८॥युधिष्ठिरस्याभिमुखंप्रेषयामाससंयुगे॥ ततोयुधिष्ठिरःक्रुद्धःप्रभिन्नइवकुंजरः॥ ९॥ सारथिंचोदयामासयाहियत्रसुयोधनः ॥ तौसमाजग्मतुर्वीरौभ्रातरौरथसत्तमौ॥१०॥ समेत्यचमहावीरौसंरब्धौयुद्धदुर्मदौ॥ ववर्षतुर्महेष्वासौशरैरन्योन्यमाहवे ॥११॥ ततोदुर्योधनोराजाधर्मशीलस्यमारिष॥ शिलाशितेनभल्लेनधनुश्चिच्छेदसंयुगे ॥ १२॥ तंनामृष्यतसंक्रुद्धोह्यवमानंयुधिष्ठिरः॥ अपविध्यधनुश्छिन्नंक्रोधसंरक्तलोचनः॥ १३॥ अन्यत्कार्मुकमादायधर्मपुत्रश्चमूमुखे॥ दुर्योधनस्यचिच्छेदध्वजंकार्मुकमेवच ॥ १४ ॥ अथान्यद्धनुरादायप्राविध्यतयुधिष्ठिरं ॥ तावन्योन्यंसुसंक्रुद्धौशस्त्रवर्षाण्यमुंचतां ॥ १५ ॥ सिंहाविवसुसंरब्धौपरस्परजिगीषया ॥ जघ्नतुस्तौरणेन्योन्यंनर्दमानौवृषाविव ॥ १६ ॥ अंतरंमार्गमाणौचचेरतुस्तौमहारथौ ॥ ततःपूर्णायतोत्सृष्टैःशरैस्तौतुकृतव्रणौ॥ १७॥ विरेजतुर्महाराजकिंशुकाविवपुष्पितौ॥ ततोराजन्विमुंचंतौसिंहनादान्मुहुर्मुहुः॥ १८॥ तलयोश्चतथाशब्दान्धनुषश्चमहाहवे॥ शंखशब्दवरांश्चैवचक्रतुस्तौनरेश्वरौ॥ १९॥ अन्योन्यंतौमहाराजपीडयांचक्रतुर्भृशं॥ ततोयुधिष्ठिरोराजापुत्रंतवशरैस्त्रिभिः ॥ २०॥ आजघानोरसिक्रुद्धोवज्रवेगैर्दुरासदैः॥ प्रतिविव्याधतंतूर्णंतवपुत्रोमहीपतिः॥ २१॥ पंचभिर्निशितैर्बाणैःस्वर्णपुंखैःशिलाशितैः॥ ततोदुर्योधनोराजाशक्तिंचिक्षेपभारत॥ २२॥

मयुध्यतेतिशेषः ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ अपविध्यत्यक्त्वा ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥

सर्वपारसवीं सर्वविनाशिनीं गौरादिः तिरस्कारविनाशेचपुंसिपारसवः पुमानितिमेदिनी ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ॥ इतिक

सर्वपारसावींतीक्ष्णांमहोल्काप्रतिमांतदा ॥ तामापतंतींसहसाधर्मराजःशितैःशरैः ॥ २३ ॥ त्रिभिश्चिच्छेदसहसातंचविव्याधपंचभिः ॥ निपपाततःसाथस्वर्ण दंडामहास्वना ॥ २४ ॥ निपतंतीमहोल्केवव्यराजच्छिखिसन्निभा ॥ शक्तिंविनिहतांदृष्ट्वापुत्रस्तवविशांपते ॥ २५ ॥ नवभिर्निशितैर्भल्लैर्निजघानयुधिष्ठिरं ॥ सोतिविद्धोबलवताशत्रुणाशत्रुतापनः ॥ २६ ॥ दुर्योधनंसमुद्दिश्यबाणंजग्राहसत्वरः ॥ समाधत्तचतंबाणंधनुर्मध्येमहाबलः ॥ २७ ॥ चिक्षेपचमहाराजततः क्रुद्धःपराक्रमी ॥ सतुबाणःसमासाद्यतवपुत्रंमहारथं ॥ २८ ॥ व्यामोहयतराजानंधरणींचददारह ॥ ततोदुर्योधनःक्रुद्धोगदामुद्यम्यवेगितः ॥ २९ ॥ विधित्सुः कलहस्यांतंधर्मराजमुपाद्रवत् ॥ तमुद्यतगदंदृष्ट्वादंडहस्तमिवांतकं ॥ ३० ॥ धर्मराजोमहाशक्तिंप्राहिणोत्तवसूनवे ॥ दीप्यमानांमहावेगांमहोल्कांज्वलिता मिव ॥ ३१ ॥ रथस्थःसतयाविद्धोवर्मभित्त्वास्तनांतरे ॥ भृशंसंविग्नहृदयःपपातचमुमोहच ॥ ३२ ॥ भीमस्तमाहचततःप्रतिज्ञामनुचिंतयन् ॥ नायंवध्यस्तवनृ पइत्युक्तःसन्यवर्त्तत ॥ ३३ ॥ ततस्त्वरितमागम्यकृतवर्मातवात्मजं ॥ प्रत्यपद्यतराजानंनिमग्नंव्यसनार्णवे ॥ ३४ ॥ गदामादायभीमोपिहेमपट्टपरिष्कृतां ॥ अ भिदुद्राववेगेनकृतवर्माणमाहवे ॥ ३५ ॥ एवंतदभवद्युद्धंत्वदीयानांपरैःसह ॥ अपराह्णेमहाराजकांक्षतांविजयंयुधि ॥ ३६ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्व णिसंकुलयुद्धेएकोनत्रिंशोऽध्यायः ॥ २९ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ ततःकर्णंपुरस्कृत्यत्वदीयायुद्धदुर्मदाः ॥ पुनरावृत्यसंग्रामंचक्रुर्देवासुरोपमं ॥ १ ॥ द्वि रदनररथाश्वशंखशब्दैःपरिहृषिताविविधैश्वशस्त्रपातैः ॥ द्विरदरथपदातिसादिसंघाःपरिकुपिताभिमुखाःप्रजघ्निरेते ॥ २ ॥ शितपरश्वधसासिपट्टिशैरिषुभिर नेकविधैश्वसूदिताः ॥ द्विरदरथहयामहाहवेवरपुरुषैःपुरुषाश्ववाहनैः ॥ ३ ॥ कमलदिनकरेंदुसन्निभैःसितदशनैःसुमुखाक्षिनासिकैः ॥ रुचिरमुकुटकुंडलैर्मही पुरुषशिरोभिरुपस्तृताबभौ ॥ ४ ॥ परिघमुसलशक्तितोमरैर्नखरभुशुंडिगदाशतैर्हताः ॥ द्विरदनरहयाःसहस्रशोरुधिरनदीप्रवहास्तदाभवन् ॥ ५ ॥ प्रहतरथनरा श्वकुंजरंप्रतिभयदर्शनमुल्बणव्रणं ॥ तदहितहतमाबभौबलंपितृपतिराष्ट्रमिवप्रजाक्षये ॥ ६ ॥ अथतवनरदेवसैनिकास्तवचसुताःसुरसूनुसन्निभाः ॥ अमितब लपुरःसरारणेकुरुवृषभाःशिनिपुत्रमभ्ययुः ॥ ७ ॥ तदतिरुधिरभीममाबभौपुरुषवराश्वरथद्विपाकुलं ॥ लवणजलसमुद्धतस्वनंबलमसुरामरसैन्यसप्रभं ॥ ८ ॥

र्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेएकोनत्रिंशोऽध्यायः ॥ २९ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ततइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ लवणजलःक्षारसमुद्रः ॥ ८ ॥

॥२८॥

सुरपतिसमविक्रमस्ततस्त्रिदशवरावरजोपमंयुधि ॥ दिनकरकिरणप्रभैःपृषत्कैरवितनयोभ्यहनाच्छिनिप्रवीरं ॥ ९ ॥ तमपिसरथवाजिसारथिंशिनिवृषभो
विविधैःशरैस्त्वरन् ॥ भुजगविषसमप्रभैरणेपुरुषवरंसमवारत्क्षणोत्तदा ॥ १० ॥ शिनिवृषभशरैर्निपीडितंतवसुहृदोवसुषेणमभ्ययुः ॥ त्वरितमतिरथारथर्ष
भद्विरदरथाश्वपदातिभिःसह ॥ ११ ॥ तदुदधिनिभमाद्रवद्बलंत्वरिततरैःसमभिद्रुतंपरैः ॥ द्रुपदसुतमुखैस्तदाभवत्पुरुषरथाश्वगजक्षयोमहान् ॥ १२ ॥ अथपु
रुषवरौकृताह्निकौभवमभिपूज्ययथाविधिप्रभुं ॥ अरिवधकृतनिश्चयौद्रुतंतवबलमर्जुनकेशवौस्तृतौ ॥ १३ ॥ जलदनिनदनिःस्वनंरथंपवनविधूतपताककेत
नं ॥ सितहयमुपयांतमंतिकंकृतमनसोदद्दशुस्तदारयः ॥ १४ ॥ अथविस्फार्यगांडीवंरथेनृत्यन्निवार्जुनः ॥ शरसंबाधमकरोत्खंदिशःप्रदिशस्तथा ॥ १५ ॥ रथा
न्विमानप्रतिमान्मज्जयन्सायुधध्वजान् ॥ ससारथींस्तदाबाणैरभ्राणीवानिलोवधीत् ॥ १६ ॥ गजान्गजप्रयंतॄंश्चवैजयंत्यायुधध्वजान् ॥ सादिनोश्वांश्चप
त्तींश्वशरैर्निन्येयमक्षयं ॥ १७ ॥ तमंतकमिवक्रुद्धमनिवार्यंमहारथं ॥ दुर्योधनोभ्ययादेकोनिघ्नन्बाणैरजिह्मगैः ॥ १८ ॥ तस्यार्जुनोधनुःसूतमश्वान्केतुंचसा
यकैः ॥ हत्वासप्तभिरेकेनच्छत्रंचिच्छेदपत्रिणा ॥ १९ ॥ नवमंचसमाधायव्यसृजत्प्राणघातिनं ॥ दुर्योधनायेषुवरंतंद्रौणिःसप्तधाच्छिनत् ॥ २० ॥ ततोद्रौणे
र्धनुश्छित्वाहत्वाचाश्वरथान्शरैः ॥ कृपस्यापितदत्युग्रंधनुश्चिच्छेदपांडवः ॥ २१ ॥ हार्दिक्यस्यधनुश्छित्वाध्वजंचाश्वांस्तदावधीत् ॥ दुःशासनस्येष्वसनंछित्वा
राधेयमभ्ययात् ॥ २२ ॥ अथसात्यकिमुत्सृज्यत्वरन्कर्णोर्जुनंत्रिभिः ॥ विद्ध्वाविव्याधविंशत्याकृष्णंपार्थंपुनःपुनः ॥ २३ ॥ नग्लानिरासीत्कर्णस्यक्षिपतःसाय
कान्बहून् ॥ रणेविनिघ्नतःशत्रून्क्रुद्धस्येवशतक्रतोः ॥ २४ ॥ अथसात्यकिरागत्यकर्णंविद्ध्वाशितैःशरैः ॥ नवत्यानवभिश्चोग्रैःशतेनपुनरार्पयत् ॥ २५ ॥ ततःप्र
वीराःपार्थानांसर्वेकर्णमपीडयन् ॥ युधामन्युःशिखंडीचद्रौपदेयाःप्रभद्रकाः ॥ २६ ॥ उत्तमौजायुयुत्सुश्चयमौपार्षतएवच ॥ चेदिकारूषमत्स्यानांकेकयानांच
यद्बलं ॥ २७ ॥ चेकितानश्चबलवान्धर्मराजश्चसुव्रतः ॥ एतेरथाश्वद्विरदैःपत्तिभिश्चोग्रविक्रमैः ॥ २८ ॥ परिवार्यरणेकर्णंनानाशस्त्रैरवाकिरन् ॥ भाषंतोवाग्भि
रुग्राभिःसर्वेकर्णवधेधृताः ॥ २९ ॥ तांशस्त्रवृष्टिंबहुधाकर्णश्छित्त्वाशितैःशरैः ॥ अपोवाहास्त्रवीर्येणद्रुमंभंक्त्वेवमारुतः ॥ ३० ॥

॥ २९ ॥ ३० ॥

॥ २८ ॥

॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ निष्कैवल्यंनिश्चितंकैवल्यंमरणंयस्मिंस्तत्तथा ॥ ३६ ॥ प्रत्यपद्यतप्रविष्टः ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३० ॥ ॥७॥ ॥ स्वेनच्छंदेनइच्छया आततायिनःशस्त्रपाणेः ॥ १ ॥ भद्रांसुभद्रां बलिभृतःकरदान् ॥ २ ॥३॥ अरक्षतघोषयात्रायां भरतान्दुर्योधनादीन् ॥ ४ ॥

रथिनःसमहामात्रान्गजानश्वान्ससादिनः ॥ पत्तिव्रातांश्चसंक्रुद्धोनिघ्नन्कर्णोव्यदृश्यत ॥ ३१ ॥ तद्वध्यमानंपांडूनांबलंकर्णास्त्रतेजसा ॥ विशस्त्रपत्रदेहासुप्राय आसीत्पराङ्मुखं ॥ ३२ ॥ अथकर्णास्त्रमस्त्रेणप्रतिहत्यार्जुनःस्मयन् ॥ दिशंखंचैवभूमिंचप्रावृणोच्छरवृष्टिभिः ॥ ३३ ॥ मुसलानीवसंपेतुःपरिघाइवचेषवः ॥ शतघ्न्यइवचाप्यन्येवज्राण्युग्राणिचापरे ॥ ३४ ॥ तैर्वध्यमानंतत्सैन्यंसपत्त्यश्वरथद्विपं ॥ निमीलिताक्षमत्यर्थंबभ्रामचननादच ॥ ३५ ॥ निष्कैवल्यंतदायुद्धं प्रापुरश्वनरद्विपाः ॥ हन्यमानाःशरैरार्त्तास्तदाभीताःप्रदुद्रुवुः ॥३६॥ त्वदीयानांतदायुद्धेसंसक्तानांजयैषिणां ॥ गिरिमस्तंसमासाद्यप्रत्यपद्यतभानुमान् ॥ ३७॥ तमसाचमहाराजरजसाचविशेषतः ॥ नकिंचित्प्रत्यपश्यामशुभंवायदिवाऽशुभं ॥ ३८ ॥ तेत्रस्यंतोमहेष्वासारात्रियुद्धस्यभारत ॥ अपयानंततश्चक्रुःसहिताः सर्वयोधिभिः ॥३९ ॥ कौरवेष्वपयातेषुतदाराजन्दिनक्षये ॥ जयंसुमनसःप्राप्यपार्थाःस्वशिबिरंययुः ॥ ४० ॥ वादित्रशब्दैर्विविधैःसिंहनादैःसगर्जितैः ॥ परानुपहसंतश्चस्तुवंतश्चाच्युतार्जुनौ ॥ ४१ ॥ कृतेऽवहारेतैर्वीरैःसैनिकाःसर्वएवते ॥ आशीर्वाचःपांडवेषुप्रायुंजंतनरेश्वराः ॥ ४२ ॥ ततःकृतेऽवहारेचप्रहृष्टास्तत्र पांडवाः ॥ निशायांशिबिरंगत्वान्यवसंतनरेश्वराः ॥ ४३ ॥ ततोरक्षःपिशाचाश्चश्वापदाश्चैवसंघशः ॥ जग्मुरायोधनंघोरंरुद्रस्याक्रीडसन्निभं ॥ ४४ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिप्रथमेयुद्धदिवसेत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३० ॥ ॥ ७ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ स्वेनच्छंदेननःसर्वानवधीद्व्यक्तमर्जुनः ॥ नह्यस्यसमरे मुच्येदंतकोप्याततायिनः ॥ १ ॥ पार्थश्चैकोहरद्भद्रामेकश्चाग्निमतर्पयत् ॥ एकश्चेमांमहींजित्वाचक्रेबलिभृतोनृपान् ॥ २ ॥ एकोनिवातकवचानहनद्दिव्यकार्मुकः ॥ एकःकिरातरूपेणस्थितंशर्वमयोधयत् ॥ ३ ॥ एकोह्यरक्षद्भरतानेकोभवमतोषयत् ॥ तेनैकेनजिताःसर्वेमहीपाह्युग्रतेजसा ॥ ४ ॥ नतेनिंद्याःप्रशस्यास्ते यत्तेचक्रुर्ब्रवीहितत् । ततोदुर्योधनःसूतपश्चात्किमकरोत्तदा ॥ ५ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ हतप्रहतविध्वस्ताविवर्मायुधवाहनाः ॥ दीनस्वराद्रूयमानामानिनः शत्रुनिर्जिताः ॥ ६ ॥

तेअस्मदीयानर्निंद्याः तेशब्दस्याभ्यासाद्वाक्यत्रयमिदं तथादुर्योधनोपिनर्निंद्यःअपितुततःविस्तृतः तादृशंशत्रुंप्राप्यख्यातिंगतइत्यर्थः ॥ ५ ॥ हतास्ताडिताः प्रहताश्छिन्नावयवाः विध्वस्ताःवाहनेभ्योऽधःपातिताः ॥ ६ ॥

॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ सहसाअकस्मात् ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ मतेस्थितेनेतिशेषः प्रतीपकर्त्तारंशत्रूणांछेत्तारं प्रवीरंप्रकृष्टंवीरं ॥ १३ ॥ १४ ॥ आत्ययिकेषुप्राणसंकटेषु ॥ १५ ॥ अप्यपश्यत अपिःप्रश्ने

शिबिरस्थाःपुनर्मंत्रंमंत्रयंतिस्मकौरवाः ॥ भग्नदंष्ट्राहतविषाःपादाक्रांताइवोरगाः ॥ ७ ॥ तानब्रवीत्ततःकर्णःक्रुद्धःसर्पइवश्वसन् ॥ करंकरेणनिष्पीड्यप्रेक्षमाणस्तवात्मजं ॥ ८ ॥ यत्तोदृढश्चदक्षश्चधृतिमानर्जुनस्तदा ॥ संबोधयतिचाप्येनंयथाकालमधोक्षजः ॥ ९ ॥ सहसास्त्रविसर्गेणवयंतेनाद्यवंचिताः ॥ श्वस्त्वहंतस्यसंकल्पंसर्वंहंतामहीपते ॥ १० ॥ एवमुक्तस्तथेत्युक्त्वासोनुजज्ञेनृपोत्तमान् ॥ तेऽनुज्ञातानृपाःसर्वेस्वानिवेश्मानिभेजिरे ॥ ११ ॥ सुखोषितास्तांरजनींहृष्टायुद्धायनिर्ययुः ॥ तेऽपश्यन्विहितंव्यूहंधर्मराजेनदुर्जयं ॥ १२ ॥ प्रयत्नात्कुरुमुख्येनबृहस्पत्युशनोमते ॥ अथप्रतीपकर्त्तारंप्रवीरंपरवीरहा ॥ १३ ॥ सस्मारवृषभस्कंधंकर्णंदुर्योधनस्तदा ॥ पुरंदरसमंयुद्धेमरुद्गणसमंबले ॥ १४ ॥ कार्त्तवीर्यसमंवीर्येकर्णंराज्ञोऽगमन्मनः ॥ सर्वेषांचैवसैन्यानांकर्णमेवागमन्मनः ॥ सूतपुत्रंमहेष्वासंबंधुमात्ययिकेष्विव ॥ १५ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ ततोदुर्योधनःसूतपश्चात्किमकरोत्तदा ॥ यद्वोऽगमन्मनोमंदाः कर्णंवैकर्त्तनंप्रति ॥ १६ ॥ अप्यपश्यतराधेयंशीतार्तइवभास्करं ॥ कृतेऽवहारेसैन्यानांप्रवृत्तेचरणेपुनः ॥ १७ ॥ कथंवैकर्तनःकर्णस्तत्रायुध्यतसंजय ॥ कथंचपांडवाःसर्वेयुयुधुस्तत्रसूतजं ॥ १८ ॥ कर्णोह्येकोमहाबाहुर्हन्यात्पार्थान्ससृंजयान् ॥ कर्णस्यभुजयोर्वीर्यंशक्रविष्णुसमंयुधि ॥ १९ ॥ तस्यशस्त्राणिघोराणिविक्रमश्चमहात्मनः ॥ कर्णमाश्रित्यसंग्रामेमत्तोदुर्योधनोनृपः ॥ २० ॥ दुर्योधनंततोदृष्ट्वापांडवेनभृशार्दितं ॥ पराक्रांतान्पांडुसुतान्दृष्ट्वाचापिमहारथः ॥ २१ ॥ कर्णमाश्रित्यसंग्राममेमंदोदुर्योधनःपुनः ॥ जेतुमुत्सहतेपार्थान्सपुत्रान्सहकेशवान् ॥ २२ ॥ अहोबतमहद्दुःखंयत्रपांडुसुतान्रणे ॥ नातरद्रभसःकर्णोदैवंनूनंपरायणं ॥ २३ ॥ अहोद्यूतस्यनिष्ठेयंघोरासंप्रतिवर्तते ॥ अहोतीव्राणिदुःखानिदुर्योधनकृतान्यहं ॥ २४ ॥ सोढाघोराणिबहुशःशल्यभूतानिसंजय ॥ सौबलंचतदाताततनीतिमानितिमन्यते ॥ २५ ॥ कर्णश्चरभसोनित्यंराजातंचाप्यनुव्रतः ॥ यदेवंवर्तमानेषुमहायुद्धेषुसंजय ॥ २६ ॥ अश्रौषंनिहतान्पुत्रान्नित्यमेवविनिर्जितान् ॥ नपांडवानांसमरेकश्चिदस्तिनिवारकः ॥ २७ ॥

॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ मत्तःकर्णाश्रयेणमूढः भाविनाशानवधानात् ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ निष्ठाविपाकः ॥ २४ ॥ २५ ॥ कर्णश्चनीतिमानितिमन्यतइतिपूर्वेणान्वयः ॥ २६ ॥ २७ ॥

स्त्रीमध्यमिवगाहंते सेनांमृद्गंतीत्यर्थः निमित्तानिघूतादीनि धर्मिष्ठानीतिसोपालंभं विरुद्धानीत्यर्थः ॥ २८ ॥ २९ ॥ कार्यंराज्यलाभाख्यंदूरप्राप्तंअत्यंतदुर्लभं यद्यतोविजानतापित्वयाप्राप्ताप्राप्तविचारणं युक्तायुक्तपरीक्षणंनकृतमित्यन्वयः ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ शक्रशक्तीतिस्वस्यार्जुनवधेसामर्थ्याभावंद्योतयति ॥ ३८ ॥ श्रेयस्करमात्मत्राणकरं वीर्यंसमानमि

स्त्रीमध्यमिवगाहंतेदैवंतुबलवत्तरं॥ ॥संजयउवाच॥ ॥राजन्पूर्वंनिमित्तानिधर्मिष्ठानिविचिंतय ॥ २८ ॥ अतिक्रांतंहियत्कार्यंपश्चाच्चिंतयतेनरः॥ तच्चा स्यनभवेत्कार्यंचिंतयाचविनश्यति॥ २९॥ तदिदंतवकार्यंतुदूरप्राप्तंविजानता॥ नकृतंयत्त्वयापूर्वंप्राप्ताप्राप्तविचारणं॥३०॥ उक्तोसिबहुधाराजन्मायुध्यस्वे तिपांडवैः॥ गृह्णीषेनचतन्मोहाद्वचनंचविशांपते॥ ३१ ॥ त्वयापापानिघोराणिसमाचीर्णानिपांडुषु॥ त्वत्कृतेवर्ततेघोरःपार्थिवानांजनक्षयः॥ ३२ ॥ तत्त्विदा नीमतिक्रांतंमाशुचोभरतर्षभ॥शृणुसर्वंयथावृत्तंघोरंवैशसमच्युत॥३३॥ प्रभातायांरजन्यांतुकर्णोराजानमभ्ययात्॥ समेत्यचमहाबाहुर्दुर्योधनमथाब्रवी त्॥ ३४॥ ॥कर्णउवाच॥ ॥अद्यराजन्समेष्यामिपांडवेनयशस्विना॥ निहनिष्यामितंवीरंसवामांनिहनिष्यति॥ ३५॥ बहुत्वान्ममकार्याणांतथापार्थस्य भारत॥ नाभूत्समागमोराजन्ममचैवार्जुनस्यच ॥ ३६ ॥ इदंतुमेयथाप्रज्ञंशृणुवाक्यंविशांपते॥ अनिहत्यरणेपार्थंनाहमेष्यामिभारत॥ ३७॥ हतप्रवीरेसै न्येस्मिन्मयिचावस्थितेयुधि॥ अभियास्यतिमांपार्थःशक्रशक्तिविनाकृतं॥ ३८॥ ततःश्रेयस्करंयच्चतन्निबोधजनेश्वर॥ आयुधानांचमेवीर्यंदिव्यानामर्जुन स्यच॥ ३९॥ कार्यस्यमहतोभेदेलाघवेदूरपातने ॥ सौष्ठवेचास्त्रपातेचसव्यसाचीनमत्समः॥ ४०॥ प्राणेशौर्येथविज्ञानेविक्रमेचापिभारत॥ निमित्तज्ञान योगेचसव्यसाचीनमत्समः॥ ४१ ॥ सर्वायुधमहामात्रंविजयंनामतद्धनुः॥ इंद्रार्थंप्रियकामेननिर्मितंविश्वकर्मणा ॥ ४२॥ येनदैत्यगणान्राजन्जितवान्वै शतक्रतुः॥ यस्यघोषेणदैत्यानांव्यामुह्यंतदिशोदश ॥ ४३ ॥ तद्भार्गवायप्रायच्छच्छक्रःपरमसंमतं॥ तद्दिव्यंभार्गवोमह्यमददद्धनुरुत्तमं॥ ४४॥ तेनयोत्स्ये महाबाहुमर्जुनंजयतांवरं॥ यथेंद्रःसमरेसर्वान्दैतेयान्वैसमागतान्॥ ४५॥ धनुर्घोरंरामदत्तंगांडीवात्तद्विशिष्यते ॥ त्रिस्सप्तकृत्वःपृथिवीधनुषायेननिर्जिता ॥ ४६॥ धनुषोह्यस्यकर्माणिदिव्यानिप्राहभार्गवः॥ तद्रामोह्यददन्मह्यंतेनयोत्स्यामिपांडवं॥ ४७॥ अद्यदुर्योधनाहंत्वांनंदयिष्येसबांधवं॥ निहत्यसमरेवी रमर्जुनंजयतांवरं ॥ ४८ ॥

तिशेषः॥ ३९ ॥ कार्यस्यकर्त्तव्यस्य परकीयस्यभेदेविनाशे लाघवेशैघ्र्ये सौष्ठवेकौशले ॥ ४० ॥ प्राणेशारीरबले शौर्येमानसबले विज्ञानेअस्त्रशिक्षायां विक्रमेफलोपधानेऽस्त्राणां निमित्तज्ञानयोगेलक्ष्यसंबंधावधारणे ॥ ४१ ॥ महामात्रंश्रेष्ठं विजयाख्यंनामप्रसिद्धं ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥

॥ ४९ ॥ सिद्धिर्मोक्षः आत्मवतोजितचित्तस्य ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥५६ ॥ ५७॥ शल्यःकृष्णतुल्यः बाणशकटबहुलतयाबाणानामक्षय्यत्वंज्ञेयं एवंबह्वश्वत्वेनदिव्याश्वजय

सपर्वतवनद्वीपाहतवीरासससागरा ॥ पुत्रपौत्रप्रतिष्ठांतेभविष्यत्यद्यपार्थिव ॥ ४९ ॥ नाशक्यंविद्यतेमेद्यत्वत्प्रियार्थंविशेषतः ॥ सम्यग्धर्मानुरक्तस्यसिद्धिरात्मवतोयथा ॥ ५० ॥ नहिमांसमरेसोढुंसंशक्तोग्निंतरुर्यथा ॥ अवश्यंतुमयावाच्यंयेनहीनोस्मिफाल्गुनात् ॥ ५१ ॥ ज्यातस्यधनुषोदिव्यातथाक्षय्येमहेषुधी ॥ सारथिस्तस्यगोविंदोममतादृङ्नविद्यते ॥ ५२ ॥ तस्यदिव्यंधनुःश्रेष्ठंगांडीवमजितंयुधि ॥ विजयंचमहद्दिव्यंममापिधनुरुत्तमं ॥ ५३ ॥ तत्राहमधिकःपार्थाद्धनुषातेनपार्थिव ॥ येनचाप्यधिकोवीरःपांडवस्तन्निबोधमे ॥ ५४ ॥ रश्मिग्राहश्चदाशार्हःसर्वलोकनमस्कृतः ॥ अग्निदत्तश्चवैदिव्योरथःकांचनभूषणः ॥ ५५ ॥ अच्छेद्यःसर्वतोवीरवाजिनश्चमनोजवाः ॥ ध्वजश्चदिव्योद्युतिमान्वानरोविस्मयंकरः ॥ ५६ ॥ कृष्णश्चस्रष्टाजगतोरथंतमभिरक्षति ॥ एतैर्द्रव्यैरहंहीनोयोद्धुमिच्छामिपांडवं ॥ ५७ ॥ अयंतुसदृशःशौरेःशल्यःसमितिशोभनः ॥ सारथ्यंयदिमेकुर्याद्ध्रुवस्तेविजयोभवेत् ॥ ५८ ॥ तस्यमेसारथिःशल्योभवत्वसुकरःपरैः ॥ नाराचान्गार्ध्रपत्रांश्चशकटानिवहंतुमे ॥ ५९ ॥ रथाश्चमुख्याराजेंद्रयुक्तावाजिभिरुत्तमैः ॥ आयांतुपश्चात्सततंमामेवभरतर्षभ ॥ ६० ॥ एवमभ्यधिकःपार्थाद्भविष्यामिगुणैरहं ॥ शल्योप्यभ्यधिकःकृष्णादर्जुनादपिचाप्यहं ॥ ६१ ॥ यथाश्वहृदयंवेददाशार्हःपरवीरहा ॥ तथाशल्योविजानीतेहयज्ञानंमहारथः ॥ ६२ ॥ बाहुवीर्येसमोनास्तिमद्रराजस्यकश्चन ॥ तथास्त्रेमत्समोनास्तिकश्चिदेवधनुर्धरः ॥ ६३ ॥ तथाशल्यसमोनास्तिहयज्ञानेहिकश्चन ॥ सोयमभ्यधिकःकृष्णाद्भविष्यतिरथोमम ॥ ६४ ॥ एवंकृतेरथस्थोहंगुणैरभ्यधिकोर्जुनात् ॥ भवेयुधिजयेयंचफाल्गुनंकुरुसत्तम ॥ ६५ ॥ समुद्यातुंनशक्ष्यंतिदेवाअपिसवासवाः ॥ एतत्कृतंमहाराजत्वयेच्छामिपरंतप ॥ ६६ ॥ क्रियतामेषकामोमेमावःकालोऽत्यगादयं ॥ एवंकृतेकृतंसत्यंसर्वकामैर्भविष्यति ॥ ६७ ॥ ततोद्रक्ष्यसिसंग्रामेयत्करिष्यामिभारत ॥ सर्वथापांडवान्संख्येविजेष्येवैसमागतान् ॥ ६८ ॥ नहिमेसमरेशक्ताःसमुद्यातुंसुरासुराः ॥ किमुपांडुसुताराजन्रणेमानुषयोनयः ॥ ६९ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ एवमुक्तस्तवसुतःकर्णेनाहवशोभिना ॥ संपूज्यसंप्रहृष्टात्माततोराधेयमब्रवीत् ॥ ७० ॥ ॥ दुर्योधनउवाच ॥ ॥ एवमेतत्करिष्यामियथात्वंकर्णमन्यसे ॥ सोपासंगारथाःसाश्वाःस्वनुयास्यंतिसंयुगे ॥ ७१ ॥

इत्याह अयमित्यादिना ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ भवेभवेयं भवेदितिपाठःप्रामादिकः ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥

॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ॥ इतिश्रीनैलकंठीयेभारतभावदीपेएकत्रिंशोध्यायः ॥ ३१ ॥ ॥७॥ ॥ पुत्रइति विनयेननत्या प्रणयात्प्रकृष्टात्न्यायात् युक्तियुक्तइत्यर्थः ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥

नाराचान्गार्ध्रपत्रांश्चशकटानिवहंतुते ॥ अनुयास्यामकर्णत्वांवयंसर्वेचपार्थिवाः ॥७२॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ एवमुक्त्वामहाराजतवपुत्रःप्रतापवान् ॥ अभिगम्याब्रवीद्राजामद्रराजमिदंवचः ॥ ७३ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिकर्णदुर्योधनसंवादेएकत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३१ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ पुत्रस्तवमहाराजमद्रराजंमहारथं ॥ विनयेनोपसंगम्यप्रणयाद्वाक्यमब्रवीत् ॥ १ ॥ सत्यव्रतमहाभागद्विषतांतापवर्धन ॥ मद्रेश्वररणेशूरपरसैन्यभयंकर ॥ २ ॥ श्रुतवानसिकर्णस्यब्रुवतोवदतांवर ॥ यथानृपतिसिंहानांमध्येत्वांवरयेस्वयं ॥ ३ ॥ तत्त्वामप्रतिवीर्याद्यशत्रुपक्षक्षयावह ॥ मद्रेश्वरप्रयाचेऽहंशिरसाविनयेन च ॥ ४ ॥ तस्मात्पार्थविनाशार्थंहितार्थंममचैवहि ॥ सारथ्यंरथिनांश्रेष्ठप्रणयात्कर्तुमर्हसि ॥ ५ ॥ त्वयियंतरिराधेयोविद्विषोमेविजेष्यते ॥ अभीषूणांहिकर्णस्य ग्रहीतान्योनविद्यते ॥ ६ ॥ ऋतेहित्वांमहाभागवासुदेवसमंयुधि ॥ सपाहिसर्वथाकर्णंयथाब्रह्मामहेश्वरं ॥ ७ ॥ यथाचसर्वथापत्सुवार्ष्णेयःपातिपांडवं ॥ तथा मद्रेश्वराद्यत्वंराधेयंप्रतिपालय ॥ ८ ॥ भीष्मोद्रोणःकृपःकर्णोभवान्भोजश्चवीर्यवान् ॥ शकुनिःसौबलोद्रौणिरहमेवचनोबलं ॥ ९ ॥ एवमेषकृतोभागोनवधा पृथिवीपते ॥ नचभागोत्रभीष्मस्यद्रोणस्यचमहात्मनः ॥ १० ॥ ताभ्यामतीत्यतौभागौनिहताममशत्रवः ॥ वृद्धौहितौमहेष्वासौछलेननिहतौयुधि ॥ ११ ॥ कृत्वानसुकरंकर्मगतौस्वर्गमितोनघ ॥ तथान्येपुरुषव्याघ्राःपरैर्विनिहतायुधि ॥ १२ ॥ अस्मदीयाश्चबहवःस्वर्गायोपगतारणे ॥ त्यक्त्वाप्राणान्यथाशक्तिचेष्टांकृत्वाचपुष्कलां ॥ १३ ॥ तदिदंहतभूयिष्ठंबलंममनराधिप ॥ पूर्वमप्यल्पकैःपार्थैर्हतंकिमुतसांप्रतं ॥ १४ ॥ बलवंतोमहात्मानःकौंतेयाःसत्यविक्रमाः ॥ बलंशेषंनहन्युर्मेयथातत्कुरुपार्थिव ॥ १५ ॥ हतवीरमिदंसैन्यंपांडवैःसमरेविभो ॥ कर्णोह्येकोमहाबाहुरस्मत्प्रियहितेरतः ॥ १६ ॥ भवांश्चपुरुषव्याघ्रसर्वलोकमहारथः ॥ शल्यकर्णोर्जुनेनाद्ययोद्धुमिच्छतिसंयुगे ॥ १७ ॥ तस्मिन्जयाशाविपुलामद्रराजनराधिप ॥ तस्याभीषुग्रहवरोनान्योस्तिभुविकश्चन ॥ १८ ॥ पार्थस्यसमरे कृष्णोयथाभीषुग्रहोवरः ॥ तथात्वमपिकर्णस्यरथेभीषुग्रहोभव ॥ १९ ॥ तेनयुक्तोरणेपार्थोरक्ष्यमाणश्चपार्थिव ॥ यानिकर्माणिकुरुतेप्रत्यक्षाणितथैवतत् ॥ २० ॥ पूर्वंनःसमरेह्येवमवधीदर्जुनोरिपून् ॥ इदानींविक्रमोह्यस्यकृष्णेनसहितस्यच ॥ २१ ॥

अभीषूणांहयरश्मीनां ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥

॥२२॥२३॥ २४॥२५॥२६॥२७॥ त्रातुंत्रायतां ॥२८॥२९॥३०॥३१॥ विश्रब्धंनिःशंकंयथास्यात्तथा ॥३२॥३३॥३४॥३५॥ निधायत्वत्कृतमपमानमितिशेषः प्रवर्त्ततेत्यकुमितिशेषः ॥ ३६ ॥ ३७ ॥

कृष्णेनसहितःपार्थोधार्त्तराष्ट्रींमहाचमूं॥ अहन्यहनिमद्रेशद्रावयन्दृश्यतेयुधि॥ २२॥ भागोऽवशिष्टःकर्णस्यतवचैवमहाद्युते॥ तंभागंसहकर्णेनयुगपन्नाशयाद्यहि॥ २३॥ अरुणेनयथासार्द्धंतमःसूर्योव्यपोहति॥ तथाकर्णेनसहिताजहिपार्थंमहाहवे॥ २४॥ उद्यंतौचयथासूर्यौबालसूर्यसमप्रभौ॥ कर्णशल्यौरणे दृष्ट्वाविद्रवंतुमहारथाः॥ २५॥ सूर्यारुणौयथादृष्ट्वातमोनश्यतिमारिष॥ तथानश्यंतुकौंतेयाःसपंचालाःससृंजयाः॥ २६॥ रथिनांप्रवरःकर्णोयंतॄणांप्रवरो भवान्॥ संयोगोयुवयोर्लोकेनाभून्नचभविष्यति॥ २७॥ यथासर्वास्ववस्थासुवार्ष्णेयःपातिपांडवं॥ तथाभवान्परित्रातुकर्णंवैकर्त्तनंरणे॥ २८॥ त्वयासारथिनाह्येषअप्रधृष्योभविष्यति॥ देवतानामपिरणेसशक्राणांमहीपते॥ किंपुनःपांडवेयानांमाविशंकीर्वचोमम॥२९॥ ॥संजयउवाच॥ ॥दुर्योधनवचःश्रुत्वाशल्यःक्रोधसमन्वितः॥ त्रिशिखांभ्रुकुटिंकृत्वाधुन्वन्हस्तौपुनःपुनः॥ ३०॥ क्रोधरक्तेमहानेत्रेपरिवृत्त्यमहाभुजः॥ कुलैश्वर्यश्रुतबलैर्दृप्तःशल्योब्रवीदिदं ॥ ३१॥ ॥शल्यउवाच॥ ॥अवमन्यसिगांधारेध्रुवंचपरिशंकसे॥ यन्मांब्रवीषिविश्रब्धंसारथ्यंक्रियतामिति॥ ३२॥ अस्मत्तोभ्यधिकंकर्णंमन्यमानःप्रशंससि॥ नचाहंयुधिराधेयंगणयेतुल्यमात्मनः॥ ३२॥ आदिश्यतामभ्यधिकोममांशःपृथिवीपते॥ तमहंसमरेजित्वागमिष्यामियथागतं॥ ३४॥ अथवाप्येकएवाहंयोत्स्यामिकुरुनंदन॥ पश्यवीर्यंममाद्यत्वंसंग्रामेदहतोरिपून्॥ ३५॥ यथाभिमानंकौरव्यनिधायहृदयेपुमान्॥ अस्मद्विधःप्रवर्त्ततेमामांत्वमभिशंकिथाः॥ ३६॥ युधिवाप्यवमानोमेनकर्त्तव्यःकथंचन॥ पश्यपीनौममभुजौवज्रसंहननोपमौ॥ ३७॥ धनुःपश्यचमेचित्रंशरांश्चाशीविषोपमान्॥ रथंपश्यचमेकॢप्तंसदश्वैर्वातवेगितैः॥ ३८॥ गदांचपश्यगांधारेहेमपट्टविभूषितां॥ दारयेयंमहींकृत्स्नांविकिरेयंचपर्वतान्॥ ३९॥ शोषयेयंसमुद्रांश्चतेजसास्वेनपार्थिव॥ तंमामेवंविधंराजन्समर्थमरिनिग्रहे॥ ४०॥ कस्माद्युनक्षिसारथ्येनीचस्याधिरथेरणे॥ नमामधुरिराजेंद्रनियोक्तुंत्वमिहार्हसि॥ ४१॥ नहिपापीयसःश्रेयान्भूत्वाप्रेष्यत्वमुत्सहे॥ योह्यभ्युपगतंप्रीत्यागरीयांसंवशेस्थितं॥ ४२॥ वशेपापीयसोधत्तेतत्पापमधरोत्तरं॥ ब्रह्मणाब्राह्मणाःसृष्टामुखात्क्षत्रंचबाहुतः ॥ ४३॥ ऊरुभ्यामसृजद्वैश्यान्शूद्रान्पद्भ्यामितिश्रुतिः॥ तेभ्योवर्णविशेषाश्चप्रतिलोमानुलोमजाः॥ ४४॥

॥३८॥ ३९॥४०॥ अधुरिनीचेकर्मणि ॥४१॥ पापीयसःनीचयोनेःप्रेष्यत्वंदासत्वंकर्तुमितिशेषः ॥ ४२ ॥ वशेआज्ञायां अधरोत्तरंनीचोच्चयोर्वैपरीत्यकरणजंमहत्पापं ॥ ४३ ॥ ४४ ॥

॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ऋतमिति ऋतमेवायनमाश्रयोयेषांतेऋतायनास्तेषांगोत्रापत्यमार्तायनिस्त्वं ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥

अथान्योन्यस्यसंयोगाच्चातुर्वर्ण्यस्यभारत ॥ गोप्तारःसंगृहीतारोदातारःक्षत्रियाःस्मृताः ॥ ४५ ॥ याजनाध्यापनैर्विप्राविशुद्धैश्चप्रतिग्रहैः ॥ लोकस्यानुग्रहार्था यस्थापिताब्राह्मणाभुवि ॥ ४६ ॥ कृषिश्चपाशुपाल्यंचविशांदानंचधर्मतः ॥ ब्रह्मक्षत्रविशांशूद्राविहिताःपरिचारकाः ॥ ४७ ॥ ब्रह्मक्षत्रस्यविहिताःसूतावैपरि चारकाः ॥ नक्षत्रियोवैसूतानांशृणुयाच्चकथंचन ॥ ४८ ॥ अहंमूर्द्धाभिषिक्तोहिराजर्षिकुलजोनृपः ॥ महारथःसमाख्यातःसेव्यःस्तुत्यश्चबंदिनां ॥ ४९ ॥ सोह मेतादृशोभूत्वानेहारिबलसूदनः ॥ सूतपुत्रस्यसंग्रामेसारथ्यंकर्तुमुत्सहे ॥ ५० ॥ अवमानमहंप्राप्यनयोत्स्यामिकथंचन ॥ आपृच्छेत्वाऽद्यगांधारेगमिष्यामि गृहायवै ॥ ५१ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ एवमुक्तामहाराजशल्यःसमितिशोभनः ॥ उत्थायप्रययौतूर्णंराजमध्यादमर्षितः ॥ ५२ ॥ प्रणयाद्बहुमानाच्चतंनि गृह्यसुतस्तव ॥ अब्रवीन्मधुरंवाक्यंसाम्नासर्वार्थसाधकं ॥ ५३ ॥ यथाशल्यविजानीषेएवमेतदसंशयं ॥ अभिप्रायस्तुमेकश्चित्तंनिबोधजनेश्वर ॥ ५४ ॥ नक र्णोभ्यधिकस्त्वत्तोनशंकेत्वांचपार्थिव ॥ नहिमद्रेश्वरोराजाकुर्याद्यदनृतंभवेत् ॥ ५५ ॥ ऋतमेवहिपूर्वास्त्वेवदंतिपुरुषोत्तमाः ॥ तस्मादार्तायनिःप्रोक्तोभवानिति मतिर्मम ॥ ५६ ॥ शल्यभूतस्तुशत्रूणांयस्मात्त्वंयुधिमानद ॥ तस्माच्छल्योहितेनामकथ्यतेपृथिवीतले ॥ ५७ ॥ यदेतद्व्याहृतंपूर्वंभवताभूरिदक्षिण ॥ तदेवकुरु धर्मज्ञमदर्थंयद्यदुच्यते ॥ ५८ ॥ नचत्वत्तोहिराधेयोनचाहमपिवीर्यवान् ॥ वृणेहंत्वांहयाग्र्याणांयंतारमिहसंयुगे ॥ ५९ ॥ मन्येचाभ्यधिकंशल्यगुणैःकर्णधनं जयात् ॥ भवंतंवासुदेवाच्चलोकोयमितिमन्यते ॥ ६० ॥ कर्णोह्यभ्यधिकःपार्थादस्त्रैरेवनरर्षभ ॥ भवानभ्यधिकःकृष्णादश्वज्ञानेबलेतथा ॥ ६१ ॥ यथाश्वहृद यंवेदवासुदेवोमहामनाः ॥ द्विगुणंत्वंतथावेत्सिमद्रराजेश्वरात्मज ॥ ६२ ॥ ॥ शल्यउवाच ॥ ॥ यन्मांब्रवीषिगांधारेमध्येसैन्यस्यकौरव ॥ विशिष्टंदेवकी पुत्रात्प्रीतिमानस्म्यहंत्वयि ॥ ६३ ॥ एषसारथ्यमातिष्ठेराधेयस्ययशस्विनः ॥ युध्यतःपांडवाग्र्येणयथात्वंवीरमन्यसे ॥ ६४ ॥ समयश्चहिमेवीरकश्चिद्वैकर्तनंप्र ति ॥ उत्सृजेयंयथाश्रद्धमहंवाचोस्यसन्निधौ ॥ ६५ ॥

॥ ६१ ॥ मद्रेश्वरेत्यश्वोत्पत्तिदेशजत्वाद्विशेषेणतद्गुणाभिज्ञत्वंसूच्यते ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ वाचउत्सृजेयंताअनेनक्षंतव्याइतिभावः ॥ ६५ ॥

॥ ६६ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेद्वात्रिंशोऽध्यायः ॥ ३२ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ भूयइति ॥ १ ॥ पितुःपुरतः मह्यंमम ॥ २ ॥ ३ ॥ तारकामयःतारकासुरएवामयोरोगवत्प

॥ संजयउवाच ॥ ॥ तथेतिराजन्पुत्रस्तेसहकर्णेनभारत ॥ अब्रवीन्मद्रराजस्यमतंभरतसत्तम ॥ ६६ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिशल्यसारथ्येद्वात्रिंशोऽध्यायः ॥ ३२ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ दुर्योधनउवाच ॥ ॥ भूयएवतुमद्रेशयत्तेवक्ष्यामितच्छृणु ॥ यथापुरावृत्तमिदंयुद्धेदेवासुरेविभो ॥ १ ॥ यदुक्तवान्पितुर्मह्यंमार्कण्डेयोमहानृषिः ॥ तदशेषेणब्रुवतोममराजर्षिसत्तम ॥ २ ॥ निबोधमनसाचात्रनतेकार्याविचारणा ॥ देवानामसुराणांचपरस्परजिगीषया ॥ ३ ॥ बभूवप्रथमोराजन्संग्रामस्तारकामयः ॥ निर्जिताश्चतदादैत्यादैवतैरितिनःश्रुतं ॥ ४ ॥ निर्जितेषुचदैत्येषुतारकस्यसुतास्त्रयः ॥ ताराक्षःकमलाक्षश्चविद्युन्मालीचपार्थिव ॥ ५ ॥ तपउग्रंसमास्थायनियमेपरमेस्थिताः ॥ तपसाकर्षयामासुर्देहान्स्वान्शत्रुतापन ॥ ६ ॥ दमेनतपसाचैवनियमेनसमाधिना ॥ तेषांपितामहःप्रीतोवरदःप्रददौवरं ॥ ७ ॥ अवध्यत्वंचतेराजन्सर्वभूतस्यसर्वदा ॥ सहितावरयामासुःसर्वलोकपितामहं ॥ ८ ॥ तानब्रवीत्तदादेवोलोकानांप्रभुरीश्वरः ॥ नास्तिसर्वामरत्वंवैनिवर्त्तध्वमितोसुराः ॥ ९ ॥ अन्यंवरंवृणीध्वंवैयादृशंसंप्ररोचते ॥ ततस्तेसहिताजरान्संप्रधार्यासकृत्प्रभुं ॥ १० ॥ सर्वलोकेश्वरंवाक्यंप्रणम्येदमथाब्रुवन् ॥ अस्मभ्यस्त्वंवरंदेवसंप्रयच्छपितामह ॥ ११ ॥ वयंपुराणित्रीण्येवसमास्थायमहीमिमां ॥ विचरिष्यामलोकेस्मिंस्त्वत्प्रसादपुरस्कृताः ॥ १२ ॥ ततोवर्षसहस्रेतुसमेष्यामःपरस्परं ॥ एकीभावंगमिष्यंतिपुराण्येतानिचानघ ॥ १३ ॥ समागतानिचैतानियोहन्याद्भगवंस्तदा ॥ एकेषुणादेववरःसनोमृत्युर्भविष्यति ॥ १४ ॥ एवमस्त्वितितान्देवःप्रत्युक्त्वाप्राविशद्दिवं ॥ तेतुलब्धवराःप्रीताःसंप्रधार्यपरस्परं ॥ १५ ॥ पुरत्रयविसृष्ट्यर्थंमयंवव्रुर्महासुरं ॥ विश्वकर्माणमजरंदैत्यदानवपूजितं ॥ १६ ॥ ततोमयःस्वतपसाचक्रेधीमान्पुराणिच ॥ त्रीणिकांचनमेकंवैरौप्यंकार्ष्णायसंतथा ॥ १७ ॥ कांचनंदिवितत्रासीदंतरिक्षेचराजतं ॥ आयसंचाभवद्भौमंचक्रस्थंपृथिवीपते ॥ १८ ॥ एकैकंयोजनशतंविस्तारायामतःसमं ॥ गृहाट्टालकसंयुक्तंबहुप्राकारतोरणं ॥ १९ ॥ गृहप्रवरसंबाधमसंबाधमहापथं ॥ प्रासादैर्विविधैश्चापिद्वारैश्चैवोपशोभितं ॥ २० ॥ पुरेषुचाभवन्राजन्राजानोवैपृथक्पृथक् ॥ कांचनंतारकाक्षस्यचित्रमासीन्महात्मनः ॥ २१ ॥

राभवहेतुर्यत्रसतथा ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ दमेनबाह्येंद्रियजयेन तपसाचित्तस्यैकाग्र्येण नियमेनशौचादिना समाधिनाअव्युत्थानेन ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ ॥ १७ ॥ चक्रस्थंआज्ञावशंयथेष्टसंचारीत्यर्थः चक्रस्थमित्यत्रतृतीयमितिपाठःप्रामादिकः ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥

राजतंकमलाक्षस्यविद्युन्मालिनआयसं ॥ त्रयस्तेदैत्यराजानस्त्रींल्लोकानस्त्रतेजसा ॥ २२ ॥ आक्रम्यतस्थुरूचुश्चकश्चनामप्रजापतिः ॥ तेषांदानवमुख्यानांप्र
युतान्यर्बुदानिच ॥ २३ ॥ कोट्यश्चाप्रतिवीराणांसमाजग्मुस्ततस्ततः ॥ मांसाशिनःसुदृप्ताश्चसुरैर्विनिकृताःपुरा ॥ २४ ॥ महदैश्वर्यमिच्छंतस्त्रिपुरंदुर्गमाश्रि
ताः ॥ सर्वेषांचपुनश्चैषांसर्वयोगवहोमयः ॥ २५ ॥ तमाश्रित्यहितेसर्वेवर्तयंतेऽकुतोभयाः ॥ योहियन्मनसाकामंदध्यौत्रिपुरसंश्रयः ॥ २६ ॥ तस्मैकामंमयस्तंतं
विदधेमाययातदा ॥ तारकाक्षसुतोवीरोहरिर्नाममहाबलः ॥ २७ ॥ तपस्तेपेपरमकंयेनातुष्यत्पितामहः ॥ संतुष्टमवृणोद्देवंवापीभवतुनःपुरे ॥ २८ ॥ शस्त्रैर्विनि
हतायत्रक्षिप्ताःस्युर्बलवत्तराः ॥ सतुलब्ध्वावरंवीरस्तारकाक्षसुतोहरिः ॥ २९ ॥ ससृजेतत्रवापींतांमृतानांजीविनींप्रभो ॥ येनरूपेणदैत्यस्तुयेनवेषेणचैवह
॥ ३० ॥ मृतस्तस्यांपरिक्षिप्तस्तादृशेनैवजज्ञिवान् ॥ तांप्राप्यतेपुनस्तांस्तुलोकान्सर्वान्बबाधिरे ॥ ३१ ॥ महतातपसासिद्धाःसुराणांभयवर्धनाः ॥ नतेषामभव
द्राजन्क्षयोयुद्धेकदाचन ॥ ३२ ॥ ततस्तेलोभमोहाभ्यामभिभूताविचेतसः ॥ निर्ह्रीकाःसंस्थिताःसर्वेस्थापिताःसमलूलुपन् ॥ ३३ ॥ विद्राव्यसगणान्देवांस्त
त्रतत्रतदातदा ॥ विचेरुःस्वेनकामेनवरदानेनदर्पिताः ॥ ३४ ॥ देवोद्यानानिसर्वाणिप्रियाणिचदिवौकसां ॥ ऋषीणामाश्रमान्पुण्यान्रम्यान्जनपदांस्तथा
॥ ३५ ॥ व्यनाशयन्नमर्यादादानवादुष्टचारिणः ॥ पीड्यमानेषुलोकेषुततःशक्रोमरुद्वृतः ॥ ३६ ॥ पुराण्यायोधयांचक्रेवज्रपातैःसमंततः ॥ नाशकत्तान्यभेद्या
नियदाभेत्तुंपुरंदरः ॥ ३७ ॥ पुराणिवरदत्तानिधात्रातेननराधिप ॥ तदाभीतःसुरपतिर्मुक्त्वातानिपुराण्यथ ॥ ३८ ॥ तैरेवविबुधैःसार्धंपितामहमरिंदम ॥ जगा
माथतदाख्यातुंविप्रकारंसुरेतरैः ॥ ३९ ॥ तेतत्त्वंसर्वमाख्यायशिरोभिःसंप्रणम्यच ॥ वधोपायमपृच्छंतभगवंतंपितामहं ॥ ४० ॥ श्रुत्वातद्भगवान्देवोदेवानिद
मुवाचह ॥ ममापिसोपराध्नोतियोयुष्माकमसौम्यकृत् ॥ ४१ ॥ असुराहिदुरात्मानःसर्वएवसुरद्विषः ॥ अपराध्यंतिसततंयेयुष्मान्पीडयंत्युत ॥ ४२ ॥ अहंहि
तुल्यःसर्वेषांभूतानांनात्रसंशयः ॥ अधार्मिकास्तुहंतव्याइतिमेव्रतमाहितं ॥ ४३ ॥ एकेषुणाविभेद्यानितानिदुर्गाणिनान्यथा ॥ नचस्थाणुमृतेशक्तोभेत्तुमेके
षुणापुरः ॥ ४४ ॥ तेयूयंस्थाणुमीशानंजिष्णुमक्लिष्टकारिणं ॥ योद्धारंवृणुतादित्याःसतान्हंतासुरेतरान् ॥ ४५ ॥ इतितस्यवचःश्रुत्वादेवाःशक्रपुरोगमाः ॥ ब्र
ह्माणमग्रतःकृत्वावृषांकंशरणंययुः ॥ ४६ ॥ तपोनियममास्थायगृणंतोब्रह्मशाश्वतं ॥ ऋषिभिःसहधर्मज्ञाभवंसर्वात्मनागताः ॥ ४७ ॥

उग्राभीरक्षोघ्नीभिः आसंव्याप्तं आत्मनाअनौपाधिकेन ॥४८॥ आत्मनोमनसः योगंसर्ववृत्तिनिरोधं सांख्यंसम्यक्ख्यापनं आत्मनोजडवर्गात्पृथग्ग्रहणं आत्मामनः वशेआज्ञायां ॥ ४९ ॥ ५० ॥ भगवंतंषड्विधैश्वर्यवंतं एकमपिते तंयथायथोपासतइतिश्रुतेर्यथाभावनंशिवविष्णुरुद्रादिवेषेणनानारूपमकल्पयन् आत्मनश्चित्तस्यप्रतिरूपाणिसंकल्पानुसारीणिप्रतिबिंबानिवा परस्परस्यचेतिईश्वरस्वरूपेसर्वे

तुष्टुवुर्वाग्भिरुग्राभिर्भयेष्वभयदंनृप ॥ सर्वात्मानंमहात्मानंयेनाप्तंसर्वमात्मना ॥ ४८ ॥ तपोविशेषैर्विविधैर्योगंयोवेदचात्मनः ॥ यःसांख्यमात्मनोवेत्तियस्यचात्मावशेसदा ॥ ४९ ॥ तंतेददृशुरीशानंतेजोराशिमुमापतिं ॥ अनन्यसदृशंलोकेभगवंतमकल्मषं ॥ ५० ॥ एकंचभगवंतंतेनानारूपमकल्पयन् ॥ आत्मनःप्रतिरूपाणिरूपाण्यथमहात्मनि ॥ ५१ ॥ परस्परस्यचापश्यन्सर्वेपरमविस्मिताः ॥ सर्वभूतमयंदृष्ट्वातमजंजगतःपतिं ॥ ५२ ॥ देवाब्रह्मर्षयश्चैवशिरोभिर्धरणींगताः ॥ तान्स्वस्तिवादेनाभ्यर्च्यसमुत्थाप्यचशंकरः ॥ ५३ ॥ ब्रूतब्रूतेतिभगवान्स्मयमानोभ्यभाषत ॥ त्र्यंबकेणाभ्यनुज्ञातास्ततस्तेस्वस्थचेतसः ॥ ५४ ॥ नमोनमस्तेस्तुप्रभोइत्यब्रुवन्वचः ॥ नमोदेवाधिदेवायधन्विनेवनमालिने ॥ ५५ ॥ प्रजापतिमखघ्नायप्रजापतिभिरीड्यते ॥ नमस्तुतायस्तुत्यायस्तूयमानायशंभवे ॥ ५६ ॥ विलोहितायरुद्रायनीलग्रीवायशूलिने ॥ अमोघायमृगाक्षायप्रवरायुधयोधिने ॥ ५७॥ अर्हायचैवशुद्धायक्षयायक्रथनायच ॥ दुर्वारणायक्राथायब्रह्मणेब्रह्मचारिणे ॥ ५८ ॥ ईशानायाप्रमेयायनियंत्रेचर्मवाससे ॥ तपोरतायपिंगायव्रतिनेकृत्तिवाससे ॥ ५९ ॥ कुमारपित्रेत्र्यक्षायप्रवरायुधधारिणे ॥ प्रपन्नार्तिविनाशायब्रह्मद्विट्संघघातिने ॥ ६० ॥ वनस्पतीनांपतयेनराणांपतयेनमः ॥ गवांचपतयेनित्यंयज्ञानांपतयेनमः ॥ ६१ ॥ नमोस्तुतेससैन्यायत्र्यंबकायामितौजसे ॥ मनोवाक्कर्मभिर्देवत्वांप्रपन्नान्भजस्वनः ॥ ६२ ॥ ततःप्रसन्नोभगवान्स्वागतेनाभिनंद्यच ॥ प्रोवाचव्येतुवस्त्रासोब्रूतकिंकरवाणिवः ॥ ६३ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणित्रिपुराख्यानेत्रयस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३३ ॥ ॥ ७॥ ॥ दुर्योधनउवाच ॥ ॥ पितृदेवर्षिसंघेभ्योऽभयेदत्तेमहात्मना ॥ सत्कृत्यशंकरंप्राहब्रह्मालोकहितंवचः ॥ १ ॥ तवातिसर्गाद्देवेशप्राजापत्यमिदंपदं॥ मयाधितिष्ठतादत्तोदानवेभ्योमहान्वरः ॥ २॥ तानतिक्रांतमर्यादान्नान्यःसंहर्तुमर्हति ॥ त्वामृतेभूतभव्येशत्वंह्येषांप्रत्यरिर्वधे ॥ ३ ॥ सत्वंदेवप्रपन्नानांयाचतांचदिवौकसां ॥ कुरुप्रसादंदेवेशदानवान्जहिशंकर ॥ ४ ॥

आत्मानंपरांश्चापश्यन्नितिसार्धश्लोकएकंवाक्यं ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ईड्यतेईड्यमानाय कर्मणीदमपौरुषं ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ क्रथनायहिंस्राय ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ भजस्वइष्टैः कामैःपूरयस्व॥६२॥व्येतुव्यपगच्छतु॥६३॥ ॥ इतिकर्णप०नैलकंठीयेभारतभावदीपेत्रयस्त्रिंशोऽध्यायः॥ ३३ ॥ ॥७॥ पित्रिति अभयेइतिच्छेदः ॥१॥२॥ वधेनिमित्ते प्रत्यरिःप्रतिकूलःशत्रुः ॥ ३ ॥ ४ ॥

ऐधतअवर्धत तेप्रसिद्धावयंशरणंगतास्त्वामितिशेषः ॥ ५ ॥ ६ ॥ संहताएकीभूतायूयं ॥ ७ ॥ तेषांतेजोस्मत्तेजस्तोद्विगुणंदृष्टमेवेत्यर्थः ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ अर्धतेजसः ॥ १२ ॥ १३ ॥ महता सर्वातिशायिनाबलेनदीव्यतिप्रकाशतेइतिमहादेवः ॥ १४ ॥ १५ ॥ मूर्त्तीस्तेजोमात्राः समाधायएकीकृत्य ॥ १६ ॥ विहितंअपूर्वंज्ञापितंयथातथैवविश्वकर्मणाकृतं ॥ १७ ॥ शृंगंशृंगाकारखटिकायुक्तं

त्वत्प्रसादाज्जगत्सर्वंसुखमैधतमानद ॥ शरण्यस्त्वंहिलोकेशतेवयंशरणंगताः ॥५॥ ॥स्थाणुरुवाच॥ ॥हंतव्याःशत्रवःसर्वेयुष्माकमितिमेमतिः ॥ नत्वेकउत्सहेहंतुंबलस्थाहिसुरद्विषः ॥ ६ ॥ तेयूयंसंहताःसर्वेमदीयेनार्धतेजसा ॥ जयध्वंयुधितान्शत्रून्संहताहिमहाबलाः ॥ ७ ॥ ॥देवाऊचुः॥ ॥अस्मत्तेजोबलंयावत्तावद्विगुणमाहवे ॥ तेषामितिहिमन्यामोदृष्टतेजोबलाहिते ॥ ८ ॥ ॥श्रीभगवानुवाच॥ ॥वध्यास्तेसर्वतःपापायेयुष्मास्वपराधिनः ॥ ममतेजोबलार्धेनसर्वान्निघ्नतशात्रवान् ॥ ९ ॥ ॥देवाऊचुः॥ ॥बिभर्तुंभवतोर्धंतुनशक्ष्यामोमहेश्वर ॥ सर्वेषांनोबलार्धेनत्वमेवजहिशात्रवान् ॥ १० ॥ ॥श्रीभगवानुवाच॥ ॥यदिशक्तिर्नवःकाचिद्बिभर्त्तुंमामकंबलं ॥ अहमेतान्हनिष्यामियुष्मत्तेजोर्धबृंहितः ॥ ११ ॥ ततस्तथेतिदेवेशस्तैरुक्तोराजसत्तम ॥ अर्धमादायसर्वेषांतेजसाभ्यधिकोभवत् ॥ १२ ॥ सतुदेवोबलेनासीत्सर्वेभ्योबलवत्तरः ॥ महादेवइतिख्यातस्ततःप्रभृतिशंकरः ॥ १३ ॥ ततोब्रवीन्महादेवोधनुर्बाणधरोह्यहं ॥ हनिष्यामिरथेनाजौतान्रिपून्वोदिवौकसः ॥ १४ ॥ तेयूयंमेरथंचैवधनुर्बाणंतथैवच ॥ पश्यध्वंयावदद्यैतान्पातयामिमहीतले ॥ १५ ॥ ॥देवाऊचुः॥ ॥मूर्तीःसर्वाःसमाधायत्रैलोक्यस्यततस्ततः ॥ रथंतेकल्पयिष्यामोदेवेश्वरसुवर्चसं ॥ १६ ॥ तथैवबुद्ध्याविहितंविश्वकर्मकृतंशुभं ॥ ततोविबुधशार्दूलास्तेरथंसमकल्पयन् ॥ १७ ॥ विष्णुंसोमंहुताशंचतस्येषुंसमकल्पयन् ॥ शृंगमग्निर्बभूवास्यभल्लःसोमोविशांपते ॥ १८ ॥ कुड्मलश्चाभवद्विष्णुस्तस्मिन्निषुवरेतदा ॥ रथंवसुंधरांदेवींविशालपुरमालिनीं ॥ १९ ॥ सपर्वतवनद्वीपांचक्रुर्भूतधरांतदा ॥ मंदरःपर्वतश्चाक्षोजंघातस्यमहानदी ॥ २० ॥ दिशश्चप्रदिशश्चैवपरिवारोरथस्यतु ॥ ईषानक्षत्रवंशश्चयुगःकृतयुगोभवत् ॥ २१ ॥ कूबरश्चरथस्यासीद्वासुकिर्भुजगोत्तमः ॥ अपस्करमधिष्ठानेहिमवान्विंध्यपर्वतः ॥ उदयास्तावधिष्ठानेगिरीचक्रुःसुरोत्तमाः ॥ २२ ॥

कांडं भल्लःशल्यः कुड्मलस्तस्याग्रभागस्तस्यैवतीक्ष्णभागः सोमःशल्योविष्णुस्तेजनमितिश्रुतेः ॥ १८ ॥ १९ ॥ अक्षश्चक्राधारदंडः जंघाअक्षाधारकाष्ठं महानदीगंगा ॥ २० ॥ ईषायुगाक्षसंधानंत्रिवेणुमयंकाष्ठं युगोधुर्ययोजनदंडः ॥ २१ ॥ कूबरोयुगंधरः अपस्करंपश्चात्काष्ठंभुजगोत्तमःशेषः अधिष्ठानेचक्रे अधिष्ठानेचक्राधारौ अधिष्ठानंपुरेचक्रेप्रभावेध्यासनेपिचेतिमेदिनी ॥ २२ ॥

अक्षंवंधनपाशसमुदायःसमुद्रः जलमयत्वेनचिक्कणत्वात् परिष्करःचक्ररक्षादिः ॥ २३ ॥ सिंधुर्यमुनाख्यानदी तिसृभिस्त्रिवेणुस्थानीयाभिःसहितमाकाशंधुरंधूर्भागः उपस्करोवंधादिसामग्री ॥ २४ ॥ अनुकर्षरथाधःस्थितंदारु वरूथंरथगुप्तिं ॥ २५ ॥ धर्मादयस्त्रिवेणुसदृशावंधुरंरथतल्पं ॥ २६ ॥ पूर्वंहिमवद्विंध्यपर्वतौचक्रत्वेनोक्तावत्रसूर्यचंद्रौचक्रत्वेनदृष्टावतश्चतुश्चक्रोरथइतिगम्यते अतःसमुद्रोप्यक्षांतरमितिऋजुरेवार्थः पूर्वपक्षःपूर्वांगंरात्रिः अपरःपक्षोऽपरांगमहः ॥ २७ ॥ २८ ॥ द्यांद्वितीयंयुगंचतुश्चक्रत्वाद्रथस्य संवर्त्तकवलाहकान्युगचर्माणिधुर्यस्कंधयुगयोरंतरस्थानिकशिपूनि ॥ २९ ॥ वा

समुद्रमक्षमसृजन्दानवालयमुत्तमं॥सप्तर्षिमंडलंचैवरथस्यासीत्परिष्करः॥२३॥ गंगासरस्वतीसिंधुर्धुरमाकाशमेवच॥उपस्करोरथस्यासन्नापःसर्वाश्चनिम्नगाः॥ २४ ॥ अहोरात्रंकलाश्चैवकाष्ठाश्चऋतवस्तथा॥ अनुकर्षंग्रहादीप्तावरूथंचापितारकाः ॥२५॥ धर्मार्थकामंसंयुक्तंत्रिवेणुंदारुबंधुरं ॥ ओषधीर्वीरुधश्चैवघंटाःपुष्पफलोपगाः॥ २६ ॥ सूर्याचंद्रमसौकृत्वाचक्रेरथवरोत्तमे॥ पक्षौपूर्वापरौतत्रकृतेरात्र्यहनीशुभे ॥ २७॥ दशनागपतीनीषांधृतराष्ट्रमुखांस्तदा॥ योक्त्राणिचक्रुर्नागांश्चनिःश्वसतोमहोरगान्॥ २८॥ द्यांयुगंयुगचर्माणिसंवर्तकवलाहकान्॥ कालपृष्ठोथनहुषःकर्कोटकधनंजयौ ॥ २९ ॥इतरेचाभवन्नागाहयानांवालबंधनाः॥ दिशश्चप्रदिशश्चैवरश्मयोरथवाजिनां॥३०॥ संध्यांधृतिंचमेधांचस्थितिंसन्नतिमेवच॥ ग्रहनक्षत्रताराभिश्चर्मचित्रंनभस्तलं॥३१ सुरांबुप्रेतवित्तानांपतीन्लोकेश्वरान्हयान्॥ सिनीवालीमनुमतिंकुहूंराकांचसुव्रतां ॥ ३२ ॥ योक्त्राणिचक्रुर्वाहानांरोहकांस्तत्रकंटकान्॥ धर्मःसत्यंतपोर्थश्चविहितास्तत्ररश्मयः॥ ३३ ॥ अधिष्ठानंमनश्चासीत्परिरथ्यासरस्वती॥ नानावर्णाश्चचित्राश्चपताकाःपवनेरिताः॥३४॥ विद्युदिंद्रधनुर्नद्धंरथंदीप्तंव्यदीपयन्॥ वषट्कारःप्रतोदोभूद्गायत्रीशीर्षबंधना॥३५॥ योयज्ञेविहितःपूर्वमीशानस्यमहात्मनः॥ संवत्सरोधनुस्तद्वैसावित्रीज्यामहास्वना॥३६॥ दिव्यंचवर्मविहितंमहार्हंरत्नभूषितं॥ अभेद्यंविरजस्कंवैकालचक्रबहिष्कृतं॥३७॥ ध्वजयष्टिरभून्मेरुःश्रीमान्कनकपर्वतः॥ पताकाश्चाभवन्मेघास्तडिद्भिःसमलंकृताः॥३८॥

लबंधनाअश्वकेसरबंधना ॥ ३० ॥ नभस्तलंचर्मरथस्यवाह्यमावरणं तच्चसंध्यादिभिर्ग्रहादिभिश्चचित्रं ॥ ३१ ॥ सिनीवालींपूर्वामावास्यां अनुमतिंपूर्वपौर्णमासीं कुहूमुत्तरामावास्यां राकामुत्तरांपौर्णमासीं ॥ ३२ ॥ रोहकान्सिनीवाल्याद्यधिष्ठातॄन्पित्रादीन् कंटकान्प्रकीलकान् धर्मादयस्तत्रकंटकेषुरश्मयः ॥ ३३ ॥ मनःअधिष्ठानंरथाधारभूः मनोमयोरथइत्यर्थः परिरथ्याप्रचारमार्गःसरस्वती वाग्देवीकल्पितः शब्दमात्रशरीरइत्यर्थः ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥

अध्वर्यूणामृत्विजांमध्येस्थिताः पावकाःधिष्ण्यगाः ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ गोवृषंध्वजत्वेनस्थापयामास ॥ ४२ ॥ परिस्कंदाःपार्श्वगोपाः ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ छायांपूर्वोक्तांसावित्रींशब्द
ब्रह्मरूपत्वादात्मनस्तुल्यां ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ धनुर्ज्याकालरात्रिरूपातस्याःसंस्पर्शनसेहिरे तेऽसुराः ॥ ५० ॥ तिग्ममन्युंतीक्ष्णसंकल्पं ॥ ५१ ॥ अभयमितिच्छेदः संधिरार्षः ॥ ५२ ॥ ५३ ॥

रेजुरध्वर्युमध्यस्थाज्वलंतइवपावकाः ॥ कूबरंतुतंरथंदृष्ट्वाविस्मितादेवताभवन् ॥ ३९ ॥ सर्वलोकस्यतेजांसिदृष्ट्वैकस्थानिमारिष ॥ युक्तंनिवेदयामासुर्देवास्त
स्मैमहात्मने ॥ ४० ॥ एवंतस्मिन्महाराजकल्पितेरथसत्तमे ॥ देवैर्मनुजशार्दूलद्विषतामभिमर्दने ॥ ४१ ॥ स्वान्यायुधानिमुख्यानिन्यदधाच्छंकरोरथे ॥ ध्वजय
ष्टिंवियत्कृत्वास्थापयामासगोवृषं ॥ ४२ ॥ ब्रह्मदंडःकालदंडोरुद्रदंडस्तथाज्वरः ॥ परिस्कंदारथस्यासन्सर्वतोदिशमुद्यताः ॥ ४३ ॥ अथर्वांगिरसावास्तांचक्र
रक्षौमहात्मनः ॥ ऋग्वेदःसामवेदश्चपुराणंचपुरःसराः ॥ ४४ ॥ इतिहासयजुर्वेदौपृष्ठरक्षौबभूवतुः ॥ दिव्यावाचश्चविद्याश्चपरिपार्श्वचराःस्थिताः ॥ ४५ ॥ स्तो
त्रादयश्चराजेंद्रवषट्कारस्तथैवच ॥ ओंकारश्चमुखेराजन्नतिशोभाकरोभवत् ॥ ४६ ॥ विचित्रमृतुभिःषड्भिःकृत्वासंवत्सरंधनुः ॥ छायामेवात्मनश्चक्रेधनुर्ज्या
मक्षयांरणे ॥ ४७ ॥ कालोहिभगवान्रुद्रस्तस्यसंवत्सरोधनुः ॥ तस्माद्रौद्रीकालरात्रिर्ज्याकृताधनुषोजरा ॥ ४८ ॥ इषुश्चाप्यभवद्विष्णुर्ज्वलनःसोमएवच ॥
अग्नीषोमौजगत्कृत्स्नंवैष्णवंचोच्यतेजगत् ॥ ४९ ॥ विष्णुश्चात्माभगवतोभवस्यामिततेजसः ॥ तस्माद्धनुर्ज्यासंस्पर्शंनविषेहुर्हरस्यते ॥ ५० ॥ तस्मिन्शरे
तिग्ममन्युंमुमोचासह्यमीश्वरः ॥ भृग्वंगिरोमन्युभवंक्रोधाग्निमतिदुःसहं ॥ ५१ ॥ सनीललोहितोधूम्रःकृत्तिवासाऽभयंकरः ॥ आदित्यायुतसंकाशस्तेजो
ज्वालावृतोज्वलन् ॥ ५२ ॥ दुश्च्यावच्यावनोजेताहंताब्रह्मद्विषांहरः ॥ नित्यंत्राताचहंताचधर्माधर्माश्रितान्नरान् ॥ ५३ ॥ प्रमाथिभिर्भीमबलैर्भीमरूपैर्मनोज
वैः ॥ विभातिभगवान्स्थाणुस्तैरेवात्मगुणैर्वृतः ॥ ५४ ॥ तस्यांगानिसमाश्रित्यस्थितंविश्वमिदंजगत् ॥ जंगमाजंगमंराजन्शुशुभेऽद्भुतदर्शनं ॥ ५५ ॥ दृष्ट्वातु
तंरथंयुक्तंकवचीसशरासनी ॥ बाणमादायतंदिव्यंसोमविष्ण्वग्निसंभवं ॥ ५६ ॥ तस्यराजंस्तदादेवाःकल्पयांचक्रिरेप्रभो ॥ पुण्यगंधवहंराजन्श्वसनंदेवसत्त
मं ॥ ५७ ॥ तमास्थायमहादेवस्त्रासयन्दैवतान्यपि ॥ आरुरोहतदायत्तःकंपयन्निवमेदिनीं ॥ ५८ ॥ तमारुरुक्षुंदेवेशंतुष्टुवुःपरमर्षयः ॥ गंधर्वादेवसंघाश्चतथै
वाप्सरसांगणाः ॥ ५९ ॥ ब्रह्मर्षिभिःस्तूयमानोवंद्यमानश्चवंदिभिः ॥ तथैवाप्सरसांवृंदैर्नृत्यद्भिर्नृत्यकोविदैः ॥ ६० ॥

तैरथादिभूतैरात्मगुणैरात्मनोभोक्तुर्गुणभूतैर्भोग्यैः ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ बाणमादायस्थितंतंदृष्ट्वादेवास्तस्यानुकूलंजयावहंश्वसनंकल्पयांचक्रिरेइत्यन्वयः ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ६० ॥

सशोभमानोवरदःखड्गीबाणीशरासनी॥ हसन्निवाब्रवीद्देवान्सारथिःकोभविष्यति ॥ ६१ ॥ तमब्रुवन्देवगणायंभवान्संनियोक्ष्यते ॥ सभविष्यतिदेवेशसार
थिस्तेनसंशयः॥ ६२ ॥ तानब्रवीत्पुनर्देवोमत्तःश्रेष्ठतरोहियः॥ तंसारथिंकुरुध्वंमेस्वयंसंचिंत्यमाचिरं ॥६३॥ एतच्छ्रुत्वाततोदेवावाक्यमुक्तंमहात्मना ॥ गत्वा
पितामहंदेवाःप्रसाद्येदंवचोब्रुवन्॥ ६४ ॥ यथात्वत्कथितंदेवत्रिदशारिविनिग्रहे ॥ तथाचकृतमस्माभिःप्रसन्नोनोवृषध्वजः॥ ६५ ॥ रथश्चविहितोऽस्माभि
र्विचित्रायुधसंवृतः॥ सारथिंचनजानीमःकःस्यात्तस्मिन्रथोत्तमे ॥ ६६ ॥ तस्माद्विधीयतांकश्चित्सारथिर्देवसत्तम ॥ सफलांतांगिरंदेवकर्त्तुमर्हसिनोविभो
॥ ६७॥ एवमस्मासुहिपुराभगवन्नुक्तवानसि ॥ हितकर्तास्मिभवतामितितत्कर्तुमर्हसि॥६८ ॥ सदेवयुक्तोरथसत्तमोनोदुराधरोद्रावणःशात्रवाणां॥ पिना
कपाणिर्विहितोत्रयोद्धाविभीषयन्दानवानुद्यतोसौ॥ ६९ ॥ तथैववेदाश्चतुरोहयाग्र्याधरासशैलाचरथोमहात्मनः॥ नक्षत्रवंशानुगतोवरूथीहरोयोद्धासार
थिर्नाभिलक्ष्यः॥ ७०॥ तत्रसारथिरेष्टव्यःसर्वैरेतैर्विशेषवान्॥ तत्प्रतिष्ठोरथोदेवहयायोद्धातथैवच॥७१॥ कवचानिसशस्त्राणिकार्मुकंचपितामह॥ त्वामृतेसा
रथिंतत्रनान्यंपश्यामहेवयं॥ ७२ ॥ त्वंहिसर्वगुणैर्युक्तोदेवतेभ्योधिकःप्रभो॥ सरथंतूर्णमारुह्यसंयच्छपरमान्हयान्॥ ७३ ॥ जयायत्रिदिवेशानांवधायत्रि
दशद्विषां॥ इतितेशिरसागत्वात्रिलोकेशंपितामहं॥ देवाःप्रसादयामासुःसारथ्यायेतिनःश्रुतं॥ ७४॥ ॥पितामहउवाच॥ ॥नात्रकिंचिन्मृषावाक्यंयदुक्तं
त्रिदिवौकसः॥ संयच्छामिहयानेषयुध्यतोवैकपर्दिनः॥ ततःसभगवान्देवोलोकस्रष्टापितामहः॥ ७५॥ सारथ्येकल्पितोदेवैरीशानस्यमहात्मनः॥ तस्मिन्ना
रोहतिक्षिप्रंस्यंदनेलोकपूजिते॥ ७६॥ शिरोभिरगमन्भूमिंतेहयावातरंहसः॥ आरुह्यभगवान्देवोदीप्यमानःस्वतेजसा॥ ७७ ॥ अभीषून्हिप्रतोदंचसंजग्रा
हपितामहः॥ ततउत्थायभगवांस्तान्हयाननिलोपमान्॥ ७८ ॥ बभाषेचतदास्थाणुमारोहेतिसुरोत्तमः॥ ततस्तमिषुमादायविष्णुसोमाग्निसंभवं॥ ७९॥ आ
रुरोहतदास्थाणुर्धनुषाकंपयन्परान्॥ तमारूढंतुदेवेशंतुष्टुवुःपरमर्षयः॥ ८० ॥ गंधर्वादेवसंघाश्चतथैवाप्सरसांगणाः ॥ सशोभमानोवरदःखड्गीबाणीशरास
नी॥ ८१ ॥ प्रदीपयन्रथेतस्थौत्रीन्लोकान्स्वेनतेजसा॥ ततोभूयोब्रवीद्देवोदेवानिंद्रपुरोगमान्॥ ८२ ॥ नहन्यादितिकर्त्तव्योनशोकोवःकथंचन ॥ हतानित्ये
वजानीतबाणेनानेनचासुरान्॥ ८३ ॥ तेदेवाःसत्यमित्याहुर्निहताइतिचाब्रुवन्॥ नचतद्वचनंमिथ्यायदाहभगवान्प्रभुः॥ ८४॥

॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥ १०१ ॥ १०२ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ ११० ॥

इतिसंचिंत्यवैदेवाःपरांतुष्टिमवाप्नुवन् ॥ ततःप्रयातोदेवेशःसर्वैर्देवगणैर्वृतः ॥ ८५ ॥ रथेनमहताराजन्नुपमानास्तियस्यह ॥ स्वैश्चपारिषदैर्देवःपूज्यमानोमहा
यशाः ॥ ८६ ॥ नृत्यद्भिरपरैश्चैवमांसभक्षैर्दुरासदैः ॥ धावमानैःसमंताच्चतर्जमानैःपरस्परं ॥ ८७ ॥ ऋषयश्चमहाभागास्तपोयुक्तामहागुणाः ॥ आशंसुर्वैज
नादेवामहादेवस्यसर्वशः ॥ ८८ ॥ एवंप्रयातेदेवेशेलोकानामभयंकरे ॥ तुष्टमासीज्जगत्सर्वंदेवताश्चनरोत्तम ॥ ८९ ॥ ऋषयस्तत्रदेवेशंस्तुवंतोबहुभिःस्तवैः ॥
तेजश्चास्मैवर्धयंतोराजन्नासन्पुनःपुनः ॥ ९० ॥ गंधर्वाणांसहस्राणिप्रयुतान्यर्बुदानिच ॥ वादयंतिप्रयाणेस्यवाद्यानिविविधानिच ॥ ९१ ॥ ततोधिरूढेवर
देप्रयातेचासुरान्प्रति ॥ साधुसाध्वितिविश्वेशःस्मयमानोऽभ्यभाषत ॥ ९२ ॥ याहिदेवयतोदैत्याश्चोदयाश्वानतंद्रितः ॥ पश्यबाहोर्बलंमेद्यनिघ्नतःशात्रवान्र
णे ॥ ९३ ॥ ततोश्वांश्चोदयामासमनोमारुतरंहसः ॥ येनतत्त्रिपुरंराजन्दैत्यदानवरक्षितं ॥ ९४ ॥ पिबद्भिरिवचाकाशंतैर्हयैर्लोकपूजितैः ॥ जगामभगवान्क्षि
प्रंजयायत्रिदिवौकसां ॥ ९५ ॥ प्रयातेरथमास्थायत्रिपुराभिमुखेभवे ॥ ननादसुमहानादंवृषभःपूरयन्दिशः ॥ ९६ ॥ वृषभस्यास्यनिनदंश्रुत्वाभयकरंमहत् ॥
विनाशमगमंस्तत्रतारकाःसुरशत्रवः ॥ ९७ ॥ अपरेवस्थितास्तत्रयुद्धायाभिमुखास्तदा ॥ ततःस्थाणुर्महाराजशूलधृक्क्रोधमूर्छितः ॥ ९८ ॥ त्रस्तानिसर्वभू
तानित्रैलोक्यंभूःप्रकंपते ॥ निमित्तानिचघोराणितत्रसंदधतःशरं ॥ ९९ ॥ तस्मिन्सोमाग्निविष्णूनांक्षोभेणब्रह्मरुद्रयोः ॥ सरथोधनुषःक्षोभादतीवव्यवसी
दति ॥ १०० ॥ ततोनारायणस्तस्माच्छरभागाद्विनिःसृतः ॥ वृषरूपंसमास्थायउज्जहारमहारथं ॥ १०१ ॥ सीदमानेरथेचैवनर्दमानेपुशत्रुषु ॥ ससंभ्रमात्तुभ
गवान्नादंचक्रेमहाबलः ॥ २ ॥ वृषभस्यस्थितोमूर्ध्निहयपृष्ठेचमानद ॥ तदासभगवान्रुद्रोनिरैक्षद्दानवंपुरं ॥ ३ ॥ वृषभस्यास्थितोरुद्रोहयस्यचनरोत्तम ॥ स्त
नांस्तदाशातयतखुरांश्चैवद्विधाकरोत् ॥ ४ ॥ ततःप्रभृतिभद्रंतेगवांद्वैधीकृताःखुराः ॥ हयानांचस्तनाराजंस्तदाप्रभृतिनाभवन् ॥ ५ ॥ पीडितानांबलवतारुद्रे
णाद्भुतकर्मणा ॥ अथाधिज्यंधनुःकृत्वाशर्वःसंधायतंशरं ॥ ६ ॥ युक्त्वापाशुपतास्त्रेणत्रिपुरंसमचिंतयत् ॥ तस्मिन्स्थितेमहाराजरुद्रेविधृतकार्मुके ॥ ७ ॥ पुरा
णितानिकालेनजग्मुरेवैकतांतदा ॥ एकीभावंगतेचैवत्रिपुरत्वमुपागते ॥ ८ ॥ बभूवतुमलोहर्षोदेवतानांमहात्मनां ॥ ततोदेवगणाःसर्वेसिद्धाश्चपरमर्षयः ॥ ९ ॥
जयेतिवाचोमुमुचुःसंस्तुवंतोमहेश्वरं ॥ ततोग्रतःप्रादुरभूत्त्रिपुरंनिघ्नतोसुरान् ॥ ११० ॥

अनिर्देश्योग्रवपुषोदेवस्यासह्यतेजसः ॥ सतद्विकृष्यभगवान्दिव्यंलोकेश्वरोधनुः ॥ ११ ॥ त्रैलोक्यसारंतमिषुंमुमोचत्रिपुरंप्रति ॥ उत्सृष्टेवैमहाभागतस्मि न्निषुवरेतदा ॥ १२ ॥ महानार्तस्वरोघ्यासीत्पुराणांपततांभुवि ॥ तान्सोऽसुरगणान्दग्ध्वाप्राक्षिपत्पश्चिमार्णवे ॥ १३ ॥ एवंतुत्रिपुरंदग्धंदानवाश्चाप्यशेषतः ॥ महेश्वरेणक्रुद्धेनत्रैलोक्यस्यहितैषिणा ॥ १४ ॥ सचात्मक्रोधजोवह्निर्हाहेत्युक्त्वानिवारितः ॥ माकार्षीर्भस्मसाल्लोकानितित्र्यक्षोब्रवीच्चतं ॥ १५ ॥ ततःप्रकृतिमा पन्नादेवालोकास्त्वथर्षयः ॥ तुष्टुवुर्वाग्भिरग्र्याभिःस्थाणुमप्रतिमौजसं ॥ १६ ॥ तेनुज्ञाताभगवताजग्मुःसर्वेयथागतं ॥ कृतकामाःप्रयत्नेनप्रजापतिमुखाःसु राः ॥ १७ ॥ एवंसभगवान्देवोलोकस्रष्टामहेश्वरः ॥ देवासुरगणाध्यक्षोलोकानांविदधेशिवं ॥ १८ ॥ यथैवभगवान्ब्रह्मालोकधातापितामहः ॥ सारथ्यमक रोत्तत्ररुद्रस्यपरमोव्ययः ॥ १९ ॥ तथाभवानपिक्षिप्रंरुद्रस्येवपितामहः ॥ संयच्छतुहयानस्यराधेयस्यमहात्मनः ॥ २० ॥ त्वंहिकृष्णाच्चकर्णाच्चफाल्गुनाच्चवि शेषतः ॥ विशिष्टोराजशार्दूलनास्तितत्रविचारणा ॥ २१ ॥ युद्धेह्ययंरुद्रकल्पस्त्वंचब्रह्मसमोनये ॥ तस्माच्छक्तोभवान्जेतुंमच्छत्रूंस्तानिवासुरान् ॥ २२ ॥ य थाशल्याद्यकर्णोयंश्वेताश्वंकृष्णसारथिं ॥ प्रमथ्यहन्यात्कौंतेयंतथाशीघ्रंविधीयतां ॥ २३ ॥ त्वयिमद्रेशराज्याशाजीविताशातथैवच ॥ विजयश्चतथैवाद्यक र्णसाचिव्यकारितः ॥ २४ ॥ त्वयिकर्णश्चराज्यंचवयंचैवप्रतिष्ठिताः ॥ विजयश्चैवसंग्रामेसंयच्छाद्यहयोत्तमान् ॥ २५ ॥ इमंचाप्यपरंभूयइतिहासंनिबोधमे ॥ पितुर्ममसकाशेयद्ब्राह्मणःप्राहधर्मवित् ॥ २६ ॥ श्रुत्वाचैतद्वचश्चित्रंहेतुकार्यार्थसंहितं ॥ कुरुशल्यविनिश्चित्यमाभूदत्रविचारणा ॥ २७ ॥ भार्गवाणांकुलेजा तोजमदग्निर्महायशाः ॥ तस्यरामेतिविख्यातःपुत्रस्तेजोगुणान्वितः ॥ २८ ॥ सतीव्रंतपआस्थायप्रसादयितवान्भवं ॥ अस्त्रहेतोःप्रसन्नात्मानियतःसंयतेंद्रि यः ॥ २९ ॥ तस्यतुष्टोमहादेवोभक्त्याचप्रशमेनच ॥ हृद्गतंचास्यविज्ञायदर्शयामासशंकरः ॥ ॥ महेश्वरउवाच ॥ ॥ रामतुष्टोस्मिभद्रंतेविदितंमेतवेप्सितं ॥ कुरुष्वपूतमात्मानंसर्वमेतदवाप्स्यसि ॥ ३० ॥ दास्यामितेतदास्त्राणियदापूतोभविष्यसि ॥ अपात्रमसमर्थंचदहंत्यस्त्राणिभार्गव ॥ ३१ ॥ इत्युक्तोजामदग्न्य स्तुदेवदेवेनशूलिना ॥ प्रत्युवाचमहात्मानंशिरसावनतःप्रभुं ॥ ३२ ॥ यदाजानातिदेवेशःपात्रंमामस्त्रधारणे ॥ तदाशुश्रूषवेस्त्राणिभवान्मेदातुमर्हति ॥ ३३ ॥ दुर्योधनउवाच ॥ ॥ ततःसतपसाचैवदमेननियमेनच ॥ पूजोपहारबलिभिर्होममंत्रपुरस्कृतैः ॥ १३४ ॥

॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥

आराधयितवान्शर्वंबहून्वर्षगणांस्तदा ॥ प्रसन्नश्चमहादेवोभार्गवस्यमहात्मनः ॥ ३५ ॥ अब्रवीत्तस्यबहुशोगुणान्देव्याःसमीपतः ॥ भक्तिमानेषसततंमयि
रामोदृढव्रतः ॥ ३६ ॥ एवंतस्यगुणान्प्रीतोबहुशोऽकथयत्प्रभुः ॥ देवतानांपितॄणांचसमक्षमरिसूदन ॥ ३७ ॥ एतस्मिन्नेवकालेतुदैत्याह्यासन्महाबलाः ॥ तैस्त
दादर्पमोहाद्यैरबाध्यंतदिवौकसः ॥ ३८ ॥ ततःसंभूयविबुधास्तान्हंतुंकृतनिश्चयाः ॥ चक्रुःशत्रुवधेयत्नंनशेकुर्जेतुमेवतान् ॥ ३९ ॥ अभिगम्यततोदेवामहेश्व
रमुमापतिं ॥ प्रासादयंस्तदाभक्त्याजहिशत्रुगणानिति ॥ ४० ॥ प्रतिज्ञायततोदेवोदेवतानांरिपुक्षयं ॥ रामंभार्गवमाहूयसोऽभ्यभाषतशंकरः ॥ ४१ ॥ रिपून्भा
र्गवदेवानांजहिसर्वान्समागतान् ॥ लोकानांहितकामार्थंमत्प्रीत्यर्थंतथैवच ॥ ४२ ॥ एवमुक्तःप्रत्युवाचत्र्यंबकंवरदंप्रभुं ॥ ॥ रामउवाच ॥ ॥ काशक्तिर्मम
देवेशअकृतास्त्रस्यसंयुगे ॥ ४३ ॥ निहंतुंदानवान्सर्वान्कृतास्त्रान्युद्धदुर्मदान् ॥ ॥ महेश्वरउवाच ॥ ॥ गच्छत्वंमदनुज्ञातोनिहनिष्यसिशात्रवान् ॥ ४४ ॥
विजित्यचरिपून्सर्वान्गुणान्प्राप्स्यसिपुष्कलान् ॥ एतच्छ्रुत्वातुवचनंप्रतिगृह्यचसर्वशः ॥ ४५ ॥ रामःकृतस्वस्त्ययनःप्रययौदानवान्प्रति ॥ अब्रवीद्देवशत्रूंस्ता
न्महादर्पबलान्वितान् ॥ ४६ ॥ ममयुद्धंप्रयच्छध्वंदैत्यायुद्धमदोत्कटाः ॥ प्रेषितोदेवदेवेनवोविजेतुंमहासुराः ॥ ४७ ॥ इत्युक्ताभार्गवेणाथदैत्यायुद्धंप्रचक्रमुः ॥
सतान्निहत्यसमरेदैत्यान्भार्गवनंदनः ॥ ४८ ॥ वज्राशनिसमस्पर्शैःप्रहारैरेवभार्गवः ॥ सदानवैःक्षततनुर्जामदग्न्योद्विजोत्तमः ॥ ४९ ॥ संस्पृष्टःस्थाणुनासद्यो
निर्व्रणःसमजायत ॥ प्रीतश्चभगवान्देवःकर्मणातेनतस्यवै ॥ ५० ॥ वरान्प्रादाद्बहुविधान्भार्गवायमहात्मने ॥ उक्तश्चदेवदेवेनप्रीतियुक्तेनशूलिना ॥ ५१ ॥
निपातात्तवशस्त्राणांशरीरेयाऽभवद्रुजा ॥ तयातेमानुषंकर्मव्यपोढंभृगुनंदन ॥ ५२ ॥ गृहाणास्त्राणिदिव्यानिमत्सकाशाद्यथेप्सितं ॥ ॥ दुर्योधनउवाच ॥
ततोऽस्त्राणिसमस्तानिवरांश्चमनसेप्सितान् ॥ ५३ ॥ लब्ध्वाबहुविधान्रामःप्रणम्यशिरसाभवं ॥ अनुज्ञांप्राप्यदेवेशाज्जगामसमहातपाः ॥ ५४ ॥ एवमेतत्पुराव
त्तंतदाकथितवानृषिः ॥ भार्गवोपिददौदिव्यंधनुर्वेदंमहात्मने ॥ ५५ ॥ कर्णायपुरुषव्याघ्रसुप्रीतेनांतरात्मना ॥ वृजिनंहिभवेत्किंचिद्यदिकर्णस्यपार्थिव ॥ ५६ ॥
नास्मैह्यस्त्राणिदिव्यानिप्रादास्यद्भृगुनंदनः ॥ नापिसूतकुलेजातंकर्णंमन्येकथंचन ॥ ५७ ॥ देवपुत्रमहंमन्येक्षत्रियाणांकुलोद्भवं ॥ विसृष्टमवबोधार्थंकुलस्ये
तिमतिर्मम ॥ ५८ ॥ सर्वथानह्ययंशल्यकर्णःसूतकुलोद्भवः ॥ सकुंडलंसकवचंदीर्घबाहुंमहारथं ॥ ५९ ॥

॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेचतुस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३४ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ एवमिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ नरसिंहयोःकृष्णार्जुनयोः अतस्तयोःसाम्यंममकी

कथमादित्यसदृशंमृगीव्याघ्रंजनिष्यति ॥ यथास्यभुजौपीनौनागराजकरोपमौ ॥ ६० ॥ वक्षःपश्यविशालंचसर्वशत्रुनिबर्हणं ॥ नत्वेषप्राकृतःकश्चित्कर्णो वैकर्तनोनृपः ॥ ६१ ॥ महात्मात्वेषराजेंद्ररामशिष्यःप्रतापवान् ॥ ६२ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणित्रिपुरवधोपाख्यानेचतुस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३४ ॥ दुर्योधनउवाच ॥ ॥ एवंसभगवान्देवःसर्वलोकपितामहः ॥ सारथ्यमकरोत्तत्रब्रह्मारुद्रोभवद्रथी ॥ १ ॥ रथिनोऽभ्यधिकोवीरकर्तव्योरथसारथिः ॥ तस्मात्त्वंपुरुषव्याघ्रनियच्छतुरगानयुधि ॥ २ ॥ यथादेवगणैस्तत्रवृतोयत्नात्पितामहः ॥ तथास्माभिर्भवान्यत्नात्कर्णादभ्यधिकोवृतः ॥ ३ ॥ यथादेवैर्महाराजईश्वरादधिकोवृतः ॥ तथाभवानपिक्षिप्रंरुद्रस्येवपितामहः ॥ ४ ॥ नियच्छतुरगान्युद्धेराधेयस्यमहाद्युते ॥ ॥ शल्यउवाच ॥ ॥ मयाप्येतन्नरश्रेष्ठबहुशोनरसिंहयोः ॥ ५ ॥ कथ्यमानंश्रुतंदिव्यमाख्यानमतिमानुषं ॥ यथाचचक्रेसारथ्यंभवस्यप्रपितामहः ॥ ६ ॥ यथाऽसुराश्चनिहताइषुणैकेनभारत ॥ कृष्णस्यचापिविदितंसर्वमेतत्पुराऽभूत् ॥ ७ ॥ यथापितामहोजज्ञेभगवान्सारथिस्तदा ॥ अनागतमतिक्रांतंवेदकृष्णोपितत्त्वतः ॥ ८ ॥ एतदर्थंविदित्वापिसारथ्यमुपजग्मिवान् स्वयंभूरिवरुद्रस्यकृष्णःपार्थस्यभारत ॥ ९ ॥ यदिहन्याच्चकौंतेयंसूतपुत्रःकथंचन ॥ दृष्ट्वापार्थंहिनिहतंस्वयंयोत्स्यतिकेशवः ॥ १० ॥ शंखचक्रगदापाणिर्धक्ष्यतेतववाहिनीं ॥ नचापितस्यक्रुद्धस्यवार्ष्णेयस्यमहात्मनः ॥ ११ ॥ स्थास्यतेप्रत्यनीकेषुकश्चिदत्रनृपस्तव ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ तंतथाभाषमाणंतुमद्रराजमरिंदमः ॥ १२ ॥ प्रत्युवाचमहाबाहुरदीनात्मासुतस्तव ॥ मावमंस्थामहाबाहोकर्णंवैकर्तनंरणे ॥ १३ ॥ सर्वशस्त्रभृतांश्रेष्ठंसर्वशास्त्रार्थपारगं ॥ यस्यज्यातलनिर्घोषंश्रुत्वाभयकरंमहत् ॥ १४ ॥ पांडवेयानिसैन्यानिविद्रवंतिदिशोदश ॥ प्रत्यक्षंतेमहाबाहोयथारात्रौघटोत्कचः ॥ १५ ॥ मायाशतानिकुर्वाणोहतोमायापुरस्कृतः ॥ नचातिष्ठतबीभत्सुःप्रत्यनीकेकथंचन ॥ १६ ॥ एतांश्चदिवसान्सर्वान्भयेनमहतावृतः ॥ भीमसेनश्चबलवान्धनुष्कोट्याभिचोदितः ॥ १७ ॥ उक्तश्च संज्ञयाराजन्मूढऔदरिकोयथा ॥ माद्रीपुत्रौतथाशूरौयेनजित्वामहारणे ॥ १८ ॥ कमप्यर्थंपुरस्कृत्यनहतौयुधिमारिष ॥ येनवृष्णिप्रवीरस्तुसात्यकिःसात्वतांवरः ॥ १९ ॥ निर्जित्यसमरेशूरोविरथश्चबलात्कृतः ॥ सृंजयाश्चेतरेसर्वेधृष्टद्युम्नपुरोगमाः ॥ २० ॥

तिंकरमेवेतिभावः सुरसिंहयोरितिपाठेरुद्रपितामहयोः ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥

॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ किमर्थमिति सारथ्यमात्रंप्रतिज्ञायप्रातिभट्यंचेत्कृष्णःकुर्यात्तर्हित्वंयुध्यंस्तद्वन्मिथ्याप्रतिज्ञोनभविष्यसीतिभावः ॥ २६ ॥ पदवीमानृण्यं ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥

असकृन्निर्जिताःसंख्येस्मयमानेनसंयुगे ॥ तंकथंपांडवायुद्धेविजेष्यंतिमहारथं ॥ २१ ॥ योहन्यात्समरेक्रुद्धोवज्रहस्तंपुरंदरं ॥ त्वंचसर्वास्त्रविद्वीरःसर्वविद्यास्त्र पारगः ॥ २२ ॥ बाहुवीर्येणतेतुल्यःपृथिव्यांनास्तिकश्चन ॥ त्वंशल्यभूतःशत्रूणामविषह्यःपराक्रमे ॥ २३ ॥ ततस्त्वमुच्यसेराजन्शल्यइत्यरिसूदन ॥ तवबाहुब लंप्राप्यनशेकुःसर्वसात्वताः ॥ २४ ॥ तवबाहुबलाद्राजन्किंतुकृष्णोबलाधिकः ॥ यथाहिकृष्णेनबलंधार्यंवैफाल्गुनेहते ॥ २५ ॥ तथाकर्णात्ययीभावेत्वयाधा र्यंमहद्बलं ॥ किमर्थंसमरेसैन्यंवासुदेवोन्यवारयत् ॥ २६ ॥ किमर्थंचभवान्सैन्यंनहनिष्यतिमारिष ॥ त्वत्कृतेपदवींगंतुमिच्छेयंयुधिमारिष ॥ सोदराणांचवीरा णांसर्वेषांचमहीक्षितां ॥ २७ ॥ ॥ शल्यउवाच ॥ ॥ यन्मांब्रवीषिगांधारेअग्रेसैन्यस्यमानद ॥ विशिष्टंदेवकीपुत्रात्प्रीतिमानस्म्यहंत्वयि ॥ २८ ॥ एषसार थ्यमातिष्ठेराधेयस्ययशस्विनः ॥ युध्यतःपांडवाग्र्येणयथात्वंवीरमन्यसे ॥ २९ ॥ समयश्चहिमेवीरकश्चिद्वैकर्तनंप्रति ॥ उत्सृजेयंयथाश्रद्धमहंवाचोस्यसन्निधौ ॥ ३० ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ तथेतिराजन्पुत्रस्तेसहकर्णेनमारिष ॥ अब्रवीन्मद्रराजानंसर्वक्षत्रस्यसन्निधौ ॥ ३१ ॥ सारथ्यस्याभ्युपगमाच्छल्येनाश्वा सितस्तदा ॥ दुर्योधनस्तदाहृष्टःकर्णंतमभिषस्वजे ॥ ३२ ॥ अब्रवीच्चपुनःकर्णंस्तूयमानःसुतस्तव ॥ जहिपार्थान्रणेसर्वान्महेंद्रोदानवानिव ॥ ३३ ॥ सशल्येना भ्युपगतेहयानांसंनियच्छने ॥ कर्णोहृष्टमनाभूयोदुर्योधनमभाषत ॥ ३४ ॥ नातिहृष्टमनाह्येषमद्रराजोभिभाषते ॥ राजन्मधुरयावाचापुनरेनंब्रवीहिवै ॥ ३५ ॥ ततोराजामहाप्राज्ञःसर्वास्त्रकुशलोबली ॥ दुर्योधनोब्रवीच्छल्यंमद्रराजंमहीपतिं ॥ ३६ ॥ पूरयन्निवघोषेणमेघगंभीरयागिरा ॥ शल्यकर्णोर्जुनेनाद्य योद्धव्यमितिमन्यते ॥ ३७ ॥ तस्यत्वंपुरुषव्याघ्रनियच्छतुरगान्युधि ॥ कर्णोहत्वेतरान्सर्वान्फाल्गुनंहंतुमिच्छति ॥ ३८ ॥ तस्याभीषुग्रहेराजन्प्रयाचेत्वांपुनः पुनः ॥ पार्थस्यसचिवःकृष्णोयथाभीषुग्रहोवरः ॥ तथात्वमपिराधेयंसर्वतःपरिपालय ॥ ३९ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ ततःशल्यःपरिष्वज्यसुतंतेवाक्यमब्रवी त् ॥ दुर्योधनममित्रघ्नंप्रीतोमद्राधिपस्तदा ॥ ४० ॥ ॥ शल्यउवाच ॥ ॥ एवंचेन्मन्यसेराजन्गांधारेप्रियदर्शन ॥ तस्मात्तेयत्प्रियंकिंचित्तत्सर्वंकरवाण्यहं ॥ ४१ ॥ यत्रास्मिभरतश्रेष्ठयोग्यःकर्मणिकर्हिचित् ॥ तत्रसर्वात्मनायुक्तोवक्ष्येकार्यपरंतप ॥ ४२ ॥

॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ वक्ष्येवोढास्मि ॥ ४२ ॥

॥ ४३ ॥ ४४ ॥ आत्मनिंदापरस्तवावपिश्रेयसांनिंद्यौकिमुतात्मपूजापरनिंदे तदुभयमहंकरोमीतिभावः ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ अप्रमादोऽवधानं प्रयोगोऽश्वप्रेरणं ज्ञानमागामिदोषावेक्षणं विद्यातत्परिहारज्ञानं

यत्तुकर्णमहंब्रूयांहितकामःप्रियाप्रिये॥ ममतत्क्षमतांसर्वंभवान्कर्णश्वसर्वशः॥ ४३ ॥ ॥कर्णउवाच ॥ ॥ईशानस्ययथाब्रह्मायथापार्थस्यकेशवः॥ तथा
नित्यंहितेयुक्तोमद्रराजभवस्वनः॥ ४४ ॥ ॥शल्यउवाच॥ ॥आत्मनिंदात्मपूजाचपरनिंदापरस्तवः॥ अनाचरितमार्याणांवृत्तमेतच्चतुर्विधं॥ ४५॥ यत्तुवि
द्वन्प्रवक्ष्यामिप्रत्ययार्थमहंतव ॥ आत्मनःस्तवसंयुक्तंतन्निबोधयथातथं॥ ४६॥ अहंशक्रस्यसारथ्येयोग्योमातलिवत्प्रभो॥ अप्रमादात्प्रयोगाच्चज्ञानविद्या
चिकित्सनैः॥ ४७॥ ततःपार्थेनसंग्रामेयुध्यमानस्यतेनघ॥ वाहयिष्यामितुरगान्विज्वरोभवसूतज॥ ४८ ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिशल्यसारथ्य
स्वीकारेपंचत्रिंशोऽध्यायः॥ ३५॥ ॥ ॥ ॥दुर्योधनउवाच॥ ॥अयंतेकर्णसारथ्यंमद्रराजःकरिष्यति॥ कृष्णादभ्यधिकोयंतादेवेशस्येवमातलिः॥१॥
यथाहरिहयैर्युक्तंसंगृह्णातिसमातलिः॥ शल्यस्तथातवाद्यायंसंयंतारथवाजिनां॥ २ ॥ योधेत्वयिरथस्थेचमद्रराजेचसारथौ॥ रथश्रेष्ठोध्रुवंसंख्येपार्थानभिभ
विष्यति॥ ३ ॥संजयउवाच॥ ॥ततोदुर्योधनोभूयोमद्रराजंतरस्विनं॥ उवाचराजन्संग्रामेऽध्युषितेपर्युपस्थिते ॥ ४॥ कर्णस्ययच्छसंग्राममेमद्रराजहयोत्त
मान् ॥ त्वयाभिगुप्तोराधेयोविजेष्यतिधनंजयं॥ ५॥ इत्युक्तोरथमास्थायतथेतिप्राहभारत ॥ शल्येऽभ्युपगतेकर्णःसारथिंसुमनाब्रवीत्॥ ६ ॥त्वंसूतस्यंदनं
मह्यंकल्पयेत्यसकृत्त्वरन् ॥ ततोजैत्रंरथवरंगंधर्वनगरोपमं ॥ ७॥ विधिवत्कल्पितंभद्रंजयेत्युक्त्वान्यवेदयत् ॥ तंरथंरथिनांश्रेष्ठःकर्णोभ्यर्च्ययथाविधि ॥ ८॥
संपादितंब्रह्मविदापूर्वमेवपुरोधसा ॥ कृत्वाप्रदक्षिणंयत्नादुपस्थायचभास्करं॥ ९ ॥ समीपस्थंमद्रराजमारोहत्वमथाब्रवीत्॥ ततःकर्णस्यदुर्धर्षंस्यंदनप्रवरं
महत्॥ १०॥ आरुरोहमहातेजाःशल्यःसिंहइवाचलं॥ ततःशल्याश्रितंदृष्ट्वाकर्णःस्वंरथमुत्तमं ॥ ११ ॥ अध्यतिष्ठद्यथांऽभोदंविद्युत्वंतंदिवाकरः॥ तावेकरथ
मारूढावादित्याग्निसमत्विषौ॥ १२॥ अभ्राजेतांयथामेघंसूर्याग्नीसहितौदिवि ॥संस्तूयमानौतौवीरौतदास्तांद्युतिमत्तमौ॥ १३ ॥ ऋत्विक्सदस्यैरिंद्राग्नीस्तू
यमानाविवाध्वरे॥ सशल्यसंगृहीताश्वेरथेकर्णःस्थितोबभौ॥१४॥ धनुर्विस्फारयन्घोरंपरिवेषीवभास्करः॥आस्थितःसरथश्रेष्ठंकर्णःशरगभस्तिमान॥१५॥

चिकित्सनंदोषपरिहारसामर्थ्यं ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ॥ इतिनैलकंठीयेभारतभावदीपेपंचत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३५ ॥ ॥ ॥ ॥अयमिति ॥ १ ॥ हरिहयैरिंद्रतुरगैर्युक्तंरथं ॥ २ ॥ ३ ॥ अध्युषितेप्रातःकाले ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥

॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेषट्त्रिंशोऽध्यायः

प्रबभौपुरुषव्याघ्रोमंदरस्थइवांशुमान्॥ तंरथस्थंमहाबाहुंयुद्धायामिततेजसं॥ १६॥ दुर्योधनस्तुराधेयमिदंवचनमब्रवीत्॥ अकृतंद्रोणभीष्माभ्यांदुष्करंकर्मसंयुगे॥ १७॥ कुरुष्वाधिरथेवीरमिषतांसर्वधन्विनां॥ मनोगतंममत्वासीद्भीष्मद्रोणौमहारथौ॥ १८॥ अर्जुनंभीमसेनंचनिहंतारावितिध्रुवं ॥ ताभ्यांयदकृतंवीरवीरकर्ममहामृधे॥ १९॥ तत्कर्मकुरुराधेयवज्रपाणिरिवापरः॥ गृहाणधर्मराजंवाजहिवात्वंधनंजयं॥२०॥ भीमसेनंचराधेयमाद्रीपुत्रौयमावपि॥ जयश्चतेऽस्तुभद्रंतेप्रयाहिपुरुषर्षभ॥ २१॥ पांडुपुत्रस्यसैन्यानिकुरुसर्वाणिभस्मसात्॥ ततस्तूर्यसहस्राणिभेरीणामयुतानिच ॥ २२॥ वाद्यमानान्यरोचंतमेघशब्दोयथादिवि॥ प्रतिगृह्यतुतद्वाक्यंरथस्थोरथसत्तमः ॥ २३ ॥ अभ्यभाषतराधेयःशल्यंयुद्धविशारदं॥ चोदयाश्वान्महाबाहोयावद्धन्मिधनंजयं॥ २४॥ भीमसेनंयमौचोभौराजानंचयुधिष्ठिरं॥ अद्यपश्यतुमेशल्यबाहुवीर्यंधनंजयः॥ २५॥ अस्यतःकंकपत्राणांसहस्राणिशतानिच ॥ अद्यक्षेप्स्याम्यहंशल्यशरान्परमतेजनान्॥ २६॥ पांडवानांविनाशायदुर्योधनजयायच॥ ॥शल्यउवाच॥ ॥सूतपुत्रकथंनुत्वंपांडवानवमन्यसे॥ २७॥ सर्वास्त्रज्ञान्महेष्वासान्सर्वानेवमहाबलान्॥ अनिवर्तिनोमहाभागानजय्यान्सत्यविक्रमान्॥ २८॥ अपिसंतनयेयुर्येभयंसाक्षाच्छतक्रतोः ॥ यदाश्रोष्यसिनिर्घोषंविस्फूर्जितमिवाशनेः॥ २९॥ राधेयगांडिवस्याजौतदानैवंवदिष्यसि॥ यदाद्रक्ष्यसिभीमेनकुंजरानीकमाहवे॥ ३०॥ विशीर्णदंतंनिहतंतदानैवंवदिष्यसि॥ यदाद्रक्ष्यसिसंग्रामेधर्मपुत्रंयमौतथा॥ ३१॥ शितैःपृषत्कैःकुर्वाणानभ्रच्छायामिवांबरे ॥ अस्यतःक्षिण्वतश्चारीन्लघुहस्तान्दुरासदान्॥ पार्थिवानपिचान्यांस्त्वंतदानैवंवदिष्यसि॥ ३२॥ ॥संजयउवाच॥ ॥अनादृत्यतुतद्वाक्यंमद्रराजेनभाषितं॥ याहीत्येवाब्रवीत्कर्णोमद्रराजंतरस्विनं॥ ३३॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिशल्यसंवादेषट्त्रिंशोऽध्यायः॥ ३६॥ ॥ ६॥ ॥संजयउवाच॥ ॥दृष्ट्वाकर्णंमहेष्वासंयुयुत्सुंसमवस्थितं॥ चुक्रुशुःकुरवःसर्वेहृष्टरूपाःसमंततः॥ १॥ ततोदुंदुभिनिर्घोषैर्भेरीणांनिनदेनच॥ बाणशब्दैश्चविविधैर्गर्जितैश्चतरस्विनां॥ २॥ निर्ययुस्तावकायुद्धेमृत्युंकृत्वानिवर्तनं॥ प्रयातेतुततःकर्णेयोधेषुमुदितेषुच॥ ३॥ चचालपृथिवीराजन्ववाशचसुविस्तरं॥ निःसरंतोव्यदृश्यंतसूर्यात्सप्तमहाग्रहाः॥ ४॥

॥ ३६ ॥ ॥ ६ ॥ ॥ दृष्ट्वेति ॥ १ ॥ तरस्विनामश्वादीनां ॥ २ ॥ ३ ॥ ववाशशब्दंचकार ररासेतिपाठेपिसएवार्थः निःसरंतोयुद्धार्थमितिशेषः सूर्यात्सूर्यमारभ्य सूर्यादयोऽन्योन्यंयुध्यंतीत्यर्थः॥४॥

॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ भीष्मद्रोणौअतिक्रांतंवीर्यंययोस्तावतिवीर्यौसमीक्ष्यस्वकृत्यमालोच्यजगादेत्युत्तरेणान्वयः ॥ ११ ॥ आभाष्यभोशल्यइतिसंबोध्य ॥ १२ ॥ अस्थिरताजहातीत्यचं
चलोस्मीत्यर्थः ॥१३॥ ततोपिमेऽद्यसाध्वसंभयंनास्तीतियोजना ॥१४॥१५॥१६॥ आतुरानासन्नमृत्यून् ॥ १७॥ विद्यांजानीयां भावंश्वोहंस्थास्यामीतिनिश्चयं ॥१८॥ अस्त्रादीनिमनुष्यस्यसुखायवर्ति

उल्कापाताश्चसंजज्ञुर्दिशांदाहास्तथैवच ॥ शुष्काशन्यश्चसंपेतुर्ववुर्वाताश्चभैरवाः ॥ ५ ॥ मृगपक्षिगणाश्चैवपृतनांबहुशस्तव ॥ अपसव्यंतदाचक्रुर्वैदयंतोम
हाभयं ॥ ६ ॥ प्रथितस्यचकर्णस्यनिपेतुस्तुरगाभुवि ॥ अस्थिवर्षंचपतितमंतरिक्षाद्भयानकं ॥ ७॥ जज्वलुश्चैवशस्त्राणिध्वजाश्चैवचकंपिरे ॥ अश्रूणिचव्यमुं
चंतवाहनानिविशांपते ॥८॥ एतेचान्येचबहवउत्पातास्तत्रदारुणाः॥ समुत्पेतुर्विनाशायकौरवाणांसुदारुणाः ॥९॥ नचतान्गणयामासुःसर्वेदैवेनमोहिताः॥
प्रस्थितंसूतपुत्रंचजयेत्यूचुर्नराधिपाः॥ निर्जितान्पांडवांश्चैवमेनिरेतत्रकौरवाः ॥ १० ॥ ततोरथस्थःपरवीरहंताभीष्मद्रोणावतिवीर्यौसमीक्ष्य ॥ समुज्ज्वलन्
भास्करपावकाभोवैकर्तनोसौरथकुंजरोनृप ॥ ११ ॥ सशल्यमाभाष्यजगादवाक्यंपार्थस्यकर्मातिशयंविचिंत्य ॥ मानेनदर्पेणविदह्यमानःक्रोधेनदीप्यन्निव
निःश्वसंश्च ॥ १२ ॥ नाहंमहेंद्रादपिवज्रपाणेःक्रुद्धाद्बिभेम्यायुधवान्रथस्थः ॥ दृष्ट्वाहिभीष्मप्रमुखान्शयानानतीवमांह्यस्थिरताजहाति ॥ १३॥ महेंद्रविष्णुप्र
तिमावनिंदितौरथाश्वनागप्रवरप्रमाथिनौ ॥ अवध्यकल्पौनिहतौयदापरैस्ततोनमेप्यस्तिरणेऽद्यसाध्वसं ॥१४॥ समीक्ष्यसंख्येतिबलान्नराधिपानससूतमातं
गरथान्परैर्हतान् ॥ कथंनसर्वानहितान्रणेवधीन्महास्त्रविद्ब्राह्मणपुंगवोगुरुः ॥ १५॥ सस्मरन्द्रोणमहंमहाहवेब्रवीमिसत्यंकुरवोनिबोधत ॥ नवामदन्यःप्र
सेहद्रणेर्जुनंसमागतंमृत्युमिवोग्ररूपिणं ॥ १६ ॥ शिक्षाप्रसादश्चबलंधृतिश्चद्रोणेमहास्त्राणिचसंनतिश्च ॥ सचेदगान्मृत्युवशंमहात्मासर्वानन्यानातुरानद्यम
न्ये ॥ १७॥ नेहध्रुवंकिंचिदपिप्रचिंतयन्विद्यांलोकेकर्मणोदैवयोगात् ॥ सूर्योदयेकोहिविमुक्तसंशयोभावंकुर्वीताद्यगुरौनिपातिते ॥ १८ ॥ ननूनमस्त्राणिबलं
पराक्रमःक्रियाःसुनीतंपरमायुधानिवा ॥ अलंमनुष्यस्यसुखायवर्तितुंतथाहियुद्धेनिहतःपरैर्गुरुः ॥ १९ ॥ हुताशनादित्यसमानतेजसंपराक्रमेविष्णुपुरंदरोप
मं ॥ नयेबृहस्पत्युशनोःसदासमंनचैनमस्त्रंतदुपास्तदुःसहं ॥ २० ॥ संप्राकुष्टेरुदितस्त्रीकुमारेपराभूतेपौरुषेधार्तराष्ट्रे ॥ मयाकृत्यमितिजानामिशल्यप्रयाहित
स्माद्द्विषतामनीकं ॥ २१ ॥ यत्रराजापांडवःसत्यसंधोव्यवस्थितोभीमसेनार्जुनौच ॥ वासुदेवःसात्यकिःसृंजयाश्चयमौचकस्तान्विषहेन्मदन्यः ॥ २२ ॥

तुंनालमितिसंबंधः ॥१९॥ उशनोःउशनसोः उपास्तउपातिष्ठत त्रातुमितिशेषः अस्त्रमस्त्रादि ॥२०॥ संप्राकुष्टेसम्यगाक्रोशवति पराभूतेनिरस्ते धार्तराष्ट्रेधृतराष्ट्रपुत्रसंबंधिनि पौरुषेयत्ने ॥ २१ ॥ २२ ॥

द्रोणपथाद्रोणपथेन ॥ २३ ॥ तेषांभीष्मादीनांमध्येनगमिष्यामीतिनापितुगमिष्याम्येवेत्यर्थः संयामात्पलायनेहिमित्रस्यदुर्योधनस्यद्रोहःकृतःस्यात्तच्चासह्यं ॥ २४ ॥ जीवितांतेआयुषः समाप्तौप्रमोक्षो मृत्युनिवर्त्तनं ॥ २५ ॥ २६ ॥ वैयाघ्रचर्माणंव्याघ्रचर्मपरिवृतं ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ अप्रमत्तइतिच्छेदः भीष्ममुखोभीष्माभिमुखः ॥ ३० ॥ जुगुपिषवोगोप्तुमिच्छवः ॥ ३१ ॥ रणरभसस्यरणोत्कट

तस्मात्क्षिप्रंमद्रपतेप्रयाहिरणेपंचालान्पांडवान्सृंजयांश्च ॥ तान्वाहनिष्यामिसमेत्यसंख्येयास्यामिवाद्रोणपथायमाय ॥ २३ ॥ नन्वेवाहंगमिष्यामिमध्येतेषां शूराणामितिमांशल्यविद्धि ॥ मित्रद्रोहोमर्षणीयोनमेऽयंत्यक्त्वाप्राणाननुयास्यामिद्रोणं ॥ २४ ॥ प्राज्ञस्यमूढस्यचजीवितांतेनास्तिप्रमोक्षोंतकसत्कृतस्य ॥ अतोविद्वन्नभियास्यामिपार्थान्दिष्टंनशक्यंव्यतिवर्तितुंवै ॥ २५ ॥ कल्याणवृत्तःसततंहिराजावैचित्रवीर्यस्यसुतोममासीत् ॥ तस्यार्थसिद्ध्यर्थमहंत्यजामिप्रियान्भोगान्दुस्त्यजंजीवितंच ॥ २६ ॥ वैयाघ्रचर्माणमकूजनाक्षंहेमत्रिकोशंरजतत्रिवेणुं ॥ रथप्रबर्हंतुरगप्रबर्हैर्युक्तंप्रादान्मह्यमिमंहिरामः ॥ २७ ॥ धनूंषि चित्राणिनिरीक्ष्यशल्यध्वजान्गदाःसायकांश्चोग्ररूपान् ॥ असिंचदीप्तंपरमायुधंचशंखंचशुभ्रंस्वनवंतमुग्रं ॥ २८ ॥ पताकिनंवज्रनिपातनिःस्वनंसिताश्वयुक्तंशुभतूणशोभितं ॥ इमंसमास्थायरथंरथर्षभंरणेहनिष्याम्यहमर्जुनंबलात् ॥ २९ ॥ तंचेन्मृत्युःसर्वहरोभिरक्षेत्सदाऽप्रमत्तःसमरेपांडुपुत्रं ॥ तंवाहनिष्यामि रणेसमेत्ययास्यामिवाभीष्ममुखोयमाय ॥ ३० ॥ यमवरुणकुबेरवासवावायदियुगपत्सगणामहाहवे ॥ जुगुपिषवइहाद्यपांडवंकिंबहुनासहतैर्जयामितं ॥ ३१ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ इतिरणरभसस्यकत्थतस्तदुतनिशम्यवचःसमद्रराट् ॥ अवहसदवमन्यवीर्यवान्प्रतिषिषिधेचजगादचोत्तरं ॥ ३२ ॥ ॥ शल्यउवाच ॥ ॥ विरमविरमकर्णकत्थनादतिरभसोप्यतिवाचमुक्तवान् ॥ क्वचहिनरवरोधनंजयःक्वपुनरहोपुरुषाधमोभवान् ॥ ३३ ॥ यदुसदनमुपेंद्रपालितंत्रिदशमिवामरराजरक्षितं ॥ प्रसभमतिविलोड्यकोहरेत्पुरुषवरावरजामृतेऽर्जुनात् ॥ ३४ ॥ त्रिभुवनविभुमीश्वरेश्वरंकइहपुमान्भवमाह्वयेद्युधि ॥ मृगवधकलहेकृतेर्जुनात्सुरपतिवीर्यसमप्रभावतः ॥ ३५ ॥ असुरसुरमहोरगान्नरान्गरुडपिशाचसयक्षराक्षसान् ॥ इषुभिरजयदग्निगौरवात्स्वभिलषितंचहविर्ददौजयः ॥ ३६ ॥ स्मरसिननुयदापरैर्हृतःसचधृतराष्ट्रसुतोपिमोक्षितः ॥ दिनकरसदृशैःशरोत्तमैर्युधाकुरुषुबहून्विनिहत्यतानरीन् ॥ ३७ ॥ प्रथममपिपलायितेत्वयि प्रियकलहाधृतराष्ट्रसूनवः ॥ स्मरसिननुयदाप्रमोचिताःखचरगणानवजित्यपांडवैः ॥ ३८ ॥

स्य ॥ ३२ ॥ अतिरभसोपित्वमतिवाचंस्वसामर्थ्यादधिकां ॥ ३३ ॥ पुरुषवरस्यकृष्णस्यावरजांकनीयसींसुभद्रां ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ स्मरसीतिविषमंछंदः ॥ ३७ ॥ खचरगणान्गंधर्वान् ॥ ३८ ॥

॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ श्वेतयुजाश्वेताश्वयुजा ॥ ४५ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेसप्तत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ प्रयाणेइति
॥ १ ॥ २ ॥ अभिमन्येतअल्पमित्यवजानीत ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ अंजनकेशीभिःकृष्णकेशीभिरश्वतरीभिर्युवतीभिर्वायुक्तं ॥ ६ ॥ हस्तिषड्गवंहस्तिषट्कं हस्तिषड्गवमिच्छंतिवीराःषट्केचदंतिनामितिप्राञ्चः

समुदितबलवाहनाःपुनःपुरुषवरेणजिताःस्थगोग्रहे ॥ सगुरुगुरुसुताःसभीष्मकाःकिमुनजितःसतदात्वयार्जुनः ॥ ३९ ॥ इदमपरमुपस्थितंपुनस्तवनिधनाय सुयुद्धमद्यवै ॥ यदिनरिपुभयात्पलायसेसमरगतोद्यहतोसिसूतज ॥ ४० ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ इतिबहुपरुषंप्रभाषतिप्रमनसिमद्रपतौरिपुस्तवं ॥ भृशमभिरुषितःपरंतपःकुरुपृतनापतिराहमद्रपं ॥ ४१ ॥ ॥ कर्णउवाच ॥ ॥ भवतुभवतुकिंविकत्थसेननुममतस्यहियुद्धमुद्यतं ॥ यदिसजयतिमामिहाहवेततइदमस्तु सुकत्थितंतव ॥ ४२ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ एवमस्त्वितिमद्रेशउक्त्वानोत्तरमुक्तवान् ॥ याहिशल्येतिचाप्येनंकर्णःप्राहयुयुत्सया ॥ ४३ ॥ सरथःप्रययौशत्रून्श्वेताश्वःशल्यसारथिः ॥ निघ्नन्नमित्रान्समरेतमोघ्नन्सवितायथा ॥ ४४ ॥ ततःप्रायात्प्रीतिमान्वैरथेनवैयाघ्रेणश्वेतयुजाथकर्णः ॥ सचालोक्यध्वजिनींपांडवानांधनंजयंत्वरयापर्यपृच्छत् ॥ ४५ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिकर्णशल्यसंवादेसप्तत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ प्रयाणेचततःकर्णोहर्षयन्वाहिनींतव ॥ एकैकंसमरेदृष्ट्वापांडवान्पर्यपृच्छत ॥ १ ॥ योमामद्यमहात्मानंदर्शयेच्छ्वेतवाहनं ॥ तस्मैदद्यामभिप्रेतंधनंयन्मनसेच्छति ॥ २ ॥ नचेत्तदभिमन्येततस्मैदद्यामहंपुनः ॥ शकटंरत्नसंपूर्णयोमेब्रूयाद्धनंजयं ॥ ३ ॥ नचेत्तदभिमन्येतपुरुषोर्जुनदर्शिवान् ॥ शतंदद्यांगवांतस्मैनैत्यकंकांस्यदोहनं ॥ ४ ॥ शतंग्रामवरांश्चैवदद्यामर्जुनदर्शिने ॥ तथातस्मैपुनर्दद्यांश्वेतमश्वतरीरथं ॥ ५ ॥ युक्तमंजनकेशीभिर्योमेब्रूयाद्धनंजयं ॥ नचेत्तदभिमन्येतपुरुषोर्जुनदर्शिवान् ॥ ६ ॥ अन्यंवास्मैपुनर्दद्यांसौवर्णहस्तिषड्गवं ॥ तथाप्यस्मैपुनर्दद्यांस्त्रीणांशतमलंकृतं ॥ ७ ॥ श्यामानांनिष्ककंठीनांगीतवाद्यविपश्चितां ॥ नचेत्तदभिमन्येतपुरुषोर्जुनदर्शिवान् ॥ ८ ॥ तस्मैदद्यांशतंनागान्शतंग्रामान्शतंरथान् ॥ सुवर्णस्यचमुख्यस्यहयाग्र्याणांशतंशतान् ॥ ९ ॥ ऋद्ध्यागुणैःसुदांतांश्चधुर्यवाहान्सुशिक्षितान् ॥ तथासुवर्णशृंगीणांगोधेनूनांचतुःशतं ॥ १० ॥

अन्यंवासौवर्णरथमितिशेषः हस्तितुल्याःषट्गावउक्षाणोयस्मिन्तं षट्हस्तिनएवगोवत्वोढारोयस्यतादृशं ॥ ७ ॥ श्यामानामप्रजातानां निष्कमुरोभूषणं ॥ ८ ॥ शतंशतान्दशसहस्राणि ॥ ९ ॥ ऋद्ध्यापुष्ट्या सुदांतान्विनीतान् धुर्यवाहान्रथोद्वहनक्षमान् ॥ १० ॥

॥ ११ ॥ भांडमाभरणं ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ अपरांतेषुपश्चिमकच्छेषु ॥ १६ ॥ १७ ॥ प्रत्यग्रवयसामभिनवयौवनानां ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥

दद्यांतस्मैसवत्सानांयोमेब्रूयाद्धनंजयं॥ नचेत्तदभिमन्येतपुरुषोर्जुनदर्शिवान् ॥ ११ ॥ अन्यदस्मैवरंदद्यांश्वेतान्पंचशतान्हयान्॥ हेमभांडपरिच्छन्नान्सु
मृष्टमणिभूषणान्॥ १२॥ सुदांतानपिचैवाहंदद्यामष्टादशापरान्॥ रथंचशुभ्रंसौवर्णंदद्यांतस्मैस्वलंकृतं॥ १३॥ युक्तंपरमकांबोजैर्योमेब्रूयाद्धनंजयं॥ नचे
त्तदभिमन्येतपुरुषोर्जुनदर्शिवान्॥ १४॥ अन्यदस्मैवरंदद्यांकुंजराणांशतानिषट्॥ कांचनैर्विविधैर्भांडैराच्छन्नान्हेममालिनः ॥ १५ ॥ उत्पन्नानपरांतेषुवि
नीतान्हस्तिशिक्षकैः॥ नचेत्तदभिमन्येतपुरुषोर्जुनदर्शिवान्॥ १६॥ अन्यदस्मैवरंदद्यांवैश्यग्रामांश्चतुर्दश॥ सुस्फीतान्धनसंयुक्तान्प्रत्यासन्नवनोदकान्॥
अकुतोभयान्सुसंपन्नान्राजभोज्यांश्चतुर्दश॥ १७॥ दासीनांनिष्ककंठीनांमागधीनांशतंतथा ॥ प्रत्यग्रवयसांदद्यांयोमेब्रूयाद्धनंजयं॥ १८॥ नचेत्तदभि
मन्येतपुरुषोर्जुनदर्शिवान् ॥ अन्यंतस्मैवरंदद्यांयमसौकामयेत्स्वयं ॥ १९ ॥ पुत्रदारान्विहारांश्चयदन्यद्वित्तमस्तिमे ॥ तच्चतस्मैपुनर्दद्यांयद्यच्चमनसेच्छति
॥ २० ॥ हत्वाचसहितौकृष्णौतयोर्वित्तानिसर्वशः॥ तस्मैदद्यामहंयोमेप्रब्रूयात्केशवार्जुनौ ॥ २१ ॥ एतावाचःसुबहुशःकर्णउच्चारयन्युधि ॥ दध्मौसागरसं
भूतंसुस्वरंशंखमुत्तमं॥ २२ ॥ तावाचःसूतपुत्रस्यतथायुक्तानिशम्यतु॥ दुर्योधनोमहाराजसंहृष्टःसानुगोभवत् ॥ २३ ॥ ततोदुंदुभिनिर्घोषोमृदंगानांचसर्व
शः॥ सिंहनादःसवादित्रःकुंजराणांचनिःस्वनः॥ २४ ॥ प्रादुरासीत्तदाराजन्सैन्येषुपुरुषर्षभ॥ योधानांसंप्रहृष्टानांतथासमभवत्स्वनः ॥ २५ ॥ तथाप्रहृष्टेसै
न्येतुप्लवमानंमहारथं॥ विकत्थमानंचतदाराधेयमरिकर्षणं॥ मद्रराजःप्रहस्येदंवचनंप्रत्यभाषत॥ २६॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिकर्णावलेपेऽष्टत्रिंशो
ऽध्यायः॥ ३८॥ ॥ ७॥ ॥ शल्यउवाच॥ ॥ मासूतपुत्रदानेनसौवर्णंहस्तिषड्गवं॥ प्रयच्छपुरुषायाद्यद्रक्ष्यसित्वंधनंजयं॥ १॥ बाल्यादिहत्वंत्यजसिवसुवैश्रव
णोयथा॥ अयत्नेनैवराधेयद्रष्टास्यद्यधनंजयं॥ २ ॥ परासृजसियद्वित्तंकिंचित्त्वंबहुमूढवत्॥ अपात्रदानेयेदोषास्तान्मोहान्नावबुध्यसे ॥ ३॥ यत्त्वंप्रेरयसेवि
त्तंबहुतेनखलुत्वया॥ शक्यंबहुविधैर्यज्ञैर्यष्टुंसूतयजस्वतैः॥ ४॥ यच्चप्रार्थयसेहंतुंकृष्णौमोहाद्वृथैवतत्॥ नहिशुश्रुमसंमर्देक्रोष्ट्रासिंहौनिपातितौ॥ ५॥

प्लवमानंप्रयांतं ॥ २६ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेअष्टत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३८ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ मासूतेति ॥ १ ॥ वसुवित्तं द्रष्टासिद्रक्ष्यसि ॥ २ ॥
परासृजसित्यजसि ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥

॥६॥ अबद्धमनर्थकं अकर्णीयमनाकर्णनीयं॥ ७॥ ८॥ सहितोयुध्यस्वनत्वेकाकी॥ ९॥ एवंश्रद्धस्वयदिजिजीविषातेस्यन्यथामरिष्यसि॥ १०॥ ११॥ १२॥ १३॥ १४॥ १५॥ १६॥

अप्रार्थितंप्रार्थयसेसुहृदोनहिसंतिते॥ येत्वांनिवारयंत्याशुप्रपतंतंहुताशने॥ ६॥ कार्याकार्यंनजानीषेकालपक्कोस्यसंशयं॥ बद्धबद्धमकर्णीयंकोहिब्रूयाज्जिजीविषुः॥ ७॥ समुद्रतरणंदोर्भ्यांकंठेबद्ध्वायथाशिलां॥ गिर्यग्राद्वानिपतनंतादृक्तवचिकीर्षितं॥८॥ सहितःसर्वयोधैस्त्वंव्यूढानीकैःसुरक्षितः॥ धनंजयेनयुध्यस्वश्रेयश्चेत्प्राप्तुमिच्छसि॥ ९॥ हितार्थंधार्तराष्ट्रस्यब्रवीमित्वांनहिंसया॥ श्रद्धस्वैवंमयाप्रोक्तंयदितेस्तिजिजीविषा॥ १०॥ ॥ कर्णउवाच॥ ॥स्वबाहुवीर्यमाश्रित्यप्रार्थयाम्यर्जुनंरणे॥ त्वंतुमित्रमुखःशत्रुर्माभीषयितुमिच्छसि॥ ११॥ नमामस्मादभिप्रायात्कश्चिदद्यनिवर्तयेत्॥ अपींद्रोवज्रमुद्यम्यकिमुमर्त्यःकथंचन॥ १२॥ ॥संजयउवाच॥ ॥इतिकर्णस्यवाक्यांतेशल्यःप्राहोत्तरंवचः॥ चुकोपयिषुरत्यर्थंकर्णंमद्रेश्वरःपुनः॥ १३॥ यदावैत्वांफाल्गुनवेगयुक्ताज्याचोदिताहस्तवताविसृष्टाः॥ अन्वेतारःकंकपत्राःशिताग्रास्तदातप्स्यस्यर्जुनस्यानुयोगात्॥ १४॥ यदादिव्यंधनुरादायपार्थःप्रतापयन्पृतनांसव्यसाची॥ त्वांमर्दयिष्यन्निशितैःपृषत्कैस्तदापश्चात्तप्स्यसेसूतपुत्र॥ १५॥ बालश्चंद्रंमातुरंकेशयानोयथाकश्चित्प्रार्थयतेपहर्तुं॥ तद्वन्मोहाद्योतमानंरथस्थंसंप्रार्थयस्यर्जुनंजेतुमद्य॥ १६॥ त्रिशूलमाश्रित्यसुतीक्ष्णधारंसर्वाणिगात्राणिविघर्षसित्वं॥ सुतीक्ष्णधारोपमकर्मणात्वंयुयुत्ससेयोर्जुनेनाद्यकर्ण॥ १७॥ क्रुद्धंसिंहंकेसरिणंबृहंतंबालोमूढःक्षुद्रमृगस्तरस्वी॥ समाह्वयेत्तद्वदेतत्तवाद्यसमाह्वानंसूतपुत्रार्जुनस्य॥ १८॥ मासूतपुत्राह्वयराजपुत्रंमहावीर्यंकेसरिणंयथैव॥ वनेसृगालःपिशितेनतृप्तोमापार्थमासाद्यविनंक्ष्यसित्वं॥ १९॥ ईषादंतंमहानागंप्रभिन्नकरटामुखं॥ शशकोह्वयसेयुद्धेकर्णपार्थंधनंजयं॥ २०॥ बिलस्थंकृष्णसर्पंत्वंबाल्यात्काष्ठेनविध्यसि॥ महाविषंपूर्णकोपंयत्पार्थंयोद्धुमिच्छसि॥ २१॥ सिंहंकेसरिणंक्रुद्धमतिक्रम्याभिनर्दसे॥ सृगालइवमूढस्त्वंनृसिंहंकर्णपांडवं॥ २२॥ सुपर्णंपतगश्रेष्ठंवैनतेयंतरस्विनं॥ भोगीवाह्वयसेपातेकर्णपार्थंधनंजयं॥ २३॥ सर्वांभसांनिधिंभीमंमूर्तिमंतंझषायुतं॥ चंद्रोदयेविवर्धंतमप्लवःसंतितीर्षसि॥ २४॥ ऋषभंदुंदुभिग्रीवंतीक्ष्णशृंगंप्रहारिणं॥ वत्सआह्वयसेयुद्धेकर्णपार्थंधनंजयं॥ २५॥ महामेघंमहाघोरंदर्दुरःप्रतिनर्दसि॥ कामतोयप्रदंलोकेनरपर्जन्यमर्जुनं॥ २६॥ यथाचस्वगृहस्थःश्वाव्याघ्रंवनगतंभषेत्॥ तथात्वंभषसेकर्णनरव्याघ्रंधनंजयं॥ २७॥

॥ १७॥ १८॥ १९॥ २०॥ २१॥ २२॥ भोगीसर्पः पातेपतनार्थं॥ २३॥ झषैर्मीनैरासमंताद्युतंझषायुतं अप्लवःबाहुभ्यामित्यर्थः॥ २४॥ दुंदुभिर्यीवंदुंदुभिस्वनकंठं॥ २५॥ २६॥ २७॥

॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेएकोनचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ३९ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ अधीति वाक्शल्यत्वादेवायंश

शृगालोपिवनेकर्णशशैःपरिवृतोवसन् ॥ मन्यतेसिंहमात्मानंयावत्सिंहंनपश्यति ॥ २८ ॥ तथात्वमपिराधेयसिंहमात्मानमिच्छसि ॥ अपश्यन्शत्रुदमनंनर
व्याघ्रंधनंजयं ॥ २९ ॥ व्याघ्रंत्वंमन्यसेत्मानंयावत्कृष्णौनपश्यसि ॥ समास्थितावेकरथेसूर्याचंद्रमसाविव ॥ ३० ॥ यावद्गांडीवघोषंत्वंनशृणोषिमहाहवे ॥
तावदेवत्वयाकर्णशक्यंवक्तुंयथेच्छसि ॥ ३१ ॥ रथशब्दधनुःशब्दैर्नादयंतंदिशोदश ॥ नर्दंतमिवशार्दूलंदृष्ट्वाक्रोष्टाभविष्यसि ॥ ३२ ॥ नित्यमेवशृगालस्त्वंनित्यं
सिंहोधनंजयः ॥ वीरप्रद्वेषणान्मूढतस्मात्क्रोष्टेवलक्ष्यसे ॥ ३३ ॥ यथाखुःस्याद्बिडालश्चश्वाव्याघ्रश्चबलाबले ॥ यथाशृगालःसिंहश्चयथाचशशकुंजरौ ॥ ३४ ॥
यथाऽनृतंचसत्यंचयथाचापिविषामृते ॥ तथात्वमपिपार्थश्चप्रख्यातावात्मकर्मभिः ॥ ३५ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिकर्णशल्याधिक्षेपेएकोनचत्वा
रिंशोऽध्यायः ॥ ३९ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ अधिक्षिप्तस्तुराधेयःशल्येनामिततेजसा ॥ शल्यमाहसुसंक्रुद्धोवाक्शल्यमवधारयन् ॥ १ ॥ ॥ क
र्णउवाच ॥ ॥ गुणानगुणवतांशल्यगुणवान्वेत्तिनागुणः ॥ त्वंतुशल्यगुणैर्हीनःकिंज्ञास्यसिगुणागुणं ॥ २ ॥ अर्जुनस्यमहास्त्राणिक्रोधंवीर्यंधनुःशरान् ॥ अहंश
ल्याभिजानामिविक्रमंचमहात्मनः ॥ ३ ॥ तथाकृष्णस्यमाहात्म्यमृषभस्यमहीक्षितां ॥ यथाहंशल्यजानामिनत्वंजानासितत्तथा ॥ ४ ॥ एवमेवात्मनोवीर्यम
हंवीर्यंचपांडवे ॥ जानन्नेवाह्वयेयुद्धेशल्यगांडीवधारिणं ॥ ५ ॥ अस्तिवाऽयमिषुःशल्यसुपुंखोरक्तभोजनः ॥ एकतूणीशयःपत्रीसुधौतःसमलंकृतः ॥ ६ ॥ शेते
चंदनचूर्णेषुपूजितोबहुलाःसमाः ॥ आहेयोविषवानुग्रोनराश्वद्विपसंघहा ॥ ७ ॥ घोररूपोमहारौद्रस्तनुत्रास्थिविदारणः ॥ निर्भिंद्यांयेनरुष्टोहमपिमेरुंमहागि
रिं ॥ ८ ॥ तमहंजातुनास्येयमन्यस्मिन्फाल्गुनादृते ॥ कृष्णाद्वादेवकीपुत्रात्सत्यंचापिशृणुष्वमे ॥ ९ ॥ तेनाहमिषुणाशल्यवासुदेवधनंजयौ ॥ योत्स्येपरमसंक्रु
द्धस्तत्कर्मसदृशंमम ॥ १० ॥ सर्वेषांवृष्णिवीराणांकृष्णेलक्ष्मीःप्रतिष्ठिता ॥ सर्वेषांपांडुपुत्राणांजयःपार्थेप्रतिष्ठितः ॥ ११ ॥ उभयंतुसमासाद्यकोनिवर्तितुमर्ह
ति ॥ तावेतौपुरुषव्याघ्रौसमेतौस्यंदनेस्थितौ ॥ १२ ॥ मामेकमभिसंयातौसुजातंपश्यशल्यमे ॥ पितृष्वसामातुलजौभ्रातरावपराजितौ ॥ १३ ॥ मणीसूत्रइ
वप्रोतौद्रष्टासिनिहतौमया ॥ अर्जुनेगांडिवंकृष्णेचक्रंतार्क्ष्यकपिध्वजौ ॥ १४ ॥

ल्यनामेतिनिश्चिन्वन् ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ आहेयःसर्पमयः ॥ ७ ॥ ८ ॥ नास्येयंनक्षिपेयं ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ सुजातंशोभनंजन्म ॥ १३ ॥ प्रोतौएकसूत्रेमणीइवप्रेमसंबद्धौ ॥ १४ ॥

त्रासजननमितिसमुदायापेक्षयासामान्येननिर्देशः ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ जोषंतूष्णीं आस्वतिष्ठ क्रीडागताःलीलयाआगताः ॥ २० ॥ मद्रकेषुकुत्सितेषुमद्रदेशेषु ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥
अनृतेनचरतीत्यानृतिकः यावदंत्यंअंत्यजपर्यंतंमरणावधीतिवा ॥ २४ ॥ २५ ॥ पुंभिःपुरुषैःविमिश्राःसंगताः इच्छयामैथुनिनोऽज्ञातवत्ज्ञाताअप्यविगीताइत्यर्थः ॥ २६ ॥ येषांमद्रकाणांसक्तुमिश्रितम

भीरूणांत्रासजननंशल्यहर्षकरंमम ॥ त्वंतुदुष्प्रकृतिर्मूढोमहायुद्धेष्वकोविदः ॥ १५ ॥ भयावदीर्णःसंत्रासादबद्धंबहुभाषसे ॥ संस्तौषितौतुकेनापिहेतुनात्वंकुदेशज ॥ १६ ॥ तौहत्वासमरेहंतात्वामद्यसहबांधवं ॥ पापदेशजदुर्बुद्धेक्षुद्रक्षत्रियपांसन ॥ १७ ॥ सुहृद्भूत्वारिपुःकिंमांकृष्णाभ्यांभीषयिष्यसि ॥ तौवामामद्यहंतारौहनिष्येवापितावहं ॥ १८ ॥ नाहंबिभेमिकृष्णाभ्यांविजानन्नात्मनोबलं ॥ वासुदेवसहस्रंवाफाल्गुनानांशतानिवा ॥ १९ ॥ अहमेकोहनिष्यामिजोषमास्वकुदेशज ॥ स्त्रियोबालाश्चवृद्धाश्चप्रायःक्रीडागताजनाः ॥ २० ॥ यागाथाःसंप्रगायंतिकुर्वतोध्ययनंयथा ॥ तागाथाःशृणुमेशल्यमद्रकेषुदुरात्मसु ॥ २१ ॥ ब्राह्मणैःकथिताःपूर्वंयथावद्राजसन्निधौ ॥ श्रुत्वाचैकमनामूढक्षमवाब्रूहिचोत्तरं ॥ २२ ॥ मित्रध्रुङ्मद्रकोनित्यंयोनोद्वेष्टिसमद्रकः ॥ मद्रकेसंगतंनास्तिक्षुद्रवाक्येनराधमे ॥ २३ ॥ दुरात्मामद्रकोनित्यंनित्यमानृतिकोऽनृजुः ॥ यावदंत्यंहिदौरात्म्यंमद्रकेष्वितिनःश्रुतं ॥ २४ ॥ पितापुत्रश्चमाताचश्वश्रूश्वशुरमातुलाः ॥ जामातादुहिताभ्रातानप्ताऽन्येतेचबांधवाः ॥ २५ ॥ वयस्याभ्यागताश्चान्येदासीदासंचसंगतं ॥ पुंभिर्विमिश्रानार्यश्चज्ञाताज्ञाताःस्वयेच्छया ॥ २६ ॥ येषांगृहेष्वशिष्टानांसक्तुमत्स्याशिनांतथा ॥ पीत्वासीधुसगोमांसंक्रंदंतिचहसंतिच ॥ २७ ॥ गायंतिचाप्यबद्धानिप्रवर्त्ततेचकामतः ॥ कामप्रलापिनोऽन्योन्यंतेषुधर्मःकथंभवेत् ॥ २८ ॥ मद्रकेष्ववलिप्तेषुप्रख्याताशुभकर्मसु ॥ नापिवैरंनसौहार्दंमद्रकेणसमाचरेत् ॥ २९ ॥ मद्रकेसंगतंनास्तिमद्रकोहिसदामलः ॥ मद्रकेषुचसंसृष्टंशौचंगांधारकेषुच ॥ ३० ॥ राजयाजकयाज्येचनष्टंदत्तंहविर्भवेत् ॥ शूद्रसंस्कारकोविप्रोयथायातिपराभवं ॥ ३१ ॥ यथाब्रह्मद्विषोनित्यंगच्छंतीहपराभवं ॥ यथैवसंगतंकृत्वानरःपततिमद्रकैः ॥ ३२ ॥ मद्रकेसंगतंनास्तिहतंवृश्चिकतेविषं ॥ आथर्वणेनमंत्रेणयथाशांतिःकृतामया ॥ ३३ ॥ इतिवृश्चिकदष्टस्यविषवेगहतस्यच ॥ कुर्वंतिभेषजंप्राज्ञाःसत्यंतच्चापिदृश्यते ॥ ३४ ॥ एवंविद्वन्जोषमास्वशृणुचात्रोत्तरंवचः ॥ वासांस्युत्सृज्यनृत्यंतिस्त्रियोयामद्यमोहिताः ॥ ३५ ॥

त्स्याशिनां सीधुमद्यं ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ मद्रकेषुसंसृष्टंनष्टंएवंगांधारकेषुशौचंनष्टंभवेत् ॥ ३० ॥ राजायाजकोयस्यतस्मिन्याज्येहविर्नष्टंभवेत् ॥ ३१ ॥ यथैवेति यथामद्रकैःसंगतंकृत्वापततियथा
वामद्रकेसंगतंनास्तिहेवृश्चिकतथातेविषंहतमित्युत्तरेणसंबंधः यद्येतत्सत्यंतर्हितवविषंनश्यत्विति मंत्रेणसर्वथाविषंनश्यतीत्यर्थः ॥ ३२ ॥ मयेत्यात्मानुभवसिद्धमिदमितिद्योतयति ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥

यथाकामंवरयंतिताः असंयताइतिच्छेदः तासांपुत्रःसंकरजातइत्यर्थः ॥३६॥ प्रमेहंतिमूत्रयंते दशेरकाःगर्दभाः ॥३७॥ सुवीरकंकांजिकं स्फिचौकटिप्रोथौ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ निर्ह्रीकाःनिर्लज्जाः ॥ ४० ॥
घस्मराःबहुभक्षकाः ॥ ४१ ॥ वक्तव्येषुगर्हणीयेषु ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ सांपरायेसमूहेसंग्रामेइत्यर्थः मुच्येयंजीवितमितिशेषः ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ उपहितःउपजप्तः ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ तेषांधार्त

मैथुनेऽसंयताश्चापियथाकामवराश्चताः ॥ तासांपुत्रःकथंधर्ममद्रकोवक्तुमर्हति ॥ ३६ ॥ यास्तिष्ठंत्यःप्रमेहंतियथैवोष्ट्रदशेरकाः ॥ तासांविभ्रष्टधर्माणांनिर्ल
ज्जानांततस्ततः ॥ ३७॥ त्वंपुत्रस्तादृशीनांहिधर्मंवक्तुमिहेच्छसि ॥ सुवीरकंयाच्यमानामद्रिकाकर्षतिस्फिचौ ॥ ३८ ॥ प्रदातुकामावचनमिदंवदतिदारुणं ॥
मामांसुवीरकंकश्चिद्याचतांदयितंमम ॥ ३९ ॥ पुत्रंदद्यांपतिंदद्यांनतुदद्यांसुवीरकं ॥ गौर्योबृहत्योनिर्ह्रीकामद्रिकाःकंबलावृताः ॥ ४० ॥ घस्मरानष्टशौचाश्च
प्रायइत्यनुशुश्रुम ॥ एवमादिमयाऽन्यैर्वाशक्यंवक्तुंभवेद्बहु ॥ ४१ ॥ आकेशाग्रान्नखाग्राच्चवक्तव्येषुकुकर्मसु ॥ मद्रकाःसिंधुसौवीराधर्मंविद्युःकथंत्विह
॥ ४२ ॥ पापदेशोद्भवाम्लेच्छाधर्माणामविचक्षणाः ॥ एषमुख्यतमोधर्मःक्षत्रियस्येतिनःश्रुतं ॥ ४३॥ यदाजौनिहतःशेतेसद्भिःसमभिपूजितः ॥ आयुधानांसां
परायेयन्मुच्येयमहंततः ॥ ४४ ॥ ममैषप्रथमःकल्पोनिधनेस्वर्गमिच्छतः ॥ सोयंप्रियःसखाचास्मिधार्त्तराष्ट्रस्यधीमतः ॥ ४५ ॥ तदर्थेहिममप्राणायच्चमेविद्य
तेवसु ॥ व्यक्तंत्वमप्युपहितःपांडवैःपापदेशज ॥ ४६ ॥ यथाचामित्रवत्सर्वंत्वमस्मासुप्रवर्त्तसे ॥ कामंनखलुशक्योहंत्वद्विधानांशतैरपि ॥ ४७ ॥ संग्रामाद्विमु
खःकर्त्तुंधर्मज्ञइवनास्तिकैः ॥ सारंगइवघर्मार्त्तःकामंविलपशुष्यच ॥ ४८ ॥ नाहंभीषयितुंशक्यःक्षत्रवृत्तेव्यवस्थितः ॥ तनुत्यजांनृसिंहानामाहवेष्वनिवर्तिनां
॥ ४९ ॥ यागतिर्गुरुणाप्रोक्तापुरारामेणतांस्मरे ॥ तेषांत्राणार्थमुद्यंतंवधार्थंद्विषतामपि ॥ ५० ॥ विद्धिमामास्थितंवृत्तंपौरूरवसमुत्तमं ॥ नतद्भूतंप्रपश्यामित्रि
षुलोकेषुमद्रप ॥ ५१ ॥ योमामस्मादभिप्रायाद्वारयेदितिमेमतिः ॥ एवंविद्वन्जोषमास्वत्रासात्किंबहुभाषसे ॥ ५२ ॥ नत्वांहत्वाप्रदास्यामिक्रव्याद्भ्योमद्रकाध
म ॥ मित्रप्रतीक्षयाशल्यधृतराष्ट्रस्यचोभयोः ॥ ५३॥ अपवादतितिक्षाभिस्त्रिभिरेतैर्हिजीवसि ॥ पुनश्चेदीदृशंवाक्यंमद्रराजवदिष्यसि ॥ ५४ ॥ शिरस्तेपातयि
ष्यामिगदयावज्रकल्पया ॥ श्रोतारस्त्विदमद्येहद्रष्टारोवाकुदेशज ॥ ५५ ॥

राष्ट्राणां ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ हत्वाअर्जुनेनघातयित्वा मित्रप्रतीक्षयामित्रकार्यावेक्षणेन चाद्दुर्योधनस्य तयोरेवोभयोः ॥ ५३ ॥ अपवादोनिंदातितिक्षाचैतैस्त्रिभिर्हेतुभिः ॥ ५४ ॥ ५५ ॥

॥ ५६ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४० ॥ ॥ ७ ॥ ॥ मारिषहेराजन् ॥१॥२॥ वृषःमहोक्षः ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ आयुधस्यास्तिनवेतिज्ञानंपरिज्ञानं रुतंजयपराजयसूचकं अतिभारोदुर्वहत्वं ॥ ८ ॥ निमित्तानिदिव्यांतरिक्षभौमानिग्रहाद्यानुकूल्यप्रातिकूल्यादीनि ॥ ९ ॥ निदर्शनंदृष्टांतं ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ अतिपातिनः

कर्णवाजघ्नतुःकृष्णौकर्णोवानिजघानतौ ॥ एवमुक्तातुराधेयःपुनरेवविशांपते ॥ अब्रवीन्मद्रराजानंयाहियाहीत्यसंभ्रमं ॥ ५६ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिकर्णमद्राधिपसंवादेचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४० ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ मारिषाधिरथेःश्रुत्वावाचोयुद्धाभिनंदिनः ॥ शल्योब्रवीत्पुनःकर्णंनिदर्शनमिदंवचः ॥ १ ॥ जातोहंयज्वनांवंशेसंग्रामेष्वनिवर्तिनां ॥ राज्ञांमूर्धाभिषिक्तानांस्वयंधर्मपरायणः ॥ २ ॥ यथैवमत्तोमद्येनत्वंतथालक्ष्यसेवृष ॥ तथाद्यत्वांप्रमाद्यंतंचिकित्सेयंसुहृत्तया ॥ ३ ॥ इमांकाकोपमांकर्णप्रोच्यमानांनिबोधमे ॥ श्रुत्वायथेष्टंकुर्यास्त्वंनिहीनकुलपांसन ॥ ४ ॥ नाहमात्मनिकिंचिद्वैकिल्बिषंकर्णसंस्मर ॥ येनमांत्वंमहाबाहोहंतुमिच्छस्यनागसं ॥ ५ ॥ अवश्यंतुमयावाच्यंबुद्ध्यताद्वद्धिताहितं ॥ विशेषतोरथस्थेनराज्ञश्चैवहितैषिणा ॥ ६ ॥ समंचविषमंचैवरथिनश्चबलाबलं ॥ श्रमःखेदश्चसततंहयानांरथिनासह ॥ ७ ॥ आयुधस्यपरिज्ञानंरुतंचमृगपक्षिणां ॥ भारश्चाप्यतिभारश्चशल्यानांचप्रतिक्रिया ॥ ८ ॥ अस्त्रयोगश्चयुद्धंचनिमित्तानितथैवच ॥ सर्वमेतन्मयाज्ञेयंरथस्यास्यकुटुंबिना ॥ ९ ॥ अतस्त्वांकथयेकर्णनिदर्शनमिदंपुनः ॥ वैश्यःकिलसमुद्रांतेप्रभूतधनधान्यवान् ॥ १० ॥ यज्वादानपतिःक्षांतःस्वकर्मस्थोभवच्छुचिः ॥ बहुपुत्रःप्रियापत्यःसर्वभूतानुकंपकः ॥ ११ ॥ राज्ञोधर्मप्रधानस्यराष्ट्रेवसतिनिर्भयः ॥ पुत्राणांतस्यबालानांकुमाराणांयशस्विनां ॥ १२ ॥ काकोबहूनामभवदुच्छिष्टकृतभोजनः ॥ तस्मैसदाप्रयच्छंतिवैश्यपुत्राःकुमारकाः ॥ १३ ॥ मांसोदनंदधिक्षीरंपायसंमधुसर्पिषी ॥ सचोच्छिष्टभृतःकाकोवैश्यपुत्रैःकुमारकैः ॥ १४ ॥ सदृशान्पक्षिणोदृप्तःश्रेयसश्चाधिचिक्षिपे ॥ अथहंसाःसमुद्रांतेकदाचिदतिपातिनः ॥ १५ ॥ गरुडस्यगतौतुल्याश्चक्रांगाहृष्टचेतसः ॥ कुमारकास्तदाहंसान्दृष्ट्वाकाकमथाब्रुवन् ॥ १६ ॥ भवानेवविशिष्टोहिपतत्रिभ्योविहंगम ॥ प्रतार्यमाणस्तैःसर्वैरल्पबुद्धिभिरंडजः ॥ १७ ॥ तद्वचःसत्यमित्येवमौर्ख्याद्दर्पाच्चमन्यते ॥ तान्सोभिपत्यजिज्ञासुःकएषांश्रेष्ठभागिति ॥ १८ ॥ उच्छिष्टदर्पितःकाकोबहूनांदूरपातिनां ॥ तेषांयंप्रवरंमेनेहंसानांदूरपातिनां ॥ १९ ॥ तमाह्वयतदुर्बुद्धिःपतावइतिपक्षिणं ॥ तच्छ्रुत्वाप्राहसन्हंसायेतत्रासन्समागताः ॥ २० ॥

गत्यतिशयगामिनः ॥ १५ ॥ चक्रांगाःमानसचारिणः ॥ १६ ॥ पतत्रिभ्योऽन्येभ्यःप्रतार्यमाणोऽन्यथाप्रत्याय्यमानः ॥ १७ ॥ श्रेष्ठभाक्श्रेष्ठंअंगंभजते ॥ १८ ॥ १९ ॥ पतावःगच्छावः ॥ २० ॥

॥ २१ ॥ दूरपातेनदूरगमनेन ॥ २२ ॥ २३ ॥ पतितापतिष्यसि कत्थनःगुणश्लाघी ॥ २४ ॥ पतितास्मिपतिष्यामि ॥ २५ ॥ पातानांशतमेकंगणयति उड्डीनमित्यादिना उड्डीनमूर्ध्वगमनमवडीनमधो
गतिः प्रडीनंसर्वतोयानंडीनंगमनमात्रकं निडीनंशनकैर्यानंसंडीनंललितंगतं तिर्यगूडीनंगतंप्राहुस्तिरःप्रचरणंबुधाः तान्याशाभेदभिन्नानिचत्वारिप्रतिजानते तानितिर्यकूडीनानि ॥२६॥ विडंबितंविडीनंस्या
त्परिडीनंतुसर्वतः पश्चाद्गतिःपराडीनंस्वर्गगंतुसुडीनकं आभिमुख्येनगमनमभिडीनंप्रचक्षते यानंमहाडीनमाहुःपवित्रामूर्जितांगतिं निर्डीनंनिश्चलंयानंप्रचंडमतिडीनकं विडंबितंमल्लवड्डुड्डीयोड्डीयगमनं॥२७॥
अवरोहोवडीनंस्यात्प्रडीनंचित्रमुच्यते गत्याललितयापूर्वमुपक्रम्यसमंततः परिक्रम्यप्रपतनंसंडीनंडीनडीनकं संडीनोड्डीनडीनंस्यात्तदेवोर्ध्वप्रकल्पनात् गतौगत्यंतरोद्भेदोभवेड्डीनविडीनकं ॥ २८ ॥ क्षणा

भाषतोबहुकाकस्यबलिनःपततांवराः॥ इदमूचुःस्मचक्रांगावचःकाकंविहंगमाः॥ २१॥ ॥हंसाऊचुः॥ ॥वयंहंसाश्चरामेमांपृथिवींमानसौकसः॥ पक्षि
णांचवयंनित्यंदूरपातेनपूजिताः॥ २२॥ कथंहंसंनुबलिनंचक्रांगंदूरपातिनं॥ काकोभूत्वानिपतनेसमाह्वयसिदुर्मते॥२३॥ कथंत्वंपतिताकाकसहास्माभिर्ब्र
वीहितत्॥ अथहंसवचोमूढःकुत्सयित्वापुनःपुनः ॥ प्रजगादोत्तरंकाकःकत्थनोजातिलाघवात् ॥ २४॥ ॥काकउवाच ॥ ॥शतमेकंचपातानांपतितास्मि
नसंशयः॥ शतयोजनमेकैकंविचित्रंविविधंतथा॥ २५॥ उड्डीनमवडीनंचप्रडीनंडीनमेवच॥ निडीनमथसंडीनंतिर्यक्डीनगतानिच॥ २६॥ विडीनंपरिडीनं
चपराडीनंसुडीनकं॥ अभिडीनंमहाडीनंनिर्डीनमतिडीनकं॥ २७॥ अवडीनंप्रडीनंचसंडीनंडीनडीनकं॥ संडीनोड्डीनडीनंचपुनर्डीनविडीनकं॥ २८॥ संपा
तंसमुदीषंचततोन्यद्व्यतिरिक्तकं॥ गतागतंप्रतिगतंबह्वीश्चनिकुलीनकाः ॥ २९॥ कर्तास्मिमिषतांवोद्यततोद्रक्ष्यथमेबलं॥ तेषामन्यतमेनाहंपतिष्यामिविहा
यसं॥ ३०॥ प्रदिशध्वंयथान्यायंकेनहंसाःपताम्यहं॥ तेवैध्रुवंविनिश्चित्यपतध्वंनमयासह ॥ ३१॥ पातैरेभिःखलुखगाःपतितुंखेनिराश्रये॥ एवमुक्तेतुकाके
नप्रहस्यैकोविहंगमः॥३२॥ उवाचकाकंराधेयवचनंतन्निबोधमे॥ ॥हंसउवाच॥ ॥शतमेकंचपातानांत्वंकाकपतिताध्रुवं॥ ३३॥ एकमेवतुयंपातंविदुः
सर्वेविहंगमाः॥ तमहंपतिताकाकनान्यंजानामिकंचन॥३४॥ पतत्वमपिताम्राक्षयेनपातेनमन्यसे॥अथकाकाःप्रजहसुर्येतत्रासन्समागताः॥३५॥ कथमेके
नपातेनहंसःपातशतंजयेत्॥एकेनैवशतस्यैषपातेनाभिपतिष्यति॥ ३६॥ हंसस्यपतितंकाकोबलवानाशुविक्रमः॥ प्रपेततुःस्पर्धयाचततस्तौहंसवायसौ॥ ३७॥

त्संगत्यनिष्क्रम्यपक्षसंपातमुच्यते ऊर्ध्वाधोगतिसंभेदःसमुदीषंप्रचक्षते संकल्प्यपक्षगमनमुच्यतेव्यतिरिक्तकं षड्विंशतिरमीभेदाःपातानामिहदर्शिताः महाडीनंविहायैषांपातानांत्रिविधागतिः गतंतत्रयथोद्दि
ष्टमागतंपुनरागमः प्रत्यावृत्तिःप्रतिगतिरितिषट्सप्ततिःस्मृताः तेषांनिपाताःकथ्यंतेप्रत्येकंपंचविंशतिः निकुलीनकाःनिपाताः ॥ २९ ॥ मिषतांपश्यतां ॥ ३० ॥ केनपातेन पतध्वंनेतिशिरश्चालनेनकिंनपत
ध्वमपितुपतध्वमेवेतिकाकूक्त्यापरिहासः संपतध्वमितिवापाठः ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ एकंमुख्यं ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ एकेनपातेन ॥ ३६ ॥ ३७ ॥

॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ इदमब्रुवन्काकाइत्यर्थात् ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ नभसआकाशात् ॥ ४७ ॥ गांभीर्यात्गहनत्वाद्दिगंबरांभसःदिशएवांबरमावरणंयस्यतादृशमंभोयस्ये

एकपातीचचक्रांगःकाकःपातशतेनच ॥ पतितावाथचक्रांगःपतितावाथवायसः ॥ ३८ ॥ विसिस्मापयिषुःपातैराचक्षाणोत्मनःक्रियाः ॥ अथकाकस्यचित्राणिपतितानिमुहुर्मुहुः ॥ ३९ ॥ दृष्ट्वाप्रमुदिताःकाकाविनेदुरधिकैःस्वरैः ॥ हंसांश्चावहसंतिस्मप्रावदन्नप्रियाणिच ॥ ४० ॥ उत्पत्योत्पत्यचमुहुर्मुहूर्तमितिचेतिच ॥ वृक्षाग्रेभ्यःस्थलेभ्यश्चनिपतंत्युत्पतंतिच ॥ ४१ ॥ कुर्वाणाविविधान्रावानाशंसंतोजयंतथा ॥ हंसस्तुमृदुनैकेनविक्रांतुमुपचक्रमे ॥ ४२ ॥ प्रत्यहीयतकाकाच्चमुहूर्तमिवमारिष ॥ अवमन्यचहंसांस्तानिदंवचनमब्रुवन् ॥ ४३ ॥ योसावुत्पतितोहंसःसोसावेवंप्रहीयते ॥ अथहंसःसतच्छ्रुत्वाप्रापतत्पश्चिमांदिशं ॥ ४४ ॥ उपर्युपरिवेगेनसागरंमकरालयं ॥ ततोभीःप्राविशत्काकंतदातत्रविचेतसं ॥ ४५ ॥ द्वीपद्रुमानपश्यंतंनिपातार्थेश्रमान्वितं ॥ निपतेयंक्वनुश्रांतइतितस्मिन्जलार्णवे ॥ ४६ ॥ अविषह्यःसमुद्रोहिबहुसत्वगणालयः ॥ महासत्वशतोद्भासीनभसोपिविशिष्यते ॥ ४७ ॥ गांभीर्याद्धिसमुद्रस्यनविशेषंहिसूतज ॥ दिगंबरांभसःकर्णसमुद्रस्थाविदुर्जनाः ॥ ४८ ॥ विदूरपातात्तोयस्यकिंपुनःकर्णवायसः ॥ अथहंसोप्यतिक्रम्यमुहूर्तमितिचेतिच ॥ ४९ ॥ अवेक्षमाणस्तंकाकंनाशक्नोपसर्पितुं ॥ अतिक्रम्यचचक्रांगःकाकंतंसमुदैक्षत ॥ ५० ॥ यावद्गत्वापतत्येषकाकोमामितिचिंतयन् ॥ ततःकाकोभृशंश्रांतोहंसमभ्यागमत्तदा ॥ ५१ ॥ तंतथाहीयमानंतुहंसोदृष्ट्वाब्रवीदिदं ॥ उज्जिहीर्षुर्निमज्जंतंस्मरन्सत्पुरुषव्रतं ॥ ५२ ॥ ॥ हंसउवाच ॥ ॥ बहूनिपतितानित्वमाचक्षाणोमुहुर्मुहुः ॥ पातस्यव्याहरंश्चेदंननोगुह्यंप्रभाषसे ॥ ५३ ॥ किंनामपतितंकाकयत्त्वंपतसिसांप्रतं ॥ जलंस्पृशसिपक्षाभ्यांतुंडेनचपुनःपुनः ॥ ५४ ॥ प्रब्रूहिकतमेतत्रपातेवर्तसिवायस ॥ एह्येहिकाकशीघ्रंत्वमेषत्वांप्रतिपालये ॥ ५५ ॥ ॥ शल्यउवाच ॥ ॥ सपक्षाभ्यांस्पृशन्नार्त्तस्तुंडेनचजलंतदा ॥ दृष्टोहंसेनदुष्टात्मन्निदंहंसंततोब्रवीत् ॥ ५६ ॥ अपश्यन्नंभसःपारंनिपतंश्चश्रमान्वितः ॥ पातवेगप्रमथितोहंसंकाकोब्रवीदिदं ॥ ५७ ॥ वयंकाकाःकुतोनामचरामःकाकवाशिकाः ॥ हंसप्राणैःप्रपद्येत्वामुदकांतंनयस्वमां ॥ ५८ ॥ सपक्षाभ्यांस्पृशन्नार्त्तस्तुंडेनचमहार्णवे ॥ काकोदृढपरिश्रांतःसहसानिपपातह ॥ ५९ ॥

त्याकाशोपमा समुद्रस्यसंबंधिनस्तोयस्य ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ अपसर्पितुंत्यक्तुमागंतुंदयावशत्वान्नाशकत् ॥ ५० ॥ मामनुलक्ष्येतिशेषः ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ दुष्टात्मन्नितिकर्णसंबोधनं ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ काकवाशिकाःकाकाइतिवाशंतःशब्दंकुर्वंतः ॥ ५८ ॥ ५९ ॥

॥६०॥ ६१॥ ६२॥ ६३॥ त्मानंआत्मनं॥ ६४॥६५॥ ६६॥ ६७॥ ६८॥ ६९॥ ७०॥ ७१॥ ७२॥ ७३॥ ७४॥७५॥ ७६॥ ७७॥ ७८॥७९॥८०॥ ८१॥८२॥८३॥ ८४॥८५॥

सागरांभसितंदृष्ट्वापतितंदीनचेतसं॥ म्रियमाणमिदंकाकंहंसोवाक्यमुवाचह॥ ६०॥ शतमेकंचपातानांपताम्यहमनुस्मर॥ श्लाघमानस्त्वमात्मानंकाकभा
षितवानसि॥ ६१॥ सत्वमेकशतंपातंपतन्नभ्यधिकोमया॥ कथमेवंपरिश्रांतःपतितोसिमहार्णवे॥ ६२॥ प्रत्युवाचततःकाकःसीदमानइदंवचः॥ उपरिष्टं
तदाहंसमभिवीक्ष्यप्रसादयन्॥ ६३॥ ॥काकउवाच॥ ॥उच्छिष्टदर्पितोहंसमन्येत्मानंसुपर्णवत्॥ अवमन्यबहूंश्चाहंकाकानन्यांश्चपक्षिणः॥ ६४॥
प्राणैर्हंसप्रपद्येत्वांद्वीपांतंप्रापयस्वमां॥ यद्यहंस्वस्तिमान्हंसस्वंदेशंप्राप्नुयांविभो॥ ६५॥ नकंचिदवमन्येहमापदोमांसमुद्धर॥ तमेवंवादिनंदीनंविलपंतमचे
तनं॥ ६६॥ काककाकेतिवाशंतंनिमज्जंतंमहार्णवे॥ कृपयादायहंसस्तंजलक्लिन्नंसुदुर्दशं॥ ६७॥ पद्भ्यामुत्क्षिप्यवेगेनपृष्ठमारोपयच्छनैः॥ आरोप्यपृष्ठंहंस
स्तंकाकंतूर्णंविचेतनं॥ ६८॥ आजगामपुनर्द्वीपंस्पर्धयापेततुर्यतः॥ संस्थाप्यतंचापिपुनःसमाश्वास्यचखेचरं॥ ६९॥ गतोयथेप्सितंदेशंहंसोमनइवाशुगः॥
एवमुच्छिष्टपुष्टःसकाकोहंसपराजितः॥ ७०॥ बलंवीर्यंमहत्कर्णत्यक्त्वाक्षांतिमुपागतः॥ उच्छिष्टभोजनःकाकोयथावैश्यकुलेपुरा॥ ७१॥ एवंत्वमुच्छिष्टभृ
तोधार्त्तराष्ट्रैर्नसंशयः॥ सदृशान्श्रेयसश्चापिसर्वान्कर्णावमन्यसे॥ ७२॥ द्रोणद्रौणिकृपैर्गुप्तोभीष्मेणान्यैश्चकौरवैः॥ विराटनगरेपार्थमेकंकिंनावधीस्तदा
॥ ७३॥ यत्रव्यस्ताःसमस्ताश्चनिर्जिताःस्थकिरीटिना॥ सृगालाइवसिंहेनक्वतेवीर्यमभूत्तदा॥ ७४॥ भ्रातरंनिहतंदृष्ट्वासमरेसव्यसाचिना॥ पश्यतांकुरुवी
राणांप्रथमंत्वंपलायितः॥ ७५॥ तथाद्वैतवनेकर्णगंधर्वैःसमभिद्रुतः॥ कुरून्समग्रानुत्सृज्यप्रथमंत्वंपलायितः॥ ७६॥ हत्वाजित्वाचगंधर्वांश्चित्रसेनमुखान्र
णे॥ कर्णदुर्योधनंपार्थःसभार्यंसममोक्षयत्॥ ७७॥ पुनःप्रभावःपार्थस्यपौराणःकेशवस्यच॥ कथितःकर्णरामेणसभायांराजसंसदि॥ ७८॥ सततंचत्वम
श्रौषीर्वचनंद्रोणभीष्मयोः॥ अवध्यौवदतःकृष्णौसन्निधौचमहीक्षितां॥ ७९॥ कियत्तत्तत्त्ववक्ष्यामियेनयेनधनंजयः॥ त्वत्तोतिरिक्तःसर्वेभ्योभूतेभ्योब्राह्म
णोयथा॥ ८०॥ इदानीमेवद्रष्टासिप्रधानेस्यंदनेस्थितौ॥ पुत्रंचवसुदेवस्यकुंतीपुत्रंचपांडवं॥ ८१॥ यथाश्रयतचक्रांगंवायसोबुद्धिमास्थितः॥ तथाश्रयस्व
वार्ष्णेयंपांडवंचधनंजयं॥ ८२॥ यदात्वंयुधिविक्रांतौवासुदेवधनंजयौ॥ द्रष्टास्येकरथेकर्णतदानैवंवदिष्यसि॥ ८३॥ यदाशरशतैःपार्थोदर्पंतववधिष्यति॥
तदात्वमंतरंद्रष्टाआत्मनश्चार्जुनस्यच॥ ८४॥ देवासुरमनुष्येषुप्रख्यातौयौनरोत्तमौ॥ तौमावमंस्थामौर्ख्यात्त्वंखद्योतइवरोचनौ॥ ८५॥

॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेएकचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४१ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ मद्रेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ चेलिवान्चलितवान् ॥ ६ ॥ ७ ॥ सूतोपधौसूतत्वपि

सूर्याचंद्रमसौयद्वत्तद्वदर्जुनकेशवौ ॥ प्राकाश्येनाभिविख्यातौत्वंतुखद्योतवन्नृषु ॥ ८६ ॥ एवंविद्वन्मावमंस्थाःसूतपुत्राच्युतार्जुनौ ॥ नृसिंहौतौमहात्मानौजोषमास्वविकत्थने ॥ ८७ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिकर्णशल्यसंवादेहंसकाकीयोपाख्यानेएकचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४१ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ मद्राधिपस्याधिरथिर्महात्मावचोनिशम्याप्रियमप्रतीतः ॥ उवाचशल्यंविदितंममैतद्यथाविधावर्जुनवासुदेवौ ॥ १ ॥ शौरेरथंवाहयतोर्जुनस्यबलंमहास्त्राणिचपांडवस्य ॥ अहंविजानामियथावदद्यपरोक्षभूतंतवतत्तुशल्य ॥ २ ॥ तौचाप्यहंशस्त्रभृतांवरिष्ठौव्यपेतभीर्योधयिष्यामिकृष्णौ ॥ संतापयत्यभ्यधिकंतुरामाच्छापोद्यमांब्राह्मणसत्तमाच्च ॥ ३ ॥ अवसंवैब्राह्मणच्छद्मनाहंरामेपुरादिव्यमस्त्रंचिकीर्षुः ॥ तत्रापिमेदेवराजेनविघ्नोहितार्थिनाफाल्गुनस्यैवशल्य ॥ ४ ॥ कृतोविभेदेनममोरुमेत्यप्रविश्यकीटस्यतनुंविरूपां ॥ ममोरुमेत्यप्रबिभेदकीटःसुप्तेगुरौतत्रशिरोनिधाय ॥ ५ ॥ ऊरुप्रभेदाच्चमहान्बभूवशरीरतोमेघनशोणितौघः ॥ गुरोर्भयाच्चापिनचेलिवानहंततोविबुद्धोददृशेसविप्रः ॥ ६ ॥ सधैर्ययुक्तंप्रसमीक्ष्यमांवैनत्वंविप्रःकोसिसत्यंवदेति ॥ तस्मैतदात्मानमहंयथावदाख्यातवान्सूतवदेत्यशल्य ॥ ७ ॥ समांनिशम्याथमहातपस्वीसंशप्तवान्रोषपरीतचेताः ॥ सूतोपधावाप्तमिदंतवास्त्रंनकर्मकालेप्रतिभास्यतित्वां ॥ ८ ॥ अन्यत्रतस्मात्तवमृत्युकालादब्राह्मणेब्रह्मनहिध्रुवंस्यात् ॥ तदद्यपर्याप्तमतीवचास्त्रमस्मिन्संग्रामेतुमुलेऽतीवभीमे ॥ ९ ॥ योयंशल्यभरतेषूपपन्नःप्रकर्षणःसर्वहरोतिभीमः ॥ सोभिमन्येक्षत्रियाणांप्रवीरान्प्रतापिताबलवान्वैविमर्दः ॥ १० ॥ शल्योग्रधन्वानमहंवरिष्ठंतरस्विनंभीममसत्यवीर्यं ॥ सत्यप्रतिज्ञंयुधिपांडवेयंधनंजयंमृत्युमुखंनयिष्ये ॥ ११ ॥ अस्त्रंततोन्यत्प्रतिपन्नमद्ययेनक्षेप्स्येसमरेशत्रुपूगान् ॥ प्रतापिनंबलवंतंकृतास्त्रंतमुग्रधन्वानममितौजसंच ॥ १२ ॥ क्रूरंशूरंरौद्रममित्रसाहंधनंजयंसंयुगेऽहंहनिष्ये ॥ अपांपतिर्वेगवानप्रमेयोनिमज्जयिष्यन्बहुलाःप्रजाश्च ॥ १३ ॥ महावेगंसंकुरुतेसमुद्रोवेलाचैनंधारयत्यप्रमेयं ॥ प्रमुंचंतंबाणसंघानमेयान्मर्मच्छिदोवीरहणःसुपत्रान् ॥ १४ ॥ कुंतीपुत्रंयत्रयोत्स्यामियुद्धेज्याकर्षतामुत्तममद्यलोके ॥ एवंबलेनातिबलंमहास्त्रंसमुद्रकल्पंसुदुरापमुग्रं ॥ १५ ॥ शरौघिणंपार्थिवान्मज्जयंतंवेलेवपार्थमिषुभिःसंसहिष्ये ॥ अद्याहवेयस्यनतुल्यमन्यंमन्येमनुष्यंधनुराददानं ॥ १६ ॥

धाननिमित्तं कर्मकालेस्वप्रतिज्ञारक्षणकाले ॥ ८ ॥ पर्याप्तंसमाप्तंविस्तृतमित्यर्थः ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ अस्त्रंततोरामदत्तादस्त्रादन्यत्प्रतिपन्नंप्राप्तंअहिबाणाख्यमित्यर्थः ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥

मेमांप्रतिएष्यति ॥ १७ ॥ अस्त्रैरस्त्रतुल्यैः ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ खांडवेखांडवदाहे ॥ २४॥२५॥२६॥२७॥२८॥२९ ॥ आर्जवेकर्त्तव्येसति ॥ ३० ॥ अहंसिद्धिकांक्षमाणोस्मि
त्वंतुतन्मन्यसेयत्रऐकांत्यंसख्यंनास्ति अस्मत्पक्षीयोप्यन्यत्रस्नेहवानसीत्यर्थः तदेवाह मित्रमिति मिदयतिमेदयतिवास्नेहार्थान्मिंदेर्मिदेर्वामित्रमितिरूपं नंदतेरित्यत्रमदतेरितिपाठः मदीहर्षेइत्यस्यवारूपं

सुरासुरान्युधिवैयोजयेततेनाद्यमेपश्ययुद्धंसुघोरं ॥ अतीवमानीपांडवोयुद्धकामोत्यमानुषैरेष्यतिमेमहास्त्रैः ॥ १७ ॥ तस्यास्त्रमस्त्रैःप्रतिहत्यसंख्येबाणोत्तमैः पातयिष्यामिपार्थं ॥ सहस्ररश्मिप्रतिमंज्वलंतंदिशश्चसर्वाःप्रतपंतमुग्रं ॥ १८ ॥ तमोनुदंमेघइवातिमात्रंधनंजयंछादयिष्यामिबाणैः ॥ वैश्वानरंधूमशिखंज्वलंतंतेजस्विनंलोकमिमंदहंतं ॥ १९ ॥ पर्जन्यभूतःशरवर्षैर्यथाग्निंतथापार्थंशमयिष्यामियुद्धे ॥ आशीविषंदुर्धरमप्रमेयंसुतीक्ष्णदंष्ट्रंज्वलनप्रभावं ॥ २० ॥ क्रोधप्रदीप्तंत्वहितंमहांतंकुंतीपुत्रंशमयिष्यामिभल्लैः ॥ प्रमाथिनंबलवंतंप्रहारिणंप्रभंजनंमातरिश्वानमुग्रं ॥ २१ ॥ युद्धेसहिष्येहिमवानिवाचलोधनंजयंक्रुद्धमसृष्यमाणं ॥ विशारदंरथमार्गेषुशक्तंधुर्यंनित्यंसमरेषुप्रवीरं ॥ २२ ॥ लोकेवरंसर्वधनुर्द्धराणांधनंजयंसंयुगेसंसहिष्ये ॥ अद्याहवेयस्यनतुल्यमन्यंमन्येमनुष्यंधनुराददानं ॥ २३ ॥ सर्वामिमांयःपृथिवींविजिग्येतेनप्रयोद्धास्मिसमेत्यसंख्ये ॥ यःसर्वभूतानिसदैवकानिप्रस्थेजयत्खांडवेसव्यसाची ॥ २४ ॥ कोजीवितंरक्षमाणोहितेनयुयुत्सेद्वैमानुषोमाम्रतेन्यः ॥ मानीकृतास्त्रःकृतहस्तयोगोदिव्यास्त्रविच्छ्वेतहयःप्रमाथी ॥ २५ ॥ तस्याहमद्यातिरथस्यकायाच्छिरोहरिष्यामिशितैःपृषत्कैः ॥ योत्स्याम्येनंशल्यधनंजयंवैमृत्युंपुरस्कृत्यरणेजयंवा ॥ २६ ॥ अन्योहिनत्वेकरथेनमर्त्योयुध्येतयःपांडवमिंद्रकल्पं ॥ तस्याहवेपौरुषंपांडवस्यब्रूयांत्वष्टःसमितौक्षत्रियाणां ॥ २७ ॥ किंत्वंमूर्खःप्रसभंमूढचेताममावोचःपौरुषंफाल्गुनस्य ॥ अप्रियोयःपुरुषोनिष्ठुरोहिक्षुद्रःक्षेप्ताक्षमिणश्चाक्षमावान् ॥ २८ ॥ हन्यामहंत्वादृशानांशतानिक्षमाम्यहंक्षमयाकालयोगात् ॥ अवोचस्त्वंपांडवार्थेप्रियाणिप्रधर्षयन्मांमूढवत्पापकर्मन् ॥ २९ ॥ मयार्जवेजिह्ममतिर्हतस्त्वंमित्रद्रोहीसाप्तपदंहिमैत्रं ॥ कालस्त्वयंप्रत्युपयातिदारुणोदुर्योधनोयुद्धमुपागमद्यत् ॥ ३० ॥ अस्यार्थसिद्धिंत्वभिकांक्षमाणस्तन्मन्यसेयत्रनैकांत्यमस्ति ॥ मित्रंमिदेर्नंदतेःप्रीयतेर्वासंत्रायतेर्मिनुतेर्मोदतेर्वा ॥ ३१ ॥

मादयतितर्पयतीतिवामादयतेर्मित्रं मिदतेस्त्राणार्थस्यवामिदेरिदंरूपं नंदयतेःप्रीयतेःसंत्रायतेर्वाऽर्थेवर्त्तमानस्यमिदेर्मित्रमितिवार्थः मिनुतेमानंकरोतिसर्वंहितमस्यसंगृह्णातीतिवामोदतेऽस्यसुखेनेतिवामित्रमित्येतेऽर्थामयिसंतीत्यर्थः ॥ ३१ ॥

शत्रुरिति शदेःशातनार्थात्शास्तेःशासनार्थात्श्यतेस्तनूकरणार्थात्श्र्णातेर्हिंसार्थात्श्वसतेरुच्छ्वासार्थादंतर्भावितण्यर्थात्सीदतेःसूदतेर्वादंत्यस्थानेतालव्यस्योपसर्जनात्शत्रुरितिशब्दउत्पन्नस्तदर्थश्चसर्वस्त्व
यस्तीत्यर्थः ॥ ३२ ॥ दुर्योधनस्यतवममचप्रीतिर्जयलाभेनयशसश्चप्राप्तिस्त्रयाणामपिईश्वरप्रीतिःस्वधर्माचरणेनेत्यर्थः ॥ ३३ ॥ अस्त्राणीति कालेऽस्त्रंनप्रतिभास्यतीतिपूर्वमुक्त्वाप्यावेशात्स्वस्यविद्यमा

ब्रवीमितेसर्वमिदंममास्तितच्चापिसर्वंममवेत्तिराजा॥ शत्रुःशदेःशासतेर्वाश्यतेर्वाश्र्णातेर्वाश्वसतेःसीदतेर्वा॥३२॥ उपसर्गाद्बहुधासूदतेश्चप्रायेणसर्वंत्वयि
तच्चमह्यं ॥दुर्योधनार्थंतवचप्रियार्थंयशोर्थमात्मार्थमपीश्वरार्थं॥ ३३ ॥ तस्मादहंपांडववासुदेवौयोत्स्येयत्नात्कर्मतत्पश्यमेऽद्य ॥ अस्त्राणिपश्याद्यममोत्त
मानिब्राह्माणिदिव्यान्यथमानुषाणि॥ ३४ ॥ आसादयिष्याम्यहमुग्रवीर्यंद्विपोद्विपंमत्तमिवातिमत्तः॥ अस्त्रंब्राह्मंमनसायद्ध्यजेयंक्षेप्स्येपार्थायाप्रमेयंजया
य॥ तेनापिमेनैवमुच्येतयुद्धेनचेत्पतेद्विषमेमेऽद्यचक्रं॥ ३५॥ वैवस्वताद्दंडहस्ताद्वरुणाद्वापिपाशिनः॥ सगदाद्वाधनपतेःसवज्राद्वापिवासवात्॥ अन्यस्मादपि
कस्माच्चिदमित्रादाततायिनः ॥ ३६ ॥ इतिशल्यविजानीहियथानाहंबिभेम्यतः॥ तस्मान्नमेभयंपार्थान्नापिचैवजनार्दनात् ॥ ३७ ॥ सहयुद्धंहिमेताभ्यांसां
परायेभविष्यति ॥ कदाचिद्धिजयस्याहमस्त्रहेतोरटन्नृप॥३८॥अज्ञानाद्धिक्षिपन्बाणान्घोररूपान्भयानकान्॥ होमधेन्वावत्समस्यप्रमत्तइषुणाऽहनं॥३९॥
चरंतंविजनेशल्यततोनुव्याजहारमां ॥ यस्मात्त्वयाप्रमत्तेनहोमधेन्वाहतःसुतः॥ ४० ॥ श्वभ्रेतेपततांचक्रमितिमांब्राह्मणोब्रवीत्॥ युध्यमानस्यसंग्रामेप्राप्त
स्यैकायनंभयं ॥ ४१ ॥ तस्माद्बिभेमिबलवद्ब्राह्मणव्याहृतादहं॥ एतेहिसोमराजानईश्वराःसुखदुःखयोः ॥ ४२॥ अदांतस्मैगोसहस्रंबलीवर्दांश्चषट्शतान्॥
प्रसादंनलभेशल्यब्राह्मणान्मद्रकेश्वर॥ ४३॥ ईषादंतान्सप्तशतान्दासीदासशतानिच॥ ददतोद्विजमुख्योमेप्रसादंनचकारसः॥ ४४॥ कृष्णानांश्वेतवत्सानां
सहस्राणिचतुर्दश॥ आहरंनलभेतस्मात्प्रसादंद्विजसत्तमात्॥ ४५॥ ऋद्धंगृहंसर्वकामैर्यच्चमेवसुकिंचन ॥ तत्सर्वमस्मैसत्कृत्यप्रयच्छामिनचेच्छति॥ ४६॥
ततोब्रवीन्मांयाचंतमपराधंप्रयत्नतः ॥ व्याहृतंयन्मयासूततत्तथानतदन्यथा॥४७॥ अनृतोक्तंप्रजांहन्यात्ततःपापमवाप्नुयां॥ तस्माद्धर्माभिरक्षार्थंनानृतंव
क्तुमुत्सहे॥ ४८॥ मात्वंब्रह्मगतिंहिंस्याःप्रायश्चित्तंकृतंत्वया॥ मद्वाक्यंनानृतंलोकेकश्चित्कुर्यात्समाप्नुहि॥ ४९॥

नामस्त्रसंपदमभिप्रेत्याह ब्राह्माणिब्रह्मशिरआदीनि दिव्यानिऐंद्रवारुणगांधर्वादीनि मानुषाणिभौमानिदिव्यधनुरादीनि॥ ३४॥ अस्त्रमिति यत्यदि हिप्रसिद्धंक्षेप्स्येतर्हिनैवमुच्येतशत्रुःपरंतुयदिचक्रंविषमे
नपतेदित्ययमपिद्वितीयोदोषोदर्शितः ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ अहनंहतवानस्मि ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ समाप्नुहिशापमनुभवस्वेत्यर्थः ॥ ४९ ॥

॥ ५० ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेद्वाचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४२ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ततःअनंतरंशल्येनवक्तव्यंवचःसंनिवार्यस्वयमेवाहेत्यर्थः ॥१॥२॥३॥४॥५॥६॥ सखिभावःसारथ्ये नोपकारकत्वं सौहार्दमदीयाक्षमा मित्रस्यदुर्योधनस्यभावःइष्टसिद्धिःहेतुरित्यर्थः ॥ ७ ॥ एतदेवत्रयंव्याचष्टे राज्ञश्चेत्यादिना ॥ ८ ॥ कृतइति शल्यसहस्रतुल्योहमेवास्मीत्यर्थः ॥९॥ ॥ इतिकर्णप०नै०

इत्येतत्तेमयाप्रोक्तंक्षिप्तेनापिसुहृत्तया ॥ जानामित्वांविक्षिपंतंजोषमास्वोत्तरंश्टणु ॥ ५० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिकर्णशल्यसंवादेद्वाचत्वारिंशोध्यायः ॥ ४२ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ ततःपुनर्महाराजमद्रराजमरिंदमः ॥ अभ्यभाषतराधेयःसंनिवार्योत्तरंवचः ॥ १ ॥ यत्त्वंनिदर्शनार्थंमांशल्यजल्पितवानसि ॥ नाहंशक्यस्त्वयावाचाविभीषयितुमाहवे ॥२॥ यदिमांदेवताःसर्वायोधयेयुःसवासवाः ॥ तथापिमेभयंनस्यात्किमुपार्थात्सकेशवात् ॥३॥ नाहंभीषयितुंशक्योवाङ्मात्रेणकथंचन ॥ अन्यंजानीहियःशक्यस्त्वयाभीषयितुंरणे ॥४॥ नीचस्यबलमेतावत्पारुष्यंयत्त्वमात्थमां ॥ अशक्तोमद्गुणान्वक्तुंवल्गसेबहुदुर्मते ॥ ५ ॥ नहिकर्णःसमुद्भूतोभयार्थमिहमद्रक ॥ विक्रमार्थमहंजातोयशोर्थंचतथात्मनः ॥ ६ ॥ सखिभावेनसौहार्दान्मित्रभावेनचैवहि ॥ कारणैस्त्रिभिरेतैस्त्वंशल्यजीवसिसांप्रतं ॥ ७ ॥ राज्ञश्चधार्तराष्ट्रस्यकार्यंसुमहदुद्यतं ॥ मयितच्चाहितंशल्यतेनजीवसिमेक्षणं ॥ ८ ॥ कृतश्चसमयःपूर्वंक्षंतव्यंविप्रियंतव ॥ ऋतेशल्यसहस्रेणविजयेयमहंपरान् ॥ मित्रद्रोहस्तुपापीयानितिजीवसिसांप्रतं ॥ ९ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिकर्णशल्यसंवादेत्रिचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ शल्यउवाच ॥ ॥ ननुप्रलापाःकर्णैतेयान्ब्रवीषिपरान्प्रति ॥ ऋतेकर्णसहस्रेणशक्याजेतुंपरेयुधि ॥ १ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ तथाब्रुवंतंपरुषंकर्णोमद्राधिपंतदा ॥ परुषंद्विगुणंभूयःप्रोवाचाप्रियदर्शनं ॥२॥ ॥ कर्णउवाच ॥ ॥ इदंतुतेत्वमेकाग्रःश्टणुमद्रजनाधिप ॥ संनिधौधृतराष्ट्रस्यप्रोच्यमानंमयाश्रुतं ॥ ३ ॥ देशांश्चविविधांश्चित्रान्पूर्ववृत्तांश्चपार्थिवान् ॥ ब्राह्मणाःकथयंतिस्मधृतराष्ट्रनिवेशने ॥४॥ तत्रवृद्धःपुरावृत्ताःकथाःकश्चिद्द्विजोत्तमः ॥ वाहीकदेशंमद्रांश्चकुत्सयन्वाक्यमब्रवीत् ॥ ५ ॥ बहिष्कृताहिमवतागंगयाचबहिष्कृताः ॥ सरस्वत्यायमुनयाकुरुक्षेत्रेणचापिय ॥ ६ ॥ पंचानांसिंधुषष्ठानांनदीनांयेंतराश्रिताः ॥ तान्धर्मबाह्यानशुचीन्वाहीकानपिवर्जयेत् ॥ ७ ॥ गोवर्धनोनामवटःसुभद्रंनामचत्वरं ॥ एतद्राजकुलद्वारमाकुमारात्स्मराम्यहम् ॥ ८ ॥

भारतभा०त्रिचत्वारिंशोध्यायः ॥ ४३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ नन्विति कर्णसहस्रेणविनापिपरेजेतुंशक्याःमयेतिशेषः कर्णसहस्रतुल्योहमेकएवास्मीतिभावः ॥ १ ॥ भूयःद्विगुणंअधिकगुणं ॥२॥३॥४॥ ॥ ५ ॥ ६ ॥ पंचानांवक्ष्यमाणानां सिंधुःषष्टीयासां अंतरमवकाशमाश्रिताः ॥ ७ ॥ गोवर्धनःगवांछेदनस्थानं सुभद्रंचत्वरंसुराभांडाश्रयभूतं एतदुभयंराजकुलस्यराजगृहद्वारस्योपलक्षणं ॥ ८ ॥

॥ ९ ॥ वृत्तंचरित्रं ॥१०॥ धानाभृष्टयवाः गौड्यासवंसुराविशेषं वाट्यंयवान्नं क्रीतान्नंवा वाटोवृतौचमार्गेचवरंडेंगान्नभेदयोरितिविश्वः स्वार्थेष्यञ् आशिनःभक्षणशीलाः ॥ ११ ॥ वप्रेषुप्राकारभित्तिषु ॥ १२ ॥ अवर्गीतैः भगलिंगादिविगीतशब्दैः अनावृताःस्वपरपुरुषविवेकहीनाः कामचारायथेष्टचारिण्यः ॥ १३ ॥ सूक्तानिविनोदवचनानि हेहतेभोलिंगताडितेइत्याक्रोशेद्वित्वं संधिश्छांदसः स्वामिह

कार्येणात्यर्थगूढेनवाहीकेषूषितंमया॥ ततएषांसमाचारःसंवासाद्विदितोमम॥ ९ ॥ शाकलंनामनगरमापगानामनिम्नगा ॥ जर्त्तिकानामवाहीकास्तेषांवृत्तं सुनिंदितं॥ १० ॥ धानागौड्यासवंपीत्वागोमांसंलशुनैःसह॥ अपूपमांसवाट्यानामाशिनःशीलवर्जिताः ॥ ११ ॥ गायंत्यथचनृत्यंतिस्त्रियोमत्ताविवाससः॥ नगरागारवप्रेषुबहिर्माल्यानुलेपनाः॥ १२ ॥ मत्तावगीतैर्विविधैःखरोष्ट्रनिनदोपमैः॥ अनावृतामैथुनेताःकामचाराश्चसर्वशः॥ १३॥ आहुरन्योन्यसूक्तानि प्रब्रुवाणामदोत्कटाः॥ हेहतेहेहतेत्येवंस्वामिभर्तृहतेतिच ॥ १४ ॥ आक्रोशंत्यःप्रनृत्यंतिव्रात्याःपर्वस्वसंयताः॥ तासांकिलावलिप्तानांनिवसन्कुरुजांगले॥१५॥ कश्चिद्वाहीकदुष्टानांनातिहृष्टमनाजगौ॥ सानूनंबृहतीगौरीसूक्ष्मकंबलवासिनी॥ १६॥ मामनुस्मरतीशेतेवाहीकंकुरुजांगले॥ शतद्रुकामहंतीर्त्वातांचरम्या मिरावतीं॥ १७॥ गत्वास्वदेशंद्रक्ष्यामिस्थूलशंखाःशुभाःस्त्रियः॥ मनःशिलोज्वलापांग्योगौर्यस्त्रिककुदांजनाः ॥ १८॥ कंबलाजिनसंवीताःक्रंदंत्यःप्रियदर्शनाः॥ मृदंगानकशंखानांमर्दलानांचनिःस्वनैः॥ १९ ॥ खरोष्ट्राश्वतरैश्चैवमत्तायास्यामहेसुखं॥ शमीपीलुकरीराणांवनेषुसुखवर्त्मसु॥ २० ॥ अपूपान्सक्तुपिंडांश्चप्राश्नंतोमथितान्वितान्॥ पथिसुप्रबलाभूत्वाकदासंपततोध्वगान्॥ २१॥ चेलापहारंकुर्वाणास्ताडयिष्यामभूयसः॥ एवंशीलेषुव्रात्येषुवाहीकेषुदुरात्मसु॥२२॥कश्चेतयानोनिवसेन्मुहूर्त्तमपिमानवः॥ईदृशाब्राह्मणेनोक्तावाहीकामोघचारिणः॥ २३॥ येषांषड्भागहर्तात्वमुभयोःशुभपापयोः॥ इत्युक्त्वाब्राह्मणः साधुरुत्तरंपुनरुक्तवान्॥ २४॥ वाहीकेष्वविनीतेषुप्रोच्यमानंनिबोधतत्॥ तत्रस्मराक्षसीगीतिःसदाकृष्णचतुर्दशीं ॥ २५॥ नगरेशाकलेस्फीतेआहत्यनिशि दुंदुभिं॥कदावाहेयिकागाथाःपुनर्गास्यामिशाकले॥ २६॥ गव्यस्यतृप्तामांसस्यपीत्वागौडंसुरासवं॥ गौरीभिःसहनारीभिर्बृहतीभिःस्वलंकृता ॥ २७॥ पलांडुगंडूषयुतान्खादंतीचैडकान्बहून्॥ वाराहंकौक्कुटंमांसंगव्यंगार्दभमौष्ट्रिकं ॥ २८ ॥

तेभर्तृहतेइतिचतद्वत् ॥ १४ ॥ पर्वसुउत्सवदिनेषु आक्रोशंत्यःगालयंत्यः तासांपतिरितिशेषः ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७॥ १८ ॥ १९ ॥ खरादियानैः ॥ २० ॥ मथितंतक्रं ॥ २१ ॥ भूयसःबहून् ॥२२॥२३॥ ॥ २४ ॥ २५ ॥ वहोवृषभस्तस्येदंवधपर्ववाहंतत्रोचितावाहेयिकागाथागीतीः ॥ २६ ॥ २७ ॥ खादंतीबलिरूपानूएडकान्मेषान् वाराहंविड्वराहजं ॥ २८ ॥

शाकलाःशाकलपुरवासिनः ॥२९॥३०॥३१॥ गिरेर्हिमाद्रेः ॥ ३२ ॥ व्रात्यानामुपनयनादिसंस्कारहीनानां दासमीयानांदसमदेशोद्भवानां दासंग्रहशूद्रंमिमतेमानयंतिमैथुनार्थिन्यस्तादासम्यस्तज्जानांदास
मीयानांवा ॥ ३३ ॥३४ ॥ कुंडेषुमहोदरपात्रेषु ॥३५॥३६॥ सर्वमन्नमदनीयंक्षीरंचभोजनंयेषांते ॥३७॥३८॥ युगंधरेनगरेऔष्ट्रादिकमपिक्षीरंपीयतेभक्ष्याभक्ष्यविवेकाभावात्तत्रावश्यमभक्ष्यभक्षणमापत

ऐडंचयेनखादंतितेषांजन्मनिरर्थकं॥ इतिगायंतियेमत्ताःसीधुनाशाकलाश्रये ॥ २९ ॥ सबालवृद्धाःक्रंदंतस्तेषुधर्मःकथंभवेत्॥ इतिशल्यविजानीहिहंतभूयो
ब्रवीमिते ॥ ३० ॥ यदन्योप्युक्तवानस्मान्ब्राह्मणःकुरुसंसदि ॥ पंचनद्योवहंत्येतायत्रपीलुवनान्युत ॥ ३१ ॥ शतद्रुश्चविपाशाचतृतीयैरावतीतथा॥ चंद्रभा
गावितस्ताचसिंधुषष्ठावहिर्गिरेः॥ ३२ ॥ आरट्टानामतेदेशानष्टधर्मानतान्व्रजेत्॥ व्रात्यानांदासमीयानांवाहीकानामयज्वनां ॥ ३३ ॥ नदेवाःप्रतिगृह्णंतिपि
तरोब्राह्मणास्तथा॥ तेषांप्रनष्टधर्माणांवाहीकानामितिश्रुतिः॥ ३४ ॥ ब्राह्मणेनतथाप्रोक्तंविदुषासाधुसंसदि ॥ काष्ठकुंडेषुवाहीकाम्न्नमयेषुचभुंजते ॥ ३५॥
सक्तुमद्यावलिप्तेषुश्वावलीढेषुनिर्घृणाः॥ आविकंचौष्ट्रिकंचैवक्षीरंगार्दभमेवच ॥ ३६ ॥ तद्विकारांश्चवाहीकाःखादंतिचपिबंतिच ॥ पुत्रसंकरिणोजाल्माःसर्वा
न्नक्षीरभोजनाः ॥ ३७ ॥ आरट्टानामवाहीकावर्जनीयाविपश्चिता ॥ हंतशल्यविजानीहिहंतभूयोब्रवीमिते ॥ ३८ ॥ यदन्योप्युक्तवान्मह्यंब्राह्मणःकुरुसंस
दि॥ युगंधरेपयःपीत्वाप्रोष्यचाप्यच्युतस्थले ॥ ३९ ॥ तद्वद्भूतिलयेस्नात्वाकथंस्वर्गंगमिष्यति॥ पंचनद्योवहंत्येतायत्रनिःसृत्यपर्वतात् ॥ ४० ॥ आरट्टानामवा
हीकानतेष्वार्योद्व्यहंवसेत् ॥ वहिश्चनामह्रीकश्चविपाशायांपिशाचकौ ॥ ४१ ॥ तयोरपत्यंवाहीकानैषासृष्टिःप्रजापतेः ॥ तेकथंविविधान्धर्मान्ज्ञास्यंतेहीन
योनयः॥ ४२ ॥ कारस्करान्माहिषकान्कालिंगान्केरलांस्तथा॥ कर्कोटकान्वीरकांश्चदुर्धर्मांश्चविवर्जयेत्॥ ४३ ॥ इतितीर्थानुसर्त्तारंराक्षसीकाचिदब्रवीत्॥
एकरात्रशयीगेहेमहोलूखलमेखला॥ ४४॥ आरट्टानामतेदेशावाहीकंनामतज्जलं॥ ब्राह्मणापसदायत्रतुल्यकालाःप्रजापतेः ॥ ४५ ॥ वेदानतेषांवेद्यश्चयज्ञा
यजनमेवच ॥ व्रात्यानांदासमीयानामन्नंदेवानभुंजते ॥ ४६ ॥ प्रस्थलामद्रगांधाराआरट्टानामतःखशाः ॥ वसातिसिंधुसौवीराइतिप्रायोतिकुत्सिताः
॥ ४७॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिकर्णशल्यसंवादेचतुश्चत्वारिंशोऽध्यायः॥ ४४ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

त्येव एवमच्युतस्थलेनगरेउषितस्यागम्यागमनमवश्यंभावि तादृशानामेवतत्रसत्त्वात्॥३९॥ भूतिलयेहिचंडालब्राह्मणसाधारणएकोजलाशयस्तत्रचस्नातःकथंस्वर्गंगच्छेन्नकथंचिदित्यर्थः ॥४०॥ द्व्यहमित्ये
करात्रवासेनदोषइत्यर्थः॥४१॥४२॥कारस्करादयोदेशाः ॥४३॥ एकरात्रशयीएकरात्रशायिनंब्राह्मणमितिद्वितीयार्थेप्रथमा॥४४॥४५॥४६॥४७॥ ॥इ०क०नै०भारतभा० चतुश्चत्वारिंशोऽध्यायः॥४४॥

हंतेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ इमाअनुभूतपूर्वाःप्रजाःकेनचकेनाप्यर्थकामादिनानिमित्तेनधर्मेणसहनविरुध्यंते नकेनचिदधर्मेणेतिपाठेकेनाप्यधर्मेणैतानविरुध्यंतेनकंचिदप्यधर्मंकृत्वाशास्त्रेणविरुध्यंतेइत्यर्थः ॥ ४ ॥ निशामितंश्रुतं ॥ ५ ॥ ब्राह्मणोभूत्वेत्यादितज्जातीयकर्माचरणनिबंधनं ॥ ६ ॥ ७ ॥ कुलेएकएवविप्रोभवत्यन्येभ्रातरःप्रसृष्टाःसंकीर्णक्रियाइत्यर्थः ॥ ८ ॥ तत्रवाहीकेषु धर्मसंकरकारकोविपर्ययःश्रुतइतिलिंगविपरिणेयं विपर्ययोविहितवैपरीत्यं ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ बंधक्योवेश्याःपंचमेव्यभिचारेबंधक्यः ॥ १२ ॥ नचैवेति उत्तरत्रेदंबंधकीत्वंसर्वत्रानुवर्त्तिष्यते यस्मात्मातुर्धनंदुहिताहरति

॥कर्णउवाच॥ ॥हंतशल्यविजानीहिहंतभूयोब्रवीमिते॥उच्यमानंमयासम्यक्त्वमेकाग्रमनाःशृणु॥१॥ ब्राह्मणःकिलनोगेहमध्यगच्छत्पुराऽतिथिः॥आचारंतत्रसंप्रेक्ष्यप्रीतोवचनमब्रवीत्॥ २ ॥ मयाहिमवतःशृंगमेकेनाध्युषितंचिरं ॥ दृष्टाश्चबहवोदेशानानाधर्मसमावृताः॥ ३॥ नचकेनचधर्मेणविरुध्यंतेप्रजाइमाः ॥ सर्वेहितेब्रुवन्धर्मंयदुक्तंवेदपारगैः॥ ४ ॥ अटतातुततोदेशान्नानाधर्मसमाकुलान्॥ आगच्छतामहाराजवाहीकेषुनिशामितं॥५॥ तत्रवैब्राह्मणोभूत्वाततोभवतिक्षत्त्रियः॥ वैश्यःशूद्रश्चवाहीकस्ततोभवतिनापितः॥ ६॥ नापितश्चततोभूत्वापुनर्भवतिब्राह्मणः॥ द्विजोभूत्वाचतत्रैवपुनर्दासोभिजायते॥७॥ भवंत्येककुलेविप्राःप्रसृष्टाःकामचारिणः॥ गांधारामद्रकाश्चैववाहीकाश्चाल्पचेतसः ॥ ८॥ एतन्मयाश्रुतंतत्रधर्मसंकरकारकं ॥ कृत्स्नामटित्वापृथिवींवाहीकेषुविपर्ययः॥ ९ ॥ हंतशल्यविजानीहिहंतभूयोब्रवीमिते॥ यदप्यन्योब्रवीद्वाक्यंवाहीकानांचकुत्सितं ॥ १० ॥ सतीपुराहृताकाचिदारट्टात्किलदस्युभिः॥ अधर्मतश्चोपयातासातानभ्यशपत्ततः॥ ११ ॥ बालांबंधुमतींयन्मामधर्मेणोपगच्छथ ॥ तस्मान्नार्योभविष्यंतिबंधक्योवैकुलस्यच ॥ १२॥ नचैवास्मात्प्रमोक्षध्वंघोरात्पापान्नराधमाः॥ तस्मात्तेषांभागहराभागिनेयानसूनवः॥ १३॥ कुरवःसहपंचालाःशाल्वामत्स्याःसनैमिषाः॥ कोसलाःकाशपौंड्राश्चकालिंगामागधास्तथा ॥ १४॥ चेदयश्चमहाभागाधर्मंजानंतिशाश्वतं ॥ नानादेशेष्वसंतश्चप्रायोवाह्यनयादृते ॥ १५॥ आमत्स्येभ्यःकुरुपंचालदेश्याआनैमिषाच्चेदयोयेविशिष्टाः॥ धर्मंपुराणमुपजीवंतिसंतोमद्रादृतेपांचनदांश्चजिह्मान् ॥ १६ ॥ एवंविद्वान्धर्मकथासुराजंस्तूष्णींभूतोजडवच्छल्यभूयः॥ त्वंतस्यगोप्ताचजनस्यराजाषड्भागहर्त्ताशुभदुष्कृतस्य॥ १७॥ अथवादुष्कृतस्यत्वंहर्त्तातेषामरक्षिता॥ रक्षितापुण्यभाग्राजाप्रजानांत्वंह्यपुण्यभाक् ॥ १८॥

पितुःपुत्रइतिनियमात् यद्यपिपुत्रीपुत्रश्चद्वावपिजारजौतथापिपितृत्वइवमातृत्वेविसंवादाभावात्दौहित्रएवरिक्थहारीभवतिनपुत्रइतिभावः यतस्तेभगिनीष्वेवापत्यानिजनयंतिनस्वदारेष्वतस्तेषांभागिनेयाभागहराइतिव्याख्यानंप्राचां ॥ १३ ॥ १४ ॥ असंतश्चात्संतश्चवर्ततेपरंतुवाह्यनयादृतेवाहीकनीतिविना तत्रकेवलमसंतएववर्ततइत्यर्थः ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥

पूज्यमानेप्रशस्यमाने ॥ १९ ॥ कृतेकृतयुगेपिधर्मे वाहीकानामितिशेषः सवाहीकस्त्वं ॥ २० ॥ नाभ्यपूजयत्नप्रशंसितवान् ॥ २१॥ २२ ॥ २३॥ २४ ॥ म्लेच्छाःपापरताधर्माधर्मविचारहीनाः म्लेच्छः पापरतेजातिभेदेस्यादपभाषणेइतिविश्वः उष्ट्रिकामृत्तिकाभांडभेदेपिकरभस्त्रियामितिविश्वः औष्ट्रिकःस्नेहभांडजीवीतैलिकइत्यर्थः षंढावर्षवराः राजयाजकाःक्षत्रियस्ययाज्यास्तेषामपियाज्याः राजपुरोहितयाज्यावा ॥ २५॥ २६ ॥ रक्षोपसृष्टेषुरक्षसाउपद्रुतेषु राक्षसरंक्षसांनाशकमिदंराक्षसं ॥ २७॥ ब्राह्मंवेदसमूहं धर्म्यंधर्मादनपेतंकर्ममानयंतीतिशेषः प्राच्यादासाःशूद्रधर्माणः दाशाइतिपाठेमत्स्यजी

पूज्यमानेपुराधर्मेसर्वदेशेषुशाश्वते॥ धर्मंपांचनदंदृष्ट्वाधिगित्याहपितामहः ॥ १९॥ व्रात्यानांदासमीयानांकृतेप्यशुभकर्मणां ॥ ब्रह्मणानिंदितेधर्मेसत्वंलोकेकिमब्रवीः॥ २० ॥ इतिपांचनदंधर्ममवमेनेपितामहः॥ स्वधर्मस्थेषुवर्णेषुसोप्येतान्नाभ्यपूजयत् ॥ २१ ॥ हंतशल्यविजानीहिहंतभूयोब्रवीमिते॥ कल्माषपादःसरसिनिमज्जन्राक्षसोब्रवीत्॥ २२॥ क्षत्रियस्यमलंभैक्ष्यंब्राह्मणस्याव्रतंमलं॥ मलंपृथिव्यावाहीकाःस्त्रीणांमद्रस्त्रियोमलं ॥ २३॥ निमज्जमानमुद्धृत्यकश्चिद्राजानिशाचरं॥ अपृच्छत्तेनचाख्यातंप्रोक्तवांस्तन्निबोधमे ॥ २४ ॥ मानुषाणांमलंम्लेच्छाम्लेच्छानामौष्ट्रिकामलं॥ औष्ट्रिकाणांमलंषंढाःषंढानांराजयाजकाः॥ २५॥ राजयाजकयाज्यानांमद्रकाणांचयन्मलं॥ तद्भवेद्वैतवमलंयद्यस्मान्नविमुंचसि॥ २६॥ इतिरक्षोपसृष्टेषुविषवीर्यहतेषुच॥ राक्षसंभैषजंप्रोक्तंसंसिद्धवचनोत्तरं॥ २७॥ ब्राह्मंपंचालाःकौरवेयास्तुधर्म्यंसत्यंमत्स्याःशूरसेनाश्चयज्ञं ॥ प्राच्यादासावृषलादाक्षिणात्याःस्तेनावाहीकाःसंकरावैसुराष्ट्राः॥ २८॥ कृतघ्नतापरवित्तापहारोमद्यपानंगुरुदारावमर्दः॥ वाक्पारुष्यंगोवधोरात्रिचर्याबहिर्गेहंपरवस्त्रोपभोगः॥ २९॥ येषांधर्मस्तान्प्रतिनास्त्यधर्मोत्यारट्टानांपंचनदान्धिगस्तु ॥ आपांचाल्येभ्यःकुरवोनैमिषाश्चमत्स्याश्चैतेप्यथजानंतिधर्मं ॥ अथोदीच्याश्चांगकामागधाश्चशिष्टान्धर्मानुपजीवंतिवृद्धाः ॥ ३० ॥ प्राचींदिशंश्रितादेवाजातवेदःपुरोगमाः॥ दक्षिणांपितरोगुप्तांयमेनशुभकर्मणा ॥ ३१ ॥ प्रतीचींवरुणःपातिपालयानःसुरान्बली ॥ उदीचींभगवान्सोमोब्राह्मणैःसहरक्षति॥ ३२॥ तथारक्षःपिशाचाश्चहिमवंतंनगोत्तमं॥ गुह्यकाश्चमहाराजपर्वतंगंधमादनं॥ ३३॥

विनः वृषंधर्मंलांतिआददतेतेवृषलाःधर्मसंग्रहपराःधर्मद्रोहिणइतिवा ॥२८॥ बहिर्गेहंरात्रिचर्याप्रच्छन्नंचौर्यपारदार्यादि ॥२९॥ आपांचाल्येभ्योधर्मज्ञाः उदीच्याद्यास्तुस्वयंधर्मस्वरूपमजानंतोपिशिष्टानुगामिनइत्यर्थः आरट्टास्तूभयभ्रष्टाइतिभावः ॥३०॥ प्राचीमित्यत्रजातवेदइत्यनेनाग्नेयीसहिताप्राचीदेवानामाश्रया दक्षिणापितॄणांतत्रैवश्राद्धादिधर्मोदृश्यते॥३१॥ एवंप्रतीचींवरुणःउदीचींसोमइतिकुबेरेशानयोर्ग्रहणं परिशेषान्नैर्ऋत्यांवायव्यांचवाहीकाश्रयायांनैर्ऋतास्त्वादृशावातूलाश्चसंतीत्यर्थः ॥ ३२ ॥ तथारक्षइतिहिमवतोप्यप्रशस्यजनाश्रयत्वमुक्तं गंधमादनस्तुभोगलोलुपानांगुह्यकादीनामाश्रयः ॥ ३३ ॥

एवमपिसवाहीकान्सनैर्ऋतान्देशान्विष्णुःपातिपर्जन्यवत्नदेशांतरेष्विववाहीकेषुविशेषतोदेवतानुग्रहोदृश्यतइत्यभिप्रायः अतएवतेषांमौढ्यंवर्णयति इंगितज्ञाश्चेति॥ ३४॥ विषमाःदुःखसाध्याः॥ ३५॥सर्वं जानंतोपियवनाम्लेच्छाश्चस्वसंज्ञायांस्वीयैःकृतोयोधर्मसंकेतस्तत्रैवनियताः वैदिकंधर्मंनमानयंतीत्यर्थः इतरेत्वनुक्तंहितंनाववुध्यंते॥ ३६॥ प्रतिरथाःहितवादिनिप्रतिकूलाः गुरुद्रोहिणइत्यर्थः तादृशश्चत्वं

ध्रुवःसर्वाणिभूतानिविष्णुःपातिजनार्दनः॥ इंगितज्ञाश्चमगधाःप्रेक्षितज्ञाश्चकोसलाः॥ ३४॥ अर्धोक्ताःकुरुपंचालाःशाल्वाःकृत्स्नानुशासनाः॥ पार्वतीयाश्च विषमायथैवशिवयस्तथा॥ ३५॥ सर्वज्ञायवनाराजन्शूराश्चैवविशेषतः॥ म्लेच्छाःस्वसंज्ञानियतानानुक्तमितरेजनाः॥ ३६॥ प्रतिरथास्तुवाहीकानचके चनमद्रकाः॥ सत्वमेतादृशःशल्यनोत्तरंवक्तुमर्हसि॥ पृथिव्यांसर्वदेशानांमद्रकोमलमुच्यते॥ ३७॥ सीधोःपानंगुरुतल्पावमर्दोभ्रूणहत्यापरवित्तापहारः॥ येषांधर्मस्तान्प्रतिनास्त्यधर्मआरट्टजान्पंचनदान्धिगस्तु॥ ३८॥ एतज्ज्ञात्वाजोषमास्वप्रतीपंमास्मवैकृथाः॥ मात्वांपूर्वमहंहत्वाहनिष्येकेशवार्जुनौ॥ ॥३९॥ ॥शल्यउवाच॥ ॥आतुराणांपरित्यागःस्वदारसुतविक्रयः॥ अंगेप्रवर्ततेकर्णयेषामधिपतिर्भवान्॥ ४०॥ रथातिरथसंख्यायांयत्त्वांभीष्मस्तदा ब्रवीत्॥ तान्विदित्वात्मनोदोषान्निर्मन्युर्भवमाक्रुधः॥ ४१॥ सर्वत्रब्राह्मणाःसंतिसंतिसर्वत्रक्षत्रियाः॥ वैश्याःशूद्रास्तथाकर्णस्त्रियःसाध्व्यश्चसुव्रताः॥ ४२॥ रमंतेचोपहासेनपुरुषाःपुरुषैःसह॥ अन्योन्यमवरक्षंतोदेशेदेशेसमैथुनाः॥ ४३॥ परवाच्येषुनिपुणःसर्वोभवतिसर्वदा॥ आत्मवाच्यंनजानीतेजानन्नपिचमु ह्यति॥ ४४॥ सर्वत्रसंतिराजानःस्वंस्वंधर्ममनुव्रताः॥ दुर्मनुष्यान्निगृह्णंतिसंतिसर्वत्रधार्मिकाः॥ ४५॥ नकर्णदेशसामान्यात्सर्वःपापंनिषेवते॥ यादृशाःस्व स्वभावेनदेवाअपिनतादृशाः॥ ४६॥ ॥संजयउवाच॥ ॥ ततोदुर्योधनोराजाकर्णशल्यावववारयत्॥ सखिभावेनराधेयंशल्यंस्वांजल्यकेनच॥ ४७॥ ततोनिवारितःकर्णोधार्तराष्ट्रेणमारिष॥ कर्णोपिनोत्तरंप्राहशल्योप्यभिमुखःपरान्॥ ततःप्रहस्यराधेयःपुनर्याहीत्यचोदयत्॥ ४८॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेक र्णपर्वणिकर्णशल्यसंवादेपंचचत्वारिंशोऽध्यायः॥ ४५॥ ॥७॥ ॥संजयउवाच॥ ॥ततःपरानीकसहंव्यूहमप्रतिमंकृतं॥ समीक्ष्यकर्णःपार्थानांधृष्टद्युम्ना भिरक्षितं॥ १॥ प्रययौरथघोषेणसिंहनादरवेणच॥ वादित्राणांचनिनदैःकंपयन्निवमेदिनीं॥ २॥

हितोपदेष्टारंमांनिंदसीत्यर्थः॥ ३७॥ ३८॥ प्रतीपंप्रतिकूलंतेजोवधाख्यं॥ ३९॥ ४०॥ ४१॥ ४२॥ ४३॥ ४४॥ ४५॥ देवाअपीति वृत्तेनदेवानप्यतिक्रामंतीत्यर्थः॥ ४६॥ स्वांजल्यकेनस्वस्यअं जलिकर्मणा॥ ४७॥ ४८॥ ॥इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेपंचचत्वारिंशोऽध्यायः॥ ४५॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥ततइति॥ १॥ २॥

॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥

वेपमानइवक्रोधाद्युद्धशौंडःपरंतपः॥ प्रतिव्यूह्यमहातेजाययथावद्भरतर्षभ ॥३॥ व्यधमत्पांडवींसेनामासुरींमघवानिव ॥ युधिष्ठिरंचाभ्यहनदपसव्यंचकारह
॥४॥ ॥धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥कथंसंजयराधेयःप्रत्यव्यूहतपांडवान्॥ धृष्टद्युम्नमुखान्सर्वान्भीमसेनाभिरक्षितान्॥५॥ सर्वानेवमहेष्वासानजय्यानमरैरपि॥
केचप्रपक्षौपक्षौवाममसैन्यस्यसंजय॥ ६ ॥ प्रविभज्ययथान्यायंकथंवासमवस्थिताः॥ कथंपांडुसुताश्चापिप्रत्यव्यूहंतमामकान्॥ ७॥ कथंचैवमहद्युद्धंप्रा
वर्ततसुदारुणं॥ क्वचबीभत्सुरभवद्यत्कर्णोऽयाद्युधिष्ठिरं॥ ८॥ कोह्यर्जुनस्यसान्निध्येशक्तोभ्येतुंयुधिष्ठिरं॥ सर्वभूतानियोह्येकःखांडवेजितवान्पुरा॥ कस्तम
न्यस्तुराधेयात्प्रतियुध्येज्जिजीविषुः॥९॥ ॥संजयउवाच॥ ॥शृणुव्यूहस्यरचनामर्जुनश्चयथागतः॥ परिवार्यनृपंस्वंस्वंसंग्रामश्चाभवद्यथा॥१०॥ कृपःशा
रद्वतोराजन्मागधाश्चतरस्विनः॥ सात्वतःकृतवर्माचदक्षिणंपक्षमाश्रिताः॥ ११ ॥ तेषांप्रपक्षेशकुनिरुलूकश्चमहारथः॥ सादिभिर्विमलप्रासैस्तवानीकमर
क्षतां॥ १२॥ गांधारिभिरसंभ्रांतैःपार्वतीयैश्चदुर्जयैः॥ शलभानामिवव्रातैःपिशाचैरिवदुर्दृशैः॥ १३॥ चतुर्विंशत्सहस्राणिरथानामनिवर्तिनां ॥ संशप्तकायु
द्धशौंडावामंपार्श्वमपालयन्॥ १४॥ समन्वितास्तवसुतैःकृष्णार्जुनजिघांसवः॥ तेषांप्रपक्षाःकांबोजाःशकाश्चयवनैःसह॥ १५॥ निदेशात्सूतपुत्रस्यसरथाः
साश्वपत्तयः॥ आह्वयंतोर्जुनंतस्थुःकेशवंचमहाबलं॥ १६॥ मध्येसेनामुखेकर्णोप्यवातिष्ठतदंशितः॥ चित्रवर्मांगदःस्रग्वीपालयन्वाहिनीमुखं॥ १७॥ रक्ष
माणैःसुसंरब्धैःपुत्रैःशस्त्रभृतांवरः॥ वाहिनींप्रमुखेवीरःसंप्रकर्षन्नशोभत॥ १८॥ अभ्यवर्तन्महाबाहुःसूर्यवैश्वानरप्रभः॥ महाद्विपस्कंधगतःपिंगाक्षःप्रियद
र्शनः॥ १९॥ दुःशासनोवृतःसैन्यैःस्थितोव्यूहस्यपृष्ठतः॥ तमन्वयान्महाराजस्वयंदुर्योधनोनृपः॥ २०॥ चित्रास्त्रैश्चित्रसन्नाहैःसोदर्यैरभिरक्षितः॥ रक्ष्यमाणो
महावीर्यैःसहितैर्मद्रकेकयैः॥ २१॥ अशोभतमहाराजदेवैरिवशतक्रतुः॥ अश्वत्थामाकुरूणांचयेप्रवीरामहारथाः॥ २२॥ नित्यमत्ताश्चमातंगाःशूरैर्म्लेच्छैः
समन्विताः॥ अन्वयुस्तद्रथानीकंक्षरंतइवतोयदाः॥ २३॥ तेध्वजैर्वैजयंतीभिर्ज्वलद्भिःपरमायुधैः॥ सादिभिश्चास्थितारेजुर्द्रुमवंतइवाचलाः॥ २४॥ तेषांप
दातिनागानांपादरक्षाःसहस्रशः॥ पट्टिशासिधराःशूराबभूवुरनिवर्तिनः॥ २५॥ सादिभिःस्यंदनैर्नागैरधिकंसमलंकृतैः॥ सव्यूहराजोविबभौदेवासुरचमूप
मः॥ २६॥ बार्हस्पत्यःसुविहितोनायकेनविपश्चिता॥ नृत्यतीवमहाव्यूहःपरेषांभयमादधत्॥ २७॥

॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ अग्निरिति योयंवैश्वानरोविश्वस्यनेताअग्निः सब्रह्माब्राह्मणःप्रजापतिमुखोद्भवत्वसाम्यात् सएवइंदुःउनत्तीतिव्युत्पत्तेर्जलाधीशःसोमरसश्च सएवसमितामश्वत्वंगतः वारुणोवाअश्वइतिश्रुतेः सोमोप्यश्वत्वेनस्तूयतेअत्यंमृजंतिकलशेदशक्षिपइत्यादौ अत्यंअश्वं कलशेद्रोणकलशे क्षिपोंगुलयः तमश्वंदेवाब्राह्मणाश्वविदुः सएकए

तस्यपक्षप्रपक्षेभ्योनिष्पतंतियुयुत्सवः॥ हस्त्यश्वरथमातंगाःप्रावृषीवबलाहकाः॥ २८ ॥ ततःसेनामुखेकर्णंदृष्ट्वाराजायुधिष्ठिरः॥ धनंजयममित्रघ्नमेकवीरमुवाचह॥ २९ ॥ पश्यार्जुनमहाव्यूहंकर्णेनविहितंरणे॥ युक्तंपक्षैःप्रपक्षैश्चपरानीकंप्रकाशते॥ ३० ॥ तदेतद्वैसमालोक्यप्रत्यमित्रंमहद्बलं ॥ यथानाभिभवत्यस्मांस्तथानीतिर्विधीयतां॥ ३१ ॥ एवमुक्तोर्जुनोराज्ञाप्रांजलिर्नृपमब्रवीत्॥ यथाभवानाहतथातत्सर्वंनतदन्यथा॥ ३२ ॥ यस्त्वस्यविहितोघातस्तंकरिष्यामिभारत॥ प्रधानवधएवास्यविनाशस्तंकरोम्यहं॥ ३३॥ ॥युधिष्ठिरउवाच॥ ॥तस्मात्त्वमेवराधेयंभीमसेनःसुयोधनं ॥ वृषसेनंचनकुलःसहदेवोपिसौबलं ॥ ३४॥ दुःशासनंशतानीकोहार्दिक्यंशिनिपुंगवः॥ धृष्टद्युम्नोद्रोणसुतंस्वयंयोत्स्याम्यहंकृपं॥ ३५॥ द्रौपदेयाधार्त्तराष्ट्रान्शिष्टान्सहशिखंडिना॥ तेतेचतांस्तान्हितानस्माकंघ्नंतुमामकाः॥ ३६॥ ॥संजयउवाच॥ ॥इत्युक्तोधर्मराजेनतथेत्युक्त्वाधनंजयः॥ व्यादिदेशस्वसैन्यानिस्वयंचागाच्चमूमुखं ॥ ३७॥ अग्निर्वैश्वानरःपूर्वोब्रह्मेंदुःसमितांगतः॥ तस्माद्यःप्रथमंजातस्तंदेवाब्राह्मणाविदुः॥ ३८॥ ब्रह्मेशानेंद्रवरुणान्क्रमशोयोवहत्पुरा ॥ तमाद्यंरथमास्थायप्रयातौकेशवार्जुनौ॥ ३९ ॥ अथतंरथमायांतंदृष्ट्वात्यद्भुतदर्शनं॥ उवाचाधिरथिंशल्यःपुनस्तंयुद्धदुर्मदं॥ ४० ॥ अयंसरथआयातःश्वेताश्वःकृष्णसारथिः॥ दुर्वारःसर्वसैन्यानांविपाकःकर्मणामिव॥ ४१ ॥ निघ्नन्नमित्रान्कौंतेयोयंकर्णपरिपृच्छसि॥ श्रूयतेतुमुलःशब्दोयथामेघस्वनोमहान् ॥ ४२ ॥ ध्रुवमेतौमहात्मानौवासुदेवधनंजयौ॥ एषरेणुःसमुद्भूतोदिवमावृत्यतिष्ठति॥ ४३॥ चक्रनेमिप्रणुन्नेवकंपतेकर्णमेदिनी॥ प्रवात्येषमहावायुरभितस्तववाहिनीं॥ ४४ ॥ क्रव्यादाव्याहरंत्येतेमृगाःक्रंदंतिभैरवं॥ पश्यकर्णमहाघोरंभयदंलोमहर्षणं॥ ४५॥ कबंधंमेघसंकाशंभानुमावृत्यसंस्थितं॥ पश्ययूथैर्बहुविधैर्मृगाणांसर्वतोदिशं ॥ ४६॥ बलिभिर्दृप्तशार्दूलैरादित्योभिनिरीक्ष्यते॥ पश्यकंकांश्चगृध्रांश्चसमवेतान्सहस्रशः॥ ४७॥

वदेवश्चतुर्धात्मानंव्यूह्यार्जुनरथंवाहयतीत्यर्थः ब्रह्मेद्धइतिपाठेब्रह्मणार्कोंदेनइद्धःस्तुत्याप्रदीप्तः सएवाश्वत्वंगतइत्यर्थः ॥ ३८ ॥ एवमश्वान्स्तुत्वारथंस्तौति ब्रह्मेति ॥ ३९ ॥ ४० ॥ अयंसरथःकौंतेयआयातइतिद्वयोःसंबंधः ॥ ४१ ॥ शब्दोरथस्येतिशेषः ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ प्रवातीत्यादिपराजयलक्षणं तेजोभंगार्थमेव ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ कबंधंकेतुं मृगादिभिरादित्यावेक्षणंक्रियमाणंमृत्युसूचकं ॥ ४६ ॥ ४७ ॥

चामरारथेवलंबंतोरथाक्षचक्रयोःसंघर्षजैःस्फुलिंगैर्ज्वलंतीत्यर्थः ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ज्यातलत्रेषुकर्णानितिपाठेकर्णोवाद्यविशेषः तेषांध्वनीन् शिल्पिनोरंजकाः ॥ ५३ ॥ ५४ ॥

स्थितानभिमुखान्घोरानन्योन्यमभिभाषतः ॥ रंजिताश्चामरायुक्तास्तवकर्णमहारथे ॥ ४८ ॥ प्रवराःप्रज्वलंत्येतेध्वजश्चैवप्रकंपते ॥ सवेपथून्हयान्पश्यमहा
कायान्महाजवान् ॥ ४९ ॥ प्लवमानान्दर्शनीयानाकाशेगरुडानिव ॥ ध्रुवमेषुनिमित्तेषुभूमिमाश्रित्यपार्थिवाः ॥ ५० ॥ स्वप्स्यंतिनिहताःकर्णशतशोथसहस्र
शः ॥ शंखानांतुमुलःशब्दःश्रूयतेलोमहर्षणः ॥ ५१ ॥ आनकानांचराधेयमृदंगानांचसर्वशः ॥ बाणशब्दान्बहुविधान्नराश्वगजवाजिनां ॥ ५२ ॥ ज्यातलत्रे
षुशब्दांश्चशृणुकर्णमहात्मनां ॥ हेमरूप्यप्रसृष्टानांवाससांशिल्पिनिर्मिताः ॥ ५३ ॥ नानावर्णारथेभांतिश्वसनेनप्रकंपिताः ॥ सहेमचंद्रतारार्काःपताकाःकिंकि
णीयुताः ॥ ५४ ॥ पश्यकर्णार्जुनस्यैताःसौदामन्यइवांबुदे ॥ ध्वजाःकणकणायंतेवातेनाभिसमीरिताः ॥ ५५ ॥ विभ्राजंतिरथेकर्णविमानेदैवतेयथा ॥ सपता
कारथाश्चैतेपंचालानांमहात्मनां ॥ ५६ ॥ पश्यकुंतीसुतंवीरंबीभत्सुमपराजितं ॥ प्रधर्षयितुमायांतंकपिप्रवरकेतनं ॥ ५७ ॥ एषध्वजाग्रेपार्थस्यप्रेक्षणीयःस
मंततः ॥ दृश्यतेवानरोभीमोद्विषतामघवर्धनः ॥ ५८ ॥ एतच्चक्रंगदाशार्ङ्गंशंखःकृष्णस्यधीमतः ॥ अत्यर्थंभ्राजतेकृष्णेकौस्तुभस्तुमणिस्ततः ॥ ५९ ॥ एषशार्ङ्ग
गदापाणिर्वासुदेवोतिवीर्यवान् ॥ वाहयन्नेतितुरगान्पांडुरान्वातरंहसः ॥ ६० ॥ एतत्कूजतिगांडीवंविकृष्टंसव्यसाचिना ॥ एतेहस्तवतामुक्ताघ्नंत्यमित्रान्शिताः
शराः ॥ ६१ ॥ विशालायतताम्राक्षैःपूर्णचंद्रनिभाननैः ॥ एषाभूःकीर्यतेराज्ञांशिरोभिरपलायिनां ॥ ६२ ॥ एतेसुपरिघाकाराःपुण्यगंधानुलेपनाः ॥ उद्यतायुध
शौंडानांपात्यंतेसायुधाभुजाः ॥ ६३ ॥ निरस्तनेत्रजिह्वाश्चवाजिनःसहसादिभिः ॥ पतिताःपात्यमानाश्चक्षितौक्षीणाश्चशेरते ॥ ६४ ॥ एतेपर्वतशृंगाणांतुल्य
रूपाहताद्विपाः ॥ संछिन्नभिन्नाःपार्थेनप्रचरंत्यद्रयोयथा ॥ ६५ ॥ गंधर्वनगराकारारथाहतनरेश्वराः ॥ विमानानीवपुण्यानिस्वर्गिणांनिपतंत्यमी ॥ ६६ ॥ व्या
कुलीकृतमत्यर्थंपश्यसैन्यंकिरीटिना ॥ नानामृगसहस्राणांयूथंकेसरिणायथा ॥ ६७ ॥ घ्नंत्येतेपार्थिवान्वीराःपांडवाःसमभिद्रुताः ॥ नागाश्वरथपत्त्यौघांस्ताव
कान्समभिघ्नतः ॥ ६८ ॥ एषसूर्यइवांभोदैश्छन्नःपार्थोनदृश्यते ॥ ध्वजाग्रंदृश्यतेत्वस्यज्याशब्दश्चापिश्रूयते ॥ ६९ ॥ अद्यद्रक्ष्यसितंवीरंश्वेताश्वंकृष्णसारथिं ॥
निघ्नंतंशात्रवान्संख्येयंकर्णपरिपृच्छसि ॥ ७० ॥ अद्यतौपुरुषव्याघ्रौलोहिताक्षौपरंतपौ ॥ वासुदेवार्जुनौकर्णद्रष्टास्येकरथेस्थितौ ॥ ७१ ॥

॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ अघवर्धनोदुःखस्यवर्धयिता ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥

॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेषट्चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४६ ॥ ७ ॥

सारथिर्यस्यवार्ष्णेयोगांडीवंयस्यकार्मुकं ॥ तंचेद्धंतासिराधेयत्वंनोराजाभविष्यसि ॥ ७२ ॥ एषसंशप्तकाहूतस्तानेवाभिमुखोगतः ॥ करोतिकदनंचैषांसंग्रा
मेद्विषतांबली ॥ ७३ ॥ इतिब्रुवाणंमद्रेशंकर्णःप्राहातिमन्युना ॥ पश्यसंशप्तकैःक्रुद्धैःसर्वतःसमभिद्रुतः ॥ ७४ ॥ एषसूर्यइवांभोदैश्छन्नःपार्थोनदृश्यते ॥ एतदंतो
र्जुनःशल्यनिमग्नोयोधसागरे ॥ ७५ ॥ ॥ शल्यउवाच ॥ ॥ वरुणंकोंभसाहन्यादिंधनेनचपावकं ॥ कोवाऽनिलंनिगृह्णीयात्पिबेद्वाकोमहार्णवं ॥ ७६ ॥ ईदृग्रूप
महंमन्येपार्थस्ययुधिविग्रहं ॥ नहिशक्योर्जुनोजेतुंयुधिसेंद्रैःसुरासुरैः ॥ ७७ ॥ अथवापरितोषस्तेवाचोक्त्वासुमनाभव ॥ नसशक्योयुधाजेतुमन्यंकुरुमनोरथं
॥ ७८ ॥ बाहुभ्यामुद्धरेद्भूमिंदहेत्क्रुद्धइमाःप्रजाः ॥ पातयेत्रिदिवाद्देवान्योर्जुनंसमरेजयेत् ॥ ७९ ॥ पश्यकुंतीसुतंवीरंभीममक्लिष्टकारिणं ॥ प्रभासंतंमहाबाहुं
स्थितंमेरुमिवापरं ॥ ८० ॥ अमर्षीनित्यसंरब्धश्चिरंवैरमनुस्मरन् ॥ एषभीमोजयप्रेप्सुर्युधितिष्ठतिवीर्यवान् ॥ ८१ ॥ एषधर्मभृतांश्रेष्ठोधर्मराजोयुधिष्ठिरः ॥
तिष्ठत्यसुकरःसंख्येपरैःपरपुरंजयः ॥ ८२ ॥ एतौचपुरुषव्याघ्रावश्विनाविवसोदरौ ॥ नकुलःसहदेवश्चतिष्ठतोयुधिदुर्जयौ ॥ ८३ ॥ अमीस्थिताद्रौपदेयाःपंचपं
चाचलाइव ॥ व्यवस्थितायोद्धुकामाःसर्वेर्जुनसमायुधि ॥ ८४ ॥ एतेद्रुपदपुत्राश्चधृष्टद्युम्नपुरोगमाः ॥ स्फीताःसत्यजितोवीरास्तिष्ठंतिपरमौजसः ॥ ८५ ॥ अ
साविंद्रइवासह्यःसात्यकिःसात्वतांवरः ॥ युयुत्सुरुपयात्यस्मान्क्रुद्धांतकसमःपुरः ॥ ८६ ॥ इतिसंवदतोरेवतयोःपुरुषसिंहयोः ॥ तेसेनेसमसज्जेतांगंगायमुन
वद्भृशं ॥ ॥ ८७ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिकर्णशल्यसंवादेषट्चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४६ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ तथाव्यूढेष्वनीकेषुसंसक्तेषु
चसंजय ॥ संशप्तकान्कथंपार्थोगतःकर्णश्चपांडवान् ॥ १ ॥ एतद्विस्तरशोयुद्धंप्रब्रूहिकुशलोह्यसि ॥ नहितृप्यामिवीराणांश्रृण्वानोविक्रमान्रणे ॥ २ ॥ ॥ सं
जयउवाच ॥ ॥ तदास्थितमवज्ञायप्रत्यमित्रबलंमहत् ॥ अव्यूहतार्जुनोव्यूहंपुत्रस्यतवदुर्नये ॥ ३ ॥ तत्सादिनागकलिलंपदातिरथसंकुलं ॥ धृष्टद्युम्नमुखंव्यूह
मशोभतमहद्बलं ॥ ४ ॥ पारावतसवर्णाश्वश्चंद्रादित्यसमद्युतिः ॥ पार्षतःप्रबभौधन्वीकालोविग्रहवानिव ॥ ५ ॥ पार्षतंजुगुपुःसर्वेद्रौपदेयायुयुत्सवः ॥ दिव्यव
र्मायुधधराःशार्दूलसमविक्रमाः ॥ ६ ॥ सानुगादीप्तवपुषश्चंद्रंतारागणाइव ॥ अथव्यूढेष्वनीकेषुप्रेक्ष्यसंशप्तकान्रणे ॥ ७ ॥

तथेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥

॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ क्षत्रविट्शूद्रवीराणामित्यनेनब्राह्मणादृतेयुद्धंसर्वेषांश्रेयस्करमित्यर्थः ॥ १९ ॥ २० ॥ २१॥२२ ॥ युक्तायोजयि

क्रुद्धोर्जुनोभिदुद्रावव्याक्षिपन्गांडिवंधनुः ॥ अथसंशप्तकाःपार्थमभ्यधावन्वधैषिणः ॥ ८ ॥ विजयेधृतसंकल्पामृत्युंकृत्वाऽनिवर्त्तनं ॥ तन्नराश्वौघबहुलंम
त्तनागरथाकुलं॥ ९ ॥ पतिमच्छूरवीरौघंद्रुतमर्जुनमार्दयत्॥ ससंप्रहारस्तुमुलस्तेषामासीत्किरीटिना ॥ १० ॥ तस्यैवनःश्रुतोयादृङ्निवातकवचैःसह॥ रथान
श्वान्ध्वजान्नागान्पत्तीन्रणगतानपि॥ ११ ॥ इषून्धनूंषिखड्गांश्चचक्राणिचपरश्वधान्॥ सायुधानुद्यतान्बाहून्विविधान्यायुधानिच॥ १२ ॥ चिच्छेदद्विषतां
पार्थःशिरांसिचसहस्रशः ॥ तस्मिन्सैन्यमहावर्त्तेपातालतलसन्निभे ॥ १३ ॥ निमग्नंतंरथंमत्वानेदुःसंशप्तकास्तथा ॥ सपुनस्तानरीन्हत्वापुनरुत्तरतोवधीत्
॥ १४॥ दक्षिणेनचपश्चाच्चक्रुद्धोरुद्रःपशूनिव ॥ अथपंचालचेदीनांसृंजयानांचमारिष ॥ १५॥ त्वदीयैःसहसंग्रामआसीत्परमदारुणः॥ कृपश्चकृतवर्माच
शकुनिश्चापिसौबलः॥१६॥हृष्टसेनाःसुसंरब्धारथानीकप्रहारिणः॥ कोसलैःकाश्यमत्स्यैश्चकारूषैःकेकयैरपि ॥१७॥शूरसेनैःशूरवरैर्युयुधुर्युद्धदुर्मदाः॥तेषा
मंतकरंयुद्धंदेहपाप्मासुनाशनं॥ १८॥ क्षत्रविट्शूद्रवीराणांधर्म्यंस्वर्ग्यंयशस्करं॥ दुर्योधनोथसहितोभ्रातृभिर्भरतर्षभ॥१९॥ गुप्तःकुरुप्रवीरैश्चमद्राणांचम
हारथैः॥ पांडवैःसहपंचालैश्चेदिभिःसात्यकेनच ॥ २० ॥ युध्यमानंरणेकर्णंकुरुवीराभ्यपालयत्॥ कर्णोपिनिशितैर्बाणैर्विनिहत्यमहाचमूं॥ २१ ॥ प्रमृद्यच
रथश्रेष्ठान्युधिष्ठिरमपीडयत्॥ विवस्त्रायुधदेहासून्कृत्वाशत्रून्सहस्रशः॥ २२ ॥ युक्तास्वर्गयशोभ्यांचस्वेभ्योमुदमुदावहत्॥ एवंमारिषसंग्रामोनरवाजिगज
क्षयः॥ कुरूणांसृंजयानांचदेवासुरसमोभवत् ॥ २३ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिसंकुलयुद्धेसप्तचत्वारिंशोऽध्यायः॥ ४७॥ ॥ ७॥ ॥ ७॥
धृतराष्ट्रउवाच ॥ यत्तत्प्रविश्यपार्थानांसैन्यंकुर्वन्जनक्षयं॥ कर्णोराजानमभ्येत्यतन्ममाचक्ष्वसंजय॥ १ ॥ केचप्रवीराःपार्थानांयुधिकर्णमवारयन्॥ कां
श्चप्रमथ्याधिरथिर्युधिष्ठिरमपीडयत् ॥ २ ॥ ॥ संजयउवाच॥ ॥ धृष्टद्युम्नमुखान्पार्थान्दृष्ट्वाकर्णोव्यवस्थितान्॥ समभ्यधावत्त्वरितःपंचालाञ्छत्रुकर्षि
णः॥ ३॥ तंतूर्णमभिधावंतंपंचालाजितकाशिनः॥ प्रत्युद्ययुर्महात्मानंहंसाइवमहार्णवं॥ ४॥ ततःशंखसहस्राणांनिःस्वनोहृदयंगमः॥ प्रादुरासीदुभयतोभेरी
शब्दश्चदारुणः॥ ५॥ नानाबाणनिपाताश्चद्विपाश्वरथनिःस्वनः॥ सिंहनादश्चवीराणामभवद्दारुणस्तदा॥ ६ ॥

त्वा ॥ २३ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेसप्तचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ यत्तदिति अभ्येत्ययदकरोत्तन्ममाचक्ष्वेत्यन्वयः ॥१॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥

॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ विमर्दतंविमर्द्दतं ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥

साद्रिद्रुमार्णवाभूमिःसवातांबुदमंबरं ॥ सार्केंदुग्रहनक्षत्राद्यौश्चव्यक्तंविघूर्णिता ॥ ७ ॥ इतिभूतानितंशब्दंमेनिरेतेचविव्यथुः ॥ यानिचाप्यल्पसत्वानिप्राय
स्तानिमृतानिच ॥ ८ ॥ अथकर्णोभृशंक्रुद्धःशीघ्रमस्त्रमुदीरयन् ॥ जघानपांडवींसेनामासुरींमघवानिव ॥ ९ ॥ सपांडवबलंकर्णःप्रविश्यविसृजञ्छरान् ॥ प्र
भद्रकाणांप्रवरानहनत्सप्तसप्ततिं ॥ १० ॥ ततःसुपुंखैर्निशितैरथश्रेष्ठोरथेषुभिः ॥ अवधीत्पंचविंशत्यापंचालान्पंचविंशतिं ॥ ११ ॥ सुवर्णपुंखैर्नाराचैःपरका
यविदारणैः ॥ चेदिकानवधीद्वीरःशतशोथसहस्रशः ॥ १२ ॥ तंतथासमरेकर्मकुर्वाणमतिमानुषं ॥ परिवव्रुर्महाराजपंचालानांरथव्रजाः ॥ १३ ॥ ततःसंधाय
विशिखान्पंचभारतदुःसहान् ॥ पंचालानवधीत्पंचकर्णोवैकर्तनोवृषः ॥ १४ ॥ भानुदेवंचित्रसेनंसेनाबिंदुंचभारत ॥ तपनंशूरसेनंचपंचालानहनद्रणे ॥ १५ ॥
पंचालेषुचशूरेषुवध्यमानेषुसायकैः ॥ हाहाकारोमहानासीत्पंचालानांमहाहवे ॥ १६ ॥ परिवव्रुर्महाराजपंचालानांरथादश ॥ पुनरेवचतान्कर्णोजघानाशु
पतत्रिभिः ॥ १७ ॥ चक्ररक्षौतुकर्णस्यपुत्रौमारिषदुर्जयौ ॥ सुषेणःसत्यसेनश्चत्यक्त्वाप्राणानयुध्यतां ॥ १८ ॥ पृष्ठगोप्तातुकर्णस्यज्येष्ठःपुत्रोमहारथः ॥ वृषसेनः
स्वयंकर्णपृष्ठतःपर्यपालयत् ॥ १९ ॥ धृष्टद्युम्नःसात्यकिश्चद्रौपदेयावृकोदरः ॥ जनमेजयःशिखंडीचप्रवीराश्चप्रभद्रकाः ॥ २० ॥ चेदिकेकयपंचालायमौम
त्स्याश्चदंशिताः ॥ समभ्यधावन्राधेयंजिघांसंतःप्रहारिणं ॥ २१ ॥ तएनंविविधैःशस्त्रैःशरधाराभिरेवच ॥ अभ्यवर्षन्विमर्दंतंप्रावृषीवांबुदागिरिं ॥ २२ ॥ पित
रंतुपरीप्संतःकर्णपुत्राःप्रहारिणः ॥ त्वदीयाश्चापरेराजन्वीरावीरानवारयन् ॥ २३ ॥ सुषेणोभीमसेनस्यच्छित्त्वाभल्लेनकार्मुकं ॥ नाराचैःसप्तभिर्विद्ध्वाहृदिभी
मंननादह ॥ २४ ॥ अथान्यद्धनुरादायसुदृढंभीमविक्रमः ॥ सज्यंवृकोदरःकृत्वासुषेणस्याच्छिनद्धनुः ॥ २५ ॥ विव्याधचैनंदशभिःक्रुद्धोनृत्यन्निवेषुभिः ॥ क
र्णंचतूर्णंविव्याधत्रिसप्तत्याशितैःशरैः ॥ २६ ॥ भानुसेनंचदशभिःसाश्वसूतायुधध्वजं ॥ पश्यतांसुहृदांमध्येकर्णपुत्रमपातयत् ॥ २७ ॥ क्षुरप्रणुन्नंतत्तस्यशी
रश्चंद्रनिभाननं ॥ शुभदर्शनमेवासीन्नालभ्रष्टमिवांबुजं ॥ २८ ॥ हत्वाकर्णसुतंभीमस्तावकान्पुनरार्दयत् ॥ कृपहार्दिक्ययोश्छित्त्वाचापौतावप्यथार्दयत् ॥ २९ ॥
दुःशासनंत्रिभिर्विद्ध्वाशकुनिंषड्भिरायसैः ॥ उलूकंचपतत्रिंचचकारविरथावुभौ ॥ ३० ॥ सुषेणंचहतोसीतिब्रुवन्नादत्तसायकं ॥ तमस्यकर्णश्चिच्छेदत्रिभिश्चै
नमताडयत् ॥ ३१ ॥ अथान्यंपरिजग्राहसुपर्वाणंसुतेजनं ॥ सुषेणायास्त्रजद्भीमस्तमप्यस्याच्छिनद्वृषः ॥ ३२ ॥

॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥

पुनःकर्णस्त्रिसप्तत्याभीमसेनमथेषुभिः ॥ पुत्रंपरीप्सन्विव्याधक्रूरंक्रूरैर्जिघांसया ॥ ३३ ॥ सुषेणस्तुधनुर्गृह्यभारसाधनमुत्तमं ॥ नकुलंपंचभिर्बाणैर्बाह्वोरुर
सिचार्पयत् ॥ ३४ ॥ नकुलस्तंतुविंशत्याविव्ध्वाभारसहैर्दृढैः ॥ ननादबलवन्नादंकर्णस्यभयमादधत् ॥ ३५ ॥ तंसुषेणोमहाराजविव्ध्वादशभिराशुगैः ॥ चिच्छेद
चधनुःशीघ्रंक्षुरप्रेणमहारथः ॥ ३६ ॥ अथान्यद्धनुरादायनकुलःक्रोधमूर्छितः ॥ सुषेणंनवभिर्बाणैर्वारयामाससंयुगे ॥ ३७ ॥ सतुबाणैर्दिशोराजन्नाच्छाद्य
परवीरहा ॥ आजघ्नेसारथिंचास्यसुषेणंचततस्त्रिभिः ॥ ३८ ॥ चिच्छेदचास्यसुदृढंधनुर्भल्लैस्त्रिभिस्त्रिधा ॥ ॥ अथान्यद्धनुरादायसुषेणःक्रोधमूर्छितः ॥ ३९ ॥ आ
विध्यन्नकुलंषष्ट्यासहदेवंचसप्तभिः ॥ तद्युद्धंसुमहद्घोरमासीद्देवासुरोपमं ॥ ४० ॥ निघ्नतांसायकैस्तूर्णमन्योन्यस्यवधंप्रति ॥ सात्यकिर्वृषसेनस्यसूतंहत्वात्रि
भिःशरैः ॥ ४१ ॥ धनुश्चिच्छेदभल्लेनजघानाश्वांश्चसप्तभिः ॥ ध्वजमेकेषुणोन्मथ्यत्रिभिस्तंत्वघ्यताडयत् ॥ ४२ ॥ अथावसन्नःस्वरथेमुहूर्तात्पुनरुत्थितः ॥ सरणे
युयुधानेनविसूताश्वरथध्वजः ॥ ४३ ॥ कृतोजिघांसुःशैनेयंखङ्गचर्मधृगभ्ययात् ॥ तस्यचापततःशीघ्रंवृषसेनस्यसात्यकिः ॥ ४४ ॥ वाराहकर्णैर्दशभिरविध्यद
सिचर्मणी ॥ दुःशासनस्तुतंदृष्ट्वाविरथंव्यायुधंकृतं ॥ ४५ ॥ आरोप्यस्वरथंतूर्णमपोवाहरणातुरं ॥ अथान्यंरथमास्थायवृषसेनोमहारथः ॥ ४६ ॥ द्रौपदेयांस्त्रि
सप्तत्यायुयुधानंचपंचभिः ॥ भीमसेनंचतुःषष्ट्यासहदेवंचपंचभिः ॥ ४७ ॥ नकुलंत्रिंशताबाणैःशतानीकंचसप्तभिः ॥ शिखंडिनंचदशभिर्धर्मराजंशतेनच
॥ ४८ ॥ एतांश्चान्यांश्चराजेंद्रप्रवीरान्जयगृद्धिनः ॥ अभ्यर्दयन्महेष्वासःकर्णपुत्रोविशांपते ॥ ४९ ॥ कर्णस्ययुधिदुर्धर्षस्ततःपृष्ठमपालयत् ॥ दुःशासनंचशैनेयोनवै
र्नवभिरायसैः ॥ ५० ॥ विसूताश्वरथंकृत्वाललाटेत्रिभिरार्पयत् ॥ सत्वन्यंरथमास्थायविधिवत्कल्पितंपुनः ॥ ५१ ॥ युयुधेपांडुभिःसार्धंकर्णस्याप्याययन्बलं ॥ धृष्टद्यु
म्नस्ततःकर्णमविध्यद्दशभिःशरैः ॥ ५२ ॥ द्रौपदेयास्त्रिसप्तत्यायुयुधानस्तुसप्तभिः ॥ भीमसेनश्चतुःषष्ट्यासहदेवश्चसप्तभिः ॥ ५३ ॥ नकुलस्त्रिंशताबाणैःशतानी
कस्तुसप्तभिः ॥ शिखंडीदशभिर्वीरोधर्मराजःशतेनतु ॥ ५४ ॥ एतेचान्येचराजेंद्रप्रवीराजयगृद्धिनः ॥ अभ्यर्दयन्महेष्वासंसूतपुत्रंमहामृधे ॥ ५५ ॥ तान्सूतपुत्रो
विशिखैर्दशभिर्दशभिःशरैः ॥ रथेनानुचरन्वीरःप्रत्यविध्यदरिंदमः ॥ ५६ ॥ तत्रास्त्रवीर्यंकर्णस्यलाघवंचमहात्मनः ॥ अपश्याममहाभागतदद्भुतमिवाभवत्
॥ ५७ ॥ नत्याददानंददृशुःसंदधानंचसायकान् ॥ विमुंचंतंचसंरंभाददृश्यंतहतानरीन् ॥ ५८ ॥

॥ ५९ ॥ ६० ॥ विवरमंतरंदद्रुः प्रस्रुताइत्यर्थः ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेअष्टचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४८ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

द्यौर्वियद्भूर्दिशश्चैवप्रपूर्णानिशितैःशरैः॥ अरुणाभ्रावृताकारंतस्मिन्देशेबभौवियत् ॥५९॥ नृत्यन्निवहिराधेयश्चापहस्तःप्रतापवान् ॥ यैर्विद्धःप्रत्यविद्ध्यत्ताने कैकंत्रिगुणैःशरैः ॥६०॥ शतैश्चदशभिश्चैतानपुनर्विव्ध्याननादच ॥ साश्वसूतरथाश्छन्नास्ततस्तेविवरंदद्रुः ॥६१॥ तान्प्रमथ्यमहेष्वासान्राधेयःशरवृष्टिभिः॥ गजानीकमसंबाधंप्राविशच्छत्रुकर्शनः॥ ६२ ॥ सरथांस्त्रिशतंहत्वाचेदीनामनिवर्त्तिनां॥ राधेयोनिशितैर्बाणैस्ततोभ्यार्छद्युधिष्ठिरं ॥ ६३ ॥ ततस्तेपांडवाराजञ्छिखंडीचससात्यकिः ॥ राधेयात्परिरक्षंतोराजानंपर्यवारयन् ॥ ६४ ॥ तथैवतावकाःसर्वेकर्णंदुर्वारणंरणे ॥ यत्ताःशूरामहेष्वासाःपर्यरक्षंतसर्वशः ॥ ६५ ॥ नानावादित्रघोषाश्चप्रादुरासन्विशांपते॥ सिंहनादश्चसंजज्ञेशूराणामभिगर्जतां ॥ ६६ ॥ ततःपुनःसमाजग्मुरभीताःकुरुपांडवाः॥ युधिष्ठिरमुखाःपार्थाःसूतपुत्रमुखावयं॥ ६७॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिसंकुलयुद्धेअष्टचत्वारिंशोध्यायः॥ ४८ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच॥ विदार्यकर्णस्तांसेनांयुधिष्ठिरमथाद्रवत् ॥ रथहस्त्यश्वपत्तीनांसहस्रैःपरिवारितः ॥ १ ॥ नानायुधसहस्राणिप्रेरितान्यरिभिर्वृषः ॥ छित्त्वाबाणशतैरुग्रैस्तानविध्यदसंभ्रमात् ॥ २ ॥ निचकर्तशिरांस्येषांबाहूनूरूंश्चसूतजः॥ तेहतावसुधांपेतुर्भग्नाश्चान्येविदुद्रुवुः॥ ३ ॥ द्राविडास्तुनिषादास्तुपुनःसात्यकिचोदिताः ॥ अभ्यद्रवन्जिघांसंतःपत्तयःकर्णमाहवे ॥ ४ ॥ तेविबाहुशिरस्त्राणाःप्रहताःकर्णसायकैः॥ पेतुःपृथिव्यांयुगपच्छिन्नंशालवनंयथा ॥ ५ ॥ एवंयोधशतान्याजौसहस्राण्ययुतानिच॥ हतानीयुर्महींदेहैर्यशसापूरयन्दिशः॥ ६ ॥ अथवैकर्तनंकर्णंरणेक्रुद्धमिवांतकं ॥ रुरुधुःपांडुपंचालाव्याधिंमंत्रौषधैरिव ॥ ७॥ सतान्प्रमृद्याभ्यपतत्पुनरेवयुधिष्ठिरं ॥ मंत्रौषधिक्रियातीतोव्याधिरत्युल्बणोयथा ॥ ८ ॥ सराजगृद्धिभीरुद्धःपांडुपंचालकेकयैः ॥ नाशकत्तानतिक्रांतुंमृत्युर्ब्रह्मविदोयथा ॥ ९ ॥ ततोयुधिष्ठिरःकर्णमदूरस्थंनिवारितं॥ अब्रवीत्परवीरघ्नंक्रोधसंरक्तलोचनः॥ १० ॥ कर्णकर्णवृथादृष्टेसूतपुत्रवचःशृणु ॥ सदास्पर्धसिसंग्रामेफाल्गुनेनतरस्विना॥ ११ ॥ तथास्मान्बाधसेनित्यंधार्तराष्ट्रमतेस्थितः॥ यद्बलंयच्चतेवीर्यंप्रद्वेषोयस्तुपांडषु॥ १२ ॥ तत्सर्वंदर्शयस्वाद्यपौरुषंमहदास्थितः ॥ युद्धश्रद्धांचतेद्याहंविनेष्यामिमहाहवे ॥ १३ ॥ एवमुक्त्वामहाराजकर्णंपांडुसुतस्तदा॥ सुवर्णपुंखैर्दशभिर्विव्याधायस्मयैःशरैः॥ १४॥

विदार्येति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥

तंसूतपुत्रोदशभिःप्रत्यविद्ध्यदरिंदमः॥ वत्सदंतैर्महेष्वासःप्रहसन्निवभारत॥ १५॥ सोवज्ञायतुनिर्विद्धःसूतपुत्रेणमारिष॥ प्रजज्वालततःक्रोधाद्धविषेवहुता
शनः॥ १६॥ ज्वालामालापरिक्षिप्तोराज्ञोदेहोव्यदृश्यत॥ युगांतेदग्धुकामस्यसंवर्ताग्नेरिवापरः॥ १७॥ ततोविस्फार्यसुमहच्चापंहेमपरिष्कृतं॥ समाधत्तशितं
बाणंगिरीणामपिदारणं॥ १८॥ ततःपूर्णायतोत्कृष्टंयमदंडनिभंशरं॥ मुमोचत्वरितोराजासूतपुत्रजिघांसया॥ १९॥ सतुवेगवतामुक्तोबाणोवज्राशनिस्व
नः॥ विवेशसहसाकर्णसव्येपार्श्वेमहारथं॥ २०॥ सतुतेनप्रहारेणपीडितःप्रमुमोहवै॥ स्रस्तगात्रोमहाबाहुर्धनुरुत्सृज्यस्यंदने॥ २१॥ गतासुरिवनिश्चेताःश
ल्यस्याभिमुखोपतत्॥ राजापिभूयोनाजघ्नेकर्णंपार्थहितेप्सया॥ २२॥ ततोहाहाकृतंसर्वंधार्तराष्ट्रबलंमहत्॥ विवर्णमुखभूयिष्ठंकर्णंदृष्ट्वातथागतं॥ २३॥
सिंहनादश्चसंजज्ञेक्ष्वेलाःकिलकिलास्तथा॥ पांडवानांमहाराजदृष्ट्वाराज्ञःपराक्रमं॥ २४॥ प्रतिलभ्यतुराधेयःसंज्ञांनातिचिरादिव॥ दध्रेराजविनाशायम
नःक्रूरपराक्रमः॥ २५॥ सहेमविकृतंचापंविस्फार्यविजयंमहत्॥ अवाकिरदमेयात्मापांडवंनिशितैःशरैः॥ २६॥ ततःक्षुराभ्यांपांचाल्यौचक्ररक्षौमहात्मनः॥
जघानचंद्रदेवंचदंडधारंचसंयुगे॥ २७॥ तावुभौधर्मराजस्यप्रवीरौपरिपार्श्वतः॥ रथाभ्याशेचकाशेतेचंद्रस्येवपुनर्वसू॥ २८॥ युधिष्ठिरःपुनःकर्णमविद्ध्य
त्त्रिंशताशरैः॥ सुषेणंसत्यसेनंचत्रिभिस्त्रिभिरताडयत्॥ २९॥ शल्यंनवत्याविव्याधत्रिसप्तत्याचसूतजं॥ तांस्तस्यगोप्तॄन्विव्याधत्रिभिस्त्रिभिरजिह्मगैः॥ ३०॥
ततःप्रहस्याधिरथिर्विधुन्वानःसकार्मुकं॥ भित्वाभल्लेनराजानंविद्ध्वाषष्ट्यानदत्तदा॥ ३१॥ ततःप्रवीराःपांडूनामभ्यधावन्नमर्षिताः॥ युधिष्ठिरंपरीप्संतःकर्ण
मभ्यर्दयञ्छरैः॥ ३२॥ सात्यकिश्चेकितानश्चयुयुत्सुःपांड्यएवच॥ धृष्टद्युम्नःशिखंडीचद्रौपदेयाःप्रभद्रकाः॥ ३३॥ यमौचभीमसेनश्चशिशुपालस्यचात्मजः॥
कारूषामत्स्यशेषाश्चकेकयाःकाशिकोसलाः॥ ३४॥ एतेचत्वरितावीरावसुषेणमताडयन्॥ जनमेजयश्चपांचाल्यःकर्णंविव्याधसायकैः॥ ३५॥ वाराहक
र्णनाराचैर्नालीकैर्निशितैःशरैः॥ वत्सदंतैर्विपाठैश्चक्षुरप्रैश्चटकामुखैः॥ ३६॥ नानाप्रहरणैश्चोग्रैरथहस्त्यश्वसादिभिः॥ सर्वतोभ्यद्रवन्कर्णंपरिवार्यजिघांस
या॥ ३७॥ सपांडवानांप्रवरैःसर्वतःसमभिद्रुतः॥ उदीरयन्ब्राह्ममस्त्रंशरैरापूरयन्दिशः॥ ३८॥ ततःशरमहाज्वालोवीर्योष्माकर्णपावकः॥ निर्दहन्पांडववनं
वीरःपर्यचरद्रणे॥ ३९॥ ससंधायमहास्त्राणिमहेष्वासोमहामनाः॥ प्रहस्यपुरुषेंद्रस्यशरैश्चिच्छेदकार्मुकं॥ ४०॥

ततःसंधायनवतिंनिमेषान्नतपर्वणां ॥ बिभेदकवचंराज्ञोरणेकर्णःशितैःशरैः ॥ ४१ ॥ तद्वर्महेमविकृतंरत्नचित्रंबभौपतत् ॥ सविद्युदभ्रंसवितुःश्लिष्टंवातहतं यथा ॥ ४२ ॥ तदंगात्पुरुषेंद्रस्यभ्रष्टंवर्मव्यरोचत ॥ रत्नैरलंकृतंचित्रैर्व्यभ्रंनिशियथानभः ॥ ४३ ॥ छिन्नवर्माशरैःपार्थोरुधिरेणसमुक्षितः ॥ ततःसर्वायसींश क्तिंचिक्षेपाधिरथिंप्रति ॥ ४४ ॥ तांज्वलंतीमिवाकाशेशरैश्चिच्छेदसप्तभिः ॥ साछिन्नाभूमिमगमन्महेष्वासस्यसायकैः ॥ ४५ ॥ ततोबाह्वोर्ललाटेचहृदिचैव युधिष्ठिरः ॥ चतुर्भिस्तोमरैःकर्णंताडयित्वानदन्मुदा ॥ ४६ ॥ उद्भिन्नरुधिरःकर्णःक्रुद्धःसर्पइवश्वसन् ॥ ध्वजंचिच्छेदभल्लेनत्रिभिर्विव्याधपांडवं ॥ ४७ ॥ इषुधी चास्यचिच्छेदरथंचतिलशोच्छिनत् ॥ कालवालास्तुयेपार्थंदंतवर्णावहन्हयाः ॥ ४८ ॥ तैर्युक्तंरथमास्थायप्रायाद्राजापराङ्मुखः ॥ एवंपार्थोभ्युपायात्सनिह तःपार्ष्णिसारथिः ॥ ४९ ॥ अशक्नुवन्प्रमुखतःस्थातुंकर्णस्यदुर्मनाः ॥ अभिद्रुत्यतुराधेयःपांडुपुत्रंयुधिष्ठिरं ॥ ५० ॥ वज्रच्छत्रांकुशैर्मत्स्यैर्ध्वजकूर्मांबुजादिभिः ॥ लक्षणैरुपपन्नेनपांडुनापांडुनंदनं ॥ ५१ ॥ पवित्रीकर्तुमात्मानंस्कंधेसंस्पृश्यपाणिना ॥ ग्रहीतुमिच्छन्सबलात्कुंतीवाक्यंचसोऽस्मरत् ॥ ५२ ॥ तंशल्यःप्राहमा कर्णगृह्णीथाःपार्थिवोत्तमं ॥ गृहीतमात्रोहत्वात्वांमाकरिष्यतिभस्मसात् ॥ ५३ ॥ अब्रवीत्प्रहसन्राजन्कुत्सयन्निवपांडवं ॥ कथंनामकुलेजातःक्षत्रधर्मेव्यव स्थितः ॥ ५४ ॥ प्रजह्यात्समरंभीतःप्राणान्रक्षन्महाहवे ॥ नभवान्क्षत्रधर्मेषुकुशलोहीतिमेमतिः ॥ ५५ ॥ ब्राह्मेबलेभवान्युक्तःस्वाध्यायेयज्ञकर्मणि ॥ मास्म युध्यस्वकौंतेयमास्मवीरान्समासदः ॥ ५६ ॥ माचैतानप्रियंब्रूहिमावैव्रजमहारणं ॥ वक्तव्यामारिषान्येतुनवक्तव्यास्तुमादृशाः ॥ ५७ ॥ मादृशान्विब्रुवन्युद्धेए तदन्यच्चलप्स्यसे ॥ स्वगृहंगच्छकौंतेययत्रतौकेशवार्जुनौ ॥ ५८ ॥ नहित्वांसमरेराजन्हन्यात्कर्णःकथंचन ॥ एवमुक्त्वाततःपार्थंविसृज्यचमहाबलः ॥ ५९ ॥ न्यहनत्पांडवींसेनांवज्रहस्तइवासुरीं ॥ ततोपायाद्द्रुतंराजन्व्रीडन्निवनरेश्वरः ॥ ६० ॥ अथापयातंराजानंमत्वान्वीयुस्तमच्युतं ॥ चेदिपांडवपंचालाःसात्य किश्चमहारथः ॥ ६१ ॥ द्रौपदेयास्तथाशूरामाद्रीपुत्रौचपांडवौ ॥ ततोयुधिष्ठिरानीकंदृष्ट्वाकर्णःपराङ्मुखं ॥ ६२ ॥ कुरुभिःसहितोवीरःप्रहृष्टःपृष्ठतोन्वगात् ॥ भे रीशंखमृदंगानांकार्मुकाणांचनिःस्वनः ॥ ६३ ॥ बभूवधार्तराष्ट्राणांसिंहनादरवस्तथा ॥ युधिष्ठिरस्तुकौरव्यरथमारुह्यसत्वरं ॥ ६४ ॥ श्रुतकीर्तेर्महाराजदृष्टवा न्कर्णविक्रमं ॥ काल्यमानंबलंदृष्ट्वाधर्मराजोयुधिष्ठिरः ॥ ६५ ॥ स्वान्योधानब्रवीत्क्रुद्धोनिघ्नतैतान्किमासत ॥ ततोराज्ञाभ्यनुज्ञाताःपांडवानांमहारथाः ॥ ६६ ॥

॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥

भीमसेनमुखाःसर्वेपुत्रांस्तेप्रत्युपाद्रवन् ॥ अभवत्तुमुलःशब्दोयोधानांतत्रभारत ॥ ६७ ॥ रथहस्त्यश्वपत्तीनांशस्त्राणांचततस्ततः ॥ उत्तिष्ठतप्रहरतप्रैताभिपतते
तिच ॥ ६८ ॥ इतिब्रुवाणाह्यन्योन्यंजघ्नुर्योधामहारणे ॥ अभ्रच्छायेवतत्रासीच्छरवृष्टिभिरंबरे ॥ ६९ ॥ समावृतैर्नरवरैर्निंघ्नद्भिरितरेतरं ॥ विपताकध्वजच्छ
त्राव्यश्वसूतायुधारणे ॥ ७० ॥ व्यंगांगावयवाःपेतुःक्षितौक्षीणाःक्षितीश्वराः ॥ प्रवणादिवशैलानांशिखराणिद्विपोत्तमाः ॥ ७१ ॥ सारोहानिहताःपेतुर्वज्रभि
न्नाइवाद्रयः ॥ छिन्नभिन्नविपर्यस्तैर्वर्मालंकारभूषणैः ॥ ७२ ॥ सारोहास्तुरगाःपेतुर्हतवीराःसहस्रशः ॥ विप्रविद्धायुधाश्चैवविरथाश्चरथैर्हताः ॥ ७३ ॥ प्रति
वीरैश्चसंमर्देपत्तिसंघाःसहस्रशः ॥ विशालायतताम्राक्षैःपद्मेंदुसदृशाननैः ॥ ७४ ॥ शिरोभिर्युद्धशौंडानांसर्वतःसंवृतामही ॥ यथाभुवितथाव्योम्निनिःस्वनंशु
श्रुवुर्जनाः ॥ ७५ ॥ विमानैरप्सरःसंघैर्गीतवादित्रनिःस्वनैः ॥ हतानभिमुखान्वीरान्वीरैःशतसहस्रशः ॥ ७६ ॥ आरोप्यारोप्यगच्छंतिविमानेष्वप्सरोगणाः ॥
तद्दृष्ट्वामहदाश्चर्यंप्रत्यक्षंस्वर्गलिप्सया ॥ ७७ ॥ प्रहृष्टमनसःशूराःक्षिप्रंजघ्नुःपरस्परं ॥ रथिनोरथिभिःसार्धंचित्रंयुयुधुराहवे ॥ ७८ ॥ पत्तयःपत्तिभिर्नागाःस
हनागैर्हयैर्हयाः ॥ एवंप्रवृत्तेसंग्रामेगजवाजिनरक्षये ॥ ७९ ॥ सैन्येनरजसावृत्तेस्वेस्वाञ्जघ्नुःपरेपरान् ॥ कचाकचियुद्धमासीद्दंतादंतिनखानखि ॥ ८० ॥ मुष्टि
युद्धंनियुद्धंचदेहपाप्मासुनाशनं ॥ तथावर्ततिसंग्रामेगजवाजिनरक्षये ॥ ८१ ॥ नराश्वनागदेहेभ्यःप्रसृतालोहितापगा ॥ गजाश्वनरदेहान्साव्युवाहपतिता
न्बहून् ॥ ८२ ॥ नराश्वगजसंबाधेनराश्वगजसादिनां ॥ लोहितोदामहाघोरामांसशोणितकर्दमा ॥ ८३ ॥ नराश्वगजदेहानांवहंतीभीरुभीषणा ॥ तस्याःपार
मपारंचव्रजंतिविजयैषिणः ॥ ८४ ॥ गाधेनचोत्प्लवंतश्चनिमज्ज्योन्मज्ज्यचापरे ॥ तेतुलोहितदिग्धांगारक्तवर्मायुधांबराः ॥ ८५ ॥ सस्नुस्तस्यांपपुश्चास्यांमम्लुश्च
भरतर्षभ ॥ रथानश्वान्नरान्नागानायुधाभरणानिच ॥ ८६ ॥ वसनान्यथवर्माणिवध्यमानान्हतानपि ॥ भूमिंखंद्यांदिशश्चैवप्रायःपश्यामलोहितं ॥ ८७ ॥
लोहितस्यतुगंधेनस्पर्शेनचरसेनच ॥ रूपेणचातिरक्तेनशब्देनचविसर्पता ॥ ८८ ॥ विषादःसुमहानासीत्प्रायःसैन्यस्यभारत ॥ तत्तुविप्रहतंसैन्यंभीमसेनमुखा
स्तदा ॥ ८९ ॥ भूयःसमाद्रवन्वीराःसात्यकिप्रमुखास्तदा ॥ तेषामापततांवेगमविषह्यंनिरीक्ष्यच ॥ ९० ॥ पुत्राणांतेमहासैन्यमासीद्राजन्पराङ्मुखं ॥ तत्प्रकी
र्णरथाश्वेभंनरवाजिसमाकुलं ॥ ९१ ॥

॥ ९२ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेऊनपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ४९ ॥ ॥५०॥ ॥ तानिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥

विध्वस्तवर्मकवचंप्रविद्धायुधकार्मुकं ॥ व्यद्रवत्तावकंसैन्यंलोड्यमानंसमंततः ॥ सिंहार्दितमिवारण्येयथागजकुलंतथा ॥ ९२ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णप
र्वणिसंकुलयुद्धेऊनपंचाशत्तमोध्यायः ॥ ४९ ॥ ॥५०॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ तानभिद्रवतोदृष्ट्वापांडवांस्तावकंबलं ॥ दुर्योधनोमहाराजवारया
मासः सर्वशः ॥ १ ॥ योधांश्चस्वबलंचैवसमंताद्भरतर्षभ ॥ क्रोशतस्तवपुत्रस्यनस्मराजन्न्यवर्तत ॥ २ ॥ ततःपक्षःप्रपक्षश्चशकुनिश्चापिसौबलः ॥ तदासशस्त्राः
कुरवोभीममभ्यद्रवन्रणे ॥ ३ ॥ कर्णोपिदृष्ट्वाद्रवतोधार्तराष्ट्रान्सराजकान् ॥ मद्रराजमुवाचेदंयाहिभीमरथंप्रति ॥ ४ ॥ एवमुक्तश्चकर्णेनशल्योमद्राधिपस्तदा ॥
हंसवर्णान्हयानग्र्यान्प्रैषीद्यत्रवृकोदरः ॥ ५ ॥ तेप्रेरितामहाराजशल्येनाहवशोभिना ॥ भीमसेनरथंप्राप्यसमसज्जंतवाजिनः ॥ ६ ॥ दृष्ट्वाकर्णंसमायांतंभीमः
क्रोधसमन्वितः ॥ मतिंचक्रेविनाशायकर्णस्यभरतर्षभ ॥ ७ ॥ सोब्रवीत्सात्यकिंवीरंधृष्टद्युम्नंचपार्षतं ॥ यूयंरक्षतराजानंधर्मात्मानंयुधिष्ठिरं ॥ ८ ॥ संशयान्मह
तोमुक्तंकथंचित्प्रेक्षतोमम ॥ अग्रतोमेकृतोराजाछिन्नसर्वपरिच्छदः ॥ ९ ॥ दुर्योधनस्यप्रीत्यर्थंराधेयेनदुरात्मना ॥ अंतमद्यगमिष्यामितस्यदुःखस्यपार्षत
॥ १० ॥ हंतास्म्यद्यरणेकर्णंसवामांनिहनिष्यति ॥ संग्रामेणसुघोरेणसत्यमेतद्ब्रवीमिते ॥ ११ ॥ राजानमद्यभवतांन्यासभूतंददानिवै ॥ तस्यसंरक्षणेसर्वेयत
ध्वंविगतज्वराः ॥ १२ ॥ एवमुक्त्वामहाबाहुःप्रायादाधिरथिंप्रति ॥ सिंहनादेनमहतासर्वाःसन्नादयन्दिशः ॥ १३ ॥ दृष्ट्वात्वरितमायांतंभीमंयुद्धाभिनंदिनं ॥
सूतपुत्रमथोवाचमद्राणामीश्वरोविभुः ॥ १४ ॥ ॥ शल्यउवाच ॥ ॥ पश्यकर्णमहाबाहुंसंक्रुद्धंपांडुनंदनं ॥ दीर्घकालार्जितंक्रोधंमोक्तुकामंत्वयिध्रुवं ॥ १५ ॥
ईदृशंनास्यरूपंमेदृष्टपूर्वंकदाचन ॥ अभिमन्यौहतेकर्णराक्षसेचघटोत्कचे ॥ १६ ॥ त्रैलोक्यस्यसमस्तस्यशक्तःक्रुद्धोनिवारणे ॥ बिभर्त्तिसदृशंरूपंयुगांताग्निस
मप्रभं ॥ १७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ इतिब्रुवतिराधेयंमद्राणामीश्वरेनृप ॥ अभ्यवर्ततवैकर्णंक्रोधदीप्तोवृकोदरः ॥ १८ ॥ अथागतंतुसंप्रेक्ष्यभीमंयुद्धाभिनं
दिनं ॥ अब्रवीद्वचनंशल्यंराधेयःप्रहसन्निव ॥ १९ ॥ यदुक्तंवचनंमेद्यत्वयामद्रजनेश्वर ॥ भीमसेनंप्रतिविभोतत्सत्यंनात्रसंशयः ॥ २० ॥ एषशूरश्चवीरश्चक्रो
धनश्चवृकोदरः ॥ निरपेक्षःशरीरेचप्राणतश्चबलाधिकः ॥ २१ ॥ अज्ञातवासंवसताविराटनगरेतदा ॥ द्रौपद्याःप्रियकामेनकेवलंबाहुसंश्रयात् ॥ २२ ॥ गूढ
भावंसमाश्रित्यकीचकःसगणोहतः ॥ सोद्यसंग्रामशिरसिसन्नद्धःक्रोधमूर्छितः ॥ २३ ॥ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥

किंकरोद्यतदंडेन करेणोद्यतोदंडोयेनतेनमृत्युनासमः किंशब्दउपमार्थे ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥

किंकरोद्यतदंडेनमृत्युनापिव्रजेद्रणं ॥ चिरकालाभिलषितोममायंतुमनोरथः ॥ २४ ॥ अर्जुनंसमरेहन्यांमांवाहन्याद्धनंजयः ॥ समेकदाचिदद्यैवभवेद्भीमस
मागमात् ॥ २५ ॥ निहतेभीमसेनेवायदिवाविरथीकृते ॥ अभियास्यतिमांपार्थस्तन्मेसाधुभविष्यति ॥ २६ ॥ अत्रयन्मन्यसेप्राप्तंतच्छीघ्रंसंप्रधारय ॥ एतच्छ्रु
त्वातुवचनंराधेयस्यामितौजसः ॥ २७ ॥ उवाचवचनंशल्यःसूतपुत्रंतथागतं ॥ अभियाहिमहाबाहोभीमसेनंमहाबलं ॥ २८ ॥ निरस्यभीमसेनंतुततःप्राप्स्य
सिफाल्गुनं ॥ यस्तेकामोभिलषितश्चिरात्प्रभृतिवद्धतः ॥ २९ ॥ सवैसंपत्स्यतेकर्णसत्यमेतद्ब्रवीमिते ॥ एवमुक्तेततःकर्णःशल्यंपुनरभाषत ॥ ३० ॥ हंताहमर्जुनं
संख्येमांवाहन्याद्धनंजयः ॥ युद्धेमनःसमाधाययाहियत्रवृकोदरः ॥ ३१ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ ततःप्रायाद्रथेनाशुशल्यस्तत्रविशांपते ॥ यत्रभीमोमहेष्वा
सोव्यद्रावयतवाहिनीं ॥ ३२ ॥ ततस्तूर्यनिनादश्चभेरीणांचमहास्वनः ॥ उदतिष्ठच्चराजेंद्रकर्णभीमसमागमे ॥ ३३ ॥ भीमसेनोथसंक्रुद्धस्तस्यसैन्यंदुरासदं ॥
नाराचैर्विमलैस्तीक्ष्णैर्दिशःप्राद्रावयद्बली ॥ ३४ ॥ ससन्निपातस्तुमुलोघोररूपोविशांपते ॥ आसीद्रौद्रोमहाराजकर्णपांडवयोर्मृधे ॥ ३५ ॥ ततोमुहूर्ताद्राजेंद्र
पांडवःकर्णमाद्रवत् ॥ समापतंतंसंप्रेक्ष्यकर्णोवैकर्त्तनोवृषः ॥ ३६ ॥ आजघानसुसंक्रुद्धोनाराचेनस्तनांतरे ॥ पुनश्चैनममेयात्माशरवर्षैरवाकिरत् ॥ ३७ ॥
सविद्धःसूतपुत्रेणच्छादयामासपत्रिभिः ॥ विव्याधनिशितैःकर्णंनवभिर्नतपर्वभिः ॥ ३८ ॥ तस्यकर्णोधनुर्मध्येद्विधाचिच्छेदपत्रिभिः ॥ अथैनंछिन्नधन्वानं
प्रत्यविध्यत्स्तनांतरे ॥ ३९ ॥ नाराचेनसुतीक्ष्णेनसर्वावरणभेदिना ॥ सोन्यत्कार्मुकमादायसूतपुत्रंवृकोदरः ॥ ४० ॥ राजन्मर्मसुमर्मज्ञोविव्याधनिशितैःश
रैः ॥ ननादबलवन्नादंकंपयन्निवरोदसी ॥ ४१ ॥ तंकर्णःपंचविंशत्यानाराचेनसमार्पयत् ॥ मदोत्कटंवनेदृप्तमुल्काभिरिवकुंजरं ॥ ४२ ॥ ततःसायकभिन्नांगः
पांडवःक्रोधमूर्छितः ॥ संरंभामर्षताम्राक्षःसूतपुत्रवधेप्सया ॥ ४३ ॥ सकार्मुकेमहावेगंभारसाधनमुत्तमं ॥ गिरीणामपिभेत्तारंसायकंसमयोजयत् ॥ ४४ ॥
विकृष्यबलवच्चापमाकर्णादतिमारुतिः ॥ तंमुमोचमहेष्वासःक्रुद्धःकर्णजिघांसया ॥ ४५ ॥ सविसृष्टोबलवताबाणोवज्राशनिस्वनः ॥ अदारयद्रणेकर्णंवज्र
वेगोयथाचलं ॥ ४६ ॥ सभीमसेनाभिहतःसूतपुत्रःकुरूद्वह ॥ निषसादरथोपस्थेविसंज्ञःपृतनापतिः ॥ ४७ ॥

॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥

ततोमद्राधिपोदृष्ट्वाविसंज्ञंसूतनंदनं ॥ अपोवाहरथेनाजौकर्णमाहवशोभिनं ॥ ४८ ॥ ततःपराजितेकर्णेधार्तराष्ट्रींमहाचमूं ॥ व्यद्रावयद्भीमसेनोयथेंद्रोदान
वान्पुरा ॥ ४९ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिकर्णापयानेपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५० ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ सुदुष्करमिदंकर्मकृतं
भीमेनसंजय ॥ येनकर्णोमहाबाहूरथोपस्थेनिपातितः ॥ १ ॥ कर्णोह्येकोरणेहंतापांडवान्सृंजयैःसह ॥ इतिदुर्योधनःसूतप्राब्रवीन्मांमुहुर्मुहुः ॥ २ ॥ पराजितं
तुराधेयंदृष्ट्वाभीमेनसंयुगे ॥ ततःपरंकिमकरोत्पुत्रोदुर्योधनोमम ॥ ३ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ विमुखंप्रेक्ष्यराधेयंसूतपुत्रंमहाहवे ॥ पुत्रस्तवमहाराजसोद
र्यान्समभाषत ॥ ४ ॥ शीघ्रंगच्छतभद्रंवोराधेयंपरिरक्षत ॥ भीमसेनभयागाधेमज्जंतंव्यसनार्णवे ॥ ५ ॥ तेतुराज्ञासमादिष्टाभीमसेनंजिघांसवः ॥ अभ्यवर्तं
तसंक्रुद्धाःपतंगाःपावकंयथा ॥ ६ ॥ श्रुतर्वादुर्धरःक्राथोविवित्सुर्विकटःसमः ॥ निषंगीकवचीपाशीतथानंदोपनंदकौ ॥ ७ ॥ दुष्प्रधर्षःसुबाहुश्चवातवेगसुव
र्चसौ ॥ धनुर्ग्राहोदुर्मदश्चजलसंधःशलःसहः ॥ ८ ॥ एतेरथैःपरिवृतावीर्यवंतोमहाबलाः ॥ भीमसेनंसमासाद्यसमंतात्पर्यवारयन् ॥ ९ ॥ तेव्यमुंचञ्छरव्राता
न्नानालिंगान्समंततः ॥ सतैरभ्यर्द्यमानस्तुभीमसेनोमहाबलः ॥ १० ॥ तेषामापततांक्षिप्रंसुतानांतेजनाधिप ॥ रथैःपंचदशैःसार्द्धंपंचाशदहनद्रथान् ॥ ११ ॥
विवित्सोस्तुततःक्रुद्धोभल्लेनापाहरच्छिरः ॥ भीमसेनोमहाराजतत्पपातहतंभुवि ॥ १२ ॥ सकुंडलशिरस्त्राणंपूर्णचंद्रोपमंतथा ॥ तंदृष्ट्वानिहतंशूरंभ्रातरःसर्वतः
प्रभो ॥ १३ ॥ अभ्यद्रवंतसमरेभीमंभीमपराक्रमं ॥ ततोपराभ्यांभल्लाभ्यांपुत्रयोस्तेमहाहवे ॥ १४ ॥ जहारसमरेप्राणान्भीमोभीमपराक्रमः ॥ तौधरामनुप
द्येतांवातरुग्णाविवद्रुमौ ॥ १५ ॥ विकटश्चसहश्चोभौदेवपुत्रोपमौनृप ॥ ततस्तुत्वरितोभीमःक्राथंनिन्येयमक्षयं ॥ १६ ॥ नाराचेनसुतीक्ष्णेनसहतोन्यपतद्भु
वि ॥ हाहाकारस्ततस्तीव्रःसंबभूवजनेश्वर ॥ १७ ॥ वध्यमानेषुवीरेषुतवपुत्रेषुधन्विषु ॥ तेषांसुलुलितेसैन्येपुनर्भीमोमहाबलः ॥ १८ ॥ नंदोपनंदौसमरेप्रैषय
द्यमसादनं ॥ ततस्तेप्राद्रवन्भीताःपुत्रास्तेविह्वलीकृताः ॥ १९ ॥ भीमसेनंरणेदृष्ट्वाकालांतकयमोपमं ॥ पुत्रांस्तेनिहतान्दृष्ट्वासूतपुत्रःसुदुर्मनाः ॥ २० ॥ हंसव
र्णान्हयान्भूयःप्रैषयद्यत्रपांडवः ॥ तेप्रेषितामहाराजमद्रराजेनवाजिनः ॥ २१ ॥

॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥

॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ हरींद्रयोर्वानरेंद्रयोर्वालिसुग्रीवयोरित्यर्थः ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥

भीमसेनरथंप्राप्यसमसज्जंतवेगिताः ॥ ससन्निपातस्तुमुलोघोररूपोविशांपते ॥ २२ ॥ आसीद्रौद्रोमहाराजकर्णपांडवयोर्मृधे ॥ दृष्ट्वाममहाराजतौसमेतौ
महारथौ ॥ २३ ॥ आसीद्बुद्धिःकथंयुद्धमेतदद्यभविष्यति ॥ ततोभीमोरणश्लाघीछादयामासपत्रिभिः ॥ २४ ॥ कर्णंरणेमहाराजपुत्राणांतवपश्यतां ॥ ततःक
र्णोभृशंक्रुद्धोभीमंनवभिरायसैः ॥ २५ ॥ विव्याधपरमास्त्रज्ञोभल्लैःसंनतपर्वभिः ॥ आहतःसमहाबाहुर्भीमोभीमपराक्रमः ॥ २६ ॥ आकर्णपूर्णैर्विशिखैःकर्णं
विव्याधसप्तभिः ॥ ततःकर्णोमहाराजआशीविषइवश्वसन् ॥ २७ ॥ शरवर्षेणमहताछादयामासपांडवं ॥ भीमोपितंशरव्रातैश्छादयित्वामहारथं ॥ २८ ॥ प
श्यतांकौरवेयाणांविननर्दमहाबलः ॥ ततःकर्णोभृशंक्रुद्धोदृढमादायकार्मुकं ॥ २९ ॥ भीमंविव्याधदशभिःकंकपत्रैःशिलाशितैः ॥ कार्मुकंचास्यचिच्छेदभल्लेन
निशितेनच ॥ ३० ॥ ततोभीमोमहाबाहुर्हेमपट्टविभूषितं ॥ परिघंघोरमादायमृत्युदंडमिवापरं ॥ ३१ ॥ कर्णस्यनिधनाकांक्षीचिक्षेपातिबलोनदन् ॥ तमापतं
तंपरिघंवज्राशनिसमस्वनं ॥ ३२ ॥ चिच्छेदबहुधाकर्णःशरैराशीविषोपमैः ॥ ततःकार्मुकमादायभीमोदृढतरंतदा ॥ ३३ ॥ छादयामासविशिखैःकर्णंपरबला
र्दनं ॥ ततोयुद्धमभूद्घोरंकर्णपांडवयोर्मृधे ॥ ३४ ॥ हरींद्रयोरिवमुहुःपरस्परवधैषिणोः ॥ ततःकर्णोमहाराजभीमसेनंत्रिभिःशरैः ॥ ३५ ॥ आकर्णमूलंविव्याध
दृढमायम्यकार्मुकं ॥ सोतिविद्धोमहेष्वासःकर्णेनबलिनांवरः ॥ ३६ ॥ घोरमादत्तविशिखंकर्णकायावदारणं ॥ तस्यभित्त्वातनुत्राणंभित्त्वाकायंचसायकः
॥ ३७ ॥ प्राविशद्धरणींराजन्वल्मीकमिवपन्नगः ॥ सतेनातिप्रहारेणव्यथितोविह्वलन्निव ॥ ३८ ॥ संचचालरथेकर्णःक्षितिकंपेयथाचलः ॥ ततःकर्णोमहारा
जरोषामर्षसमन्वितः ॥ ३९ ॥ पांडवंपंचविंशत्यानाराचानांसमार्पयत् ॥ आजघ्नेबहुभिर्बाणैर्ध्वजमेकेषुणाहनत् ॥ ४० ॥ सारथिंचास्यभल्लेनप्रेषयामासमृ
त्यवे ॥ छित्त्वाचकार्मुकंतूर्णंपांडवस्याशुपत्रिणा ॥ ४१ ॥ ततोमुहूर्त्ताद्राजेंद्रनातिकृच्छ्राद्धसन्निव ॥ विरथंभीमकर्माणंभीमंकर्णश्चकारह ॥ ४२ ॥ विरथोभर
तश्रेष्ठप्रहसन्ननिलोपमः ॥ गदांगृह्यमहाबाहुरपतत्स्यंदनोत्तमात् ॥ ४३ ॥ अवप्लुत्यचवेगेनतवसैन्यंविशांपते ॥ व्यधमद्गदयाभीमःशरन्मेघानिवानिलः ॥ ४४ ॥
नागान्सप्तशतान्राजन्नीषादंतान्प्रहारिणः ॥ व्यधमत्सहसाभीमःक्रुद्धरूपःपरंतपः ॥ ४५ ॥ दंतवेष्टेषुनेत्रेषुकुंभेषुचकटेषुच ॥ मर्मस्वपिचमर्मज्ञस्तान्नागानवधी
द्बली ॥ ४६ ॥ ततस्तेप्राद्रवन्भीताःप्रतीपंप्रहिताःपुनः ॥ महामात्रैस्तमावव्रुर्मेघाइवदिवाकरं ॥ ४७ ॥

॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥

तान्ससप्तशतान्नागान्सारोहायुधकेतनान् ॥ भूमिष्ठो गदयाजघ्नेव ज्रेणेंद्र इवाचलान् ॥ ४८ ॥ ततः सुबलपुत्रस्य नागानतिबलान्पुनः ॥ पोथयामास कौंतेयो द्विपं
चाशदरिंदमः ॥ ४९ ॥ तथा रथशतं साग्रं पत्तींश्च शतशो परान् ॥ न्यहनत्पांडवो युद्धे तापयंस्तव वाहिनीं ॥ ५० ॥ प्रताप्यमानं सूर्येण भीमेन च महात्मना ॥ तव सै
न्यं संचुकोच चर्माग्नावाहितं यथा ॥ ५१ ॥ ते भीमभयसंत्रस्तास्तावका भरतर्षभ ॥ विहाय समरे भीमं दुद्रुवुर्वै दिशो दश ॥ ५२ ॥ रथाः पंचशताश्चान्ये ह्रादिनश्चर्म
वर्मिणः ॥ भीममभ्यद्रवन्घ्नंतः शरपूगैः समंततः ॥ ५३ ॥ तान्सपंचशतान्वीरान्सपताकध्वजायुधान् ॥ पोथयामास गदया भीमो विष्णुरिवासुरान् ॥ ५४ ॥ ततः श
कुनिनिर्दिष्टाः सादिनः शूरसंमताः ॥ त्रिसाहस्त्रा अभ्ययुर्भीमं शक्त्यृष्टिप्रासपाणयः ॥ ५५ ॥ प्रत्युद्गम्य जवेनाशु साश्वारोहांस्तदारिहा ॥ विविधान्विचरन्मार्गान्गदया
समपोथयत् ॥ ५६ ॥ तेषामासीन्महाञ्छब्दस्ताडितानां च सर्वशः ॥ अश्मभिर्विध्यमानानां नगानामिव भारत ॥ ५७ ॥ एवं सुबलपुत्रस्य त्रिसाहस्त्रान्हयोत्त
मान् ॥ हत्वान्यं रथमास्थाय क्रुद्धो राधेयमभ्ययात् ॥ ५८ ॥ कर्णोपि समरे राजन्धर्मपुत्रमरिंदमं ॥ सशरैश्छादयामास सारथिं चाप्यपातयत् ॥ ५९ ॥ ततः सप्र
द्रुतः संख्ये रथं दृष्ट्वा महारथः ॥ अन्वधावत्किरन्बाणैः कंकपत्रैरजिह्मगैः ॥ ६० ॥ राजानमभिधावंतं शरैरावृत्य रोदसी ॥ क्रुद्धः प्रच्छादयामास शरजालेन मारु
तिः ॥ ६१ ॥ सन्निवृत्तस्ततस्तूर्णं राधेयः शत्रुकर्शनः ॥ भीमं प्रच्छादयामास समंतान्निशितैः शरैः ॥ ६२ ॥ भीमसेनरथव्यग्रं कर्णं भारत सात्यकिः ॥ अभ्यर्दयदमे
यात्मा पार्ष्णिग्रहणकारणात् ॥ ६३ ॥ अभ्यवर्तत कर्णस्तमर्दितोपि शरैर्भृशं ॥ तावन्योन्यं समासाद्य वृषभौ सर्वधन्विनां ॥ ६४ ॥ विसृजंतौ शरान्दीप्तान्विभ्राजे
तां मनस्विनौ ॥ ताभ्यां वियति राजेंद्र विततं भीमदर्शनं ॥ ६५ ॥ क्रौंचपृष्ठारुणं रौद्रं बाणजालं व्यदृश्यत ॥ नैव सूर्यप्रभा राजन्न दिशः प्रदिशस्तथा ॥ ६६ ॥ प्राज्ञा
सिष्म वयं तेवा शरैर्मुक्तैः सहस्त्रशः ॥ मध्याह्ने तपतो राजन्भास्करस्य महाप्रभाः ॥ ६७ ॥ हृताः सर्वाः शरौघैस्तैः कर्णपांडवयोस्तदा ॥ सौबलं कृतवर्माणं द्रौणिमा
धिरथिं कृपं ॥ ६८ ॥ संसक्तान्पांडवैर्दृष्ट्वा निवृत्ताः कुरवः पुनः ॥ तेषामापततां शब्दस्तीव्र आसीद्विशांपते ॥ ६९ ॥ उद्धृत्तानां यथा वृष्ट्या सागराणां भयावहः ॥ ते से
ने भृशसंसक्ते दृष्ट्वान्योन्यं महाहवे ॥ ७० ॥ हर्षेण महता युक्ते परिगृह्य परस्परं ॥ ततः प्रववृते युद्धं मध्यं प्राप्ते दिवाकरे ॥ ७१ ॥ तादृशं न कदाचिद्धि दृष्टपूर्वं न च श्रुतं ॥ ब
लौघस्तु समासाद्य बलौघं सहसा रणे ॥ ७२ ॥ उपासर्पत वेगेन वार्योघ इव सागरं ॥ आसीन्निनादः सुमहान्बाणौघानां परस्परं ॥ ७३ ॥

गर्जतांसागरौघाणांयथास्यान्निःस्वनोमहान्॥ तेतुसेनेसमासाद्यवेगवत्यौपरस्परं॥७४॥ एकीभावमनुप्राप्तेनद्याविवसमागमे॥ततःप्रववृतेयुद्धंघोररूपंवि
शांपते॥ ७५ ॥ कुरूणांपांडवानांचलिप्सतांसुमहद्यशः॥ शूराणांगर्जतांतत्रत्वविच्छेदकृतागिरः॥ ७६ ॥ श्रूयंतेविविधाराजन्नामान्युद्दिश्यभारत॥ यस्यय
द्धिरणेव्यंगंपितृतोमातृतोपिवा॥ ७७॥ कर्मतःशीलतोवापिसतच्छ्रावयतेयुधि ॥ तान्दृष्ट्वासमरेशूरांस्तर्जमानान्परस्परं॥ ७८॥ अभवन्मेमतीराजन्नैषाम
स्तीतिजीवितं॥ तेषांदृष्ट्वातुक्रुद्धानांवपूंष्यमिततेजसां॥ ७९॥ अभवन्मेभयंतीव्रंकथमेतद्भविष्यति॥ ततस्तेपांडवाराजन्कौरवाश्चमहारथाः॥ ८० ॥ ततक्षुः
सायकैस्तीक्ष्णैर्निघ्नंतोहिपरस्परं॥ ८१॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिसंकुलयुद्धेएकपंचाशत्तमोऽध्यायः॥ ५१॥ ॥ ९॥ ॥संजयउवाच॥ ॥क्ष
त्रियास्तेमहाराजपरस्परवधैषिणः॥ अन्योन्यंसमरेजघ्नुःकृतवैराःपरस्परं॥ १ ॥ रथौघाश्चहयौघाश्चनरौघाश्चसमंततः॥ गजौघाश्चमहाराजसंसक्ताश्चपर
स्परं॥ २॥ गदानांपरिघाणांचकणपानांचक्षिप्यतां॥ प्रासानांभिंदिपालानांभुशुंडीनांचसर्वशः॥ ३॥ संपातंचानुपश्यामसंग्रामेभृशदारुणे॥ शलभाइवसं
पेतुःशरवृष्टयःसमंततः॥ ४॥ नागान्नागाःसमासाद्यव्यधमंतपरस्परं॥ हयाहयांश्चसमरेरथिनोरथिनस्तथा॥५॥ पत्तयःपत्तिसंघांश्चहयसंघांश्चपत्तयः॥ पत्त
योरथमातंगान्रथाहस्त्यश्वमेवच॥ ६॥ नागाश्चसमरेत्र्यंगंममृदुःशीघ्रगान्नृप॥ वध्यतांतत्रशूराणांक्रोशतांचपरस्परं॥ ७॥ घोरमायोधनंजज्ञेपशूनांवैश
संयथा॥ रुधिरेणसमास्तीर्णाभातिभारतमेदिनी॥ ८॥ शक्रगोपगणाकीर्णाप्रावृषीवयथाधरा॥ यथावावाससीशुक्लेमहारंजनरंजिते॥ ९॥ बिभृयाद्युवती
श्यामातद्वदासीद्वसुंधरा॥ मांसशोणितचित्रेवशातकुंभमयीवच॥ १०॥ भिन्नानांचोत्तमांगानांबाहूनांचोरुभिःसह॥ कुंडलानांप्रवृद्धानांभूषणानांचभार
त॥ ११॥ निष्काणामथशूराणांशरीराणांचधन्विनां॥ चर्मणांसपताकानांसंघास्तत्रापतन्भुवि॥ १२॥ गजागजान्समासाद्यविषाणैरार्दयन्नृप॥ विषाणा
भिहतास्तत्रभ्राजंतेद्विरदास्तथा॥ १३॥ रुधिरेणावसिक्तांगागैरिकप्रस्रवाइव॥ यथाभ्राजंतिस्यंदंतःपर्वताधातुमंडिताः॥ १४॥ तोमरान्सादिभिर्मुक्तान्प्रती
पानास्थितान्बहून्॥ हस्तैर्विचेरुस्तेनागाबभंजुश्चापरेतथा॥ १५॥ नाराचैश्छिन्नवर्माणोभ्राजंतिस्मगजोत्तमाः॥ हिमागमेयथाराजन्व्यभ्राइवमहीधराः
॥ १६॥ शरैःकनकपुंखैश्चचित्रारेजुर्गजोत्तमाः॥ उल्काभिःसंप्रदीप्ताग्राःपर्वताइवभारत॥ १७॥

नगनिभोपमाः नगेषुनितरांभांतितेनगनिभाःपर्वतोत्तमास्तेउपमायेषामित्यर्थः ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ धनुःशरगदाएवभास्वर

केचिदभ्याहतानागैर्नागानगनिभोपमाः ॥ विनेशुःसमरेतस्मिन्पक्षवंतइवाद्रयः ॥ १८ ॥ अपरेप्राद्रवन्नागाःशल्यार्त्ताव्रणपीडिताः ॥ प्रतिमानैश्चकुंभैश्चपतु
रुर्व्यांमहाहवे ॥ १९ ॥ विनेदुःसिंहवच्चान्येनदंतोभैरवान्रवान् ॥ बभ्रमुर्बहवोराजंश्चुक्रुशुश्चापरेगजाः ॥ २० ॥ हयाश्चनिहताबाणैर्हेमभांडविभूषिताः ॥ निषे
दुश्चैवमम्लुश्चबभ्रमुश्चदिशोदश ॥ २१ ॥ अपरेकृष्यमाणाश्चविचेष्टंतोमहीतले ॥ भावान्बहुविधांश्चक्रुस्ताडिताःशरतोमरैः ॥ २२ ॥ नरास्तुनिहताभूमौकूजं
तस्तत्रमारिष ॥ दृष्ट्वाचबांधवानन्येपितॄनन्येपितामहान् ॥ २३ ॥ धावमानान्परांश्चान्येदृष्ट्वान्येतत्रभारत ॥ गोत्रनामानिख्यातानिशशंसुरितरेतरं ॥ २४ ॥
तेषांछिन्नामहाराजभुजाःकनकभूषणाः ॥ उद्वेष्टंतेविचेष्टंतेपतंतेचोत्पतंतिच ॥ २५ ॥ निपतंतितथैवान्येस्फुरंतिचसहस्रशः ॥ वेगांश्चान्येरणेचक्रुःपंचास्याइवप
न्नगाः ॥ २६ ॥ तेभुजाभोगिभोगाभाश्चंदनाक्ताविशांपते ॥ लोहितार्द्राभृशंरेजुस्तपनीयध्वजाइव ॥ २७ ॥ वर्तमानेतथाघोरेसंकुलेसर्वतोदिशं ॥ अविज्ञाताः
स्मयुध्यंतेविनिघ्नंतःपरस्परं ॥ २८ ॥ भौमेनरजसाकीर्णेशस्त्रसंपातसंकुले ॥ नैवस्वेनपरेराजन्व्यज्ञायंततमोवृताः ॥ २९ ॥ तथातदभवद्युद्धंघोररूपंभयानकं ॥
लोहितोदामहानद्यःप्रसस्रुस्तत्रचासकृत् ॥ ३० ॥ शीर्षपाषाणसंछन्नाःकेशशैवलशाद्वलाः ॥ अस्थिमीनसमाकीर्णाधनुःशरगदोडुपाः ॥ ३१ ॥ मांसशोणितपं
किन्योघोररूपाःसुदारुणाः ॥ नदीःप्रवर्तयामासुःशोणितौघविवर्धिनीः ॥ ३२ ॥ भीरुवित्रासकारिण्यःशूराणांहर्षवर्धनाः ॥ तानद्योघोररूपास्तुनयंत्योयम
सादनं ॥ ३३ ॥ अवगाढान्मज्जयंत्यःक्षत्रस्याजनयन्भयं ॥ क्रव्यादानांनरव्याघ्रनर्दतांतत्रतत्रह ॥ ३४ ॥ घोरमायोधनंजज्ञेप्रेतराजपुरोपमं ॥ उत्थितान्यग
णेयानिकबंधानिसमंततः ॥ ३५ ॥ नृत्यंतिवैभूतगणाःसुतृप्तामांसशोणितैः ॥ पीत्वाचशोणितंतत्रवसांपीत्वाचभारत ॥ ३६ ॥ मेदोमज्जावसामत्तास्तृप्तामां
सस्यचैवह ॥ धावमानाःस्मदृश्यंतेकाकगृध्रबकास्तथा ॥ ३७ ॥ शूरास्तुसमरेराजन्भयंत्यक्त्वासुदुस्त्यजं ॥ योधव्रतसमाख्याताश्चक्रुःकर्माण्यभीतवत् ॥ ३८ ॥
शरशक्तिसमाकीर्णेक्रव्यादगणसंकुले ॥ व्यचरंतरणेशूराःख्यापयंतःस्वपौरुषं ॥ ३९ ॥ अन्योन्यंश्रावयंतिस्मनामगोत्राणिभारत ॥ पितृनामानिचरणेगोत्र
नामानिवाविभो ॥ ४० ॥ श्रावयाणाश्चबहवस्तत्रयोधाविशांपते ॥ अन्योन्यमवमृद्नंतःशक्तितोमरपट्टिशैः ॥ ४१ ॥

त्वादुडुवन्नक्षत्रसदृशीःपांतीत्युडुपाः धनुरादिव
दुडुपःशोभायासांताइतिवा उडुपस्तुप्लवेचंद्रेप्रतापेस्वेदतेजसोः शोभायांचेतिविश्वः ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ अगणेयानिगणयितुमशक्यानि ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥

॥ ४२ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेद्विपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५२ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ वर्तमानेइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११

वर्त्तमानेतथायुद्धेघोररूपेसुदारुणे ॥ व्यषीदत्कौरवीसेनाभिन्नानौरिवसागरे ॥ ४२ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिसंकुलयुद्धेद्विपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५२ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ वर्त्तमानेतथायुद्धेक्षत्रियाणांनिमज्जने ॥ गांडीवस्यमहाघोषःश्रूयतेयुधिमारिष ॥ १ ॥ संशप्तकानांकदनमकरोद्यत्रपांडवः ॥ कोसलानांतथाराजन्नारायणबलस्यच ॥ २ ॥ संशप्तकास्तुसमरेशरवृष्टीःसमंततः ॥ अपातयन्पार्थमूर्ध्निजयगृद्धाःप्रमन्यवः ॥ ३ ॥ तावृष्टीःसहसाराजंस्तरसा धारयन्प्रभुः ॥ व्यगाहतरणेपार्थोविनिघ्नन्रथिनांवरान् ॥ ४ ॥ विगाह्यतद्रथानीकंकंकपत्रैःशिलाशितैः ॥ आससादततःपार्थःसुशर्माणंवरायुधं ॥ ५ ॥ सतस्य शरवर्षाणिववर्षरथिनांवरः ॥ तथासंशप्तकाश्चैवपार्थंबाणैःसमार्पयन् ॥ ६ ॥ सुशर्मातुततःपार्थंविद्ध्वादशभिराशुगैः ॥ जनार्दनंत्रिभिर्बाणैरहनद्दक्षिणेभुजे ॥ ७ ॥ ततोपरेणभल्लेनकेतुंविव्याधमारिष ॥ सवानरवरोराजन्विश्वकर्मकृतोमहान् ॥ ८ ॥ ननादसुमहानादंभीषयाणोजगर्जच ॥ कपेस्तुनिनदंश्रुत्वासंत्रस्ता तववाहिनी ॥ ९ ॥ भयंविपुलमाधायनिश्चेष्टासमपद्यत ॥ ततःसाशुशुभेसेनानिश्चेष्टावस्थितान्नृप ॥ १० ॥ नानापुष्पसमाकीर्णंयथाचैत्ररथंवनं ॥ प्रतिलभ्यत तःसंज्ञांयोधास्तेकुरुसत्तम ॥ ११ ॥ अर्जुनंसिषिचुर्बाणैःपर्वतंजलदाइव ॥ परिवव्रुस्ततःसर्वेपांडवस्यमहारथं ॥ १२ ॥ निगृह्यतंप्रचुक्रुशुर्वध्यमानाःशितैःश रैः ॥ तेहयान्रथचक्रेचरथेषांचापिमारिष ॥ १३ ॥ निग्रहीतुमुपाक्रामन्क्रोधाविष्टाःसमंततः ॥ निगृह्यतंरथंतस्ययोधास्तेतुसहस्रशः ॥ १४ ॥ निगृह्यबलवत्स र्वेसिंहनादमथानदन् ॥ अपरेजगृहुश्चैवकेशवस्यमहाभुजौ ॥ १५ ॥ पार्थमन्येमहाराजरथस्थंजगृहुर्मुदा ॥ केशवस्तुततोबाहूविधुन्वन्रणमूर्धनि ॥ १६ ॥ पा तयामासतान्सर्वान्दुष्टहस्तीवहस्तिपान् ॥ ततःक्रुद्धोरणेपार्थःसंवृतस्तैर्महारथैः ॥ १७ ॥ निगृहीतंरथंदृष्ट्वाकेशवंचाप्यभिद्रुतं ॥ रथारूढांस्तुसुबहून्पदातींश्चाप्य पातयत् ॥ १८ ॥ आसन्नांश्चतथायोधान्शरैरासन्नयोधिभिः ॥ छादयामाससमरेकेशवंचेदमब्रवीत् ॥ १९ ॥ पश्यकृष्णमहाबाहोसंशप्तकगणान्बहून् ॥ कु र्वाणान्दारुणंकर्मवध्यमानान्सहस्रशः ॥ २० ॥ रथबंधमिमंघोरंपृथिव्यांनास्तिकश्चन ॥ यःसहेतपुमाँल्लोकेमदन्योयदुपुंगव ॥ २१ ॥ इत्येवमुक्त्वाबीभत्सुर्देवद त्तमथाधमत् ॥ पांचजन्यंचकृष्णोपिपूरयन्निवरोदसी ॥ २२ ॥ तंतुशंखस्वनंश्रुत्वासंशप्तकवरूथिनी ॥ संचचालमहाराजवित्रस्ताचाद्रवद्भृशं ॥ २३ ॥

॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥

पादबंधंततश्चक्रेपांडवःपरवीरहा ॥ नागमस्त्रंमहाराजसंप्रकीर्यमुहुर्मुहुः ॥ २४ ॥ तेबद्धाःपादबंधेनपांडवेनमहात्मना ॥ निश्चेष्टाश्चाभवन्राजन्नश्मसारमया इव ॥ २५ ॥ निश्चेष्टांस्तुततोयोधानवधीत्पांडुनंदनः ॥ यथेंद्रःसमरेदैत्यांस्तारकस्यवधेपुरा ॥ २६ ॥ तेवध्यमानाःसमरेमुमुचुस्तंरथोत्तमं ॥ आयुधानिचसर्वाणिविस्रष्टुमुपचक्रमुः ॥ २७ ॥ तेबद्धाःपादबंधेननशेकुश्चेष्टितुंनृप ॥ ततस्तानवधीत्पार्थःशरैःसन्नतपर्वभिः ॥ २८ ॥ सर्वयोधाहिसमरेभुजगैर्वेष्टिताभवन् ॥ यानुद्दिश्यरणेपार्थःपादबंधंचकारह ॥ २९ ॥ ततःसुशर्माराजेंद्रगृहीतांवीक्ष्यवाहिनीं ॥ सौपर्णमस्त्रंत्वरितःप्रादुश्चक्रेमहारथः ॥ ३० ॥ ततःसुपर्णाःसंपेतुर्भक्षयंतोभुजंगमान् ॥ तेवैविदुद्रुवुर्नागादृष्ट्वातान्खचरान्नृप ॥ ३१ ॥ बभौबलंतद्विमुक्तंपादबंधाद्विशांपते ॥ मेघवृंदाद्यथामुक्तोभास्करस्तापयन्प्रजाः ॥ ३२ ॥ विप्रमुक्तास्तुतेयोधाःफाल्गुनस्यरथंप्रति ॥ ससृजुर्बाणसंघांश्चशस्त्रसंघांश्चमारिष ॥ ३३ ॥ विविधानिचशस्त्राणिप्रत्यविध्यंतसर्वशः ॥ तांमहास्त्रमयींवृष्टिंसंछिद्यशरवृष्टिभिः ॥ ३४ ॥ न्यवधीच्चततोयोधान्वासविःपरवीरहा ॥ सुशर्मातुततोराजन्बाणेनानतपर्वणा ॥ ३५ ॥ अर्जुनंहृदयेविध्वाविव्याधान्यैस्त्रिभिःशरैः ॥ सगाढविद्धोव्यथितोरथोपस्थउपाविशत् ॥ ३६ ॥ ततउच्चुकुशुःसर्वेहतःपार्थइतिस्मह ॥ ततःशंखनिनादाश्चभेरीशब्दाश्चपुष्कलाः ॥ ३७ ॥ नानावादित्रनिनदाःसिंहनादाश्चजज्ञिरे ॥ प्रतिलभ्यततःसंज्ञांश्वेताश्वःकृष्णसारथिः ॥ ३८ ॥ ऐंद्रमस्त्रममेयात्माप्रादुश्चक्रेत्वरान्वितः ॥ ततोबाणसहस्राणिसमुत्पन्नानिमारिष ॥ ३९ ॥ सर्वदिक्षुव्यदृश्यंतनिघ्नंतितववाहिनीं ॥ हयान्रथांश्चसमरेशस्त्रैःशतसहस्रशः ॥ ४० ॥ वध्यमानेततःसैन्येभयंसुमहदाविशत् ॥ संशप्तकगणानांचगोपालानांचभारत ॥ ४१ ॥ नहितत्रपुमान्कश्चिद्योर्जुनंप्रत्यविध्यत ॥ पश्यतांतत्रवीराणामहन्यतबलंतव ॥ ४२ ॥ हन्यमानमपश्यंश्चनिश्चेष्टस्मपराक्रमे ॥ अयुतंतत्रयोधानांहत्वापांडुसुतोरणे ॥ ४३ ॥ व्यभ्राजतमहाराजविधूमोग्निरिवज्वलन् ॥ चतुर्दशसहस्राणियानिशिष्टानिभारत ॥ ४४ ॥ रथानामयुतंचैवत्रिसाहस्राश्चदंतिनः ॥ ततःसंशप्तकाभूयःपरिवव्रुर्धनंजयं ॥ ४५ ॥ मर्तव्यमितिनिश्चित्यजयंवाप्यनिवर्तनं ॥ तत्रयुद्धंमहच्चासीत्तावकानांविशांपते ॥ शूरेणबलिनासार्धंपांडवेनकिरीटिना ॥ ४६ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिसंकुलयुद्धेत्रिपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥

संजयउवाच ॥ ॥ कृतवर्माकृपोद्रौणिःसूतपुत्रश्चमारिष ॥ उलूकःसौबलश्चैवराजाचसहसोदरैः ॥ १ ॥ सीदमानांचमूंदृष्ट्वापांडुपुत्रभयार्दितां ॥ समुज्जह्रुः
स्मवेगेनभिन्नांनावमिवार्णवे ॥ २ ॥ ततोयुद्धमतीवासीन्मुहूर्त्तमिवभारत ॥ भीरूणांत्रासजननंशूराणांहर्षवर्धनं ॥ ३ ॥ कृपेणशरवर्षाणिप्रतिमुक्तानिसंयुगे
॥ सृंजयांश्छादयामासुःशलभानांव्रजाइव ॥ ४ ॥ शिखंडीचततःक्रुद्धोगौतमंत्वरितोययौ ॥ ववर्षशरवर्षाणिसमंताद्द्विजपुंगवं ॥ ५ ॥ कृपस्तुशरवर्षंतद्विनिह
त्यमहास्त्रवित् ॥ शिखंडिनंरणेक्रुद्धोविव्याधदशभिःशरैः ॥ ६ ॥ ततःशिखंडीकुपितःशरैःसप्तभिराहवे ॥ कृपंविव्याधकुपितंकंकपत्रैरजिह्मगैः ॥ ७ ॥ ततःकृपःश
रैस्तीक्ष्णैःसोतिविद्धोमहारथः ॥ व्यश्वसूतरथंचक्रेशिखंडिनमथोद्विजः ॥ ८ ॥ हताश्वात्तुततोयानादवप्लुत्यमहारथः ॥ खड्गंचर्मतथागृह्यसत्वरंब्राह्मणंययौ ॥ ९ ॥
तमापतंतंसहसाशरैःसन्नतपर्वभिः ॥ छादयामाससमरेतदद्भुतमिवाभवत् ॥ १० ॥ तत्राद्भुतमपश्यामशिलानांप्लवनंयथा ॥ निश्चेष्टस्तद्रणेराजञ्छिखंडीस
मतिष्ठत ॥ ११ ॥ कृपेणच्छादितंदृष्ट्वानृपोत्तमशिखंडिनं ॥ प्रत्युद्ययौकृपंतूर्णंधृष्टद्युम्नोमहारथः ॥ १२ ॥ धृष्टद्युम्नंततोयांतंशारद्वतरथंप्रति ॥ प्रतिजग्राहवेगेनकृ
तवर्मामहारथः ॥ १३ ॥ युधिष्ठिरमथायांतंशारद्वतरथंप्रति ॥ सपुत्रंसहसैन्यंचद्रोणपुत्रोन्यवारयत् ॥ १४ ॥ नकुलंसहदेवंचत्वरमाणौमहारथौ ॥ प्रतिजग्रा
हतेपुत्रःशरवर्षेणवारयन् ॥ १५ ॥ भीमसेनंकरूषांश्चकेकयान्सहसृंजयैः ॥ कर्णोवैकर्त्तनोयुद्धेवारयामासभारत ॥ १६ ॥ शिखंडिनस्ततोबाणान्कृपःशारद्वतो
युधि ॥ प्राहिणोत्त्वरयायुक्तोदिधक्षुरिवमारिष ॥ १७ ॥ ताञ्छरान्प्रेषितांस्तेनसमंतात्स्वर्णभूषितान् ॥ चिच्छेदखड्गमाविध्यभ्रामयंश्चपुनःपुनः ॥ १८ ॥ शतचं
द्रंचतच्चर्मगौतमस्तस्यभारत ॥ व्यधमत्सायकैस्तूर्णंततउच्चुक्रुशुर्जनाः ॥ १९ ॥ सविचर्मामहाराजखड्गपाणिरुपाद्रवत् ॥ कृपस्यवशमापन्नोमृत्योरास्यमिवा
तुरः ॥ २० ॥ शारद्वतशरैर्ग्रस्तंक्लिश्यमानंमहाबलः ॥ चित्रकेतुसुतोराजन्सुकेतुस्त्वरितोययौ ॥ २१ ॥ विकिरन्ब्राह्मणंयुद्धेबहुभिर्निशितैःशरैः ॥ अभ्यापतदमे
यात्मागौतमस्यरथंप्रति ॥ २२ ॥ दृष्ट्वाचयुक्तंतंयुद्धेब्राह्मणंचरितव्रतं ॥ अपयातस्ततस्तूर्णंशिखंडीराजसत्तम ॥ २३ ॥ सुकेतुस्तुततोराजन्गौतमंनवभिःशरैः ॥ वि
द्ध्वाविव्याधसप्तत्यापुनश्चैनंत्रिभिःशरैः ॥ २४ ॥ अथास्यसशरंचापंपुनश्चिच्छेदमारिष ॥ सारथिंचशरेणास्यभृशंमर्मस्वताडयत् ॥ २५ ॥ गौतमस्तुततःक्रुद्धो
धनुर्गृह्यनवंदृढं ॥ सुकेतुंत्रिंशताबाणैःसर्वमर्मस्वताडयत् ॥ २६ ॥ सविह्वलितसर्वांगःप्रचचालरथोत्तमे ॥ भूमिकंपेयथावृक्षश्चचालकंपितोभृशं ॥ २७ ॥

चलतस्तस्यकायात्तुशिरोज्वलितकुंडलं॥ सोष्णीषंसशिरस्त्राणंक्षुरप्रेणत्वपातयत्॥२८॥ तच्छिरःप्रापतद्भूमौश्येनाद्धृतमिवामिषं॥ततोस्यकायोवसुधांपश्चा

त्रापतदच्युत॥ २९ ॥ तस्मिन्हतेमहाराजत्रस्तास्तस्यपुरोगमाः॥ गौतमंसमरेत्यक्त्वादुद्रुवुस्तेदिशोदश॥ ३० ॥ धृष्टद्युम्नंतुसमरेसंनिवार्यमहारथः॥ कृतवर्मा

ब्रवीद्धृष्टस्तिष्ठतिष्ठेतिभारत॥३१॥ तदभूत्तुमुलंयुद्धंवृष्णिपार्षतयोरणे॥आमिषार्थेयथायुद्धंश्येनयोःक्रुद्धयोर्नृप॥३२॥ धृष्टद्युम्नस्तुसमरेहार्दिक्यंनवभिःशरैः॥

आजघानोरसिक्रुद्धःपीडयन्हृदिकात्मजं॥ ३३॥ कृतवर्मातुसमरेपार्षतेनदृढाहतः॥ पार्षतंसरथंसाश्वंछादयामाससायकैः ॥ ३४ ॥ सरथश्छादितोराजन्

धृष्टद्युम्नोनदृश्यते॥ मेघैरिवपरिच्छन्नोभास्करोजलधारिभिः॥ ३५॥ विधूयतंबाणगणंशरैःकनकभूषणैः॥ व्यरोचतरणेराजन्धृष्टद्युम्नःकृतव्रणः॥ ३६ ॥ तत

स्तुपार्षतःक्रुद्धःशस्त्रवृष्टिंसुदारुणां॥ कृतवर्माणमासाद्यव्यसृजत्पृतनापतिः ॥ ३७ ॥ तामापतंतींसहसाशस्त्रवृष्टिंसुदारुणां॥ शरैरनेकसाहस्रैर्हार्दिक्योऽवार

यद्युधि॥ ३८ ॥ दृष्ट्वातुवारितांयुद्धेशस्त्रवृष्टिंदुरासदां॥ कृतवर्माणमासाद्यवारयामासपार्षतः॥ ३९ ॥ सारथिंचास्यतरसाप्राहिणोद्यमसादनं॥ भल्लेनशित

धारेणसहतःप्रापतद्रथात्॥ ४० ॥ धृष्टद्युम्नस्तुबलवान्जित्वाशत्रुंमहाबलं॥ कौरवान्समरेतूर्णंवारयामाससायकैः ॥ ४१ ॥ ततस्तेतावकायोधाधृष्टद्युम्नमुपाद्र

वन्॥ सिंहनादरवंकृत्वाततोयुद्धमवर्त्तत॥ ४२ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिसंकुलयुद्धेचतुष्पंचाशत्तमोऽध्यायः॥ ५४॥ ॥ ७॥ ॥ संज

यउवाच॥ ॥ द्रौणिर्युधिष्ठिरंदृष्ट्वाशैनेयेनाभिरक्षितं ॥ द्रौपदेयैस्तथाशूरैरभ्यवर्त्ततहृष्टवत्॥ १॥ किरन्निषुगणान्घोरान्स्वर्णपुंखान्शिलाशितान् ॥ दर्शय

न्विविधान्मार्गान्शिक्षाश्चलघुहस्तवत्॥ २॥ ततःखंपूरयामासशरैर्दिव्यास्त्रमंत्रितैः॥ युधिष्ठिरंचसमरेपरिवार्यमहास्त्रवित्॥ ३ ॥ द्रौणायनिशरच्छन्नंनप्राज्ञाय

तकिंचन॥ बाणभूतमभूत्सर्वमायोधनशिरोमहत्॥ ४ ॥ बाणजालंदिविच्छन्नंस्वर्णजालविभूषितं॥ शुशुभेभरतश्रेष्ठवितानमिवधिष्ठितं॥ ५ ॥ तेनच्छन्नंनं

भोराजन्बाणजालेनभास्वता ॥ अभ्रच्छायेवसंजज्ञेबाणरुद्धेनभस्तले ॥ ६ ॥ तत्राश्चर्यमपश्यामबाणभूतेतथाविधे ॥ नस्मसंपततेभूतंकिंचिदेवांतरिक्षगं

॥ ७॥ सात्यकिर्यतमानस्तुधर्मराजश्चपांडवः॥ तथेतराणिसैन्यानिनस्मचक्रुःपराक्रमं॥ ८॥

॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥

लाघवंद्रोणपुत्रस्यदृष्ट्वातत्रमहारथाः॥ व्यस्मयंतमहाराजनचैनंप्रत्युदीक्षितुं ॥ ९ ॥ शेकुस्तेसर्वराजानस्तपंतमिवभास्करं ॥ वध्यमानेततःसैन्येद्रौपदेयामहा
रथाः॥ १० ॥ सात्यकिर्धर्मराजश्चपंचालाश्चापिसंगताः ॥ त्यक्त्वामृत्युभयंघोरंद्रौणायनिमुपाद्रवन् ॥ ११ ॥ सात्यकिःसप्तविंशत्याद्रौणिंविद्ध्वाशिलीमुखैः॥
पुनर्विव्याधनाराचैःसप्तभिःस्वर्णभूषितैः॥ १२ ॥ युधिष्ठिरस्त्रिसप्तत्याप्रतिविंध्यश्चसप्तभिः॥ श्रुतकर्मात्रिभिर्बाणैःश्रुतकीर्त्तिश्चसप्तभिः ॥ १३॥ सुतसोमस्तुनव
भिःशतानीकश्चसप्तभिः ॥ अन्येचबहवःशूराविव्यधुस्तंसमंततः ॥ १४॥ सतुक्रुद्धस्ततोराजन्नाशीविषइवश्वसन् ॥ सात्यकिंपंचविंशत्याप्राविध्यतशिलीमु
खैः॥ १५॥ श्रुतकीर्त्तिंचनवभिःसुतसोमंचपंचभिः॥ अष्टभिःश्रुतकर्माणंप्रतिविंध्यंत्रिभिःशरैः ॥ १६॥ शतानीकंचनवभिर्धर्मपुत्रंचपंचभिः ॥ तथेतरांस्ततः
शूरान्द्वाभ्यांद्वाभ्यामताडयत्॥ १७॥ श्रुतकीर्त्तेस्तथाचापंचिच्छेदनिशितैःशरैः॥ अथान्यद्धनुरादायश्रुतकीर्त्तिर्महारथः॥१८॥ द्रौणायनिंत्रिभिर्विद्ध्वाविव्या
धान्यैःशितैःशरैः॥ ततोद्रौणिर्महाराजशरवर्षेणमारिष॥ १९॥ छादयामासतत्सैन्यंसमंताद्भरतर्षभ॥ ततःपुनरमेयात्माधर्मराजस्यकार्मुकं॥ २० ॥ द्रौणिश्चि
च्छेदविहसन्विव्याधचशरैस्त्रिभिः ॥ ततोधर्मसुतोराजन्प्रगृह्यान्यन्महद्धनुः ॥ २१ ॥ द्रौणिंविव्याधसप्तत्याबाह्वोरुरसिचार्पयत् ॥ सात्यकिस्तुततःक्रुद्धोद्रौणेः
प्रहरतोरणे॥ २२ ॥ अर्धचंद्रेणतीक्ष्णेनधनुश्छित्त्वानदद्भृशं॥ छिन्नधन्वाततोद्रौणिःशक्त्याशक्तिमतांवरः॥ २३ ॥ सारथिंपातयामासशैनेयस्यरथाद्द्रुतं ॥ अ
थान्यद्धनुरादायद्रोणपुत्रःप्रतापवान् ॥ २४ ॥ शैनेयंशरवर्षेणच्छादयामासभारत॥ तस्याश्वाःप्रद्रुताःसंख्येपतितेरथसारथौ॥ २५॥ तत्रतत्रैवधावंतःसमदृ
श्यंतभारत॥ युधिष्ठिरपुरोगास्तुद्रौणिंशस्त्रभृतांवरं॥२६॥ अभ्यवर्षंतवेगेनविसृजंतःशिताञ्छरान्॥ आगच्छमानांस्तान्दृष्ट्वाक्रुद्धरूपान्परंतपः॥२७॥ प्रहस
न्प्रतिजग्राहद्रोणपुत्रोमहारणे॥ ततःशरशतज्वालःसेनाकक्षंमहारथः॥ २८॥ द्रौणिर्ददाहसमरेकक्षमग्निर्यथावने॥ तद्बलंपांडुपुत्रस्यद्रोणपुत्रप्रतापितं॥२९॥
चुक्षुभेभरतश्रेष्ठतिमिनेवनदीमुखं ॥ दृष्ट्वाचैवमहाराजद्रोणपुत्रपराक्रमं ॥ ३० ॥ निहतान्मेनिरेसर्वान्पांडून्द्रोणसुतेनवै ॥ युधिष्ठिरस्तुत्वरितोद्रोणशिष्यो
महारथः॥ ३१ ॥ अब्रवीद्द्रोणपुत्रायरोषामर्षसमन्वितः॥ नैवनामतवप्रीतिर्नैवनामकृतज्ञता॥ ३२ ॥ यतस्त्वंपुरुषव्याघ्रमामेवाद्यजिघांससि॥ ब्राह्मणेनतपः
कार्यंदानमध्ययनंतथा॥ ३३ ॥ क्षत्रियेणधनुर्नाम्यंसभवान्ब्राह्मणब्रुवः॥ मिषतस्तेमहाबाहोयुधिजेष्याम्यहंकौरवान्॥ ३४॥

॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेपंचपंचाशत्तमोध्यायः ॥ ५५ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ भीमसेनमिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥

कुरुष्वसमरेकर्मब्रह्मबंधुरसिध्रुवं ॥ एवमुक्तोमहाराजद्रोणपुत्रःस्मयन्निव ॥ ३५ ॥ युक्तंतत्त्वंचसंचिंत्यनोत्तरंकिंचिदब्रवीत् ॥ अनुक्त्वाचततःकिंचिच्छरवर्षेण पांडवं ॥ ३६ ॥ छादयामाससमरेक्रुद्धोंतकइवप्रजाः ॥ सच्छाद्यमानस्तुतदाद्रोणपुत्रेणमारिष ॥ ३७ ॥ पार्थोऽपयातःशीघ्रंवैविहायमहतींचमूं ॥ अपयातेतत स्तस्मिन्धर्मपुत्रेयुधिष्ठिरे ॥ ३८ ॥ द्रोणपुत्रस्ततोराजन्प्रत्यगात्समहामनाः ॥ ततोयुधिष्ठिरोराजंस्त्यक्त्वाद्रौणिंमहाहवे ॥ प्रययौतावकंसैन्यंयुक्तःक्रूरायकर्मणे ॥ ३९ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिपार्थापयानेपंचपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५५ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ भीमसेनंचपांचाल्यंचेदिकेकयसं वृतं ॥ वैकर्तनःस्वयंरुध्वावारयामाससायकैः ॥ १ ॥ ततस्तुचेदिकारूषान्सृंजयांश्चमहारथान् ॥ कर्णोजघानसमरेभीमसेनस्यपश्यतः ॥ २ ॥ भीमसेनस्ततःक र्णंविहायरथसत्तमं ॥ प्रययौकौरवंसैन्यंकक्षमग्निरिवज्वलन् ॥ ३ ॥ सूतपुत्रोपिसमरेपंचालान्केकयांस्तथा ॥ सृंजयांश्चमहेष्वासान्निजघानसहस्रशः ॥ ४ ॥ संशप्तकेषुपार्थश्चकौरवेषुवृकोदरः ॥ पंचालेषुतथाकर्णःक्षयंचक्रुर्महारथाः ॥ ५ ॥ तेक्षत्रियादह्यमानास्त्रिभिस्तैःपावकोपमैः ॥ जग्मुर्विनाशंसमरेराजन्दुर्मंत्रि तेतव ॥ ६ ॥ ततोदुर्योधनःक्रुद्धोनकुलंनवभिःशरैः ॥ विव्याधभरतश्रेष्ठचतुरश्चास्यवाजिनः ॥ ७ ॥ ततःपुनरमेयात्मातवपुत्रोजनाधिप ॥ क्षुरेणसहदेवस्यध्व जंचिच्छेदकांचनं ॥ ८ ॥ नकुलस्तुततःक्रुद्धस्तवपुत्रंचसप्तभिः ॥ जघानसमरेराजन्सहदेवश्चपंचभिः ॥ ९ ॥ तावुभौभरतश्रेष्ठौज्येष्ठौसर्वधनुष्मतां ॥ विव्याधोर सिसंक्रुद्धःपंचभिःपंचभिःशरैः ॥ १० ॥ ततोपराभ्यांभल्लाभ्यांधनुषीसमकृंतत ॥ यमयोःसहसाराजन्विव्याधचत्रिसप्तभिः ॥ ११ ॥ तावन्येधनुषीश्रेष्ठेशक्रचाप निभेशुभे ॥ प्रगृह्यरेजतुःशूरौदेवपुत्रसमौयुधि ॥ १२ ॥ ततस्तौरभसौयुद्धेभ्रातरौभ्रातरंयुधि ॥ शरैर्ववृषतुर्घोरैर्महामेघौयथाचलं ॥ १३ ॥ ततःक्रुद्धोमहाराज तवपुत्रोमहारथः ॥ पांडुपुत्रौमहेष्वासौवारयामासपत्रिभिः ॥ १४ ॥ धनुर्मंडलमेवास्यदृश्यतेयुधिभारत ॥ सायकाश्चैवदृश्यंतेनिश्चरंतःसमंततः ॥ १५ ॥ आ च्छादयन्दिशःसर्वाःसूर्यस्येवांशवोयथा ॥ बाणभूतेततस्तस्मिन्संछन्नेचनभस्तले ॥ १६ ॥ यमाभ्यांददृशेरूपंकालांतकयमोपमं ॥ पराक्रमंतुतंदृष्ट्वातवसूनोर्म हारथाः ॥ १७ ॥ मृत्योरुपांतिकंप्राप्तौमाद्रीपुत्रौस्ममेनिरे ॥ ततःसेनापतीराजन्पांडवस्यमहारथः ॥ १८ ॥

॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥

॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥

पार्षतःप्रययौतत्रयत्रराजासुयोधनः॥ माद्रीपुत्रौततःशूरौव्यतिक्रम्यमहारथौ॥ १९ ॥ धृष्टद्युम्नस्तवसुतंवारयामाससायकैः॥ तमविध्यद्मेयात्मातवपुत्रोऽत्य
मर्षणः॥ २० ॥ पांचाल्यंपंचविंशत्याप्रहस्यपुरुषर्षभः॥ ततःपुनरमेयात्मातवपुत्रोऽत्यमर्षणः॥ २१॥ विद्ध्वाननादपांचाल्यंषष्ट्यापंचभिरेवच॥ तथास्यसशरं
चापंहस्तावापंचमारिष॥ २२॥ क्षुरप्रेणसुतीक्ष्णेनराजाचिच्छेदसंयुगे॥ तदपास्यधनुश्छिन्नंपांचाल्यःशत्रुकर्शनः॥ २३॥ अन्यदादत्तवेगेनधनुर्भारसहंन
वं॥ प्रज्वलन्निववेगेनसंरंभाद्रुधिरेक्षणः॥ २४॥ अशोभतमहेष्वासोधृष्टद्युम्नःकृतव्रणः॥ सपंचदशनाराचान्श्वसतःपन्नगानिव ॥ २५॥ जिघांसुर्भरतश्रेष्ठं
धृष्टद्युम्नोव्यपासृजत्॥ तेवर्महेमविकृतंभित्त्वाराज्ञःशिलाशिताः॥ २६ ॥ विविशुर्वसुधांवेगात्कंकबर्हिणवाससः॥ सोऽतिविद्धोमहाराजपुत्रस्तेतिव्यराजत
॥ २७॥ वसंतकालेसुमहान्प्रफुल्लइवकिंशुकः॥ सच्छिन्नवर्मानाराचप्रहारैर्जर्जरीकृतः॥ २८ ॥ धृष्टद्युम्नस्यभल्लेनक्रुद्धश्चिच्छेदकार्मुकं ॥ अथैनंछिन्नधन्वा
नंत्वरमाणोमहीपतिः॥ २९॥ सायकैर्दशभीराजन्भ्रुवोर्मध्येसमार्पयत्॥ तस्यतेऽशोभयन्वक्त्रंकर्मारपरिमार्जिताः॥ ३० ॥ प्रफुल्लंपंकजंयद्वद्भ्रमरामधुलिप्स
वः॥ तदपास्यधनुश्छिन्नंधृष्टद्युम्नोमहामनाः॥ ३१ ॥ अन्यदादत्तवेगेनधनुर्भल्लांश्चषोडश॥ ततोदुर्योधनस्याश्वान्हत्वासूतंचपंचभिः॥ ३२॥ धनुश्चिच्छेदभ
ल्लेनजातरूपपरिष्कृतं॥ रथंसोपस्करंछत्रंशक्तिंखड्गंगदांध्वजं॥ ३३॥ भल्लैश्चिच्छेददशभिःपुत्रस्यतवपार्षतः॥ तपनीयांगदंचित्रंनागंमणिमयंशुभं ॥ ३४॥
ध्वजंकुरुपतेश्छिन्नंददृशुःसर्वपार्थिवाः ॥ दुर्योधनंतुविरथंछिन्नवर्मायुधंरणे ॥ ३५॥ भ्रातरःपर्यरक्षंतसोदराभरतर्षभ॥ तमारोप्यरथेराजन्दंडधारोजना
धिपः॥ ३६ ॥ अपाहरदसंभ्रांतोधृष्टद्युम्नस्यपश्यतः॥ कर्णस्तुसात्यकिंजित्वाराजगृद्धीमहाबलः॥ ३७॥ द्रोणहंतारमुग्रेषुंससाराभिमुखोरणे॥ तंपृष्ठतोऽभ्यया
त्तूर्णंशैनेयोवितुदञ्छरैः॥ ३८॥ वारणंजघनोपांतेविषाणाभ्यामिवद्विपः॥ सभारतमहानासीद्योधानांसुमहात्मनां ॥ ३९॥ कर्णपार्षतयोर्मध्येत्वदीयानांम
हारणः॥ नपांडवानांनास्माकंयोधःकश्चित्पराङ्मुखः॥ ४० ॥ प्रत्यदृश्यत्ततःकर्णःपंचालांस्त्वरितोययौ॥ तस्मिन्क्षणेनरश्रेष्ठगजवाजिजनक्षयः॥ ४१ ॥ प्रा
दुरासीदुभयतोराजन्मध्यगतेहनि॥ पंचालास्तुमहाराजत्वरिताविजिगीषवः॥ ४२॥ तेसर्वेऽभ्यद्रवन्कर्णंपतत्रिणइवद्रुमं॥ तांस्तथाधिरथिःक्रुद्धोयतमानान्म
नस्विनः॥ ४३॥ विचिन्वन्निवबाणौघैःसमासादयदग्रगान्॥ व्याघ्रकेतुंसुशर्माणंचित्रंचोग्रायुधंजयं॥ ४४॥

शुक्लंचरोचमानंचसिंहसेनंचदुर्जयं॥ तेवीरारथमार्गेणपरिवव्रुर्नरोत्तमं॥ ४५॥ सृजंतंसायकान्क्रुद्धंकर्णमाहवशोभिनं॥ युध्यमानांस्तुतान्दूरान्मनुजेंद्रप्र
तापवान्॥ ४६॥ अष्टाभिरष्टौराधेयोऽभ्यर्दयन्निशितैःशरैः॥ अथापरान्महाराजसूतपुत्रःप्रतापवान्॥ ४७॥ जघानबहुसाहस्रान्योधान्युद्धविशारदान्॥
जिष्णुंचजिष्णुकर्माणंदेवापिंभद्रमेवच॥ ४८॥ दंडंचराजन्समरेचित्रंचित्रायुधंहरिं॥ सिंहकेतुंरोचमानंशलभंचमहारथं॥ ४९॥ निजघानसुसंक्रुद्धश्चेदी
नांचमहारथान्॥ तेषामाददतःप्राणानासीदाधिरथेर्वपुः॥५०॥ शोणिताभ्युक्षितांगस्यरुद्रस्येवोर्जितंमहत्॥ तत्रभारतकर्णेनमातंगास्ताडिताःशरैः॥५१॥
सर्वतोऽभ्यद्रवन्भीताःकुर्वंतोमहदाकुलं॥ निपेतुरुर्व्यांसमरेकर्णसायकताडिताः॥५२॥ कुर्वंतोविविधान्नादान्वज्रनुन्नाइवाचलाः॥ गजवाजिमनुष्यैश्चनि
पतद्भिःसमंततः॥५३॥ रथैश्चाधिरथेर्मार्गेसमास्तीर्यतमेदिनी॥ नैवंभीष्मोनचद्रोणोनान्येयुधिचतावकाः॥५४॥ चक्रुःस्मतादृशंकर्मयादृशंवैकृतंरणे॥ सू
तपुत्रेणनागेषुहयेषुचरथेषुच॥५५॥ नरेषुचमहाराजकृतंस्मकदनंमहत्॥ मृगमध्येयथासिंहोदृश्यतेनिर्भयश्चरन्॥५६॥ पंचालानांतथामध्येकर्णोचरदभी
तवत्॥ यथामृगगणांस्त्रस्तान्सिंहोद्रावयतेदिशः॥५७॥ पंचालानांरथव्रातान्कर्णोव्यद्रावयत्तथा॥ सिंहास्यंचयथाप्राप्यनजीवंतिमृगाःक्वचित्॥५८॥ तथा
कर्णमनुप्राप्यनजिजीवुर्महारथाः॥ वैश्वानरंयथाप्राप्यप्रतिदह्यंतिवैजनाः॥५९॥ कर्णाग्निनावनेतद्वद्दग्धाभारतसृंजयाः॥ कर्णेनचेदिकैकेयपंचालेषुच
भारत॥६०॥ विश्राव्यनामनिहताबहवःशूरसंमताः॥ ममचासीन्मतीराजन्दृष्ट्वाकर्णस्यविक्रमं॥६१॥ नैकोप्याधिरथेर्जीवन्पांचाल्योमोक्ष्यतेयुधि॥ पंचा
लान्व्यधमत्संख्येसूतपुत्रःपुनःपुनः॥६२॥ पंचालानथनिघ्नंतंकर्णंदृष्ट्वामहारणे॥ अभ्यधावत्सुसंक्रुद्धोधर्मराजोयुधिष्ठिरः॥६३॥ धृष्टद्युम्नश्चराधेयंद्रौपदेया
श्चमारिष॥ परिवव्रुरमित्रघ्नंशतशश्चापरेजनाः॥६४॥ शिखंडीसहदेवश्चनकुलोनाकुलिस्तथा॥ जनमेजयःशिनेर्नप्ताबहवश्चप्रभद्रकाः॥६५॥ एतेपुरोग
माभूत्वाधृष्टद्युम्नश्चसंयुगे॥कर्णमस्यंतमिष्वस्त्रैर्विचेरुरमितौजसः॥६६॥ तांस्तत्राधिरथिःसंख्येचेदिपंचालपांडवान्॥ एकोबहूनभ्यपतद्गरुत्मान्पन्नगानिव
॥६७॥तैःकर्णस्याभवद्युद्धंघोररूपंविशांपते॥ तादृग्यादृक्पुरावृत्तंदेवानांदानवैःसह॥६८॥तान्समेतान्महेष्वासान्शरवर्षौघवर्षिणः॥ एकोव्यधमदव्यग्रस्त
मांसीवदिवाकरः॥६९॥भीमसेनस्तुसंसक्तेराधेयेपांडवैःसह॥सर्वतोऽभ्यहनत्क्रुद्धोयमदंडनिभैःशरैः॥वाहीकान्केकयान्मत्स्यान्वासात्यान्मद्रसैंधवान्॥७०॥

॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥

एकःसंख्येमहेष्वासोयोधयन्बह्वशोभत॥ तत्रमर्मसुभीमेननाराचैस्ताडितागजाः ॥ ७१ ॥ प्रपतंतोहतारोहाःकंपयंतिस्ममेदिनीं ॥ वाजिनश्चहतारोहाःपत्त
यश्चगतासवः॥७२॥ शेरतेयुधिनिर्भिन्नावमंतोरुधिरंबहु॥ सहस्रशश्चरथिनःपातिताःपतितायुधाः॥ ७३ ॥ तेक्षताःसमदृश्यंतभीमभीतागतासवः॥ रथिभिः
सादिभिःसूतैःपादातैर्वाजिभिर्गजैः॥ ७४ ॥ भीमसेनशरैश्छिन्नैराछन्नावसुधाभवत्॥ तत्स्तंभितमिवातिष्ठद्भीमसेनभयार्दितं॥ ७५ ॥ दुर्योधनबलंसर्वंनि
रुत्साहंकृतव्रणं॥ निश्चेष्टंतुमुलंदीनंबभौतस्मिन्महारणे॥ ७६ ॥ प्रसन्नसलिलेकालेयथास्यात्सागरोनृप॥ तद्वत्तवबलंतद्वैनिश्चलंसमवस्थितं॥ ७७॥ मन्युवी
र्यबलोपेतंदर्पात्प्रत्यवरोपितं॥ अभवत्तवपुत्रस्यतत्सैन्यंनिष्प्रभंतदा॥ ७८ ॥ तद्बलंभरतश्रेष्ठवध्यमानंपरस्परं ॥ रुधिरौघपरिक्लिन्नंरुधिरार्द्रंबभूवह॥ ७९ ॥ज
गामभरतश्रेष्ठवध्यमानंपरस्परं॥ सूतपुत्रोरणेक्रुद्धःपांडवानामनीकिनीं॥ ८० ॥ भीमसेनःकुरूंश्चापिद्रावयंतौविरेजतुः॥ वर्तमानेतथारौद्रेसंग्रामेद्भुतदर्शने
॥ ८१ ॥ निहत्यपृतनामध्येसंशप्तकगणान्बहून्॥ अर्जुनोजयतांश्रेष्ठोवासुदेवमथाब्रवीत् ॥ ८२ ॥ प्रभग्नंबलमेतद्धियोत्स्यमानंजनार्दन ॥ एतेद्रवंतिसगणाः
संशप्तकमहारथाः॥ ८३ ॥ अपारयंतोमद्बाणान्सिंहशब्दंमृगाइव॥ दीर्यतेचमहत्सैन्यंसृंजयानांमहारणे ॥ ८४ ॥ हस्तिकक्ष्योह्यसौकृष्णकेतुःकर्णस्यधीमतः॥
दृश्यतेराजसैन्यस्यमध्येविचरतोमुदा॥ ८५ ॥ नचकर्णंरणेशक्ताजेतुमन्येमहारथाः॥ जानीतेहिभवान्कर्णंवीर्यवंतंपराक्रमे॥ ८६ ॥ तत्रयाहियतःकर्णोद्राव
यत्येषनोबलं॥ वर्जयित्वारणेयाहिसूतपुत्रंमहारथं॥ ८७॥ एतन्मेरोचतेकृष्णयथावातवरोचते॥ एतच्छ्रुत्वावचस्तस्यगोविंदःप्रहसन्निव॥ ८८॥ अब्रवीदर्जु
नंतूर्णंकौरवान्जहिपांडव॥ ततस्तवमहासैन्यंगोविंदप्रेरिताहयाः॥ ८९॥ हंसवर्णाःप्रविविशुर्वहंतःकृष्णपांडवौ॥ केशवप्रेरितैरश्वैःश्वेतैःकांचनभूषणैः॥ ९०॥
प्रविशद्भिस्तवबलंचतुर्दिशमभिद्यत॥ मेघस्तनितनिर्ह्रादःसरथोवानरध्वजः॥ ९१ ॥ चलत्पताकस्तांसेनांविमानंद्यामिवाविशत्॥ तौविदार्यमहासेनांप्रवि
ष्टौकेशवार्जुनौ॥ ९२ ॥ क्रुद्धौसंरंभरक्ताक्षौविभ्राजेतांमहाद्युती॥ युद्धशौंडौसमाहूतावागतौतौरणाध्वरं॥ ९३॥ यज्वभिर्विधिनाहूतौमखेदेवाविवाश्विनौ॥
क्रुद्धौतौतुनरव्याघ्रौयोगवंतौबभूवतुः॥ ९४ ॥ तलशब्देनरुषितौयथानागौमहावने॥ विगाह्यतुरथानीकमश्वसंघांश्चफाल्गुनः॥ ९५ ॥ व्यचरत्पृतनामध्येपा
शहस्तइवांतकः॥ तंदृष्ट्वायुधिविक्रांतंसेनायांतवभारत॥ ९६ ॥ संशप्तकगणान्भूयःपुत्रस्तेसमचूचुदत्॥ ततोरथसहस्रेणद्विरदानांत्रिभिःशतैः॥ ९७॥

दुर्योधनइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० पांडवाअपिकौरवानभ्यद्रवंतेतिशेषः ॥ ११ ॥ कालयुगांतोमहाप्रलयः ॥ १२ ॥ १३ ॥ स्वकर्मआभिमुख्येनप्रहारसहनादि उद्वहतोनिर्वोढॄन्

॥ संजयउवाच ॥ ॥ दुर्योधनस्ततःकर्णमुपेत्यभरतर्षभ ॥ अब्रवीन्मद्रराजंचतथैवान्यांश्चपार्थिवान् ॥ १ ॥ यदृच्छयैतत्संप्राप्तंस्वर्गद्वारमपावृतं ॥ सुखिनःक्षत्रियाःकर्णलभंतेयुद्धमीदृशं ॥ २ ॥ सदृशैःक्षत्रियैःशूरैःशूराणांयुध्यतांयुधि ॥ इष्टंभवतिराधेयतदिदंसमुपस्थितम् ॥ ३ ॥ हत्वाचपांडवान्युद्धेस्फीतामुर्वीमवाप्स्यथ ॥ निहतावापरैर्युद्धेवीरलोकमवाप्स्यथ ॥ ४ ॥ दुर्योधनस्यतच्छ्रुत्वावचनंक्षत्रियर्षभाः ॥ हृष्टानादानुदक्रोशन्वादित्राणिचसर्वशः ॥ ५ ॥ ततःप्रमुदितेतस्मिन्दुर्योधनबलेतदा ॥ हर्षयंस्तावकान्योधान्द्रौणिर्वचनमब्रवीत् ॥ ६ ॥ प्रत्यक्षंसर्वसैन्यानांभवतांचापिपश्यतां ॥ न्यस्तशस्त्रोममपिताधृष्टद्युम्नेनपातितः ॥ ७ ॥ सतेनाहममर्षेणमित्रार्थेचापिपार्थिवाः ॥ सत्यंवःप्रतिजानामितद्वाक्यंमेनिबोधत ॥ ८ ॥ धृष्टद्युम्नमहत्वाहंनविमोक्ष्यामिदंशनं ॥ अनृतायांप्रतिज्ञायांनाहंस्वर्गमवाप्नुयां ॥ ९ ॥ अर्जुनोभीमसेनश्चयोधोयोरक्षितारणे ॥ धृष्टद्युम्नस्यतंसंख्येनिहनिष्यामिसायकैः ॥ १० ॥ एवमुक्तेततःसर्वासहिताभारतीचमूः ॥ अभ्यद्रवतकौंतेयांस्तथातेचापिपांडवाः ॥ ११ ॥ ससंनिपातोरथयूथपानांबभूवराजन्नतिभीमरूपः ॥ जनक्षयःकालयुगांतकल्पःप्रावर्त्ततांग्रेकुरुसृंजयानां ॥ १२ ॥ ततःप्रवृत्तेयुधिसंप्रहारेभूतानिसर्वाणिसदैवतानि ॥ आसन्समेतानिसहाप्सरोभिर्दिदृक्षमाणानिनरप्रवीरान् ॥ १३ ॥ दिव्यैश्चमाल्यैर्विविधैश्चगंधैर्दिव्यैश्वरत्नैर्विविधैर्नराग्र्यान् ॥ रणेस्वकर्मोद्वहतःप्रवीरानवाकिरन्नप्सरसःप्रहृष्टाः ॥ १४ ॥ समीरणस्तांश्चनिषेव्यगंधान्सिषेवसर्वानपियोधमुख्यान् ॥ निषेव्यमाणास्त्वनिलेनयोधाःपरस्परघ्नाधरणीनिपेतुः ॥ १५ ॥ सादिव्यमाल्यैरवकीर्यमाणासुवर्णपुंखैश्चशरैर्विचित्रैः ॥ नक्षत्रसंघैरिवचित्रिताद्यौःक्षितिर्बभौयोधवरैर्विचित्रा ॥ १६ ॥ ततोंतरिक्षादपिसाधुवादैर्वादित्रघोषैःसमुदीर्यमाणः ॥ ज्याघोषनेमिस्वननादचित्रःसमाकुलःसोभवत्संप्रहारः ॥ १७ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारते कर्णपर्वणिअश्वत्थामप्रतिज्ञायांसप्तपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ एवमेषमहानासीत्संग्रामःपृथिवीक्षिताम् ॥ क्रुद्धेर्जुनेतथाकर्णेभीमसेनेचपांडवे ॥ १ ॥ द्रोणपुत्रंपराजित्यजित्वाचान्यान्महारथान् ॥ अब्रवीदर्जुनोराजन्वासुदेवमिदंवचः ॥ २ ॥ पश्यकृष्णमहाबाहोद्रवंतींपांडवींचमूं ॥ कर्णपश्यचसंग्रामेकालयंतंमहारथान् ॥ ३ ॥ नचपश्यामिदाशार्हधर्मराजंयुधिष्ठिरं ॥ नापिकेतुर्युधांश्रेष्ठधर्मराजस्यदृश्यते ॥ ४ ॥

॥ १४ ॥ समीरणःसिषेवेत्यन्वयः परस्परंघ्नंतितेपरस्परेणमारिताइत्यर्थः ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेसप्तपंचाशत्तमोध्यायः ॥ ५७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ एवमिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥

॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ किंकिणिनःकिंकिणीमंतः व्रीह्यादित्वादिनिः २५ ॥ २६ ॥

त्रिभागश्चावशिष्टोयंदिवसस्यजनार्दन ॥ नचमांधार्त्तराष्ट्रेषुकश्चिद्युध्यतिसंयुगे ॥ ५ ॥ तस्मात्त्वंमत्प्रियंकुर्वन्याहियत्रयुधिष्ठिरः ॥ दृष्ट्वाकुशलिनंयुद्धेधर्मपुत्रं सहानुजं ॥ ६ ॥ पुनर्योद्धास्मिवार्ष्णेयशत्रुभिःसहसंयुगे ॥ ततःप्रायाद्रथेनाशुबीभत्सोर्वचनाद्धरिः ॥ ७ ॥ यतोयुधिष्ठिरोराजासृंजयाश्चमहारथाः ॥ अयुध्यं स्तावकैःसार्धंमृत्युंकृत्वानिवर्तनम् ॥ ८ ॥ ततःसंग्रामभूमिंतांवर्तमानेजनक्षये ॥ अवेक्षमाणोगोविंदःसव्यसाचिनमब्रवीत् ॥ ९ ॥ पश्यपार्थमहारौद्रोवर्ततेभ रतक्षयः ॥ पृथिव्यांक्षत्रियाणांवैदुर्योधनकृतेमहान् ॥ १० ॥ पश्यभारतचापानिरुक्मपृष्ठानिधन्विनाम् ॥ मृतानामपविद्धानिकलापांश्चमहाधनान् ॥ ११ ॥ जातरूपमयैःपुंखैःशरांश्चानतपर्वणः ॥ तैलधौतांश्चनाराचान्निर्मुक्तान्पन्नगानिव ॥ १२ ॥ हस्तिदंतत्सरून्खड्गान्जातरूपपरिष्कृतान् ॥ वर्माणिचापविद्धानिरु क्मगर्भाणिभारत ॥ १३ ॥ सुवर्णविकृतान्प्रासान्शक्तीःकनकभूषणाः ॥ जांबूनदमयैःपट्टैर्बद्धाश्चविपुलागदाः ॥ १४ ॥ जातरूपमयीश्चर्ष्टीःपट्टिशान्हेमभू षणान् ॥ दंडैःकनकचित्रैश्चविप्रविद्धान्परश्वधान् ॥ १५ ॥ अयःकुंतांश्चपतितान्मुसलानिगुरूणिच ॥ शतघ्नीःपश्यचित्राश्चविपुलान्परिघांस्तथा ॥ १६ ॥ च क्राणिचापविद्धानितोमरांश्चमहारणे ॥ नानाविधानिशस्त्राणिप्रगृह्यजयगृद्धिनः ॥ १७ ॥ जीवंतइवदृश्यंतेगतसत्वास्तरस्विनः ॥ गदाविमथितैर्गात्रैर्मुसलै र्भिन्नमस्तकान् ॥ १८ ॥ गजवाजिरथक्षुण्णान्पश्ययोधान्सहस्रशः ॥ मनुष्यहयनागानांशरशक्त्यृष्टिपट्टिशैः ॥ १९ ॥ परिघैरायसैर्घोरैरयस्कुंतैःपरश्वधैः ॥ शरी रैर्बहुभिश्छिन्नैःशोणितौघपरिप्लुतैः ॥ २० ॥ गतासुभिरमित्रघ्नसंवृतारणभूमयः ॥ बाहुभिश्चंदनादिग्धैःसांगदैर्हेमभूषितैः ॥ २१ ॥ सतलत्रैःसकेयूरैर्भातिभा रतमेदिनी ॥ सांगुलित्रैर्भुजाग्रैश्चविप्रविद्धैरलंकृतैः ॥ २२ ॥ हस्तिहस्तोपमैश्छिन्नैरूरुभिश्चतरस्विनां ॥ बद्धचूडामणिवरैःशिरोभिश्चसकुंडलैः ॥ २३ ॥ पतितै रृषभाक्षाणांविराजतिवसुंधरा ॥ कबंधैःशोणितादिग्धैश्छिन्नगात्रशिरोधरैः ॥ २४ ॥ भूर्भातिभरतश्रेष्ठशांतार्चिर्भिरिवाग्निभिः ॥ रथांश्चबहुधाभग्नान्हेम किंकिणिनःशुभान् ॥ २५ ॥ वाजिनश्चहतान्पश्यनिष्कीर्णांत्रान्शराहतान् ॥ अनुकर्षानुपासंगान्पताकाविविधध्वजान् ॥ २६ ॥ रथिनांचमहाशंखान्पांडुरां श्चप्रकीर्णकान् ॥ निरस्तजिह्वान्मातंगान्शयानान्पर्वतोपमान् ॥ २७ ॥

प्रकीर्णकान्चामरान् प्रकीर्णकंचामरेस्याद्विस्तरेनातुरंगमेइतिमेदिनी ॥ २७ ॥

वैजयंतीर्विचित्राश्च हतांश्च गजवाजिनः ॥ वारणानां परिस्तोमांस्तथैवाजिनकंबलान् ॥ २८ ॥ विपाटितविचित्रांश्च रूप्यचित्रान्कुथांकुशान् ॥ भिन्नाश्च बहुधा घंटा महद्भिः पतितैर्गजैः ॥ २९ ॥ वैदूर्यदंडांश्च शुभान्पतितानंकुशान्भुवि ॥ बद्धाः सादिभुजाग्रेषु सुवर्णविकृताः कशाः ॥ ३० ॥ विचित्रमणिचित्रांश्च जातरूपपरिष्कृतान् ॥ अश्वास्तरपरिस्तोमान्रांकवान्पतितान्भुवि ॥ ३१ ॥ चूडामणीन्नरेंद्राणां विचित्राः कांचनस्रजः ॥ छत्राणि चापविद्धानि चामरव्यजनानि च ॥ ३२ ॥ चंद्रनक्षत्रभासैश्च वदनैश्चारुकुंडलैः ॥ कॢप्तश्मश्रुभिरत्यर्थं वीराणां समलंकृतैः ॥ ३३ ॥ वदनैः पश्य संछन्नां महीं शोणितकर्दमां ॥ सजीवांश्चापरान्पश्य कूजमानान्समंततः ॥ ३४ ॥ उपास्यमानान्बहुशो न्यस्तशस्त्रैर्विशांपते ॥ ज्ञातिभिः सहितांस्तत्र रोदमानैर्मुहुर्मुहुः ॥ ३५ ॥ व्युत्क्रांतानपरान्योधांश्छादयित्वा तरस्विनः ॥ पुनर्युद्धाय गच्छंति जयगृद्धाः प्रमन्यवः ॥ ३६ ॥ अपरे तत्र तत्रैव परिधावंति मानवाः ॥ ज्ञातिभिः पतितैः शूरैर्याच्यमानास्तथोदकं ॥ ३७ ॥ जलार्थं च गताः केचिन्निष्प्राणा बहवोऽर्जुन ॥ सन्निवृत्ताश्च ते शूरास्तान्दृष्ट्वा विचेतसः ॥ ३८ ॥ जलं त्यक्त्वा प्रधावंति क्रोशमानाः परस्परं ॥ जलं पीत्वा मृतान्पश्य पिबतोऽन्यांश्च मारिष ॥ ३९ ॥ परित्यज्य प्रियानन्ये बांधवान्बांधवप्रियाः ॥ व्युत्क्रांताः समदृश्यंत तत्र तत्र महारणे ॥ ४० ॥ तथापरान्नरश्रेष्ठ संदष्टौष्ठपुटान्पुनः ॥ भ्रुकुटीकुटिलैर्वक्त्रैः प्रेक्षमाणान्समंततः ॥ ४१ ॥ एवं ब्रुवंस्तदा कृष्णो ययौ यत्र युधिष्ठिरः ॥ अर्जुनश्चापि नृपतेर्दर्शनार्थं महारणे ॥ ४२ ॥ याहि याहीति गोविंदं मुहुर्मुहुरचोदयत् ॥ तां युद्धभूमिं पार्थस्य दर्शयित्वा च माधवः ॥ ४३ ॥ त्वरमाणस्ततः कृष्णः पार्थमाह शनैरिदं ॥ पश्य पांडव राजानमुपयातांश्च पार्थिवान् ॥ ४४ ॥ कर्णं पश्य महारंगे ज्वलंतमिव पावकं ॥ असौ भीमो महेष्वासः सन्निवृत्तो रणं प्रति ॥ ४५ ॥ तमेते विनिवर्तंते धृष्टद्युम्नपुरोगमाः ॥ पंचालसृंजयानां च पांडवानां च ये मुखं ॥ ४६ ॥ निवृत्तैश्च पुनः पार्थैर्भग्नं शत्रुबलं महत् ॥ कौरवान्द्रवतोऽप्येष कर्णो रोधयतेऽर्जुन ॥ ४७ ॥ अंतकप्रतिमो वेगे शक्रतुल्यपराक्रमः ॥ असौ गच्छति कौरव्य द्रौणिः शस्त्रभृतां वरः ॥ ४८ ॥ तमेव प्रद्रुतं संख्ये धृष्टद्युम्नो महारथः ॥ अनुप्रयाति संग्रामे हतान्पश्य च सृंजयान् ॥ ४९ ॥ सर्वमाह सुदुर्धर्षो वासुदेवः किरीटिने ॥ ततो राजन्महाघोरः प्रादुरासीन्महारणः ॥ ५० ॥ सिंहनादरवाश्चैव प्रादुरासन्समागमे ॥ उभयोः सेनयो राजन्मृत्युं कृत्वा निवर्तनं ॥ ५१ ॥

॥ ५२ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेअष्टपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५८ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ततःपुनःसमाजग्मुरिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥

एवमेषक्षयोवृत्तःपृथिव्यांपृथिवीपते ॥ तावकानांपरेषांचराजन्दुर्मंत्रितेतव ॥ ५२ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णप०वासुदेववाक्येअष्टपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५८ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ ततःपुनःसमाजग्मुरभीताःकुरुसृंजयाः ॥ युधिष्ठिरमुखाःपार्थाःसूतपुत्रमुखावयं ॥ १ ॥ ततःप्रववृतेभीमःसंग्रामोलोमहर्षणः कर्णस्यपांडवानांचयमराष्ट्रविवर्धनः ॥ २ ॥ तस्मिन्प्रवृत्तेसंग्रामेतुमुलेशोणितोदके ॥ संशप्तकेषुशूरेषुकिंचिच्छिष्टेषुभारत ॥ ३ ॥ धृष्टद्युम्नोमहाराजसहितःसर्वराजभिः ॥ कर्णमेवाभिदुद्रावपांडवाश्चमहारथाः ॥ ४ ॥ आगच्छमानांस्तान्संख्येप्रहृष्टान्विजयैषिणः ॥ दधारैकोरणेकर्णोजलौघानिवपर्वतः ॥ ५ ॥ समासाद्यतुतेकर्णंव्यशीर्यंतमहारथाः ॥ यथाचलंसमासाद्यवार्योघाःसर्वतोदिशं ॥ ६ ॥ तयोरासीन्महाराजसंग्रामोलोमहर्षणः ॥ धृष्टद्युम्नस्तुराधेयंशरेणानतपर्वणा ॥ ७ ॥ ताडयामाससमरेतिष्ठतिष्ठेतिचाब्रवीत् ॥ विजयंचधनुःश्रेष्ठंविधुन्वानोमहारथः ॥ ८ ॥ पार्षतस्यधनुश्छित्त्वाशरांश्चाशीविषोपमान् ॥ ताडयामाससंक्रुद्धःपार्षतंनवभिःशरैः ॥ ९ ॥ तेवर्महेमविकृतंभित्त्वातस्यमहात्मनः ॥ शोणिताक्ताव्यराजंतशक्रगोपाइवानघ ॥ १० ॥ तदपास्यधनुश्छिन्नंधृष्टद्युम्नोमहारथः ॥ अथान्यद्धनुरादायशरांश्चाशीविषोपमान् ॥ ११ ॥ कर्णंविव्याधसप्तत्याशरैःसन्नतपर्वभिः ॥ तथैवराजन्कर्णोपिपार्षतंशत्रुतापनं ॥ १२ ॥ छादयामाससमरेशरैराशीविषोपमैः ॥ द्रोणशत्रुर्महेष्वासोविव्याधनिशितैःशरैः ॥ १३ ॥ तस्यकर्णोमहाराजशरंकनकभूषणं ॥ प्रेषयामाससंक्रुद्धोमृत्युदंडमिवापरं ॥ १४ ॥ तमापतंतंसहसाघोररूपंविशांपते ॥ चिच्छेदशतधाराजञ्शैनेयःकृतहस्तवत् ॥ १५ ॥ दृष्ट्वाविनिहतंबाणंशरैःकर्णोविशांपते ॥ सात्यकिंशरवर्षेणसमंतात्पर्यवारयत् ॥ १६ ॥ विव्याधचैनंसमरेनाराचैस्तत्रसप्तभिः ॥ तंप्रत्यविध्यच्छैनेयःशरैर्हेमपरिष्कृतैः ॥ १७ ॥ ततोयुद्धंमहाराजचक्षुःश्रोत्रभयानकं ॥ आसीद्घोरंचचित्रंचप्रेक्षणीयंसमंततः ॥ १८ ॥ सर्वेषांतत्रभूतानांलोमहर्षोभ्यजायत ॥ तद्दृष्ट्वासमरेकर्मकर्णशैनेययोर्नृप ॥ १९ ॥ एतस्मिन्नंतरेद्रौणिरभ्ययात्सुमहाबलं ॥ पार्षतंशत्रुदमनंशत्रुवीर्यासुनाशनं ॥ २० ॥ अभ्यभाषतसंक्रुद्धोद्रौणिःपरपुरंजयः ॥ तिष्ठतिष्ठाद्यब्रह्मघ्नमेजीवन्विमोक्ष्यसे ॥ २१ ॥ इत्युक्त्वासुभृशंवीरंशीघ्रकृन्निशितैःशरैः ॥ पार्षतंछादयामासघोररूपैःसुतेजनैः ॥ २२ ॥ यतमानंपरंशक्त्यायतमानोमहारथः ॥ यथाहिसमरेद्रोणःपार्षतंवीक्ष्यमारिष ॥ २३ ॥

॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥

तथाद्रौणिंरणेदृष्ट्वापार्षतःपरवीरहा ॥ नातिहृष्टमनाभूत्वामन्यतेमृत्युमात्मनः ॥ २४ ॥ सज्ञात्वासमरेत्मानंशस्त्रेणावध्यमेवतु ॥ जवेनाभ्यायर्यौद्रौणिंकालः कालमिवक्षये ॥ २५ ॥ द्रौणिस्तुदृष्ट्वाराजेंद्रधृष्टद्युम्नमवस्थितं ॥ क्रोधेननिःश्वसन्वीरःपार्षतंसमुपाद्रवत् ॥ २६ ॥ तावन्योन्यंतुदृष्ट्वैवसंरंभंजग्मतुःपरं ॥ अथाब्रवीन्महाराजद्रोणपुत्रःप्रतापवान् ॥ २७ ॥ धृष्टद्युम्नंसमीपस्थंत्वरमाणोविशांपते ॥ पंचालापसदाद्यत्वांप्रेषयिष्यामिमृत्यवे ॥ २८ ॥ पापंहियत्त्वयाकर्मघ्नताद्रोणंपुराकृतं ॥ अद्यत्वांतप्स्यतेतद्वैयथानकुशलंतथा ॥ २९ ॥ अरक्ष्यमाणःपार्थेनयदितिष्ठसिसंयुगे ॥ नापक्रामसिवामूढसत्यमेतद्ब्रवीमिते ॥ ३० ॥ एवमुक्तःप्रत्युवाचधृष्टद्युम्नःप्रतापवान् ॥ प्रतिवाक्यंसएवासिर्मामकोदास्यतेतव ॥ ३१ ॥ येनैवतेपितुर्दत्तंयतमानस्यसंयुगे ॥ यदितावन्मयाद्रोणोनिहतोब्राह्मणब्रुवः ॥ ३२ ॥ त्वामिदानींकथंयुद्धेनहनिष्यामिविक्रमात् ॥ एवमुक्त्वामहाराजसेनापतिरमर्षणः ॥ ३३ ॥ निशितेनातिबाणेनद्रौणिंविव्याधपार्षतः ॥ ततोद्रौणिःसुसंक्रुद्धः शरैःसंनतपर्वभिः ॥ ३४ ॥ आच्छादयद्दिशोराजन्धृष्टद्युम्नस्यसंयुगे ॥ नैवांतरिक्षंनदिशोनापियोधाःसमंततः ॥ ३५ ॥ दृश्यंतेवैमहाराजशरैश्छन्नाःसहस्रशः ॥ तथैवपार्षतोराजन्द्रौणिमाहवशोभिनं ॥ ३६ ॥ शरैःसंछादयामाससूतपुत्रस्यपश्यतः ॥ राधेयोपिमहाराजपंचालान्सहपांडवैः ॥ ३७ ॥ द्रौपदेयान्युधामन्युंसात्यकिंचमहारथं ॥ एकःसंवारयामासप्रेक्षणीयःसमंततः ॥ ३८ ॥ धृष्टद्युम्नस्तुसमरेद्रौणेश्चिच्छेदकार्मुकं ॥ तदपास्यधनुर्द्रौणिरन्यदादायकार्मुकं ॥ ३९ ॥ वेगवान्समरेघोरेशरांश्चाशीविषोपमान् ॥ सपार्षतस्यराजेंद्रधनुःशक्तिंगदांध्वजं ॥ ४० ॥ हयान्सूतंरथंचैवनिमेषाद्व्यधमच्छरैः ॥ सच्छिन्नधन्वाविरथोहताश्वोहतसारथिः ॥ ४१ ॥ खड्गमादत्तविपुलंशतचंद्रंचभानुमत् ॥ द्रौणिस्तदपिराजेंद्रभल्लैःक्षिप्रंमहारथः ॥ ४२ ॥ चिच्छेदसमरेवीरःक्षिप्रहस्तोदृढायुधः ॥ रथादनवरूढस्यतदद्भुतमिवाभवत् ॥ ४३ ॥ धृष्टद्युम्नंहिविरथंहताश्वंछिन्नकार्मुकं ॥ शरैश्चबहुधाविद्धमस्त्रैश्चशकलीकृतं ॥ ४४ ॥ नाशकद्भरतश्रेष्ठयतमानोमहारथः ॥ तस्यांतमिषुभीराजन्यदाद्रौणिर्नजग्मिवान् ॥ ४५ ॥ अथत्यक्त्वाधनुर्वीरःपार्षतंत्वरितोन्वगात् ॥ आसीदाप्लवतोवेगस्तस्यराजन्महात्मनः ॥ ४६ ॥ गरुडस्येवपततोजिघृक्षोःपन्नगोत्तमं ॥ एतस्मिन्नेवकालेतुमाधवोर्जुनमब्रवीत् ॥ ४७ ॥ पश्यपार्थयथाद्रौणिःपार्षतस्यवधंप्रति ॥ यत्नंकरोतिविपुलंहन्याच्चैनंनसंशयः ॥ ४८ ॥ तंमोचयमहाबाहोपार्षतंशत्रुकर्शन ॥ द्रौणेरास्यमनुप्राप्तंमृत्योरास्यगतंयथा ॥ ४९ ॥

॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेऊनषष्टितमो

एवमुक्त्वामहाराजवासुदेवःप्रतापवान्॥ प्रैषयत्तुरगांस्तत्रयत्रद्रौणिर्व्यवस्थितः ॥ ५० ॥ तेहयाश्चंद्रसंकाशाःकेशवेनप्रचोदिताः॥ आपिबंतइवव्योमजग्मु
द्रौणिरथंप्रति॥ ५१ ॥ दृष्ट्वायातौमहावीर्यावुभौकृष्णधनंजयौ॥ धृष्टद्युम्नवधेयत्नंचक्रेराजन्महाबलः ॥ ५२ ॥ विकृष्यमाणंदृष्ट्वैवधृष्टद्युम्नंनरेश्वर ॥ शरांश्चिक्षे
पवैपार्थोद्रौणिंप्रतिमहाबलः॥ ५३ ॥ तेशराहेमविकृतागांडीवप्रेषिताभृशं॥द्रौणिमासाद्यविविशुर्वल्मीकमिवपन्नगाः ॥ ५४ ॥ सविद्धस्तैःशरैर्घोरैर्द्रोणपु
त्रःप्रतापवान्॥ उत्सृज्यसमरेराजन्पांचाल्यममितौजसं ॥ ५५ ॥ रथमारुरुहेवीरोधनंजयशरार्दितः ॥ प्रगृह्यचधनुःश्रेष्ठंपार्थंविव्याधसायकैः॥ ५६ ॥ एत
स्मिन्नंतरेवीरःसहदेवोजनाधिप॥ अपोवाहरथेनाजौपार्षतंशत्रुतापनं॥ ५७॥ अर्जुनोपिमहाराजद्रौणिंविव्याधपत्रिभिः॥ तंद्रोणपुत्रःसंक्रुद्धोबाह्वोरुरसि
चार्पयत्॥ ५८॥ क्रोधितस्तुरणेपार्थोनाराचंकालसंमितं॥ द्रोणपुत्रायचिक्षेपकालदंडमिवापरं॥५९॥ ब्राह्मणस्यांसदेशेसनिपपातमहाद्युतिः॥ सविह्वलोम
हाराजशरवेगेनसंयुगे॥ ६० ॥ निषसादरथोपस्थेवैक्लव्यंचपरंययौ॥ ततःकर्णोमहाराजव्याक्षिपद्विजयंधनुः॥ ६१ ॥अर्जुनंसमरेक्रुद्धःप्रेक्षमाणोमुहुर्मुहुः॥
द्वैरथंचापिपार्थेनकामयानोमहारणे॥ ६२ ॥ विह्वलंतंतुवीक्ष्याथद्रोणपुत्रंचसारथिः॥ अपोवाहरथेनाजौत्वरमाणोरणाजिरात्॥ ६३॥ अथोत्कृष्टंमहाराज
पंचालैर्जितकाशिभिः॥ मोक्षितंपार्षतंदृष्ट्वाद्रोणपुत्रंचपीडितं॥६४॥ वादित्राणिचदिव्यानिप्रावाद्यंतसहस्रशः॥ सिंहनादांश्चचक्रुस्तेदृष्ट्वासंख्येतदद्भुतं॥६५॥
एवंकृत्वाब्रवीत्पार्थोवासुदेवंधनंजयः॥ याहिसंशप्तकान्कृष्णकार्यमेतत्परंमम ॥ ६६ ॥ ततःप्रयातोदाशार्हःश्रुत्वापांडवभाषितं ॥ रथेनातिपताकेनमनोमा
रुतरंहसा॥ ६७॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिद्रौण्यपयानेऊनषष्टितमोऽध्यायः॥ ५९॥ ॥ ७॥ ॥ ७॥ ॥ संजयउवाच॥ ॥ एतस्मिन्नंतरेकृष्णः
पार्थवचनमब्रवीत्॥ दर्शयन्निवकौंतेयंधर्मराजंयुधिष्ठिरं ॥ १ ॥ एषपांडवतेभ्राताधार्तराष्ट्रैर्महाबलैः॥ जिघांसुभिर्महेष्वासैर्द्रुतंपार्थोनुसार्यते॥ २ ॥ तंचानु
यांतिसंरब्धाःपंचालायुद्धदुर्मदाः॥ युधिष्ठिरंमहात्मानंपरीप्संतोमहाबलाः॥ ३॥ एषदुर्योधनःपार्थरथानीकेनदंशितः॥ राजासर्वस्यलोकस्यराजानमनुधाव
ति॥ ४ ॥ जिघांसुःपुरुषव्याघ्रभ्रातृभिःसहितोबली॥आशीविषसमस्पर्शैःसर्वयुद्धविशारदैः॥ ५॥

ऽध्यायः ॥ ५९॥ ॥ ७॥ ॥ ७॥ ॥ एतस्मिन्निति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५॥

नरोत्तमंवदान्यं रत्नोत्तममितिपाठेकांचनं तद्धिउत्कृष्टानांमध्येऽत्युत्तमं ॥ ६ ॥ जिहीर्षवोयुधिष्ठिरंहर्तुमिच्छंतः निरुद्धाःसंतोपिअधिष्ठिताः ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ ॥ १४ १५ ॥ तस्ययुधिष्ठिरस्यकर्मकर्तव्यंपराजयाख्यं एभिर्दुर्योधनादिभिःकृतंनिष्पादितं ॥ १६ ॥ तत्रहेतुः ब्राह्मेबलेक्षमायां क्षात्रेबलेनिष्ठुरत्वे ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ हतनाशयतेतिकर्णश्चोदयतीतिसंबंधः

एतेजिघृक्षवोयांतिद्विपाश्वरथपत्तयः ॥ युधिष्ठिरंधार्तराष्ट्रानरोत्तममिवार्थिनः ॥ ६ ॥ पश्यसात्वतभीमाभ्यांनिरुद्धाधिष्ठिताःपुनः ॥ जिहीर्षवोऽमृतंदैत्याःशक्राग्निभ्यामिवासकृत् ॥ ७ ॥ एतेबहुत्वात्त्वरिताःपुनर्गच्छंतिपांडवं ॥ समुद्रमिववार्योघाःप्रावट्कालेमहारथाः ॥ ८ ॥ नदंतःसिंहनादांश्चधमंतश्चापिवारिजान् ॥ बलवंतोमहेष्वासाविधुन्वंतोधनूंषिच ॥ ९ ॥ मृत्योर्मुखगतंमन्येकुंतीपुत्रंयुधिष्ठिरं ॥ हुतमग्नौचकौंतेयंदुर्योधनवशंगतं ॥ १० ॥ यथाविधमनीकंतुधार्त्तराष्ट्रस्यपांडव ॥ नास्यशक्रोपिमुच्येतसंप्राप्तोबाणगोचरं ॥ ११ ॥ दुर्योधनस्यवीरस्यशरौघान्शीघ्रमस्यतः ॥ संक्रुद्धस्यांतकस्येवकोवेगंसंसहेद्रणे ॥ १२ ॥ दुर्योधनस्यवीरस्यद्रौणेःशारद्वतस्यच ॥ कर्णस्यचेषुवेगोवैपर्वतानपिशातयेत् ॥ १३ ॥ कर्णेनचकृतोराजाविमुखःशत्रुतापनः ॥ बलवाँल्लघुहस्तश्चकृतीयुद्धविशारदः ॥ १४ ॥ राधेयःपांडवश्रेष्ठंशक्तःपीडयितुंरणे ॥ सहितोधृतराष्ट्रस्यपुत्रैःशूरैर्महाबलैः ॥ १५ ॥ तस्यैभिर्युध्यमानस्यसंग्रामेशंसितात्मनः ॥ अन्यैरपिचपार्थस्यकृतंकर्ममहारथैः ॥ १६ ॥ उपवासकृशोराजाभृशंभरतसत्तमः ॥ ब्राह्मेबलेस्थितोह्येषनक्षात्रेहिबलेविभुः ॥ १७ ॥ कर्णेनचाभियुक्तोयंभूपतिःशत्रुतापनः ॥ संशयंसमनुप्राप्तःपांडवोवैयुधिष्ठिरः ॥ १८ ॥ नजीवतिमहाराजोमन्येपार्थयुधिष्ठिरः ॥ यद्भीमसेनःसहतेसिंहनादममर्षणः ॥ १९ ॥ नर्दतांधार्तराष्ट्राणांपुनःपुनररिंदमः ॥ धमतांचमहाशंखान्संग्रामेजितकाशिनां ॥ २० ॥ युधिष्ठिरंपांडवेयंहतेतिभरतर्षभ ॥ संचोदयत्यसौकर्णोधार्तराष्ट्रान्महाबलान् ॥ २१ ॥ स्थूणाकर्णेंद्रजालेनपार्थपाशुपतेनच ॥ प्रच्छादयंतिराजानंशस्त्रजालैर्महारथाः ॥ २२ ॥ आतुरोहिकृतोराजासंनिषेव्यश्चभारत ॥ यथैनमनुवर्ततेपंचालाःसहपांडवैः ॥ २३ ॥ त्वरमाणास्त्वराकालेसर्वशस्त्रभृतांवराः ॥ मज्जंतमिवपातालेबलिनोप्युज्जिहीर्षवः ॥ २४ ॥ नकेतुर्दृश्यतेराज्ञःकर्णेननिहतःशरैः ॥ पश्यतोर्यमयोःपार्थसात्यकेश्चशिखंडिनः ॥ २५ ॥ धृष्टद्युम्नस्यभीमस्यशतानीकस्यवाविभो ॥ पंचालानांचसर्वेषांचेदीनांचैवभारत ॥ २६ ॥ एषकर्णोरणेपार्थपांडवानामनीकिनीं ॥ शरैर्विध्वंसयतिवैनलिनीमिवकुंजरः ॥ २७ ॥ एतेद्रवंतिरथिनस्त्वदीयाःपांडुनंदन ॥ पश्यपश्ययथापार्थगच्छंत्येतेमहारथाः ॥ २८ ॥

॥ २१ ॥ स्थूणाकर्णोगंधर्वस्तस्यास्त्रंस्थूणाकर्णगांधर्वं इंद्रजालमयंतत् ॥ २२ ॥ निषेव्यश्चिकित्सकैराराध्यः सन्निषण्णइतिपाठेअवसन्नः ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥

एतेभारतमातंगाःकर्णेनाभिहताःशरैः ॥ आर्तनादान्विकुर्वाणाविद्रवंतिदिशोदश ॥ २९ ॥ रथानांद्रवतेवृंदमेतच्चैवसमंततः ॥ द्राव्यमाणंरणेपार्थकर्णेनामित्रकर्षिणा ॥ ३० ॥ हस्तिकक्ष्यांरणेपश्यचरंतींतत्रतत्रह ॥ रथस्थंसूतपुत्रस्यकेतुंकेतुमतांवर ॥ ३१ ॥ असौधावतिराधेयोभीमसेनरथंप्रति ॥ किरन्शरशतान्येवविनिघ्नंस्तववाहिनीं ॥ ३२ ॥ एतान्पश्यचपंचालान्द्राव्यमाणान्महारथान् ॥ शक्रेणेवयथादैत्यान्हन्यमानान्महाहवे ॥ ३३ ॥ एषकर्णोरणेजित्वापंचालान्पांडुसृंजयान् ॥ दिशोविप्रेक्षतेसर्वास्त्वदर्थमितिमेमतिः ॥ ३४ ॥ पश्यपार्थधनुःश्रेष्ठंविकर्षन्साधुशोभते ॥ शत्रुंजित्वायथाशक्रोदेवसंघैःसमावृतः ॥ ३५ ॥ एतेनर्दंतिकौरव्यादृष्ट्वाकर्णस्यविक्रमं ॥ त्रासयंतोरणेपांडून्सृंजयांश्वसमंततः ॥ ३६ ॥ एषसर्वात्मनापांडूंस्त्रासयित्वामहारणे ॥ अभिभाषतिराधेयःसर्वसैन्यानिमानद ॥ ३७ ॥ अभिद्रवतभद्रंवोद्रुतंद्रवतकौरवाः ॥ यथाजीवन्नवःकश्चिन्मुच्येतयुधिसृंजयः ॥ ३८ ॥ तथाकुरुतसंयत्तावयंयास्यामपृष्ठतः ॥ एवमुक्त्वागतोह्येषपृष्ठतोविकिरञ्छरान् ॥ ३९ ॥ पश्यकर्णंरणेपार्थश्वेतच्छत्रविराजितं ॥ उदयंपर्वतंयद्वच्छशांकेनाभिशोभितं ॥ ४० ॥ पूर्णचंद्रनिकाशेनमूर्ध्निच्छत्रेणभारत ॥ ध्रियमाणेनसमरेश्रीमच्छतशलाकिना ॥ ४१ ॥ एषत्वांप्रेक्षतेकर्णःसकटाक्षंविशांपते ॥ उत्तमंजवमास्थायध्रुवमेष्यतिसंयुगे ॥ ४२ ॥ पश्यह्येनंमहाबाहोविधुन्वानंमहद्धनुः ॥ शरांश्चाशीविषाकारान्विसृजंतंमहारणे ॥ ४३ असौनिवृत्तोराधेयोदृष्टवातेवानरध्वजं ॥ प्रार्थयन्समरेपार्थत्वयासहपरंतप ॥ ४४ ॥ वधायचात्मनोह्येतिदीपास्यंशलभोयथा ॥ कर्णमेकाकिनंदृष्ट्वारथानीकेनभारत ॥ ४५ ॥ रिरक्षिषुःसुसंयत्तोधार्तराष्ट्रोनिवर्तते ॥ सर्वैःसहैभिर्दुष्टात्मावध्यतांचप्रयत्नतः ॥ ४६ ॥ त्वयायशश्चराज्यंचसुखंचोत्तममिच्छता ॥ अदीनयोर्विश्रुतयोर्युवयोर्योत्स्यमानयोः ॥ ४७ ॥ देवासुरेपार्थमृधेदेवदानवयोरिव ॥ पश्यंतुकौरवाःसर्वेतवपार्थपराक्रमं ॥ ४८ ॥ त्वांचदृष्ट्वातिसंरब्धंकर्णंचभरतर्षभ ॥ असौदुर्योधनःक्रुद्धोनोत्तरंप्रतिपद्यते ॥ ४९ ॥ आत्मानंचकृतात्मानंसमीक्ष्यभरतर्षभ ॥ कृतागसंचराधेयंधर्मात्मनियुधिष्ठिरे ॥ प्रतिपद्यस्वकौंतेयप्राप्तकालमनंतरं ॥ ५० ॥ आर्यांयुद्धेमतिंकृत्वाप्रत्येहिरथयूथपं ॥ पंचह्येतानिमुख्यानिरथानांरथसत्तम ॥ ५१ ॥ शतान्यायांतिसमरेबलिनांतिग्मतेजसां ॥ पंचनागसहस्राणिद्विगुणावाजिनस्तथा ॥ ५२ ॥

॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥

अभिसंहत्यकौंतेयपदातिप्रयुतानिच ॥ अन्योन्यरक्षितंवीरबलंत्वामभिवर्तते ॥ ५३ ॥ द्रोणपुत्रंपुरस्कृत्यतच्छीघ्रंसंनिषूदय ॥ निकृत्यैतद्रथानीकंबलिनंलोक
विश्रुतं ॥ ५४ ॥ सूतपुत्रंमहेष्वासंदर्शयात्मानमात्मना ॥ उत्तमंजवमास्थायप्रत्येहिभरतर्षभ ॥ ५५ ॥ असौकर्णःसुसंरब्धःपंचालानभिधावति ॥ केतुमस्यहिप
श्यामिधृष्टद्युम्नरथंप्रति ॥ ५६ ॥ समुपैष्यतिपंचालानितिमन्येपरंतप ॥ आचचक्षेप्रियंपार्थतवेदंभरतर्षभ ॥ ५७ ॥ राजासौकुशलीश्रीमान्धर्मपुत्रोयुधिष्ठिरः॥
असौभीमोमहाबाहुःसन्निवृत्तश्चमूमुखे ॥ ५८ ॥ वृतःसृंजयसैन्येनशैनेयेनचभारत ॥ वध्यंतएतेसमरेकौरवानिशितैःशरैः ॥ ५९ ॥ भीमसेनेनकौंतेयपंचालै
श्चमहात्मभिः ॥ सेनाहिधार्तराष्ट्रस्यविमुखाविक्षरद्व्रणा ॥ ६० ॥ विप्रधावतिवेगेनभीमस्याभिहताशरैः॥ विपन्नसस्येवमहीरुधिरेणसमुक्षिता ॥ ६१ ॥ भार
तीभरतश्रेष्ठसेनाकृपणदर्शना ॥ निवृत्तंपश्यकौंतेयभीमसेनंयुधांपतिं ॥ ६२ ॥ आशीविषमिवक्रुद्धंद्रावयंतंवरूथिनीं ॥ पीतरक्तासितसितास्ताराचंद्रार्कमंडि
ताः ॥ ६३ ॥ पताकाविप्रकीर्यंतेछत्राण्येतानिचार्जुन ॥ सौवर्णाराजताश्चैवतैजसाश्चपृथग्विधाः ॥ ६४ ॥ केतवोभिनिपात्यंतेहस्त्यश्वंचप्रकीर्यते ॥ रथेभ्यः
प्रपतंत्येतेरथिनोविगतासवः ॥ ६५ ॥नानावर्णैर्हताबाणैःपंचालैरपलायिभिः ॥ निर्मनुष्यान्गजानश्वान्रथांश्चैवधनंजय ॥ ६६ ॥ समाद्रवंतिपंचालाधार्त
राष्ट्रांस्तरस्विनः ॥ विमृद्नंतिनरव्याघ्राभीमसेनबलाश्रयात् ॥ ६७ ॥ बलंपरेषांदुर्द्धर्षास्त्यक्त्वाप्राणानरिंदम ॥ एतेनर्दंतिपंचालाध्मापयंतिचवारिजान् ॥ ६८ ॥ अ
भिद्रवंतिचरणेमृद्नंतःसायकैःपरान् ॥ पश्यस्वैषांचमाहात्म्यंपंचालाहिपराक्रमात् ॥ ६९ ॥ धार्तराष्ट्रान्विनिघ्नंतिक्रुद्धाःसिंहाइवद्विपान् ॥ शस्त्रमाच्छिद्यशत्रूणां
सायुधानांनिरायुधाः ॥ ७० ॥ तेनैवैतानमोघास्त्रानिघ्नंतिचनदंतिच ॥ शिरांस्येतानिपात्यंतेशत्रूणांबाहवोपिच ॥ ७१ ॥ रथनागहयावीरायशस्याःसर्वएवच॥
सर्वतश्चाभिपन्नैषाधार्तराष्ट्रीमहाचमूः ॥ ७२ ॥ पंचालैर्मानसादेत्यहंसैर्गंगेववेगितैः॥ सुभृशंचपराक्रांताःपंचालानांनिवारणे ॥ ७३ ॥ कृपकर्णादयोवीराऋ
षभाणामिवर्षभाः ॥ भीमास्त्रेणसुनिर्भग्नान्धार्तराष्ट्रान्महारथान् ॥ ७४ ॥धृष्टद्युम्नमुखावीराघ्नंतिशत्रून्सहस्रशः॥ पंचालेष्वभिभूतेषुद्विषद्भिरपभीर्नदन् ॥ ७५॥
शत्रुपक्षमवस्कंद्यशरानस्यतिमारुतिः॥ विषण्णभूयिष्ठतराधार्तराष्ट्रीमहाचमूः ॥ ७६ ॥ रथाश्चैतेसुवित्रस्ताभीमसेनभयार्दिताः ॥ पश्यभीमेननाराचैर्भिन्ना
नागाःपतंत्यमी ॥ ७७ ॥ वज्रिवज्राहतानीवशिखराणिधराभृतां ॥ भीमसेनस्यनिर्विद्धाबाणैःसन्नतपर्वभिः ॥ ७८ ॥

॥७९॥८०॥८१॥८२॥८३॥८४॥८५॥८६॥८७॥८८॥८९॥९०॥९१॥९२॥ ॥इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६० ॥ ॥७४॥ ॥ निवृत्तइति ॥१॥२ ॥३॥४ ॥

स्वान्यनीकानिमृद्नंतोद्रवंत्येतेमहागजाः॥ अभिजानीहिभीमस्यसिंहनादंसुदुःसहं॥ ७९ ॥ नदतोर्जुनसंग्रामेवीरस्यजितकाशिनः ॥ एषनैषादिरभ्येतिद्विपमु
ख्येनपांडवं ॥ ८० ॥ जिघांसुस्तोमरैःक्रुद्धोदंडपाणिरिवांतकः॥ सतोमरावस्यभुजौछिन्नौभीमेनगर्जतः ॥ ८१ ॥ तीक्ष्णैरग्निरविप्रख्यैर्नाराचैर्दशभिर्हतः॥ ह
त्वैनंपुनरायातिनागानन्यान्प्रहारिणः॥ ८२ ॥ पश्यनीलांबुदनिभान्महामात्रैरधिष्ठितान्॥ शक्तितोमरसंघातैर्विनिघ्नंतंवृकोदरं॥ ८३ ॥ सप्तसप्तचनागांस्तान्वै
जयंतीश्चसध्वजाः॥ निहत्यनिशितैर्बाणैश्छिन्नाःपार्थाग्रजेनते ॥ ८४ ॥ दशभिर्दशभिश्चैकोनाराचैर्निहतोगजः ॥ नचासौधार्तराष्ट्राणांश्रूयतेनिनदस्तथा
॥ ८५ ॥ पुरंदरसमेक्रुद्धेनिवृत्तेभरतर्षभ॥ अक्षौहिण्यस्तथातिस्रोधार्तराष्ट्रस्यसंहताः॥ क्रुद्धेनभीमसेनेननरसिंहेनवारिताः॥८६॥ नशक्नुवंतिवैपार्थंपार्थिवाः
समुदीक्षितुं॥ मध्यंदिनगतंसूर्यंयथादुर्बलचक्षुषः॥ ८७॥ एतेभीमस्यसंत्रस्ताःसिंहस्येवेतरेमृगाः॥ शरैःसंत्रासिताःसंख्येनलभंतेसुखंक्वचित्॥८८॥ ॥ संज
यउवाच॥ ॥एतच्छ्रुत्वामहाबाहुर्वासुदेवाद्धनंजयः॥ भीमसेनेनतत्कर्मकृतंदृष्ट्वासुदुष्करं॥८९॥ अर्जुनोव्यधमच्छिष्टानहितान्निशितैःशरैः॥ तेवध्यमानाः
समरेसंशप्तकगणाःप्रभो॥९०॥ प्रभग्नाःसमरेभीतादिशोदशमहाबलाः॥ शक्रस्यातिथितांगत्वाविशोकाह्यभवंस्तदा॥ ९१ ॥ पार्थश्चपुरुषव्याघ्रःशरैःसन्नत
पर्वभिः॥ जघानधार्तराष्ट्रस्यचतुर्विधबलांचमूं॥ ९२॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिकृष्णार्जुनसंवादेषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६० ॥ ॥७४॥ ॥
॥ धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥निवृत्तेभीमसेनेचपांडवेचयुधिष्ठिरे॥ वध्यमानेबलेचापिमामकेपांडुसृंजयैः॥ १ ॥ द्रवमाणेबलौघेचनिरानंदेमुहुर्मुहुः॥ किमकुर्वंतकु
रवस्तन्ममाचक्ष्वसंजय॥ २॥ ॥संजयउवाच॥ ॥ दृष्ट्वाभीमंमहाबाहुंसूतपुत्रःप्रतापवान्॥ क्रोधरक्तेक्षणोराजन्भीमसेनमुपाद्रवत्॥ ३॥ तावकंतुबलंदृ
ष्ट्वाभीमसेनात्पराङ्मुखं॥ यत्नेनमहताराजन्पर्यवस्थापयद्बली॥ ४॥ व्यवस्थाप्यमहाबाहुस्तवपुत्रस्यवाहिनीं॥प्रत्युद्ययौतदाकर्णःपांडवान्युद्धदुर्मदान्॥५॥
प्रत्युद्ययुस्तुराधेयंपांडवानांमहारथाः॥ धुन्वानाःकार्मुकाण्याजौविक्षिपंतश्चसायकान्॥ ६॥ भीमसेनःशिनेर्नप्ताशिखंडीजनमेजयः॥धृष्टद्युम्नश्चबलवान्स
र्वेचापिप्रभद्रकाः॥७॥ जिघांसंतोनरव्याघ्राःसमंतात्तववाहिनीं॥ अभ्यद्रवंतसंक्रुद्धाःसमरेजितकाशिनः॥ ८॥ तथैवतावकाराजन्पांडवानामनीकिनीं ॥
अभ्यद्रवंतत्वरिताजिघांसंतोमहारथाः॥ ९॥ रथनागाश्वकलिलंपत्तिध्वजसमाकुलं॥ बभूवपुरुषव्याघ्रसैन्यमद्भुतदर्शनं॥ १०॥ ॥५॥६॥७॥८॥९॥१०॥

॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥

शिखंडीचययौकर्णंधृष्टद्युम्नःसुतंतव ॥ दुःशासनंमहाराजमहत्यासेनयावृतं ॥ ११ ॥ नकुलोवृषसेनंतुचित्रसेनंयुधिष्ठिरः ॥ उलूकंसमरेराजन्सहदेवःसमभ्यया
त् ॥ १२ ॥ सात्यकिःशकुनिंचापिद्रौपदेयाश्चकौरवान् ॥ अर्जुनंचरणेयत्तोद्रोणपुत्रोमहारथः ॥ १३ ॥ युधामन्युंमहेष्वासंगौतमोभ्यपतद्रणे ॥ कृतवर्माचबल
वानुत्तमौजसमाद्रवत् ॥ १४ ॥ भीमसेनःकुरून्सर्वान्पुत्रांश्चतवमारिष ॥ सहानीकान्महाबाहुरेकएवन्यवारयत् ॥ १५ ॥ शिखंडीतुततःकर्णंविचरंतमभीतव
त् ॥ भीष्महंतामहाराजवारयामासपत्रिभिः ॥ १६ ॥ प्रतिरुद्धस्ततःकर्णोरोषात्प्रस्फुरिताधरः ॥ शिखंडिनंत्रिभिर्बाणैर्भ्रुवोर्मध्येभ्यताडयत् ॥ १७ ॥ धारयंस्तुस
तान्बाणान्शिखंडीबह्वशोभत ॥ राजतःपर्वतोयद्वत्त्रिभिःशृंगैरिवोत्थितैः ॥ १८ ॥ सोतिविद्धोमहेष्वासःसूतपुत्रेणसंयुगे ॥ कर्णंविव्याधसमरेनवत्यानिशितैः
शरैः ॥ १९ ॥ तस्यकर्णोहयान्हत्वासारथिंचत्रिभिःशरैः ॥ उन्ममाथध्वजंचास्यक्षुरप्रेणमहारथः ॥ २० ॥ हताश्वात्तुततोयानादवप्लुत्यमहारथः ॥ शक्तिंचिक्षेप
कर्णायसंक्रुद्धःशत्रुतापनः ॥ २१ ॥ तांछित्त्वासमरेकर्णस्त्रिभिर्भारतसायकैः ॥ शिखंडिनमथाविध्यन्नवभिर्निशितैःशरैः ॥ २२ ॥ कर्णचापच्युतान्बाणान्वर्जयं
स्तुनरोत्तमः ॥ अपयातस्ततस्तूर्णंशिखंडीभृशविक्षतः ॥ २३ ॥ ततःकर्णोमहाराजपांडुसैन्यान्यशातयत् ॥ तूलराशिंसमासाद्ययथावायुर्महाबलः ॥ २४ ॥ धृष्ट
द्युम्नोमहाराजतवपुत्रेणपीडितः ॥ दुःशासनंत्रिभिर्बाणैःप्रत्यविध्यत्स्तनांतरे ॥ २५ ॥ तस्यदुःशासनोबाहुंसव्यंविव्याधमारिष ॥ सतेनरुक्मपुंखेनभल्लेनानत
पर्वणा ॥ २६ ॥ धृष्टद्युम्नस्तुनिर्विद्धःशरंघोरममर्षणः ॥ दुःशासनायसंक्रुद्धःप्रेषयामासभारत ॥ २७ ॥ आपतंतंमहावेगंधृष्टद्युम्नसमीरितं ॥ शरैश्चिच्छेदपुत्रस्ते
त्रिभिरेवविशांपते ॥ २८ ॥ अथापरैःसप्तदशैर्भल्लैःकनकभूषणैः ॥ धृष्टद्युम्नंसमासाद्यबाह्वोरुरसिचार्पयत् ॥ २९ ॥ ततःसपार्षतःक्रुद्धोधनुश्चिच्छेदमारिष ॥ क्षु
रप्रेणसुतीक्ष्णेनततउच्चुक्रुशुर्जनाः ॥ ३० ॥ अथान्यद्धनुरादायपुत्रस्तेप्रहसन्निव ॥ धृष्टद्युम्नंशरव्रातैःसमंतात्पर्यवारयत् ॥ ३१ ॥ तवपुत्रस्यतेदृष्ट्वाविक्रमंसुम
हात्मनः ॥ व्यस्मयंतरणेयोधाःसिद्धाश्चाप्सरसांगणाः ॥ ३२ ॥ धृष्टद्युम्नंनपश्यामघटमानंमहाबलं ॥ दुःशासनेनसंरुद्धंसिंहेनेवमहागजं ॥ ३३ ॥ ततःसरथनागा
श्वाःपंचालाःपांडुपूर्वज ॥ सेनापतिंपरीप्संतोरुरुधुस्तनयंतव ॥ ३४ ॥ ततःप्रववृतेयुद्धंतावकानांपरैःसह ॥ घोरंप्राणभृतांकालेभीमरूपंपरंतप ॥ ३५ ॥ नकुलं
वृषसेनस्तुभित्त्वापंचभिरायसैः ॥ पितुःसमीपेतिष्ठन्वैत्रिभिरन्यैरविध्यत ॥ ३६ ॥

॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥

नकुलस्तुततःशूरोवृषसेनंहसन्निव ॥ नाराचेनसुतीक्ष्णेनविव्याधहृदयेभृशं ॥ ३७ ॥ सोतिविद्धोबलवताशत्रुणाशत्रुकर्षण ॥ शत्रुंविव्याधविंशत्यासचतंपंच
भिःशरैः ॥ ३८ ॥ ततःशरसहस्रेणतावुभौपुरुषर्षभौ ॥ अन्योन्यमाच्छादयतामथोभज्यतवाहिनी ॥ ३९ ॥ सदृष्ट्वाप्रद्रुतांसेनांधार्तराष्ट्रस्यसूतजः ॥ निवारयामा
सबलादनुसृत्यविशांपते ॥ ४० ॥ निवृत्तेतुततःकर्णेनकुलःकौरवान्ययौ ॥ कर्णपुत्रस्तुसमरेहित्वानकुलमेवतु ॥ ४१ ॥ जुगोपचक्रंत्वरितोराधेयस्यैवमारिष ॥
उलूकस्तुरणेक्रुद्धःसहदेवेनवारितः ॥ ४२ ॥ तस्याश्वांश्चतुरोहत्वासहदेवःप्रतापवान् ॥ सारथिंप्रेषयामासयमस्यसदनंप्रति ॥ ४३ ॥ उलूकस्तुततोयानादवप्लु
त्यविशांपते ॥ त्रिगर्तानांबलंतूर्णंजगामपितृनंदनः ॥ ४४ ॥ सात्यकिःशकुनिंविद्ध्वाविंशत्यानिशितैःशरैः ॥ ध्वजंचिच्छेदभल्लेनसौबलस्यहसन्निव ॥ ४५ ॥ सौ
बलस्तस्यसमरेक्रुद्धोराजन्प्रतापवान् ॥ विदार्यकवचंभूयोध्वजंचिच्छेदकांचनं ॥ ४६ ॥ तथैनंनिशितैर्बाणैःसात्यकिःप्रत्यविध्यत ॥ सारथिंचमहाराजत्रिभि
रेवसमार्पयत् ॥ ४७ ॥ अथास्यवाहांस्त्वरितःशरैर्निन्येयमक्षयं ॥ ततोवप्लुत्यसहसाशकुनिर्भरतर्षभ ॥ ४८ ॥ आरुरोहरथंतूर्णमुलूकस्यमहात्मनः ॥ अपोवाहा
थशीघ्रंसशैनेयाद्युद्धशालिनः ॥ ४९ ॥ सात्यकिस्तुरणेराजंस्तावकानामनीकिनीं ॥ अभिदुद्राववेगेनततोनीकमभज्यत ॥ ५० ॥ शैनेयशरसंछन्नंतवसैन्यंवि
शांपते ॥ भेजेदशदिशस्तूर्णंन्यपतच्चगतासुवत् ॥ ५१ ॥ भीमसेनंतवसुतोवारयामाससंयुगे ॥ तंतुभीमोमुहूर्तेनव्यश्वसूतरथध्वजं ॥ ५२ ॥ चक्रेलोकेश्वरंतत्र
तेनातुष्यंतवैजनाः ॥ ततोपायान्नृपस्तत्रभीमसेनस्यगोचरात् ॥ ५३ ॥ कुरुसैन्यंततःसर्वंभीमसेनमुपाद्रवत् ॥ तत्रनादोमहानासीद्भीमसेनंजिघांसतां ॥ ५४ ॥
युधामन्युःकृपंविद्ध्वाधनुरस्याशुचिच्छिदे ॥ अथान्यद्धनुरादायकृपःशस्त्रभृतांवरः ॥ ५५ ॥ युधामन्योर्ध्वजंसूतंछत्रंचापातयत्क्षितौ ॥ ततोपायाद्रथेनैवयुधा
मन्युर्महारथः ॥ ५६ ॥ उत्तमौजाश्चहार्दिक्यंभीमंभीमपराक्रमं ॥ छादयामाससहसामेघोवृष्ट्येवपर्वतं ॥ ५७ ॥ तद्युद्धमासीत्सुमहद्घोररूपंपरंतप ॥ यादृशंनम
यायुद्धंदृष्टपूर्वंविशांपते ॥ ५८ ॥ कृतवर्माततोराजन्नुत्तमौजसमाहवे ॥ हृदिविव्याधसहसारथोपस्थउपाविशत् ॥ ५९ ॥ सारथिस्तमपोवाहरथेनरथिनांवरं ॥
कुरुसैन्यंततःसर्वंभीमसेनमुपाद्रवत् ॥ ६० ॥ दुःशासनःसौबलश्चगजानीकेनपांडवं ॥ महतापरिवार्यैवक्षुद्रकैरभ्यताडयत् ॥ ६१ ॥ ततोभीमःशरशतैर्दुर्योध
नममर्षणं ॥ विमुखीकृत्यतरसागजानीकमुपाद्रवत् ॥ ६२ ॥ तमापतंतंसहसागजानीकंवृकोदरः ॥ दृष्ट्वैवसुभृशंक्रुद्धोदिव्यमस्त्रमुदैरयत् ॥ ६३ ॥

॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेएकषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६१ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

गजैर्गजानभ्यहनद्वज्रेणेंद्रइवासुरान् ॥ ततोंतरिक्षंबाणौघैःशलभैरिवपादपं ॥ ६४ ॥ छादयामाससमरेगजान्निघ्नन्वृकोदरः ॥ ततःकुंजरयूथानिसमेतानिस हस्रशः ॥ ६५ ॥ व्यधमत्तरसाभीमोमेघसंघानिवानिलः ॥ सुवर्णजालापिहितामणिजालैश्चकुंजराः ॥ ६६ ॥ रेजुरभ्यधिकंसंख्येविद्युत्वंतइवांबुदाः ॥ तेवध्य मानाभीमेनगजाराजन्विदुद्रुवुः ॥ ६७ ॥ केचिद्विभिन्नहृदयाःकुंजरान्यपतन्भुवि ॥ पतितैर्निपतद्भिश्चगजैर्हेमविभूषितैः ॥ ६८ ॥ अशोभतमहीतत्रविशीर्णैरि वपर्वतैः ॥ दीप्ताभैरत्नवद्भिश्चपतितैर्गजयोधिभिः ॥ ६९ ॥ रराजभूमिःपतितैःक्षीणपुण्यैरिवग्रहैः ॥ ततोभिन्नकटानागाभिन्नकुंभकरास्तथा ॥ ७० ॥ दुद्रुवुःश तशःसंख्येभीमसेनशराहताः ॥ केचिद्वमंतोरुधिरंभयार्ताःपर्वतोपमाः ॥ ७१ ॥ व्यद्रवञ्छरविद्धांगाधातुचित्राइवाचलाः ॥ महाभुजगसंकाशौचंदनागुरुरूषि तौ ॥ ७२ ॥ अपश्यंभीमसेनस्यधनुर्विक्षिपतोभुजौ ॥ तस्यज्यातलनिर्घोषंश्रुत्वाशनिसमस्वनं ॥ ७३ ॥ विमुंचंतःशकृन्मूत्रंनागाःप्रादुद्रुवुर्भृशं ॥ भीमसेनस्यत त्कर्मराजन्नेकस्यधीमतः ॥ निघ्नतःसर्वभूतानिरुद्रस्येवचनिर्बभौ ॥ ७४ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिसंकुलयुद्धेएकषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६१ ॥ ॥ ७ ॥

॥ संजयउवाच ॥ ॥ ततःश्वेताश्वसंयुक्तेनारायणसमाहिते ॥ तिष्ठन्रथवरेश्रीमानर्जुनःसमपद्यत ॥ १ ॥ तद्बलंनृपतिश्रेष्ठतावकंविजयोरणे ॥ व्यक्षोभयदुदी र्णाश्वंमहोदधिमिवानिलः ॥ २ ॥ दुर्योधनस्तवसुतःप्रमत्तेश्वेतवाहने ॥ अभ्येत्यसहसाक्रुद्धःसैन्यार्धेनाभिसंवृतः ॥ ३ ॥ पर्यवारयदायांतंयुधिष्ठिरममर्षणं ॥ क्षुरप्राणांत्रिसप्तत्याततोविध्यतपांडवं ॥ ४ ॥ अक्रुध्यतभृशंतत्रकुंतीपुत्रोयुधिष्ठिरः ॥ सभल्लांस्त्रिंशतस्तूर्णंतवपुत्रेन्यवेशयत् ॥ ५ ॥ ततोधावंतकौरव्याजिघृक्षं तोयुधिष्ठिरं ॥ दुष्टभावान्परान्ज्ञात्वासमवेतामहारथाः ॥ ६ ॥ आजग्मुस्तंपरीप्संतःकुंतीपुत्रंयुधिष्ठिरं ॥ नकुलःसहदेवश्चधृष्टद्युम्नश्चपार्षतः ॥ ७ ॥ अक्षौहिण्या परिवृतास्तेभ्यधावन्युधिष्ठिरं ॥ भीमसेनश्चसमरेमृद्नंस्तवमहारथान् ॥ ८ ॥ अभ्यधावदभिप्रेप्सूराजानंशत्रुभिर्वृतं ॥ तांस्तुसर्वान्महेष्वासान्कर्णोवैकर्तनोनृप ॥ ९ ॥ शरवर्षेणमहताप्रत्यवारयदागतान् ॥ शरौघान्विसृजंतस्तेप्रेरयंतश्चतोमरान् ॥ १० ॥ नशेकुर्यत्नवंतोपिराधेयंप्रतिवीक्षितुं ॥ तांश्चसर्वान्महेष्वासान्सर्व शस्त्रास्त्रपारगः ॥ ११ ॥ महताशरवर्षेणराधेयःप्रत्यवारयत् ॥ दुर्योधनंचविंशत्याशीघ्रमस्त्रमुदीरयन् ॥ १२ ॥

॥ ततइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥

अविध्यत्तूर्णमभ्येत्यसहदेवःप्रतापवान् ॥ सविद्धःसहदेवेनरराजाचलसन्निभः ॥ १३ ॥ प्रभिन्नइवमातंगोरुधिरेणपरिप्लुतः ॥ दृष्ट्वातवसुतंतत्रगाढविद्धंसु तेजनैः ॥ १४ ॥ अभ्यधावद्दृढंक्रुद्धोराधेयोरथिनांवरः ॥ दुर्योधनंतथादृष्ट्वाशीघ्रमस्त्रमुदैरयत् ॥ १५ ॥ तेनयौधिष्ठिरंसैन्यमवधीत्पार्षतंतथा ॥ ततोयौधिष्ठि रंसैन्यंवध्यमानंमहात्मना ॥ १६ ॥ सहसाप्राद्रवद्राजन्सूतपुत्रशरार्दितं ॥ विविधाविशिखास्तत्रसंपततःपरस्परं ॥ १७ ॥ फलैःपुंखान्समाजघ्नुःसूतपुत्रधनु श्च्युताः ॥ अंतरिक्षेशरौघाणांपततांचपरस्परं ॥ १८ ॥ संघर्षेणमहाराजपावकःसमजायत ॥ ततोदशदिशःकर्णःशलभैरिवयायिभिः ॥ १९ ॥ अभ्यघ्नंस्तरसा राजन्शरैःपरशरीरगैः ॥ रक्तचंदनसंदिग्धौमणिहेमविभूषितौ ॥ २० ॥ बाहूव्यत्यक्षिपत्कर्णःपरमास्त्रंविदर्शयन् ॥ ततःसर्वादिशोराजन्सायकैर्विप्रमोहयन् ॥ २१ ॥ अपीडयद्भृशंकर्णोधर्मराजंयुधिष्ठिरं ॥ ततःक्रुद्धोमहाराजधर्मपुत्रोयुधिष्ठिरः ॥ २२ ॥ निशितैरिषुभिःकर्णंपंचाशद्भिःसमार्पयत् ॥ बाणांधकारमभव त्तद्युद्धंघोरदर्शनं ॥ २३ ॥ हाहाकारोमहानासीत्तावकानांविशांपते ॥ वध्यमानेतदासैन्येधर्मपुत्रेणमारिष ॥ २४ ॥ सायकैर्विविधैस्तीक्ष्णैःकंकपत्रैःशिलाशि तैः ॥ भल्लैरनेकैर्विविधैःशक्त्यृष्टिमुसलैरपि ॥ २५ ॥ यत्रयत्रसधर्मात्मादुष्टांदृष्टिंव्यसर्जयत् ॥ तत्रतत्रव्यशीर्यंततावकाभरतर्षभ ॥ २६ ॥ कर्णोपिभृशसंक्रुद्धो धर्मराजंयुधिष्ठिरं ॥ नाराचैरर्धचंद्रैश्चवत्सदंतैश्चसंयुगे ॥ २७ ॥ अमर्षीक्रोधनश्चैवरोषप्रस्फुरिताननः ॥ सायकैरप्रमेयात्मायुधिष्ठिरमभिद्रवत् ॥ २८ ॥ युधि ष्ठिरश्चापिसतंस्वर्णपुंखैःशितैःशरैः ॥ प्रहसन्निवतंकर्णःकंकपत्रैःशिलाशितैः ॥ २९ ॥ उरस्यविध्यद्राजानंत्रिभिर्भल्लैश्चपांडवं ॥ सपीडितोभृशंतेनधर्मराजोयुधि ष्ठिरः ॥ ३० ॥ उपविश्यरथोपस्थेसूतंयाहीत्यनोदयत् ॥ अक्रोशंततःसर्वेधार्तराष्ट्राःसराजकाः ॥ ३१ ॥ गृह्णीध्वमितिराजानमभ्यधावंतसर्वशः ॥ ततःशताःस प्तदशकेकयानांप्रहारिणां ॥ ३२ ॥ पंचालैःसहिताराजन्धार्तराष्ट्रान्व्यवारयन् ॥ तस्मिन्सुतुमुलेयुद्धेवर्तमानेजनक्षये ॥ ३३ ॥ दुर्योधनश्चभीमश्चसमेयातां महाबलौ ॥ ३४ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिसंकुलयुद्धेद्विषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६२ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ कर्णोपिशरजालेनकेकयानांमहारथा न् ॥ व्यधमत्परमेष्वासानग्रतःपर्यवस्थितान् ॥ १ ॥ तेषांप्रयतमानानांराधेयस्यनिवारणे ॥ रथान्पंचशतान्कर्णःप्राहिणोद्यमसादनं ॥ २ ॥

॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥

अविषह्यंततोदृष्ट्वाराधेयंयुधियोधिनः॥ भीमसेनमुपागच्छन्कर्णबाणप्रपीडिताः॥ ३॥ रथानीकंविदार्यैवशरजालैरनेकधा॥ कर्णएकरथेनैवयुधिष्ठिरमुपाद्रवत्॥ ४॥ सेनानिवेशमार्छंतंमार्गणैःक्षतविक्षतं॥ यमयोर्मध्यगंवीरंशनैर्यांतंविचेतसं॥ ५॥ समासाद्यतुराजानंदुर्योधनहितेप्सया॥ सूतपुत्रस्त्रिभिस्तीक्ष्णैर्विव्याधपरमेषुभिः॥ ६॥ तथैवराजाराधेयंप्रत्यविध्यत्स्तनांतरे॥ शरैस्त्रिभिश्चयंतारंचतुर्भिश्चतुरोहयान्॥ ७॥ चक्ररक्षौतुपार्थस्यमाद्रीपुत्रौपरंतपौ॥ तावप्यधावतांकर्णंराजानंमावधीरिति॥ ८॥ तौपृथक्शरवर्षाभ्यांराधेयमभ्यवर्षतां॥ नकुलःसहदेवश्चपरमंयत्नमास्थितौ॥ ९॥ तथैवतौप्रत्यविध्यत्सूतपुत्रःप्रतापवान्॥ भल्लाभ्यांशितधाराभ्यांमहात्मानावरिंदमौ॥ १०॥ दंतवर्णांस्तुराधेयोनिजघानमनोजवान्॥ युधिष्ठिरस्यसंग्रामेकालवालान्हयोत्तमान्॥ ११॥ ततोपरेणभल्लेनशिरस्त्राणमपातयत्॥ कौंतेयस्यमहेष्वासःप्रहसन्निवसूतजः॥ १२॥ तथैवनकुलस्यापिहयान्हत्वाप्रतापवान्॥ ईषांधनुश्चचिच्छेदमाद्रीपुत्रस्यधीमतः॥ १३॥ तौहताश्वौहतरथौपांडवौभृशविक्षतौ॥ भ्रातरावारुरुहतुःसहदेवरथंतदा॥ १४॥ तौदृष्ट्वामातुलस्तत्रविरथौपरवीरहा॥ अभ्यभाषतराधेयंमद्रराजोनुकंपया॥ १५॥ योद्धव्यमद्यपार्थेनफाल्गुनेनत्वयासह॥ किमर्थंधर्मराजेनयुध्यसेभृशरोषितः॥ १६॥ क्षीणशस्त्रास्त्रकवचःक्षीणबाणोविबाणधिः॥ श्रांतसारथिवाहश्चच्छन्नोस्त्रैररिभिस्तथा॥ १७॥ पार्थमासाद्यराधेयउपहास्योभविष्यसि॥ एवमुक्तोपिकर्णस्तुमद्रराजेनसंयुगे॥ १८॥ तथैवकर्णःसंरब्धोयुधिष्ठिरमताडयत्॥ शरैस्तीक्ष्णैःपराविध्यमाद्रीपुत्रौचपांडवौ॥ १९॥ प्रहस्यसमरेकर्णश्चकारविमुखंशरैः॥ ततःशल्यःप्रहस्येदंकर्णंपुनरुवाचह॥ २०॥ रथस्थमतिसंरब्धंयुधिष्ठिरवधेधृतं॥ यदर्थंधार्तराष्ट्रेणसततंमानितोभवान्॥ २१॥ तंपार्थंजहिराधेयकिंतेहत्वायुधिष्ठिरं॥ शंखयोर्ध्मायतोःशब्दःसुमहानेपकृष्णयोः॥ २२॥ श्रूयतेचापघोषोयंप्रावृषीवांबुदस्यह॥ असौनिघ्नन्रथोदारानर्जुनःशरवृष्टिभिः॥ २३॥ सर्वांग्रसतिनःसेनांकर्णपश्यैनमाहवे॥ पृष्ठरक्षौचशूरस्ययुधामन्यूत्तमौजसौ॥ २४॥ उत्तरंचास्यवैशूरश्चक्रंरक्षतिसात्यकिः॥ धृष्टद्युम्नस्तथाचास्यचक्रंरक्षतिदक्षिणं॥ २५॥ भीमसेनश्चवैराज्ञाधार्तराष्ट्रेणयुध्यते॥ यथानहन्यात्तंभीमःसर्वेषांनोद्यपश्यतां॥ २६॥ तथाराधेयक्रियतांराजामुच्येतनोयथा॥ पश्यैनंभीमसेनेनग्रस्तमाहवशोभिनं॥ २७॥ यदित्वासाद्यमुच्येतविस्मयःसुमहान्भवेत्॥ परित्राह्येनमभ्येत्यसंशयंपरमंगतं॥ किंनुमाद्रीसुतौहत्वाराजानंचयुधिष्ठिरं॥ २८॥

॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेत्रिषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६३ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ द्रौणिरिति ॥ १ ॥

इतिशल्यवचःश्रुत्वाराधेयःपृथिवीपते ॥ दृष्ट्वादुर्योधनंचैवभीमग्रस्तंमहाहवे ॥ २९ ॥ राजगृद्धीभृशंचैवशल्यवाक्यप्रचोदितः॥ अजातशत्रुमुत्सृज्यमाद्रीपुत्रौचपांडवौ॥ ३० ॥ तवपुत्रंपरित्रातुमभ्यधावतवीर्यवान् ॥ मद्रराजप्रणुदितैरश्वैराकाशगैरिव ॥ ३१ ॥ गतेकर्णेतुकौंतेयःपांडुपुत्रोयुधिष्ठिरः॥ अपायाज्जवनैरश्वैःसहदेवश्चमारिष ॥ ३२ ॥ ताभ्यांससहितस्तूर्णंव्रीडन्निवनरेश्वरः॥ प्राप्यसेनानिवेशंचमार्गणैःक्षतविक्षतः ॥ ३३ ॥ अवतीर्णोरथात्तूर्णमाविशच्छयनंशुभं॥ अपनीतशल्यःसुभृशंहृच्छल्याभिनिपीडितः॥ ३४ ॥ सोब्रवीद्भ्रातरौराजामाद्रीपुत्रौमहारथौ॥ अनीकंभीमसेनस्यपांडवावाशुगच्छतां ॥ ३५ ॥ जीमूतइवनर्दंस्तुयुध्यतेसवृकोदरः॥ ततोन्यंरथमास्थायनकुलोरथपुंगवः ॥ ३६ ॥ सहदेवश्चतेजस्वीभ्रातरौशत्रुकर्षणौ॥ तुरगैरग्र्यरंहोभिर्यात्वाभीमस्यशुष्मिणौ॥ अनीकैःसहितौतत्रभ्रातरौसमवस्थितौ॥ ३७॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिधर्मापयानेत्रिषष्टितमोध्यायः॥ ६३॥ ॥ ५॥ ॥ ५॥

॥ संजयउवाच॥ ॥ द्रौणिस्तुरथवंशेनमहतापरिवारितः ॥ अपतत्सहसाराजन्यत्रपार्थोव्यवस्थितः ॥ १ ॥ तमापतंतंसहसाशूरःशौरिसहायवान् ॥ दधारसहसापार्थोवेलेवमकरालयं॥ २ ॥ ततःक्रुद्धोमहाराजद्रोणपुत्रःप्रतापवान्॥ अर्जुनंवासुदेवंचच्छादयामाससायकैः॥ ३ ॥ अवच्छन्नौततःकृष्णौदृष्ट्वातत्रमहारथाः॥ विस्मयंपरमंगत्वाप्रैक्षंतकुरवस्तदा॥ ४॥ अर्जुनस्तुततोदिव्यमस्त्रंचक्रेहसन्निव॥ तदस्त्रंवारयामासब्राह्मणोयुधिभारत॥ ५॥ यद्यद्धिव्याक्षिपद्युद्धेपांडवोस्त्रंजिघांसया॥ तत्तदस्त्रंमहेष्वासोद्रोणपुत्रोव्यशातयत्॥ ६॥ अस्त्रयुद्धेततोराजन्वर्तमानेमहाभये॥ अपश्यामरणेद्रौणिंव्यात्ताननमिवांतकं॥ ७॥ सदिशःप्रदिशश्चैवच्छादयित्वाजिह्मगैः॥ वासुदेवंत्रिभिर्बाणैरविध्यद्दक्षिणेभुजे ॥ ८ ॥ ततोर्जुनोहयान्हत्वासर्वांस्तस्यमहात्मनः॥ चकारसमरेभूमिंशोणितौघतरंगिणीं॥ ९ ॥ सर्वलोकवहांरौद्रांपरलोकवहांनदीं॥ सरथान्रथिनःसर्वान्पार्थचापच्युतैःशरैः ॥ १० ॥ द्रौणेरपहतान्संख्येददृशुःसचतांतथा॥ प्रावर्तयन्महाघोरांनदींपरवहांतदा॥ ११ ॥ तयोस्तुव्याकुलेयुद्धेद्रौणेःपार्थस्यदारुणे ॥ अमर्यादंयोधयंतःपर्यधावंतपृष्ठतः॥ १२ ॥ रथैर्हताश्वसूतैश्चहतारोहैश्चवाजिभिः॥ द्विरदैश्चहतारोहैर्महामात्रैर्हतद्विपैः॥ १३॥ पार्थेनसमरेराजन्कृतोघोरोजनक्षयः॥ निहतारथिनःपेतुःपार्थचापच्युतैःशरैः॥ १४ ॥

॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ द्रौणेःसंबंधिनोरथिनः शरैरपहतान्ददृशुरित्युत्तरश्लोकेनसंबंधः लोकाइतिशेषः ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥

॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥

हयाश्वपर्यधावंतमुक्तयोक्रास्ततस्ततः॥ तद्दृष्ट्वाकर्मपार्थस्यद्रौणिराहवशोभिनः॥ १५॥ अर्जुनंजयतांश्रेष्ठंत्वरितोभ्येत्यवीर्यवान्॥ विधुन्वानोमहच्चापंकार्त
स्वरविभूषितं॥ १६॥ अवाकिरत्ततोद्रौणिःसमंतान्निशितैःशरैः॥ भूयोर्जुनंमहाराजद्रौणिरायम्यपत्त्रिणा॥ १७॥ वक्षोदेशेभृशंपार्थंताडयामासनिर्दयं॥ सो
तिविद्धोरणेतेनद्रोणपुत्रेणभारत॥ १८॥ गांडीवधन्वाप्रसभंशरवर्षैरुदारधीः॥ संछाद्यसमरेद्रौणिंचिच्छेदास्यचकार्मुकं॥ १९॥ सच्छिन्नधन्वापरिघंवज्रस्प
र्शसमंयुधि॥ आदायचिक्षेपतदाद्रोणपुत्रःकिरीटिने॥ २०॥ तमापतंतंपरिघंजांबूनदपरिष्कृतं॥ चिच्छेदसहसाराजन्प्रहसन्निवपांडवः॥ २१॥ सपपाततदा
भूमौनिकृत्तःपार्थसायकैः॥ विकीर्णःपर्वतोराजन्यथावज्रेणताडितः॥ २२॥ ततःक्रुद्धोमहाराजद्रोणपुत्रोमहारथः॥ ऐंद्रेणचास्त्रवेगेनबीभत्सुंसमवाकिरत्
॥ २३॥ तस्येंद्रजालावततंसमीक्ष्यपार्थोराजन्गांडिवमाददेसः॥ ऐंद्रंजालंप्रत्यहरत्तरस्वीवरास्त्रमादायमहेंद्रसृष्टं॥ २४॥ विदार्यतज्जालमथैंद्रमुक्तंपार्थस्त
तोद्रौणिरथंक्षणेन॥ प्रच्छादयामासततोभ्युपेत्यद्रौणिस्तदापार्थशराभिभूतः॥ २५॥ विगाह्यतांपांडवबाणवृष्टिंशरैःपरंनामततःप्रकाश्य॥ शतेनकृष्णंसह
साभ्यविद्ध्यत्त्रिभिःशतैरर्जुनंक्षुद्रकाणां॥ २६॥ ततोर्जुनःसायकानांशतेनगुरोःसुतंमर्मसुनिर्बिभेद॥ अश्वांश्चसूतंचतथाधनुर्ज्यामवाकिरत्पश्यतांतावकानां
॥ २७॥ सविद्ध्वामर्मसुद्रौणिंपांडवःपरवीरहा॥ सारथिंचास्यभल्लेनरथनीडादपातयत्॥ २८॥ ससंगृह्यस्वयंवाहान्कृष्णौप्राच्छादयच्छरैः॥ तत्राद्भुतमप
श्यामद्रौणेराशुपराक्रमं॥ २९॥ प्रायच्छत्तुरगान्यच्चफाल्गुनंचाप्ययोधयत्॥ तदस्यसमरेराजन्सर्वेयोधाअपूजयन्॥ ३०॥ ततःप्रहस्यबीभत्सुर्द्रोणपुत्र
स्यसंयुगे॥ क्षिप्रंरश्मीनथाश्वानांक्षुरप्रैश्चिच्छिदेजयः॥ ३१॥ प्राद्रवंस्तुरगास्तेतुशरवेगप्रपीडिताः॥ ततोभून्निनदोघोरस्तवसैन्यस्यभारत॥ ३२॥ पांडवा
स्तुजयंलब्ध्वातवसैन्यंसमाद्रवन्॥ समंतान्निशितान्बाणान्विमुंचंतोजयैषिणः॥ ३३॥ पांडवैस्तुमहाराजधार्तराष्ट्रीमहाचमूः॥ पुनःपुनरथोवीरैःसंयुगेजि
तकाशिभिः॥ ३४॥ पश्यतांतेमहाराजपुत्राणांचित्रयोधिनां॥ शकुनेःसौबलेयस्यकर्णस्यचविशांपते॥ ३५॥ वार्यमाणामहासेनापुत्रैस्तवजनेश्वर॥ नचा
तिष्ठतसंग्रामेपीड्यमानासमंततः॥ ३६॥ ततोयोधैर्महाराजपलायद्भिःसमंततः॥ अभवद्व्याकुलंभीतंपुत्राणांतेमहद्बलं॥ ३७॥ तिष्ठतिष्ठेतिचततःसूतपुत्रस्य
जल्पतः॥ नावतिष्ठतिसासेनावध्यमानामहात्मभिः॥ ३८॥ अथोत्क्रुष्टंमहाराजपांडवैर्जितकाशिभिः॥ धार्तराष्ट्रबलंदृष्ट्वाविद्रुतंवैसमंततः॥ ३९॥

॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ कर्णप्रतिलक्षी

ततोदुर्योधनःकर्णमब्रवीत्प्रणयादिव ॥ पश्यकर्णमहासेनापंचालैरर्दिताभृशं ॥ ४० ॥ त्वयितिष्ठतिसंत्रासात्पलायनपरायणा ॥ एतज्ज्ञात्वामहाबाहोकुरुप्राप्त
मरिंदम ॥ ४१ ॥ सहस्राणिचयोधानांत्वामेवपुरुषोत्तम ॥ क्रोशंतिसमरेवीरद्राव्यमाणानिपांडवैः ॥ ४२ ॥ एतच्छ्रुत्वापिराधेयोदुर्योधनवचोमहान् ॥ मद्र
राजमिदंवाक्यमब्रवीत्प्रहसन्निव ॥ ४३ ॥ पश्यमेभुजयोर्वीर्यमस्त्राणांचजनेश्वर ॥ अद्यहन्मिरणेसर्वान्पंचालान्पांडुभिःसह ॥ ४४ ॥ वाहयाश्वान्नरव्याघ्रभद्रे
णैवनसंशयः ॥ एवमुक्त्वामहाराजसूतपुत्रःप्रतापवान् ॥ ४५ ॥ प्रगृह्यविजयंवीरोधनुःश्रेष्ठंपुरातनं ॥ सज्यंकृत्वामहाजसंगृह्यचपुनःपुनः ॥ ४६ ॥ सन्निवा
र्यचयोधान्ससत्येनशपथेनच ॥ प्रायोजयदमेयात्माभार्गवास्त्रंमहाबलः ॥ ४७ ॥ ततोराजन्सहस्राणिप्रयुतान्यर्बुदानिच ॥ कोटिशश्चशरास्तीक्ष्णानिरगच्छ
न्महामृधे ॥ ४८ ॥ ज्वलितैस्तैःशरैर्घोरैःकंकबर्हिणवाजितैः ॥ संछन्नापांडवीसेनानप्राज्ञायतकिंचन ॥ ४९ ॥ हाहाकारोमहानासीत्पंचालानांविशांपते ॥ पी
डितानांबलवताभार्गवास्त्रेणसंयुगे ॥ ५० ॥ निपतद्भिर्गजैराजन्नश्वैश्चापिसहस्रशः ॥ रथैश्चापिनरव्याघ्रनरैश्चैवसमंततः ॥ ५१ ॥ प्राकंपतमहीराजन्निहतैस्तैः
समंततः ॥ व्याकुलंसर्वमभवत्पांडवानांमहद्बलं ॥ ५२ ॥ कर्णस्त्वेकोयुधांश्रेष्ठोविधूमइवपावकः ॥ दहन्शत्रून्नरव्याघ्रशुशुभेसपरंतपः ॥ ५३ ॥ तेवध्यमानाः
कर्णेनपंचालाश्चेदिभिःसह ॥ तत्रतत्रव्यमुह्यंतवनदाहेयथाद्विपाः ॥ ५४ ॥ चुक्रुशुश्चनरव्याघ्रयथाव्याघ्रानरोत्तमाः ॥ तेषांतुक्रोशतामासीद्भीतानांरणमूर्द्धनि
॥ ५५ ॥ धावतांचततोराजंस्त्रस्तानांचसमंततः ॥ आर्तनादोमहांस्तत्रभूतानामिवसंप्लवे ॥ ५६ ॥ वध्यमानांस्तुतान्दृष्ट्वासूतपुत्रेणमारिष ॥ वित्रेसुःसर्वभूता
नितिर्यग्योनिगतान्यपि ॥ ५७ ॥ तेवध्यमानाःसमरेसूतपुत्रेणसृंजयाः ॥ अर्जुनंवासुदेवंचक्रोशंतिचमुहुर्मुहुः ॥ ५८ ॥ प्रेतराजपुरेयद्वत्प्रेतराजंविचेतसः ॥
श्रुत्वातुनिनदंतेषांवध्यतांकर्णसायकैः ॥ ५९ ॥ अथाब्रवीद्वासुदेवंकुंतीपुत्रोधनंजयः ॥ भार्गवास्त्रंमहाघोरंदृष्ट्वातत्रसमीरितं ॥ ६० ॥ पश्यकृष्णमहाबाहोभा
र्गवास्त्रस्यविक्रमं ॥ नैतदस्त्रंहिसमरेशक्यंहंतुंकथंचन ॥ ६१ ॥ सूतपुत्रंचसंरब्धंपश्यकृष्णमहारणे ॥ अंतकप्रतिमंवीर्येकुर्वाणंकर्मदारुणं ॥ ६२ ॥ अभीक्ष्णंचो
दयन्नश्वान्प्रेक्षतेमांमुहुर्मुहुः ॥ नचपश्यामिसमरेकर्णप्रतिपलायितुं ॥ ६३ ॥ जीवन्प्राप्नोतिपुरुषःसंख्येजयपराजयौ ॥ मृतस्यतुहृषीकेशभंगएवकुतोजयः
॥ ६४ ॥ एवमुक्तस्तुपार्थेनकृष्णोमतिमतांवरं ॥ धनंजयमुवाचेदंप्राप्तकालमरिंदमं ॥ ६५ ॥

कृत्यपलायितुंनपश्यामिनिषिद्धत्वात् ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥

॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेचतुःषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६४ ॥ ॥ ६५ ॥ ॥ ६५ ॥ ॥ द्रौणिमिति ततोग्रधन्वाविस्तारितोग्रचापः ॥ १ ॥

कर्णेनहिदृढंराजाकुंतीपुत्रःपरिक्षतः॥ तंदृष्ट्वाश्वास्यचपुनःकर्णपार्थवधिष्यसि ॥ ६६ ॥ एवमुक्त्वापुनःप्रायाद्द्रष्टुमिच्छन्युधिष्ठिरं॥ श्रमेणग्राहयिष्यंश्चयुद्धेकर्णं विशांपते॥ ६७॥ ततोधनंजयोद्रष्टुंराजानंबाणपीडितं॥ रथेनप्रययौक्षिप्रंसंग्रामात्केशवाज्ञया॥ ६८॥ गच्छन्नेवतुकौंतेयोधर्मराजदिदृक्षया॥ सैन्यमालोकयामासनापश्यत्तत्रचाग्रजं॥ ६९ ॥ युद्धंकृत्वातुकौंतेयोद्रोणपुत्रेणभारत॥ दुःसहंवज्रिणासंख्येपराजित्यगुरोःसुतं॥ ७० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिधर्मराजशोधनेचतुःषष्टितमोऽध्यायः॥ ६४॥ ॥ ६५॥ ॥ संजयउवाच॥ ॥ द्रौणिंपराजित्यततोग्रधन्वाकृत्वामहद्दुष्करंशूरकर्म॥ आलोकयामासततःस्वसैन्यंधनंजयःशत्रुभिरप्रधृष्यः॥ १ ॥ अयुध्यमानान्पृतनामुखस्थान्शूरःशूरान्हर्षयन्सव्यसाची॥ पूर्वप्रहारैर्मथितान्प्रशंसन्स्थितान्महात्मासरथाननेकान्॥ २॥ अपश्यमानस्तुकिरीटमालीयुधिष्ठिरंभ्रातरमाजमीढं ॥ उवाचभीमंतरसाभ्युपेत्यराज्ञःप्रवृत्तिंत्विहकुत्रराजा॥ ३॥ ॥ भीमसेनउवाच॥ ॥ अपयातइतोराजाधर्मपुत्रोयुधिष्ठिरः॥ कर्णबाणाभितप्तांगोयदिजीवेत्कथंचन॥ ४॥ ॥ अर्जुनउवाच॥ ॥ तस्माद्भवान्शीघ्रमितःप्रयातुराज्ञःप्रवृत्त्यैकुरुसत्तमस्य॥ नूनंसविद्धोतिभृशंपृषत्कैःकर्णेनराजाशिबिरंगतोसौ॥ ५॥ यःसंप्रहारैर्निशितैःपृषत्कैर्द्रोणेनविद्धोतिभृशंतरस्वी॥ तस्थौसतत्रापिजयप्रतीक्षोद्रोणोपियावन्नहतःकिलासीत्॥ ६॥ ससंशयंगमितःपांडवाग्र्यःसंख्येद्यकर्णेनमहानुभावः॥ ज्ञातुंप्रयात्ध्याशुतमद्यभीमस्थास्याम्यहंशत्रुगणान्निरुध्य॥ ७॥ ॥ भीमसेनउवाच॥ ॥ त्वमेवजानीहिमहानुभावराज्ञःप्रवृत्तिंभरतर्षभस्य॥ अहंहियद्यर्जुनयाम्यमित्रावदंतिमांभीतइतिप्रवीराः॥ ८॥ ततोब्रवीदर्जुनोभीमसेनंसंशप्तकाःप्रत्यनीकस्थितामे॥ एतानहत्वाद्यमयानशक्यमितोपयातुंरिपुसंघगोष्ठात् ॥ ९ ॥ अथाब्रवीदर्जुनंभीमसेनःस्ववीर्यमासाद्यकुरुप्रवीर॥ संशप्तकान्प्रतियोत्स्यामिसंख्येसर्वानहंयाहिधनंजयत्वं॥ १० ॥ तद्भीमसेनस्यवचोनिशम्यसुदुष्करंभ्रातुरमित्रमध्ये॥ संशप्तकानीकमसह्यमेकःसुदुष्करंधारयामीतिपार्थः॥ ११ ॥ उवाचनारायणमप्रमेयंकपिध्वजःसत्यपराक्रमस्य॥ श्रुत्वावचोभ्रातुरदीनसत्वस्तदाहवेसत्यवचोमहात्मा ॥ द्रष्टुंकुरुश्रेष्ठमभिप्रयास्यन्प्रोवाचवृष्णिप्रवरंतदानीं॥ १२॥ ॥ अर्जुनउवाच॥ ॥ चोदयाश्वान्हृषीकेशविहायैतद्बलार्णवं॥ अजातशत्रुंराजानंद्रष्टुमिच्छामिकेशव ॥ १३॥

अनेकान्बहून्॥ २ ॥ उवाचतंपप्रच्छ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ गोष्ठात्स्थानात् ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ भ्रातुर्वचःश्रुत्वातदेवसत्यंवचोनारायणंप्रतिकपिध्वजउवाचेत्यन्वयः ॥ १२ ॥ १३ ॥

॥ १४ ॥ १५ ॥ प्रत्यनीकेशत्रुसैन्यसमीपे ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेपंचषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६५ ॥

स्वागतमिति भोअच्युतार्जुनौयुवयोर्दर्शनंमेगाढंप्रियं कुशलमितिपाठेयुवयोःकुशलंयत्तन्मेगाढंप्रियमितियोज्यं ॥ १ ॥ अरिष्टाभ्यांशुभाभ्यां ॥ २ ॥ ३ ॥ अनुज्ञातमनुगृहीतं ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ अनलानि

संजयउवाच ॥ ॥ ततोहयान्सर्वदाशार्हमुख्यःप्रचोदयन्भीममुवाचचेदं ॥ नैतच्चित्रंतवकर्माद्यभीमयास्याम्यहंजहिपार्थारिसंघान् ॥ १४ ॥ ततोययौत्हृषीके शोयत्रराजायुधिष्ठिरः ॥ शीघ्राच्छीघ्रतरंराजन्वाजिभिर्गरुडोपमैः ॥ १५ ॥ प्रत्यनीकेव्यवस्थाप्यभीमसेनमरिंदमं ॥ संदिश्यचैतंराजेंद्रयुद्धंप्रतिवृकोदरं ॥ १६ ॥ ततस्तुगत्वापुरुषप्रवीरौराजानमासाद्यशयानमेकं ॥ रथादुभौप्रत्यवरुह्यतस्माद्ववंदतुर्धर्मराजस्यपादौ ॥ १७ ॥ तंदृष्ट्वापुरुषव्याघ्रंक्षेमिणंपुरुषर्षभं ॥ मुदाभ्यु पगतौकृष्णावश्विनाविववासवं ॥ १८ ॥ तावभ्यनंदद्राजापिविवस्वानश्विनाविव ॥ हतेमहासुरेजंभेशक्रविष्णूयथागुरुः ॥ १९ ॥ मन्यमानोहतंकर्णंधर्मरा जोयुधिष्ठिरः ॥ हर्षगद्गदयावाचाप्रीतःप्राहपरंतपः ॥ २० ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ अथोपयातौपृथुलोहिताक्षौशराचितांगौरुधिरप्रदिग्धौ ॥ समीक्ष्यसेनाग्र नरप्रवीरौयुधिष्ठिरोवाक्यमिदंबभाषे ॥ २१ ॥ महासत्वौहितौदृष्ट्वासहितौकेशवार्जुनौ ॥ हतमाधिरथिंमेनेसंख्येगांडीवधन्वना ॥ २२ ॥ तावभ्यनंदत्कौंतेयःसा म्नापरमवल्गुना ॥ स्मितपूर्वममित्रघ्नंपूजयन्भरतर्षभ ॥ २३ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणियुधिष्ठिरंप्रतिकृष्णार्जुनागमेपंचषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६५ ॥

युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ स्वागतंदेवकीमातःस्वागतंतेधनंजय ॥ प्रियंमेदर्शनंगाढंयुवयोरच्युतार्जुनौ ॥ १ ॥ अक्षताभ्यामरिष्टाभ्यांहतःकर्णोमहारथः ॥ आशीविष समंयुद्धेसर्वशस्त्रविशारदं ॥ २ ॥ अग्रगंधार्तराष्ट्राणांसर्वेषांशर्मवर्मच ॥ रक्षितंवृषसैनेनसुषेणेनचधन्विना ॥ ३ ॥ अनुज्ञातंमहावीर्यंरामेणास्त्रेसुदुर्जयं ॥ अ ग्र्यंसर्वस्यलोकस्यरथिनंलोकविश्रुतं ॥ ४ ॥ त्रातारंधार्तराष्ट्राणांगंतारंवाहिनीमुखे ॥ हंतारंपरसैन्यानाममित्रगणमर्दनम् ॥ ५ ॥ दुर्योधनहितेयुक्तमस्मद्दुःखा यचोद्यतं ॥ अप्रधृष्यंमहायुद्धेदेवैरपिसवासवैः ॥ ६ ॥ अनलानिलयोस्तुल्यंतेजसाचबलेनच ॥ पातालमिवगंभीरंसुहृदांनंदिवर्धनं ॥ ७ ॥ अंतकंममममित्रा णांहत्वाकर्णंमहामृधे ॥ दिष्ट्यायुवामनुप्राप्तौजित्वासुरमिवामरौ ॥ ८ ॥ घोरंयुद्धमदीनेनमयाद्यद्याच्युतार्जुनौ ॥ कृतंतेनांतकेनेवप्रजाःसर्वाजिघांसता ॥ ९ ॥ तेनकेतुश्चमेच्छिन्नोहतौचपार्ष्णिसारथी ॥ हतवाहस्ततश्चास्मियुयुधानस्यपश्यतः ॥ १० ॥

लयोरितिक्रमात्तेजोबलाभ्यां ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥

॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ मरणेउपस्थितेसतियातःपलायितोस्मि वाध्रीणसोमेषविशेषः यस्यनासापुटयोर्वध्रीसदृशंचर्मभवति द्विपोद्वाभ्यांवक्रकर्णाभ्यांपिबतीति द्विजइतिपाठे कृष्णग्रीवोर

धृष्टद्युम्नस्ययमयोर्वीरस्यचशिखंडिनः॥ पश्यतांद्रौपदेयानांपंचालानांचसर्वशः॥ ११ ॥ एतान्जित्वामहावीर्यःकर्णःशत्रुगणान्बहून् ॥ जितवान्मांमहाबाहोयतमानोमहारणे ॥ १२ ॥ अभिसृत्यचमांयुद्धेपरुषाण्युक्तवान्बहु॥ तत्रतत्रयुधांश्रेष्ठपरिभूयनसंशयः॥ १३ ॥ भीमसेनप्रभावात्तुयज्जीवामिधनंजय॥ बहुनात्रकिमुक्तेननाहंतत्सोढुमुत्सहे॥ १४ ॥ त्रयोदशाहंवर्षाणियस्माद्भीतोधनंजय॥ नस्मनिद्रांलभेरात्रौनचाहनिसुखंक्वचित् ॥ १५ ॥ तस्यद्वेषेणसंयुक्तःपरिदह्येधनंजय॥ आत्मनोमरणंयातोवाध्रीणसइवद्विपः ॥ १६ ॥ तस्यायमगमत्कालश्चिंतयानस्यमेचिरं॥ कथंकर्णोमयाशक्योयुद्धेक्षपयितुंभवेत्॥ १७ ॥ जाग्रत्स्वपंश्चकौंतेयकर्णमेवसदाह्यहं॥ पश्यामितत्रतत्रैवकर्णभूतमिदंजगत्॥ १८ ॥ यत्रयत्रहिगच्छामिकर्णाद्भीतोधनंजय॥ तत्रतत्रहिपश्यामिकर्णमेवाग्रतःस्थितं॥ १९ ॥ सोहंतेनैववीरेणसमरेष्वपलायिना॥ सहयःसरथःपार्थजित्वाजीवन्विसर्जितः॥ २० ॥ कोनुमेजीवितेनार्थोराज्येनार्थोभवेत्पुनः॥ ममैवंधिक्षतस्याद्यकर्णेनाहवशोभिना॥ २१ ॥ नप्राप्तपूर्वंयद्भीष्मात्कृपाद्द्रोणाच्चसंयुगे॥ तत्प्राप्तमद्यमेयुद्धेसूतपुत्रान्महारथात् ॥ २२ ॥ सत्वांपृच्छामिकौंतेययथाद्यकुशलंतथा॥ तन्ममाचक्ष्वकात्स्र्न्येनयथाकर्णोहतस्त्वया॥ २३ ॥ शक्रतुल्यबलोयुद्धेयमतुल्यःपराक्रमे॥ रामतुल्यस्तथास्त्रेणसकथंवैनिषूदितः ॥ २४ ॥ महारथःसमाख्यातःसर्वयुद्धविशारदः॥ धनुर्धराणांप्रवरःसर्वेषामेकपूरुषः॥ २५ ॥ पूजितोधृतराष्ट्रेणसपुत्रेणविशांपते॥ त्वदर्थमेवराधेयःसकथंनिहतस्त्वया॥ २६ ॥ धार्तराष्ट्रोहियोधेषुसर्वेष्वेवसदार्जुन॥ तवमृत्युंरणेकर्णमन्यतेपुरुषर्षभ ॥ २७ ॥ सत्वयापुरुषव्याघ्रकथंयुद्धेनिषूदितः॥ तन्ममाचक्ष्वकौंतेययथाकर्णोहतस्त्वया॥ २८ ॥ युध्यमानस्यचशिरःपश्यतांसुहृदांहृतं॥ त्वयापुरुषशार्दूलसिंहेनेवयथारुरोः॥ २९ ॥ यःपर्युपासीत्प्रदिशोदिशश्चत्वांसूतपुत्रःसमरेपरीप्सन्॥ दित्सुःकर्णःसमरेहस्तिषड्गवंसहीदानींकंकपत्रैःसुतीक्ष्णैः॥ ३० ॥ त्वयारणेनिहतःसूतपुत्रःकच्चिच्छेतेभूमितलेदुरात्मा॥ प्रियश्चमेपरमोवैकृतोयंत्वयारणेसूतपुत्रंनिहत्य॥ ३१ ॥ यःसर्वतःपर्यपतत्त्वदर्थेसदार्चितोगर्वितःसूतपुत्रः॥ सशूरमानीसमरेसमेत्यकच्चित्त्वयानिहतःसंयुगेसौ॥ ३२ ॥ रौक्मंवरंहस्तिगजाश्वयुक्तंरथंप्रदित्सुर्यःपरेभ्यस्त्वदर्थे॥ सदारणेस्पर्धतेयःसपापःकच्चित्त्वयानिहतस्तातयुद्धे॥ ३३ ॥

क्तशिराःश्वेतपक्षोविहंगमः सवैवाध्रीणसःप्रोक्तोयाज्ञिकैःपितृकर्मणीतिप्राञ्चः ॥१६॥१७॥१८॥१९॥२०॥२१॥२२॥२३॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥ ३० ॥ अयंसूतपुत्रः ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥

॥ ३४ ॥ विहंगैर्बाणैः ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ बाणेभ्यः समर्पितेन कर्णबाणैरत्यंतं प्रविद्धेनेत्यर्थः ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ॥ इति कर्णपर्वणि नैलकंठीये भारतभाव

योसौसदाशूरमदेनमत्तोविकत्थतेसंसदिकौरवाणां ॥ प्रियोत्यर्थंतस्यसुयोधनस्यकच्चित्सपापोनिहतस्त्वयाद्य ॥ ३४ ॥ कच्चित्समागम्यधनुःप्रयुक्तैस्त्वत्प्रेषितैर्लोहितांगैर्विहंगैः ॥ शेतेसपापःसुविभिन्नगात्रःकच्चिद्भग्नौधार्तराष्ट्रस्यबाहू ॥ ३५ ॥ योसौसदाश्लाघतेराजमध्येदुर्योधनंहर्षयन्दर्पपूर्णः ॥ अहंहंताफाल्गुनस्येतिमोहात्कच्चिद्वचस्तस्यनवैतथातत् ॥ ३६ ॥ नाहंपादौधावयिष्येकदाचिद्यावत्स्थितःपार्थइत्यल्पबुद्धेः ॥ व्रतंतस्यैतत्सर्वदाशक्रसूनोकच्चित्त्वयानिहतःसोद्यकर्णः ॥ ३७ ॥ योसौकृष्णामब्रवीद्दुष्टबुद्धिःकर्णःसभायांकुरुवीरमध्ये ॥ किंपांडवांस्त्वंनजहासिकृष्णेसुदुर्बलान्पतितान्हीनसत्वान् ॥ ३८ ॥ योसौकर्णःप्रत्यजानात्वदर्थेनाहंहत्वासहकृष्णेनपार्थं ॥ इहोपयातेतिसपापबुद्धिःकच्चिच्छेतेशरसंभिन्नगात्रः ॥ ३९ ॥ कच्चित्संग्रामोविदितोवैतवायंसमागमेसृंजयकौरवाणां ॥ यत्रावस्थामीदृशींप्रापितोहंकच्चित्त्वयासोद्यहतोदुरात्मा ॥ ४० ॥ कच्चित्त्वयातस्यसुमंदबुद्धेर्गांडीवमुक्तैर्विशिखैर्ज्वलद्भिः ॥ सकुंडलंभानुमदुत्तमांगंकायात्प्रकृत्तंयुधिसव्यसाचिन् ॥ ४१ ॥ यत्तन्मयाबाणसमर्पितेनध्यातोसिकर्णस्यवधायवीर ॥ तन्मेत्वयाकच्चिदमोघमद्यध्यानंकृतंकर्णनिपातनेन ॥ ४२ ॥ यद्दर्पपूर्णःससुयोधनोस्मानुदीक्षतेकर्णसमाश्रयेण ॥ कच्चित्त्वयासोद्यसमाश्रयोस्यभग्नःपराक्रम्यसुयोधनस्य ॥ ४३ ॥ योनःपुराषंढतिलानवोचत्सभामध्येकौरवाणांसमक्षं ॥ सदुर्मतिःकच्चिदुपेत्यसंख्येत्वयाहतःसूतपुत्रोत्यमर्षी ॥ ४४ ॥ यःसूतपुत्रःप्रहसन्दुरात्मापुराब्रवीन्निर्जितांसौबलेन ॥ स्वयंप्रसह्यानययाज्ञसेनीमपीहकच्चित्सहतस्त्वयाद्य ॥ ४५ ॥ यःशस्त्रभृच्छ्रेष्ठतमंपृथिव्यांपितामहंव्याक्षिपदल्पचेताः ॥ संख्यायमानोर्द्धरथःसकच्चित्त्वयाहतोद्याधिरथिर्महात्मन् ॥ ४६ ॥ अमर्षजंनिकृतिसमीरणेरितंहृदिस्थितंज्वलनमिमंसदाममं ॥ हतोमयासोद्यसमेत्यकर्णइतिब्रुवन्प्रशमयसेद्यफाल्गुन ॥ ४७ ॥ ब्रवीहिमेदुर्लभमेतदद्यकथंत्वयानिहतःसूतपुत्रः ॥ अनुध्यायेत्वांसततंप्रवीरवृत्रेहतेसौभगवानिवेंद्रः ॥ ४८ ॥ ॥ इ० महाभारतेकर्णपर्वणियुधिष्ठिरवाक्येषट्षष्टितमोध्यायः ॥ ६६ ॥

संजयउवाच ॥ ॥ तद्धर्मशीलस्यवचोनिशम्यराज्ञःक्रुद्धस्यातिरथोमहात्मा ॥ उवाचदुर्धर्षमदीनसत्वंयुधिष्ठिरंजिष्णुरनंतवीर्यः ॥ १ ॥ ॥ अर्जुनउवाच ॥ ॥ संशप्तकैर्युध्यमानस्यमेद्यसेनाग्रयायीकुरुसैन्येपुराजन् ॥ आशीविषाभान्खगमान्प्रमुंचन्द्रौणिःपुरस्तात्सहसाभ्यतिष्ठत् ॥ २ ॥

दीपेषट्षष्टितमोऽध्यायः ॥ ६६ ॥ ' ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ तद्धर्मेति ॥ १ ॥ खगमान्बाणान् ॥ २ ॥

॥३॥ वध्यतांवध्यमानानांकौरवाणामुज्जिहीर्षाउद्धर्तुमिच्छामकार्षीत् ॥ ४ ॥ ५ ॥ अष्टौगावोयस्मिंस्तदष्टागवंशकटंतेषामष्टागवां अष्टअष्टसंख्यानिशकटानि नुडभावआर्षः शतानिबाणानांअनेक

दृष्ट्वारथंमेघरवंममैवसमस्तसेनावरणेभ्यतिष्ठत्॥ तेषामहंपंचशतानिहत्वाततोद्रौणिमगमंपार्थिवाग्र्य॥३॥समांसमासाद्यनरेंद्रयत्तःसमभ्ययात्सिंहमिवद्वि पेंद्रः ॥ अकार्षीच्चरथिनामुज्जिहीर्षांमहाराजवध्यतांकौरवाणां ॥ ४ ॥ ततोरणेभारतदुष्प्रकंप्यआचार्यपुत्रःप्रवरःकुरूणां॥ मामर्दयामासशितैःपृषत्कैर्जनार्द नंचैवविषाग्निकल्पैः॥५॥ अष्टागवामष्टशतानिबाणान्मयाप्रयुद्धस्यवहंतितस्य ॥ तांस्तेनमुक्तानहमस्यबाणैर्व्यनाशयंवायुरिवाभ्रजालं॥ ६ ॥ ततोपरान्बा णसंघाननेकानाकर्णपूर्णायतविप्रमुक्तान्॥ससर्जशिक्षास्त्रबलप्रयत्नैस्तथायथाप्रावृषिकालमेघः॥ ७॥ नैवाददानंनचसंदधानंजानीमहेकतरेणास्यतीति॥ वामेनवायदिवादक्षिणेनसद्रोणपुत्रःसमरेपर्यवर्तत् ॥ ८ ॥ तस्याततंमंडलमेवसज्यंप्रदृश्यतेकार्मुकंद्रोणसूनोः॥ सोविध्यन्मांपंचभिर्द्रौणपुत्रःशितैःशरैःपंच भिर्वासुदेवं॥ ९॥ अहंहितंत्रिंशतावज्रकल्पैःसमार्दयंनिमिषस्यांतरेण॥क्षणात्स्वाविद्समरूपोबभूवसमार्दितोमद्विसृष्टैःपृषत्कैः॥ १०॥ सविक्षरन्रुधिरंसर्व गात्रैरथानीकंसूतसूनोर्विवेश॥ मयाभिभूतान्सैनिकानांप्रबर्हानसौप्रपश्यन्रुधिरप्रदिग्धान्॥ ११ ॥ ततोभिभूतंयुधिवीक्ष्यसैन्यंवित्रस्तयोधंद्रुतवाजिनागं॥ पंचाशतारथमुख्यैःसमेत्यकर्णस्त्वरन्मामुपायात्प्रमाथी॥१२॥ तान्सूदयित्वाहमपास्यकर्णंद्रष्टुंभवंतंत्वरयाभियातः॥ सर्वेपंचालाह्युद्विजंतेस्मकर्णंदृष्ट्वागावः केसरिणंयथैव॥१३॥ मृत्योरास्यंव्यात्तमिवाभिपद्यप्रभद्रकाःकर्णमासाद्यराजन् ॥ रथांस्तुतान्सप्तशतान्निमग्नांस्तदाकर्णःप्राहिणोन्मृत्युसद्म॥ १४॥ नचा प्यभूत्क्लांतमनाःसराजन्यावन्नास्मान्दृष्टवान्सूतपुत्रः॥ श्रुत्वातुत्वांतेनदृष्टंसमेतमश्वत्थाम्नापूर्वतरंक्षतंच॥ १५ ॥ मन्येकालमपयानस्यराजन्क्रूरात्कर्णात्ते हमचिंत्यकर्मन्॥ मयाकर्णस्यास्त्रमिदंपुरस्ताद्युद्धेदृष्टंपांडवचित्ररूपं॥ १६॥ नह्यन्ययोद्धाविद्यतेसृंजयानांमहारथंयोद्यसहेतकर्णं॥ शैनेयोमेसात्यकिश्चक्रर क्षौधृष्टद्युम्नश्चापितथैवराजन्॥ १७ ॥ युधामन्युश्चोत्तमौजाश्चशूरौपृष्ठतोमांरक्षतांराजपुत्रौ॥ रथप्रवीरेणमहानुभावद्विषत्सैन्येवर्तताद्रुस्तरेण॥ १८॥ समे त्याहंसूतपुत्रेणसंख्येवृत्रेणवज्रीवनरेंद्रमुख्य ॥ योत्स्याम्यहंभारतसूतपुत्रमस्मिन्संग्रामेयदिवैदृश्यतेद्य॥ १९ ॥आयाहिपश्याद्ययुयुत्समानंमांसूतपुत्रस्यर णेजयाय॥ महर्षभस्येवमुखंप्रपन्नाःप्रभद्रकाःकर्णमभिद्रवंति॥ २०॥

शतसंख्यान्वहंति ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ । २० ॥

षट्साहस्राभारतराजपुत्राःस्वर्गायलोकायरणेनिमग्नाः॥ कर्णनचेदद्यनिहन्मिराजन्सबांधवंयुध्यमानंप्रसह्य॥ २१ ॥ प्रतिश्रुत्याकुर्वतोवैगतिर्याकष्टायाताता
महंराजसिंह॥ आमंत्रयेत्वांब्रूहिजयंरणेमेपुराभीमंधार्तराष्ट्राग्रसंते॥ २२॥ सौतिंहनिष्यामिनरेंद्रसिंहसैन्यंतथाशत्रुगणांश्चसर्वान्॥ २३॥ ॥इतिश्रीमहाभा
रतेकर्णपर्वणिअर्जुनवाक्येसप्तषष्टितमोऽध्यायः॥ ६७॥ ॥ ६८॥ ॥ संजयउवाच॥ ॥श्रुत्वाकर्णंकल्पमुदारवीर्यंक्रुद्धःपार्थःफाल्गुनस्यामितौजाः॥ धनंज
यंवाक्यमुवाचचेदंयुधिष्ठिरःकर्णशराभितप्तः॥ १ ॥ विप्रद्रुतातातचमूस्त्वदीयातिरस्कृताचाद्ययथानसाधु ॥ भीतोभीमंत्यज्यचायास्तथात्वंयन्नाशकःकर्णम
थोनिहंतुं॥ २ ॥ स्नेहस्त्वयापार्थकृतःपृथायागर्भंसमाविश्ययथानसाधु॥ त्यक्त्वारणेयदपायाःसभीमंयन्नाशकःसूतपुत्रंनिहंतुं॥ ३ ॥ यत्तद्वाक्यंद्वैतवनेत्वयोक्तं
कर्णंहंतास्म्येकरथेनसत्यं॥ त्यक्त्वातंवैकथमद्यापयातःकर्णाद्भीतोभीमसेनंविहाय ॥ ४ ॥ इदंयदिद्वैतवनेप्यचक्षःकर्णंयोद्धुंनप्रशक्ष्येनृपेति ॥ वयंततःप्राप्तका
लंचसर्वेकृत्यान्युपैष्यामतथैवपार्थ ॥ ५ ॥ मयिप्रतिश्रुत्यवधंहितस्यनवैकृतंतच्चतथैववीर॥ आनीयनःशत्रुमध्यंसकस्मात्समुत्क्षिप्यस्थंडिलेप्रत्यपिष्ठाः॥ ६ ॥
अप्याशिष्मवयमर्जुनत्वयियियासवोबहुकल्याणमिष्टं॥ तन्नःसर्वंविफलंराजपुत्रफलार्थिनांविफलइवातिपुष्पः ॥ ७ ॥ प्रच्छादितंबडिशमिवामिषेणसंछा
दितंगरलमिवाशनेन॥ अनर्थकंमेदर्शितवानसित्वंराज्यार्थिनोराज्यरूपंविनाशं ॥ ८ ॥ त्रयोदशेमाहिसमाःसदावयंत्वामन्वजीविष्मधनंजयाशया ॥ काले
वर्षंदेवमिवोप्तबीजंतन्नःसर्वान्नरकेत्वंन्यमज्जः ॥ ९ ॥ यत्तत्पृथांवागुवाचांतरिक्षेसप्ताहजातेत्वयिमंदबुद्धौ ॥ जातःपुत्रोवासवविक्रमोयंसर्वान्शूरानशात्र
वान्जेष्यतीति॥ १० ॥ अयंजेताखांडवेदेवसंघान्सर्वाणिभूतान्यपिचोत्तमौजाः॥ अयंजेतामद्रकलिंगकेकयानयंकुरून्राजमध्येनिहंता ॥ ११ ॥ अस्मा
त्परोनोभविताधनुर्धरोनैनंभूतंकिंचनजातुजेता॥ इच्छन्नयंसर्वभूतानिकुर्याद्वशेवशीसर्वसमाप्तविद्यः॥ १२॥ कांत्याशशांकस्यजवेनवायोःस्थैर्येणमेरोःक्ष
मयापृथिव्याः॥ सूर्यस्यभासाधनदस्यलक्ष्म्याशौर्येणशक्रस्यबलेनविष्णोः॥ १३॥ तुल्योमहात्मातवकुंतिपुत्रोजातोऽदितेर्विष्णुरिवारिहंता ॥ स्वेषांजयायद्वि
षतांवधायख्यातोमितौजाःकुलतंतुकर्ता॥ १४॥ इत्यंतरिक्षेशतशृंगमूर्ध्नितपस्विनांशृण्वतांवागुवाच॥ एवंविधंतच्चनाभूत्तथाचदेवापिनूनमनृतंवदंति॥ १५॥
तथापरेषामृषिसत्तमानांश्रुत्वागिरःपूजयतांसदात्वां॥ नसंनतिंप्रैमिसुयोधनस्यनत्वांजानाम्याधिरथेर्भयार्तं॥ १६॥ ॥ ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥

पूर्वंयदुक्तंहिसुयोधनेनेनफाल्गुनःप्रमुखेस्थास्यतीति ॥ कर्णस्ययुद्धेहिमहाबलस्यमौर्ख्यात्तुतन्नावबुद्धंमयासीत् ॥ १७ ॥ तेनाद्यतप्स्येभृशमप्रमेयंयच्छत्रुवर्गे नरकंप्रविष्टः ॥ तदेववाच्योस्मिननुत्वयाहंनयोत्स्येहंसूतपुत्रंकथंचित् ॥ १८ ॥ ततोनाहंस्त्वंजयान्केकयांश्वसमानयेयंसुहृदोरणाय ॥ एवंगतेकिंचमयाद्यशक्यं कार्यंकर्तुंविग्रहेसूतजस्य ॥ १९ ॥ तथैवराज्ञश्चसुयोधनस्ययेवापिमांयोद्धुकामाःसमेताः ॥ धिगस्तुमज्जीवितमद्यकृष्णयोहंवशंसूतपुत्रस्ययातः ॥ २० ॥ मध्ये कुरूणांसुहृदांचमध्येयेचाप्यन्येयोद्धुकामाःसमेताः ॥ यदिस्मजीवेत्सभवेन्निहंतामहारथानांप्रवरोरथोत्तमः ॥ तवाभिमन्युस्तनयोद्यपार्थनचास्मिगंतासम रेपराभवं ॥ २१ ॥ अथापिजीवेत्समरेघटोत्कचस्तथापिनाहंसमरेपराङ्मुखः ॥ ममत्वभाग्यानिपुराकृतानिपापानिनूनंबलवंतियुद्धे ॥ २२ ॥ तृणंचकृत्वासम रेभवंतंततोहमेवंनिकृतोदुरात्मना ॥ वैकर्तनेनैवतथाकृतोहंयथात्यशक्तःक्रियतेल्पबांधवः ॥ २३ ॥ आपद्गतंकश्चनयोविमोक्षेत्सबांधवःस्नेहयुक्तंसुहृच्च ॥ एवं पुराणामुनयोवदंतिधर्मःसदासद्भिरनुष्ठितश्च ॥ २४ ॥ त्वष्ट्राकृतंवाहमकूजनाक्षंशुभंसमास्थायकपिध्वजंतं ॥ खड्गंगृहीत्वाहेमपट्टानुबद्धंधनुश्चेदंगांडिवंताल मात्रं ॥ २५ ॥ सकेशवेनोह्यमानःकथंत्वंकर्णाद्भीतोव्यपयातोसिपार्थ ॥ धनुश्चतत्केशवायप्रयच्छयंताभविष्यस्त्वंरणेकेशवस्य ॥ २६ ॥ तदाहनिष्यत्केशवः कर्णमुग्रंमरुत्पतिर्वृत्रमिवात्तवज्रः ॥ राधेयमेतंयदिनाद्यशक्तश्चरंतमुग्रंप्रतिबाधनाय ॥ २७ ॥ प्रयच्छान्यस्मैगांडिवमेतदद्यत्वत्तोयोस्त्रैरभ्यधिकोवानरेंद्रः ॥ अ स्मान्नैवंपुत्रदारैर्विहीनान्सुखाद्भ्रष्टान्राज्यनाशाच्चभूयः ॥ २८ ॥ द्रष्टालोकःपतितानप्यगाधेपापैर्जुष्टेनरकेपांडवेय ॥ मासेऽपतिष्यःपंचमेत्वंसुकृच्छ्रेनवागर्भे आभविष्यःपृथायाः ॥ २९ ॥ यत्तेश्रेयोराजपुत्राभविष्यन्नचेत्संग्रामादपयानंदुरात्मन् ॥ धिग्गांडीवंधिक्चतेबाहुवीर्यमसंख्येयान्बाणगणांश्चधिक्ते ॥ धिक्ते केतुंकेसरिणःसुतस्यकृशानुदत्तंचरथंचधिक्ते ॥ ३० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणियुधिष्ठिरक्रोधवाक्येअष्टषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६८ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संज यउवाच ॥ युधिष्ठिरेणैवमुक्तःकौंतेयःश्वेतवाहनः ॥ असिंजग्राहसंक्रुद्धोजिघांसुर्भरतर्षभं ॥ १ ॥ तस्यकोपंसमुद्वीक्ष्यचित्तज्ञःकेशवस्तदा ॥ उवाचकिमिदंपा र्थगृहीतःखड्गइत्युत ॥ २ ॥ नहिपश्यामियोद्धव्यंत्वयाकिंचिद्धनंजय ॥ तेग्रस्ताधार्तराष्ट्राहिभीमसेनेनधीमता ॥ ३ ॥

॥ युधिष्ठिरेणेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥

॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ भवान्यत्संरंभमगात्तत्कालेनअकालेइत्यर्थः ॥ १६ ॥ १७ ॥ कर्तुमयोग्यानांकर्मणांसंयोगंकर्तुंयोग्यानामपिअक्रियाणांनि

अपयातोसिकौंतेयराजाद्रष्टव्यइत्यपि ॥ सराजाभवतादृष्टःकुशलीचयुधिष्ठिरः ॥ ४ ॥ सदृष्ट्वानृपशार्दूलंशार्दूलसमविक्रमं ॥ हर्षकालेचसंप्राप्तेकिमिदंमोह
कारितं ॥ ५ ॥ नतंपश्यामिकौंतेययस्तेवध्योभविष्यति ॥ प्रहर्तुमिच्छसेकस्मात्किंवातेचित्तविभ्रमः ॥ ६ ॥ कस्माद्भवान्महाखड्गंपरिगृह्णातिसत्वरः ॥ तत्त्वांपृ
च्छामिकौंतेयकिमिदंतेचिकीर्षितं ॥ ७ ॥ परामृशसियत्क्रुद्धःखड्गमद्भुतविक्रम ॥ एवमुक्तस्तुकृष्णेनप्रेक्षमाणोयुधिष्ठिरं ॥ ८ ॥ अर्जुनःप्राहगोविंदंक्रुद्धःसर्पइव
श्वसन् ॥ अन्यस्मैदेहिगांडीवमितिमांयोभिचोदयेत् ॥ ९ ॥ भिंद्यामहंतस्यशिरइत्युपांशुव्रतंमम ॥ तदुक्तंममचानेनराज्ञामितपराक्रम ॥ १० ॥ समक्षंतवगो
विंदनतत्क्षंतुमिहोत्सहे ॥ तस्मादेनंवधिष्यामिराजानंधर्मभीरुकं ॥ ११ ॥ प्रतिज्ञांपालयिष्यामिहत्वैनंनरसत्तमं ॥ एतदर्थंमयाखड्गोगृहीतोयदुनंदन ॥ १२ ॥
सोहंयुधिष्ठिरंहत्वासत्यस्यानृण्यतांगतः ॥ विशोकोविज्वरश्चापिभविष्यामिजनार्दन ॥ १३ ॥ किंवात्वंमन्यसेप्राप्तमस्मिन्कालउपस्थिते ॥ त्वमस्यजगत
स्तातवेत्थसर्वंगतागतं ॥ १४ ॥ तत्तथाप्रकरिष्यामियथामांवक्ष्यतेभवान् ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ धिग्धिगित्येवगोविंदःपार्थमुक्त्वाब्रवीत्पुनः ॥ १५ ॥ ॥ कृष्ण
उवाच ॥ ॥ इदानींपार्थजानामिनवृद्धाःसेवितास्त्वया ॥ कालेनपुरुषव्याघ्रसंरंभंयद्भवानगात् ॥ १६ ॥ नहिधर्मविभागज्ञःकुर्यादेवंधनंजय ॥ यथात्वंपांड
वाद्येहधर्मभीरुरपंडितः ॥ १७ ॥ अकार्याणांक्रियाणांचसंयोगंयःकरोतिवै ॥ कार्याणामक्रियाणांचसपार्थपुरुषाधमः ॥ १८ ॥ अनुसृत्यतुयेधर्मंकथयेयुरु
पस्थिताः ॥ समासविस्तरविदांनतेषांवेत्सिनिश्चयं ॥ १९ ॥ अनिश्चयज्ञोहिनरःकार्याकार्यविनिश्चये ॥ अवशोमुह्यतेपार्थयथात्वंमूढएवतु ॥ २० ॥ नहिकार्य
मकार्यंवासुखंज्ञातुंकथंचन ॥ श्रुतेनज्ञायतेसर्वंतच्चत्वंनावबुध्यसे ॥ २१ ॥ अविज्ञानाद्भवान्यच्चधर्मंरक्षतिधर्मवित् ॥ प्राणिनांत्वंवधंपार्थधार्मिकोनावबुध्य
से ॥ २२ ॥ प्राणिनामवधस्तातसर्वज्यायान्मतोमम ॥ अनृतांवावदेद्वाचंनतुहिंस्यात्कथंचन ॥ २३ ॥ सकथंभ्रातरंज्येष्ठंराजानंधर्मकोविदं ॥ हन्याद्भवान्नर
श्रेष्ठप्राकृतोन्यःपुमानिव ॥ २४ ॥ अयुध्यमानस्यवधस्तथाऽशत्रोश्चमानद ॥ पराङ्मुखस्यद्रवतःशरणंचापिगच्छतः ॥ २५ ॥

षिद्धक्रियाणांसंयोगंयःकरोतिसपुरुषाधमइत्याह अकार्याणामिति ॥ १८ ॥ उपस्थिताःशिष्यैरनुसृतागुरवः ॥ १९ ॥ २० ॥ सुखं अनधीत्येत्यर्थः श्रुतेनशास्त्रेण ॥ २१ ॥ यत्भवान्धर्मंरक्षतितद
विज्ञानात् अधर्ममेवधर्ममनुषेइत्यर्थः यतःप्राणिनांवधंदोषकरंइत्येतन्नावबुध्यसे ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ अशत्रोःअशातनीयस्यअवध्यस्य ॥ २५ ॥

॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ सत्यंतत्त्वेनयाथातथ्येनसुदुर्ज्ञेयंपश्य क्वचित्सत्यमप्यधर्मायभवतीत्यर्थः ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ यस्ययेनहेतुनासत्यमेवसत्यतयाअनुष्ठितंतादृशमेवपश्यतिसत्यवा

कृतांजलेःप्रपन्नस्यप्रमत्तस्यतथैवच ॥ नवधःपूज्यतेसद्भिस्तच्चसर्वंगुरौतव ॥ २६ ॥ त्वयाचैवंव्रतंपार्थबालेनेवकृतंपुरा ॥ तस्माद्धर्मसंयुक्तंमौर्ख्यात्कर्मव्यव स्यसि ॥ २७ ॥ सगुरुंपार्थकस्मात्त्वंहंतुकामोभिधावसि ॥ असंप्रधार्यधर्माणांगतिंसूक्ष्मांदुरत्ययां ॥ २८ ॥ इदंधर्मरहस्यंचतववक्ष्यामिपांडव ॥ यद्ब्रूयात्तव भीष्मोहिपांडवोवायुधिष्ठिरः ॥ २९ ॥ विदुरोवातथाक्षत्ताकुंतीवापियशस्विनी ॥ तत्तेवक्ष्यामितत्त्वेननिबोधैतद्धनंजय ॥ ३० ॥ सत्यस्यवदितासाधुर्नसत्याद्वि द्यतेपरं ॥ तत्त्वेनैवसुदुर्ज्ञेयंपश्यसत्यमनुष्ठितं ॥ ३१ ॥ भवेत्सत्यमवक्तव्यंवक्तव्यमनृतंभवेत् ॥ यत्रानृतंभवेत्सत्यंसत्यंचाप्यनृतंभवेत् ॥ ३२ ॥ विवाहकाले रतिसंप्रयोगेप्राणात्ययेसर्वधनापहारे ॥ विप्रस्यचार्थेह्यनृतंवदेतपंचानृतान्याहुरपातकानि ॥ ३३ ॥ सर्वस्वस्यापहारेतुवक्तव्यमनृतंभवेत् ॥ तत्रानृतंभवेत्स त्यंसत्यंचाप्यनृतंभवेत् ॥ तादृशंपश्यतेबालोयस्यसत्यमनुष्ठितं ॥ ३४ ॥ भवेत्सत्यमवक्तव्यंनवक्तव्यमनुष्ठितं ॥ सत्यानृतेविनिश्चित्यततोभवतिधर्मवित् ॥ ३५ ॥ किमाश्चर्यंकृतप्रज्ञःपुरुषोपिसुदारुणः ॥ सुमहत्प्राप्नुयात्पुण्यंबलाकोंधवधादिव ॥ ३६ ॥ किमाश्चर्यंपुनर्मूढोधर्मकामोह्यपंडितः ॥ सुमहत्प्राप्नुयात्पापमापगा स्विवकौशिकः ॥ ३७ ॥ ॥ अर्जुनउवाच ॥ आचक्ष्वभगवन्नेतद्यथाविंदाम्यहंतथा ॥ बलाकस्यानुसंबद्धंनदीनांकौशिकस्यच ॥ ३८ ॥ ॥ वासुदेवउ वाच ॥ ॥पुराव्याधोभवत्कश्चिद्बलाकोनामभारत ॥ यात्रार्थंपुत्रदारस्यमृगान्हंतिनकामतः ॥ ३९ ॥ वृद्धौचमातापितरौबिभर्त्यन्यांश्चसंश्रितान् ॥ स्वधर्म निरतोनित्यंसत्यवागनसूयकः ॥ ४० ॥ सकदाचिन्मृगंलिप्सुर्नाभ्यविंदन्मृगंक्वचित् ॥ अपःपिबंतंददृशेश्वापदंघ्राणचक्षुषं ॥ ४१ ॥ अदृष्टपूर्वमपितत्सत्वंतेनह तंतदा ॥ अंधेहतेततोव्योम्नःपुष्पवर्षंपपातच ॥ ४२ ॥ अप्सरोगीतवादित्रैर्नादितंचमनोरमं ॥ विमानमगमत्स्वर्गान्मृगव्याधनिनीषया ॥ ४३ ॥ तद्भूतंसर्वभूता नामभावायकिलार्जुन ॥ तपस्तप्त्वावरंप्राप्तंकृतमंधंस्वयंभुवा ॥ ४४ ॥ तद्धत्वासर्वभूतानामभावकृतनिश्चयं ॥ ततोबलाकःस्वरगादेवंधर्मःसुदुर्विदः ॥ ४५ ॥ कौशिकोप्यभवद्विप्रस्तपस्वीनोबहुश्रुतः ॥ नदीनांसंगमेग्रामाददूरात्सकिलावसत् ॥ ४६ ॥ सत्यंमयासदावाच्यमितितस्याभवद्व्रतं ॥ सत्यवादीतिविख्यातः सतदासीद्धनंजय ॥ ४७ ॥ अथदस्युभयात्केचित्तदातद्वनमाविशन् ॥ तत्रापिदस्यवःक्रुद्धास्तानमार्गंतयत्नतः ॥ ४८ ॥

दितयातेनहेतुनाबालःअज्ञः ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥तपस्वीनःतपस्विनामिनःश्रेष्ठः ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥

॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ श्वभ्रमिवनरकमिव अपृष्ट्वाप्रश्नमकृत्वार्हति तत्रधर्माधर्मयोस्तत्त्वेनिश्चेतव्येलक्षणस्यउद्देशःवचनंभविष्यति ॥ ५४॥ क्वचित्तर्केणापिधर्मस्वरूपंनिर्णेयमित्याह दुष्क
रमिति ॥ ५५॥नप्रत्यसूयामिनदूषयामि अनुमानतोपिधर्मोज्ञेयइत्याशयेनाह नचेति लक्षणोद्देशमाह प्रभवेति ॥ ५६॥ अहिंसैवधारणाद्धर्मइत्याहाहिंसार्थायेति ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ न्यायेनसंतोषंजनये
त्याज्ञस्तदेवेश्वरपूजनमित्यादिवाक्यावष्टंभेनान्योन्यसुखहेतुत्वात्पारदार्यादिकमपिधर्मइतिवदंतोधर्मापहारमिच्छंतितेअकूजनेनवेदशब्दराहित्येनतद्विरुद्धंधर्ममोक्षंवावेदबाह्यमिच्छंतितान्प्रतिनानुकूजेत्तैः

अथकौशिकमभ्येत्यप्राहुस्तेसत्यवादिनं ॥ कतमेनपथायाताभगवान्बहवोजनाः ॥ ४९ ॥ सत्येनपृष्टःप्रब्रूहियदितान्वेत्थशंसनः ॥ सपृष्टःकौशिकःसत्यंवचनं
तानुवाचह ॥ ५० ॥ बहुवृक्षलतागुल्ममेतद्वनमुपाश्रिताः ॥ इतितान्ख्यापयामासतेभ्यस्तत्त्वंसकौशिकः ॥ ५१ ॥ ततस्तेतान्समासाद्यक्रूराजघ्नुरितिश्रुतिः ॥ ते
नाधर्मेणमहतावाग्दुरुक्तेनकौशिकः ॥ ५२ ॥ गतःसकष्टंनरकंसूक्ष्मधर्मेष्वकोविदः ॥ यथाचाल्पश्रुतोमूढोधर्माणामविभागवित् ॥ ५३ ॥ वृद्धानपृष्ट्वासंदेहं
महच्छ्वभ्रमिवार्हति ॥ तत्रतेलक्षणोद्देशःकश्चिदेवंभविष्यति ॥ ५४ ॥ दुष्करंपरमंज्ञानंतर्केणानुव्यवस्यति ॥ श्रुतेर्धर्मइतिह्येकेवदंतिबहवोजनाः ॥ ५५ ॥ तत्ते
नप्रत्यसूयामिनचसर्वंविधीयते ॥ प्रभवार्थायभूतानांधर्मप्रवचनंकृतं ॥ ५६ ॥ यत्स्यादहिंसासंयुक्तंसधर्मइतिनिश्चयः ॥ अहिंसार्थायहिंस्राणांधर्मप्रवचनं
कृतं ॥ ५७ ॥ धारणाद्धर्ममित्याहुर्धर्मोधारयतेप्रजाः ॥ यत्स्याद्धारणसंयुक्तंसधर्मइतिनिश्चयः ॥ ५८ ॥ येन्यायेनजिहीर्षंतोधर्ममिच्छंतिकर्हिचित् ॥ अकूज
नेनमोक्षंवानानुकूजेत्कथंचन ॥ ५९ ॥ अवश्यंकूजितव्येवाशंकेरन्नप्यकूजतः ॥ श्रेयस्तत्रानृतंवक्तुंतत्सत्यमविचारितं ॥ ६० ॥ यःकार्येभ्योव्रतंकृत्वातस्यना
नोपपादयेत् ॥ नतत्फलमवाप्नोतिएवमाहुर्मनीषिणः ॥ ६१ ॥ प्राणात्ययेविवाहेवासर्वज्ञातिवधात्यये ॥ नर्मण्यभिप्रवृत्तेवानचप्रोक्तंमृषाभवेत् ॥ ६२ ॥ अध
र्मंनात्रपश्यंतिधर्मतत्त्वार्थदर्शिनः ॥ यस्तेनैःसहसंबंधान्मुच्यतेशपथैरपि ॥ ६३ ॥ श्रेयस्तत्रानृतंवक्तुंतत्सत्यमविचारितं ॥ नचतेभ्योधनंदेयंशक्येसतिकथंचन
॥ ६४ ॥ पापेभ्योहिधनंदत्तंदातारमपिपीडयेत् ॥ तस्माद्धर्मार्थमनृतमुक्त्वानानृतभाग्भवेत् ॥ ६५ ॥

सहसंवादमपिनकुर्यादसंभाष्यास्ते तेनवेदाविरोधेसतियदन्यस्यसुखकरंतद्धर्मइत्यर्थः ॥ ५९ ॥ यत्रतुधर्मसंदेहेवेदशब्दोनास्तिनापिलौकिकीयुक्तिरस्तितत्रकिंकर्त्तव्यमित्याशंक्याह अवश्यमिति यत्रब्राह्म
णस्तेनत्वेनज्ञातस्तत्रेतरेषांस्तेनोयमस्तेनोवेतिसंशयेपक्षद्वयेऽपिहिंसाप्राप्तौमौनमेवाश्रयेत् मौनेनाप्यसिद्धौअनृतमपिवदेदित्यर्थः ॥ ६० ॥ यइति कार्येभ्यःयत्किंचित्कार्यमनस्युद्दिश्यव्रतंकृत्वातस्यव्रतस्य
नानाअन्येनप्रकारेणोपपादनंकरोतिसदांभिकोव्रतफलंनाप्नोतीत्यर्थः ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ तेभ्यःस्तेनेभ्यः पीडयेन्नरकंप्रापयेत् ॥ ६४ ॥ ६५ ॥

॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ अविदितमितिच्छेदः ॥ ६९ ॥ ७० ॥ अनुग्रहंअवधेनप्रतिज्ञारक्षणं ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ तूबरकःबङ्कभोजनः ॥ ७३ ॥ तंहन्यामितिस्थातानन्स्थास्ये एनसामुक्तोपिकृतप्रायश्चि

एषतेलक्षणोद्देशोमयोद्दिष्टोयथाविधि ॥ यथाधर्मंयथाबुद्धिर्मयाद्यवैहितार्थिना ॥ ६६ ॥ एतच्छ्रुत्वाब्रूहिपार्थयदिवध्योयुधिष्ठिरः ॥ ॥ अर्जुनउवाच ॥ ॥ यथाब्रूयान्महाप्राज्ञोयथाब्रूयान्महामतिः ॥ ६७ ॥ हितंचैवयथास्माकंतथैतद्वचनंतव ॥ भवान्मातृसमोस्माकंतथापितृसमोपिच ॥ ६८ ॥ गतिश्चपरमाकृष्णत्वमेवचपरायणं ॥ नहितेत्रिषुलोकेषुविद्यतेऽविदितंक्वचित् ॥ ६९ ॥ तस्माद्भवान्परंधर्मंवेदसर्वंयथातथं ॥ अवध्यंपांडवंमन्येधर्मराजंयुधिष्ठिरं ॥ ७० ॥ अस्मिंस्तुममसंकल्पेब्रूहिकिंचिदनुग्रहं ॥ इदंवापरमत्रैवश्रृणुत्वत्स्थंविवक्षितं ॥ ७१ ॥ जानासिदाशार्हममव्रतंत्वंयोमांब्रूयात्कश्चनमानुषेषु ॥ अन्यस्मैत्वंगांडिवंदेहिपार्थत्वत्तोस्त्रैर्वावीर्यतोवाविशिष्टः ॥ ७२ ॥ हन्यामहंकेशवतंप्रसह्यभीमोहन्यात्तूबरकेतिचोक्तः ॥ तन्मेराजाप्रोक्तवांस्तेसमक्षंधनुर्देहीत्यसकृद्वृष्णिवीर ॥ ७३ ॥ तंहन्यांचेत्केशवजीवलोकेस्थातानाहंकालमप्यल्पमात्रं ॥ ध्यात्वानूनंत्वेनसाचापिमुक्तोवधंराज्ञोभ्रष्टवीर्योविचेताः ॥ ७४ ॥ यथाप्रतिज्ञाममलोकबुद्धौभवेत्सत्याधर्मभृतांवरिष्ठ ॥ यथाजीवेत्पांडवोहंचकृष्णतथाबुद्धिंदातुमप्यर्हसित्वं ॥ ७५ ॥ ॥ वासुदेवउवाच ॥ ॥ राजाश्रांतोविक्षतोदुःखितश्चकर्णेनसंख्येनिशितैर्बाणसंघैः ॥ यश्चानिशंसूतपुत्रेणवीरशरैर्भृशंताडितोयुध्यमानः ॥ ७६ ॥ अतस्त्वमेतेनसरोषमुक्तोदुःखान्वितेनेदमयुक्तरूपं ॥ अकोपितोह्येषयदिस्मसंख्येकर्णंनहन्यादितिचाब्रवीत्सः ॥ ७७ ॥ जानातितंपांडवएषचापिपापंलोकेकर्णमसह्यमन्यैः ॥ ततस्त्वमुक्तोभृशरोषितेनराज्ञासमक्षंपरुषाणिपार्थ ॥ ७८ ॥ नित्योद्युक्तेसततंचाप्रसह्येकर्णेद्यूतंह्यद्यरणेनिबद्धं ॥ तस्मिन्हतेकुरवोनिर्जिताःस्युरेवंबुद्धिःपार्थिवेधर्मपुत्रे ॥ ७९ ॥ ततोवधंनार्हतिधर्मपुत्रस्त्वयाप्रतिज्ञार्जुनपालनीया ॥ जीवन्नयंयेनमृतोभवेद्धितन्मेनिबोधेहतवानुरूपं ॥ ८० ॥ यदामानंलभतेमाननार्हस्तदासवैजीवतिजीवलोके ॥ यदावमानंलभतेमहांतंतदाजीवन्मृतइत्युच्यतेसः ॥ ८१ ॥ संमानितःपार्थिवोयंसदैवत्वयाचभीमेनतथायमाभ्यां ॥ वृद्धैश्चलोकेपुरुषैश्चशूरैस्तस्यापमानंकलयाप्रयुंक्ष्व ॥ ८२ ॥ त्वमित्यत्रभवंतंहिब्रूहिपार्थयुधिष्ठिरं ॥ त्वमित्युक्तोहिनिहतोगुरुर्भवतिभारत ॥ ८३ ॥ एवमाचरकौंतेयधर्मराजेयुधिष्ठिरे ॥ अधर्मयुक्तंसंयोगंकुरुष्वैनंकुरूद्वह ॥ ८४ ॥

त्तोपिनस्थास्येइत्यर्थः किंकृत्वा राज्ञोवधंध्यात्वा ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ समक्षंआवयोरितिशेषः ॥ ७८ ॥ कर्णेपणीकृते द्यूतंयुद्धरूपं ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ अत्रभवंतंमान्यंत्वमिति ब्रूहि तावतैवतद्वधःकृतोभवतीत्यर्थः ॥ ८३ ॥ एवंपूज्यावमानरूपंसंयोगंआत्मनानुष्ठितंकुरुष्व ॥ ८४ ॥

तत्रमानमाह अथर्वेति ॥ ८५॥ यत्गुरुस्त्वमितिप्रोक्तस्तत्अवधेनशस्त्रपातनमंतरेणैववधःवधकरंभवतीत्यर्थः ॥ ८६॥ अयुक्तमेवंत्वत्तोवधंवेत्स्यते अनेनाहंहतइतिज्ञास्यतीत्यर्थः समंवैषम्यपरिहारं ॥ ८७॥

अथर्वांगिरसीत्येषाश्रुतीनामुत्तमाश्रुतिः ॥ अविचार्यैवकार्यैषाश्रेयस्कामैर्नरैःसदा ॥ ८५ ॥ अवधेनवधःप्रोक्तोयद्गुरुस्त्वमितिप्रभुः ॥ तद्ब्रूहित्वंयन्मयोक्तंधर्म
राजस्यधर्मवित् ॥ ८६ ॥ वधंह्ययंपांडवधर्मराजस्त्वत्तोऽयुक्तंवेत्स्यतेचैवमेषः ॥ ततोस्यपादावभिवाद्यपश्चात्समंब्रूयाःसांत्वयित्वाचपार्थं ॥ ८७ ॥ भ्राताप्रा
ज्ञस्तवकोपंनजातुकुर्याद्राजाधर्ममवेक्ष्यचापि ॥ मुक्तोनृताद्भ्रातृवधाच्चपार्थहृष्टःकर्णंत्वंजहिसूतपुत्रं ॥ ८८॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिकृष्णार्जुनसंवा
देऊनसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ६९ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ इत्येवमुक्तस्तुजनार्दनेनपार्थःप्रशस्याथसुहृद्वचस्तत् ॥ ततोब्रवीदर्जुनोधर्मराजमनुक्तपू
र्वंपरुषंप्रसह्य ॥ १ ॥ ॥ अर्जुनउवाच ॥ ॥ मात्वंराजन्व्याहरव्याहरस्वयस्तिष्ठसेक्रोशमात्रेरणाद्वै ॥ भीमस्तुमामर्हतिगर्हणाययोयुध्यतेसर्वलोकप्रवीरैः ॥ २॥
कालेहिशत्रून्परिपीड्यसंख्येहत्वाचशूरान्पृथिवीपतींस्तान् ॥ रथप्रधानोत्तमनागमुख्यान्सादिप्रवेकानमितांश्चवीरान् ॥ ३ ॥ यःकुंजराणामधिकंसहस्रंहत्वा
नदंस्तुमुलंसिंहनादं ॥ कांबोजानामयुतंपार्वतीयान्मृगान्सिंहोविनिहत्यैवचाजौ ॥ ४ ॥ सुदुष्करंकर्मकरोतिवीरःकर्तुंयथानार्हसित्वंकदाचित् ॥ रथादवप्लुत्यग
दांपरामृशंस्तयानिहंत्यश्वरथद्विपान्रणे ॥ ५ ॥ वरासिनावाजिरथाश्वकुंजरांस्तथारथांगैर्धनुषादहत्यरीन् ॥ प्रगृह्यपद्भ्यामहितान्निहंतिपुनस्तुदोर्भ्यांशतमन्यु
विक्रमः ॥ ६ ॥ महाबलोवैश्रवणांतकोपमःप्रसह्यहंताद्विषतामनीकिनीं ॥ सभीमसेनोर्हतिगर्हणांमेनत्वंनित्यंरक्ष्यसेयःसुहृद्भिः ॥ ७॥ महारथान्नागवरान्हयां
श्चपदातिमुख्यानपिचप्रमथ्य ॥ एकोभीमोधार्तराष्ट्रेषुमग्नःसमामुपालब्धुमरिंदमोर्हति ॥ ८ ॥ कलिंगवंगांगनिषादमागधान्सदामदान्नीलबलाहकोपमा
न् ॥ निहंतियःशत्रुगणाननेकान्समामुपालब्धुमरिंदमोर्हति ॥ ९ ॥ सयुक्तमास्थायरथंहिकालेधनुर्विधुन्वन्शरपूर्णमुष्टिः ॥ सृजत्यसौशरवर्षाणिवीरोमहाह
वेमेघइवांबुधाराः ॥ १० ॥ शतान्यष्टौवारणानामवश्यंविशातितैःकुंभकराग्रहस्तैः ॥ भीमेनाजौनिहतान्यद्यबाणैःसमांक्रूरंवक्तुमर्हत्यरिघ्नः ॥ ११ ॥ बलंतुवा
चिद्विजसत्तमानांक्षात्रंबुधाबाहुबलंवदंति ॥ त्वंवाग्बलोभारतनिष्ठुरश्चत्वमेवमांवेत्थयथाऽबलोहं ॥ १२ ॥ यतेहनित्यंतवकर्तुमिष्टंदारैःसुतैर्जीवितेनात्मना
च ॥ एवंयन्मांवाग्विशिखेनहंसित्वत्तःसुखंनवयंविद्मकिंचित् ॥ १३ ॥ ॥ ८८ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेऊनसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ६९ ॥ ॥ ७ ॥

॥ इत्येवमिति ॥ १ ॥ व्याहरव्याहरस्ववचनं क्रोशमात्रेनतिष्ठसेअपितुततोपिदूरेइत्यर्थः ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥

॥ १४ ॥ सत्यसंधेनभीष्मेण ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ अनुतेपेअनुतापंप्राप्तवान् उद्ववर्हकोशान्निष्कासितवान् ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ आत्मस्तवादा

मांमावमंस्थाद्रौपदीतल्पसंस्थोमहारथान्प्रतिहन्मित्वदर्थे ॥ तेनाभिशंकीभारतनिष्ठुरोसित्वत्तःसुखंनाभिजानामिकिंचित् ॥ १४ ॥ प्रोक्तःस्वयंसत्यसंधेनमृत्यु स्तवप्रियार्थंनरदेवयुद्धे ॥ वीरःशिखंडीद्रौपदोसौमहात्मामयाभिगुप्तेनहतश्चतेन ॥ १५ ॥ नचाभिनंदामितवाधिराज्यंयतस्त्वमक्षेष्वहितायसक्तः ॥ स्वयंकृत्वा पापमनार्यजुष्टमस्माभिर्वातर्तुमिच्छस्यरींस्त्वं ॥ १६ ॥ अक्षेषुदोषाबहवोविधर्माःश्रुतास्त्वयासहदेवोब्रवीद्यान् ॥ तान्नैषित्वंत्यक्तुमसाधुजुष्टांस्तेनस्मसर्वेनि रयंप्रपन्नाः ॥ १७ ॥ सुखंत्वत्तोनाभिजानीमकिंचिद्यतस्त्वमक्षैर्देवितुंसंप्रवृत्तः ॥ स्वयंकृत्वाव्यसनंपांडवत्वमस्मांस्तीव्राःश्रावयस्यद्यवाचः ॥ १८ ॥ शेतेस्माभि र्निहताशत्रुसेनाछिन्नैर्गात्रैर्भूमितलेनदंती ॥ त्वयाहितत्कर्मकृतंनृशंसंयस्माद्दोषःकौरवाणांवधश्च ॥ १९ ॥ हताउदीच्यानिहताःप्रतीच्यानष्टाःप्राच्यादाक्षिणा त्याविशस्ताः ॥ कृतंकर्माप्रतिरूपंमहद्भिस्तेषांयोधैरस्मदीयैश्चयुद्धे ॥ २० ॥ त्वंदेवितात्वत्कृतेराज्यनाशस्त्वत्संभवंनोव्यसनंनरेंद्र ॥ मास्मान्क्रूरैर्वाक्प्रतोदैस्तुदं स्त्वंभूयोराजन्कोपयेस्त्वल्पभाग्यः ॥ २१ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ एतावाचःपरुषाःसव्यसाचीस्थिरप्रज्ञःश्रावयित्वातुरूक्षाः ॥ बभूवासौविमनाधर्मभीरुः कृत्वाप्राज्ञःपातकंकिंचिदेवं ॥ २२ ॥ तदानुतेपेसुरराजपुत्रोविनिःश्वसंश्चासिमथोद्ववर्ह ॥ तमाहकृष्णःकिमिदंपुनर्भवान्विकोशमाकाशनिभंकरोत्यसिं ॥ २३ ॥ ब्रवीहिमांत्वंपुनरुत्तरंवचस्तथाप्रवक्ष्याम्यहमर्थसिद्धये ॥ इत्येवमुक्तःपुरुषोत्तमेनसुदुःखितःकेशवमर्जुनोब्रवीत् ॥ २४ ॥ अहंहनिष्येस्वशरीरमेवप्रसह्ययेना हितमाचरंवै ॥ निशम्यतत्पार्थवचोब्रवीदिदंधनंजयंधर्मभृतांवरिष्ठः ॥ २५ ॥ राजानमेनंत्वमितीदमुक्त्वाकिंकश्मलंप्राविशःपार्थघोरं ॥ त्वंचात्मानंहंतुमिच्छ स्यरिघ्ननेदंसद्भिःसेवितंवैकिरीटिन् ॥ २६ ॥ धर्मात्मानंभ्रातरंज्येष्ठमद्यखड्गेनचैनंयदिहन्यान्नृवीर ॥ धर्माद्भीतस्तत्कथंनामतेस्यात्किंचोत्तरंवाकरिष्यस्त्वमेव ॥ २७ ॥ सूक्ष्मोधर्मोदुर्विदश्चापिपार्थविशेषतोऽज्ञैःप्रोच्यमानंनिबोध ॥ हत्वात्मानमात्मनाप्राप्नुयास्त्वंवधाद्भ्रातुर्नरकंचातिघोरं ॥ २८ ॥ ब्रवीहिवाचाद्यगुणा निहात्मनस्तथाहतात्माभवितासिपार्थ ॥ तथास्तुकृष्णेत्यभिनंद्यतद्वचोधनंजयःप्राहधनुर्विनाम्य ॥ २९ ॥ युधिष्ठिरंधर्मभृतांवरिष्ठंशृणुष्वराजन्निितिशक्रसूनुः ॥ नमादृशोन्योनरदेवविद्यतेधनुर्धरोदेवमृतेपिनाकिनं ॥ ३० ॥

त्महत्यापरहत्यास्यकुत्सनादित्यध्यायतात्पर्यं ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥

॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥

अहंहितेनानुमतोमहात्माक्षणेनहन्यांसचराचरंजगत्॥ मयाहिराजन्सदिगीश्वरादिशोविजित्यसर्वाभवतःकृतावशे ॥ ३१ ॥ सराजसूयश्चसमाप्तदक्षिणःस
भाचदिव्याभवतोममौजसा॥ पाणौपृषत्कानिशितामभैवधनुश्चसज्यंविततंसबाणं ॥ ३२ ॥ पादौचमेसरथौसध्वजौचनमादृशंयुद्धगतंजयंति॥ हताउदी
च्यानिहताःप्रतीच्याःप्राच्यानिरस्तादाक्षिणात्याविशस्ताः॥ ३३ ॥ संशप्तकानांकिंचिदेवास्तिशिष्टंसर्वस्यसैन्यस्यहतंमयार्धं॥ शेतेमयानिहताभारतीयंचमूरा
जन्देवचमूप्रकाशा॥ ३४ ॥ येचास्त्रज्ञास्तानहंहन्मिचास्त्रैस्तस्माल्लोकानेषकरोमिभस्म॥ जैत्रंरथंभीममास्थायकृष्णयावःशीघ्रंसूतपुत्रंनिहंतुं॥ ३५॥ राजाभ
वत्वद्यसुनिर्वृतोयंकर्णंरणेनाशयितास्मिबाणैः॥इत्येवमुक्त्वापुनराहपार्थोयुधिष्ठिरंधर्मभृतांवरिष्ठं॥३६॥ अद्यापुत्रासूतमाताभवित्रीकुंतीवाथोवामयातेनवा
पि॥ सत्यंवदाम्यद्यनकर्णमाजौशरैरहत्वाकवचंविमोक्ष्ये॥३७॥ ॥संजयउवाच॥ ॥इत्येवमुक्त्वापुनरेवपार्थोयुधिष्ठिरंधर्मभृतांवरिष्ठं॥ विमुच्यशस्त्राणिधनु
र्विसृज्यकोशेचखड्गंविनिधायतूर्णं॥ ३८॥ सव्रीडयानम्रशिराःकिरिटीयुधिष्ठिरंप्रांजलिरभ्युवाच ॥ प्रसीदराजन्क्षमयन्मयोक्तंकालेभवान्वेत्स्यतितन्नमस्ते
॥ ३९ ॥ प्रसाद्यराजानममित्रसाहंस्थितोब्रवीच्चैवपुनःप्रवीरः ॥ नेदंचिराल्क्षिप्रमिदंभविष्यत्यावर्ततेसाध्वभियामिचैनं ॥ ४० ॥ याम्येषभीमंसमरात्प्रमोक्तुं
सर्वात्मनासूतपुत्रंचहंतुं॥ तवप्रियार्थंममजीवितंहिब्रवीमिसत्यंतदवेहिराजन्॥ ४१ ॥ इतिप्रयास्यन्नुपगृह्यपादौसमुत्थितोदीप्ततेजाःकिरीटी ॥ एतच्छ्रुत्वापां
डवोधर्मराजोभ्रातुर्वाक्यंपरुषंफाल्गुनस्य॥ ४२ ॥ उत्थायतस्माच्छयनादुवाचपार्थंततोदुःखपरीतचेताः॥ कृतंमयापार्थयथानसाधुयेनप्राप्तंव्यसनंवःसुघो
रं॥ ४३ ॥ तस्माच्छिरश्छिंधिममेदमद्यकुलांतकस्याधमपूरुषस्य॥ पापस्यपापव्यसनान्वितस्यविमूढबुद्धेरलसस्यभीरोः॥ ४४ ॥ वृद्धावमंतुःपरुषस्यचैवकिं
तेचिरंमेत्यनुसृत्यरूक्षं॥ गच्छाम्यहंवनमेवाद्यपापःसुखंभवान्वर्त्ततांमद्विहीनः॥ ४५ ॥ योग्योराजाभीमसेनोमहात्माक्लीबस्यवाममकिंराज्यकृत्यं ॥ नचापि
शक्तःपरुषाणिसोढुंपुनस्तवेमानिरुषान्वितस्य॥ ४६ ॥ भीमोस्तुराजाममजीवितेननकार्यमद्यावमतस्यवीर ॥ इत्येवमुक्त्वासहसोत्पपातराजाततस्तच्छयनं
विहाय॥ ४७॥ इयेषनिर्गंतुमथोवनायतंवासुदेवःप्रणतोभ्युवाच॥ ४८ ॥ राजन्विदितमेतद्वैयथागांडीवधन्वनः ॥ प्रतिज्ञासत्यसंधस्यगांडीवंप्रतिविश्रुता॥
ब्रूयाद्यएवंगांडीवमन्यस्मैदेयमित्युत॥ ४९ ॥ वध्योस्यसपुमाँल्लोकेत्वयाचोक्तोयमीदृशं॥ ततःसत्यांप्रतिज्ञांतांपार्थेनप्रतिरक्षता॥ ५० ॥

॥५१॥५२॥५३॥५४॥५५॥५६॥५७॥५८॥५९॥६०॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेसप्ततितमोऽध्यायः ॥७०॥ ॥धर्मराजस्येतिस्पष्टार्थः॥१॥२॥३॥४॥५॥६॥७॥८॥९॥१०॥११॥१२॥

मच्छंदादवमानोयंकृतस्तवमहीपते॥ गुरूणामवमानोहिवधइत्यभिधीयते॥ ५१ ॥ तस्मात्त्वंवैमहाबाहोममपार्थस्यचोभयोः॥ व्यतिक्रममिमंराजन्सत्यसंरक्षणंप्रति॥ ५२ ॥ शरणंत्वांमहाराजप्रपन्नौस्वउभावपि॥ क्षंतुमर्हसिमेराजन्प्रणतस्याभियाचतः॥ ५३ ॥ राधेयस्याद्यपापस्यभूमिःपास्यतिशोणितं॥ सत्यंतेप्रतिजानामिहतंविद्ध्यद्यसूतजं॥ ५४ ॥ यस्येच्छसिवधंतस्यगतमप्यस्यजीवितं॥ इतिकृष्णवचःश्रुत्वाधर्मराजोयुधिष्ठिरः॥ ५५ ॥ ससंभ्रमंहृषीकेशमुत्थाप्यप्रणतंतदा॥ कृतांजलिस्ततोवाक्यमुवाचानंतरंवचः॥ ५६ ॥ एवमेवयथात्थत्वमस्त्येषोतिक्रमोमम॥ अनुनीतोस्मिगोविंदतारितश्चास्मिमाधव॥ ५७ ॥ मोचितौव्यसनाद्घोराद्वयमद्यत्वयाच्युत॥ भवंतंनाथमासाद्यत्वावांव्यसनसागरात् ॥ ५८ ॥ घोरादद्यसमुत्तीर्णावुभावज्ञानमोहितौ॥ त्वद्बुद्धिप्लवमासाद्यदुःखशोकार्णवाद्वयं॥ ५९ ॥ समुत्तीर्णाःसहामात्याःसनाथाःस्मत्वयाच्युत॥ ६० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणियुधिष्ठिरसमाश्वासनेसप्ततितमोऽध्यायः ॥७०॥ ॥७१॥ ॥संजयउवाच॥ ॥धर्मराजस्यतच्छ्रुत्वाप्रीतियुक्तंवचस्ततः॥ पार्थंप्रोवाचधर्मात्मागोविंदोयदुनंदनः॥ १ ॥ इतिस्मकृष्णवचनात्प्रत्युच्चार्ययुधिष्ठिरं॥ बभूवविमनाःपार्थःकिंचित्कृत्वेवपातकं॥ २ ॥ ततोब्रवीद्वासुदेवःप्रहसन्निवपांडवं॥ कथंनामभवेदेतद्यदित्वंपार्थधर्मजं ॥ ३ ॥ असिनातीक्ष्णधारेणहन्याधर्मेव्यवस्थितं॥ त्वमित्युक्त्वाथराजानमेवंकश्मलमाविशः॥ ४ ॥ हत्वातुनृपतिंपार्थआकरिष्यःकिमुत्तरं॥ एवंहिदुर्विदोधर्मोमंदप्रज्ञैर्विशेषतः॥ ५ ॥ सभवान्धर्मभीरुत्वाद्ध्रुवमैष्यन्महत्तमः॥ नरकंघोररूपंचभ्रातुर्ज्येष्ठस्यवैवधात् ॥ ६ ॥ सत्वंधर्मभृतांश्रेष्ठंराजानंधर्मसंहितं ॥ प्रसादयकुरुश्रेष्ठमेतदत्रमतंमम॥ ७॥ प्रसाद्यभक्त्याराजानंप्रीतेचैवयुधिष्ठिरे॥ प्रयावस्त्वरितौयोद्धुंसूतपुत्ररथंप्रति॥ ८॥ हत्वातुसमरेकर्णंत्वमद्यनिशितैःशरैः॥ विपुलांप्रीतिमाधत्स्वधर्मपुत्रस्यमानद॥ ९ ॥ एतदत्रमहाबाहोप्राप्तकालंमतंमम॥ एवंकृतेकृतंचैवतवकार्यंभविष्यति॥ १० ॥ ततोर्जुनोमहाराजलज्जयावैसमन्वितः॥ धर्मराजस्यचरणौप्रपद्यशिरसानतः॥ ११ ॥ उवाचभरतश्रेष्ठंप्रसीदेतिपुनःपुनः॥ क्षमस्वराजन्यत्प्रोक्तंधर्मकामेनभीरुणा॥ १२ ॥

१ इतिस्मेत्यारभ्यभ्रातुर्ज्येष्ठस्यवैवधादित्यंतंश्लोकपंचकंक्षिप्तमितिभाति पार्थंप्रोवाचेत्यस्यततोब्रवीदित्यनेनपौनरुक्त्यात्क्वचित्पुस्तकांतरेष्वनुपलंभाच्च पूर्वमेवराजानमेनंत्वमितीदमित्यादिश्लोकैरेवैतदर्थस्योक्तत्वाच्च

पद्भ्यांपादयोः ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥

दृष्ट्वातुपतितंपद्भ्यांधर्मराजोयुधिष्ठिरः॥ धनंजयममित्रघ्नंरुदंतंभरतर्षभ ॥ १३ ॥ उत्थाप्यभ्रातरंराजाधर्मराजोधनंजयं॥ समाश्लिष्यचसस्नेहंप्ररुरोदमहीप
तिः॥ १४ ॥ रुदित्वासुचिरंकालंभ्रातरौसुमहाद्युती॥ कृतशौचौमहाराजप्रीतिमंतौबभूवतुः॥ १५ ॥ ततआश्लिष्यतंप्रेम्णामूर्ध्निचाघ्रायपांडवः॥ प्रीत्यापरम
यायुक्तोविस्मयंश्चपुनःपुनः॥ अब्रवीत्तंमहेष्वासंधर्मराजोधनंजयं॥ १६ ॥ कर्णेनमेमहाबाहोसर्वसैन्यस्यपश्यतः॥ कवचंचध्वजंचैवधनुःशक्तिर्हयाःशराः
॥ १७॥ शरैःकृत्तामहेष्वासयतमानस्यसंयुगे॥ सोहंज्ञात्वारणेतस्यकर्मदृष्ट्वाचफाल्गुन॥ १८ ॥ व्यवसीदामिदुःखेननचमेजीवितंप्रियं॥ नचेदद्यहितंवीरंनिह
निष्यसिसंयुगे॥ १९ ॥ प्राणानेवपरित्यक्ष्येजीवितार्थोहिकोमम॥ एवमुक्तःप्रत्युवाचविजयोभरतर्षभ॥ २० ॥ सत्येनतेशपेराजन्प्रसादेनतथैवच॥ भीमेन
चनरश्रेष्ठयमाभ्यांचमहीपते॥ २१ ॥ यथाद्यसमरेकर्णंहनिष्यामिहतोपिवा॥ महीतलेपतिष्यामिसत्येनायुधमालभे॥ २२॥ एवमाभाष्यराजानमब्रवीन्मा
धवंवचः॥ अद्यकर्णंरणेकृष्णसूदयिष्येनसंशयः॥ २३ ॥ तवबुद्ध्याहिभद्रंतेवधस्तस्यदुरात्मनः॥ एवमुक्तोब्रवीत्पार्थंकेशवोराजसत्तम॥ २४ ॥ शक्तोसिभरत
श्रेष्ठहंतुंकर्णंमहाबलं॥ एषचापिहिमेकामोनित्यमेवमहारथ॥ २५॥ कथंभवान्रणेकर्णंनिहन्यादितिसत्तम॥ भूयश्चोवाचमतिमान्माधवोधर्मनंदनं॥२६॥
युधिष्ठिरमंबीभत्सुंत्वंसांत्वयितुमर्हसि॥ अनुज्ञातुंचकर्णस्यवधायाद्यदुरात्मनः॥ २७ ॥ श्रुत्वाह्यहमयंचैवत्वांकर्णशरपीडितं॥ प्रवृत्तिंज्ञातुमायाताविहावां
पांडुनंदन॥ २८॥ दिष्ट्यासिराजन्नहतोदिष्ट्यानग्रहणंगतः॥ परिसांत्वयबीभत्सुंजयमाशाधिचानघ॥ २९ ॥ ॥युधिष्ठिरउवाच॥ ॥एह्येहिपार्थबीभत्सो
मांपरिष्वजपांडव ॥ वक्तव्यमुक्तोस्मिहितंत्वयाक्षांतंचतन्मया ॥ ३० ॥ अहंत्वामनुजानामिजहिकर्णंधनंजय ॥ मन्युंचमाकृथाःपार्थयन्मयोक्तोसिदारुणं
॥ ३१॥ ॥संजयउवाच॥ ॥ततोधनंजयोराजन्शिरसाप्रणतस्तदा॥ पादौजग्राहपाणिभ्यांभ्रातुर्ज्येष्ठस्यमारिष॥ ३२ ॥ तमुत्थाप्यततोराजापरिष्वज्यच
पीडितं॥ मूर्ध्न्युपाघ्रायचैवैनमिदंपुनरुवाचह॥ ३३ ॥ धनंजयमहाबाहोमानितोस्मिदृढंत्वया॥ माहात्म्यंविजयंचैवंभूयःप्राप्नुहिशाश्वतं॥ ३४॥ ॥अर्जुनउ
वाच॥ ॥अद्यतंपापकर्माणंसानुबंधंरणेशरैः॥ नयाम्यंतंसमासाद्यराधेयंबलगर्वितं॥ ३५॥ येनत्वंपीडितोबाणैर्दृढमायम्यकार्मुकं॥ तस्याद्यकर्मणःकर्णः
फलमाप्स्यतिदारुणं॥ ३६॥ अद्यत्वामनुपश्यामिकर्णंहत्वामहीपते॥ सभाजयितुमाक्रंदादितिसत्यंब्रवीमिते ॥ ३७॥

॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिनै० भा० एकसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७१ ॥ ॥७२॥ ॥ प्रसाद्येति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥

नाहत्वाविनिवर्त्तिष्येकर्णमद्यरणाजिरात् ॥ इतिसत्येनतेपादौस्पृशामिजगतीपते ॥ ३८ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ इतिब्रुवाणंसुमनाःकिरीटिनंयुधिष्ठिरःप्राहव
चोबृहत्तरं ॥ यशोऽक्षयंजीवितमीप्सितंतेजयंसदावीर्यमरिक्षयंतदा ॥ ३९ ॥ प्रयाहिवृद्धिंचदिशंतुदेवतायथाहमिच्छामितवास्तुतत्तथा ॥ प्रयाहिशीघ्रंजहि
कर्णमाहवेपुरंदरोवृत्रमिवात्मवृद्धये ॥ ४० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिअर्जुनप्रतिज्ञायांएकसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७१ ॥ ॥ ७२ ॥ ॥ संजयउवाच ॥
प्रसाद्यधर्मराजानंप्रहृष्टेनांतरात्मना ॥ पार्थःप्रोवाचगोविंदंसूतपुत्रवधोद्यतः ॥ १ ॥ कल्प्यतांमेरथोभूयोयुज्यतांचहयोत्तमाः ॥ आयुधानिचसर्वाणिसज्जंतां
मेमहारथे ॥ २ ॥ उपावृत्ताश्वतुरगाःशिक्षिताश्वाश्वसादिभिः ॥ रथोपकरणैःसज्जाउपायांतुत्वरान्विताः ॥ ३ ॥ प्रयाहिशीघ्रंगोविंदसूतपुत्रजिघांसया ॥ एवमु
क्तोमहाराजफाल्गुनेनमहात्मना ॥ ४ ॥ उवाचदारुकंकृष्णःकुरुसर्वंयथाब्रवीत् ॥ अर्जुनोभरतश्रेष्ठश्रेष्ठःसर्वधनुष्मतां ॥ ५ ॥ आज्ञप्तस्त्वथकृष्णेनदारुकोराज
सत्तम ॥ योजयामाससरथंवैयाघ्रंशत्रुतापनं ॥ ६ ॥ सज्जंनिवेदयामासपांडवस्यमहात्मनः ॥ युक्तंतुतंरथंदृष्ट्वादारुकेणमहात्मना ॥ ७ ॥ आपृच्छ्यधर्मराजा
नंब्राह्मणान्स्वस्तिवाच्यच ॥ सुमंगलंस्वस्त्ययनमारुरोहरथोत्तमं ॥ ८ ॥ तस्यराजामहाप्राज्ञोधर्मराजोयुधिष्ठिरः ॥ आशिषोऽयुंक्तसततःप्रायात्कर्णरथंप्रति
॥ ९ ॥ तमायांतंमहेष्वासंदृष्ट्वाभूतानिभारत ॥ निहतंमेनिरेकर्णंपांडवेनमहात्मना ॥ १० ॥ बभूवुर्विमलाःसर्वादिशोराजन्समंततः ॥ चाषाश्वशतपत्राश्वक्रौं
चाश्चैवजनेश्वर ॥ ११ ॥ प्रदक्षिणमकुर्वंततदावैपांडुनंदनं ॥ बहवःपक्षिणोराजन्पुन्नामानःशुभाःशिवाः ॥ १२ ॥ त्वरयंतोर्जुनंयुद्धेहृष्टरूपाववाशिरे ॥ कंका
गृध्राबकाःश्येनावायसाश्वविशांपते ॥ १३ ॥ अग्रतस्तस्यगच्छंतिमांसहेतोर्भयानकाः ॥ निमित्तानिचधन्यानिपांडवस्यशशंसिरे ॥ १४ ॥ विनाशमरिसैन्या
नांकर्णस्यचवधंप्रति ॥ प्रयातस्याथपार्थस्यमहान्स्वेदोव्यजायत ॥ १५ ॥ चिंताचविपुलाजज्ञेकथंचेदंभविष्यति ॥ ततोगांडीवधन्वानमब्रवीन्मधुसूदनः ॥
दृष्ट्वापार्थंतथायांतंचिंतापरिगतंतदा ॥ १६ ॥ ॥ वासुदेवउवाच ॥ ॥ गांडीवधन्वन्संग्रामेयेत्वयाधनुषाजिताः ॥ नतेषांमानुषोजेतात्वदन्यइहविद्यते ॥ १७ ॥
दृष्टाहिबहवःशूराःशक्रतुल्यपराक्रमाः ॥ त्वांप्राप्यसमरेशूरंतेगताःपरमांगतिं ॥ १८ ॥ कोहिद्रोणंचभीष्मंचभगदत्तंचमारिष ॥ विंदानुविंदावावंत्यौकांबोजं
चसुदक्षिणं ॥ १९ ॥ श्रुतायुषंमहावीर्यमच्युतायुषमेवच ॥ प्रत्युद्गम्यभवेत्क्षेमीयोनस्यात्त्वमिवप्रभो ॥ २० ॥ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥

॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७॥२८॥२९॥ अष्टरत्निरित्यस्यविवरणंमहाबाहुर्व्यूढोरस्कइति तथाहि सर्वस्यपुरुषस्यव्याममात्रंदैर्घ्यं तच्चपंचहस्तंविंशत्यधिकशतांगुलं रत्निस्त्वेकविंश त्यंगुलः अष्टानांरत्नीनामष्टषष्ट्यधिकंशतमंगुलानिचभवंति आजानुबाहुपुरुषस्यव्याममष्टरत्निमितंभवति अष्टाचत्वारिंशदंगुलातत्रवृद्धिः तत्रापिपंचमांशेनवक्षसिविशालता शेषमंसादारभ्यबाह्वोर्वृद्धि

तवत्यस्त्राणिदिव्यानिलाघवंबलमेवच॥ असंमोहश्चयुद्धेषुविज्ञानस्यचसंनतिः ॥ २१ ॥ वेधःपातश्चलक्षेषुयोगश्चैवतथार्जुन ॥ भवान्देवान्सगंधर्वान्हन्या त्सहचराचरान्॥ २२॥ पृथिव्यांतुरणेपार्थनयोद्धात्वत्समःपुमान्॥ धनुर्ग्राहाहियेकेचित्क्षत्रियायुद्धदुर्मदाः॥२३॥ आदेवात्त्वत्समंतेषांनपश्यामिशृणोमिच॥ ब्रह्मणाचप्रजाःसृष्टागांडीवंचमहद्धनुः॥ २४ ॥ येनत्वंयुध्यसेपार्थतस्मान्नास्तित्वयासमः॥ अवश्यंतुमयावाच्यंयत्पथ्यंतवपांडव ॥ २५॥ मावमंस्थामहाबा होकर्णमाहवशोभिनं॥ कर्णोहिबलवान्दृप्तःकृतास्त्रश्चमहारथः॥२६॥ कृतीचचित्रयोधीचदेशकालस्यकोविदः॥ बहुनात्रकिमुक्तेनसंक्षेपाच्छृणुपांडव ॥२७॥ त्वत्समंत्वद्विशिष्टंवाकर्णमन्येमहारथं ॥ परमंयत्नमास्थायत्वयावध्योमहाहवे ॥ २८ ॥ तेजसावह्निसदृशोवायुवेगसमोजवे ॥ अंतकप्रतिमःक्रोधेसिंहसंह ननोबली॥ २९ ॥ अष्टरत्निर्महाबाहुर्व्यूढोरस्कःसुदुर्जयः॥ अभिमानीचशूरश्चप्रवीरःप्रियदर्शनः ॥ ३० ॥ सर्वयोधगुणैर्युक्तोमित्राणामभयंकरः॥ सततंपांड वद्वेषीधार्तराष्ट्रहितेरतः॥ ३१ ॥ सर्वैरवध्योराधेयोदेवैरपिसवासवैः॥ ऋतेत्वामितिमेबुद्धिस्तदद्यजहिसूतजं ॥ ३२ ॥ देवैरपिहिसंयत्तैर्बिभ्रद्भिर्मांसशोणितं॥ अशक्यःसरथोजेतुंसर्वैरपियुयुत्सुभिः॥३३॥ दुरात्मानंपापवृत्तंनृशंसंदुष्टप्रज्ञंपांडवेयेषुनित्यं॥ हीनस्वार्थंपांडवेयैर्विरोधेहत्वाकर्णंनिश्चितार्थोभवाद्य॥३४॥ तंसूतपुत्रंरथिनांवरिष्ठंनिष्कालिकंकालवशंनयाद्य ॥ तंसूतपुत्रंरथिनांवरिष्ठंहत्वाप्रीतिंधर्मराजेकुरुष्व ॥ ३५ ॥ जानामितेपार्थवीर्यंयथावद्दुर्वारणीयंचसुरा सुरैश्च॥ सदावजानातिहिपांडुपुत्रानसौदर्पात्सूतपुत्रोदुरात्मा॥ ३६॥ आत्मानंमन्यतेवीरंयेनपापःसुयोधनः॥ तमद्यमूलंपापानांजहिसौतिंधनंजय ॥ ३७॥ खड्गजिह्वंधनुरास्यंशरदंष्ट्रंतरस्विनं ॥ दृप्तंपुरुषशार्दूलंजहिकर्णंधनंजय ॥ ३८ ॥ अहंत्वामनुजानामिवीर्येणचबलेनच ॥ जहिकर्णंरणेशूरंमातंगमिवकेसरी ॥ ३९ ॥ यस्यवीर्येणवीर्यंतेधार्तराष्ट्रोवमन्यते॥ तमद्यपार्थसंग्रामेकर्णंवैकर्त्तनंजहि॥ ४० ॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिकृष्णार्जुनसंवादेद्विसप्ततितमो ऽध्यायः॥ ७२॥ ॥ ७॥ ॥ ७॥ ॥ ७॥

रितिज्ञेयं ॥ ३०॥३१॥३२॥ ३३ ॥ ३४ ॥ निष्कालिकंनिर्गतःकालयितांजेतास्येतितं ॥ ३५॥ ३६ ॥ ३७॥ ३८ ॥३९॥ ४० ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेद्विसप्ततितमोऽध्यायः ॥७२॥

ततइति ॥ १॥२॥३॥४॥५॥६॥७॥८॥९॥१०॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥१९॥२०॥२१॥२२॥ यदित्वंत्रातानभवेस्तर्हितद्धार्तराष्ट्रंबलंकोनुप्रतीयादितिसंबंधः ॥२३॥२४॥२५॥२६॥

संजयउवाच॥ ॥ततःपुनरमेयात्माकेशवोर्जुनमब्रवीत्॥ कृतसंकल्पमायांतंवधेकर्णस्यभारत॥ १ ॥ अद्यसप्तदशाहानिवर्तमानस्यभारत॥ विनाशस्याति घोरस्यनरवारणवाजिनां॥ २ ॥ भूत्वाहिविपुलासेनातावकानांपरैःसह॥ अन्योन्यंसमरंप्राप्यकिंचिच्छेषाविशांपते॥ ३ ॥ भूत्वावैकौरवाःपार्थप्रभूतगजवा जिनः॥ त्वांवैशत्रुंसमासाद्यविनष्टारणमूर्धनि॥ ४ ॥ एतेतेपृथिवीपालाःसृंजयाश्चसमागताः ॥ त्वांसमासाद्यदुर्धर्षपांडवाश्चव्यवस्थिताः॥ ५ ॥ पंचालैःपांड वैर्मत्स्यैःकारूषैश्चेदिभिःसह॥ त्वयागुप्तैरमित्रघ्नैःकृतःशत्रुगणक्षयः ॥ ६ ॥ कोहिशक्तोरणेजेतुंकौरवांस्तातसंयुगे॥ अन्यत्रपांडवान्युद्धेत्वयागुप्तान्महारथान् ॥ ७॥ शक्तस्त्वंहिरणेजेतुंससुरासुरमानुषान्॥ त्रीन्लोकान्समरेयुक्तान्किंपुनःकौरवंबलं॥ ८ ॥ भगदत्तंचराजानंकोन्यःशक्तस्त्वयाविना॥ जेतुंपुरुषशार्दूल योपिस्याद्वासवोपमः॥ ९ ॥ तथेमांविपुलांसेनांगुप्तांपार्थत्वयानघ ॥ नशेकुःपार्थिवाःसर्वेचक्षुर्भिरपिवीक्षितुं॥ १० ॥ तथैवसततंपार्थरक्षिताभ्यांत्वयारणे॥ धृष्टद्युम्नशिखंडिभ्यांभीष्मद्रोणौनिपातितौ ॥ ११ ॥ कोहिशक्तोरणेपार्थभारतानांमहारथौ ॥ भीष्मद्रोणौयुधाजेतुंशक्रतुल्यपराक्रमौ॥ १२ ॥ कोहिशांतनवं भीष्मंद्रोणंवैकर्तनंकृपं॥ द्रौणिंचसौमदत्तिंचकृतवर्माणमेवच॥१३॥ सैंधवंमद्रराजानंराजानंचसुयोधनं॥ वीरान्कृतास्त्रान्समरेसर्वानेवानिवर्तिनः॥१४॥ अक्षौहिणीपतीनुग्रान्संहतान्युद्धदुर्मदान्॥ त्वामृतेपुरुषव्याघ्रजेतुंशक्तःपुमानिह॥ १५ ॥ श्रेण्यश्चबहुलाःक्षीणाःप्रदीर्णाश्वरथद्विपाः॥ नानाजनपदाश्चोग्राः क्षत्रियाणाममर्षिणां॥ १६ ॥ गोवासदासमीयानांवसातीनांचभारत ॥ प्राच्यानांवाटधानानांभोजानांचाभिमानिनां॥ १७॥ उदीर्णाश्वगजासेनासर्वक्ष त्रस्यभारत॥ त्वांसमासाद्यनिधनंगताभीमंचभारत॥ १८॥ उग्राश्चभीमकर्माणस्तुषारायवनाःखशाः॥ दार्वाभिसारादरदाःशकामाठरतंगणाः॥ १९॥ आं ध्रकाश्चपुलिंदाश्चकिराताश्चोग्रविक्रमाः ॥ म्लेच्छाश्चपर्वतीयाश्चसागरानूपवासिनः॥ २० ॥ संरंभिणोयुद्धशौंडाबलिनोदंडपाणयः॥ एतेसुयोधनस्यार्थेसं रब्धाःकुरुभिःसह॥ २१ ॥ नशक्यायुधिनिर्जेतुंत्वदन्येनपरंतप॥ धार्तराष्ट्रमुदग्रंहिव्यूढंदृष्ट्वामहद्बलं॥ २२॥ यदित्वंनभवेस्त्राताप्रतीयात्कोनुमानवः॥ तत्सागर मिवोद्धूतंरजसासंवृतंबलं॥ २३॥ विदार्यपांडवैःक्रुद्धैस्त्वयागुप्तैर्हतंविभो ॥ मागधानामधिपतिर्जयत्सेनोमहाबलः॥ २४॥ अद्यसप्तैवचाहानिहतःसंख्येभि मन्युना॥ ततोदशसहस्राणिगजानांभीमकर्मणां॥ २५॥ जघानगदयाभीमस्तस्यराज्ञःपरिच्छदं॥ ततोन्येभिहतानागारथाश्चशतशोबलात्॥ २६॥

॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ त्वांहीति क्षणेनसर्वंभ

तदेवंसमरेपार्थवर्तमानेमहाभये ॥ भीमसेनंसमासाद्यत्वांचपांडवकौरवाः ॥ २७ ॥ सवाजिरथमातंगामृत्युलोकमितोगताः ॥ तथासेनामुखेतत्रनिहतेपा
र्थपांडवैः ॥ २८ ॥ भीष्मःप्रास्रजदुग्राणिशरजालानिमारिष ॥ सचेदिकाशिपंचालान्करूषान्मत्स्यकेकयान् ॥ २९ ॥ शरैःप्रच्छाद्यनिधनमनयत्परमास्त्रवित्
॥ तस्यचापच्युतैर्बाणैःपरदेहविदारणैः ॥ ३० ॥ पूर्णमाकाशमभवद्रुक्मपुंखैरजिह्मगैः ॥ हन्याद्रथसहस्राणिएकैकेनैवमुष्टिना ॥ ३१ ॥ लक्षंनरद्विपान्हत्वासमेता
न्समहाबलान् ॥ गत्यादशम्यातेगत्वाजघ्नुर्वाजिरथद्विपान् ॥ ३२ ॥ हित्वानवगतीर्दुष्टाःसबाणानाहवेत्यजन् ॥ दिनानिदशभीष्मेणनिघ्नतातावकंबलं ॥ ३३ ॥
शून्याःकृतारथोपस्थाहताश्वगजवाजिनः ॥ दर्शयित्वात्मनोरूपंरुद्रोपेंद्रसमंयुधि ॥ ३४ ॥ पांडवानामनीकानिप्रगृह्यासौव्यशातयत् ॥ विनिघ्नन्पृथिवीपा
लांश्चेदिपंचालकेकयान् ॥ ३५ ॥ अदहत्पांडवींसेनांरथाश्वगजसंकुलां ॥ मज्जंतमप्लवेमंदमुज्जिहीर्षुःसुयोधनं ॥ ३६ ॥ तथाचरंतंसमरेतपंतमिवभास्करं ॥
पदातिकोटिसाहस्राःप्रवरायुधपाणयः ॥ ३७ ॥ नशेकुःसृंजयाद्रष्टुंतथैवान्येमहीक्षितः ॥ विचरंतंतथातंतुसंग्रामेजितकाशिनं ॥ ३८ ॥ सर्वोद्यमेनमहतापांड
वान्समभिद्रवत् ॥ सतुविद्राव्यसमरेपांडवान्सृंजयानपि ॥ ३९ ॥ एकएवरणेभीष्मएकवीरत्वमागतः ॥ तंशिखंडीसमासाद्यत्वयागुप्तोमहाव्रतं ॥ ४० ॥ जघा
नपुरुषव्याघ्रंशरैःसन्नतपर्वभिः ॥ सएषपतितःशेतेशरतल्पेपितामहः ॥ ४१ ॥ त्वांप्राप्यपुरुषव्याघ्रंवृत्रःप्राप्येववासवं ॥ द्रोणःपंचदिनान्युग्रोविधम्यरिपुवा
हिनीं ॥ ४२ ॥ कृत्वाव्यूहमभेद्यंचपातयित्वामहारथान् ॥ जयद्रथस्यसमरेकृत्वारक्षांमहारथः ॥ ४३ ॥ अंतकप्रतिमश्चोग्रोरात्रियुद्धेऽदहत्प्रजाः ॥ दग्ध्वायोधा
ञ्छरैर्वीरोभारद्वाजःप्रतापवान् ॥ ४४ ॥ धृष्टद्युम्नंसमासाद्यसगतःपरमांगतिं ॥ यद्विवाद्यभवान्युद्धेसूतपुत्रमुखान्रथान् ॥ ४५ ॥ नावारयिष्यःसंग्रामेनस्मद्रो
णोव्यनंक्ष्यत ॥ भवतातुबलंसर्वंधार्तराष्ट्रस्यवारितं ॥ ४६ ॥ ततोद्रोणोहतोयुद्धेपार्षतेनधनंजय ॥ एवंवाकोरणेकुर्यात्त्वदन्यःक्षत्रियोयुधि ॥ ४७ ॥ यादृशंतेकृ
तंपार्थजयद्रथवधंप्रति ॥ निवार्यसेनांमहतींहत्वाशूरांश्चपार्थिवान् ॥ ४८ ॥ निहतःसैंधवोराजात्वयास्त्रबलतेजसा ॥ आश्चर्यंसिंधुराजस्यवधंजानंतिपार्थि
वाः ॥ ४९ ॥ अनाश्चर्यंहितत्त्वत्तस्त्वंहिपार्थमहारथः ॥ त्वांहिप्राप्यरणेक्षत्रमेकाहादितिभारत ॥ ५० ॥

स्मीकर्तुंसमर्थंत्वांप्राप्यएकाहान्नश्यमानंक्षत्रंयुक्तंबलवत्तरंमन्येयंजानीयां क्षणेननाश्यमपिपूर्णैकाहपर्यंतंस्थायित्वादितिभावः सार्द्धः ॥ ५० ॥

नश्यमानमहंयुक्तंमन्येयमितिमेमतिः॥ सेयंपार्थचमूर्घोराधार्तराष्ट्रस्यसंयुगे॥ ५१ ॥ हतसर्वस्ववीराहिभीष्मद्रोणौयदाहतौ ॥ शीर्णप्रवरयोधाद्यहतवाजिरथ
द्विपा॥ ५२ ॥ हीनासूर्येंदुनक्षत्रैर्द्यौरिवाभातिभारती॥ विध्वस्ताहिरणेपार्थसेनेयंभीमविक्रम ॥ ५३ ॥ आसुरीवपुरासेनाशक्रस्येवपराक्रमैः॥तेषांहतावशि
ष्टास्तुसंतिपंचमहारथाः॥ ५४॥ अश्वत्थामाकृतवर्माकर्णोमद्राधिपःकृपः ॥ तांस्त्वमद्यनरव्याघ्रहत्वापंचमहारथान् ॥ ५५ ॥ हतामित्रःप्रयच्छोर्वींराज्ञेसद्वी
पपत्तनां॥ साकाशजलपातालांसपर्वतमहावनां॥ ५६॥ प्राप्नोत्वमितवीर्यश्रीरद्यपार्थोवसुंधरां॥ एतांपुराविष्णुरिवहत्वादैतेयदानवान् ॥ ५७॥ प्रयच्छमे
दिनींराज्ञेशक्रायैवहरिर्यथा ॥ अद्यमोदंतुपंचालानिहतेष्वरिषुत्वया॥ विष्णुनानिहतेष्वेवदानवेयेषुदेवताः॥ ५८॥ यदिवाद्विपदांश्रेष्ठंद्रोणंमानयतोगुरुं॥ अ
श्वत्थाम्निकृपातेस्तिकृपेवाचार्यगौरवात्॥५९॥ अत्यंतापचितान्बंधून्मानयन्मातृबांधवान्॥कृतवर्माणमासाद्यननेष्यसियमक्षयं॥६०॥भ्रातरंमातुरासाद्य
शल्यंमद्रजनाधिपं॥ यदित्वमरविंदाक्षदयावान्नजिघांससि ॥ ६१ ॥ इमंपापमतिंक्षुद्रमत्यंतंपांडवान्प्रति॥ कर्णमद्यनरश्रेष्ठजह्याःसुनिशितैःशरैः॥ ६२॥
एतत्तेसुकृतंकर्मनात्रकिंचनयुज्यते॥ वयमप्यनुजानीमोनात्रदोषोस्तिकश्चन ॥ ६३ ॥ दहनेयत्सपुत्रायानिशिमातुस्तवानघ॥ द्यूतार्थेयच्चयुष्मासुप्रावर्त्तत
सुयोधनः॥ ६४ ॥ तस्यसर्वस्यदुष्टात्माकर्णोवैमूलमित्युत॥कर्णाद्धिमन्यतेत्राणंनित्यमेवसुयोधनः॥ ६५ ॥ ततोमामपिसंरब्धोनिग्रहीतुंप्रचक्रमे॥ स्थिराबु
द्धिर्नरेंद्रस्यधार्तराष्ट्रस्यमानद॥ ६६ ॥ कर्णःपार्थान्रणेसर्वान्विजेष्यतिनसंशयः॥ कर्णमाश्रित्यकौंतेयधार्तराष्ट्रेणविग्रहः॥६७॥ रोचितोभवतासार्धंजानता
पिबलंतव॥ कर्णोहिभाषतेनित्यमहंपार्थान्समागतान् ॥ ६८ ॥ वासुदेवंचदाशार्हंविजेष्यामिमहारथं॥ प्रोत्साहयन्दुरात्मानंधार्तराष्ट्रंसुदुर्मतिं ॥ ६९ ॥ समि
तौगर्जतेकर्णस्तमद्यजहिभारत ॥ यच्चयुष्मासुपापंवैधार्तराष्ट्रःप्रयुक्तवान् ॥ ७० ॥ तत्रसर्वत्रदुष्टात्माकर्णःपापमतिर्मुखं॥ यच्चतद्धार्तराष्ट्रस्यक्रूरैःषड्भिर्महार
थैः॥ ७१ ॥ अपश्यंनिहतंवीरंसौभद्रमृषभेक्षणं॥ द्रोणद्रौणिकृपान्वीरान्कर्षयंतंनरर्षभान्॥ ७२ ॥ निर्मनुष्यांश्चमातंगान्विरथांश्चमहारथान्॥ व्यश्वारोहांश्च
तुरगान्पत्तीन्व्यायुधजीविनः॥ ७३ ॥ कुर्वंतमृषभस्कंधंकुरुवृष्णियशस्करं॥ विधमंतमनीकानिव्यथयंतंमहारथान् ॥ ७४॥ मनुष्यवाजिमातंगान्प्राहिण्वंतं
यमक्षयं॥ शरैःसौभद्रमायांतंदहंतमिववाहिनीं ॥ ७५॥ तन्मेदहतिगात्राणिसखेसत्येनतेशपे॥ यत्तत्रापिचदुष्टात्माकर्णोभ्यद्रुत्यतप्रभो॥ ७६॥

॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥ १०१ ॥

अशक्नुवंश्चाभिमन्योःकर्णःस्थातुंरणेग्रतः॥ सौभद्रशरनिर्भिन्नोविसंज्ञःशोणितोक्षितः॥ ७७॥ निःश्वसन्क्रोधसंदीप्तोविमुखःसायकार्दितः॥ अपयानकृतो
त्साहोनिराशश्चापिजीविते ॥ ७८ ॥ तस्थौसुविह्वलःसंख्येप्रहारजनितश्रमः॥ अथद्रोणस्यसमरेतत्कालसदृशंतदा ॥ ७९ ॥ श्रुत्वाकर्णोवचःक्रूरंततश्चिच्छेद
कार्मुकं ॥ ततश्छिन्नायुधंतेनरणेपंचमहारथाः॥ ८० ॥ तंचैवनिकृतिप्रज्ञाःप्राहरञ्छरवृष्टिभिः॥ तस्मिन्विनिहतेवीरेसर्वेषांदुःखमाविशत् ॥ ८१ ॥ प्राहसत्स
तुदुष्टात्माकर्णःसचसुयोधनः॥ यच्चकर्णोब्रवीत्कृष्णांसभायांपरुषंवचः॥ ८२ ॥ प्रमुखेपांडवेयानांकुरूणांचनृशंसवत् ॥ विनष्टाःपांडवाःकृष्णेशाश्वतंनरकंग
ताः॥ ८३ ॥ पतिमन्यंपृथुश्रोणिवृणीष्वमृदुभाषिणि ॥ एषात्वंधृतराष्ट्रस्यदासीभूतानिवेशनं ॥ ८४ ॥ प्रविशारालपक्ष्माक्षिनसंतिपतयस्तव ॥ नपांडवाःप्रभवं
तितवकृष्णेकथंचन ॥ ८५ ॥ दासभार्याचपांचालिस्वयंदासीचशोभने ॥ अद्यदुर्योधनोह्येकःपृथिव्यांनृपतिःस्मृतः ॥ ८६ ॥ सर्वेचास्यमहीपालायोगक्षेममु
पासते ॥ पश्येदानींयथाभद्रेविनष्टाःपांडवाःसमं ॥ ८७॥ अन्योन्यंसमुदीक्षंतेधार्तराष्ट्रस्यतेजसा ॥ व्यक्तंषंढतिलाह्येतेनपुरेवनिमज्जिताः॥ ८८ ॥ प्रेष्यवच्चापि
राजानमुपस्थास्यंतिकौरवं ॥ इत्युक्तवानधर्मज्ञस्तदापरमदुर्मतिः ॥ ८९ ॥ पापःपापवचःकर्णःशृण्वतस्तवभारत ॥ अद्यपापस्यतद्वाक्यंसुवर्णविकृताःशराः
॥ ९० ॥ शमयंतुशिलाधौतास्त्वयास्ताजीवितच्छिदः॥ यानिचान्यानिदुष्टात्मापापानिकृतवांस्त्वयि ॥ ९१ ॥ तान्यद्यजीवितंचास्यशमयंतुशरास्तव ॥ गांडीव
प्रहितान्घोरानद्यगात्रैःस्पृशञ्छरान् ॥ ९२ ॥ कर्णःस्मरतुदुष्टात्मावचनंद्रोणभीष्मयोः॥ सुवर्णपुंखानाराचाःशत्रुघ्नावैद्युतप्रभाः ॥ ९३ ॥ त्वयाऽस्तास्तस्यव
र्माणिभित्त्वापास्यंतिशोणितं ॥ उग्रास्त्वद्भुजनिर्मुक्तामर्मभित्त्वामहाशराः ॥ ९४ ॥ अद्यकर्णंमहावेगाःप्रेषयंतुयमक्षयं ॥ अद्यहाहाकृतादीनाविषण्णास्त्वच्छ
रार्दिताः ॥ ९५ ॥ प्रपतंतंरथात्कर्णंपश्यंतुवसुधाधिपाः ॥ अद्यशोणितसंमग्नंशयानंपतितंभुवि ॥ अपविद्धायुधंकर्णंदीनाःपश्यंतुबांधवाः ॥ ९६ ॥ हस्तिकक्षोम
हानस्यभल्लेनोन्मथितस्त्वया ॥ प्रकंपमानःपततुभूमावपिरथध्वजः॥ ९७॥ त्वयाशरशतैश्छिन्नंरथंहेमविभूषितं ॥ हतयोधाश्वमुत्सृज्यभीतःशल्यःपलायतां
॥ ९८ ॥ त्वंचेत्कर्णसुतंपार्थसूतपुत्रस्यपश्यतः ॥ प्रतिज्ञाऽवारणार्थायनिहनिष्यसिसायकैः ॥ ९९ ॥ हतंकर्णस्तुतंदृष्ट्वाप्रियंपुत्रंदुरात्मवान् ॥ स्मरतांद्रोणभीष्मा
भ्यांवचःक्षत्तुश्चमानद ॥ १०० ॥ ततःसुयोधनोदृष्ट्वाहतमाधिरथिंत्वया ॥ निराशोजीवितेत्वद्यराज्येचैवभवत्वरिः ॥ १०१ ॥

एतेद्रवंतिपंचालावध्यमानाःशितैःशरैः॥ कर्णेनभरतश्रेष्ठपांडवानुज्जिहीर्षवः॥ १०२ ॥ पंचालान्द्रौपदेयांश्चधृष्टद्युम्नशिखंडिनौ॥ धृष्टद्युम्नतनूजांश्चशतानीकं
चनाकुलिं॥ १०३ ॥ नकुलंसहदेवंचदुर्मुखंजनमेजयं ॥सुधर्माणंसात्यकिंचविद्धिकर्णवशंगतान् ॥ १०४ ॥ अभ्याहतानांकर्णेनपंचालानामसौरणे ॥ श्रूय
तेनिनदोघोरस्त्वद्बंधूनांपरंतप ॥ १०५ ॥ नत्वेवभीताःपंचालाःकथंचित्स्युःपराङ्मुखाः॥ नहिमृत्युंमहेष्वासागणयंतिमहारणे ॥ १०६॥ यएकःपांडवींसेनांश
रौघैःसमवेष्टयत्॥ तंसमासाद्यपंचालाभीष्मान्नासन्पराङ्मुखाः ॥ १०७॥ तेकथंकर्णमासाद्यविद्रवेयुर्महारथाः ॥ यस्त्वेकःसर्वपंचालानहन्यहनिनाशयन्
॥ १०८ ॥ कालवच्चरतेवीरःपंचालानांरथव्रजे ॥ तमप्यासाद्यसमरेमित्रार्थेमित्रवत्सलाः ॥ १०९॥ तथाज्वलंतमस्त्राग्निंगुरुंसर्वधनुष्मतां ॥ निर्दहंतंचसमरे
दुर्धर्षंद्रोणमोजसा॥ ११० ॥ तेनित्यमुदिताजेतुंमृधेशत्रूनरिंदम॥ नजात्वाधिरथेर्भीताःपंचालाःस्युःपराङ्मुखाः ॥ १११ ॥ तेषामापततांशूरःपंचालानांतर
स्विनां॥ आदत्तासून्शरैःकर्णःपतंगानामिवानलः॥ ११२ ॥ एतेद्रवंतिपंचालाद्राव्यंतेयोधिभिर्ध्रुवं ॥ कर्णेनभरतश्रेष्ठपश्यपश्यतथाकृतान् ॥ ११३ ॥ तांस्त
थाभिमुखान्वीरान्मित्रार्थेत्यक्तजीवितान् ॥क्षयंनयतिराधेयःपंचालाञ्छतशोरणे ॥ १४॥ तद्भारतमहेष्वासानगाधेमज्जतोऽप्लवे ॥ कर्णार्णवेप्लवोभूत्वापं
चालांस्त्रातुमर्हसि॥ १५॥ अस्त्रंहिरामात्कर्णेनभार्गवादृषिसत्तमात्॥ यदुपात्तंमहाघोरंतस्यरूपमुदीर्यते॥ १६॥ तापनंसर्वसैन्यानांघोररूपंसुदारुणं ॥ समा
वृत्यमहासेनांज्वलंतंस्वेनतेजसा॥ १७॥ एतेचरंतिसंग्रामेकर्णचापच्युताःशराः॥भ्रमराणामिवव्राताास्तापयंतिस्मतावकान् ॥१८॥ एतेद्रवंतिपंचालादिक्षुस
र्वासुभारत॥ कर्णास्त्रंसमरेप्राप्यदुर्निवार्यमनात्मभिः॥ १९ ॥ एषभीमोदृढक्रोधोवृतःपार्थसमंततः॥ सृंजयैर्योधयन्कर्णंपीड्यतेनिशितैःशरैः ॥ १२० ॥ पांड
वान्सृंजयांश्चैवपंचालांश्चैवभारत॥ हन्यादुपेक्षितःकर्णोरोगोदेहमिवागतः॥ २१ ॥ नान्यंत्वत्तोहिपश्यामियोधंयौधिष्ठिरेबले ॥ यःसमासाद्यराधेयंस्वस्तिमा
नाव्रजेद्गृहं॥ २२ ॥ तमद्यनिशितैर्बाणैर्विनिहत्यनरर्षभ॥ यथाप्रतिज्ञंपार्थत्वंकृत्वाकीर्तिमवाप्नुहि ॥ २३ ॥ त्वंहिशक्तोरणेजेतुंसकर्णानपिकौरवान्॥ नान्योयु
धियुधांश्रेष्ठसत्यमेतद्ब्रवीमिते॥ २४ ॥ एतत्कृत्वामहत्कर्महत्वाकर्णंमहारथं॥ कृतार्थःसफलःपार्थसुखीभवनरोत्तम॥ १२५॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्व
णिकृष्णवाक्येत्रिसप्ततितमोऽध्यायः॥ ७३ ॥ ॥ ७॥

॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेत्रिसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७३ ॥ ॥७॥

सकेशवस्येति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ज्वलंतं पुरुषमार्ष ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ स्मरतांस्मरतु ॥ १४ ॥ मंडलंद्यूतेशारीस्थापनपद्टं दुरोदरंपाशं ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥

संजयउवाच ॥ ॥ सकेशवस्यबीभत्सुःश्रुत्वाभारतभाषितं ॥ विशोकःसंप्रहृष्टश्चक्षणेनसमपद्यत ॥ १ ॥ ततोज्यामभिमृज्याशुव्याक्षिपद्गांडिवंधनुः ॥ दध्रेकर्ण विनाशायकेशवंचाभ्यभाषत ॥ २ ॥ त्वयानाथेनगोविंदध्रुवएवजयोमम ॥ प्रसन्नोयस्यमेद्यत्वंलोकेभूतभविष्यकृत् ॥ ३ ॥ त्वत्सहायोह्यहंकृष्णत्रींल्लोकान्वै समागतान् ॥ प्रापयेयंपरंलोकंकिमुकर्णमहाहवे ॥ ४ ॥ पश्यामिद्रवतींसेनांपंचालानांजनार्दन ॥ पश्यामिकर्णसमरेविचरंतमभीतवत् ॥ ५ ॥ भार्गवास्त्रंचप श्यामिज्वलंतंकृष्णसर्वशः ॥ सृष्टंकर्णेनवार्ष्णेयशक्रेणेवयथाशनिं ॥ ६ ॥ अयंखलुससंग्रामोयत्रकर्णमयाहतं ॥ कथयिष्यंतिभूतानियावद्भूमिर्धरिष्यति ॥ ७ ॥ अद्यकृष्णविकर्णामेकर्णंनेष्यंतिमृत्यवे ॥ गांडीवमुक्ताःक्षिण्वंतोममहस्तप्रचोदिताः ॥ ८ ॥ अद्यराजाधृतराष्ट्रःस्वांबुद्धिमवमंस्यते ॥ दुर्योधनमराज्यार्हंययारा ज्येभ्यषेचयत् ॥ ९ ॥ अद्यराज्यात्सुखाच्चैवश्रियोराष्ट्रात्तथापुरात् ॥ पुत्रेभ्यश्चमहाबाहोधृतराष्ट्रोविमोक्ष्यति ॥ १० ॥ गुणवंतंहियोद्वेष्टिनिर्गुणंकुरुतेप्रभुं ॥ सशो चतिनृपःकृष्णक्षिप्रमेवागतेक्षये ॥ ११ ॥ यथाचपुरुषःकश्चिच्छित्त्वाचाम्रवणंमहत् ॥ फलंदृष्ट्वाभृशंदुःखीभविष्यतिजनार्दन ॥ सूतपुत्रेहतेत्वद्यनिराशोभवि ताप्रभुः ॥ १२ ॥ अद्यदुर्योधनोराज्याज्जीविताच्चनिराशकः ॥ भविष्यतिहतेकर्णेकृष्णसत्यंब्रवीमिते ॥ १३ ॥ अद्यदृष्ट्वामयाकर्णंशरैर्विशकलीकृतं ॥ स्मरतांत ववाक्यानिशमंप्रतिजनेश्वरः ॥ १४ ॥ अद्यासौसौबलःकृष्णग्लहान्जानातुवैशरान् ॥ दुरोदरंचगांडीवंमंडलंचरथंप्रति ॥ १५ ॥ अद्यकुंतीसुतस्याहंदृढंराज्ञः प्रजागरं ॥ व्यपनेष्यामिगोविंदहत्वाकर्णंशितैःशरैः ॥ १६ ॥ अद्यकुंतीसुतोराजाहतेसूतसुतेमया ॥ सुप्रहृष्टमनाःप्रीतश्चिरंसुखमवाप्स्यति ॥ १७ ॥ अद्यचाह मनाधृष्यंकेशवाप्रतिमंशरं ॥ उत्स्रक्ष्यामीहयःकर्णजीविताद्भ्रंशयिष्यति ॥ १८ ॥ यस्यचैतद्व्रतंमह्यंवधेकिलदुरात्मनः ॥ पादौनधावयेतावद्यावद्धन्यांनफाल्गु नं ॥ १९ ॥ मृषाकृत्वाव्रतंतस्यपापस्यमधुसूदन ॥ पातयिष्येरथात्कायंशरैःसन्नतपर्वभिः ॥ २० ॥ योसौरणेनरंनान्यंपृथिव्यामनुमन्यते ॥ तस्याद्यसूतपुत्रस्य भूमिःपास्यतिशोणितम् ॥ २१ ॥ अपतिर्ह्यसिकृष्णेतिसूतपुत्रोयदब्रवीत् ॥ धृतराष्ट्रमतेकर्णःश्लाघमानःस्वकान्गुणान् ॥ २२ ॥ अनृतंतत्करिष्यंतिमामकानि शिताःशराः ॥ आशीविषाइवक्रुद्धास्तस्यपास्यंतिशोणितं ॥ २३ ॥ मयाहस्तवतामुक्तानाराचावैद्युतत्विषः ॥ गांडीवसृष्टादास्यंतिकर्णस्यपरमांगतिं ॥ २४ ॥

॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥

अद्यतप्स्यतिराधेयःपांचालींयत्तदाब्रवीत् ॥ सभामध्येवचःक्रूरंकुत्सयन्पांडवान्प्रति ॥ २५ ॥ येवैषंढतिलास्तत्रभवितारोद्यतेतिलाः ॥ हतेवैकर्तनेकर्णेसूतपुत्रेदुरात्मनि ॥ २६ ॥ अहंवःपांडुपुत्रेभ्यस्त्रास्यामीतियदब्रवीत् ॥ धृतराष्ट्रसुतान्कर्णःश्लाघमानोत्मनोगुणान् ॥ अनृतंतत्करिष्यंतिमामकानिशिताःशराः ॥ २७ ॥ उद्योगःपांडुपुत्राणांसमाप्तिमुपयास्यति ॥ हंताहंपांडवान्सर्वान्सपुत्रानितियोब्रवीत् ॥ २८ ॥ तमद्यकर्णंहंतास्मिमिषतांसर्वधन्विनां ॥ यस्यवीर्यंसमाश्रित्यधार्तराष्ट्रोमहामनाः ॥ २९ ॥ अवामन्यतदुर्बुद्धिर्नित्यमस्मान्दुरात्मवान् ॥ हत्वाहंकर्णमाजौहितोषयिष्यामिभ्रातरं ॥ ३० ॥ शरान्नानाविधान्मुक्त्वात्रासयिष्यामिशात्रवान् ॥ आकर्णमुक्तैरिषुभिर्यमराष्ट्रविवर्धनैः ॥ ३१ ॥ भूमिशोभांकरिष्यामिपातितैरथकुंजरैः ॥ तत्राहंवैमहासंख्येसंपन्नंयुद्धदुर्मदं ॥ ३२ ॥ अद्यकर्णमहंघोरंसूदयिष्यामिसायकैः ॥ अद्यकर्णेहतेकृष्णधार्तराष्ट्राःसराजकाः ॥ ३३ ॥ विद्रवंतुदिशोभीताःसिंहत्रस्तामृगाइव ॥ अद्यदुर्योधनोराजाआत्मानंचानुशोचतां ॥ ३४ ॥ हतेकर्णेमयासंख्येसपुत्रेससुहृज्जने ॥ अद्यकर्णंहतंदृष्ट्वाधार्तराष्ट्रोत्यमर्षणः ॥ ३५ ॥ जानातुमांरणेकृष्णप्रवरंसर्वधन्विनां ॥ सपुत्रपौत्रंसामात्यंसभृत्यंचनिराशिषं ॥ ३६ ॥ अद्यराज्येकरिष्यामिधृतराष्ट्रंजनेश्वरं ॥ अद्यकर्णस्यचक्रांगाःक्रव्यादाश्चपृथग्विधाः ॥ ३७ ॥ शरैश्छिन्नानिगात्राणिविचरिष्यंतिकेशव ॥ अद्यराधासुतस्याहंसंग्रामेमधुसूदन ॥ ३८ ॥ शिरश्छेत्स्यामिकर्णस्यमिषतांसर्वधन्विनां ॥ अद्यतीक्ष्णैर्विपाठैश्चक्षुरैश्चमधुसूदन ॥ ३९ ॥ रणेछेत्स्यामिगात्राणिराधेयस्यदुरात्मनः ॥ अद्यराजामहत्कृच्छ्रंसंत्यक्ष्यतियुधिष्ठिरः ॥ ४० ॥ संतापंमानसंवीरश्चिरसंभृतमात्मनः ॥ अद्यकेशवराधेयमहंहत्वासबांधवं ॥ ४१ ॥ नंदयिष्यामिराजानंधर्मपुत्रंयुधिष्ठिरं ॥ अद्याहमनुगान्कृष्णकर्णस्यकृपणान्युधि ॥ ४२ ॥ हंताज्वलनसंकाशैःशरैःसर्पविषोपमैः ॥ अद्याहंहेमकवचैराबद्धमणिकुंडलैः ॥ ४३ ॥ संस्तरिष्यामिगोविंदवसुधांवसुधाधिपैः ॥ अद्याभिमन्योःशत्रूणांसर्वेषांमधुसूदन ॥ ४४ ॥ प्रमथिष्यामिगात्राणिशिरांसिचशितैःशरैः ॥ अद्यनिर्धार्तराष्ट्रांचभ्रात्रेदास्यामिमेदिनीं ॥ ४५ ॥ निरर्जुनांवापृथिवींकेशवानुचरिष्यसि ॥ अद्याहमनृणःकृष्णभविष्यामिधनुर्भृतां ॥ ४६ ॥ कोपस्यचकुरूणांचशराणांगांडिवस्यच ॥ अद्यदुःखमहंमोक्ष्येत्रयोदशसमार्जितं ॥ ४७ ॥ हत्वाकर्णंरणेकृष्णशंबरंमघवानिव ॥ अद्यकर्णेहतेयुद्धेसोमकानांमहारथाः ॥ ४८ ॥ कृतंकार्यंचमन्यंतांमित्रकार्येप्सवोयुधि ॥ ममचैवकथंप्रीतिःशैनेयस्याद्यमाधव ॥ ४९ ॥

॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेचतुःसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७४ ॥ ॥ ७५ ॥ ॥ ७५ ॥ ॥ ७५ ॥

भविष्यतिहतेकर्णेमयिचापिजयाधिके ॥ अहंहत्वारणेकर्णपुत्रंचास्यमहारथं ॥ ५० ॥ प्रीतिंदास्यामिभीमस्ययमयोःसात्यकस्यच ॥ धृष्टद्युम्नशिखंडिभ्यांपंचा
लानांचमाधव ॥ ५१ ॥ अद्यानृण्यंगमिष्यामिहत्वाकर्णंमहाहवे ॥ अद्यपश्यंतुसंग्रामेधनंजयममर्षणं ॥ ५२ ॥ युध्यंतंकौरवान्संख्येघातयंतंचसूतजं ॥ भव
त्सकाशेवक्ष्येचपुनरेवात्मसंस्तवं ॥ ५३ ॥ धनुर्वेदेमत्समोनास्तिलोकेपराक्रमेवाममकोस्तितुल्यः ॥ कोवाप्यन्योमत्समोस्तिक्षमावांस्तथाक्रोधेसदृशोन्योनमे
स्ति ॥ ५४ ॥ अहंधनुष्मानसुरान्सुरांश्चसर्वाणिभूतानिचसंगतानि ॥ स्वबाहुवीर्याद्गमयेपराभवंमत्पौरुषंविद्धिपरंपरेभ्यः ॥ ५५ ॥ शरार्चिषागांडिवेनाहमेकः
सर्वान्कुरून्बाह्लिकांश्चाभिहत्य ॥ हिमात्ययेकक्षगतोयथाग्निस्तथादहेयंसगणान्प्रसह्य ॥ ५६ ॥ पाणौपृषत्कालिखितामममैतेधनुश्चदिव्यंविततंसबाणं ॥ पा
दौचमेसरथौसध्वजौचनमादृशंयुद्धगतंजयंति ॥ ५७ ॥ इत्येवमुक्त्वार्जुनएकवीरःक्षिप्रंरिपुघ्नःक्षतजोपमाक्षः ॥ भीमंमुमुक्षुःसमरेप्रयातःकर्णस्यकायाच्चशि
रोजिहीर्षुः ॥ ५८ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिअर्जुनवाक्येचतुःसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७४ ॥ ॥ ७५ ॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ॥ समागमेपांडवसृंज
यानांमहाभयेमामकानामगाधे ॥ धनंजयेतातरणाययातेकर्णेनतद्युद्धमथोत्रकीदृक् ॥ १ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ तेषामनीकानिबृहत्ध्वजानिरणेसमृद्धानि
समागतानि ॥ गर्जंतिभेरीनिनदोन्मुखानिनादैर्यथामेघगणास्तपांते ॥ २ ॥ महागजाभ्राकुलमस्त्रतोयंवादित्रनेमीतलशब्दवच्च ॥ हिरण्यचित्रायुधविद्युतंचश
रासिनाराचमहास्त्रधारं ॥ ३ ॥ तद्भीमवेगंरुधिरौघवाहिखड्गाकुलंक्षत्रियजीवघाति ॥ अनार्तवंक्रूरमनिष्टवर्षंबभूवतत्संहरणंप्रजानां ॥ ४ ॥ एकंरथंसंपरिवा
र्यमृत्युंनयंत्यनेकेचरथाःसमेताः ॥ एकस्तथैकंरथिनंरथाग्र्यांस्तथारथश्चापिरथाननेकान् ॥ ५ ॥ रथंससूतंसहयंचकंचित्कश्चिद्रथीमृत्युवशंनिनाय ॥ निनाय
चाप्येकगजेनकश्चिद्रथान्बहून्मृत्युवशेतथाश्वान् ॥ ६ ॥ रथान्ससूतान्सहयान्गजांश्चसर्वान्नरीन्मृत्युवशंशरौघैः ॥ निन्येहयांश्चैवतथाससादीन्पदातिसंघां
श्चतथैवपार्थः ॥ ७ ॥ कृपःशिखंडीचरणेसमेतौदुर्योधनंसात्यकिरभ्यगच्छत् ॥ श्रुतस्तथाद्रोणपुत्रेणसार्धंयुधामन्युश्चित्रसेनेनसार्धं ॥ ८ ॥ कर्णस्यपुत्रंतुरथी
सुषेणंसमागतंसृंजयश्चोत्तमौजाः ॥ गांधारराजंसहदेवःक्षुधार्तोमहर्षभंसिंहइवाभ्यधावत् ॥ ९ ॥

॥ समागमेइति समागमेकर्णेनसहकीदृग्युद्धभूदितिशेषः ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥

पांचालेयंपांचालीतनयंनाकुलिं ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेपंचसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७५ ॥ ॥ ७ ॥

शतानीकोनाकुलिःकर्णपुत्रंयुवायुवानंवृषसेनंशरौघैः ॥ समार्पयत्कर्णपुत्रश्चशूरःपांचालेयंशरवर्षैरनेकैः ॥ १० ॥ रथर्षभःकृतवर्माणमार्छन्माद्रीपुत्रोनकुलश्चित्रयोधी ॥ पंचालानामधिपोयाज्ञसेनिःसेनापतिःकर्णमार्छत्ससैन्यं ॥ ११ ॥ दुःशासनोभारतभारतीचसंशप्तकानांपृतनासमृद्धा ॥ भीमंरणेशस्त्रभृतांवरिष्ठंभीमंसमार्छत्तमसह्यवेगं ॥ १२ ॥ कर्णात्मजंतत्रजघानवीरस्तथाच्छिनच्चोत्तमौजाःप्रसह्य ॥ तस्योत्तमांगंनिपपातभूमौनिनादयद्गांनिनदेनखंच ॥ १३ ॥ सुषेणशीर्षंपतितंपृथिव्यांविलोक्यकर्णोथतदार्तरूपः ॥ क्रोधाद्धयांस्तस्यरथंध्वजंचबाणैःसुधारैर्निशितैरकृंतत् ॥ १४ ॥ सतूत्तमौजानिशितैःपृषत्कैर्विव्याधखड्गेनचभास्वरेण ॥ पार्ष्णिग्रहांश्चैवकृपस्यहत्वाशिखंडिवाहंसततोध्यरोहत् ॥ १५ ॥ कृपंतुदृष्ट्वाविरथंरथस्थोनैच्छच्छरैस्ताडयितुंशिखंडी ॥ तंद्रौणिरावार्यरथंकृपस्यसमुज्जह्रेपंकगतांयथागां ॥ १६ ॥ हिरण्यवर्मानिशितैःपृषत्कैस्तवात्मजानामनिलात्मजोवै ॥ अतापयत्सैन्यमतीवभीमःकालेशुचौमध्यगतोयथार्कः ॥ १७ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिसंकुलद्वंद्वयुद्धेपंचसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७५ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ अथत्विदानींतुमुलेविमर्देद्विषद्भिरेकोबहुभिःसमावृतः ॥ महारणेसारथिमित्युवाचभीमश्चमूंवाहयधार्तराष्ट्रीं ॥ १ ॥ त्वंसारथेयाहिजवेनवाहैर्नयाम्येतान्धार्तराष्ट्रान्यमाय ॥ संचोदितोभीमसेनेनचैवंससारथिःपुत्रबलंत्वदीयं ॥ २ ॥ प्रायात्ततःसत्वरमुग्रवेगोयतोभीमस्तद्बलंगंतुमैच्छत् ॥ ततोपरेनागरथाश्वपत्तिभिःप्रत्युद्ययुस्तंकुरवःसमंतात् ॥ ३ ॥ भीमस्यवाहाग्र्यमुदारवेगंसमंततोबाणगणैर्निजघ्नुः ॥ ततःशरानापततोमहात्माचिच्छेदबाणैस्तपनीयपुंखैः ॥ ४ ॥ तेवैनिपेतुस्तपनीयपुंखाद्विधात्रिधाभीमशरैर्निकृत्ताः ॥ ततोराजन्नागरथाश्वयूनांभीमाहतानांवरराजमध्ये ॥ ५ ॥ घोरोनिनादःप्रबभौनरेंद्रवज्राहतानामिवपर्वतानां ॥ तेवध्यमानाश्चनरेंद्रमुख्यानिर्भिद्यंतोभीमशरप्रवेकैः ॥ ६ ॥ भीमंसमंतात्समरेऽभ्यरोहन्वृक्षंशकुंताइवपुष्पहेतोः ॥ ततोभियातेतवसैन्येसभीमःप्रादुश्चक्रेवेगमनंतवेगः ॥ ७ ॥ यथांतकालेक्षपयन्दिधक्षुर्भूतांतकृत्कालइवात्तदंडः ॥ तस्यातिवेगस्यरणेतिवेगंनाशक्नुवन्धारयितुंत्वदीयाः ॥ ८ ॥ व्यात्ताननस्यापततोयथैवकालस्यकालेहरतःप्रजावै ॥ ततोबलंभारतभारतानांप्रदह्यमानंसमरेमहात्मना ॥ ९ ॥ भीतंदिशोऽकीर्यतभीमनुन्नंमहानिलेनाभ्रगणायथैव ॥ ततोधीमान्सारथिमब्रवीद्बलीसभीमसेनःपुनरेवहृष्टः ॥ १० ॥

॥ अथेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥

॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ प्रदराबाणविशेषाः ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥

सूताभिजानीहिस्वकान्परान्वारथान्ध्वजांश्चापततःसमेतान् ॥ युध्यन्त्यहंनाभिजानामिकिंचिन्मासैन्यंस्वंछादयिष्येपृषत्कैः ॥ ११ ॥ अरीन्विशोकाभिनिरीक्ष्यसर्वतोरथोध्वजाग्राणिधुनोतिमेभृशं ॥ राजातुरोनागमद्यत्किरीटीबहूनिदुःखान्यभियातोस्मिसूत ॥ १२ ॥ एतद्दुःखंसारथेधर्मराजोयन्मांहित्वायातवान् शत्रुमध्ये ॥ नैनंजीवंनाद्यजानाम्यजीवंबीभत्सुंवातन्ममाद्यातिदुःखं ॥ १३ ॥ सोहंद्विषत्सैन्यमुदग्रकल्पंविनाशयिष्येपरमप्रतीतः ॥ एतन्निहत्याजिमध्येसमेतं प्रीतोभविष्यामिसहत्वयाद्य ॥ १४ ॥ सर्वांस्तूणान्सायकानामवेक्ष्यकिंशिष्टंस्यात्सायकानांरथेमे ॥ कावाजातिःकिंप्रमाणंचतेषांज्ञात्वाव्यक्तंतत्समाचक्ष्वसूत ॥ १५ ॥ ॥ विशोकउवाच ॥ ॥ षण्मार्गणानामयुतानिवीरक्षुराश्चभल्लाश्चतथायुताख्याः ॥ नाराचानांद्विसहस्रेचवीरत्रीण्येवचप्रदराणांस्मपार्थ ॥ १६ ॥ अस्त्यायुधंपांडवेयावशिष्टंनयद्वहेच्छकटंषड्गवीयं ॥ एतद्विद्वन्मुंचसहस्रशोपिगदासिबाहुद्रविणंचतेस्ति ॥ १७ ॥ प्रासाश्चमुद्गराःशक्तयस्तोमराश्चमाभैषीस्त्वं संक्षयादायुधानां ॥ १८ ॥ ॥ भीमसेनउवाच ॥ ॥ सूताद्येनंपश्यभीमप्रयुक्तैःसंछिंदद्भिःपार्थिवानांसुवेगैः ॥ छन्नंबाणैराहवंघोररूपंनष्टादित्यंमृत्युलोकेनतुल्यं ॥ १९ ॥ अद्यैतद्वैविदितंपार्थिवानांभविष्यतित्वाकुमारंचसूत ॥ निमग्नोवासमरेभीमसेनएकःकुरून्वासमरेव्यजैषीत् ॥ २० ॥ सर्वेसंख्येकुरवोनिष्पतंतुमांवालोकाःकीर्तयंत्वाकुमारं ॥ सर्वानेकस्तानहंपातयिष्येतेवासर्वेभीमसेनंतुदंतु ॥ २१ ॥ आशास्तारःकर्मचाप्युत्तमंयेतन्मेदेवाःकेवलंसाधयंतु ॥ आयात्विहाद्यार्जुनःशत्रुघातीशक्रस्तूर्णंयज्ञइवोपहूतः ॥ २२ ॥ ईक्षस्वैतांभारतींदीर्यमाणामेतेकस्माद्विद्रवंतेनरेंद्राः ॥ व्यक्तंधीमान्सव्यसाचीनराग्र्यःसैन्यंत्वेतच्छादयत्याशुबाणैः ॥ २३ ॥ पश्यध्वजांश्चद्रवतोविशोकनागाहयान्पत्तिसंघांश्चसंख्ये ॥ रथान्विकीर्णान्शरशक्तिताडितान्पश्यस्वैतान्रथिनश्चैवसूत ॥ २४ ॥ आपूर्यतेकौरवीचाप्यभीक्ष्णंसेनात्यसौसुभृशंहन्यमाना ॥ धनंजयस्याशनितुल्यवेगैर्ग्रस्ताशरैःकांचनबर्हिजालैः ॥ २५ ॥ एतेद्रवंतिस्मरथाश्वनागाःपदातिसंघानतिमर्दयंतः ॥ संमुत्यमानाःकौरवाःसर्वएवद्रवंतिनागाइवदाहभीताः ॥ २६ ॥ हाहाकृताश्चैवरणेविशोकमुंचंतिनादान्विपुलान्गजेंद्राः ॥ २७ ॥ ॥ विशोकउवाच ॥ ॥ किंभीमनैनंत्वमिहाश्रृणोषिविस्फारितंगांडिवस्यातिघोरं ॥ क्रुद्धेनपार्थेनविकृष्यतोद्यकच्चिन्नमेौतवकर्णौविनष्टौ ॥ २८ ॥ सर्वेकामाःपांडवतेसमृद्धाःकपिर्ह्यसौदृश्यतेहस्तिसैन्ये ॥ नीलाद्घनाद्विद्युतमुच्चरंतींतथापश्यविस्फुरंतींधनुर्ज्यां ॥ २९ ॥

कपिर्ध्वजसौवीक्षतेसर्वतोवैध्वजाग्रमारुह्यधनंजयस्य ॥ वित्रासयन्रिपुसंघान्विमर्दैबिभेम्यस्मादात्मनैवाभिवीक्ष्य ॥ ३० ॥ विभ्राजतेचातिमात्रंकिरीटंविचित्रमेतच्चधनंजयस्य ॥ दिवाकराभोमणिरेषदिव्योविभ्राजतेचैवकिरीटसंस्थः ॥ ३१ ॥ पार्श्वेभीमंपांडुराभ्रप्रकाशंपश्यस्वशंखंदेवदत्तंसुघोषं ॥ अभीषुहस्तस्यजनार्दनस्यविगाहमानस्यचमूंपरेषां ॥ ३२ ॥ रविप्रभंवज्रनाभंक्षुरांतंपार्श्वेस्थितंपश्यजनार्दनस्य ॥ चक्रंयशोवर्धनंकेशवस्यसदार्चितंयदुभिःपश्यवीर ॥ ३३ ॥ महाद्विपानांसरलद्रुमोपमाःकरानिकृत्ताःप्रपतंत्यमीक्षुरैः ॥ किरीटिनातेनपुनःससादिनःशरैर्निकृत्ताःकुलिशैरिवाद्रयः ॥ ३४ ॥ तथैवकृष्णस्यचपांचजन्यंमहार्हमेतंद्विजराजवर्णं ॥ कौंतेयपश्योरसिकौस्तुभंचजाज्वल्यमानंविजयांस्रजंच ॥ ३५ ॥ ध्रुवंरथाग्र्यःसमुपैतिपार्थोविद्रावयन्सैन्यमिदंपरेषां ॥ सिताभ्रवर्णैरसितप्रयुक्तैर्हयैर्महार्हैरथिनांवरिष्ठः ॥ ३६ ॥ रथान्हयान्पत्तिगणांश्चसायकैर्विदारितान्पश्यपतंत्यमीयथा ॥ तवानुजेनामरराजतेजसामहावनानीवसुपर्णवायुना ॥ ३७ ॥ चतुःशतान्पश्यरथानिमान्हतान्सवाजिसूतान्समरेकिरीटिना ॥ महेषुभिःसप्तशतानिदंतिनांपदातिसादींश्चरथाननेकशः ॥ ३८ ॥ अयंसमभ्येतितवांतिकंबलीनिघ्नन्कुरूंश्चित्रइवग्रहोर्जुनः ॥ समृद्धकामोसिहतास्तवाहिताबलंतवायुश्चचिरायवर्धतां ॥ ३९ ॥ ॥ भीमसेनउवाच ॥ ॥ ददानितेग्रामवरांश्चतुर्दशप्रियाख्यानेसारथेसुप्रसन्नः ॥ दासीशतंचापिरथांश्चविंशतिंयदर्जुनंवेदयसेविशोक ॥ ४० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिभीमसेनविशोकसंवादेषट्सप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७६ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ श्रुत्वातुरथनिर्घोषंसिंहनादंचसंयुगे ॥ अर्जुनःप्राहगोविंदंशीघ्रंनोदयवाजिनः ॥ १ ॥ अर्जुनस्यवचःश्रुत्वागोविंदोर्जुनमब्रवीत् ॥ एषगच्छामिसुक्षिप्रंयत्रभीमोव्यवस्थितः ॥ २ ॥ तंयांतमश्वैर्हिमशंखवर्णैःसुवर्णमुक्तामणिजालनद्धैः ॥ जंभंजिघांसुंप्रगृहीतवज्रंजयायदेवेंद्रमिवोग्रमन्युं ॥ ३ ॥ रथाश्वमातंगपदातिसंघाबाणस्वनैर्नेमिखुरस्वनैश्च ॥ संनादयंतोवसुधांदिशश्चक्रुद्धान्नृसिंहाजयमभ्युदीयुः ॥ ४ ॥ तेषांचपार्थस्यचमारिषासीद्देहासुपापक्षपणंसुयुद्धं ॥ त्रैलोक्यहेतोरसुरैर्यथासीद्देवस्यविष्णोर्जयतांवरस्य ॥ ५ ॥ तैरस्तमुच्चावचमायुधंतदेकःप्रचिच्छेदकिरीटमाली ॥ क्षुरार्धचंद्रैर्निशितैश्चभल्लैःशिरांसितेषांबहुधाचबाहून् ॥ ६ ॥ छत्राणिवालव्यजनानिकेतूनश्वान्रथान्पत्तिगणान्द्विपांश्च ॥ तेपेतुरुर्व्यांबहुधाविरूपावातप्रणुन्नानियथावनानि ॥ ७ ॥

श्रुत्वेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥

॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥

सुवर्णजालावततामहागजाःसवैजयंतीध्वजयोधकल्पिताः॥ सुवर्णपुंखैरिषुभिःसमाचिताश्चकाशिरेप्रज्वलितायथाचलाः ॥ ८ ॥ विदार्यनागाश्वरथान्ध
नंजयःशरोत्तमैर्वासववज्रसन्निभैः॥ द्रुतंययौकर्णजिघांसयातथायथामरुत्वान्बलभेदनेपुरा ॥ ९ ॥ ततःसपुरुषव्याघ्रस्तवसैन्यमरिंदमः ॥ प्रविवेशमहा
बाहुर्मकरःसागरंयथा॥ १० ॥ तंदृष्ट्वास्तावकाराजन्रथपत्तिसमन्विताः॥ गजाश्वसादिबहुलाःपांडवंसमुपाद्रवन् ॥ ११ ॥ तेषामापततांपार्थमारावःसुमहा
नभूत्॥ सागरस्येवक्षुब्धस्ययथास्यात्सलिलस्वनः॥ १२ ॥ तेतुतंपुरुषव्याघ्रंव्याघ्राइवमहारथाः॥ अभ्यद्रवंतसंग्राममेत्यत्क्काप्राणकृतंभयं ॥ १३ ॥ तेषामापत
तांतत्रशरवर्षाणिमुंचतां॥ अर्जुनोव्यधमत्सैन्यंमहावातोघनानिव ॥ १४ ॥ तेर्जुनंसहिताभूत्वारथवंशैःप्रहारिणः ॥ अभियायमहेष्वासाविव्यधुर्निशितैःश
रैः॥ १५ ॥ ततोर्जुनःसहस्राणिरथवारणवाजिनां॥ प्रेषयामासविशिखैर्यमस्यसदनंप्रति ॥ १६ ॥ तेवध्यमानाःसमरेपार्थचापच्युतैःशरैः॥ तत्रतत्रस्मलीयं
तेभयेजातमहारथाः॥ १७ ॥ तेषांचतुःशतान्वीरान्यतमानान्महारथान्॥ अर्जुनोनिशितैर्बाणैरनयद्यमसादनं ॥ १८ ॥ तेवध्यमानाःसमरेनानालिंगैःशितैः
शरैः॥ अर्जुनंसमभित्यज्यदुद्रुवुर्वैदिशोदश॥ १९ ॥ तेषांशब्दोमहानासीद्द्रवतांवाहिनीमुखे॥ महौघस्येवजलधेर्गिरिमासाद्यदीर्यतः ॥ २० ॥ तांतुसेनांभृशं
विध्वाद्रावयित्वार्जुनःशरैः॥ प्रायादभिमुखःपार्थःसूतानीकंहिमारिष॥ २१ ॥ तस्यशब्दोमहानासीत्परानभिमुखस्यवै॥ गरुडस्येवपततःपन्नगार्थेयथापुरा
॥ २२ ॥ तंतुशब्दमभिश्रुत्यभीमसेनोमहाबलः॥ बभूवपरमप्रीतःपार्थदर्शनलालसः॥ २३॥ श्रुत्वैवपार्थमायांतंभीमसेनःप्रतापवान्॥ त्यक्त्काप्राणान्महाराज
सेनांतवममर्दह॥ २४॥ सवायुवीर्यप्रतिमोवायुवेगसमोजवे॥ वायुवद्व्यचरद्भीमोवायुपुत्रःप्रतापवान् ॥ २५॥ तेनार्द्यमानाराजेंद्रसेनातवविशांपते॥ व्य
भ्रश्यतमहाराजभिन्नानौरिवसागरे ॥ २६॥ तांतुसेनांतदाभीमोदर्शयन्पाणिलाघवं॥ शरैरवचकर्तोग्रैःप्रेषयिष्यन्यमक्षयं ॥ २७॥ तत्रभारतभीमस्यबलं
दृष्ट्वातिमानुषं॥ व्यभ्रमंतरणेयोधाःकालस्येवयुगक्षये॥ २८॥ तथार्दितान्भीमबलान्भीमसेनेनभारत ॥ दृष्ट्वादुर्योधनोराजाइदंवचनमब्रवीत् ॥ २९॥ सै
निकांश्चमहेष्वासान्योधांश्चभरतर्षभ॥ समादिशन्रणेसर्वान्हतभीममितिस्मह॥ ३०॥ तस्मिन्हतेहतंमन्येपांडुसैन्यमशेषतः॥ प्रतिगृह्यचतामाज्ञांतवपुत्रस्य
पार्थिवाः॥ ३१ ॥ भीमंप्रच्छादयामासुःशरवर्षैःसमंततः॥ गजाश्वबहुलाराजन्नराश्चजयगृद्धिनः॥ ३२॥

रथेस्थिताश्वराजेंद्रपरिवव्रुर्वृकोदरं ॥ सतैःपरिवृतःशूरैःशूरोराजन्समंततः ॥ ३३ ॥ शुशुभेभरतश्रेष्ठोनक्षत्रैरिवचंद्रमाः ॥ परिवेषीयथासोमःपरिपूर्णोविराज
ते ॥ ३४ ॥ सरराजतथासंख्येदर्शनीयोनरोत्तमः ॥ निर्विशेषोमहाराजयथाहिविजयस्तथा ॥ ३५ ॥ तस्यतेपार्थिवाःसर्वेशरवृष्टिंसमासृजन् ॥ क्रोधरक्तेक्षणाः
शूराहंतुकामावृकोदरं ॥ ३६ ॥ तांविदार्यमहासेनांशरैःसन्नतपर्वभिः ॥ निश्चक्रामरणाद्भीमोमत्स्योजालादिवांभसि ॥ ३७ ॥ हत्वादशसहस्राणिगजानाम
निवर्तिनां ॥ नृणांशतसहस्रेद्वेद्वेशतेचैवभारत ॥ ३८ ॥ पंचचाश्वसहस्राणिरथानांशतमेवच ॥ हत्वाप्रास्यंदयद्भीमोनदींशोणितवाहिनीं ॥ ३९ ॥ शोणितोदां
रथावर्तांहस्तिग्राहसमाकुलां ॥ नरमीनाश्वनक्रांतांकेशशैवलशाद्वलां ॥ ४० ॥ संछिन्नभुजनागेंद्रांबहुरत्नापहारिणीं ॥ ऊरुग्राहांमज्जपंकांशीर्षोपलसमावृ
तां ॥ ४१ ॥ धनुःकाशांशरावापांगदापरिघकेतनां ॥ हंसछत्रध्वजोपेतामुष्णीषवरफेनिलां ॥ ४२ ॥ हारपद्माकरांचैवभूमिरेणूर्मिमालिनीं ॥ आर्यवृत्तवतींसं
ख्येसुतरांभीरुदुस्तरां ॥ ४३ ॥ योधग्राहवतींसंख्येवहंतींपितृसादनं ॥ क्षणेनपुरुषव्याघ्रःप्रावर्तयतनिम्नगां ॥ ४४ ॥ यथावैतरणीमुग्रांदुस्तरामकृतात्मभिः ॥
तथादुस्तरणींघोरांभीरूणांभयवर्धनीं ॥ ४५ ॥ यतोयतःपांडवेयःप्रविष्टोरथसत्तमः ॥ ततस्ततोघातयतयोधान्शतसहस्रशः ॥ ४६ ॥ एवंदृष्ट्वाकृतंकर्मभीमसे
नेनसंयुगे ॥ दुर्योधनोमहाराजशकुनिंवाक्यमब्रवीत् ॥ ४७ ॥ जयमातुलसंग्रामेभीमसेनंमहाबलं ॥ अस्मिन्जितेजितंमन्येपांडवेयंमहाबलं ॥ ४८ ॥ ततः
प्रायान्महाराजसौबलेयःप्रतापवान् ॥ रणायमहतेयुक्तोभ्रातृभिःपरिवारितः ॥ ४९ ॥ ससमासाद्यसंग्रामेभीमंभीमपराक्रमं ॥ वारयामासतंवीरोवेलेवम
करालयं ॥ ५० ॥ संन्यवर्ततंभीमोवार्यमाणःशितैःशरैः ॥ शकुनिस्तस्यराजेंद्रवामपार्श्वेस्तनांतरे ॥ ५१ ॥ प्रेषयामासनाराचान्रुक्मपुंखान्शिलाशितान् ॥
वर्मभित्वातुतेघोराःपांडवस्यमहात्मनः ॥ ५२ ॥ न्यमज्जंतमहाराजकंकबर्हिणवाससः ॥ सोतिविद्धोरणेभीमःशरंरुक्मविभूषितं ॥ ५३ ॥ प्रेषयामाससरुषा
सौबलंप्रतिभारत ॥ तमायांतंशरंघोरंशकुनिःशत्रुतापनः ॥ ५४ ॥ चिच्छेदसप्तधाराजन्कृतहस्तोमहाबलः ॥ तस्मिन्निपतितेभूमौभीमःक्रुद्धोविशांपते
॥ ५५ ॥ धनुश्चिच्छेदभल्लेनसौबलस्यहसन्निव ॥ तदपास्यधनुश्छिन्नंसौबलेयःप्रतापवान् ॥ ५६ ॥ अन्यदादायवेगेनधनुर्भल्लांश्चषोडश ॥ तैस्तस्यतुमहारा
जभल्लैःसन्नतपर्वभिः ॥ ५७ ॥ द्वाभ्यांससारथिंत्वार्छद्भीमंसप्तभिरेवच ॥ ध्वजमेकेनचिच्छेदद्वाभ्यांछत्रंविशांपते ॥ ५८ ॥

॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारत

चतुर्भिश्चतुरोवाहान्विव्याधसुबलात्मजः॥ ततःक्रुद्धोमहाराजभीमसेनःप्रतापवान्॥ ५९ ॥ शक्तिंचिक्षेपसमरेरुक्मदंडामयस्मयीं॥ साभीमभुजनिर्मुक्ता
नागजिह्वेवचंचला॥ ६० ॥ निपपातरणेतूर्णंसौबलस्यमहात्मनः॥ ततस्तामेवसंगृह्यशक्तिंकनकभूषणां॥ ६१ ॥ भीमसेनायचिक्षेपक्रुद्धरूपोविशांपते॥ सा
निर्भिद्यभुजंसव्यंपांडवस्यमहात्मनः॥ ६२ ॥ निपपाततदाभूमौयथाविद्युन्नभश्च्युता॥ अथोत्क्रुष्टंमहाराजधार्तराष्ट्रैःसमंततः॥ ६३ ॥ नतुतंममृषेभीमःसिंह
नादंतरस्विनां॥ अन्यद्गृह्यधनुःसज्यंत्वरमाणोमहाबलः॥ ६४ ॥ मुहूर्तादिवराजेंद्रच्छादयामाससायकैः॥ सौबलस्यबलंसंख्येत्यक्त्वात्मानंमहाबलः॥ ६५॥
तस्याश्वांश्चतुरोहत्वासूतंचैवविशांपते॥ ध्वजंचिच्छेदभल्लेनत्वरमाणःपराक्रमी ॥ ६६॥ हताश्वंरथमुत्सृज्यत्वरमाणोनरोत्तमः॥ तस्थौविस्फारयंश्चापंक्रोध
रक्तेक्षणःश्वसन्॥ ६७॥ शरैश्चबहुधाराजन्भीममार्छत्समंततः॥ प्रतिहत्यतुवेगेनभीमसेनःप्रतापवान् ॥ ६८॥ धनुश्चिच्छेदसंक्रुद्धोविव्याधचशितैःशरैः॥
सोतिविद्धोबलवताशत्रुणाशत्रुकर्शनः ॥ ६९ ॥ निपपाततदाभूमौकिंचित्प्राणोनराधिपः ॥ ततस्तंविह्वलंज्ञात्वापुत्रस्तवविशांपते ॥ ७० ॥ अपोवाहरथेना
जौभीमसेनस्यपश्यतः ॥ रथस्थेतुनरव्याघ्रेधार्तराष्ट्राःपराङ्मुखाः ॥ ७१ ॥ प्रदुद्रुवुर्दिशोभीताभीमाज्जातेमहाभये॥ सौबलेनिर्जितेराजन्भीमसेनेनधन्विना
॥ ७२ ॥ भयेनमहताविष्टःपुत्रोदुर्योधनस्तव ॥ अपायाज्जवनैरश्वैःसापेक्षोमातुलंप्रति ॥ ७३ ॥ पराङ्मुखंतुराजानंदृष्ट्वासैन्यानिभारत॥ विप्रजग्मुःसमुत्सृज्य
द्वैरथानिसमंततः॥ ७४ ॥ तान्दृष्ट्वाविद्रुतान्सर्वान्धार्तराष्ट्रान्पराङ्मुखान्॥ जवेनाभ्यापतद्भीमःकिरन्शरशतान्बहून्॥ ७५ ॥ तेवध्यमानाभीमेनधार्तराष्ट्राः
पराङ्मुखाः॥ कर्णमासाद्यसमरेस्थिताराजन्समंततः॥ ७६ ॥ सहितेषांमहावीर्योद्वीपोभूत्सुमहाबलः॥ भिन्ननौकायथाराजन्द्वीपमासाद्यनिर्वृताः॥ ७७ ॥ भ
वंतिपुरुषव्याघ्रनाविकाःकालपर्यये॥ तथाकर्णसमासाद्यतावकाःपुरुषर्षभ ॥ ७८ ॥ समाश्वस्ताःस्थिताराजन्संप्रहृष्टाःपरस्परं॥ समाजग्मुश्चयुद्धायमृत्युंकृ
त्वानिवर्तनं॥ ७९ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिशकुनिपराजयेसप्तसप्ततितमोऽध्यायः॥ ७७ ॥ ॥ ७॥ ॥ धृतराष्ट्रउवाच ॥ ततोभग्नेषुसैन्ये
षुभीमसेनेनसंयुगे॥ दुर्योधनोब्रवीत्किंनुसौबलोवापिसंजय ॥ १ ॥ कर्णोवाजयतांश्रेष्ठोयोधावामामकायुधि ॥ कृपोवाकृतवर्मावाद्रौणिर्दुःशासनोपिवा
॥ २ ॥ अत्यद्भुतमहंमन्येपांडवेयस्यविक्रमं॥ यदेकःसमरेसर्वान्योधयामाससमामकान्॥ ३ ॥ भावदीपेसप्तसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ततइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥

॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥

यथाप्रतिज्ञंयोधानांराधेयःकृतवानपि ॥ कुरूणामथसर्वेषांकर्णःशत्रुनिषूदनः ॥ ४ ॥ शर्मवर्मप्रतिष्ठाचजीविताशाचसंजय ॥ तत्रभग्नंबलंदृष्ट्वाकौंतेयेनामि
तौजसा ॥ ५ ॥ राधेयोवाप्याधिरथिःकर्णःकिमकरोद्युधि ॥ पुत्रावाममदुर्धर्षाराजानोवामहारथाः ॥ एतन्मेसर्वमाचक्ष्वकुशलोह्यसिसंजय ॥ ६ ॥ ॥ संजय
उवाच ॥ ॥ अपराह्णेमहाराजसूतपुत्रःप्रतापवान् ॥ जघानसोमकान्सर्वान्भीमसेनस्यपश्यतः ॥ ७ ॥ भीमोप्यतिबलंसैन्यंधार्तराष्ट्रंव्यपोथयत् ॥ अथकर्णोब्रवी
च्छल्यंपंचालान्प्रापयस्वमां ॥ ८ ॥ द्राव्यमाणंबलंदृष्ट्वाभीमसेनेनधीमता ॥ यंतारमब्रवीत्कर्णःपंचालानेवमांवह ॥ ९ ॥ मद्रराजस्ततःशल्यःश्वेतानश्वान्महाज
वान् ॥ प्राहिणोच्चेदिपंचालान्करूषांश्चमहाबलः ॥ १० ॥ प्रविश्यचमहत्सैन्यंशल्यःपरबलार्दनः ॥ न्ययच्छत्तुरगान्हृष्टोयत्रयत्रैच्छदग्रणीः ॥ ११ ॥ तंरथंमेघसं
काशंवैयाघ्रपरिवारणं ॥ संदृश्यपांडुपंचालास्त्रस्तात्यासन्विशांपते ॥ १२ ॥ ततोरथस्यनिनदःप्रादुरासीन्महारणे ॥ पर्जन्यसमनिर्घोषःपर्वतस्येवदीर्यतः ॥ १३ ॥
ततःशरशतैस्तीक्ष्णैःकर्णआकर्णनिःसृतैः ॥ जघानपांडवबलंशतशोथसहस्रशः ॥ १४ ॥ तत्तथासमरेकर्मकुर्वाणमपराजितं ॥ परिवव्रुर्महेष्वासाःपांडवानांम
हारथाः ॥ १५ ॥ तंशिखंडीचभीमश्चधृष्टद्युम्नश्चपार्षतः ॥ नकुलःसहदेवश्चद्रौपदेयाश्चसात्यकिः ॥ १६ ॥ परिवव्रुर्जिघांसंतोराधेयंशरवृष्टिभिः ॥ सात्यकिस्तु
दाकर्णंविंशत्यानिशितैःशरैः ॥ १७ ॥ अताडयद्रणेशूरोजत्रुदेशेनरोत्तमः ॥ शिखंडीपंचविंशत्याधृष्टद्युम्नश्चसप्तभिः ॥ १८ ॥ द्रौपदेयाश्चतुःषष्ट्यासहदेवश्चसप्त
भिः ॥ नकुलश्चशतेनाजौकर्णंविव्याधसायकैः ॥ १९ ॥ भीमसेनस्तुराधेयंनवत्यानतपर्वणां ॥ विव्याधसमरेक्रुद्धोजत्रुदेशेमहाबलः ॥ २० ॥ अथप्रहस्याधि
रथिर्व्याक्षिपद्धनुरुत्तमं ॥ मुमोचनिशितान्बाणान्पीडयन्सुमहाबलः ॥ २१ ॥ तान्प्रत्यविध्यद्राधेयःपंचभिःपंचभिःशरैः ॥ सात्यकेस्तुधनुश्छित्त्वाध्वजंचभरत
र्षभ ॥ २२ ॥ तंतथानवभिर्बाणैराजघानस्तनांतरे ॥ भीमसेनंततःक्रुद्धोविव्याधत्रिंशताशरैः ॥ २३ ॥ सहदेवस्यभल्लेनध्वजंचिच्छेदमारिष ॥ सारथिंचत्रिभिर्बा
णैराजघानपरंतपः ॥ २४ ॥ विरथान्द्रौपदेयांश्चचकारभरतर्षभ ॥ अक्ष्णोर्निमेषमात्रेणतदद्भुतमिवाभवत् ॥ २५ ॥ विमुखीकृत्यतान्सर्वान्शरैःसन्नतपर्वभिः ॥
पंचालानहनच्छूरांश्चेदीनांचमहारथान् ॥ २६ ॥ तेवध्यमानाःसमरेचेदिमत्स्याविशांपते ॥ कर्णमेकमभिद्रुत्यशरसंघैःसमार्पयन् ॥ २७ ॥ तान्जघानशितै
र्बाणैःसूतपुत्रोमहारथः ॥ तेवध्यमानाःसमरेचेदिमत्स्याविशांपते ॥ २८ ॥ प्राद्रवंतरणेभीताःसिंहत्रस्तामृगाइव ॥ एतदत्यद्भुतंकर्मदृष्टवानस्मिभारत ॥ २९ ॥

॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥

यदेकःसमरेशूरान्सूतपुत्रःप्रतापवान्॥ यतमानान्परंशक्त्यायोधयानांश्चधन्विनः॥ ३० ॥ पांडवेयान्महाराजशरैर्वारितवान्रणे॥ तत्रभारतकर्णस्यलाघवेन
महात्मनः॥३१॥ तुतुषुर्देवताःसर्वाःसिद्धाश्चसहचारणैः॥ अपूजयन्महेष्वासाधार्तराष्ट्रानरोत्तमं॥३२॥ कर्णरथवरश्रेष्ठंश्रेष्ठंसर्वधनुष्मतां॥ततःकर्णोमहाराज
ददाहरिपुवाहिनीं॥ ३३ ॥ कक्षमिद्धोयथावह्निर्निदाघेज्वलितोमहान्॥ तेवध्यमानाःकर्णेनपांडवेयास्ततस्ततः॥ ३४ ॥ प्राद्रवंतरणेभीताःकर्णदृष्ट्वामहारथं॥
तत्राक्रंदोमहानासीत्पंचालानांमहारणे ॥ ३५॥ वध्यतांसायकैस्तीक्ष्णैःकर्णचापवरच्युतैः॥ तेनशब्देनवित्रस्तापांडवानांमहाचमूः ॥ ३६॥ कर्णमेकंरणेयो
धंमेनिरेतत्रशात्रवाः॥ तत्राद्भुतंपुनश्चक्रेराधेयःशत्रुकर्शनः॥३७॥ यदेनंपांडवाःसर्वेनशेकुरभिवीक्षितुं॥ यथौघःपर्वतश्रेष्ठमासाद्याभिप्रदीर्यते॥३८॥ तथात
त्पांडवंसैन्यंकर्णमासाद्यदीर्यते॥ कर्णोपिसमरेराजन्विधूमोग्निरिवज्वलन्॥ ३९ ॥ दहंस्तस्थौमहाबाहुःपांडवानांमहाचमूं ॥ शिरांसिचमहाराजकर्णांश्चैवस
कुंडलान्॥ ४० ॥ बाहूंश्चवीरोवीराणांचिच्छेदलघुचेषुभिः॥ हस्तिदंतत्सरून्खड्गान्ध्वजान्शक्तीर्हयान्गजान् ॥ ४१ ॥ रथांश्चविविधान्राजन्पताकाव्यजना
निच॥ अक्षंचयुगयोक्त्राणिचक्राणिविविधानिच॥ ४२॥ चिच्छेदबहुधाकर्णोयोधव्रतमनुष्ठितः॥ तत्रभारतकर्णेननिहतैर्गजवाजिभिः॥ ४३ ॥ अगम्यरूपा
पृथिवीमांसशोणितकर्दमा॥ विषमंचसमंचैवहतैरश्वपदातिभिः॥ ४४ ॥ रथैश्चकुंजरैश्चैवनप्राज्ञायतकिंचन॥ नापिस्वेनपरेयोधाःप्राज्ञायंतपरस्परं ॥ ४५॥
घोरेशरांधकारेतुकर्णास्त्रेचविजृंभिते॥ राधेयचापनिर्मुक्तैःशरैःकांचनभूषणैः॥४६॥ संछादितामहाराजपांडवानांमहारथाः॥ तेपांडवेयाःसमरेराधेयेनपुनः
पुनः॥ ४७॥ अभज्यंतमहाराजयतमानामहारथाः॥ मृगसंघान्यथाक्रुद्धःसिंहोद्रावयतेवने॥ ४८ ॥ पंचालानांरथश्रेष्ठान्द्रावयन्शात्रवांस्तथा॥ कर्णस्तुसम
रेयोधांस्त्रासयन्सुमहायशाः॥ ४९ ॥ कालयामासतत्सैन्यंयथापशुगणान्वृकः॥ दृष्ट्वातुपांडवींसेनांधार्तराष्ट्राःपराङ्मुखीं॥ ५०॥ तत्राजग्मुर्महेष्वासारुवंतो
भैरवान्रवान्॥ दुर्योधनोहिराजेंद्रमुदापरमयायुतः॥ ५१ ॥ वादयामाससंहृष्टोनानावाद्यानिसर्वशः॥ पंचालापिमहेष्वासाभग्नास्तत्रनरोत्तमाः॥ ५२ ॥ न्य
वर्तंतयथाशूरंमृत्युंकृत्वानिवर्तनं॥ तान्निवृत्तान्रणेशूरान्राधेयःशत्रुतापनः॥ ५३ ॥ अनेकशोमहाराजबभंजपुरुषर्षभः ॥ तत्रभारतकर्णेनपंचालाविंशती
रथाः॥ ५४॥ निहताःसायकैःक्रोधाच्चेदयश्चपरंशताः॥ कृत्वाशून्यान्रथोपस्थान्वाजिपृष्ठांश्चभारत॥ ५५॥

॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेअष्टसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७८ ॥ ॥ ७९ ॥ ॥ अर्जुनइति ॥ १ ॥ २ ॥

निर्मनुष्यान्गजस्कंधान्पादातांश्चैवविद्रुतान् ॥ आदित्यइवमध्याह्नेदुर्निरीक्ष्यःपरंतपः ॥ ५६ ॥ कालांतकवपुःशूरःसूतपुत्रोभ्यराजत ॥ एवमेतन्महाराजनरवाजिरथद्विपान् ॥ ५७ ॥ हत्वातस्थौमहेष्वासःकर्णोरिगणसूदनः ॥ यथाभूतगणान्हत्वाकालस्तिष्ठेन्महाबलः ॥ ५८ ॥ तथाससोमकान्हत्वातस्थावेकोमहारथः ॥ तत्राद्भुतमपश्यामपंचालानांपराक्रमं ॥ ५९ ॥ वध्यमानापियत्कर्णंनाजहूरणमूर्धनि ॥ राजादुःशासनश्चैवकृपःशारद्वतस्तथा ॥ ६० ॥ अश्वत्थामाकृतवर्माशकुनिश्चमहाबलः ॥ न्यहनन्पांडवींसेनांशतशोथसहस्रशः ॥ ६१ ॥ कर्णपुत्रौतुराजेंद्रभ्रातरौसत्यविक्रमौ ॥ निजघ्नातेबलंक्रुद्धौपांडवानामितस्ततः ॥ ६२ ॥ तत्रयुद्धंमहच्चासीत्क्रूरंविशसनंमहत् ॥ तथैवपांडवाःशूराधृष्टद्युम्नशिखंडिनौ ॥ ६३ ॥ द्रौपदेयाश्चसंक्रुद्धाअभ्यघ्नंस्तावकंबलं ॥ एवमेषक्षयोवृत्तःपांडवानांततस्ततः ॥ तावकानामपिरणेभीमंप्राप्यमहाबलं ॥ ६४ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिसंकुलयुद्धेअष्टसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७८ ॥ ॥ ७९ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ अर्जुनस्तुमहाराजहत्वासैन्यंचतुर्विधं ॥ सूतपुत्रंचसंक्रुद्धंदृष्ट्वाचैवमहारणे ॥ १ ॥ शोणितोदांमहींकृत्वामांसमज्जास्थिपंकिलां ॥ मनुष्यशीर्षपाषाणांहस्त्यश्वकृतरोधसं ॥ २ ॥ शूरास्थिचयसंकीर्णांकाकगृध्रानुनादितां ॥ छत्रहंसप्लवोपेतांवीरवृक्षापहारिणीं ॥ ३ ॥ हारपद्माकरवतीमुष्णीषवरफेनिलां ॥ धनुःशरध्वजोपेतांनरक्षुद्रकपालिनीं ॥ ४ ॥ चर्मवर्मभ्रमोपेतांरथोडुपसमाकुलां ॥ जयैषिणांचसुतरांभीरूणांचसुदुस्तरां ॥ ५ ॥ नदींप्रावर्तयित्वाचबीभत्सुःपरवीरहा ॥ वासुदेवमिदंवाक्यमब्रवीत्पुरुषर्षभः ॥ ६ ॥ ॥ अर्जुनउवाच ॥ ॥ एषकेतूरणेकृष्णसूतपुत्रस्यदृश्यते ॥ भीमसेनादयश्चैतेयोधयंतिमहारथं ॥ ७ ॥ एतेद्रवंतिपंचालाःकर्णत्रस्ताजनार्दन ॥ एषदुर्योधनोराजाश्वेतच्छत्रेणधार्यता ॥ ८ ॥ कर्णेनभग्नान्पंचालान्द्रावयन्बहुशोभते ॥ कृपश्चकृतवर्माचद्रौणिश्चैवमहारथः ॥ ९ ॥ एतेरक्षंतिराजानंसूतपुत्रेणरक्षिताः ॥ अवध्यमानास्तेस्माभिर्घातयिष्यंतिसोमकान् ॥ १० ॥ एषशल्योरथोपस्थेरश्मिसंचारकोविदः ॥ सूतपुत्ररथंकृष्णवाहयन्बहुशोभते ॥ ११ ॥ तत्रमेबुद्धिरुत्पन्नावाहयात्रमहारथं ॥ नाहत्वासमरेकर्णंनिवर्तिष्येकथंचन ॥ १२ ॥ राधेयोप्यन्यथापार्थान्सृंजयांश्चमहारथान् ॥ निःशेषान्समरेकुर्यात्पश्यतांनोजनार्दन ॥ १३ ॥ ततःप्रायाद्रथेनाशुकेशवस्तववाहिनीं ॥ कर्णंप्रतिमहेष्वासंद्वैरथेसव्यसाचिना ॥ १४ ॥ प्रयातश्चमहाबाहुःपांडवानुज्ञयाहरिः ॥ आश्वासयन्रथेनैवपांडुसैन्यानिसर्वशः ॥ १५ ॥

॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥

॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥

रथघोषःससंग्रामेपांडवेयस्यसंबभौ ॥ वासवाशनितुल्यस्यमेघौघस्येवमारिष ॥ १६ ॥ महतारथघोषेणपांडवःसत्यविक्रमः ॥ अभ्ययादप्रमेयात्मानिर्जयं
स्तववाहिनीं ॥ १७ ॥ तमायांतंसमीक्ष्यैवश्वेताश्वंकृष्णसारथिं ॥ मद्रराजोब्रवीत्कर्णंकेतुंदृष्ट्वामहात्मनः ॥ १८ ॥ अयंसरथआयातिश्वेताश्वःकृष्णसारथिः ॥
निघ्नन्नमित्रान्समरेयंकर्णपरिपृच्छसि ॥ १९ ॥ एषतिष्ठतिकौंतेयःसंस्पृशन्गांडिवंधनुः ॥ तंहनिष्यसिचेदद्यतन्नःश्रेयोभविष्यति ॥ २० ॥ धनुर्ज्याचंद्रतारांकाप
ताकाकिंकिणीयुता ॥ पश्यकर्णार्जुनस्यैषासौदामन्यंबरेयथा ॥ २१ ॥ एषध्वजाग्रेपार्थस्यप्रेक्षमाणःसमंततः ॥ दृश्यतेवानरोभीमोवीराणांभयवर्धनः ॥ २२ ॥
एतच्चक्रंगदाशंखःशार्ङ्गंकृष्णस्यचप्रभो ॥ दृश्यतेपांडवरथेवाहयानस्यवाजिनः ॥ २३ ॥ एतत्कूजतिगांडीवंविसृष्टंसव्यसाचिना ॥ एतेहस्तवतामुक्ताघ्नंत्यमित्रा
न्शिताःशराः ॥ २४ ॥ विशालायतताम्राक्षैःपूर्णचंद्रनिभाननैः ॥ एषाभूःकीर्यतेराज्ञांशिरोभिरपलायिनां ॥ २५ ॥ एतेपरिघसंकाशाःपुण्यगंधानुलेपनाः ॥ उ
द्यतारणशूराणांपात्यंतेसायुधाभुजाः ॥ २६ ॥ निरस्तजिह्वानेत्रांतावाजिनःसहसादिभिः ॥ पतिताःपात्यमानाश्चक्षितौक्षीणाविशेरते ॥ २७ ॥ एतेपर्वतशृंगा
णांतुल्याहैमवतागजाः ॥ संछिन्नकुंभाःपार्थेनप्रपतंत्यद्रयोयथा ॥ २८ ॥ गंधर्वनगराकारायथावातेनरेश्वराः ॥ विमानादिवपुण्यांतेस्वर्गिणोनिपतंत्यमी
॥ २९ ॥ व्याकुलीकृतमत्यर्थंपरसैन्यंकिरीटिना ॥ नानामृगसहस्राणांयूथंकेसरिणायथा ॥ ३० ॥ त्वामभिप्रेप्सुरायातिकर्णनिघ्नन्वरान्रथान् ॥ असह्यमानो
राधेयतंयाहिप्रतिभारत ॥ ३१ ॥ एषाविदीर्यतेसेनाधार्तराष्ट्रीसमंततः ॥ अर्जुनस्यभयात्तूर्णंनिघ्नतःशात्रवान्बहून् ॥ ३२ ॥ वर्जयन्सर्वसैन्यानित्वरतेहिधनंज
यः ॥ त्वदर्थमितिमन्येहंयथास्योदीर्यतेवपुः ॥ ३३ ॥ नत्ववस्थास्यतेपार्थोयुयुत्सुःकेनचित्सह ॥ त्वामृतेक्रोधदीप्तोहिपीड्यमानेवृकोदरे ॥ ३४ ॥ विरथंधर्मरा
जंतुदृष्ट्वासुदृढविक्षतं ॥ शिखंडिनंसात्यकिंचधृष्टद्युम्नंचपार्षतं ॥ ३५ ॥ द्रौपदेयान्युधामन्युमुत्तमौजसमेवच ॥ नकुलंसहदेवंचभ्रातरौद्वौसमीक्ष्यच ॥ ३६ ॥
सहसैकरथःपार्थस्त्वामभ्येतिपरंतपः ॥ क्रोधरक्तेक्षणःक्रुद्धोजिघांसुःसर्वपार्थिवान् ॥ ३७ ॥ त्वरितोभिपतत्यस्मांस्त्यक्त्वासैन्यान्यसंशयं ॥ त्वंकर्णप्रतियाह्ये
नंनास्त्यन्योहिधनुर्धरः ॥ ३८ ॥ नतंपश्यामिलोकेस्मिंस्त्वत्तोह्यन्यंधनुर्धरं ॥ अर्जुनंसमरेक्रुद्धंयोवेलामिवधारयेत् ॥ ३९ ॥ नचास्यरक्षांपश्यामिपार्श्वतोनचपृ
ष्ठतः ॥ एकएवाभियातित्वांपश्यसाफल्यमात्मनः ॥ ४० ॥ त्वंहिकृष्णौरणेशक्तःसंसाधयितुमाहवे ॥ तवैवभारोराधेयप्रत्युद्याहिधनंजयं ॥ ४१ ॥

समानोप्यसिभीष्मेणद्रोणद्रौणिकृपेणच ॥ सव्यसाचिनमायांतंनिवारयमहारणे ॥ ४२ ॥ लेलिहानंयथासर्पंगर्जंतमृषभंयथा ॥ वनास्थितंयथाव्याघ्रंजहिकर्णधनंजयं ॥ ४३ ॥ एतेद्रवंतिसमरेधार्तराष्ट्रामहारथाः ॥ अर्जुनस्यभयात्तूर्णंनिरपेक्षाजनाधिपाः ॥ ४४ ॥ द्रवतामथतेषांतुनान्योस्तियुधिमानवः ॥ भयहायोभवेद्वीरस्त्वामृतेसूतनंदन ॥ एतेत्वांकुरवःसर्वेंद्वीपमासाद्यसंयुगे ॥ ४५ ॥ धिष्ठिताःपुरुषव्याघ्रत्वत्तःशरणकांक्षिणः ॥ वैदेहांबष्ठकांबोजास्तथानग्नजितस्त्वया ॥ ४६ ॥ गांधाराश्चययाधृत्याजिताःसंख्येसुदुर्जयाः ॥ तांधृतिंकुरुराधेयततःप्रत्येहिपांडवं ॥ ४७ ॥ वासुदेवंचवार्ष्णेयंप्रीयमाणंकिरीटिना ॥ प्रत्युद्याहिमहाबाहोपौरुषेमहतिस्थितः ॥ ४८ ॥ ॥ कर्णउवाच ॥ ॥ प्रकृतिस्थोसिमेशल्यइदानींसंमतस्तथा ॥ प्रतिभासिमहाबाहोमाभैषीस्त्वंधनंजयात् ॥ ४९ ॥ पश्यबाह्वोर्बलंमेद्यशिक्षितस्यचपश्यमे ॥ एकोद्यनिहनिष्यामिपांडवानांमहाचमूं ॥ ५० ॥ कृष्णौचपुरुषव्याघ्रततःसत्यंब्रवीमिते ॥ नाहत्वायुधितौवीरौव्यपयास्येकथंचन ॥ ५१ ॥ शिष्येवानिहतस्ताभ्यामनित्योहिरणेजयः ॥ कृतार्थोद्यभविष्यामिहत्वावाप्यथवाहतः ॥ ५२ ॥ ॥ शल्यउवाच ॥ ॥ अजय्यमेनंप्रवदंतियुद्धेमहारथाःकर्णरथप्रवीरं ॥ एकाकिनंकिमुकृष्णाभिगुप्तंविजेतुमेनंकइहोत्सहेत ॥ ५३ ॥ ॥ कर्णउवाच ॥ ॥ नैतादृशोजातुबभूवलोकेरथोत्तमोयावदुपश्रुतंनः ॥ तमीदृशंप्रतियोत्स्यामिपार्थंमहाहावेपश्यचपौरुषंमे ॥ ५४ ॥ रणेचरत्येषरथप्रवीरःसितैर्हयैःकौरवराजपुत्रः ॥ सवाद्यमांनेष्यतिकृच्छ्रमेतत्कर्णस्यांतादेतदंतास्तुसर्वे ॥ ५५ ॥ अस्वेदिनौराजपुत्रस्यहस्ताववेपमानौजातकिणौबृहंतौ ॥ दृढायुधःकृतिमान्क्षिप्रहस्तोनपांडवेयेनसमोस्तियोधः ॥ ५६ ॥ गृह्णात्यनेकानपिकंकपत्रानेकंयथातान्प्रतियोज्यचाशु ॥ तेक्रोशमात्रेनिपतंत्यमोघाःकस्तेनयोधोस्तिसमःपृथिव्यां ॥ ५७ ॥ अतोषयत्खांडवेयोहुताशंकृष्णद्वितीयोतिरथस्तरस्वी ॥ लेभेचक्रंयत्रकृष्णोमहात्माधनुर्गांडीवंपांडवःसव्यसाची ॥ ५८ ॥ श्वेताश्वयुक्तंचसुघोषमुग्रंरथंमहाबाहुरदीनसत्वः ॥ महेषुधीचाक्षयेदिव्यरूपेशस्त्राणिदिव्यानिचहव्यवाहात् ॥ ५९ ॥ तथेंद्रलोकेनिजघानदैत्यानसंख्येयान्कालकेयांश्चसर्वान् ॥ लेभेशंखंदेवदत्तंस्मतत्रकोनामतेनाभ्यधिकःपृथिव्यां ॥ ६० ॥ महादेवंतोषयामासयोस्त्रैःसाक्षात्सुयुद्धेनमहानुभावः ॥ लेभेततःपाशुपतंसुघोरंत्रैलोक्यसंहारकरंमहास्त्रं ॥ ६१ ॥ पृथक्पृथग्लोकपालाःसमेतादद्दुर्महास्त्राण्यप्रमेयाणिसंख्ये ॥ यैस्तान्जघानाशुरणेनृसिंहःसकालकेयानसुरान्समेतान् ॥ ६२ ॥

॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ शुचिशुक्रयोःआषाढज्येष्ठयोर्मध्येगतः ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥

तथाविराटस्यपुरेसमेतान्सर्वानस्मानेकरथेनजित्वा ॥ जहारतद्गोधनमाजिमध्येवस्त्राणिचादत्तमहारथेभ्यः ॥ ६३ ॥ तमीदृशंवीर्यगुणोपपन्नंकृष्णद्वितीयंपर
मंतपाणां ॥ तमाह्वयन्साहसमुत्तमंवैजानेस्वयंसर्वलोकस्यशल्य ॥ ६४ ॥ अनंतवीर्येणचकेशवेननारायणेनाप्रतिमेनगुप्तः ॥ वर्षायुतैर्यस्यगुणानशक्याव
कुंसमेतैरपिसर्वलोकैः ॥ ६५ ॥ महात्मनःशंखचक्रासिपाणेर्विष्णोर्जिष्णोर्वसुदेवात्मजस्य ॥ भयंचमेजायतेसाध्वसंचदृष्ट्वाकृष्णावेकरथेसमेतौ ॥ ६६ ॥ अ
तीवपार्थोयुधिकार्मुकिभ्योनारायणश्चाप्रतिचक्रयुद्धे ॥ एवंविधौपांडववासुदेवौचलेत्स्वदेशाद्धिमवान्नकृष्णौ ॥ ६७ ॥ उभौहिशूरौबलिनौदृढायुधौमहारथौ
संहननोपपन्नौ ॥ एतादृशौफाल्गुनवासुदेवौकोन्यःप्रतीयान्मदृतेतौतुशल्य ॥ ६८ ॥ मनोरथोयस्तुममाद्यतस्यमद्रेशयुद्धंप्रतिपांडवस्य ॥ नैतच्चिरादाशुभवि
ष्यतीदमत्यद्भुतंचित्रमतुल्यरूपं ॥ ६९ ॥ एतौचहत्वायुधिपातयिष्येमांवापिकृष्णौनिहनिष्यतोद्य ॥ इतिब्रुवन्शल्यममित्रहंताकर्णोरणेमेघइवोन्ननाद ॥ ७० ॥
अभ्येत्यपुत्रेणतवाभिनंदितःसमेत्यचोवाचकुरुप्रवीरं ॥ कृपंचभोजंचमहाभुजावुभौतथैवगांधारपतिंसहानुजं ॥ ७१ ॥ गुरोःसुतंचावरजंतथात्मनःपदाति
नोथद्विपसादिनश्चतान् ॥ निरुध्यताभिद्रवताच्युतार्जुनौश्रमेणसंयोजयताशुसर्वशः ॥ ७२ ॥ यथाभवद्भिर्भृशविक्षतावुभौसुखेनहन्यामहमद्यभूमिपाः ॥ त
थेतिचोक्त्वात्वरिताःस्मतेर्जुनंजिघांसवोवीरतराःसमाययुः ॥ ७३ ॥ शरैश्चजघ्नुर्युधितंमहारथाधनंजयंकर्णनिदेशकारिणः ॥ नदीनदंभूरिजलोमहार्णवोयथा
तथातान्समरेर्जुनोग्रसत् ॥ ७४ ॥ नसंदधानोनतथाशरोत्तमान्प्रमुंचमानोरिपुभिःप्रदृश्यते ॥ धनंजयास्त्रैस्तुशरैर्विदारिताहतानिपेतुर्नरवाजिकुंजराः ॥ ७५ ॥
शरार्चिषंगांडिवचारुमंडलंयुगांतसूर्यप्रतिमानतेजसं ॥ नकौरवाःशेकुरुदीक्षितुंजयंयथारविंव्याधितचक्षुषोजनाः ॥ ७६ ॥ शरोतमान्संप्रहितान्महारथैश्चि
च्छेदपार्थःप्रहसञ्छरौघैः ॥ भूयश्चतानहनद्बाणसंघान्गांडीवधन्वायतपूर्णमंडलं ॥ ७७ ॥ यथोग्ररश्मिःशुचिशुक्रमध्यगःसुखंविवस्वान्हरतेजलौघान् ॥ त
थार्जुनोबाणगणान्निरस्यददाहसेनांतवपार्थिवेंद्र ॥ ७८ ॥ तमभ्यधावद्विसृजन्कृपःशरांस्तथैवभोजस्तवचात्मजःस्वयं ॥ महारथोद्रोणसुतश्चसायकैरवाकि
रंस्तोयधरायथाचलं ॥ ७९ ॥ जिघांसुभिस्तान्कुशलःशरोत्तमान्महाहवेसंप्रहितान्प्रयत्नतः ॥ शरैःप्रचिच्छेदसपांडवस्त्वरन्पराभिनद्वक्षसिचेषुभिस्त्रिभिः ॥
॥ ८० ॥ सगांडिवव्यायतपूर्णमंडलस्तपन्रिपूनर्जुनभास्करोबभौ ॥ शरोग्ररश्मिःशुचिशुक्रमध्यगोयथैवसूर्यःपरिवेषवांस्तथा ॥ ८१ ॥

॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ आयुधंआयुधजातं उपनिकीर्यनिषंगकोशादिभ्योनिष्कास्यभूतलेभूतलतुल्येहताश्वसारथिध्वजस्यरथस्योपस्थे ॥८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥९१॥ ९२ ॥ ९३॥

अथाग्र्यबाणैर्दशभिर्धनंजयंपराभिनद्द्रोणसुतोच्युतंत्रिभिः॥ चतुर्भिरश्वांश्चतुरःकपिंततःशरैश्चनाराचवरैरवाकिरत्॥ ८२ ॥ तथापितंप्रस्फुरदात्तकार्मुकंत्रिभिःशरैर्यंतृशिरःक्षुरेण ॥ हयांश्चतुर्भिश्चपुनस्त्रिभिर्ध्वजंधनंजयोद्रौणिरथादपातयत् ॥ ८३ ॥ सरोषपूर्णोमणिवज्रहाटकैरलंकृतंतक्षकभोगवर्चसं॥ महाधनंकार्मुकमन्यदाददेयथामहाहिप्रवरंगिरेस्तटात् ॥ ८४ ॥ स्वमायुधंचोपनिकीर्यभूतलेधनुश्चकृत्वासगुणंगुणाधिकः॥ समार्दयत्तावजितौनरोत्तमौशरोत्तमैर्द्रौणिरविध्यदंतिकात्॥ ८५॥ कृपश्चभोजश्चतवात्मजश्चतेशरैरनेकैर्युधिपांडवर्षभं॥ महारथाःसंयुगमूर्धनिस्थितास्तमोनुदंवारिधराइवापतन्॥ ८६ ॥ कृपस्यपार्थःसशरंशरासनंहयान्ध्वजान्सारथिमेवपत्रिभिः॥ समार्पयद्बाहुसहस्रविक्रमस्तथायथावज्रधरःपुराबलेः॥ ८७॥ सपार्थबाणैर्विनिपातितायुधोध्वजावमर्देचकृतेमहाहवे॥ कृतःकृपोबाणसहस्रयंत्रितोयथापगेयःप्रथमंकिरीटिना॥ ८८॥ शरैःप्रचिच्छेदतवात्मजस्यध्वजंधनुश्चप्रचकर्तनर्दतः॥ जघानचाश्वान्कृतवर्मणःशुभान्ध्वजंचचिच्छेदततःप्रतापवान्॥ ८९॥ सवाजिसूतेष्वसनान्सकेतनान्जघाननागाश्वरथांस्त्वरंश्चसः॥ ततःप्रकीर्णंसुमहद्बलंतवप्रदारितंसेतुरिवांभसायथा॥ ९०॥ ततोर्जुनस्याशुरथेनकेशवश्चकारशत्रूनपसव्यमातुरान्॥ ततःप्रयातंत्वरितंधनंजयंशतक्रतुंवृत्रनिजघ्नुषंयथा ॥ ९१ ॥ समन्वधावन्पुनरुत्थितैर्ध्वजैरथैःसुयुक्तैरपरेयुयुत्सवः॥ अथाभिसृत्यप्रतिवार्यतानरीन्धनंजयस्याभिमुखंमहारथाः॥९२॥ शिखंडिशैनेययमाःशितैःशरैर्विदारयंतोव्यनदन्सुभैरवं ॥ ततोभिजघ्नुःकुपिताःपरस्परंशरैस्तदांजोगतिभिःसुतेजनैः॥ ९३॥ कुरुप्रवीराःसहसृंजयैर्यथाऽसुराःपुरादेवगणैस्तथाहवे॥ जयेप्सवःस्वर्गमनायचोत्सुकाःपतंतिनागाश्वरथाःपरंतप ॥ ९४॥ जगर्जुरुच्चैर्बलवच्चविव्यधुःशरैःसुमुक्तैरितरेतरंपृथक् ॥ शरांधकारेतुमहात्मभिःकृतेमहामृधेयोधवरैःपरस्परं॥ चतुर्दिशोवैविदिशश्चपार्थिवप्रभाचसूर्यस्यतमोवृताभवत्॥ ९५॥ ॥इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिसंकुलयुद्धेऊनाशीतितमोऽध्यायः॥ ७९॥

संजयउवाच॥ ॥राजन्कुरूणांप्रवरैर्बलैर्भीमिमभिद्रुतं॥ मज्जंतमिवकौंतेयमुज्जिहीर्षुर्धनंजयः॥१॥ विमृद्यसूतपुत्रस्यसेनांभारतसायकैः॥ प्राहिणोन्मृत्युलोकायपरवीरान्धनंजयः॥ २ ॥ ततोस्यांबरमाश्रित्यशरजालानिभागशः॥ अदृश्यंततथान्येचनिजघ्नुस्तववाहिनीं ॥ ३॥

॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेऊनाशीतितमोऽध्यायः ॥ ७९ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ राजन्निति ॥ १ ॥ २ ॥ ३॥

॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ विनिर्दहन्नित्यत्राडभावआर्षः ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥

सपक्षिसंघाचरितमाकाशंपूरयन्शरैः ॥ धनंजयोमहाबाहुःकुरूणामंतकोभवत् ॥ ४ ॥ ततोभल्लैःक्षुरप्रैश्चनाराचैर्विमलैरपि ॥ गात्राणिप्राच्छिनत्पार्थःशिरांसिचचकर्तह ॥ ५ ॥ छिन्नगात्रैर्विकवचैर्विशिरस्कैःसमंततः ॥ पातितैश्चपतद्भिश्चयोधैरासीत्समावृता ॥ ६ ॥ धनंजयशराभ्यस्तैःस्यंदनाश्वरथद्विपैः ॥ संछिन्नभिन्नविध्वस्तैर्व्यंगांगावयवैःस्तृता ॥ ७ ॥ सुदुर्गमासुविषमाघोरात्यर्थंसुदुर्दृशा ॥ रणभूमिरभूद्राजन्महावैतरणीयथा ॥ ८ ॥ ईषाचक्राक्षभल्लैश्चव्यश्वैःसाश्वैश्चयुध्यतां ॥ ससूतैर्हतसूतैश्चरथैःस्तीर्णाभवन्मही ॥ ९ ॥ सुवर्णवर्णसन्नाहैर्योधैःकनकभूषणैः ॥ आस्थिताःकृप्तवर्माणोभद्रानित्यमदाद्विपाः ॥ १० ॥ क्रुद्धाःक्रूरैर्महामात्रैःपार्ष्ण्यंगुष्ठप्रचोदिताः ॥ चतुःशताःशरवरैर्हताःपेतुःकिरीटिना ॥ ११ ॥ पर्यस्तानीवशृंगाणिसमृद्धानिमहागिरेः ॥ धनंजयशराभ्यस्तैःस्तीर्णाभूर्वरवारणैः ॥ १२ ॥ समंताज्जलदप्रख्यान्वारणान्मदवर्षिणः ॥ अभिपेदेर्जुनरथोघनान्भिंदन्निवांशुमान् ॥ १३ ॥ हतैर्गजमनुष्याश्वैर्भिन्नैश्चबहुधारथैः ॥ विशस्त्रयंत्रकवचैर्युद्धशौंडैर्गतासुभिः ॥ १४ ॥ अपविद्धायुधैर्मार्गःस्तीर्णोभूत्फाल्गुनेनवै ॥ व्यस्फारयद्वैगांडीवंसुमहद्भैरवारवं ॥ १५ ॥ घोरवज्रविनिष्पेषंस्तनयित्नुरिवांबरे ॥ ततःप्रादीर्यतचमूर्धनंजयशराहता ॥ १६ ॥ महावातसमाविद्धामहानौरिवसागरे ॥ नानारूपाःप्राणहराःशरागांडीवचोदिताः ॥ १७ ॥ अलातोल्काशनिप्रख्यास्तवसैन्यंविनिर्दहन् ॥ महागिरौवेणुवनंनिशिप्रज्वलितंयथा ॥ १८ ॥ तथातवमहासैन्यंप्रास्फुरच्छरपीडितं ॥ संपिष्टदग्धविध्वस्तंतवसैन्यंकिरीटिना ॥ १९ ॥ कृतंप्रविहतंबाणैःसर्वतःप्रद्रुतंदिशः ॥ महावनेमृगगणादावाग्नित्रासितायथा ॥ २० ॥ कुरवःपर्यवर्तंतनिर्दग्धाःसव्यसाचिना ॥ उत्सृज्यचमहाबाहुंभीमसेनंतथारणे ॥ २१ ॥ बलंकुरूणामुद्विग्नंसर्वमासीत्पराङ्मुखं ॥ ततःकुरुषुभग्नेषुबीभत्सुरपराजितः ॥ २२ ॥ भीमसेनंसमासाद्यमुहूर्तंसोभ्यवर्तत ॥ समागम्यचभीमेनमंत्रयित्वाचफाल्गुनः ॥ २३ ॥ विशल्यमरुजंचास्मैकथयित्वायुधिष्ठिरं ॥ भीमसेनाभ्यनुज्ञातस्ततःप्रायाद्धनंजयः ॥ २४ ॥ नादयन्रथघोषेणपृथिवींद्यांचभारत ॥ ततःपरिवृतोवीरैर्दशभिर्योधपुंगवैः ॥ २५ ॥ दुःशासनादवरजैस्तवपुत्रैर्धनंजयः ॥ तेतमभ्यर्दयन्बाणैरुल्काभिरिवकुंजरं ॥ २६ ॥ आततेष्वसनाःशूरान्नृत्यंतइवभारत ॥ अपसव्यांस्तुतांश्चक्रेरथेनमधुसूदनः ॥ २७ ॥ नियुक्तान्हिसतान्मेनेयमायाशुकिरीटिना ॥ ततस्तेप्राद्रवन्शूराःपराङ्मुखरथेर्जुने ॥ २८ ॥ तेषामापततांकेतूनश्वांश्चापानिसायकान् ॥ नाराचैरर्धचंद्रैश्चक्षिप्रंपार्थोन्यपातयत् ॥ २९ ॥

१ अत्रार्जुनकृतंदशधृतराष्ट्रपुत्रहननंविचारणीयं

॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेअशीतितमोऽध्यायः ॥ ८० ॥ ॥ ७ ॥ ॥ तमिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥

अथान्यैर्दशभिर्भल्लैःशिरांस्येषामपातयत् ॥ रोषसंरक्तनेत्राणिसंदष्टौष्ठानिभूतले ॥ ३० ॥ तानिवक्त्राणिविबभुःकमलानीवभूरिशः ॥ तांस्तुभल्लैर्महावेगैर्दशभिर्दशकौरवान् ॥ ३१ ॥ रुक्मांगदान्रुक्मपुंखैर्हत्वाप्रायादमित्रहा ॥ ३२ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिसंकुलयुद्धेअशीतितमोऽध्यायः ॥ ८० ॥ ॥ ७ ॥

॥ संजयउवाच ॥ ॥ तंप्रयांतंमहावेगैरश्वैःकपिवरध्वजं ॥ युद्धायाभ्यद्रवन्वीराःकुरूणांनवतीरथाः ॥ १ ॥ कृत्वासंशप्तकाघोरंशपथंपारलौकिकं ॥ परिवव्रुर्नरव्याघ्रानरव्याघ्रंरणेर्जुनं ॥ २ ॥ कृष्णःश्वेतान्महावेगानश्वान्कांचनभूषणान् ॥ मुक्ताजालप्रतिच्छन्नान्प्रैषीत्कर्णरथंप्रति ॥ ३ ॥ ततःकर्णरथंयांतमरिघ्नंतंधनंजयं ॥ बाणवर्षैरभिघ्नंतःसंशप्तकरथाययुः ॥ ४ ॥ त्वरमाणांस्तुतान्सर्वान्ससूतेष्वसनध्वजान् ॥ जघाननवतिंवीरानर्जुनोनिशितैःशरैः ॥ ५ ॥ तेपतंतहताबाणैर्नानारूपैःकिरीटिना ॥ सविमानायथासिद्धाःस्वर्गात्पुण्यक्षयेतथा ॥ ६ ॥ ततःसरथनागाश्वाःकुरवःकुरुसत्तमं ॥ निर्भयाभरतश्रेष्ठमभ्यवर्तंतफाल्गुनं ॥ ७ ॥ तदायस्तमनुष्याश्वमुदीर्णवरवारणं ॥ पुत्राणांतेमहासैन्यंसमरौत्सीद्धनंजयं ॥ ८ ॥ शक्त्यृष्टितोमरप्रासैर्गदानिस्त्रिंशसायकैः ॥ प्राच्छादयन्महेष्वासाःकुरवःकुरुनंदनं ॥ ९ ॥ तामंतरिक्षेविततांशस्त्रवृष्टिंसमंततः ॥ व्यधमत्पांडवोबाणैस्तमःसूर्यइवांशुभिः ॥ १० ॥ ततोम्लेच्छाःस्थितामत्तैस्त्रयोदशशतैर्गजैः ॥ पार्श्वतोव्यहनन्पार्थंतवपुत्रस्यशासनात् ॥ ११ ॥ कर्णिनालीकनाराचैस्तोमरप्रासशक्तिभिः ॥ मुसलैर्भिंदिपालैश्चरथस्थंपार्थमार्दयन् ॥ १२ ॥ तांशस्त्रवृष्टिमतुलांद्विपहस्तैःप्रवेरितां ॥ चिच्छेदनिशितैर्भल्लैरर्धचंद्रैश्चफाल्गुनः ॥ १३ ॥ अथतान्द्विरदान्सर्वान्नानालिंगैःशरोत्तमैः ॥ सपताकध्वजारोहान्गिरीन्वज्रैरिवाहनत् ॥ १४ ॥ तेहेमपुंखैरिषुभिरर्दिताहेममालिनः ॥ हताःपेतुर्महानागाःसाग्निज्वालाइवाद्रयः ॥ १५ ॥ ततोगांडीवनिर्घोषोमहानासीद्विशांपते ॥ स्तनतांकूजतांचैवमनुष्यगजवाजिनां ॥ १६ ॥ कुंजराश्चहताराजन्दुद्रुवुस्तेसमंततः ॥ अश्वाश्चपर्यधावंतहतारोहादिशोदश ॥ १७ ॥ रथाहीनामहाराजरथिभिर्वाजिभिस्तथा ॥ गंधर्वनगराकाराददृश्यंतेस्मसहस्रशः ॥ १८ ॥ अश्वारोहामहाराजधावमानाइतस्ततः ॥ तत्रतत्रैवदृश्यंतेनिहताःपार्थसायकैः ॥ १९ ॥ तस्मिन्क्षणेपांडवस्यबाह्वोर्बलमदृश्यत ॥ यत्सादिनोवारणांश्चरथांश्चैकोजयद्युधि ॥ २० ॥ ततस्त्र्यंगेणमहताबलेनभरतर्षभ ॥ दृष्ट्वापरिवृतंराजन्भीमसेनःकिरीटिनं ॥ २१ ॥ हतावशेषानुत्सृज्यत्वदीयान्कतिचिद्रथान् ॥ जवेनाभ्यद्रवद्राजन्धनंजयरथंप्रति ॥ २२ ॥

॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥

॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥

ततस्तत्प्राद्रवत्सैन्यंहतभूयिष्ठमातुरं ॥ दृष्ट्वार्जुनंतदाभीमोजगामभ्रातरंप्रति ॥ २३ ॥ हतावशिष्टांस्तुरगानर्जुनेनमहाबलान् ॥ भीमोव्यधमदश्रांतोगदापाणि
र्महाहवे ॥ २४ ॥ कालरात्रिमिवात्युग्रांनरनागाश्वभोजनां ॥ प्राकाराट्टपुरद्वारदारणीमतिदारुणां ॥ २५ ॥ ततोगदांनृनागाश्वेष्वाशुभीमोव्यवासृजत् ॥ सा
जघानबहूनश्वानश्वारोहांश्चमारिष ॥ २६ ॥ कार्ष्णायसतनुत्राणान्नरानश्वांश्चपांडवः ॥ पोथयामासगदयासशब्दंतेऽपतन्हताः ॥ २७ ॥ दंतैर्दशंतोवसुधांशेर
तेक्षतजोक्षिताः ॥ भग्नमूर्धास्थिचरणाःक्रव्यादगणभोजनाः ॥ २८ ॥ असृङ्मांसवसाभिश्चतृप्तिमभ्यागतागदा ॥ अस्थीन्यप्यश्नतीतस्थौकालरात्रीवदुर्दृशा
॥ २९ ॥ सहस्राणिदशाश्वानांहत्वापत्तींश्चभूयसः ॥ भीमोभ्यधावत्संक्रुद्धोगदापाणिरितस्ततः ॥ ३० ॥ गदापाणिंततोभीमंदृष्ट्वाभारततावकाः ॥ मेनिरेसमनुप्रा
प्तंकालदंडोद्यतंयमं ॥ ३१ ॥ समत्तइवमातंगःसंक्रुद्धःपांडुनंदनः ॥ प्रविवेशगजानीकंमकरःसागरंयथा ॥ ३२ ॥ विगाह्यचगजानीकंप्रगृह्यमहतींगदां ॥ क्ष
णेनभीमःसंक्रुद्धस्तन्निन्येयमसादनं ॥ ३३ ॥ गजान्सकंकटान्मत्तान्सारोहान्सपताकिनः ॥ पततःसमपश्यामसपक्षान्पर्वतानिव ॥ ३४ ॥ हत्वातुतद्गजानीकं
भीमसेनोमहाबलः ॥ पुनःस्वरथमास्थायपृष्ठतोर्जुनमभ्ययात् ॥ ३५ ॥ हतंपराङ्मुखप्रायंनिरुत्साहंपरंबलं ॥ व्यालंबतमहाराजप्रायशःशस्त्रवेष्टितं ॥ ३६ ॥ वि
लंबमानंतत्सैन्यमप्रगल्भमवस्थितं ॥ दृष्ट्वाप्राच्छादयद्बाणैरर्जुनःप्राणतापनैः ॥ ३७ ॥ नराश्वरथमातंगायुधिगांडीवधन्वना ॥ शरव्रातैश्चितारेजुःकदंबाइवके
सरैः ॥ ३८ ॥ ततःकुरूणामभवदार्तनादोमहान्नृप ॥ नराश्वनागासुहरैर्वध्यतामर्जुनेषुभिः ॥ ३९ ॥ हाहाकृतंभृशंत्रस्तंलीयमानंपरस्परं ॥ अलातचक्रवत्सैन्यंत
दाभ्रमततावकं ॥ ४० ॥ ततस्तद्युद्धमभवत्कुरूणांसुमहद्बलैः ॥ नह्यत्रासीदनिर्भिन्नोरथःसादीहयोगजः ॥ ४१ ॥ आदीप्तमिवतत्सैन्यंशरैश्छिन्नतनुच्छदं ॥ आ
सीत्सुशोणितक्लिन्नंफुल्लाशोकवनंयथा ॥ ४२ ॥ तंदृष्ट्वाकुरवस्तत्रविक्रांतंसव्यसाचिनं ॥ निराशाःसमपद्यंतसर्वेकर्णस्यजीविते ॥ ४३ ॥ अविषह्यंतुपार्थस्यश
रसंपातमाहवे ॥ मत्वान्यवर्तन्कुरवोजितागांडीवधन्वना ॥ ४४ ॥ तेहित्वासमरेकर्णंवध्यमानाश्चसायकैः ॥ प्रदुद्रुवुर्दिशोभीताच्चुक्रुशुश्चापिसूतजं ॥ ४५ ॥ अ
भ्यद्रवततान्पार्थःकिरन्शरशतान्बहून् ॥ हर्षयन्पांडवान्योधान्भीमसेनपुरोगमान् ॥ ४६ ॥ पुत्रास्तुतेमहाराजजग्मुःकर्णरथंप्रति ॥ अगाधेमज्जतांतेषांद्वीपः
कर्णोभवत्तदा ॥ ४७ ॥ कुरवोहिमहाराजनिर्विषाःपन्नगाइव ॥ कर्णमेवोपलीयंतभयाद्गांडीवधन्वनः ॥ ४८ ॥

॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेएकाशीतितमोऽध्यायः ॥ ८१ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

यथासर्वाणिभूतानिमृत्योर्भीतानिमारिष ॥ धर्ममेवोपलीयंतेकर्मवंतिह्रियानिच ॥ ४९ ॥ तथाकर्णंमहेष्वासंपुत्रास्तवनराधिप ॥ उपालीयंतसंत्रासात्पांडवस्यमहात्मनः ॥ ५० ॥ तान्शोणितपरिक्लिन्नान्विषमस्थान्शरातुरान् ॥ माभैष्टेत्यब्रवीत्कर्णोह्यभीतोमामितेतिच ॥ ५१ ॥ संभग्नंहिबलंदृष्ट्वाबलात्पार्थेनतावकं ॥ धनुर्विस्फारयन्कर्णस्तस्थौशत्रुजिघांसया ॥ ५२ ॥ तान्प्रद्रुतान्कुरून्दृष्ट्वाकर्णःशस्त्रभृतांवरः ॥ संचिंतयित्वापार्थस्यवधेदध्रेमनःश्वसन् ॥ ५३ ॥ विस्फार्यसुमहच्चापंततश्चाधिरथिर्वृषः ॥ पंचालान्पुनराधावत्पश्यतःसव्यसाचिनः ॥ ५४ ॥ ततःक्षणेनक्षितिपाःक्षतजप्रतिमेक्षणाः ॥ कर्णंववर्षुर्बाणौघैर्यथामेघामहीधरं ॥ ५५ ॥ ततःशरसहस्राणिकर्णमुक्तानिमारिष ॥ व्ययोजयंतपंचालान्प्राणैःप्राणभृतांवर ॥ ५६ ॥ तत्रशब्दोमहानासीत्पंचालानांमहामते ॥ वध्यतांसूतपुत्रेणमित्रार्थेमित्रगृद्धिना ॥ ५७ ॥ ॥ इतिश्रीम० कर्णपर्वणिसंकुलयुद्धेएकाशीतितमोऽध्यायः ॥ ८१ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ ततःकर्णःकुरुषुप्रद्रुतेषुवरूथिनाश्वेतहयेनराजन् ॥ पांचालपुत्रान्व्यधमत्सूतपुत्रोमहेषुभिर्वातइवाभ्रसंघान् ॥ १ ॥ सूतंरथादंजलिकैर्निपात्यजघानचाश्वान्जनमेजयास्य ॥ शतानीकंसुतसोमंचभल्लैरवाकिरद्धनुषीचाप्यकृंतत् ॥ २ ॥ धृष्टद्युम्नंनिर्बिभेदाथषड्भिर्जघानाश्वांस्तरसातस्यसंख्ये ॥ हत्वाचाश्वान्सात्यकेःसूतपुत्रःकैकेयपुत्रंन्यवधीद्विशोकं ॥ ३ ॥ तमभ्यधावन्निहतेकुमारेकैकेयसेनापतिरुग्रकर्मा ॥ शरैर्विधुन्वन्भृशमुग्रवेगैःकर्णात्मजंचाप्यहनत्प्रसेनं ॥ ४ ॥ तस्यार्धचंद्रैस्त्रिभिरुच्चकर्तप्रहस्यबाहूचशिरश्चकर्णः ॥ सस्यंदनाद्गामगमद्गतासुःपरश्वधैःशालइवावरुग्णः ॥ ५ ॥ हताश्वमंजोगतिभिःप्रसेनःशिनिप्रवीरंनिशितैःपृषत्कैः ॥ प्रच्छाद्यनृत्यन्निवकर्णपुत्रःशैनेयबाणाभिहतःपपात ॥ ६ ॥ पुत्रेहतेक्रोधपरीतचेताःकर्णःशिनीनामृषभंजिघांसुः ॥ हतोसिशैनेयइतिब्रुवन्सव्यवासृजद्बाणममित्रसाहं ॥ ७ ॥ तमस्यचिच्छेदशरंशिखंडीत्रिभिस्त्रिभिश्चप्रतुतोदकर्णं ॥ शिखंडिनःकार्मुकंचध्वजंचच्छित्त्वाक्षुराभ्यांन्यपतत्सुजातः ॥ ८ ॥ शिखंडिनंषड्भिरविध्यदुग्रोधार्ष्टद्युम्नेःसशिरश्चोच्चकर्त ॥ तथाभिनत्सुतसोमंशरेणसुसंशितेनाधिरथिर्महात्मा ॥ ९ ॥ अथाक्रंदेतुमुलेवर्तमानेधार्ष्टद्युम्नेनिहतेतत्रकृष्णः ॥ अपांचाल्यंक्रियतेयाहिपार्थकर्णंजहीत्यब्रवीद्राजसिंह ॥ १० ॥ ततःप्रहस्याशुनरप्रवीरोरथंरथेनाधिरथेर्जगाम ॥ भयेतेषांत्राणमिच्छन्सुबाहुरभ्याहतानांरथयूथपेन ॥ ११ ॥

॥ ततइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ अंजोगतिभिःपूर्णायतोत्सृष्टैः ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥

॥ १२ ॥ प्रतिश्रुतःप्रतिस्वनः ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥

विस्फार्यगांडीवमथोग्रघोषंज्ययासमाहत्यतलेभृशंच ॥ बाणांधकारंसहसैवकृत्वाजघाननागाश्वरथध्वजांश्च ॥ १२ ॥ प्रतिश्रुतःप्राचरदंतरिक्षेगुहागिरीणा
मपतन्वयांसि ॥ यन्मंडलज्येनविजृंभमाणोरौद्रेमुहूर्तेभ्यपतत्किरीटी ॥ १३ ॥ तंभीमसेनोनुययौरथेनपृष्ठेरक्षन्पांडवमेकवीरः ॥ तौराजपुत्रौत्वरितौरथाभ्यां
कर्णाययातावरिभिर्विषक्तौ ॥ १४ ॥ तत्रांतरेसुमहान्सूतपुत्रश्चक्रेयुद्धंसोमकान्संप्रगृह्य ॥ रथाश्वमातंगगणान्जघानप्रच्छादयामासशरैर्दिशश्च ॥ १५ ॥
तमुत्तमौजाजनमेजयश्चक्रुद्धौयुधामन्युशिखंडिनौच ॥ कर्णंबिभेदुःसहिताःपृषत्कैःसन्नर्दमानाःसहपार्षतेन ॥ १६ ॥ तेपंचपंचालरथप्रवीरावैकर्तनंकर्णमभि
द्रवंतः ॥ तस्माद्रथाच्च्यावयितुंनशेकुर्धैर्यात्कृतात्मानमिवेंद्रियार्थाः ॥ १७ ॥ तेषांधनूंषिध्वजवाजिसूतांस्तूर्णंपताकाश्चनिकृत्यबाणैः ॥ तान्पंचभिस्त्वभ्यहनत्पृ
षत्कैःकर्णस्ततःसिंहइवोन्ननाद ॥ १८ ॥ तस्यास्यतस्तानभिनिघ्नतश्चज्याबाणहस्तस्यधनुःस्वनेन ॥ साद्रिद्रुमास्यात्पृथिवीविशीर्णेत्यतीवमत्वाजनताव्यषीदत्
॥ १९ ॥ सशक्रचापप्रतिमेनधन्वनाभृशायतेनाधिरथिःशरान्सृजन् ॥ बभौरणेदीप्तमरीचिमंडलोयथांशुमालीपरिवेषवांस्तथा ॥ २० ॥ शिखंडिनंद्वादशभिः
पराभिनच्छितैःशरैःषड्भिरथोत्तमौजसं ॥ त्रिभिर्युधामन्युमविध्यदाशुगैस्त्रिभिस्त्रिभिःसोमकपार्षतात्मजौ ॥ २१ ॥ पराजिताःपंचमहारथास्तुतेमहाहवेसूतसु
तेनमारिष ॥ निरुद्यमास्तस्थुरमित्रनंदनायथेंद्रियार्थात्मवतापराजिताः ॥ २२ ॥ निमज्जतस्तानथकर्णसागरेविपन्ननावोवणिजोयथार्णवे ॥ उद्दध्रिरेनौभि
रिवार्णवाद्रथैःसुकल्पितैर्द्रौपदिजाःस्वमातुलान् ॥ २३ ॥ ततःशिनीनामृषभःशितैःशरैर्निकृत्यकर्णप्रहितानिषून्बहून् ॥ विदार्यकर्णंनिशितैरयस्मयैस्तवात्म
जंज्येष्ठमविध्यदष्टभिः ॥ २४ ॥ कृपोथभोजश्चतवात्मजस्तथास्वयंचकर्णोनिशितैरताडयत् ॥ सतैश्चतुर्भिर्युयुधेयदूत्तमोदिगीश्वरैर्दैत्यपतिर्यथातथा ॥ २५ ॥
समाततेनेष्वसनेनकूजताभृशायतेनामितबाणवर्षिणा ॥ बभूवदुर्धर्षतरःससात्यकिःशरन्नभोमध्यगतोयथारविः ॥ २६ ॥ पुनःसमास्थायरथान्सुदंशिताः
शिनिप्रवीरंजुगुपुःपरंतपाः ॥ समेत्यपंचालमहारथारणेमरुद्गणाःशक्रमिवारिनिग्रहे ॥ २७ ॥ ततोभवद्युद्धमतीवदारुणंतवाहितानांतवसैनिकैःसह ॥ रथाश्व
मातंगविनाशनंतथायथासुराणामसुरैःपुराभवत् ॥ २८ ॥ रथाद्विपावाजिपदातयस्तथाभवंतिनानाविधशस्त्रवेष्टिताः ॥ परस्परेणाभिहताश्चचस्खलुर्विनेदु
रार्ताव्यसवोपतंस्तथा ॥ २९ ॥ तथागतंभीममभीस्तवात्मजःससारराजावरजःकिरन्शरैः ॥ तमभ्यधावत्त्वरितोवृकोदरोमहारुरुंसिंहइवाभिपेदिवान् ॥ ३० ॥

ततस्तयोर्युद्धमतीवदारुणंप्रदीव्यतोःप्राणदुरोदरंद्वयोः ॥ परस्परेणाभिनिविष्टरोषयोरुदग्रयोःशंबरशक्रयोर्यथा ॥ ३१ ॥ शरैःशरीरार्तिकरैःसुतेजनैर्निजघ्नतुस्तावितरेतरंभृशं ॥ सकृत्प्रभिन्नाविववासितांतरेमहागजौमन्मथसक्तचेतसौ ॥ ३२ ॥ तवात्मजस्याथवृकोदरस्त्वरन्धनुःक्षुराभ्यांध्वजमेवचाच्छिनत् ॥ ललाटमप्यस्यबिभेदपत्रिणाशिरश्चकायात्प्रजहारसारथेः ॥ ३३ ॥ सराजपुत्रोन्यदवाप्यकार्मुकंवृकोदरंद्वादशभिःपराभिनत् ॥ स्वयंनियच्छंस्तुरगानजिह्मगैःशरैश्चभीमंपुनरप्यवीवृषत् ॥ ३४ ॥ ततःशरंसूर्यमरीचिसप्रभंसुवर्णवज्रोत्तमरत्नभूषितं ॥ महेंद्रवज्राशनिपातदुःसहंमुमोचभीमांगविदारणक्षमं ॥ ३५ ॥ सतेननिर्विद्धतनुर्वृकोदरोनिपातितःस्रस्ततनुर्गतासुवत् ॥ प्रसार्यबाहूरथवर्यमाश्रितःपुनःससंज्ञामुपलभ्यचानदत् ॥ ३६ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिदुःशासनभीमसेनयुद्धेद्व्यशीतितमोऽध्यायः ॥ ८२ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ तत्राकरोद्दुष्करंराजपुत्रोदुःशासनस्तुमुलंयुध्यमानः ॥ चिच्छेदभीमस्यधनुःशरेणषड्भ्याशरैःसारथिमप्यविध्यत् ॥ १ ॥ सतत्कृत्वाराजपुत्रस्तरस्वीविव्याधभीमंनवभिःपृषत्कैः ॥ ततोभिनद्बहुभिःक्षिप्रमेववरेषुभिर्भीमसेनंमहात्मा ॥ २ ॥ ततःक्रुद्धोभीमसेनस्तरस्वीशक्तिंचोग्रांप्राहिणोत्तेसुताय ॥ तामापतंतींसहसातिघोरांदृष्ट्वासुतस्तेज्वलितामिवोल्कां ॥ ३ ॥ आकर्णपूर्णैरिषुभिर्महात्माचिच्छेदपुत्रोदशभिःपृषत्कैः ॥ दृष्ट्वातुतत्कर्मकृतंसुदुष्करंप्रापूजयन्सर्वयोधाःप्रहृष्टाः ॥ ४ ॥ अथाशुभीमंचशरेणभूयोगाढंसविव्याधसुतस्त्वदीयः ॥ चुक्रोधभीमःपुनराशुतस्मैभृशंप्रजज्वालरुषाभिवीक्ष्य ॥ ५ ॥ विद्धोस्मिवीराशुभृशंत्वयाद्यसहस्वभूयोपिगदाप्रहारं ॥ उक्त्वैवमुच्चैःकुपितोथभीमोजग्राहतांभीमगदांवधाय ॥ ६ ॥ उवाचचाद्याहमहंदुरात्मन्पास्यामितेशोणितमाजिमध्ये ॥ अथैवमुक्तस्तनयस्तवोग्रांशक्तिंवेगात्प्राहिणोन्मृत्युरूपां ॥ ७ ॥ आविध्यभीमोपिगदांसुघोरांविचिक्षिपेरोषपरीतमूर्तिः ॥ सातस्यशक्तिंसहसाविरुज्यपुत्रंतवाजौताडयामासमूर्ध्नि ॥ ८ ॥ सविक्षरन्नागइवप्रभिन्नोगदामस्मैतुमुलेप्राहिणोद्वै ॥ तयाहरद्दशधन्वंतराणिदुःशासनंभीमसेनःप्रसह्य ॥ ९ ॥ तयाहतःपतितोवेपमानोदुःशासनोगदयावेगवत्या ॥ विध्वस्तवर्माभरणांबरस्रक्विचेष्टमानोभृशवेदनातुरः ॥ १० ॥ हयाःससूतानिहतानरेंद्रचूर्णीकृतश्चास्यरथःपतंत्या ॥ दुःशासनंपांडवाःप्रेक्ष्यसर्वेहृष्टाःपंचालाःसिंहनादानमुंचन् ॥ ११ ॥ तंपातयित्वाथवृकोदरोथजगर्जहर्षेणविनादयन्दिशः ॥ नादेनतेनाखिलपार्श्ववर्तिनोमूर्छाकुलाःपतितास्त्वाजमीढ ॥ १२ ॥ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥

॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥

भीमोपिवेगादवतीर्ययानाद्दुःशासनंवेगवानभ्यधावत्॥ ततःस्मृत्वाभीमसेनस्तरस्वीसापत्नकंयत्प्रयुक्तंसुतैस्ते ॥ १३ ॥ तस्मिन्सुघोरेतुमुलेवर्तमानेप्रधानभू
यिष्ठतरैःसमंतात्॥ दुःशासनंतत्रसमीक्ष्यराजन्भीमोमहाबाहुरचिंत्यकर्मा ॥ १४ ॥ स्मृत्वाथकेशग्रहणंचदेव्यावस्त्रापहारंचरजस्वलायाः॥ अनागसोभर्तृप
राङ्मुखायाद्दुःखानिदत्तान्यपिविप्रचिंत्य ॥ १५ ॥ जज्वालक्रोधादथभीमसेनआज्यप्रसिक्तोहियथाहुताशः॥ तत्राहकर्णंचसुयोधनंचकृपंद्रौणिंकृतवर्माण
मेव ॥ १६ ॥ निहन्मिदुःशासनमद्यपापंसंरक्ष्यतामद्यसमस्तयोधाः॥ इत्येवमुक्त्वासहसाभ्यधावन्निहंतुकामोतिबलस्तरस्वी ॥ १७ ॥ तथातुविक्रम्यरणेवृकोद
रोमहागजंकेसरिकोयथैव ॥ निगृह्यदुःशासनमेकवीरःसुयोधनस्याधिरथेःसमक्षं ॥ १८ ॥ रथादवप्लुत्यगतःसभूमौयत्नेनतस्मिन्प्रणिधायचक्षुः ॥ असिंसमु
द्यम्यसितंसुधारंकंठेपदाक्रम्यचवेपमानं ॥ १९ ॥ उवाचतद्गौरितियद्ब्रुवाणोहृष्टोवदेःकर्णसुयोधनाभ्यां ॥ येराजसूयावभृथेपवित्राजाताःकचायाज्ञसेन्यादु
रात्मन् ॥ २० ॥ तेपाणिनाकतरेणावकृष्टास्तद्ब्रूहित्वांपृच्छतिभीमसेनः ॥ श्रुत्वातुतद्भीमवचःसुघोरंदुःशासनोभीमसेनंनिरीक्ष्य ॥ २१ ॥ जज्वालभीमंसतदा
स्मयेनसंशृण्वतांकौरवसोमकानां ॥ उक्तस्तदाजौसतथासरोषंजगादभीमंपरिवर्तनेत्रः॥ २२ ॥ अयंकरिकराकारःपीनस्तनविमर्दनः॥ गोसहस्रप्रदाताचक्ष
त्रियांतकरःकरः ॥ २३ ॥ अनेनयाज्ञसेन्यामेभीमकेशाविकर्षिताः ॥ पश्यतांकुरुमुख्यानांयुष्माकंचसभासदां ॥ २४ ॥ एवंत्वसौराजसुतंनिशम्यब्रुवंतमा
जौविनिपीड्यवक्षः॥ भीमोबलात्तंप्रतिगृह्यदोर्भ्यामुच्चैर्ननादाथसमस्तयोधान्॥ २५ ॥ उवाचयस्यास्तिबलंसरक्षत्वसौभवेदद्यनिरस्तबाहुः॥ दुःशासनंजी
वितंप्रोत्सृजंतमाक्षिप्ययोधांस्तरसामहाबलः ॥ २६ ॥ एवंक्रुद्धोभीमसेनःकरेणउत्पाटयामासभुजंमहात्मा ॥ दुःशासनंतेनसवीरमध्येजघानवज्राशनिस
न्निभेन ॥ २७ ॥ उत्कृत्यवक्षःपतितस्यभूमावथापिबच्छोणितमस्यकोष्णं॥ ततोनिपात्यास्यशिरोपकृत्यतेनासिनातवपुत्रस्यराजन् ॥ २८ ॥ सत्यांचिकीर्षु
र्मतिमान्प्रतिज्ञांभीमोपिबच्छोणितमस्यकोष्णं॥ आस्वाद्यचास्वाद्यचवीक्षमाणःक्रुद्धोहिचैनंनिजगादवाक्यं ॥ २९ ॥ स्तन्यस्यमातुर्मधुसर्पिषोर्वामाध्वीक
पानस्यचसत्कृतस्य ॥ दिव्यस्यवातोयरसस्यपानात्पयोदधिभ्यांमथिताच्चमुख्यात्॥ ३० ॥ अन्यानिपानानिचयानिलोकेसुधामृतस्वादुरसानितेभ्यः॥ सर्वेभ्य
एवाभ्यधिकोरसोयंममाद्यचास्याहितलोहितस्य ॥ ३१ ॥

॥३२॥३३॥३४॥३५॥३६॥३७॥३८॥३९॥४०॥४१॥४२॥४३॥४४॥४५॥४६॥४७॥४८॥४९॥५०॥५१॥५२॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेत्र्यशीतितमोऽध्यायः ॥ ८३ ॥

अथाहभीमःपुनरुग्रकर्मादुःशासनंक्रोधपरीतचेताः॥ गतासुमालोक्यविहस्यसुस्वरंकिंवाकुर्यांमृत्युनारक्षितोसि॥३२॥ एवंब्रुवाणंपुनराद्रवंतमास्वाद्यमानं तमतिप्रहृष्टं॥ येभीमसेनंददृशुस्तदानींभयेनतेपिव्यथितानिपेतुः॥ ३३ ॥ येचापिनासन्व्यथितामनुष्यास्तेषांकरेभ्यःपतितंहिशस्त्रं ॥ भयाच्चसंचुक्रुशुरस्वरैस्ते निमीलिताक्षाददृशुःसमंततः॥ ३४ ॥ तंतत्रभीमंददृशुःसमंताद्दौःशासनंतद्रुधिरंपिबंतं॥ सर्वेपलायंतभयाभिपन्नानवैमनुष्योयमितिब्रुवाणाः॥ ३५॥ तस्मि न्कृतेभीमसेनेनरूपेदृष्ट्वाजनाःशोणितंपीयमानं॥ संप्राद्रवंश्चित्रसेनेनसार्धंभीमंरक्षोभाषमाणाभयार्ताः॥ ३६ ॥ युधामन्युःप्रद्रुतंचित्रसेनंसहानीकस्त्वभ्य याद्राजपुत्रः॥ विव्याधचैनंनिशितैःपृषत्कैर्व्यपेतभीःसप्तभिराशुमुक्तैः॥३७॥ संक्रांतभोगइवलेलिहानोमहोरगःक्रोधविषंसिसृक्षुः॥ निवृत्त्यपांचालजमभ्य विध्यत्त्रिभिःशरैःसारथिमस्यषड्भिः॥ ३८ ॥ ततःसुपुंखेनसुयंत्रितेनसुसंशिताग्रेणशरेणशूरः ॥ आकर्णमुक्तेनसमाहितेनयुधामन्युस्तस्यशिरोजहार ॥ ३९ ॥ तस्मिन्हतेभ्रातरिचित्रसेनेक्रुद्धःकर्णःपौरुषंदर्शयानः॥ व्यद्रावयत्पांडवानामनीकंप्रत्युद्यातोनकुलेनामितौजाः ॥ ४० ॥ भीमोपिहत्वातत्रैवदुःशासनममर्षणं॥ पूरयित्वांजलिंभूयोरुधिरस्योग्रनिःस्वनः ॥ ४१ ॥ शृण्वतांलोकवीराणामिदंवचनमब्रवीत्॥ एषतेरुधिरंकंठात्पिबामिपुरुषाधम ॥ ४२ ॥ ब्रूहीदानींतुसंहृष्टःपुनर्गौरितिगौरिति ॥ येतदास्मान्प्रनृत्यंतिपुनर्गौरितिगौरिति ॥ ४३॥ तान्वयंप्रतिनृत्यामःपुनर्गौरितिगौरिति ॥ प्रमाणकोट्यांशयनंकालकूटस्यभोजनं ॥ ४४ ॥ दंशनंचाहिभिःकृष्णैर्दाहंचजतुवेश्मनि॥ द्यूतेनराज्यहरणमरण्येवसतिश्चया ॥ ४५॥ द्रौपद्याःकेशपक्षस्यग्रहणंचसुदारुणं॥ इष्वस्त्राणिचसंग्रामेष्व सुखानिचवेश्मनि॥ ४६ ॥ विराटभवनेयश्चक्लेशोस्माकंपृथग्विधः॥ शकुनेर्धार्तराष्ट्रस्यराधेयस्यचमंत्रिते॥ ४७ ॥ अनुभूतानिदुःखानितेषांहेतुस्त्वमेवहि॥ दुःखान्येतानिजानीमोनसुखानिकदाचन॥ धृतराष्ट्रस्यदौरात्म्यात्सपुत्रस्यसदावयं ॥ ४८॥ इत्युक्त्वावचनंराजन्जयंप्राप्यवृकोदरः॥ पुनराहमहाराजस्मयं स्तौकेशवार्जुनौ॥ ४९ ॥ असृग्दिग्धोविस्रवल्लोहितास्यःक्रुद्धोत्यर्थंभीमसेनस्तरस्वी॥ दुःशासनेयद्रणेसंश्रुतंमेतद्वैसत्यंकृतमद्येहवीरौ॥ ५०॥ अत्रैवदास्याम्य परंद्वितीयंदुर्योधनंयज्ञपशुंविशस्य॥ शिरोमृदित्वाचपदादुरात्मनःशांतिंलप्स्येकौरवाणांसमक्षं ॥ ५१ ॥ एतावदुक्त्वावचनंप्रहृष्टोननादचोच्चैरुधिरार्द्रगात्रः ॥ ननर्दचैवातिबलोमहात्मावृत्रंनिहत्येवसहस्रनेत्रः ॥५२ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिदुःशासनवधेत्र्यशीतितमोऽध्यायः॥ ८३ ॥

दुःशासनइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥

॥ संजयउवाच ॥ ॥ दुःशासनेतुनिहतेतवपुत्रामहारथाः ॥ महाक्रोधविषावीराःसमरेष्वपलायिनः ॥ १ ॥ दशराजन्महावीर्याभीमंप्राच्छादयन्शरैः ॥ निषंगी
कवचीपाशीदंडधारोधनुर्धरः ॥ २ ॥ अलोलुपःसहःषंढोवातवेगसुवर्चसौ ॥ एतेसमेत्यसहिताभ्रातृव्यसनकर्शिताः ॥ ३ ॥ भीमसेनंमहाबाहुंमार्गणैःसमवार
यन् ॥ सवार्यमाणोविशिखैःसमंतात्तैर्महारथैः ॥ ४ ॥ भीमःक्रोधाग्निरक्ताक्षःक्रुद्धःकालइवाबभौ ॥ तांस्तुभल्लैर्महावेगैर्दशभिर्दशभारतान् ॥ ५ ॥ रुक्मांगदान्
रुक्मपुंखैःपार्थोनिन्येयमक्षयं ॥ हतेपुतेषुवीरेषुप्रदुद्रावबलंतव ॥ ६ ॥ पश्यतःसूतपुत्रस्यपांडवस्यभयार्दितं ॥ ततःकर्णोमहाराजप्रविवेशमहद्भयं ॥ ७ ॥ दृष्ट्वा
भीमस्यविक्रांतमंतकस्यप्रजास्विव ॥ तस्यत्वाकारभावज्ञःशल्यःसमितिशोभनः ॥ ८ ॥ उवाचवचनंकर्णंप्राप्तकालमरिंदमं ॥ माव्यथांकुरुराधेयनैवंत्वय्युप
पद्यते ॥ ९ ॥ एतेद्रवंतिराजानोभीमसेनभयार्दिताः ॥ दुर्योधनश्चसंमूढोभ्रातृव्यसनकर्शितः ॥ १० ॥ दुःशासनस्यरुधिरेपीयमानेमहात्मना ॥ व्यापन्नचेतस
श्चैवशोकोपहतचेतसः ॥ ११ ॥ दुर्योधनमुपासंतेपरिवार्यसमंततः ॥ कृपप्रभृतयश्चैतेहतशेषाःसहोदराः ॥ १२ ॥ पांडवालब्धलक्षाश्चधनंजयपुरोगमाः ॥ त्वा
मेवाभिमुखाःशूरायुद्धायसमुपस्थिताः ॥ १३ ॥ सत्वंपुरुषशार्दूलपौरुषेणसमास्थितः ॥ क्षत्रधर्मंपुरस्कृत्यप्रत्युद्याहिधनंजयं ॥ १४ ॥ भारोहिधार्तराष्ट्रेणत्वयि
सर्वःसमाहितः ॥ तमुद्वहमहाबाहोयथाशक्तियथाबलं ॥ १५ ॥ जयेस्याद्विपुलाकीर्तिर्ध्रुवःस्वर्गःपराजये ॥ वृषसेनश्चराधेयसंक्रुद्धस्तनयस्तव ॥ १६ ॥ त्वयिमो
हंसमापन्नेपांडवानभिधावति ॥ एतच्छ्रुत्वातुवचनंशल्यस्यामिततेजसः ॥ हृदिचावश्यकंभावंचक्रेयुद्धायसुस्थिरं ॥ १७ ॥ ततःक्रुद्धोवृषसेनोभ्यधावदवस्थि
तंप्रमुखेपांडवंतं ॥ वृकोदरंकालमिवात्तदंडंगदाहस्तंयोधयंतंत्वदीयान् ॥ १८ ॥ तमभ्यधावन्नकुलःप्रवीरोरोषादमित्रंप्रतुदन्पृषत्कैः ॥ कर्णस्यपुत्रंसमरेप्रहृष्टं
पुराजिघांसुर्मघवेवजंभं ॥ १९ ॥ ततोध्वजंस्फाटिकचित्रकंचुकंचिच्छेदवीरोनकुलःक्षुरेण ॥ कर्णात्मजस्येष्वसनंचचित्रंभल्लेनजांबूनदचित्रनद्धं ॥ २० ॥ अ
थान्यदादायधनुःसशीघ्रंकर्णात्मजःपांडवमभ्यविध्यत् ॥ दिव्यैरस्त्रैरभ्यवर्षच्चसोपिकर्णस्यपुत्रोनकुलंकृतास्त्रः ॥ २१ ॥ शराभिघाताच्चरुषाचराजन्स्वयाचभा
सास्त्रसमीरणाच्च ॥ जज्वालकर्णस्यसुतोतिमात्रमिद्धोयथाज्याहुतिभिर्हुताशः ॥ २२ ॥ कर्णस्यपुत्रोनकुलस्यराजन्सर्वानश्वानक्षिणोदुत्तमास्त्रैः ॥ वनायुजा
न्वैनकुलस्यशुभ्रानुदग्रगान्हेमजालावनद्धान् ॥ २३ ॥

॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेचतुरशीतितमोऽध्यायः ॥ ८४ ॥

ततोहताश्वादवरुह्ययानादादायचर्मामलरुक्मचंद्रं ॥ आकाशसंकाशमसिंप्रगृह्यदोधूयमानःखगवच्चचार ॥ २४ ॥ ततोंतरिक्षेचरथाश्वनागंचिच्छेदतूर्णंनकुलश्चित्रयोधी ॥ तेप्रापतन्नसिनागांविशस्तायथाश्वमेधेपशवःशमित्रा ॥ २५ ॥ द्विसाहस्राःपातितायुद्धशौंडानानादेश्याःसुभृताःसत्यसंधाः ॥ एकेनसंख्येनकुलेनकृत्ताजयेप्सुनानुत्तमचंदनांगाः ॥ २६ ॥ तमापतंतंनकुलंसोभिपत्यसमंततःसायकैःप्रत्यविध्यत् ॥ सतुद्यमानोनकुलःपृषत्कैर्विव्याधवीरंसचुकोपविद्धः ॥ २७ ॥ महाभयेरक्ष्यमाणोमहात्माभ्रात्राभीमेनाकरोत्तत्रभीमं ॥ तंकर्णपुत्रोव्यधमंतमेकंनराश्वमातंगरथाननेकान् ॥ २८ ॥ क्रीडंतमष्टादशभिःपृषत्कैर्विव्याधवीरंनकुलंसरोषः ॥ सतेनविद्धोतिभृशंतरस्वीमहाहवेवृषसेनेनराजन् ॥ २९ ॥ क्रुद्धेनधावन्समरेजिघांसुःकर्णात्मजंपांडुसुतोनृवीरः ॥ वितत्यपक्षौसहसापतंतंश्येनंयथैवामिषलुब्धमाजौ ॥ ३० ॥ अवाकिरद्वृषसेनस्ततस्तंशितैःशरैर्नकुलमुदारवीर्यं ॥ सतान्मोघांस्तस्यकुर्वन्शरौघान्चचारमार्गान्नकुलश्चित्ररूपान् ॥ ३१ ॥ अथास्यतूर्णंचरतोनरेंद्रखड्गेनचित्रंनकुलस्यतस्य ॥ महेषुभिर्व्यधमत्कर्णपुत्रोमहाहवेचर्मसहस्रतारं ॥ ३२ ॥ तंचायसंनिशितंतीक्ष्णधारंविकोशमुग्रंगुरुभारसाहं ॥ द्विषच्छरीरांतकरंसुघोरमाधुन्वतःसर्पमिवोग्ररूपं ॥ ३३ ॥ क्षिप्रंशरैःषड्भिरमित्रसाहश्चकर्तखड्गंनिशितैःसुवेगैः ॥ पुनश्चदीप्तैर्निशितैःपृषत्कैःस्तनांतरेगाढमथाभ्यविध्यत् ॥ ३४ ॥ कृत्वातुतद्दुष्करमार्यजुष्टमन्यैर्नरैःकर्मरणेमहात्मा ॥ ययौरथंभीमसेनस्यराजन्शराभितप्तोनकुलस्त्वरावान् ॥ ३५ ॥ सभीमसेनस्यरथंहताश्वोमाद्रीसुतःकर्णसुताभितप्तः ॥ आपुप्लुवेसिंहइवाचलाग्रंसंप्रेक्ष्यमाणस्यधनंजयस्य ॥ ३६ ॥ ततःक्रुद्धोवृषसेनोमहात्माववर्षताविषुजालेनवीरः ॥ महारथावेकरथेसमेतौशरैःप्रभिंदन्निवपांडवेयौ ॥ ३७ ॥ तस्मिन्रथेनिहतेपांडवस्यक्षिप्रंचखड्गेविशिखैर्निकृत्ते ॥ अन्येचसंहत्यकुरुप्रवीरास्ततोन्यघ्नन्शरवर्षैरुपेत्य ॥ ३८ ॥ तौपांडवेयौपरितःसमेतान्संहूयमानाविवहव्यवाहौ ॥ भीमार्जुनौवृषसेनायक्रुद्धौववर्षतुःशरवर्षंसुघोरं ॥ ३९ ॥ अथाब्रवीन्मारुतिःफाल्गुनंचपश्यस्वैनंनकुलंपीड्यमानं ॥ अयंचनोबाधतेकर्णपुत्रस्तस्माद्भवान्प्रत्युपयातुकार्णिं ॥ ४० ॥ सतन्निशम्यैववचःकिरीटिरथंसमासाद्यवृकोदरस्य ॥ अथाब्रवीन्नकुलोवीक्ष्यवीरमुपागतंशातयशीघ्रमेनं ॥ ४१ ॥ इत्येवमुक्तःसहसाकिरीटीभ्रात्रासमक्षंनकुलेनसंख्ये ॥ कपिध्वजंकेशवसंगृहीतंप्रैषीदुदग्रोवृषसेनायवाहम् ॥ ४२ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिवृषसेनयुद्धेनकुलपराजयेचतुरशीतितमोऽध्यायः ॥ ८४ ॥ ॥ ६ ॥ ॥ ६ ॥

नकुलमिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥

॥ संजयउवाच ॥ ॥ नकुलमथविदित्वाछिन्नबाणासनासिंविरथमरिशरार्तंकर्णपुत्रास्त्रभग्नं ॥ पवनधुतपताकाह्लादिनोवल्गिताश्वावरपुरुषनियुक्तास्तेरथैः शीघ्रमीयुः॥ १॥ द्रुपदसुतवरिष्ठाःपंचशैनेयषष्ठाद्रुपददुहितृपुत्राःपंचचामित्रसाहाः॥ द्विरदरथनराश्वान्सूदयंतस्त्वदीयान्भुजगपतिनिकाशैर्मार्गणैरात्तशस्त्राः ॥ २ ॥ अथतवरथमुख्यास्तान्प्रतीयुस्त्वरंतःकृपहृदिकसुतौचद्रौणिदुर्योधनौच ॥ शकुनिसुतवृकौचक्राथदेवावृधौचद्विरदजलदघोषैःस्यंदनैःकार्मुकैश्च ॥ ३ ॥ तवनृपरथिवीरास्तान्दशैकंचवीरान्नृवरशरवराग्रैस्ताडयंतोभ्यरुंधन् ॥ नवजलदसवर्णैर्हस्तिभिस्तानुदीयुर्गिरिशिखरनिकाशैर्भीमवेगैःकुलिंदाः॥ ४ ॥ सुकल्पिताहैमवतामदोत्कटारणाभिकामैःकृतिभिःसमास्थिताः ॥ सुवर्णजालैर्विततावभुर्गजास्तथाययाखेजलदाःसविद्युतः॥ ५॥ कुलिंदपुत्रोदशभिर्महायसैः कृपंससूताश्वमपीडयद्भृशं ॥ ततःशरद्वत्सुतसायकैर्हतःसहैवनागेनपपातभूतले ॥ ६ ॥ कुलिंदपुत्रावरजस्तुतोमरैर्दिवाकरांशुप्रतिमैरयस्मयैः॥ रथंचविक्षोभ्यननादनर्दतस्ततोस्यगांधारपतिःशिरोऽहरत्॥ ७॥ ततःकुलिंदेषुहतेषुतेष्वथप्रहृष्टरूपास्तवतेमहारथाः ॥ भृशंप्रदध्मुर्लवणांबुसंभवान्परांश्चबाणासनपाणयोभ्ययुः॥ ८ ॥ अथाभवद्युद्धमतीवदारुणंपुनःकुरूणांसहपांडुसृंजयैः॥ शरासिशक्त्यृष्टिगदापरश्वधैर्नराश्वनागासुहरंभृशाकुलं ॥ ९ ॥ रथाश्वमातंगपदातिभिस्ततःपरस्परंविप्रहताःपतन्क्षितौ॥ यथासविद्युत्स्तनिताबलाहकाःसमाहतादिग्भ्यइवोग्रमारुतैः॥ १० ॥ ततःशतानीकमतान्महागजांस्तथारथान्पत्तिगणांश्चतान्बहून्॥ जघानभोजस्तुहयानथापतन्क्षणाद्विशस्ताःकृतवर्मणःशरैः ॥ ११ ॥ अथापरेद्रौणिहतामहाद्विपास्त्रयःससर्वायुधयोधकेतनाः॥ निपेतुरुर्व्यां व्यसवोनिपातितास्तथाययथावज्रहतामहाचलाः॥ १२॥ कुलिंदराजावरजादनंतरःस्तनांतरेपत्रिवरैरताडयत्॥ तवात्मजंतस्यतवात्मजःशरैःशितैःशरीरंव्यहनद्विपंचतं॥ १३॥ सनागराजःसहराजसूनुनापपातरक्तंबहुसर्वतःक्षरन्॥ महेंद्रवज्रप्रहतोंबुदागमेयथाजलंगैरिकपर्वतस्तथा॥ १४ ॥ कुलिंदपुत्रप्रहितोपरोद्विपःक्राथंससूताश्वरथंव्यपोथयत्॥ ततोपतत्क्राथशराभिघातितःसहेश्वरोवज्रहतोयथागिरिः॥ १५॥ रथीद्विपस्थेनहतोपतच्छरैःक्राथाधिपःपर्वतजेनदुर्जयः॥ सवाजिसूतेष्वसनध्वजस्तथाययथामहावातहतोमहाद्रुमः ॥ १६॥ वृकोद्विपस्थंगिरिराजवासिनंभृशंशरैर्द्वादशभिःपराभिनत्॥ ततोवृकंसाश्वरथंमहाद्विपोद्रुतंचतुर्भिश्चरणैर्व्यपोथयत्॥ १७॥ सनागराजःसनियंतृकोपतत्तथाहतोबभ्रुसुतेषुभिर्भृशं॥ सचापिदेवावृधसूनुरर्दितःपपातनुन्नःसहदेवसूनुना॥ १८॥

विषाणगात्रावरयोधपातिनागजेनहंतुंशकुनिंकुलिंदजः ॥ जगामवेगेनभृशार्दयंश्चतंततोस्यगांधारपतिःशिरोहरत् ॥ १९ ॥ ततःशतानीकहतामहागजाहयारथाःपत्तिगणाश्चतावकाः ॥ सुपर्णवातप्रहतायथोरगास्तथागतागांविवशाविचूर्णिताः ॥ २० ॥ ततोभ्यविद्ध्यद्बहुभिःशितैःशरैःकलिंगपुत्रोनकुलात्मजंस्मयन् ॥ ततोस्यकोपाद्विचकर्तनाकुलिःशिरःक्षुरेणांबुजसन्निभाननं ॥ २१ ॥ ततःशतानीकमविध्यदायसैस्त्रिभिःशरैःकर्णसुतोर्जुनंत्रिभिः ॥ त्रिभिश्चभीमंनकुलंचसप्तभिर्जनार्दनंद्वादशभिश्चसायकैः ॥ २२ ॥ तदस्यकर्मातिमनुष्यकर्मणःसमीक्ष्यहृष्टाःकुरवोभ्यपूजयन् ॥ पराक्रमज्ञास्तुधनंजयस्ययेहुतोयमग्नाविवितेतुमेनिरे ॥ २३ ॥ ततःकिरीटीपरवीरघातीहताश्वमालोक्यनरप्रवीरः ॥ माद्रीसुतंनकुलंलोकमध्येसमीक्ष्यकृष्णंभृशविक्षतंच ॥ २४ ॥ समभ्यधावद्वृषसेनमाहवेससूतजस्यप्रमुखेस्थितस्तदा ॥ तमापतंतंनरवीरमुग्रंमहाहवेबाणसहस्रधारिणं ॥ २५ ॥ अभ्यापतत्कर्णसुतोमहारथंयथामहेंद्रंनमुचिःपुरातथा ॥ ततोद्भुतंचैकशरेणपार्थंशितेनविध्वायुधिकर्णपुत्रः ॥ २६ ॥ ननादनादंसुमहानुभावोविध्वेवशक्रंनमुचिःसवीरः ॥ पुनःसपार्थंवृषसेनउग्रैर्बाणैरविद्ध्यद्भुजमूलेतुसव्ये ॥ २७ ॥ तथैवकृष्णंनवभिःसमार्दयत्पुनश्चपार्थंदशभिर्जघान ॥ पूर्वंयथावृषसेनप्रयुक्तैरभ्याहतःश्वेतहयःशरैस्तैः ॥ २८ ॥ संरंभमीषद्गमितोवधायकर्णात्मजस्याथमनःप्रदध्रे ॥ ततःकिरीटीरणमूर्ध्निकोपात्कृत्वात्रिशाखांभ्रुकुटिंललाटे ॥ २९ ॥ मुमोचतूर्णंविशिखान्महात्मावधेधृतःकर्णसुतस्यसंख्ये ॥ आरक्तनेत्रोंतकशत्रुहंताउवाचकर्णंभृशमुत्स्मयंस्तदा ॥ ३० ॥ दुर्योधनंद्रौणिमुखांश्चसर्वानहंरणेवृषसेनंतमुग्रं ॥ संपश्यतःकर्णतवाद्यसंख्येनयामिलोकंनिशितैःपृषत्कैः ॥ ३१ ॥ ऊनंचतावद्विजनावदंतिसर्वैर्भवद्भिर्ममसूनुर्हतोसौ ॥ एकोरथोमद्विहीनस्तरस्वीअहंहनिष्येभवतांसमक्षं ॥ ३२ ॥ संरक्ष्यतांरथसंस्थाःसुतोयमहंहनिष्येवृषसेनमुग्रं ॥ पश्चाद्वधिष्येत्वामपिसंप्रमूढमहंहनिष्येर्जुनआजिमध्ये ॥ ३३ ॥ तमद्यमूलंकलहस्यसंख्येदुर्योधनापाश्रयजातदर्पं ॥ त्वामद्यहंतास्मिरणेप्रसह्यअस्यैवहंतायुधिभीमसेनः ॥ ३४ ॥ दुर्योधनस्याधमपूरुषस्ययस्यानयादेषमहान्क्षयोभवत् ॥ सएवमुक्त्वाविनिमृज्यचापंलक्ष्यंहिकृत्वावृषसेनमाजौ ॥ ३५ ॥ ससर्जबाणान्विशिखान्महात्मावधायराजन्कर्णसुतस्यसंख्ये ॥ विव्याधचैनंदशभिःपृषत्कैर्मर्मस्वशंकंप्रहसन्किरीटी ॥ ३६ ॥ चिच्छेदचास्येष्वसनंभुजौचक्षुरैश्चतुर्भिर्निशितैःशिरश्च ॥ सपार्थबाणाभिहतःपपातरथाद्विबाहुर्विशिराधरायां ॥ ३७ ॥

सुपुष्पितोवृक्षवरोतिकायोवातेरितःशालइवाद्रिशृंगात् ॥ संप्रेक्ष्यबाणाभिहतंपतंतंरथात्सुतंसूतजःक्षिप्रकारी ॥ ३८ ॥ रथंरथेनाशुजगामरोषात्किरीटिनःपु त्रवधाभितप्तः ॥ ततःसमक्षंस्वसुतंविलोक्यकर्णोहतंश्वेतहयेनसंख्ये ॥ संरंभमागम्यपरंमहात्माकृष्णार्जुनौसहसैवाभ्यधावत् ॥ ३९ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेक र्णपर्वणिवृषसेनवधेपंचाशीतितमोऽध्यायः ॥ ८५ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ तमायांतमभिप्रेक्ष्यवेलोद्वृत्तमिवार्णवं ॥ गर्जंतंसुमहाकायंदुर्निवारंसु रैरपि ॥ १ ॥ अर्जुनंप्राहदाशार्हःप्रहस्यपुरुषर्षभः ॥ अयंसरथआयातिश्वेताश्वःशल्यसारथिः ॥ २ ॥ येनतेसहयोद्धव्यंस्थिरोभवधनंजय ॥ पश्यचैनंसमायुक्तं रथंकर्णस्यपांडव ॥ ३ ॥ श्वेतवाजिसमायुक्तंयुक्तंराधासुतेनच ॥ नानापताकाकलिलंकिंकिणीजालमालिनं ॥ ४ ॥ उत्यमानमिवाकाशेविमानंपांडुरैर्हयैः ॥ ध्व जंचपश्यकर्णस्यनागकक्षंमहात्मनः ॥ ५ ॥ आखंडलधनुःप्रख्यमुल्लिखंतमिवांबरं ॥ पश्यकर्णसमायांतंधार्तराष्ट्रप्रियैषिणं ॥ ६ ॥ शरधाराविमुंचंतंधारासार मिवांबुदं ॥ एषमद्रेश्वरोराजारथाग्रेपर्यवस्थितः ॥ ७ ॥ नियच्छतिहयानस्यराधेयस्यामितौजसः ॥ शृणुदुंदुभिनिर्घोषंशंखशब्दंचदारुणं ॥ ८ ॥ सिंहनादांश्च विविधान्शृणुपांडवसर्वतः ॥ अंतर्धायमहाशब्दान्कर्णेनामिततेजसा ॥ ९ ॥ दोधूयमानस्यभृशंधनुषःशृणुनिःस्वनं ॥ एतेदीर्यंतिसगणाःपंचालानांमहारथाः ॥ १० ॥ दृष्ट्वाकेसरिणंक्रुद्धंमृगाइवमहावने ॥ सर्वयत्नेनकौंतेयहंतुमर्हसिसूतजं ॥ ११ ॥ नहिकर्णशरानन्यःसोढुमुत्सहतेनरः ॥ सदेवासुरगंधर्वांस्त्रींल्लोकान्स चराचरान् ॥ १२ ॥ त्वंहिजेतुंरणेशक्तस्तथैवविदितंमम ॥ भीममुग्रंमहात्मानंत्र्यक्षंशर्वंकपर्दिनं ॥ १३ ॥ नशक्ताद्रष्टुमीशानंकिंपुनर्योधितुंप्रभुं ॥ त्वयासाक्षा न्महादेवःसर्वभूतशिवःशिवः ॥ १४ ॥ युद्धेनाराधितःस्थाणुर्देवाश्चवरदास्तव ॥ तस्यपार्थप्रसादेनदेवदेवस्यशूलिनः ॥ १५ ॥ जहिकर्णंमहाबाहोनमुचिंवृत्रहा यथा ॥ श्रेयस्तेस्तुसदापार्थयुद्धेजयमवाप्नुहि ॥ १६ ॥ ॥ अर्जुनउवाच ॥ ॥ ध्रुवएवजयःकृष्णममनास्त्यत्रसंशयः ॥ सर्वलोकगुरुर्यस्त्वंतुष्टोसिमधुसूदन ॥ ॥ १७ ॥ चोदयाश्वान्हृषीकेशरथंममहारथ ॥ नाहत्वासमरेकर्णंनिवर्तिष्यतिफाल्गुनः ॥ १८ ॥ अद्यकर्णंहतंपश्यमच्छरैःशकलीकृतं ॥ मांवाद्रक्ष्यसिगोविंद कर्णेननिहतंशरैः ॥ १९ ॥ उपस्थितमिदंघोरंयुद्धंत्रैलोक्यमोहनं ॥ यज्जनाःकथयिष्यंतियावद्भूमिर्धरिष्यति ॥ २० ॥ एवंब्रुवंस्तदापार्थःकृष्णमक्लिष्टकारिणं ॥ प्रत्यु द्ययौरथेनाशुगजंप्रतिगजोयथा ॥ २१ ॥

॥ २२ ॥ २३ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेषडशीतितमोऽध्यायः ॥ ८६ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ वृषसेनमिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥

पुनरप्याहतेजस्वीपार्थःकृष्णमरिंदम ॥ चोदयाश्वान्हृषीकेशकालोयमतिवर्तते ॥ एवमुक्तस्तदातेनपांडवेनमहात्मना ॥ २२ ॥ जयेनसंपूज्यसपांडवंतदाप्रचोदयामासहयान्मनोजवान् ॥ सपांडुपुत्रस्यरथोमनोजवःक्षणेनकर्णस्यरथाग्रतोभवत् ॥ २३ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिकर्णार्जुनद्वैरथेवासुदेववाक्येषडशीतितमोऽध्यायः ॥ ८६ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ वृषसेनंहतंदृष्ट्वाशोकामर्षसमन्वितः ॥ पुत्रशोकोद्भवंवारिनेत्राभ्यांसमवासृजत् ॥ १ ॥ रथेनकर्णस्तेजस्वीजगामाभिमुखोरिपुं ॥ युद्धायामर्षताम्राक्षःसमाहूयधनंजयं ॥ २ ॥ तौरथौसूर्यसंकाशौवैयाघ्रपरिवारितौ ॥ समेतौददृशुस्तत्रद्वाविवार्कौसमुद्गतौ ॥ ३ ॥ श्वेताश्वौपुरुषौदिव्यावास्थितावरिमर्दनौ ॥ शुशुभातेमहात्मानौचंद्रादित्यौयथादिवि ॥ ४ ॥ तौदृष्ट्वाविस्मयंजग्मुःसर्वसैन्यानिमारिष ॥ त्रैलोक्यविजयेयत्ताविंद्रवैरोचनाविव ॥ ५ ॥ रथज्यातलनिर्ह्रादैर्बाणसिंहरवैस्तथा ॥ तौरथावभ्यधावंतौसमालोक्यमहीक्षितां ॥ ६ ॥ ध्वजौचदृष्ट्वासंसक्तौविस्मयःसमपद्यत ॥ हस्तिकक्षंचकर्णस्यवानरंचकिरीटिनः ॥ ७ ॥ तौरथौसंप्रसक्तौतुदृष्ट्वाभारतपार्थिवाः ॥ सिंहनादरवांश्चक्रुःसाधुवादांश्चपुष्कलान् ॥ ८ ॥ दृष्ट्वाचद्वैरथंताभ्यांतत्रयोधाःसहस्रशः ॥ चक्रुर्बाहुस्वनांश्चैवतथाचैवावधूननं ॥ ९ ॥ आजघ्नुःकुरवस्तत्रवादित्राणिसमंततः ॥ कर्णप्रहर्षयिष्यंतःशंखान्दध्मुश्चसर्वशः ॥ १० ॥ तथैवपांडवाःसर्वेहर्षयंतोधनंजयं ॥ तूर्यशंखनिनादेनदिशःसर्वाव्यनादयन् ॥ ११ ॥ क्ष्वेडितास्फोटितोत्क्रुष्टैस्तुमुलंसर्वतोभवत् ॥ बाहुशब्दैश्चशूराणांकर्णार्जुनसमागमे ॥ १२ ॥ तौदृष्ट्वापुरुषव्याघ्रौरथस्थौरथिनांवरौ ॥ प्रगृहीतमहाचापौशरशक्तिध्वजायुतौ ॥ १३ ॥ वर्मिणौबद्धनिस्त्रिंशौश्वेताश्वौशंखशोभितौ ॥ तूणीरवरसंपन्नौद्वावप्येतौसुदर्शनौ ॥ १४ ॥ रक्तचंदनदिग्धांगौसमदौगोवृषाविव ॥ चापविद्युत्ध्वजोपेतौशस्त्रसंपत्तियोधिनौ ॥ १५ ॥ चामरव्यजनोपेतौश्वेतच्छत्रोपशोभितौ ॥ कृष्णशल्यरथोपेतौतुल्यरूपौमहारथौ ॥ १६ ॥ सिंहस्कंधौदीर्घभुजौरक्ताक्षौहेममालिनौ ॥ सिंहस्कंधप्रतीकाशौव्यूढोरस्कौमहाबलौ ॥ अन्योन्यवधमिच्छंतावन्योन्यजयकांक्षिणौ ॥ १७ ॥ अन्योन्यमभिधावंतौगोष्ठेगोवृषभाविव ॥ प्रभिन्नाविवमातंगौसुसंरब्धाविवाचलौ ॥ १८ ॥ आशीविषशिशुप्रख्यौयमकालांतकोपमौ ॥ इंद्रवृत्राविवक्रुद्धौसूर्यचंद्रसमप्रभौ ॥ १९ ॥ महाग्रहाविवक्रुद्धौयुगांतायसमुत्थितौ ॥ देवगर्भौदेवबलौदेवतुल्यौचरूपतः ॥ २० ॥ यदृच्छया समायातौसूर्याचंद्रमसौयथा ॥ बलिनौसमरेदृप्तौनानाशस्त्रधरौयुधि ॥ २१ ॥ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥

॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ व्यालमृगाःशशमृगाः

तौदृष्ट्वापुरुषव्याघ्रौशार्दूलाविवधिष्ठितौ ॥ बभूवपरमोहर्षस्तावकानांविशांपते ॥ २२ ॥ संशयःसर्वभूतानांविजयेसमपद्यत ॥ समेतौपुरुषव्याघ्रौप्रेक्ष्यकर्ण
धनंजयौ ॥ २३ ॥ उभौवरायुधधरावुभौरणकृतश्रमौ ॥ उभौचबाहुशब्देननादयंतौनभस्तलं ॥ २४ ॥ उभौविश्रुतकर्माणौपौरुषेणबलेनच ॥ उभौचसदृशौयु
द्धेशंबरामरराजयोः ॥ २५ ॥ कार्तवीर्यसमौचोभौतथादाशरथेःसमौ ॥ विष्णुवीर्यसमौचोभौतथाभवसमौयुधि ॥ २६ ॥ उभौश्वेतहयौराजन्रथप्रवरवाहि
नौ ॥ सारथीप्रवरौचैवतयोरास्तांमहारणे ॥ २७ ॥ ततोदृष्ट्वामहाराजराजमानौमहारथौ ॥ सिद्धचारणसंघानांविस्मयःसमपद्यत ॥ २८ ॥ तवपुत्रास्ततःकर्णं
सबलाभरतर्षभ ॥ परिवव्रुर्महात्मानंक्षिप्रमाहवशोभिनं ॥ २९ ॥ तथैवपांडवाहृष्टाधृष्टद्युम्नपुरोगमाः ॥ परिवव्रुर्महात्मानंपार्थमप्रतिमंयुधि ॥ ३० ॥ तावका
नांरणेकर्णोग्लहोह्यासीद्विशांपते ॥ तथैवपांडवेयानांग्लहःपार्थोभवत्तदा ॥ ३१ ॥ तएवसभ्यास्तत्रासन्प्रेक्षकाश्चाभवन्स्मते ॥ तत्रैषांग्लहमानानांध्रुवौज
यपराजयौ ॥ ३२ ॥ ताभ्यांद्यूतंसमासक्तंविजयायेतरायच ॥ अस्माकंपांडवानांचस्थितानांरणमूर्धनि ॥ ३३ ॥ तौतुस्थितौमहाराजसमरेयुद्धशालिनौ ॥ अन्यो
न्यंप्रतिसंरब्धावन्योन्यवधकांक्षिणौ ॥ ३४ ॥ तावुभौप्रजिहीर्षंताविंद्रवृत्राविवप्रभो ॥ भीमरूपधरावास्तांमहाधूमाविवग्रहौ ॥ ३५ ॥ ततोंतरिक्षेसाक्षेपावि
वादाभरतर्षभ ॥ मिथोभेदाश्चभूतानामासन्कर्णार्जुनांतरे ॥ ३६ ॥ व्यश्रूयंतमिथोभिन्नाःसर्वलोकास्तुमारिष ॥ देवदानवगंधर्वाःपिशाचोरगराक्षसाः ॥ ३७ ॥
प्रतिपक्षग्रहंचक्रुःकर्णार्जुनसमागमे ॥ द्यौरासीत्सूतपुत्रस्यपक्षेमातेवधिष्ठिता ॥ ३८ ॥ भूमिर्धनंजयस्यासीन्मातेवजयकांक्षिणी ॥ गिरयःसागराश्चैवनद्य
श्चसजलास्तथा ॥ ३९ ॥ वृक्षाश्चौषधयश्चैवव्याश्रयंतपरस्परं ॥ असुरायातुधानाश्चगुह्यकाश्चपरंतप ॥ ४० ॥ तेकर्णंसमपद्यंतहृष्टरूपाःसमंततः ॥ मुनयश्चार
णाःसिद्धावैनतेयावयांसिच ॥ ४१ ॥ रत्नानिनिधयःसर्वेवेदाश्चाख्यानपंचमाः ॥ सोपवेदोपनिषदःसरहस्याःससंग्रहाः ॥ ४२ ॥ वासुकिश्चित्रसेनश्चतक्षकोम
णिकस्तथा ॥ सर्पाश्चैवतथासर्वेकाद्रवेयाश्चसान्वयाः ॥ ४३ ॥ विषवंतोमहाराजनागाश्चार्जुनतोभवन् ॥ ऐरावताःसौरभेयावैशालेयाश्चभोगिनः ॥ ४४ ॥ ए
तेभवन्नर्जुनतःक्षुद्रसर्पाश्चकर्णतः ॥ ईहामृगाव्यालमृगामांगल्याश्चमृगद्विजाः ॥ ४५ ॥ पार्थस्यविजयेराजन्सर्वएवाभिसंस्थिताः ॥ वसवोमरुतःसाध्यारुद्रा
विश्वेश्विनौतथा ॥ ४६ ॥ अग्निरिंद्रश्चसोमश्चपवनोथदिशोदश ॥ धनंजयस्यतेपक्षेआदित्याःकर्णतोभवन् ॥ ४७ ॥

॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥

विशःशूद्राश्चसूताश्चयेचसंकरजातयः ॥ सर्वशस्तेमहाराजराधेयमभजंस्तदा ॥ ४८ ॥ देवास्तुपितृभिःसार्धंसगणाःसपदानुगाः ॥ यमोवैश्रवणश्चैववरु
णश्चंयतोर्जुनः ॥ ४९ ॥ ब्रह्मक्षत्रंचयज्ञाश्चदक्षिणाश्चार्जुनंश्रिताः ॥ प्रेताश्चैवपिशाचाश्चक्रव्यादाश्चमृगांडजाः ॥ ५० ॥ राक्षसाःसहयादोभिःश्वसृगालाश्च
कर्णतः ॥ देवब्रह्मनृपर्षीणांगणाःपांडवतोभवन् ॥ ५१ ॥ तुंबुरुप्रमुखाराजन्गंधर्वाश्चयतोर्जुनः ॥ प्राधेयाःसहमौनेयागंधर्वाप्सरसांगणाः ॥ ५२ ॥ ईहामृगाःप
क्षिगणाद्विपाश्वरथपत्तिभिः ॥ उह्यमानास्तथामेघैर्वायुनाचमनीषिणः ॥ ५३ ॥ दिदृक्षवःसमाजग्मुःकर्णार्जुनसमागमं ॥ देवदानवगंधर्वानागयक्षाःपतत्रि
णः ॥ ५४ ॥ महर्षयोवेदविदःपितरश्चस्वधाभुजः ॥ तपोविद्यास्तथौषध्योनानारूपबलान्विताः ॥ ५५ ॥ अंतरिक्षेमहाराजविनदंतोवतस्थिरे ॥ ब्रह्माब्रह्मर्षिभिः
सार्धंप्रजापतिभिरेवच ॥ ५६ ॥ भवश्चैवस्थितोयानेदिव्यंतंदेशमागमत् ॥ समेतौतौमहात्मानौदृष्ट्वाकर्णधनंजयौ ॥ ५७ ॥ अर्जुनोजयतांकर्णमितिशक्रोब्रवी
त्तदा ॥ जयतामर्जुनंकर्णइतिसूर्योभ्यभाषत ॥ ५८ ॥ हत्वार्जुनंममसुतःकर्णोजयतुसंयुगे ॥ हत्वाकर्णंजयत्वद्यममपुत्रोधनंजयः ॥ ५९ ॥ इतिसूर्यस्यचैवासी
द्विवादोवासवस्यच ॥ पक्षसंस्थितयोस्तत्रतयोर्विबुधसिंहयोः ॥ द्वैपक्ष्यमासीद्देवानामसुराणांचभारत ॥ ६० ॥ समेतौतौमहात्मानौदृष्ट्वाकर्णधनंजयौ ॥ अ
कंपंतत्रयोलोकाःसहदेवर्षिचारणाः ॥ ६१ ॥ सर्वेदेवगणाश्चैवसर्वभूतानियानिच ॥ यतःपार्थस्ततोदेवायतःकर्णस्ततोऽसुराः ॥ ६२ ॥ रथयूथपयोःपक्षौकुरुपां
डववीरयोः ॥ दृष्ट्वाप्रजापतिंदेवाःस्वयंभुवमचोदयन् ॥ ६३ ॥ कोनयोर्विजयीदेवकुरुपांडवयोधयोः ॥ समोस्तुविजयोदेवएतयोर्नरसिंहयोः ॥ ६४ ॥ कर्णा
र्जुनविवादेनसर्वंसंशयितंजगत् ॥ स्वयंभोब्रूहिनस्तथ्यमेतयोर्विजयंप्रभो ॥ ६५ ॥ स्वयंभोब्रुहितद्वाक्यंसमोस्तुविजयोनयोः ॥ तदुपश्रुत्यमघवाप्रणिपत्यपि
तामहं ॥ ६६ ॥ व्यज्ञापयतदेवेशमिदंमतिमतांवरः ॥ पूर्वंभगवताप्रोक्तंकृष्णयोर्विजयोध्रुवः ॥ ६७ ॥ तत्तथास्तुनमस्तेस्तुप्रसीदभगवन्मम ॥ ब्रह्मेशानावथो
वाक्यमूचतुस्त्रिदशेश्वरं ॥ ६८ ॥ विजयोध्रुवमेवास्यविजयस्यमहात्मनः ॥ खांडवेयेनहुतभुक्तोषितःसव्यसाचिना ॥ ६९ ॥ स्वर्गंचसमनुप्राप्यसाहाय्यंशक्रते
कृतं ॥ कर्णश्चदानवःपक्षअतःकार्यःपराजयः ॥ ७० ॥ एवंकृतेभवेत्कार्यंदेवानामेवनिश्चितं ॥ आत्मकार्यंचसर्वेषांगरीयस्त्रिदशेश्वर ॥ ७१ ॥ महात्माफाल्गुनश्चा
पिसत्यधर्मरतःसदा ॥ विजयस्तस्यनियतंजायतेनात्रसंशयः ॥ ७२ ॥ तोषितोभगवान्येनमहात्मावृषभध्वजः ॥ कथंवातस्यनजयोजायतेशतलोचन ॥ ७३ ॥

॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ दिष्टमपिदैवविहितमपि ॥ ७७ ॥ व्यवस्थांनमर्यादा ॥ ७८॥७९॥८० ॥ ८१॥८२॥८३॥८४॥८५॥८६॥८७॥८८॥८९॥९०॥९१॥९२॥९३॥९४॥९५॥९६॥९७॥९८॥९९ ॥

यस्यचक्रेस्वयंविष्णुःसारथ्यंजगतःप्रभुः ॥ मनस्वीबलवान्शूरःकृतास्त्रोथतपोधनः ॥ ७४॥ बिभर्तिचमहातेजाधनुर्वेदमशेषतः ॥ पार्थःसर्वगुणोपेतोदेवकार्य
मिदंयतः ॥ ७५ ॥ क्लिश्यंतेपांडवानित्यंवनवासादिभिर्भृशं ॥ संपन्नस्तपसाचैवपर्याप्तःपुरुषर्षभः ॥ ७६ ॥ अतिक्रमेच्चमाहात्म्याद्दिष्टमप्यर्थपर्ययं ॥ अतिक्रांते
चलोकानामभावोनियतंभवेत् ॥ ७७॥ नविद्यतेव्यवस्थानंक्रुद्धयोःकृष्णयोःक्वचित् ॥ स्रष्टारौजगतश्चैवसततंपुरुषर्षभौ ॥ ७८ ॥ नरनारायणावेतौपुराणावृ
षिसत्तमौ ॥ अनियम्यौनियंतारावेतौतस्मात्परंतपौ ॥ ७९ ॥ नैतयोस्तुसमःकश्चिद्दिविवामानुषेषुवा ॥ अनुगम्यास्त्रयोलोकाःसहदेवर्षिचारणैः ॥ ८० ॥ सर्वदे
वगणाश्चापिसर्वभूतानियानिच ॥ अनयोस्तुप्रभावेनवर्ततेनिखिलंजगत् ॥ ८१ ॥ कर्णोलोकानयंमुख्यानाप्नोतुपुरुषर्षभः ॥ कर्णोवैकर्तनःशूरोविजयस्त्वस्तु
कृष्णयोः ॥ ८२ ॥ वसूनांसमलोकत्वंमरुतांवासमाप्नुयात् ॥ सहितोद्रोणभीष्माभ्यांनाकलोकमवाप्नुयात् ॥ ८३ ॥ इत्युक्तोदेवदेवाभ्यांसहस्राक्षोब्रवीद्वचः ॥
आमंत्र्यसर्वभूतानिब्रह्मेशानानुशासनं ॥ ८४ ॥ श्रुतंभवद्भिर्यत्प्रोक्तंभगवद्भ्यांगजद्धितं ॥ तत्तथानान्यथातद्धितिष्ठध्वंविगतज्वराः ॥ ८५ ॥ इतिश्रुत्वेंद्रव
चनंसर्वभूतानिमारिष ॥ विस्मितान्यभवन्राजन्पूजयांचक्रिरेतदा ॥ ८६ ॥ व्यसृजंश्चसुगंधीनिपुष्पवर्षाणिहर्षिताः ॥ नानारूपाणिविबुधादेवतूर्याण्यवाद
यन् ॥ ८७ ॥ दिदृक्षवश्चाप्रतिमंद्वैरथंनरसिंहयोः ॥ देवदानवगंधर्वाःसर्वएवावतस्थिरे ॥ ८८ ॥ रथौतयोःश्वेतहयौदिव्यौयुक्तौमहात्मनोः ॥ यौतौकर्णार्जुनौरा
जन्प्रहृष्टौव्यवतिष्ठतां ॥ ८९ ॥ समागतालोकवीराःशंखान्दध्मुःपृथक्पृथक् ॥ वासुदेवार्जुनौवीरौकर्णशल्यौचभारत ॥ ९० ॥ तद्भीरुसंत्रासकरंयुद्धंसमभ
वत्तदा ॥ अन्योन्यस्पर्धिनोरुग्रंशक्रशंबरयोरिव ॥ ९१ ॥ तयोर्ध्वजौवीतमलौशुशुभातेरथेस्थितौ ॥ राहुकेतूयथाकाशेउदितौजगतःक्षये ॥ ९२ ॥ कर्णस्याशी
विषनिभारत्नसारमयीदृढा ॥ पुरंदरधनुःप्रख्याहस्तिकक्ष्याविराजते ॥ ९३ ॥ कपिश्रेष्ठस्तुपार्थस्यव्यादितास्यइवांतकः ॥ दंष्ट्राभिर्भीषयन्भाभिर्दुर्निरीक्ष्योरवि
र्यथा ॥ ९४ ॥ युद्धाभिलाषुकोभूत्वाध्वजोगांडीवधन्वनः ॥ कर्णध्वजमुपातिष्ठत्स्वस्थानाद्वेगवान्कपिः ॥ ९५ ॥ उत्पपातमहावेगःकक्ष्यामभ्याहनत्तदा ॥ नखै
श्चदशनैश्चैवगरुडःपन्नगंयथा ॥ ९६ ॥ साकिंकिणीकाभरणाकालपाशोपमायसी ॥ अभ्यद्रवत्सुसंरब्धाहस्तिकक्ष्याथतंकपिं ॥ ९७ ॥ तयोर्घोरतरेयुद्धेद्वैरथे
द्यूतआहिते ॥ प्राकुर्वतांध्वजौयुद्धंपूर्वंपूर्वतरंतदा ॥ ९८ ॥ हयाहयानभ्यहेषन्स्पर्धमानाःपरस्परं ॥ अविध्यत्पुंडरीकाक्षःशल्यंनयनसायकैः ॥ ९९ ॥

॥ १०० ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ ११० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ ११७ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेसप्ताशीतितमोऽध्यायः ॥ ८७ ॥

शल्यश्चपुंडरीकाक्षंतथैवाभिसमैक्षत ॥ तत्राजयद्वासुदेवःशल्यंनयनसायकैः ॥ १०० ॥ कर्णंचाप्यजयद्दृष्ट्याकुंतीपुत्रोधनंजयः ॥ अथाब्रवीत्सूतपुत्रःशल्यमाभाष्यसस्मितं ॥ १०१ ॥ यदिपार्थोरणेहन्यादद्यमामिहकर्हिचित् ॥ किंकरिष्यसिसंग्रामेशल्यसत्यमथोच्यतां ॥ १०२ ॥ ॥ शल्यउवाच ॥ ॥ यदिकर्णरणेहन्याद्द्यत्वांश्वेतवाहनः ॥ उभावेकरथेनाहंहन्यांमाधवपांडवौ ॥ ३ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ एवमेवतुगोविंदमर्जुनःप्रत्यभाषत ॥ तंप्रहस्याब्रवीत्कृष्णःसत्यंपार्थमिदंवचः ॥ ४ ॥ पतेद्दिवाकरःस्थानाच्छुष्येदपिमहोदधिः ॥ शैत्यमग्निरियान्नत्वांहन्यात्कर्णोधनंजय ॥ ५ ॥ यदिचैतत्कथंचित्स्याल्लोकपर्यासनंभवेत् ॥ हन्यांकर्णंतथाशल्यंबाहुभ्यामेवसंयुगे ॥ ६ ॥ इतिकृष्णवचःश्रुत्वाप्रहसन्कपिकेतनः ॥ अर्जुनःप्रत्युवाचेदंकृष्णमक्लिष्टकारिणं ॥ ७ ॥ ममतावदपर्याप्तौकर्णशल्यौजनार्दन ॥ सपताकध्वजंकर्णंसशल्यरथवाजिनं ॥ ८ ॥ सच्छत्रकवचंचैवसशक्तिशरकार्मुकं ॥ द्रष्टास्यद्यरणेकृष्णशरैश्छिन्नमनेकधा ॥ ९ ॥ अद्यैवसरथंसाश्वंसशक्तिकवचायुधं ॥ संचूर्णितमिवारण्येपादपंदंतिनायथा ॥ ११० ॥ अद्यराधेयभार्याणांवैधव्यंसमुपस्थितं ॥ ध्रुवंस्वप्नेष्वनिष्टानिताभिर्दृष्टानिमाधव ॥ ११ ॥ द्रष्टासिध्रुवमद्यैवविधवाःकर्णयोषितः ॥ नहिमेशाम्यतेमन्युर्यदनेनपुराकृतं ॥ १२ ॥ कृष्णांसभागतांदृष्ट्वामूढेनादीर्घदर्शिना ॥ अस्मांस्तथावहसताक्षिपताचपुनःपुनः ॥ १३ ॥ अद्यद्रष्टासिगोविंदकर्णमुन्मथितंमया ॥ वारणेनेवमत्तेनपुष्पितंजगतीरुहं ॥ १४ ॥ अद्यतामधुरावाचःश्रोतासिमधुसूदन ॥ दिष्ट्याजयसिवार्ष्णेयइतिकर्णेनिपातिते ॥ १५ ॥ अद्याभिमन्युजननींप्रहृष्टःसांत्वयिष्यसि ॥ कुंतींपितृष्वसारंचप्रहृष्टःसन्जनार्दन ॥ १६ ॥ अद्यबाष्पमुखींकृष्णांसांत्वयिष्यसिमाधव ॥ वाग्भिश्चामृतकल्पाभिर्धर्मराजंचपांडवं ॥ ११७ ॥ ॥ इ० महाभारतेकर्णपर्वणिकर्णार्जुनसमागमेद्वैरथेसप्ताशीतितमोऽध्यायः ॥ ८७ ॥

संजयउवाच ॥ ॥ तद्देवनागासुरसिद्धयक्षैर्गंधर्वरक्षोप्सरसांचसंघैः ॥ ब्रह्मर्षिराजर्षिसुपर्णजुष्टंबभौवियद्विस्मयनीयरूपं ॥ १ ॥ नानद्यमानंनिनदैर्मनोज्ञैर्वादित्रगीतस्तुतिनृत्यहासैः ॥ सर्वेंतरिक्षंददृशुर्मनुष्याःखस्थाश्चतद्विस्मयनीयरूपं ॥ २ ॥ ततःप्रहृष्टाःकुरुपांडुयोधावादित्रशंखस्वनसिंहनादैः ॥ विनादयंतोवसुधांदिशश्चस्वनेनसर्वान्द्विषतोनिजघ्नुः ॥ ३ ॥ नराश्वमातंगरथैःसमाकुलंशरासिशक्त्यृष्टिनिपातदुःसहं ॥ अभीरुजुष्टंहतदेहसंकुलंरणाजिरंलोहितमाबभौतदा ॥ ४ ॥ बभूवयुद्धंकुरुपांडवानांयथासुराणामसुरैःसहाभवत् ॥ तथाप्रवृत्तेतुमुलेसुदारुणेधनंजयस्याधिरथेश्चसायकैः ॥ ५ ॥

तदिति ॥ १ ॥ २ ॥ द्विषतःशत्रून् ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥

॥ ६ ॥ एकौमुख्यौरथौरथिनौकर्णार्जुनौ एकौचतौरथौचेतिविग्रहः ॥ ७ ॥ तमोनुदौसूर्यचंद्रौ नचअभिसर्तव्यंनापयातव्यमितिनियमेनप्रचोदिताःप्रेरिताः ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ विसस्रुःविप्रद्रुताः

दिशश्चसैन्यंचशितैरजिह्मगैःपरस्परंप्रावृणुतांसुदंशितैः ॥ ततस्त्वदीयाश्चपरेचसायकैःकृतेंधकारेददृशुर्नकिंचन ॥ ६ ॥ भयातुराएकरथौसमाश्रयंस्ततोऽभव त्वद्भुतमेवसर्वतः ॥ ततोस्त्रमस्त्रेणपरस्परंतौविधूयवाताविवपूर्वपश्चिमौ ॥ ७ ॥ घनांधकारेवितततेतमोनुदौयथोदितौतद्वदतीवरेजतुः ॥ नचाभिसर्तव्यमितिप्र चोदिताःपरेत्वदीयाश्चतथावतस्थिरे ॥ ८ ॥ महारथौतौपरिवार्यसर्वतःसुरासुराःशंबरवासवाविव ॥ मृदंगभेरीपणवानकस्वनैःससिंहनादैर्नदतुर्नरोत्तमौ ॥ ९ ॥ शशांकसूर्याविवमेघनिःस्वनैर्विरेजतुस्तौपुरुषर्षभौतदा ॥ महाधनुर्मंडलमध्यगावुभौसुवर्चसौबाणसहस्रदीधिती ॥ १० ॥ दिधक्षमाणौसचराचरंज गद्युगांतसूर्याविवदुःसहौरणे ॥ उभावजेयावहितांतकावुभावुभौजिघांसूकृतिनौपरस्परं ॥ ११ ॥ महाहवेवीतभयौसमीयतुर्महेंद्रजंभाविवकर्णपांडवौ ॥ त तोमहास्त्राणिमहाधनुर्धरौविमुंचमानाविषुभिर्भयानकैः ॥ १२ ॥ नराश्वनागानमितान्निजघ्नतुःपरस्परंचापिमहारथौनृप ॥ ततोविसस्रुःपुनरर्दितानरानरोत्त माभ्यांकुरुपांडवाश्रयाः ॥ १३ ॥ सनागपत्त्यश्वरथादिशोदशतथायथासिंहहतावनौकसः ॥ ततस्तुदुर्योधनभोजसौबलाःकृपेणशारद्वतसूनुनासह ॥ १४ ॥ म हारथाःपंचधनंजयाच्युतौशरैःशरीरार्तिकरैरताडयन् ॥ धनूंषितेषामिषुधीन्ध्वजान्हयान्रथांश्चसूतांश्चधनंजयःशरैः ॥ १५ ॥ समंप्रमथ्याशुपरान्समंततःश रोत्तमैर्द्वादशभिश्चसूतजं ॥ अथाभ्यधावंस्त्वरिताःशतंरथाःशतंगजाश्चार्जुनमाततायिनः ॥ १६ ॥ शकास्तुषारायवनाश्चसादिनःसहैवकांबोजवरैर्जिघांस वः ॥ वरायुधान्पाणिगतैःशरैःसहक्षुरैर्न्यकृंतन्प्रपतन्शिरांसिच ॥ १७ ॥ हयांश्चनागांश्चरथांश्चयुध्यतोधनंजयःशत्रुगणान्क्षितौक्षिणोत् ॥ ततोंतरिक्षेसुरतूर्य निःस्वनाःससाधुवादाहृषितैःसमीरिताः ॥ १८ ॥ निपेतुरप्युत्तमपुष्पवृष्टयःसुगंधिगंधाःपवनेरिताःशुभाः ॥ तदद्भुतंदेवमनुष्यसाक्षिकंसमीक्ष्यभूतानिविसि स्मियुस्तदा ॥ १९ ॥ तवात्मजःसूतसुतश्चनव्यथांनविस्मयंजग्मतुरेकनिश्चयौ ॥ अथाब्रवीद्द्रोणसुतस्तवात्मजंकरंकरेणप्रतिपीड्यसांत्वयन् ॥ २० ॥ प्रसीददु र्योधनशाम्यपांडवैरलंविरोधेनधिगस्तुविग्रहं ॥ हतोगुरुर्ब्रह्मसमोमहास्त्रवित्तथैवभीष्मप्रमुखामहारथाः ॥ २१ ॥ अहंत्ववध्योममचापिमातुलःप्रशाधिराज्यं सहपांडवैश्चिरं ॥ धनंजयःशाम्यतिवारितोमयाजनार्दनोनैवविरोधमिच्छति ॥ २२ ॥

॥ १३ ॥ पंचैवावशिष्टाइत्याह ततइति ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥

॥२३॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥ निसर्गतइतिसहजमित्रत्वोपपादनं साम्नाप्रीत्या प्रसन्नेराज्यार्धदानेनहितंअर्जुनकोपशमनेनेतिचतुर्धापक्षोपिविवृतः ॥२९॥३०॥ वचोदुर्योधनस्यहतस्यशिरःपदाताडयि

युधिष्ठिरोभूतहितेरतःसदावृकोदरस्तद्वशगस्तथायमौ ॥ त्वयातुपार्थैश्चकृतेचसंविदेप्रजाःशिवंप्राप्नुयुरिच्छयातव ॥ २३ ॥ व्रजंतुशेषाःस्वपुराणिबांधवानि वृत्तयुद्धाश्चभवंतुसैनिकाः ॥ नचेद्वचःश्रोष्यसिमेनराधिपध्रुवंप्रतप्तासिहतोरिभिर्युधि ॥ २४ ॥ इदंचदृष्टंजगतासहत्वयाकृतंयदेकेनकिरीटमालिना ॥ यथान कुर्याद्बलभिन्नचांतकोनचापिधाताभगवान्नयक्षराट् ॥२५॥ अतोपिभूयान्स्वगुणैर्धनंजयोनचातिवर्तिष्यतिमेवचोखिलं ॥ तवानुयात्रांचसदाकरिष्यतिप्रसी दराजेंद्रशमंत्वमाप्नुहि ॥ २६ ॥ ममापिमानःपरमःसदात्वयिब्रवीम्यतस्त्वांपरमाच्चसौहृदात् ॥ निवारयिष्यामिचकर्णमप्यहंयदाभवान्सप्रणयोभविष्यति ॥ २७ ॥ वदंतिमित्रंसहजंविचक्षणास्तथैवसाम्नाचधनेनचार्जितं ॥ प्रतापतश्चोपनतंचतुर्विधंतदस्तिसर्वंतवपांडवेषु ॥ २८ ॥ निसर्गतस्तेतववीरबांधवाःपुन श्चसाम्नासमवाप्नुहिप्रभो ॥ त्वयिप्रसन्नेयदिमित्रतांगतेहितंकृतंस्याज्जगतस्त्वयातुलं ॥ २९ ॥ सएवमुक्तःसुहृदावचोहितंविचिंत्यनिःश्वस्यचदुर्मनाब्रवीत् ॥ य थाभवानाहसखेतथैवतन्ममापिविज्ञापयतोवचःशृणु ॥३०॥ निहत्यदुःशासनमुक्तवान्वचःप्रसह्यशार्दूलवदेषदुर्मतिः ॥ वृकोदरस्तद्धृदयेममस्थितंनतत्परोक्षं भवतःकुतःशमः ॥ ३१ ॥ नचापिकर्णंप्रसहेद्रणेर्जुनोमहागिरिंमेरुमिवोग्रमारुतः ॥ नचाश्वसिष्यंतिपृथात्मजामयिप्रसह्यवैरंबहुशोविचिंत्य ॥ ३२ ॥ नचा पिकर्णंगुरुपुत्रसंयुगादुपारमेत्यर्हसिवक्तुमच्युत ॥ श्रमेणयुक्तोमहताद्यफाल्गुनस्तमेषकर्णःप्रसभंहनिष्यति ॥ ३३ ॥ तमेवमुक्त्वाप्यनुनीयचासकृत्तवात्मजः स्वाननुशास्तिसैनिकान् ॥ समाहिताभिद्रवताहितान्ममसबाणहस्ताःकिमुजोषमासत ॥ ३४ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिअश्वत्थामवाक्येअशशीति तमोऽध्यायः ॥ ८८ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ तौशंखभेरीनिनदेसमृद्धेसमीयतुःश्वेतहयौनराग्र्यौ ॥ वैकर्तनःसूतपुत्रोर्जुनश्चदुर्मंत्रिते तवपुत्रस्यराजन् ॥ १ ॥ यथागजौहैमवतौप्रभिन्नौप्रवृद्धदंताविववासितार्थे ॥ तथासमाजग्मतुरुग्रवीर्यौधनंजयश्चाधिरथिश्चवीरौ ॥ २ ॥ बलाहकेनेवमहा बलाहकोयदृच्छयावागिरिणायथागिरिः ॥ तथाधनुर्ज्यातलनेमिनिःस्वनैःसमीयतुस्ताविषुवर्षवर्षिणौ ॥ ३ ॥ प्रवृद्धशृंगद्रुमवीरुदोषधीप्रवृद्धनानाविधनिर्झ रोकसौ ॥ यथाचलावाचलितौमहाबलौतथामहास्त्रैरितरेतरंहतः ॥ ४ ॥

ष्यामीत्येवंरूपं ॥३१॥ यथार्जुनःकर्णंनप्रसहेत्तदपिभवतःपरोक्षंनेतिपूर्वेणान्वयः ॥३२॥३३॥३४॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेअष्टाशीतितमोऽध्यायः ॥८८॥ ॥ ताविति ॥१॥२॥३॥४॥

॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ केतार्थस्थानार्थं नीडेपक्षिगणाइवदेहेबाणालीयंतइत्यर्थः ॥ १५ ॥ संघान्बाणसंघान् ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥

ससन्निपातस्तुतयोर्महानभूत्सुरेशवैरोचनयोर्यथापुरा ॥ शरैर्विनुन्नांगनियंतृवाहयोःसुदुःसहोन्यैःकटुशोणितोदकः ॥ ५ ॥ प्रभूतपद्मोत्पलमत्स्यकच्छपौमहाह्रदौपक्षिगणैरिवावृतौ ॥ सुसन्निकृष्टावनिलोद्धतौयथातथारथौतौध्वजिनौसमीयतुः ॥ ६ ॥ उभौमहेंद्रस्यसमानविक्रमावुभौमहेंद्रप्रतिमौमहारथौ ॥ महेंद्रवज्रप्रतिमैश्चसायकैर्महेंद्रवृत्राविवसंप्रजघ्नतुः ॥ ७ ॥ सनागपत्त्यश्वरथेशुभेबलेविचित्रवर्माभरणांबरायुधे ॥ चकंपतुर्विस्मयनीयरूपेवियद्गताश्चार्जुनकर्णसंयुगे ॥ ८ ॥ भुजाःसवस्त्रांगुलयःसमुच्छ्रिताःससिंहनादैर्हृषितैर्दिदृक्षुभिः ॥ यदर्जुनोमत्तइवद्विपोद्विपंसमभ्ययादाधिरथिंजिघांसया ॥ ९ ॥ उदक्रोशन्सोमकास्तत्रपार्थंपुरःसराश्चार्जुनभिंधिकर्णं ॥ छिंध्यस्यमूर्धानमलंचिरेणश्रद्धांचराज्याद्धृतराष्ट्रसूनोः ॥ १० ॥ तथास्माकंबहवस्तत्रयोधाःकर्णंतथायाहियाहीत्यवोचन् ॥ जह्यर्जुनंकर्णशरैःसुतीक्ष्णैःपुनर्वनंयांतुचिरायपार्थाः ॥ ११ ॥ तथाकर्णःप्रथमंतत्रपार्थंमहेषुभिर्दशभिःप्रत्यविध्यत् ॥ तंचार्जुनःप्रत्यविध्यच्छिताग्रैःकक्षांतरेदशभिःसंप्रहस्य ॥ १२ ॥ परस्परंतौविशिखैःसुपुंखैस्ततक्षतुःसूतपुत्रोर्जुनश्च ॥ परस्परंतौबिभिदुर्विमर्देसुभीममभ्यापततुश्चहृष्टौ ॥ १३ ॥ ततोर्जुनःप्रासृजदुग्रधन्वाभुजावुभौगांडिवंचानुमृज्य ॥ नाराचनालीकवराहकर्णान्क्षुरांस्तथासांजलिकार्धचंद्रान् ॥ १४ ॥ तेसर्वतःसमकीर्यंतराजन्पार्थेषवःकर्णरथंविशंतः ॥ अवाङ्मुखाःपक्षिगणादिनांतेविशंतिकेतार्थमिवाशुवृक्षं ॥ १५ ॥ यानर्जुनःसभ्रुकुटीकटाक्षंकर्णायराजन्नसृजज्जितारिः ॥ तान्सायकैर्ग्रसतेसूतपुत्रःक्षिप्तान्क्षिप्तान्पांडवस्याशुसंघान् ॥ १६ ॥ ततोस्त्रमाग्नेयममित्रसाधनंमुमोचकर्णायमहेंद्रसूनुः ॥ भूम्यंतरिक्षेचदिशोर्कमार्गंप्रावृत्यदेहोस्यबभूवदीप्तः ॥ १७ ॥ योधाश्चसर्वेज्वलितांबराभृशंप्रदुद्रुवुस्तत्रविदग्धवस्त्राः ॥ शब्दश्चघोरोतिबभूवतत्रयथावनेवेणुवनस्यदह्यतः ॥ १८ ॥ तद्वीक्ष्यकर्णोज्वलनास्त्रमुद्यतंसवारुणंतत्प्रशमार्थमाहवे ॥ समुत्सृजन्सूतसुतःप्रतापवान्सतेनवह्निंशमयांबभूव ॥ १९ ॥ बलाहकौघश्चदिशस्तरस्वीचकारसर्वास्तिमिरेणसंवृताः ॥ ततोधरित्रीधरतुल्यरोधसःसमंततोवैपरिवार्यवारिणा ॥ २० ॥ तैश्चातिवेगात्सतथाविधोपिनीतःशमंवह्निरतिप्रचंडः ॥ बलाहकैरेवदिगंतराणिव्याप्तानिसर्वाणियथानभश्च ॥ २१ ॥ तथाचसर्वास्तिमिरेणवैदिशोमेघैर्वृतानप्रदृश्येतकिंचित् ॥ अथापोवाह्याभ्रसंघान्समस्तान्वायव्यास्त्रेणापततःसकर्णात् ॥ २२ ॥ ततोप्यसह्यंदयितंदेवराज्ञःप्रादुश्चक्रेवज्रमतिप्रभावं ॥ गांडीवंज्यांविशिखांश्चानुमंत्र्यधनंजयःशत्रुभिरप्रधृष्यः ॥ २३ ॥

ततःक्षुरप्रांजलिकार्धचंद्रानालीकनाराचवराहकर्णाः॥ गांडीवतःप्रादुरासन्सुतीक्ष्णाःसहस्रशोवज्रसमानवेगाः ॥ २४ ॥ तेकर्णमासाद्यमहाप्रभावाःसुतेज
नागार्धपत्राःसुवेगाः ॥ गात्रेषुसर्वेषुहयेषुचापिशरासनेयुगचक्रेध्वजेच ॥ २५ ॥ निर्भिद्यतूर्णंविविशुःसुतीक्ष्णास्तार्क्ष्यत्रस्ताभूमिमिवोरगास्ते ॥ शराचितां
गोरुधिरार्द्रगात्रःकर्णस्तदारोषविवृत्तनेत्रः॥ २६ ॥ दृढज्यमानाम्यसमुद्रघोषंप्रादुश्चक्रेभार्गवास्त्रंमहात्मा ॥ महेंद्रशस्त्राभिमुखान्विमुक्तांश्छित्त्वाकर्णःपांडव
स्येषुसंघान्॥ २७॥ तस्यास्त्रमस्त्रेणनिहत्यसोथजघानसंख्येरथनागपत्तीन्॥ अमृष्यमाणश्चमहेंद्रकर्मामहारणेभार्गवास्त्रप्रतापात्॥ २८ ॥ पंचालानांप्रवरां
श्चापियोधान्क्रोधाविष्टःसूतपुत्रस्तरस्वी॥ बाणैर्विव्याधाहवेसुप्रमुक्तैःशिलाशितैरुक्मपुंखैःप्रसह्य॥ २९ ॥ तत्पंचालाःसोमकाश्चापिराजन्कर्णेनाजौपीड्य
मानाःशरौघैः॥ क्रोधाविष्टाविव्यधुस्तंसमंतात्तीक्ष्णैर्बाणैःसूतपुत्रंसमेताः ॥ ३० ॥ तान्सूतपुत्रोनिजघानबाणैःपंचालानांरथनागाश्वसंघान्॥ अभ्यर्दयद्वा
णगणैःप्रसह्यविव्ध्वाहर्षात्संगरेसूतपुत्रः ॥ ३१ ॥ तेभिन्नदेहाव्यसवोनिपेतुःकर्णेषुभिर्भूमितलेस्वनंतः ॥ क्रुद्धेनसिंहेनयथेभयूथामहावनेभीमबलेनतद्वत्
॥३२॥ पंचालानांप्रवरान्संनिहत्यप्रसह्ययोधानखिलानदीनः॥ ततःसराजन्विरराजकर्णोयथांबरेभास्करउग्ररश्मिः ॥ ३३ ॥ कर्णस्यमत्वातुजयंत्वदीयाः
परांमुदंसिंहनादांश्चचक्रुः॥ सर्वेत्यमन्यंतभृशाहतौचकर्णेनकृष्णावितिकौरवेंद्र॥ ३४॥ तत्तादृशंप्रेक्ष्यमहारथस्यकर्णस्यवीर्यंचपरैरसह्यं॥ दृष्ट्वाचकर्णेनधनं
जयस्यतथाजिमध्येनिहतंतदस्त्रं॥ ३५॥ ततस्त्वमर्षीक्रोधसंदीप्तनेत्रोवातात्मजःपाणिनापाणिमार्च्छत्॥ भीमोब्रवीदर्जुनंसत्यसंधममर्षितोनिःश्वसन्जात
मन्युः॥ ३६॥ कथंनुपापोयमपेतधर्मःसूतात्मजःसमरेद्यप्रसह्य॥ पंचालानांयोधमुख्याननेकान्निजघ्निवांस्तवजिष्णोसमक्षं॥३७॥ पूर्वंदेवैरजितंकालकेयैः
साक्षात्स्थाणोर्बाहुसंस्पर्शमेत्य॥ कथंनुत्वांसूतपुत्रःकिरीटिन्नथेषुभिर्दशभिःप्रागविध्यत् ॥ ३८ ॥ त्वयाक्षिप्तांश्चाग्रसद्बाणसंघानाश्चर्यमेतत्प्रतिभातिमेद्य॥
कृष्णापरिक्लेशमनुस्मरत्वंयथाब्रवीत्षंढतिलान्स्मवाचः॥ ३९॥ रूक्षाःसुतीक्ष्णाश्चहिपापबुद्धिःसूतात्मजोयंगतभीर्दुरात्मा॥ संस्मृत्यसर्वंतदिहाद्यपापंजह्या
शुकर्णंयुधिसव्यसाचिन् ॥ ४० ॥ कस्मादुपेक्षांकुरुषेकिरीटिन्नुपेक्षितुंनायमिहाद्यकालः ॥ ययाधृत्यासर्वभूतान्यजैषीर्ग्रासंददत्खांडवेपावकाय ॥ ४१ ॥
तयाधृत्यासूतपुत्रंजहित्वमहंचैनंगदयापोथयिष्ये॥ अथाब्रवीद्वासुदेवोपिपार्थंदृष्ट्वारथेषून्प्रतिहन्यमानान्॥ ४२॥

॥४३॥४४॥४५॥४६॥४७॥४८॥ आत्मनोनरस्यचात्नारायणस्यचइहभूमौप्रयोजनंभूभारावतरणंविदित्वास्मृत्वा ॥४९ ॥५० ॥५१ ॥५२ ॥५३ ॥५४ ॥५५ ॥५६ ॥५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥६० ॥६१॥

अमीमृदत्सर्वपातेद्यकर्णोह्यस्त्रैरस्त्रंकिमिदंभोकिरीटिन् ॥ सवीरकिंमुह्यसिनावधत्सेनदंत्येतेकुरवःसंप्रहृष्टाः ॥ ४३ ॥ कर्णंपुरस्कृत्यविदुर्हिसर्वेतवास्त्रमस्त्रैर्वि निपात्यमानं ॥ ययाधृत्यानिहतंतामसास्त्रंयुगेयुगेराक्षसाश्चापिघोराः ॥ ४४ ॥ दंभोद्भवाश्चासुराश्चाहवेषुतयाधृत्याजहिकर्णंत्वमद्य ॥ अनेनचास्यक्षुरनेमि नाद्यसंछिंधिमूर्धानमरेःप्रसह्य ॥ ४५ ॥ मयाविसृष्टेनसुदर्शनेनवज्रेणशक्रोनमुचेरिवारेः ॥ किरातरूपीभगवान्सुधृत्यात्वयामहात्मापरितोषितोभूत् ॥ ४६ ॥ तांत्वंपुनर्वीरधृतिंगृहीत्वासहानुबंधंजहिसूतपुत्रं ॥ ततोमहींसागरमेखलांत्वंसपत्तनांग्रामवतींसमृद्धां ॥ ४७ ॥ प्रयच्छराज्ञेनिहतारिसंघांयशश्चपार्थातुलमा प्नुहित्वं ॥ सएवमुक्तोतिबलोमहात्माचकारबुद्धिंहिवधायसौतेः ॥ ४८ ॥ सचोदितोभीमजनार्दनाभ्यांस्मृत्वातथात्मानमवेक्ष्यसर्वं ॥ इहात्मनश्चागमनेविदि त्वाप्रयोजनंकेशवमित्युवाच ॥ ४९ ॥ प्रादुष्करोम्येषमहास्त्रमुग्रंशिवायलोकस्यवधायसौतेः ॥ तन्मेनुजानातुभवान्सुराश्चब्रह्माभवोवेदविदश्चसर्वे ॥ ५० ॥ इत्युच्यदेवंसतुसव्यसाचीनमस्कृत्वाब्रह्मणेसोमितात्मा ॥ तदुत्तमंब्राह्ममसह्यमस्त्रंप्रादुश्चक्रेमनसायद्विधेयं ॥ ५१ ॥ तदस्यहत्वाविरराजकर्णोमुक्त्वाशरान्मेघ इवांबुधाराः ॥ समीक्ष्यकर्णेनकिरीटिनस्तुतथाजिमध्येनिहतंतदस्त्रं ॥ ५२ ॥ ततोमर्षीबलवान्क्रोधदीप्तोभीमोब्रवीदर्जुनंसत्यसंधं ॥ ननुत्वाहुर्वेदितारंमहास्त्रं ब्राह्मंविधेयंपरमंजनास्तत् ॥ ५३ ॥ तस्मादन्यद्योजयसव्यसाचिन्निति स्मोक्तोयोजयत्सव्यसाची ॥ ततोदिशःप्रदिशश्चापिसर्वाःसमावृणोत्सायकैर्भूरितेजाः ॥ ५४ ॥ गांडीवमुक्तैर्भुजगैरिवोग्रैर्दिवाकरांशुप्रतिमैर्ज्वलद्भिः ॥ सृष्टास्तुबाणाभरतर्षभेणशतंशतानीवसुवर्णपुंखाः ॥ ५५ ॥ प्राच्छादयन्कर्णरथंक्षणेनयुगां तवन्ह्यर्ककरप्रकाशाः ॥ ततश्चशूलानिपरश्वधानिचक्राणिनाराचशतानिचैव ॥ ५६ ॥ निश्चक्रमुर्घोरतराणियोधास्ततोह्यहन्यंतसमंततोपि ॥ छिन्नंशिरः कस्यचिदाजिमध्येपपातयोधस्यपरस्यकायात् ॥ ५७ ॥ भयेनसोप्याशुपपातभूमावन्यःप्रनष्टःपतितंविलोक्य ॥ अन्यस्यसासिर्निपपातकृत्तोयोधस्यबाहुः करिहस्ततुल्यः ॥ ५८ ॥ अन्यस्यसव्यःसहवर्मणाचक्षुरप्रकृत्तःपतितोधरण्यां ॥ एवंसमस्तानपियोधमुख्यान्विध्वंसयामासकिरीटमाली ॥ ५९ ॥ शरैःशरीरां तकरैःसुघोरैर्दौर्योधनंसैन्यमशेषमेव ॥ वैकर्तनेनापितथाजिमध्येसहस्रशोबाणगणाविसृष्टाः ॥ ६० ॥ तेघोषिणःपांडवमभ्युपेयुःपर्जन्यमुक्ताइववारिधाराः ॥ ततःसकृष्णंचकिरीटिनंचवृकोदरंचाप्रतिमप्रभावः ॥ ६१ ॥

त्रिभिस्त्रिभिर्भीमबलोनिहत्यननादघोरंमहतास्वरेण ॥ सकर्णबाणाभिहतःकिरीटीभीमंतथाप्रेक्ष्यजनार्दनंच ॥ ६२ ॥ अमृष्यमाणःपुनरेवपार्थःशरान्दशाष्टौ
चसमुद्ववर्ह ॥ सकेतुमेकेनशरेणविध्वाशल्यंचतुर्भिस्त्रिभिरेवकर्णं ॥ ६३ ॥ ततसमुक्तैर्दशभिर्जघानसभापतिंकांचनवर्मनद्धं ॥ सराजपुत्रोविशिराविबाहुर्वि
वाजिसूतोविधनुर्विकेतुः ॥ ६४ ॥ हतोरथाग्रादपतत्सरुग्णःपरश्वधैःशालइवावकृत्तः ॥ पुनश्चकर्णंत्रिभिरष्टभिश्चद्वाभ्यांचतुर्भिर्दशभिश्चविध्वा ॥ ६५ ॥ चतुः
शतान्द्विरदान्सायुधान्वैहत्वारथानष्टशतान्जघान ॥ सहस्रशोश्वांश्चपुनःससादीनष्टौसहस्राणिचपत्तिवीरान् ॥ ६६ ॥ कर्णंससूतंसरथंसकेतुमदृश्यमंजोगति
भिःप्रचक्रे ॥ अथाक्रोशन्कुरवोवध्यमानाधनंजयेनाधिरथिंसमंतात् ॥ ६७ ॥ मुंचाभिविध्यार्जुनमाशुकर्णबाणैःपुराहंतिकुरून्समग्रान् ॥ सचोदितःसर्वय
त्नेनकर्णोमुमोचबाणान्सुबहूनभीक्ष्णं ॥ ६८ ॥ तेपांडुपंचालगणान्निजघ्नुर्मर्मच्छिदःशोणितपांसुदिग्धाः ॥ तावुत्तमौसर्वधनुर्धराणांमहाबलौसर्वसपत्नसा
हौ ॥ ६९ ॥ निजघ्नतुश्चाहितसैन्यमुग्रमन्योन्यमप्यस्त्रविदौमहास्त्रैः ॥ अथोपयातस्त्वरितोदिदृक्षुर्मंत्रौषधीभिर्निरुजोविशल्यः ॥ ७० ॥ कृतःसुहृद्भिर्भिषजांव
रिष्ठैर्युधिष्ठिरस्तत्रसुवर्णवर्मा ॥ तथोपयातंयुधिधर्मराजंदृष्ट्वामुदासर्वभूतान्यनंदन् ॥ ७१ ॥ राहोर्विमुक्तंविमलंसमग्रंचंद्रंयथैवाभ्युदितंतथैव ॥ दृष्ट्वातुमुख्या
वथयुध्यमानौदिदृक्षवःशूरवरावरिघ्नौ ॥ ७२ ॥ कर्णंचपार्थंचविलोकयंतःस्वस्थामहीस्थाश्चजनावतस्थुः ॥ सकार्मुकज्यातलसंनिपातःसुमुक्तबाणस्तुमुलोब
भूव ॥ ७३ ॥ घ्नतोस्तथान्योन्यमिषुप्रवेकैर्धनंजयस्याधिरथेश्चतत्र ॥ ततोधनुर्ज्यासहसातिकृष्टासुघोषमच्छिद्यतपांडवस्य ॥ ७४ ॥ तस्मिन्क्षणेपांडवंसूतपुत्रः
समाचिनोत्क्षुद्रकाणांशतेन ॥ निर्मुक्तसर्पप्रतिमैरभीक्ष्णंतैलप्रधौतैःखगपत्रवाजैः ॥ ७५ ॥ षष्ट्याबिभेदाशुचवासुदेवमनंतरंफाल्गुनमष्टभिश्च ॥ पूषात्मजो
मर्मसुनिर्बिभेदमरुत्सुतंचायुतशःशराग्र्यैः ॥ ७६ ॥ कृष्णंचपार्थंचतथाध्वजंचपार्थानुजान्सोमकान्पातयंश्च ॥ प्राच्छादयंस्तेविशिखैःपृषत्कैर्जीमूतसंघानभ
सीवसूर्यं ॥ ७७ ॥ आगच्छतस्तान्विशिखैरनेकैर्व्यष्टंभयत्सूतपुत्रःकृतास्त्रः ॥ तैरस्तमस्त्रंविनिहत्यसर्वंजघानतेषांरथवाजिनागान् ॥ ७८ ॥ तथातुसैन्यप्रवरां
श्चराजन्नभ्यर्दयन्मार्गणैःसूतपुत्रः ॥ तेभिन्नदेहाव्यसवोनिपेतुःकर्णेषुभिर्भूमितलेस्वनंतः ॥ ७९ ॥ सिंहेनक्रुद्धेनयथाश्वयूथ्यामहाबलाभीमबलेनतद्वत् ॥ पुनश्च
पंचालवरास्तथान्येतदंतरेकर्णधनंजयाभ्यां ॥ ८० ॥

॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ स्नात्वेत्यनेनपातालगंगायास्तलंप्राप्यतदभिघातेनपरावृत्ताइत्यर्थः ॥ ८९ ॥ तक्षकपुत्रपक्षाइतितेसर्पबाणाःअश्वसेनप्रयुक्ताः ॥ ९० ॥ ९१ ॥

प्रस्कंदंतोबलिनासाधुमुक्तैःकर्णेनबाणैर्निहताःप्रसह्य ॥ जयंमत्वाविपुलंवैत्वदीयास्तलान्निजघ्नुःसिंहनादांश्चनेदुः ॥८१ ॥ सर्वेत्वमन्यंतवशेकृतौतौकर्णेनकृ
ष्णाविितितेविमर्दे ॥ ततोधनुर्ज्यामवनाम्यशीघ्रंशरानस्तानाधिरथेर्विधम्य ॥ ८२ ॥ सुसंरब्धःकर्णशरक्षतांगोरणेपार्थःकौरवान्प्रत्यगृह्णात् ॥ ज्यांचानुमृज्या
भ्यहनत्तलत्रेबाणांधकारंसहसाचचक्रे ॥ ८३ ॥ कर्णंचशल्यंचकुरूंश्चसर्वान्बाणैरविध्यत्प्रसभंकिरीटी ॥ नपक्षिणोबभ्रमुरंतरिक्षेतदामहास्त्रेणकृतेंधकारे
॥ ८४ ॥ वायुर्वियत्स्थैरीरितोभूतसंघैरुवाहदिव्यःसुरभिस्तदानीं ॥ शल्यंचपार्थोदशभिःपृषत्कैर्भृशंतनुत्रेप्रहसन्नविध्यत् ॥ ८५ ॥ ततःकर्णंद्वादशभिःसुमुक्तैर्वि
द्ध्वापुनःसप्तभिरभ्यविध्यत् ॥ सपार्थबाणासनवेगमुक्तैर्दृढाहतःपत्रिभिरुग्रवेगैः ॥ ८६ ॥ विभिन्नगात्रःक्षतजोक्षितांगःकर्णोबभौरुद्रइवाततेषुः ॥ प्रक्रीडमा
नोथश्मशानमध्येरौद्रेमुहूर्तेरुधिरार्द्रगात्रः ॥ ८७ ॥ ततस्त्रिभिस्तंत्रिदशाधिपोपमंशरैर्बिभेदाधिरथिर्धनंजयं ॥ शरांश्चपंचज्वलितानिवोरगान्प्रवेशयामास
जिघांसयाऽच्युतं ॥ ८८ ॥ तेवर्मभित्त्वापुरुषोत्तमस्यसुवर्णचित्रान्यपतन्सुमुक्ताः ॥ वेगेनगामाविविशुःसुवेगाःस्नात्वाचकर्णाद्दिमुखाःप्रतीयुः ॥ ८९ ॥ तान्पं
चभल्लैर्दशभिःसुमुक्तैस्त्रिधात्रिधैकैकमथोच्चकर्त ॥ धनंजयास्त्रैर्न्यपतन्पृथिव्यांमहाहयस्तक्षकपुत्रपक्षाः ॥ ९० ॥ ततःप्रजज्वालकिरीटमालीक्रोधेनकक्षंप्रदह
न्निवाग्निः ॥ तथाविनुन्नांगमवेक्ष्यकृष्णंसर्पैषुभिःकर्णभुजप्रसृष्टैः ॥ ९१ ॥ सकर्णमाकर्णविकृष्टसृष्टैःशरैःशरीरांतकरैर्ज्वलद्भिः ॥ मर्मस्वविध्यत्सचचालदुःखाद्दे
वाद्दवातिष्ठतधैर्यबुद्धिः ॥ ९२ ॥ ततःशरौघैःप्रदिशोदिशश्चरवेःप्रभाकर्णरथश्चराजन् ॥ अदृश्यमासीत्कुपितेधनंजयेतुषारनीहारवृतंयथानभः ॥ ९३ ॥ सचक्रर
क्षानथपादरक्षान्पुरःसरान्पृष्ठगोपांश्चसर्वान् ॥ दुर्योधनेनानुमतानरिघ्नःसमुद्यतान्सरथान्सारभूतान् ॥ ९४ ॥ द्विसाहस्रान्समरेसव्यसाचीकुरुप्रवीरानृषभः
कुरूणां ॥ क्षणेनसर्वान्सरथाश्वसूतान्निनायराजन्क्षयमेकवीरः ॥ ९५ ॥ ततोऽपलायंतविहायकर्णंतवात्मजाःकुरवोयेऽवशिष्टाः ॥ हतानपाकीर्यशरक्षतांश्च
लालप्यमानांस्तनयान्पितॄंश्च ॥ ९६ ॥ ससर्वतःप्रेक्ष्यदिशोविशून्याभयावदीर्णैःकुरुभिर्विहीनः ॥ नविव्यथेभारततत्रकर्णःप्रहृष्टएवार्जुनमभ्यधावत् ॥ ९७ ॥
इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिकर्णार्जुनद्वैरथेऊननवतितमोऽध्यायः ॥ ८९ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेऊननवतितमोऽध्यायः ॥ ८९ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

ततइति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ वाणजालैकमयं दृष्ट्वतिशेषः ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥

संजयउवाच॥ ॥ततःप्रयाताःशरपातमात्रवमस्थिताःकुरवोभिन्नसेनाः॥विद्युत्प्रकाशंददृशुःसमंताद्धनंजयास्त्रंसमुदीर्यमाणं॥१॥तदर्जुनास्त्रंग्रसतिस्मकर्णो
वियद्गतंघोरतरैःशरैस्तत् ॥ क्रुद्धेनपार्थेनभृशाभिसृष्टंवधायकर्णस्यमहाविमर्दे॥ २ ॥ उदीर्यमाणंस्मकुरून्दहंतंसुवर्णपुंखैर्विशिखैर्ममर्द ॥ कर्णस्त्वमोघेष्वसनं
दृढज्यंविस्फारयित्वाविसृजञ्छरौघान्॥३॥रामादुपात्तेनमहामहिम्नात्थ्याथर्वणेनारिविनाशनेन॥ तदर्जुनास्त्रंव्यधमद्दहंतंकर्णस्तुबाणैर्निशितैर्महात्मा॥ ४॥
ततोविमर्दःसुमहान्बभूवतत्रार्जुनस्याधिरथेश्चराजन्॥ अन्योन्यमासादयतोःपृषत्कैर्विषाणघातैर्द्विपयोरिवोग्रैः ॥ ५ ॥ तत्रास्त्रसंघातसमावृतंतदाबभूवरा
जंस्तुमुलंस्मसर्वतः॥ तत्कर्णपार्थौशरवृष्टिसंघैर्निरंतरंचक्रतुरंबरंतदा॥ ६॥ ततोजालंबाणमयंमहांतंसर्वेऽद्राक्षुःकुरवःसोमकाश्च ॥ नान्यंचभूतंददृशुस्तदाते
बाणांधकारेतुमुलेर्थकिंचित् ॥ ७॥ तौसंदधानावनिशंचराजन्समस्यंतौचापिशराननेकान् ॥ संदर्शयेतांयुधिमार्गान्विचित्रान्धनुर्धरौतौविविधैःकृतास्त्रैः
॥८॥तयोरेवंयुत्ध्यतोराजिमध्येसूतात्मजोभूदधिकःकदाचित्॥ पार्थःकदाचित्त्वधिकःकिरीटीवीर्यास्त्रमायाबलपौरुषेण ॥ ९ ॥ दृष्ट्वातयोस्तंयुधिसंप्रहारंपर
स्परस्यांतरमीक्षमाणयोः॥ घोरंतयोर्दुर्विषहंरणेऽन्यैर्योधाःसर्वेविस्मयमभ्यगच्छन्॥ १० ॥ ततोभूतान्यंतरिक्षस्थितानितौकर्णपार्थौप्रशशंसुर्नरेंद्र॥ भोःक
र्णसाध्वर्जुनसाधुचेतिवियत्सुवाणीश्रूयतेसर्वतोपि ॥ ११ ॥ तस्मिन्विमर्देरथवाजिनागैस्तदाभिघातैर्दलितेहिभूतले ॥ ततस्तुपातालतलेशयानोनागोऽश्वसे
नःकृतवैरोर्जुनेन॥ १२ ॥ राजंस्तदाखांडवदाहमुक्तोविवेशकोपाद्वसुधातलेयः॥ अथोत्पपातोर्ध्वगतिर्जवेनसंदृश्यकर्णार्जुनयोर्विमर्दं॥ १३॥ अयंहिकालो
स्यदुरात्मनोवैपार्थस्यवैरप्रतियातनाय॥ संचिंत्यतूर्णंप्रविवेशचैवकर्णस्यराजन्शररूपधारी॥१४॥ ततोस्त्रसंघातसमाकुलंतदाबभूवजन्यंविततांशुजालं॥
तत्कर्णपार्थौशरसंघवृष्टिभिर्निरंतरंचक्रतुरंबरंतदा॥ १५॥ तद्बाणजालैकमयंमहांतंसर्वेत्रसन्कुरवःसोमकाश्च ॥ नान्यत्किंचिद्ददृशुःसंपतद्धबाणांधकारेतुमु
लेतिमात्रं॥ १६ ॥ ततस्तौपुरुषव्याघ्रौसर्वलोकधनुर्धरौ॥ त्यक्तप्राणौरणेवीरौयुद्धश्रममुपागतौ॥ समुत्क्षेपैर्वीक्षमाणौसिक्तौचंदनवारिणा ॥ १७॥ सवाल
व्यजनैर्दिव्यैर्दिविस्थैरप्सरोगणैः॥शक्रसूर्यकराब्जाभ्यांप्रमार्जितमुखावुभौ ॥ १८॥ कर्णोथपार्थंनविशेषयद्यदाभृशंचपार्थेनशराभितप्तः ॥ ततस्तुवीरःशर
विक्षतांगोदध्रेमनोह्येकशयस्यतस्य ॥ १९॥ ततोरिपुघ्नंसमधत्तकर्णःसुसंचितंसर्पमुखंज्वलंतं ॥रौद्रंशरंसन्नतमुग्रधौतंपार्थार्थमत्यर्थचिराभिगुप्तं ॥ २० ॥

॥२१॥२२॥२३॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥३०॥३१॥ अथेति मूर्ध्नः सकाशात् व्यालास्त्रस्यसर्गश्चोत्तमयत्नश्चमन्युश्चतैःप्रयुक्तेनशरेणोत्तमगात्रभूषणमुत्तमांगभूषणंप्रजहारेतिद्वयोःसंबंधः ॥३२॥

सदार्चितंचंदनचूर्णशायितंसुवर्णतूणीरशयंमहार्चिषं॥ आकर्णपूर्णंचविकृष्यकर्णःपार्थोन्मुखःसंदधेचोत्तमौजाः॥ २१ ॥ प्रदीप्तमैरावतवंशसंभवंशिरोजिहीर्षुर्युधिसव्यसाचिनः ॥ ततःप्रजज्वालदिशोनभश्चउल्काश्चघोराःशतशःप्रपेतुः ॥ २२ ॥ तस्मिंस्तुनागेधनुषिप्रयुक्तेहाहाकृतालोकपालाःसशक्राः॥ नचापितंबुबुधेसूतपुत्रोबाणेप्रविष्टंयोगबलेननागं ॥ २३ ॥ दशशतनयनोहिंदृष्ट्वबाणेप्रविष्टंनिहतइतिसुतोमेस्रस्तगात्रोबभूव ॥ जलजकुसुमयोनिःश्रेष्ठभावोजितात्मात्रिदशपतिमवोचन्माव्यथिष्ठाजयेश्रीः॥ २४ ॥ ततोब्रवीन्मद्रराजोमहात्मादृष्ट्वाकर्णंप्रहितेषुंतमुग्रं॥ नकर्णग्रीवामिषुरेषलप्स्यतेसमीक्ष्यसंधत्स्वशरंशिरोघ्नं॥ २५ ॥ अथाब्रवीत्क्रोधसंरक्तनेत्रोमद्राधिपंसूतपुत्रस्तरस्वी ॥ नसंधत्तेद्विःशरंशल्यकर्णोनमादृशाजिह्मयुद्धाभवंति॥ २६ ॥ इतीदमुक्त्वाविससर्जतंशरंप्रयत्नतोवर्षगणाभिपूजितं ॥ हतोसिवैफाल्गुनइत्यधिक्षिपन्नुवाचचोच्चैर्गिरमूर्जितांवृषः ॥ २७ ॥ ससायकःकर्णभुजप्रसृष्टोहुताशनार्कप्रतिमःसुघोरः॥ गुणच्युतःकर्णधनुःप्रमुक्तोवियद्गतःप्राज्वलदंतरिक्षे ॥ २८ ॥ तंप्रेक्ष्यदीप्तंयुधिमाधवस्तुत्वरान्वितंसत्वरयैवलीलया ॥ पदाविनिष्पिष्यरथोत्तमंसप्रावेशयत्पृथिवींकिंचिदेव ॥ २९ ॥ क्षितिंगताजानुभिस्तेऽथवाहाहेमच्छन्नाश्चंद्रमरीचिवर्णाः ॥ ततोंतरिक्षेसुमहान्निनादःसंपूजनार्थंमधुसूदनस्य॥ ३० ॥ दिव्याश्चवाचःसहसाबभूवुर्दिव्यानिपुष्पाण्यथसिंहनादाः ॥ तस्मिंस्तथावैधरणींनिमग्नेरथेप्रयत्नान्मधुसूदनस्य ॥ ३१ ॥ ततःशरःसोभ्यहनत्किरीटंतस्येंद्रदत्तंसुदृढंचधीमतः॥ अथार्जुनस्योत्तमगात्रभूषणंधरावियत्द्योसलिलेषुविश्रुतं॥ ३२॥ व्यालास्त्रसर्गोत्तमयत्नमन्युभिःशरेणमूर्ध्नःप्रजहारसूतजः॥ दिवाकरेंदुज्वलनप्रभत्विषंसुवर्णमुक्तामणिवज्रभूषितं॥ ३३ ॥ पुरंदरार्थंतपसाप्रयत्नतःस्वयंकृतंयद्विभुनास्वयंभुवा ॥ महार्हरूपंद्विषतांभयंकरंविभर्तुरत्यर्थसुखंसुगंधिनं॥ ३४ ॥ जिघांसतेदेवरिपून्सुरेश्वरःस्वयंददौयत्सुमनाःकिरीटिने ॥ हरांबुपाखंडलवित्तगोप्तृभिःपिनाकपाशाशनिसायकोत्तमैः॥ ३५ ॥ सुरोत्तमैरप्यविषह्यमर्दितुंप्रसह्यनागेनजहारयद्वृषः ॥ सदुष्टभावोवितथप्रतिज्ञःकिरीटमत्यद्भुतमर्जुनस्य॥ ३६ ॥ नागोमहार्हंतपनीयचित्रंपार्थोत्तमांगाद्व्यहरत्तरस्वी॥ तद्धेमजालावततंसुघोषंजाज्वल्यमानंनिपपातभूमौ॥ ३७॥ तदुत्तमेषून्मथितंविषाग्निनाप्रदीप्तमर्चिष्मदथोक्षितौप्रियं॥ पपातपार्थस्यकिरीटमुत्तमंदिवाकरोस्तादिवरक्तमंडलः ॥३८॥ सवैकिरीटंबहुरत्नभूषितंजहारनागोर्जुनमूर्धतोबलात्॥ गिरेःसुजातांकुरपुष्पितद्रुमंमहेंद्रवज्रःशिखरोत्तमंयथा॥३९॥ ॥३३॥३४॥३५॥३६॥३७॥३८॥३९॥

॥ ४० ॥ ४१ ॥ गोकर्णामुकुटंजहारेत्यन्वयः अर्जुनस्यमुकुटहरणमपिमहत्कर्मेतिसूचयन्मुकुटंविशिनष्टि गविचक्षुषिकर्णौयस्याःसागोकर्णाचक्षुःश्रवाःसर्पिणी अर्जुनेनखांडवेनिहतासतीइहनिमित्तभूता
तस्यमुकुटमेवजहाररक्षितवतीनतुशिरः कथंहतायाहनननिमित्तत्वमतआह सुमुखीकृतेनइषुणागोपुत्रसंप्रेषिता संधिरविवक्षितत्वान्नभवति शोभनंपुत्रजीवनकरंमुखंयस्याःसासुमुखी साहिपुत्रंनिगीर्यदह्य
मनात्खांडवादुत्पतंतीशिरोदेशेअर्जुनेनच्छिन्नासतीस्वयंमृतापुत्रंचरक्षितवतीत्यादिपर्वण्युपाख्यायते कृतेनस्वयंनिर्मितेनपुत्रेणत्रातेनइषुणाइषुभावंगतेन आत्मावैपुत्रनामासीतिश्रुतेरिष्वाकारपुत्ररूपेणसंप
न्नासती गोमतोरश्मिमतोऽर्कस्यपुत्रेणकर्णेनप्रेषिता इषुणेतीत्थंभावेतृतीया गोपुत्रेतिमतुब्लोपआर्षः किंकृत्वामुकुटंजहारेत्यतआह सुव्यक्तगोऽसुप्रभंगोगतकंदृष्ट्वा सुव्यक्ताः अतिशयेनाविर्भूतागावोर
श्मयस्तेजइतियावत् सुव्यक्तैर्गोभिरसुभिश्चप्रकर्षेणभासमानंनिरतिशयतेजोबलमर्जुनं गोगतकंगोशब्देनहयरश्मीनांप्रदेशोलक्ष्यते तत्रगतंविद्यमानंकंशिरोयस्यतं अर्जुनस्यग्रीवादेशंकर्णेनलक्षीकृतंविज्ञा

महीवियत्द्यौःसलिलंचवायुनाप्रसह्यमुग्रंविनिघूर्णितंयथा ॥ अतीवशब्दोभुवनेषुवैतदाजनाध्यवस्यन्व्यथिताश्चचस्खलुः ॥ ४० ॥ विनाकिरीटंशुशुभेसपा
र्थःश्यामोयुवानीलइवोच्चशृंगः ॥ ततःसमुद्ग्रथ्यसितेनवाससास्वमूर्धजानव्यथितस्तदार्जुनः ॥ विभासितःसूर्यमरीचिनादृढंशिरोगतेनोदयपर्वतोयथा ॥ ४१ ॥
गोकर्णासुमुखीकृतेनइषुणागोपुत्रसंप्रेषितागोशब्दात्मजभूषणंसुविहितंसुव्यक्तगोऽसुप्रभं ॥ दृष्ट्वागोगतकंजहारमुकुटंगोशब्दगोपूरिवैगोकर्णासनमर्दनश्च
नययावप्राप्यमृत्योर्वशं ॥ ४२ ॥ ससायकःकर्णभुजप्रसृष्टोहुताशनार्कप्रतिमोमहार्हः ॥ महोरगःकृतवैरोर्जुनेनकिरीटमाहत्यततोव्यतीयात् ॥ ४३ ॥ तंचा
पिदग्ध्वातपनीयचित्रंकिरीटमाकृष्यतदर्जुनस्य ॥ इयेषगंतुंपुनरेवतूर्णंदृष्टश्चकर्णेनततोब्रवीत्तं ॥ ४४ ॥

यभगवतास्वभारेणाश्वेषुजानुभ्यामवनींगमितेषुरश्मिभिःसमसूत्रदेशेऽर्जुनस्यशिरोदृष्ट्वापिवेगातिशयात्स्वयंनीचीभवितुमशक्तासतीतद्देशस्थंमुकुटंजहारेत्यर्थः गोशब्दात्मजभूषणंसुविहितमिति गौःपृथिवी
तयाशब्द्यतेगोशब्दाअदितिः इयंवाअदितिरितिपृथिव्याअदितेर्निर्देशात् तस्याआत्मजस्येंद्रस्यभूषणंसुविहितंवेधसेतिशेषः तथाचात्रैवोक्तं पुरंदरार्थंतपसाप्रयत्नतःस्वयंकृतंयद्विधिनास्वयंभुवेति कीदृशंमु
कुटंवैनिश्चितंप्रसिद्धंवा गोशब्दगोपूरि गोभिःरश्मिभिःशब्द्यतेरश्मिमानितिकथ्यतइतिसूर्यस्तस्यैवभुवनगर्भव्यापिनोगावःकिरणास्तैर्भुवनंपूरयितुंशीलमस्यतत्तथा सूर्यसमप्रभमित्यर्थः ननुचेतनाधिष्ठितो
बाणःपुनरेत्यार्जुनंकुतोनहतवानित्यतआह गोकर्णासनमर्दनश्चनययावप्राप्यमृत्योर्वशमिति गोकर्णसर्पंपुनरर्जुनंहंतुमिच्छंतमसनेनबाणक्षेपेणमर्दयतियःसतथाभूतोऽर्जुनश्चतमेवसर्पमनवाप्यमृत्योर्वशंनय
यौ सर्पस्यपुनरागमनंवधश्चात्रैवकीर्त्यते गौर्नादित्येबलीवर्देक्रतुभेदर्षिभेदयोः स्त्रीतुस्याद्दिशिभारत्यांभूमौचसुरभावपि नृस्त्रियोःस्वर्गवज्रांबुरश्मिदृग्बाणलोमस्विितिकोशः ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥

॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ कर्णेनवाक्यमुक्तःसंस्तद्वाक्यमसहन्नसहमानःस्वयंप्रायादित्युत्तरेणान्वयः ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ५२ ॥ महोल्कामिपाठेइवेत्यध्याहृत्ययोज्यं ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ गतेगमिते

मुक्तस्त्वयाहंत्वसमीक्ष्यकर्णशिरोहृतंयन्नमयार्जुनस्य ॥ समीक्ष्यमांमुंचरणेत्वमाशुहंतास्मिशत्रुंतवचात्मनश्च ॥ ४५ ॥ सएवमुक्तोयुधिसूतपुत्रस्तमब्रवीत्को भवानुग्ररूपः ॥ नागोब्रवीद्विद्धिकृतागसंमांपार्थेनमातुर्वधजातवैरं ॥ ४६ ॥ यदिस्वयंवज्रधरोस्यगोप्तातथापियातापितृराजवेश्मनि ॥ ॥ कर्णउवाच ॥ ॥ न नागकर्णोद्यरणेपरस्यबलंसमास्थायजयंबुभूषेत् ॥ ४७ ॥ नसंदध्यांद्विःशरंचैवनागयद्यर्जुनानांशतमेवहन्यां ॥ तमाहकर्णःपुनरेवनागंतदाजिमध्येरविसूनु सत्तमः ॥ ४८ ॥ व्यालास्त्रसर्गोत्तमयत्नमन्युभिर्हंतास्मिपार्थंसुसुखीव्रजत्वं ॥ इत्येवमुक्तोयुधिनागराजःकर्णेनरोषादसहंस्तस्यवाक्यं ॥ ४९ ॥ स्वयंप्रायात्पा र्थवधायराजन्कृत्वास्वरूपंविजिघांसुरुग्रः ॥ ततःकृष्णःपार्थमुवाचसंख्येमहोरगंकृतवैरंजहित्वं ॥ ५० ॥ सएवमुक्तोमधुसूदनेनगांडीवधन्वारिपुवीर्यसाहः ॥ उवाचकोत्स्येषममाद्यनागःस्वयंयआयाद्गरुडस्यवक्त्रं ॥ ५१ ॥ ॥ कृष्णउवाच ॥ ॥ योसौत्वयाखांडवेचित्रभानुंसंतर्पयाणनधनुर्धरेण ॥ वियद्गतोजननीगुप्तदे होमत्वैकरूपंनिहतास्यमाता ॥ ५२ ॥ सएषतद्वैरमनुस्मरन्वैत्वांप्रार्थयत्यात्मवधायनूनं ॥ नभश्च्युतांप्रज्वलितामिवोल्कांपश्यैनमायांतममित्रसाह ॥ ५३ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ ततःसजिष्णुःपरिवृत्यरोषाच्चिच्छेदषड्भिर्निशितैःसुधारैः ॥ नागंवियत्तिर्यगिवोत्पतंतंसच्छिन्नगात्रोनिपपातभूमौ ॥ ५४ ॥ गतेचतस्मिन्भु जगेकिरीटिनास्वयंविभुःपार्थिवभूतलादथ ॥ समुज्जहाराशुपुनःपतंतंरथंभुजाभ्यांपुरुषोत्तमस्ततः ॥ ५५ ॥ तस्मिन्मुहूर्तेदशभिःपृषत्कैःशिलाशितैर्बर्हिणबर्ह वाजितैः ॥ विव्याधकर्णःपुरुषप्रवीरोधनंजयंतिर्यगवेक्षमाणः ॥ ५६ ॥ ततोर्जुनोद्वादशभिःसुमुक्तैर्वराहकर्णैर्निशितैःसमर्प्य ॥ नाराचमाशीविषतुल्यवेगमा कर्णपूर्णायतमुत्ससर्ज ॥ ५७ ॥ सचित्रवर्मेषुवरोविदार्यप्राणान्निरस्यन्निवसाधुमुक्तः ॥ कर्णस्यपीत्वारुधिरंविवेशवसुंधरांशोणितदिग्धवाजः ॥ ५८ ॥ ततो वृषोबाणनिपातकोपितोमहोरगोदंडविघट्टितोयथा ॥ तदाशुकारीव्यसृजच्छरोत्तमान्महाविषःसर्पइवोत्तमंविषं ॥ ५९ ॥ जनार्दनंद्वादशभिःपराभिनन्नवै र्नवत्याचशरैस्तथार्जुनं ॥ शरेणघोरेणपुनश्चपांडवंविदार्यकर्णोव्यनदज्जहासच ॥ ६० ॥ तमस्यहर्षममृष्येनपांडवोबिभेदमर्माणिततोस्यमर्मवित् ॥ परःशतैः पत्रिभिरिंद्रविक्रमस्तथायथेंद्रोबलमोजसारणे ॥ ६१ ॥ ततःशराणांनवतिंतदार्जुनःससर्जकर्णेऽतकदंडसंनिभां ॥ तैःपत्रिभिर्विद्धतनुःसविव्यथेतथायथाव ज्रविदारितोचलः ॥ ६२ ॥

विभुःसमर्थः ॥ ५५ ॥ बर्हिणांबर्हाएववाजाःपक्षाःसंजातायेषांतैर्बर्हिणबर्हवाजितैः ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥

॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ अग्निजःकार्तिकेयः ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ईषिवान्मनसिकृतवान् ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥

मणिप्रवेकोत्तमवज्रहाटकैरलंकृतंचास्यवरांगभूषणं ॥ प्रविद्धमुर्व्यांनिपपातपत्रिभिर्धनंजयेनोत्तमकुंडलेपिच ॥ ६३ ॥ महाधनंशिल्पिवरैःप्रयत्नतःकृतंयद
स्योत्तमवर्मभास्वरं ॥ सुदीर्घकालेनततोस्यपांडवःक्षणेनबाणैर्बहुधाव्यशातयत् ॥ ६४ ॥ सतंविवर्माणमथोत्तमेषुभिःशितैश्चतुर्भिःकुपितःपराभिनत् ॥ सवि
व्यथेऽत्यर्थमरिप्रताडितोयथातुरःपित्तकफानिलज्वरैः ॥ ६५ ॥ महाधनुर्मंडलनिःसृतैःशितैःक्रियाप्रयत्नप्रहितैर्बलेनच ॥ ततक्षकर्णंबहुभिःशरोत्तमैर्बिभेदमर्म
स्वपिचार्जुनस्त्वरन् ॥ ६६ ॥ दृढाहतःपत्रिभिरुग्रवेगैःपार्थेनकर्णोविविधैःशिताग्रैः ॥ बभौगिरिर्गैरिकधातुरक्तःक्षरन्प्रपातैरिवरक्तमंभः ॥ ६७ ॥ ततोर्जुनःकर्णम
वक्रगैर्नवैःसुवर्णपुंखैःसुदृढैरयस्मयैः ॥ यमाग्निदंडप्रतिमैस्तनांतरेपराभिनत्क्रौंचमिवाद्रिमग्निजः ॥ ६८ ॥ ततःशरावापमपास्यसूतजोधनुश्चतच्छक्रशरास
नोपमं ॥ ततोरथस्थःसमुमोहचस्खलन्प्रशीर्णमुष्टिःसुभृशाहतःप्रभो ॥ ६९ ॥ नचार्जुनस्तंव्यसनेतदेषिवान्निहंतुमार्यःपुरुषव्रतेस्थितः ॥ ततस्तमिंद्रावरजः
सुसंभ्रमादुवाचकिंपांडवहेप्रमाद्यसे ॥ ७० ॥ नैवाहितानांसततंविपश्चितःक्षणंप्रतीक्षंत्यपिदुर्बलीयसां ॥ विशेषतोरीन्व्यसनेषुपंडितोनिहत्यधर्मंचयशश्च
विंदते ॥ ७१ ॥ तदेकवीरंतवचाहितंसदात्वरस्वकर्णंसहसाभिमर्दितुं ॥ पुरासमर्थःसमुपैतिसूतजोभिंधित्वमेनंनमुचिंयथाहरिः ॥ ७२ ॥ ततस्तदेवेत्यभिपूज्य
सत्वरंजनार्दनंकर्णमविध्यदर्जुनः ॥ शरोत्तमैःसर्वकुरूत्तमस्त्वरंस्तथाययथाशंबरहापुराबलिं ॥ ७३ ॥ साश्वंतुकर्णंसरथंकिरीटीसमाचिनोद्भारतवत्सदंतैः ॥ प्र
च्छादयामासदिशश्चबाणैःसर्वप्रयत्नात्तपनीयपुंखैः ॥ ७४ ॥ सवत्सदंतैःपृथुपीनवक्षाःसमाचितःसोधिरथिर्विभाति ॥ सुपुष्पिताशोकपलाशशाल्मलिर्यथा
ऽचलश्चंदनकाननायुतः ॥ ७५ ॥ शरैःशरीरेबहुभिःसमर्पितैर्विभातिकर्णःसमरेविशांपते ॥ महीरुहैराचितसानुकंदरोयथागिरींद्रःस्फुटकर्णिकारवान् ॥ ७६ ॥
सबाणसंघान्बहुधाव्यवासृजन्विभातिकर्णःशरजालरश्मिवान् ॥ सलोहितोरक्तगभस्तिमंडलोदिवाकरोस्ताभिमुखोयथातथा ॥ ७७ ॥ बाह्वंतरादाधि
रथेर्विमुक्तान्बाणान्महाहीनिवदीप्यमानान् ॥ व्यध्वंसयन्नर्जुनबाहुमुक्ताःशराःसमासाद्यदिशःशिताग्राः ॥ ७८ ॥ ततःसकर्णःसमवाप्यधैर्यंबाणान्विमुंच
न्कुपिताहिकल्पान् ॥ विव्याधपार्थंदशभिःपृषत्कैःकृष्णंचषड्भिःकुपिताहिकल्पैः ॥ ७९ ॥ ततःकिरीटीभृशमुग्रनिःस्वनंमहाशरंसर्पविषानलोपमं ॥ अयस्मयंरौ
द्रमहास्त्रसंभृतंमहाहवेक्षेप्तुमनामहामतिः ॥ ८० ॥

कालइति हेनृप कर्णवधंअभिलक्ष्येतिशेषः ब्रुवाणोवक्ता ॥ ८१ ॥ वामंचक्रंग्रसते नृवीरेत्यत्रात्तिसौतेरिरितिपाठेग्रसतेअत्तिचनतुनिगीर्णमुद्गमतीत्यर्थः ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ चैत्यःसवेदिकोग्रामसूचकोमहाद्रुमः

कालोत्यद्दस्योन्नृपविप्रकोपान्निदर्शयन्कर्णवधंब्रुवाणः॥ भूमिस्तुचक्रंग्रसतीत्यवोचत्कर्णस्यतस्मिन्वधकालआगते॥ ८१ ॥ ततस्तदस्त्रंमनसःप्रनष्टंयद्भार्गवो
स्मैप्रददौमहात्मा॥ चक्रंचवामंग्रसतेभूमिरस्यप्राप्तेतस्मिन्वधकालेनृवीर ॥ ८२ ॥ ततोरथोघूर्णितवान्नरेंद्रशापात्तदाब्राह्मणसत्तमस्य॥ ततश्चक्रमपतत्तस्य
भूमौसविह्वलःसमरेसूतपुत्रः॥ ८३॥ सवेदिकश्चैत्यइवातिमात्रःसुपुष्पितोभूमितलेनिमग्नः॥ घूर्णेरथेब्राह्मणस्याभिशापाद्रामादुपात्तेत्वविभातिचास्त्रे॥ ८४॥
छिन्नेशरेसर्पमुखेचघोरेपार्थेनतस्मिन्विषसादकर्णः॥ अमृष्यमाणोव्यसनानितानिहस्तौविधुन्वन्सविगर्हमाणः ॥ ८५ ॥ धर्मप्रधानंकिलपातिधर्मइत्यब्रुव
न्धर्मविदःसदैव ॥ वयंचधर्मेप्रयतामनित्यंचर्तुंयथाशक्तियथाश्रुतंच ॥ ८६ ॥ सचापिनिघ्नातिनपातिभक्तान्मन्येननित्यंपरिपातिधर्मः ॥ एवंब्रुवन्प्रस्खलि
ताश्वसूतोविचाल्यमानोर्जुनबाणपातैः ॥ मर्माभिघाताच्छिथिलःक्रियासुपुनःपुनर्धर्ममसौजगर्ह ॥ ८७॥ ततःशरैर्भीमतरैरविध्यत्त्रिभिराहवे॥ हस्तेकृष्णंत
थापार्थमभ्यविध्यच्चसप्तभिः॥ ८८॥ ततोर्जुनःसप्तदशतिग्मवेगानजिह्मगान् ॥ इंद्राशनिसमान्घोरानसृजत्पावकोपमान् ॥ ८९ ॥ निर्भिद्यतेभीमवेगात्व्य
पतन्पृथिवीतले॥ कंपितात्माततःकर्णःशक्त्याचेष्टामदर्शयत् ॥ ९० ॥ बलेनाथससंस्तभ्यब्रह्मास्त्रंसमुदैरयत्॥ ऐंद्रंततोर्जुनश्चापितंदृष्ट्वाभ्युपमंत्रयत्॥ ९१ ॥
गांडीवंज्यांचबाणांश्चसोनुमंत्र्यपरंतपः ॥ व्यसृजच्छरवर्षाणिवर्षाणीवपुरंदरः ॥ ९२॥ ततस्तेजोमयाबाणारथात्पार्थस्यनिःसृताः ॥ प्रादुरासन्महावीर्याः
कर्णस्यरथमंतिकात् ॥ ९३ ॥ तान्कर्णस्त्वग्रतोन्यस्तान्मोघांश्चक्रेमहारथः॥ ततोब्रवीद्वृष्णिवीरस्तस्मिन्नस्त्रेविनाशिते॥ ९४॥ विसृजास्त्रंपरंपार्थराधेयोग्र
सतेशरान्॥ ततोब्रह्मास्त्रमत्युग्रंसंमंत्र्यसमयोजयत्॥ ९५॥ छादयित्वाततोबाणैःकर्णप्रत्यस्यदर्जुनः॥ ततःकर्णःशितैर्बाणैर्ज्यांचिच्छेदसुतेजनैः॥ ९६॥ द्विती
यांचतृतीयांचचतुर्थींपंचमींतथा॥ षष्ठीमथास्यचिच्छेदसप्तमींचतथाष्टमीं॥ ९७॥ नवमींदशमींचास्यतथाचैकादशींवृषः॥ ज्याशतंशतसंधानःसकर्णोना
वबुध्यते॥ ९८॥ ततोज्यांविनिधायान्यामभिमंत्र्यचपांडवः॥ शरैरवाकिरत्कर्णंदीप्यमानैरिवाहिभिः ॥ ९९ ॥ तस्यज्याच्छेदनंकर्णोज्यावधानंचसंयुगे॥
नान्वबुध्यतशीघ्रत्वात्तदद्भुतमिवाभवत्॥ १०० ॥ अस्त्रैरस्त्राणिसंवार्यप्रनिघ्नन्सव्यसाचिनः॥ चक्रेचाप्यधिकंपार्थात्स्ववीर्यमतिदर्शयन्॥ १ ॥

॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ अभ्युपमंत्रयत् गांडीवमित्युत्तरान्वयि ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ प्रत्यस्यत्प्रतिप्राक्षिपत् ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥ १॥

अभ्यसपुनःपुनःअस्त्रंआतिष्ठव्रजप्रेरयेत्यब्रवीदितियोजना ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ ११० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ ११६ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदी

ततःकृष्णोर्जुनंदृष्ट्वाकर्णास्त्रेणचपीडितं ॥ अभ्यसेत्यब्रवीत्पार्थमातिष्ठास्त्रंव्रजेतिच ॥ १०२ ॥ ततोग्निसदृशंघोरंशरंसर्पविषोपमं ॥ अश्मसारमयंदिव्यमभि मंत्र्यपरंतपः ॥ ३ ॥ रौद्रमस्त्रंसमाधायक्षेप्तुकामःकिरीटवान् ॥ ततोग्रसन्महीचक्रंराधेयस्यतदानृप ॥ ४ ॥ ततोवतीर्यराधेयोरथादाशुसमुद्यतः ॥ चक्रंभुजा भ्यामालंब्यसमुत्क्षेप्तुमियेषसः ॥ ५ ॥ सप्तद्वीपावसुमतीसशैलवनकानना ॥ गीर्णचक्रासमुत्क्षिप्ताकर्णेनचतुरंगुलं ॥ ६ ॥ ग्रस्तचक्रस्तुराधेयःक्रोधादश्रूण्यवर्त यत् ॥ अर्जुनंवीक्ष्यसंरब्धमिदंवचनमब्रवीत् ॥ ७ ॥ भोभोपार्थमहेष्वासमुहूर्तंपरिपालय ॥ यावच्चक्रमिदंग्रस्तमुद्धरामिमहीतलात् ॥ ८ ॥ सव्यंचक्रंमहीग्रस्तं दृष्ट्वादैवादिदंमम ॥ पार्थकापुरुषाचीर्णमभिसंधिंविसर्जय ॥ ९ ॥ नत्वंकापुरुषाचीर्णंमार्गमास्थातुमर्हसि ॥ ख्यातस्त्वमसिकौंतेयविशिष्टोरणकर्मसु ॥ ११० ॥ विशिष्टतरमेवत्वंकर्तुमर्हसिपांडव ॥ प्रकीर्णकेशेविमुखेब्राह्मणेथकृतांजलौ ॥ ११ ॥ शरणागतेन्यस्तशस्त्रेयाचमानेतथार्जुन ॥ अबाणेभ्रष्टकवचेभ्रष्टभग्नायु धेतथा ॥ १२ ॥ नविमुंचंतिशस्त्राणिशूराःसाधुव्रतेस्थिताः ॥ त्वंचशूरतमोलोकेसाधुवृत्तश्चपांडव ॥ १३ ॥ अभिज्ञोयुद्धधर्माणांवेदांतावभृथाप्लुतः ॥ दिव्यास्त्र विदमेयात्माकार्तवीर्यसमोयुधि ॥ १४ ॥ यावच्चक्रमिदंग्रस्तमुद्धरामिमहाभुज ॥ नमांरथस्थोभूमिष्ठंविकलंहंतुमर्हसि ॥ १५ ॥ नवासुदेवात्त्वत्तोवापांडवेय बिभेम्यहं ॥ त्वंहिक्षत्रियदायादोमहाकुलविवर्धनः ॥ अतस्त्वांप्रब्रवीम्येषमुहूर्तंक्षमपांडव ॥ ११६ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिकर्णरथचक्रग्रसनेनवति तमोऽध्यायः ॥ ९० ॥ ॥ ६५ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ तमब्रवीद्वासुदेवोरथस्थोराधेयदिष्ट्यास्मरसीहधर्मं ॥ प्रायेणनीचाव्यसनेषुमग्नानिंदंतिदैवंकुकृ तंनतुस्वं ॥ १ ॥ यद्द्रौपदीमेकवस्त्रांसभायामानाययेस्त्वंचसुयोधनश्च ॥ दुःशासनःशकुनिःसौबलश्चनतेकर्णप्रत्यभात्तत्रधर्मः ॥ २ ॥ यदासभायांराजानमन क्षज्ञंयुधिष्ठिरं ॥ अजैषीच्छकुनिर्ज्ञानात्क्वतेधर्मस्तदागतः ॥ ३ ॥ वनवासेव्यतीतेचकर्णवर्षेत्रयोदशे ॥ नप्रयच्छसियद्राज्यंक्वतेधर्मस्तदागतः ॥ ४ ॥ यद्भीमसे नंसर्पैश्चविषयुक्तैश्चभोजनैः ॥ आचरत्त्वन्मतेराजाक्वतेधर्मस्तदागतः ॥ ५ ॥ यद्वारणावतेपार्थान्सुप्तान्जतुगृहेतदा ॥ आदीपयस्त्वंराधेयक्वतेधर्मस्तदागतः ॥ ६ ॥ यदारजस्वलांकृष्णांदुःशासनवशेस्थितां ॥ सभायांप्राहसःकर्णक्वतेधर्मस्तदागतः ॥ ७ ॥

पेनवतितमोऽध्यायः ॥ ९० ॥ ॥ ६५ ॥ ॥ ६५ ॥ ॥ तमिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥

॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥

यदनार्यैःपुराकृष्णांक्लिश्यमानामनागसं ॥ उपप्रेक्षसिराधेयक्कतेधर्मस्तदागतः ॥ ८ ॥ विनष्टाःपांडवाःकृष्णेशाश्वतंनरकंगताः ॥ पतिमन्यंवृणीष्वेतिवदंस्त्वं
गजगामिनीं ॥ ९ ॥ उपप्रेक्षसिराधेयक्कतेधर्मस्तदागतः ॥ राज्यलुब्धःपुनःकर्णसमाह्वयसिपांडवान् ॥ १० ॥ यदाशकुनिमाश्रित्यक्कतेधर्मस्तदागतः ॥ यदा
भिमन्युंबहवोयुद्धेजघ्नुर्महारथाः ॥ परिवार्यरणेबालंक्कतेधर्मस्तदागतः ॥ ११ ॥ यद्येषधर्मस्तत्रनविद्यतेहिकिंसर्वथातालुविशोषणेन ॥ १२ ॥ अद्येहधर्म्याणिवि
धत्स्वसूततथापिजीवन्नविमोक्ष्यसेहि ॥ नलोद्यक्षैर्निर्जितःपुष्करेणपुनर्यशोराज्यमवापवीर्यात् ॥ १३ ॥ प्राप्तास्तथापांडवाबाहुवीर्यात्सर्वैःसमेताःपरिवृत्तलो
भाः ॥ निहत्यशत्रून्समरेप्रवृद्धान्ससोमकाराज्यमवाप्नुयुस्ते ॥ १४ ॥ तथागताधार्तराष्ट्राविनाशंधर्माभिगुप्तैःसततंनृसिंहैः ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ एवमुक्तस्त
दाकर्णोवासुदेवेनभारत ॥ १५ ॥ लज्जयावनतोभूत्वानोत्तरंकिंचिदुक्तवान् ॥ क्रोधात्प्रस्फुरमाणौष्ठोधनुरुद्यम्यभारत ॥ १६ ॥ योधयामासवैपार्थंमहावेगप
राक्रमः ॥ ततोब्रवीद्वासुदेवःफाल्गुनंपुरुषर्षभं ॥ १७ ॥ दिव्यास्त्रेणैवनिर्भिद्यपातयस्वमहाबल ॥ एवमुक्तस्तुदेवेनक्रोधमागात्तदार्जुनः ॥ १८ ॥ मन्युमभ्याविश
द्घोरंस्मृत्वातत्तुधनंजयः ॥ तस्यक्रुद्धस्यसर्वेभ्यःस्रोतोभ्यस्तेजसोर्चिषः ॥ १९ ॥ प्रादुरासंस्तदाराजंस्तदद्भुतमिवाभवत् ॥ तत्समीक्ष्यततःकर्णोब्रह्मास्त्रेणधनंजयं
॥ २० ॥ अभ्यवर्षत्पुनर्यत्नमकरोद्रथसर्जने ॥ ब्रह्मास्त्रेणैवतंपार्थोववर्षशरवृष्टिभिः ॥ २१ ॥ तदस्त्रमस्त्रेणावार्यप्रजहारचपांडवः ॥ ततोन्यदस्त्रंकौंतेयोदयितं
जातवेदसः ॥ २२ ॥ मुमोचकर्णमुद्दिश्यतत्प्रजज्वालतेजसा ॥ वारुणेनततःकर्णःशमयामासपावकं ॥ २३ ॥ जीमूतैश्चदिशःसर्वाश्चक्रेतिमिरदुर्दिनाः ॥ पांडवे
यस्त्वसंभ्रांतोवायव्यास्त्रेणवीर्यवान् ॥ २४ ॥ अपोवाहतदाभ्राणिराधेयस्यप्रपश्यतः ॥ ततःशरंमहाघोरंज्वलंतमिवपावकं ॥ २५ ॥ आददेपांडुपुत्रस्यसूतपुत्रो
जिघांसया ॥ योज्यमानेततस्तस्मिन्बाणेधनुषिपूजिते ॥ २६ ॥ चचालपृथिवीराजन्सशैलवनकानना ॥ ववौसशर्करोवायुर्दिशश्चरजसावृताः ॥ २७ ॥ हा
हाकारश्चसंजज्ञेसुराणांदिविभारत ॥ तमिषुंसंधितंदृष्ट्वासूतपुत्रेणमारिष ॥ विषादंपरमंजग्मुःपांडवादीनचेतसः ॥ २८ ॥ ससायकःकर्णभुजप्रमुक्तःशक्राश
निप्रख्यरुचिःशिताग्रः ॥ २९ ॥ भुजांतरंप्राप्यधनंजयस्यविवेशवल्मीकमिवोरगोत्तमः ॥ सगाढविद्धःसमरेमहात्माविघूर्णमानःश्लथहस्तगांडिवः ॥ ३० ॥ च
चालबीभत्सुरमित्रमर्दनःक्षितेःप्रकंपेचयथाचलोत्तमः ॥ तदंतरंप्राप्यवृषोमहारथोरथांगमुर्वीगतमुज्जिहीर्षुः ॥ ३१ ॥

॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥

रथादवप्लुत्य निगृह्य दोर्भ्यां शशाक दैवान्न महाबलोपि ॥ ततः किरीटी प्रतिलभ्य संज्ञां जग्राह बाणं यमदंडकल्पं ॥ ३२ ॥ ततोर्जुनः प्रांजलिकं महात्मा ततोब्रवीद्वा
सुदेवोपि पार्थं ॥ छिंध्यस्य मूर्धानमरेः शरेण न यावदारोहति वै रथं वृषः ॥ ३३ ॥ तथैव संपूज्य स तद्वचः प्रभोस्ततः शरं प्रज्वलितं प्रगृह्य ॥ जघान कक्षाममलार्कव
र्णां महारथे रथचक्रे विमग्ने ॥ ३४ ॥ तं हस्तिकक्षाप्रवरं च केतुं सुवर्णमुक्तामणिवज्रपृष्ठं ॥ ज्ञानप्रकर्षोत्तमशिल्पियुक्तैः कृतं सुरूपं तपनीयचित्रं ॥ ३५ ॥ जयास्प
दं तव सैन्यस्य नित्यममित्रवित्रासनमीड्यरूपं ॥ विख्यातमादित्यसमं स्म लोके त्विषा समं पावकभानुचंद्रैः ॥ ३६ ॥ ततः क्षुरप्रेण सुसंशितेन सुवर्णपुंखेन हुताग्नि
वर्चसा ॥ श्रिया ज्वलंतं ध्वजमुन्ममाथ महारथस्याधिरथेः किरीटी ॥ ३७ ॥ यशश्च दर्पश्च तथा प्रियाणि सर्वाणि कार्याणि च तेन केतुना ॥ साकं कुरूणां हृदयानि
चापतन्बभूव हाहेति च निःस्वनो महान् ॥ ३८ ॥ दृष्ट्वा ध्वजं पातितमाशुकारिणा कुरुप्रवीरेण निकृत्तमाहवे ॥ नाशंसिरे सूतपुत्रस्य सर्वे जयं तदा भारत ये त्वदीयाः
॥ ३९ ॥ अथ त्वरन्कर्णवधाय पार्थो महेंद्रवज्रानलदंडसन्निभं ॥ आदत्त चाथांजलिकं निषंगात्सहस्ररश्मेरिव रश्मिमुत्तमं ॥ ४० ॥ मर्मच्छिदं शोणितमांसदिग्धं
वैश्वानरार्कप्रतिमं महार्हं ॥ नराश्वनागासुहरं त्र्यरत्निं षड्वाजमंजोगतिमुग्रवेगं ॥ ४१ ॥ सहस्रनेत्राशनितुल्यवीर्यं कालानलं व्यात्तमिवातिघोरं ॥ पिनाकनारा
यणचक्रसन्निभं भयंकरं प्राणभृतां विनाशनं ॥ ४२ ॥ जग्राह पार्थः स शरं प्रहृष्टो यो देवसंघैरपि दुर्निवार्यः ॥ संपूजितो यः सततं महात्मा देवासुरान्यो विजयेन्महे
षुः ॥ ४३ ॥ तं वै प्रमृष्टं प्रसमीक्ष्य युद्धे चचाल सर्वं सचराचरं जगत् ॥ स्वस्ति जगत्स्यादृषयः प्रचुक्रुशुस्तमुद्यतं प्रेक्ष्य महाहवेषुं ॥ ४४ ॥ ततस्तु तं वै शरमप्रमेयं गांडीव
धन्वा धनुषि व्ययोजयत् ॥ युक्त्वा महास्त्रेण परेण चापं विकृष्य गांडीवमुवाच सत्वरं ॥ ४५ ॥ अयं महास्त्रप्रहितो महाशरः शरीरहृच्चासुहरश्च दुर्हृदः ॥ तपोस्ति तप्तं गु
रवश्च तोषिता मया यदीष्टं सुहृदां श्रुतं तथा ॥ ४६ ॥ अनेन सत्येन निहंत्वयं शरः सुसंश्रितः कर्णमरिं ममोर्जितं ॥ इत्यूचिवांस्तं प्रमुमोच बाणं धनंजयः कर्णवधाय
घोरं ॥ ४७ ॥ कृत्यामथर्वांगिरसीमिवोग्रां दीप्तामसह्यां युधि मृत्युनापि ॥ ब्रुवन्किरीटी तमतिप्रहृष्टो ह्ययं शरो मे विजयावहोस्तु ॥ ४८ ॥ जिघांसुरर्केंदुसमप्र
भावः कर्णं मयास्तो नयतां यमाय ॥ तेनेषुवर्येण किरीटमाली प्रहृष्टरूपो विजयावहेन ॥ ४९ ॥ जिघांसुरर्केंदुसमप्रभेण चक्रे विषक्तं रिपुमाततायी ॥ तथा विमुक्तो
बलिनार्कतेजाः प्रज्वालयामास दिशो नभश्च ॥ ततोर्जुनस्तस्य शिरो जहार वृत्रस्य वज्रेण यथा महेंद्रः ॥ ५० ॥

॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ अपराह्णेदिवसस्यपश्चिमेभागेअपरंचरमंअहःमरणदिनमस्य ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥

शरोत्तमेनांजलिकेनराजंस्तदामहास्त्रप्रतिमंत्रितेन ॥ पार्थोपराह्णेशिरउच्चकर्तवैकर्तनस्याथमहेंद्रसूनुः ॥ ५१ ॥ तत्त्रापतच्चांजलिकेनच्छिन्नमपास्यकायोनि
पपातपश्चात् ॥ तदुद्यतादित्यसमानतेजसंशरन्नभोमध्यगभास्करोपमं ॥ ५२ ॥ वरांगमुर्व्यामपतच्चमूमुखेदिवाकरोस्तादिवरक्तमंडलः ॥ ततोस्यदेहंसततंसु
खोचितंसुरूपमत्यर्थमुदारकर्मणः ॥ ५३ ॥ परेणकृच्छ्रेणशिरःसमत्यजदृहंमहर्धीवसुसंगमीश्वरः ॥ शरैर्विभिन्नंव्यसुतत्सुवर्चसःपपातकर्णस्यशरीरमुच्छ्रितं
॥ ५४ ॥ स्रवद्व्रणंगैरिकतोयविस्रवंगिरेर्यथावज्रहतंमहाशिरः ॥ देहाच्चकर्णस्यनिपातितस्यतेजःसूर्यंखंवितत्याविवेश ॥ ५५ ॥ तदद्भुतंसर्वमनुष्ययोधाःसंदृष्ट
वंतोनिहतेस्मकर्णे ॥ ततःशंखान्पांडवादध्मुरुच्चैर्दृष्ट्वाकर्णपातितंफाल्गुनेन ॥ ५६ ॥ तथैवकृष्णश्चधनंजयश्चहृष्टौयमौदध्मतुर्वारिजातौ ॥ तंसोमकाःप्रेक्ष्यह
तंशयानंसैन्यैःसार्धंसिंहनादान्प्रचक्रुः ॥ ५७ ॥ तूर्याणिसंजघ्नुरतीवहृष्टावासांसिचैवादुधुवुर्भुजांश्च ॥ संवर्धयंतश्चनरेंद्रयोधाःपार्थंसमाजग्मुरतीवहृष्टाः
॥ ५८ ॥ बलान्विताश्चापरेत्व्यप्यनृत्यन्नन्योन्यमाश्लिष्यनदंतऊचुः ॥ दृष्ट्वातुकर्णंभुविविविपन्नंकृत्तंरथात्सायकैरर्जुनस्य ॥ ५९ ॥ महानिलेनाद्रिमिवापविद्धं
यज्ञावसानेग्निमिवप्रशांतं ॥ रराजकर्णस्यशिरोनिकृत्तमस्तंगतंभास्करस्येवबिंबं ॥ ६० ॥ शरैराचितसर्वांगःशोणितौघपरिप्लुतः ॥ विभातिदेहःकर्णस्यस्वर
श्मिभिरिवांशुमान् ॥ ६१ ॥ प्रताप्यसेनामामित्रींदीप्तैःशरगभस्तिभिः ॥ बलिनार्जुनकालेननीतोस्तंकर्णभास्करः ॥ ६२ ॥ अस्तंगच्छन्यथादित्यःप्रभामा
दायगच्छति ॥ तथाजीवितमादायकर्णस्येषुर्जगामसः ॥ अपराह्णेऽपराह्णोऽस्यसूतपुत्रस्यमारिष ॥ ६३ ॥ छिन्नमंजलिकेनाजौसोत्सेधमपतच्छिरः ॥ उपर्युप
रिसैन्यानामस्यशत्रोस्तदंजसा ॥ शिरःकर्णस्यसोत्सेधमिषुःसोप्यहरद्द्रुतं ॥ ६४ ॥ कर्णंतुशूरंपतितंपृथिव्यांशराचितंशोणितदिग्धगात्रं ॥ दृष्ट्वाशयानंभुविम
द्रराजश्छिन्नध्वजेनाथययौरथेन ॥ ६५ ॥ हतेकर्णेकुरवःप्राद्रवंतभयार्दितागाढविद्धाश्चसंख्ये ॥ अवेक्ष्यमाणामुहुरर्जुनस्यध्वजंमहांतंवपुषाज्वलंतं ॥ ६६ ॥
सहस्रनेत्रप्रतिमानकर्मणःसहस्रपत्रप्रतिमाननंशुभं ॥ सहस्ररश्मिर्दिनसंक्षयेयथातथापतत्कर्णशिरोवसुंधरां ॥ ६७ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिकर्ण
वधेएकनवतितमोऽध्यायः ॥ ९१ ॥ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ शल्यस्तुकर्णार्जुनयोर्विमर्देबलानिदृष्ट्वामृदितानिबाणैः ॥ ययौहतेचाधिरथौपदा
नुगेरथेनसंछिन्नपरिच्छदेन ॥ १ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेएकनवतितमोऽध्यायः ॥ ९१ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ शल्यइति रथेनयस्तचक्रेणहेतुनापदानुगेपदचारिणि ॥ १ ॥

॥२॥३॥ प्रहृष्टाअर्जुनादयः वित्रस्ताभीरवः विषण्णाःशत्रवः विस्मिताःप्रेक्षकाः ॥४॥५॥६॥७॥८॥९॥१०॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेद्विनवतितमोऽध्यायः

निपातितस्यंदनवाजिनागंबलंचदृष्ट्वाहतसूतपुत्रं॥ दुर्योधनोऽश्रुप्रतिपूर्णनेत्रोदीनोमुहुर्निश्वसंश्चार्तरूपः ॥ २ ॥ कर्णंतुशूरंपतितंपृथिव्यांशराचितंशोणितदि
ग्धगात्रं॥ यदृच्छयासूर्यमिवावनिस्थंदिदृक्षवःसंपरिवार्यतस्थुः॥ ३ ॥ प्रहृष्टवित्रस्तविषण्णविस्मितास्तथापरेशोकहताइवाभवन्॥ परेत्वदीयाश्चपरस्परेण
यथायथैषांप्रकृतिस्तथाऽभवन्॥ ४ ॥ प्रविद्धवर्माभरणांबरायुधंधनंजयेनाभिहतंमहौजसं॥ निशाम्यकर्णंकुरवःप्रदुद्रुवुर्हतर्षभागावइवाजनेवने ॥ ५॥ भी
मश्चभीमेनतदास्वनेननादंकृत्वारोदसीकंपयानः ॥ आस्फोटयन्वल्गतेनृत्यतेचहतेकर्णेत्रासयन्धार्तराष्ट्रान् ॥ ६ ॥ तथैवराजन्सोमकाःसृंजयाश्चशंखान्
दध्मुःसस्वजुश्चापिसर्वे॥ परस्परंक्षत्रियाहृष्टरूपाःसूतात्मजेवैनिहतेतदानीं ॥ ७॥ कृत्वाविमर्दंमहदर्जुनेनकर्णोहतःकेसरिणेवनागः॥ तीर्णप्रतिज्ञापुरुषर्षभे
णवैरस्यांतंगतवांश्चापिपार्थः॥ ८ ॥ मद्राधिपश्चापिविमूढचेतास्तूर्णंरथेनापकृतध्वजेन॥ दुर्योधनस्यांतिकमेत्यराजन्सबाष्पदुःखाद्वचनंबभाषे ॥ ९ ॥ विशी
र्णनागाश्वरथप्रवीरंबलंत्वदीयंयमराष्ट्रकल्पं॥ अन्योन्यमासाद्यहतंमहद्भिर्नराश्वनागैर्गिरिकूटकल्पैः ॥ १० ॥ नैतादृशंभारतयुद्धमासीद्यथातुकर्णार्जुनयोर्ब
भूव॥ ग्रस्तौहिकर्णेनसमेत्यकृष्णावन्येचसर्वेतवशत्रवोये॥ ११ ॥ दैवंध्रुवंपार्थवशात्प्रवृत्तंयत्पांडवान्पातिहिनस्तिचास्मान्॥ तवार्थसिद्ध्यर्थकरास्तुसर्वेप्रस
ह्यवीरानिहताद्विषद्भिः॥१२॥ कुबेरवैवस्वतवासवानांतुल्यप्रभावान्नृपतेसुवीराः॥ वीर्येणशौर्येणबलेनतेजसातैस्तैस्तुयुक्ताविविधैर्गुणौघैः॥१३॥ अवध्यक
ल्पानिहतानरेंद्रास्तवार्थकामायुधिपांडवेयैः॥तान्माशुचोभारतदिष्टमेतत्पर्याश्वसत्वंनसदास्तिसिद्धिः॥१४॥एतद्वचोमद्रपतेर्निशम्यस्वंचाप्यनीतंमनसानिरी
क्ष्य॥ दुर्योधनोदीनमनाविसंज्ञःपुनःपुनर्न्यश्वसदार्तरूपः॥१५॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिशल्यप्रत्यागमनेद्विनवतितमोऽध्यायः॥९२॥ ॥छ॥ ॥धृत
राष्ट्रउवाच॥ ॥ तस्मिंस्तुकर्णार्जुनयोर्विमर्देदग्धस्यरौद्रेहनिविद्रुतस्य॥ बभूवरूपंकुरुसृंजयानांबलस्यबाणोन्मथितस्यकीदृक्॥१॥ ॥संजयउवाच॥ ॥शृ
णुराजन्नवहितोयथावृत्तोमहाक्षयः॥घोरोमनुष्यदेहानामाजौचगजवाजिनां॥२॥ यत्रकर्णेहतेपार्थःसिंहनादमथाकरोत्॥तदातवसुतान्राजन्नाविवेशमह
द्भयं॥३॥ नसंधातुमनीकानिनचैवाशुपराक्रमे॥ असीद्बुद्धिर्हतेकर्णेतवयोधस्यकर्हिचित्॥४॥ वणिजोनावि भिन्नायामगाधेविप्लवेयथा॥ अपारेपारमिच्छं
तोहतेद्वीपेकिरीटिना॥५॥ सूतपुत्रेहतेराजन्वित्रस्ताःशस्त्रविक्षताः॥ अनाथानाथमिच्छंतोमृगाःसिंहैरिवार्दिताः॥ ६ ॥ ॥९२॥ ॥तस्मिन्निति ॥१॥२॥३॥४॥५॥६॥

॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥

भग्नशृंगाद्वृषायद्वद्भग्नदंष्ट्राइवोरगाः॥ प्रत्यपायामसायाह्ने निर्जिताःसव्यसाचिना॥७॥ हतप्रवीराविध्वस्तानिकृत्तानिशितैःशरैः॥ सूतपुत्रेहतेराजन्पुत्रास्ते
दुद्रुवुर्भयात्॥८॥ विस्रस्तयंत्रकवचाःकांदिग्भूताविचेतसः॥ अन्योन्यमवमृद्नंतोवीक्षमाणाभयार्दिताः॥९॥ मामेवनूनंबीभत्सुर्मामेवचवृकोदरः॥ अभि
यातीतिमन्वानाःपेतुर्मम्लुश्चसंभ्रमात्॥१०॥ हयानन्येगजानन्येरथानन्येमहारथाः॥ आरुह्यजवसंपन्नाःपदातीन्प्रजहुर्भयात्॥ ११॥ कुंजरैःस्यंदनाःक्षु
ण्णाःसादिनश्चमहारथैः॥ पदातिसंघाश्चाश्वौघैःपलायद्भिर्भयार्दितैः॥१२॥ व्यालतस्करसंकीर्णेसार्थहीनायथावने॥ सूतपुत्रेहतेराजंस्तवयोधास्तथाभवन्
॥१३॥ हतारोहायथानागाश्छिन्नहस्तायथानराः॥ सर्वेपार्थमयंलोकंसंपश्यंतोभयार्दिताः॥१४॥ संप्रेक्ष्यद्रवतःसर्वान्भीमसेनभयार्दितान्॥ दुर्योधनो
थस्वंसूतंहाहाकृत्वेदमब्रवीत्॥१५॥ नातिक्रमेच्चमांपार्थोधनुष्पाणिमवस्थितं॥ जघनेसर्वसैन्यानांशनैरश्वान्प्रचोदय॥१६॥ युध्यमानंहिकौंतेयंहनिष्यामि
नसंशयः॥ नोत्सहेन्मामतिक्रांतुंवेलामिवमहोदधिः॥१७॥ अद्यार्जुनंसगोविंदंमानिनंचवृकोदरं॥ अन्यान्शिष्टांस्तथाशत्रून्कर्णस्यानृण्यमाप्नुयां॥१८॥
तच्छ्रुत्वाकुरुराजस्यशूरार्यसदृशंवचः॥ सूतोहेमपरिच्छन्नान्शनैरश्वानचोदयत्॥१९॥ रथाश्वनागहीनास्तुपादातास्तवमारिष॥ पंचविंशतिसाहस्रायुद्धा
यैवव्यवस्थिताः॥॥ २०॥ तान्भीमसेनःसंक्रुद्धोधृष्टद्युम्नश्चपार्षतः॥ बलेनचतुरंगेणसंवृत्याजघ्नतुःशरैः॥ २१॥ प्रत्ययुध्यंतसमरेभीमसेनंसपार्षतं॥ पार्थपा
र्षतयोश्चान्येजगृहुस्तत्रनामनी॥२२॥ अक्रुध्यतरणेभीमस्तैस्तदापर्यवस्थितैः॥ सोवतीर्यरथात्तूर्णंगदापाणिरयुध्यत॥२३॥ नतान्रथस्थोभूमिष्ठान्धर्मा
पेक्षीवृकोदरः॥ योधयामासकौंतेयोभुजवीर्यव्यपाश्रयः॥ २४॥ जातरूपपरिच्छन्नांप्रगृह्यमहतींगदां॥ अवधीत्तावकान्सर्वान्दंडपाणिरिवांतकः॥२५॥
पदातिनोपिसंत्यक्त्वाप्रियंजीवितमात्मनः॥ भीमभ्यद्रवन्संख्येपतंगाज्वलनंयथा॥२६॥ आसाद्यभीमसेनंतुसंरब्धायुद्धदुर्मदाः॥ विनेशुःसहसादृष्ट्वाभूत
ग्रामाइवांतकं॥२७॥ श्येनवद्विचरन्भीमोगदाहस्तोमहाबलः॥ पंचविंशतिसाहस्रांस्तावकानवपोथयत्॥२८॥ हत्वातत्पुरुषानीकंभीमःसत्यपराक्रमः॥
धृष्टद्युम्नंपुरस्कृत्यतस्थौतत्रमहाबलः॥ २९॥ धनंजयोरथानीकमभ्यवर्ततवीर्यवान्॥ माद्रीपुत्रौतुशकुनिंसात्यकिश्चमहारथः॥ ३०॥ जवेनाभ्यपतन्हृष्टा
घ्नंतोदौर्योधनंबलं॥ तस्याश्वसादीन्सुबहूंस्तेनिहत्यशितैःशरैः॥ ३१॥ समभ्यधावंस्त्वरितास्तत्रयुद्धमभून्महत्॥ धनंजयोपिचाभ्येत्यरथानीकंतवप्रभो॥३२॥

विश्रुतंत्रिषुलोकेषुगांडीवंविक्षिपत्धनुः॥ कृष्णसारथिमायांतंदृष्ट्वाश्वेतहयंरथं ॥ ३३ ॥ अर्जुनंचापियोद्धारंत्वदीयाःप्राद्रवन्भयात् ॥ विप्रहीणरथाश्चैवशरैश्चपरिकर्षिताः॥ ३४ ॥ पंचविंशतिसाहस्राःकालमार्छन्पदातयः॥ हत्वातान्पुरुषव्याघ्रःपंचालानांमहारथः॥ ३५॥ पुत्रःपांचालराजस्यधृष्टद्युम्नोमहामनाः॥ भीमसेनंपुरस्कृत्यनचिरात्प्रत्यदृश्यत॥ ३६॥ महाधनुर्धरःश्रीमानमित्रगणतापनः॥ पारावतसवर्णाश्वंकोविदारमयध्वजं ॥ ३७॥ धृष्टद्युम्नंरणेदृष्ट्वात्वदीयाःप्राद्रवन्भयात्॥ गांधारराजंशीघ्रास्त्रमनुसृत्ययशस्विनौ॥ ३८ ॥ नचिरात्प्रत्यदृश्येतांमाद्रीपुत्रौससात्यकी॥ चेकितानःशिखंडीचद्रौपदेयाश्चमारिष॥ ३९॥ हत्वात्वदीयंसुमहत्सैन्यंशंखांस्तथाधमन्॥ तेसर्वेतावकान्प्रेक्ष्यद्रवतोपिपराङ्मुखान्॥४०॥ अभ्यवर्ततसंरब्धान्वृषान्जित्वायथावृषाः॥ सेनावशेषंतंदृष्ट्वातवसैन्यस्यपांडवः॥ ४१ ॥ व्यवस्थितःसव्यसाचीचुक्रोधबलवान्नृप॥ धनंजयोरथानीकमभ्यवर्ततवीर्यवान् ॥ ४२॥ विश्रुतंत्रिषुलोकेषुव्याक्षिपद्गांडिवंधनुः॥ ततएनान्शरव्रातैःसहसासमवाकिरत्॥ ४३ ॥ तमसासंवृतेनाथनस्मकिंचिद्व्यदृश्यत॥ अंधकारीकृतेलोकेरजोभूतेमहीतले॥ ४४ ॥ योधाःसर्वेमहाराजतावकाःप्राद्रवन्भयात्॥ संभज्यमानेसैन्येतुकुरुराजोविशांपते॥ ४५॥ परानभिमुखांश्चैवसुतस्तेसमुपाद्रवत् ॥ ततोदुर्योधनःसर्वानाजुहावाथपांडवान् ॥ ४६ ॥ युद्धायभरतश्रेष्ठदेवानिवपुराबलिः॥ तएनमभिगर्जंतःसहिताःसमुपाद्रवन् ॥ ४७॥ नानाशस्त्रभृतःक्रुद्धाभर्त्सयंतोमुहुर्मुहुः ॥ दुर्योधनोप्यसंभ्रांतस्तान्रणेनिशितैःशरैः॥ ४८ ॥ तत्रावधीत्ततःक्रुद्धःशतशोथसहस्रशः ॥ तत्सैन्यंपांडवेयानांयोधयामाससर्वतः॥ ४९ ॥ तत्राद्भुतमपश्यामतवपुत्रस्यपौरुषं ॥ यदेकःसहितान्सर्वान्रणेयुध्यतपांडवान्॥ ५० ॥ ततोपश्यन्महात्माससस्वसैन्यंभृशदुःखितं॥ ततोवस्थाप्यराजेंद्रकृतबुद्धिस्तवात्मजः ॥ ५१ ॥ हर्षयन्निवतान्योधानिदंवचनमब्रवीत् ॥ नतंदेशंप्रपश्यामियत्रयाताभयार्दिताः ॥ ५२ ॥ गतानांयत्रवैमोक्षःपांडवात्किंगतेनवः ॥ अल्पंचबलमेतेषांकृष्णौचभृशविक्षतौ ॥ ५३ ॥ अद्यसर्वान्हनिष्यामिध्रुवोहिविजयोभवेत्॥ विप्रयातांस्तुवोभिन्नान्पांडवाःकृतकिल्बिषान्॥ ५४ ॥ अनुसृत्यवधिष्यंतिश्रेयान्नःसमरेवधः ॥ सुखंसांग्रामिकोमृत्युःक्षत्रधर्मेणयुध्यतां॥ ५५ ॥ मृतोदुःखंनजानीतेप्रेत्यचानंत्यमश्नुते॥ शृणुध्वंक्षत्रियाःसर्वेयावंतःस्थसमागताः॥ ५६ ॥ यदाशूरंचभीरुंचमारयत्यंतकोयमः॥ कोनमूढोनयुध्येतमादृशःक्षत्रियव्रतः॥ ५७॥ द्विषतोभीमसेनस्यक्रुद्धस्यवशमेष्यथ॥ पितामहैराचरितंनधर्मंहातुमर्हथ॥ ५८॥

॥ ५९ ॥ ६० ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेत्रिनवतितमोऽध्यायः ॥ ९३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

नत्यधर्मोस्तिपापीयान्क्षत्रियस्यपलायनात् ॥ नयुद्धधर्माच्छ्रेयोहिपंथाःस्वर्गस्यकौरवाः ॥ अचिरेणहतालोकान्सद्योयोधाःसमश्नुत ॥ ५९ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ एवंब्रुवतिपुत्रेतेसैनिकाभृशविक्षताः ॥ अनवेक्ष्यैवतद्वाक्यंप्राद्रवन्सर्वतोदिशः ॥ ६० ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिकौरवसैन्यपालायनेत्रिनवतितमोऽध्यायः ॥ ९३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ दृष्ट्वातुसैन्यंपरिवृत्यमानंपुत्रेणतेमद्रपतिस्तदानीं ॥ संत्रस्तरूपःपरिमूढचेतादुर्योधनंवाक्यमिदंबभाषे ॥ १ ॥ ॥ शल्यउवाच ॥ ॥ पश्येदमुग्रंनरवाजिनागैरायोधनंवीरशतैःसुपूर्णं ॥ महीधराभैःपतितैश्चनागैःसकृत्प्रभिन्नैःशरभिन्नदेहैः ॥ २ ॥ संविह्वलद्भिश्चगतासुभिश्चप्रध्वस्तवर्मायुधचर्मखड्गैः ॥ वज्रापविद्धैरिवचाचलोत्तमैर्विभिन्नपाषाणमहाद्रुमौषधैः ॥ ३ ॥ प्रविद्धघंटांकुशतोमरध्वजैःसहेमजालैरुधिरौघसंप्लुतैः ॥ शरावभिन्नैःपतितैस्तुरंगमैःश्वसद्भिरार्तैःक्षतजंवमद्भिः ॥ ४ ॥ दीनंस्तनद्भिःपरिवृत्तनेत्रैर्महींदशद्भिःकृपणंनदद्भिः ॥ तथापविद्धैर्गजवाजियोधैर्बलापविद्धैरथवीरसंघैः ॥ ५ ॥ मंदासुभिश्चैवगतासुभिश्चनराश्वनागैश्चरथैश्चमर्दितैः ॥ मंदांशुभिश्चैवमहीमहाहवेनूनंयथावैतरणीवभाति ॥ ६ ॥ गजैर्निकृत्तैर्वरहस्तगात्रैरुद्वेपमानैःपतितैःपृथिव्यां ॥ विशीर्णदंतैःक्षतजंवमद्भिःस्फुरद्भिरार्तैःकरुणंनदद्भिः ॥ ७ ॥ निकृत्तचक्रेषुयुगैःसयोक्तृभिःप्रविद्धतूणीरपताककेतुभिः ॥ सुवर्णजालावततैर्भृशाहतैर्महारथौघैर्जलदैरिवावृता ॥ ८ ॥ यशस्विभिर्नागरथाश्वयोधिभिःपदातिभिश्चाभिमुखैर्हतैःपरैः ॥ विशीर्णवर्माभरणांबरायुधैर्वृताप्रशांतैरिवपावकैर्मही ॥ ९ ॥ शरप्रहाराभिहतैर्महाबलैरवेक्षमाणैःपतितैःसहस्रशः ॥ दिवश्च्युतैर्भूरतिदीप्तिमद्भिर्नक्तंग्रहैर्द्यौरमलप्रदीप्तैः ॥ १० ॥ प्रनष्टसंज्ञैःपुनरुच्छ्वसद्भिर्महीबभूवानुगतैरिवार्चिभिः ॥ कर्णार्जुनाभ्यांशरभिन्नगात्रैर्हतैःप्रवीरैःकुरुसृंजयानां ॥ ११ ॥ शरास्तुकर्णार्जुनबाहुमुक्ताविदार्यनागाश्वमनुष्यदेहान् ॥ प्राणान्निरस्याशुमहींप्रतीयुर्महोरगावासमिवाभिनम्राः ॥ १२ ॥ हतैर्मनुष्याश्वगजैश्चसंख्येशरापविद्धैश्चरथैर्नरेंद्र ॥ धनंजयस्याधिरथेश्चमार्गणैरगम्यरूपावसुधाबभूव ॥ १३ ॥ रथैर्वरेषून्मथितैःसुकल्पैःसयोधशस्त्रैश्चवरायुधैर्ध्वजैः ॥ विशीर्णयोक्त्रैर्विनिकृत्यबंधनैर्निकृत्तचक्राक्षयुगत्रिवेणुभिः ॥ १४ ॥ विमुक्तशस्त्रैश्चतथाव्युपस्करैर्हतानुकर्षैर्विनिषंगबंधनैः ॥ प्रभग्ननीडैर्मणिहेमभूषितैस्तृतामहीद्यौरिवशारदैर्घनैः ॥ १५ ॥

दृष्ट्वेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥

॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥

विकृष्यमाणैर्जवनैस्तुरंगमैर्हतेश्वरैराजरथैःसुकल्पितैः ॥ मनुष्यमातंगरथाश्वराशिभिर्द्रुतंव्रजंतोबहुधाविचूर्णिताः ॥ १६ ॥ सहेमपट्टाःपरिघाःपरश्वधाःशि
ताश्चशूलामुसलानिमुद्गराः॥ पेतुश्चखड्गाविमलाविकोशागदाश्चजांबूनदपट्टनद्धाः ॥ १७॥ चापानिरुक्मांगदभूषणानिशराश्चकार्तस्वरचित्रपुंखाः॥ ऋष्टय
श्चपीताविमलाविकोशाःप्रासाश्चदंडैःकनकावभासैः ॥ १८॥ छत्राणिवालव्यजनानिशंखाश्छिन्नापविद्धाश्चस्रजोविचित्राः॥ कुथाःपताकांबरभूषणानि
किरीटमालामुकुटाश्चशुभ्राः॥१९॥ प्रकीर्णकाविप्रकीर्णाश्चराजन्प्रवालमुक्तातरलाश्चहाराः॥ आपीडकेयूरवरांगदानिग्रैवेयनिष्काःससुवर्णसूत्राः॥२०॥
मण्युत्तमावज्रसुवर्णमुक्तारत्नानिचोच्चावचमंगलानि॥ गात्राणिचात्यंतसुखोचितानिशिरांसिचेंदुप्रतिमाननानि ॥ २१ ॥ देहांश्चभोगांश्चपरिच्छदांश्चत्य
क्त्वामनोज्ञानिसुखानिचैव॥ स्वधर्मनिष्ठांमहतीमवाप्यव्याप्याशुलोकान्यशसागतास्ते॥ २२॥ निवर्तदुर्योधनयांतुसैनिकाव्रजस्वराजन्शिबिरायमानद॥
दिवाकरोप्येषविलंबतेप्रभोपुनस्त्वमेवात्रनरेंद्रकारणं ॥ २३ ॥ इत्येवमुक्त्वाविरराममशल्योदुर्योधनंशोकपरीतचेताः॥ हाकर्णहाकर्णइतिब्रुवाणमार्तंविसंज्ञं
भृशमश्रुनेत्रं॥ २४ ॥तंद्रोणपुत्रप्रमुखानरेंद्राःसर्वेसमाश्वास्यमुहुःप्रयांति॥ निरीक्षमाणामुहुरर्जुनस्यध्वजंमहांतंयशसाज्वलंतं ॥ २५॥ नराश्वमातंगशरी
रजेनरक्तेनसिक्तांचतथैवभूमिं॥ रक्तांबरस्रक्तपनीययोगान्नारींप्रकाशामिवसर्वगम्यां ॥ २६ ॥ प्रच्छन्नरूपांरुधिरेणराजन्रौद्रेमुहूर्तेतिविराजमाने॥ नैवा
वतस्थुःकुरवःसमीक्ष्यप्रव्राजितादेवलोकायसर्वे॥ २७॥ वधेनकर्णस्यतुदुःखितास्तेहाकर्णहाकर्णइतिब्रुवाणाः॥ द्रुतंप्रयाताःशिबिराणिराजन्दिवाकरंरक्तम
वेक्षमाणाः॥ २८॥ गांडीवमुक्तैस्तुसुवर्णपुंखैःशिलाशितैःशोणितदिग्धवाजैः॥ शरैश्चितांगोयुधिभातिकर्णोहतोपिसन्सूर्यइवांशुमाली ॥ २९॥ कर्णस्यदेहंरु
धिरावसिक्तंभक्तानुकंपीभगवान्विवस्वान्॥ स्पृष्ट्वांशुभिर्लोहितरक्तरूपःसिष्णासुरभ्येतिपरंसमुद्रं॥ ३० ॥ इतीवसंचिंत्यसुरर्षिसंघाःसंप्रस्थितायांतियथानि
केतनं॥ संचिंतयित्वाजनताविसस्रुर्यथासुखंखंचमहीतलंच ॥ ३१ ॥ तदद्भुतंप्राणभृतांभयंकरंनिशाम्ययुद्धंकुरुवीरमुख्ययोः ॥ धनंजयस्याधिरथेश्चविस्मि
ताःप्रशंसमानाःप्रययुस्तदाजनाः॥ ३२ ॥शरसंकृत्तवर्माणंरुधिरोक्षितवाससं॥ गतासुमपिराधेयंनैवलक्ष्मीर्विमुंचति ॥ ३३॥ तप्तजांबूनदनिभंज्वलनार्क
समप्रभं॥ जीवंतमिवतंशूरंसर्वभूतानिमेनिरे॥ ३४॥

॥ ३५॥ ६६ ॥ ३७॥ ३८ ॥ ३९॥ ४०॥ ४१॥ ४२ ॥ ४३॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८॥ ४९॥ ५०॥ ५१॥ ५२॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७॥

हतस्यापिमहाराजसूतपुत्रस्यसंयुगे॥ वित्रेसुःसर्वतोयोधाःसिंहस्येवेतरेमृगाः॥ ३५॥ हतोपिपुरुषव्याघ्रोजीववानिवलक्ष्यते ॥ नाभवद्विकृतिःकाचिद्धतस्या
पिमहात्मनः॥ ३६॥ चारुवेषधरंवीरंचारुमौलिशिरोधरं॥ तन्मुखंसूतपुत्रस्यपूर्णचंद्रसमद्युति॥ ३७॥ नानाभरणवान्राजंस्तप्तजांबूनदांगदः॥ हतोवैकर्तनः
शेतेपादपोंकुरवानिव॥ ३८॥ कनकोत्तमसंकाशोज्वलन्निवविभावसुः॥ सशांतःपुरुषव्याघ्रपार्थसायकवारिणा ॥ ३९॥ यथाहिज्वलनोदीप्तोजलमासाद्य
शाम्यति॥ कर्णाग्निःसमरेतद्वत्पार्थमेघेनशामितः॥ ४०॥ आहृत्यचयशोदीप्तंसुयुद्धेनात्मनोभुवि॥ विसृज्यशरवर्षाणिप्रताप्यचदिशोदश ॥ ४१॥ सपुत्रःस
मरेकर्णःसशांतःपार्थतेजसा॥ प्रताप्यपांडवान्सर्वान्पंचालांश्चास्त्रतेजसा ॥ ४२॥ वर्षित्वाशरवर्षेणप्रताप्यरिपुवाहिनीं ॥ श्रीमानिवसहस्रांशुर्जगत्सर्वंप्रता
प्यच॥ ४३॥ हतोवैकर्तनःकर्णःसपुत्रःसहवाहनः॥ अर्थिनांपक्षिसंघस्यकल्पवृक्षोनिपातितः॥ ४४॥ ददानीत्येवयोऽवोचन्ननास्तीत्यर्थितोर्थिभिः॥ सद्भिःस
दासत्पुरुषःसहतोद्वैरथेवृषः॥ ४५॥ यस्यब्राह्मणसात्सर्वंवित्तमासीन्महात्मनः॥ नादेयंब्राह्मणेष्वासीद्यस्यस्वमपिजीवितं ॥ ४६॥ सदास्त्रीणांप्रियोनित्यंदाता
चैवमहारथः॥ सवैपार्थास्त्रनिर्दग्धोगतःपरमिकांगतिं॥ ४७॥ यमाश्रित्याकरोद्वैरंपुत्रस्तेसगतोदिवं॥ आदायतवपुत्राणांजयाशांशर्मवर्मच॥ ४८॥ हतेकर्णे
सरितोनप्रसस्रुर्जगामचास्तंसवितादिवाकरः॥ ग्रहश्चतिर्यग्ज्वलनार्कवर्णःसोमस्यपुत्रोभ्युदियायतिर्यक् ॥ ४९॥ नभःपफालेवननादचोर्वीववुश्चवाताःप
रुषाःसुघोराः॥ दिशोबभूवुर्ज्वलिताःसधूमामहार्णवाःसस्वनुश्चुक्षुभुश्च॥५०॥ सकाननाश्चाद्रिचयाश्चकंपिरेप्रविव्यथुर्भूतगणाश्चसर्वे॥ बृहस्पतिःसंपरिवार्य
रोहिणींबभूवचंद्रार्कसमोविशांपते॥ ५१॥ हतेतुकर्णेविदिशोपिजज्वलुस्तमोवृताद्यौर्विचचालभूमिः॥ पपातचोल्काज्वलनप्रकाशानिशाचराश्चाप्यभवन्
प्रहृष्टाः॥ ५२॥ शशिप्रकाशाननमर्जुनोयदाक्षुरेणकर्णस्यशिरोन्यपातयत् ॥ तदांतरिक्षेसहसैवशब्दोबभूवहाहेतिसुरैर्विमुक्तः॥ ५३॥ सदेवगंधर्वमनुष्य
पूजितंनिहत्यकर्णंरिपुमाहवेर्जुनः॥ रराजराजन्परमेणवर्चसायथापुरावृत्रवधेशतक्रतुः॥ ५४॥ ततोरथेनांबुदवृंदनादिनाशरन्नभोमध्यदिवाकरार्चिषा॥ प
ताकिनाभीमनिनादकेतुनाहिमेंदुशंखस्फटिकावभासिना॥ ५५॥ महेंद्रवाहप्रतिमेनतावुभौमहेंद्रवीर्यप्रतिमानपौरुषौ ॥ सुवर्णमुक्तामणिवज्रविद्रुमैरलंकृ
तावप्रतिमेनरंहसा॥ ५६॥ नरोत्तमौकेशवपांडुनंदनौतदाहिताविवाग्निदिवाकराविव॥ रणाजिरेवीतभयौविरेजतुःसमानयानाविवविष्णुवासवौ॥ ५७॥

ततोधनुर्ज्यातलबाणनिःस्वनैःप्रसह्यकृत्वाचरिपून्हतप्रभान् ॥ संछादयित्वातुकुरूञ्शरोत्तमैःकपिध्वजःपक्षिवरध्वजश्च ॥ ५८ ॥ स्पृष्टौततस्तावमितप्रभावौ मनांस्यरीणामवदारयंतौ ॥ सुवर्णजालावततौमहास्वनौहिमावदातौपरिगृह्यपाणिभिः ॥ चुचुंबतुःशंखवरौनृणांवरौवराननाभ्यांयुगपच्चदध्मतुः ॥५९॥ पांचजन्यस्यनिर्घोषोदेवदत्तस्यचोभयोः ॥ पृथिवींचांतरिक्षंचदिशश्चैवान्वनादयत् ॥ ६० ॥ वित्रस्ताश्चाभवन्सर्वेकौरवाराजसत्तम ॥ शंखशब्देनतेनाथमाधवस्यार्जुनस्यच ॥ ६१ ॥ तौशंखशब्देननिनादयंतौवनानिशैलान्सरितोगुहाश्च ॥ वित्रासयंतौतवपुत्रसेनांयुधिष्ठिरंनंदयतांवरिष्ठौ ॥ ६२ ॥ ततःप्रयाताःकुरवोजवेनश्रुत्वैवशंखस्वनमीर्यमाणं ॥ विहायमद्राधिपतिंपतिंचदुर्योधनंभारतभारतानां ॥ ६३ ॥ महाहवेतंबहुरोचमानंधनंजयंभूतगणाःसमेताः ॥ तदान्वमोदंतजनार्दनंचदिवाकरावभ्युदितौयथैव ॥ ६४ ॥ समाचितौकर्णशरैःपरंतपावुभौव्यभातांसमरेच्युतार्जुनौ ॥ तमोनिहत्याभ्युदितौयथामलौशशांकसूर्याविदिविरश्मिमालिनौ ॥ ६५ ॥ विहायतान्बाणगणानथागतौसुहृद्वृतावप्रतिमानविक्रमौ ॥ सुखंप्रविष्टौशिबिरंस्वमीश्वरौसदस्यहूताविवविष्णुवासवौ ॥ ६६ ॥ तौदेवगंधर्वमनुष्यचारणैर्महर्षिभिर्यक्षमहोरगैरपि ॥ जयाभिवृद्ध्यापरयाभिपूजितौहतेतुकर्णेपरमाहवेतदा ॥ ६७ ॥ यथानुरूपंप्रतिपूजितावुभौप्रशस्यमानौस्वकृतैर्गुणौघैः ॥ ननंदतुस्तौससुहृद्गणौतदाबलंनियम्येवसुरेशकेशवौ ॥ ६८ ॥ ॥ इतिश्रीम० कर्णपर्वणिरणभूमिवर्णनंनामचतुर्नवतितमोऽध्यायः ॥ ९४ ॥

संजयउवाच ॥ ॥ हतेवैकर्तनेराजन्कुरवोभयपीडिताः ॥ वीक्षमाणादिशःसर्वाःपर्यापेतुःसहस्रशः ॥ १ ॥ कर्णंतुनिहतंदृष्ट्वाशत्रुभिःपरमाहवे ॥ भीतादिशोव्यकीर्यंततावकाःक्षतविक्षताः ॥ २ ॥ ततोवहारंचक्रुस्तेयोधाःसर्वेसमंततः ॥ निवार्यमाणाश्चोद्विग्नास्तावकाभृशदुःखिताः ॥ ३ ॥ तेषांतन्मतमाज्ञायपुत्रोदुर्योधनस्तव ॥ अवहारंततश्चक्रेशल्यस्यानुमतेनृप ॥ ४ ॥ कृतवर्मारथैस्तूर्णंवृतोभारततावकैः ॥ नारायणावशेषैश्चशिबिरायैवदुद्रुवे ॥ ५ ॥ गांधाराणांसहस्रेणशकुनिःपरिवारितः ॥ हतमाधिरथिंदृष्ट्वाशिबिरायैवदुद्रुवे ॥ ६ ॥ कृपःशारद्वतोराजन्नागानीकेनभारत ॥ महामेघनिभेनाशुशिबिरायैवदुद्रुवे ॥ ७ ॥ अश्वत्थामाततःशूरोविनिःश्वस्यपुनःपुनः ॥ पांडवानांजयंदृष्ट्वाशिबिरायैवदुद्रुवे ॥ ८ ॥ संशप्तकावशिष्टेनबलेनमहताव्रतः ॥ सुशर्मापिययौराजन्वीक्षमाणोभयार्दितः ॥ ९ ॥ दुर्योधनोपिनृपतिर्हतसर्वस्वबांधवः ॥ ययौशोकसमाविष्टश्चिंतयन्विमनाबहु ॥ १० ॥

॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ ॥ इतिकर्णपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेपंचनवतितमोऽध्यायः ॥ ९५ ॥ ७ ॥ ॥ तथेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥

छिन्नध्वजेनशल्यस्तुरथेनरथिनांवरः ॥ प्रययौशिबिरायैववीक्षमाणोदिशोदश ॥ ११ ॥ ततोपरेसुबहवोभारतानांमहारथाः ॥ प्राद्रवंतभयत्रस्ताह्रियाविष्टा
विचेतसः ॥ १२ ॥ अस्तक्क्षरंतःसोद्विग्नावेपमानास्तथातुराः ॥ कुरवोदुद्रुवुःसर्वेदृष्ट्वाकर्णनिपातितं ॥ १३ ॥ प्रशंसंतोर्जुनंकेचित्केचित्कर्णंमहारथाः ॥ व्यद्र
वंतदिशोभीताःकुरवःकुरुसत्तम ॥ १४ ॥ तेषांयोधसहस्राणांतावकानांमहामृधे ॥ नासीत्तत्रपुमान्कश्चिद्योयुद्धायमनोदधे ॥ १५ ॥ हतेकर्णेमहाराजनिरा
शाःकुरवोभवन् ॥ जीवितेष्वपिराज्येषुदारेषुचधनेषुच ॥ १६ ॥ तान्समानीयपुत्रस्तेयत्नेनमहताविभुः ॥ निवेशायमनोदध्रेदुःखशोकसमन्वितः ॥ १७ ॥ तस्या
ज्ञांशिरसायोधाःपरिगृह्यविशांपते ॥ विवर्णवदनाराजन्न्यविशंतमहारथाः ॥ १८ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेकर्णपर्वणिशिबिरप्रयाणेपंचनवतितमोऽध्यायः
॥ ९५ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ तथानिपातितेकर्णेपरसैन्येचविद्रुते ॥ आश्लिष्यपार्थंदाशार्होहर्षाद्वचनमब्रवीत् ॥ १ ॥ हतोवज्रभृ
तावृत्रस्त्वयाकर्णोधनंजय ॥ वृत्रकर्णवधंघोरंकथयिष्यंतिमानवाः ॥ २ ॥ वज्रेणनिहतोवृत्रःसंयुगेभूरितेजसा ॥ त्वयातुनिहतःकर्णोधनुषानिशितैःशरैः ॥ ३ ॥
तमिमंविक्रमंलोकेप्रथितंतेयशस्करं ॥ निवेदयावःकौंतेयकुरुराजस्यधीमतः ॥ ४ ॥ वधंकर्णस्यसंग्रामेदीर्घकालचिकीर्षितं ॥ निवेद्यधर्मराजायत्वमानृण्यंग
मिष्यसि ॥ ५ ॥ वर्तमानेमहायुद्धेतवकर्णस्यचोभयोः ॥ द्रष्टुमायोधनंपूर्वमागतोधर्मनंदनः ॥ ६ ॥ भृशंतुगाढविद्धत्वान्नाशकत्स्थातुमाहवे ॥ ततःसशिबिरंग
त्वास्थितवान्पुरुषर्षभः ॥ ७ ॥ तथेत्युक्तःकेशवस्तुपार्थेनयदुपुंगवः ॥ पर्यावर्तयदव्यग्रोरथंरथवरस्यतं ॥ ८ ॥ एवमुक्त्वार्जुनंकृष्णःसैनिकानिदमब्रवीत् ॥ परान
भिमुखायत्तास्तिष्ठध्वंभद्रमस्तुवः ॥ ९ ॥ धृष्टद्युम्नंयुधामन्युंमाद्रीपुत्रौवृकोदरं ॥ युयुधानंचगोविंदइदंवचनमब्रवीत् ॥ १० ॥ यावदावेद्यतेराज्ञेहतःकर्णोर्जुनेन
वै ॥ तावद्भवद्भिर्यत्तैस्तुभवितव्यंनराधिपैः ॥ ११ ॥ सतैःशूरैरनुज्ञातोययौराजनिवेशनं ॥ पार्थमादायगोविंदोददर्शचयुधिष्ठिरं ॥ १२ ॥ शयानंराजशार्दूलं
कांचनेशयनोत्तमे ॥ अगृह्णीतांचमुदितौचरणौपार्थिवस्यतौ ॥ १३ ॥ तयोःप्रहर्षमालक्ष्यहर्षादश्रूण्यवर्तयत् ॥ राधेयंनिहतंमत्वासमुत्तस्थौयुधिष्ठिरः ॥ १४ ॥
उवाचचमहाबाहुःपुनःपुनररिंदमः ॥ वासुदेवार्जुनौप्रेम्णातावुभौपरिषस्वजे ॥ १५ ॥ तत्तस्मैतद्यथावृत्तंवासुदेवःसहार्जुनः ॥ कथयामासकर्णस्यनिधनंयदु
पुंगवः ॥ १६ ॥ ईषदुत्स्मयमानस्तुकृष्णोराजानमब्रवीत् ॥ युधिष्ठिरंहतामित्रंकृतांजलिरथाच्युतः ॥ १७ ॥ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥

दिष्ट्यागांडीवधन्वाचपांडवश्चवृकोदरः॥ त्वंचापिकुशलीराजन्माद्रीपुत्रौचपांडवौ॥ १८॥ मुक्तावीरक्षयादस्मात्संग्रामाल्लोमहर्षणात्॥ क्षिप्रमुत्तरकालानि
कुरुकार्याणिपांडव॥ १९॥ हतोवैकर्तनोराजन्सूतपुत्रोमहारथः॥ दिष्ट्याजयसिराजेंद्रदिष्ट्यावर्धसिभारत॥ २०॥ यस्तुद्यूतजितांकृष्णांप्राहसत्पुरुषाधमः॥
तस्याद्यसूतपुत्रस्यभूमिःपिबतिशोणितं॥ २१॥ शेतेसौशरपूर्णांगःशत्रुस्तेकुरुपुंगव॥ तंपश्यपुरुषव्याघ्रविभिन्नंबहुभिःशरैः॥ २२॥ हतामित्रामिमामुर्वी
मनुशाधिमहाभुज॥ यत्तोभूत्वासहास्माभिर्भुंक्ष्वभोगांश्चपुष्कलान्॥ २३॥ ॥संजयउवाच॥ ॥इतिश्रुत्वावचस्तस्यकेशवस्यमहात्मनः॥ धर्मपुत्रःप्रहृष्टा
त्मादाशार्हंवाक्यमब्रवीत्॥ २४॥ दिष्ट्यादिष्ट्येतिराजेंद्रवाक्यंचेदमुवाचह॥ नैतच्चित्रंमहाबाहोत्वयिदेवकिनंदन॥ २५॥ त्वयासारथिनापार्थोयत्नवानहनच्च
तं॥ नतच्चित्रंमहाबाहोयुष्मद्बुद्धिप्रसादजं॥ २६॥ प्रगृह्यचकुरुश्रेष्ठसांगदंदक्षिणंभुजं॥ उवाचधर्मभृत्पार्थउभौतौकेशवार्जुनौ॥ २७॥ नरनारायणौदेवौ
कथितौनारदेनमे॥ धर्मात्मानौमहात्मानौपुराणावृषिसत्तमौ॥ २८॥ असकृच्चापिमेधावीकृष्णद्वैपायनोमम॥ कथामेतांमहाभागांकथयामासतत्त्ववित्
॥ २९॥ तवकृष्णप्रसादेनपांडवोयंधनंजयः॥ जिगायाभिमुखःशत्रून्नचासीद्विमुखःक्वचित्॥ ३०॥ जयश्चैवध्रुवोस्माकंनत्वस्माकंपराजयः॥ यदात्वंयुधिपा
र्थस्यसारथ्यमुपजग्मिवान्॥ ३१॥ भीष्मोद्रोणश्चकर्णश्चमहात्मागौतमःकृपः॥ अन्येचबहवःशूरायेचतेषांपदानुगाः॥ ३२॥ त्वद्बुद्ध्यानिहतेकर्णेहतागोविंद
सर्वथा॥ इत्युक्त्वाधर्मराजस्तुरथंहेमविभूषितं॥ ३३॥ श्वेतवर्णैर्हयैर्युक्तंकालवालैर्मनोजवैः॥ आस्थायपुरुषव्याघ्रःस्वबलेनाभिसंवृतः॥ ३४॥ प्रययौसमहा
बाहुर्द्रष्टुमायोधनंतदा॥ कृष्णार्जुनाभ्यांवीराभ्यामनुमंत्र्यततःप्रियं॥ ३५॥ आभाषमाणस्तौवीरावुभौमाधवफाल्गुनौ॥ सददर्शरणेकर्णंशयानंपुरुषर्षभं
॥ ३६॥ यथाकदंबकुसुमंकेसरैःसर्वतोवृतं॥ चितंशरशतैःकर्णंधर्मराजोददर्शसः॥ ३७॥ गंधतैलावसिक्ताभिःकांचनीभिःसहस्रशः॥ दीपिकाभिःकृतोद्योतं
पश्यंतेवैवृषंतदा॥ ३८॥ संछिन्नभिन्नकवचंबाणैश्चविदलीकृतं॥ सपुत्रंनिहतंदृष्ट्वाकर्णंराजायुधिष्ठिरः॥ ३९॥ संजातप्रत्ययोतीववीक्ष्यचैवंपुनःपुनः॥ प्रश
शंसनरव्याघ्रावुभौमाधवपांडवौ॥ ४०॥ अद्यराजास्मिगोविंदपृथिव्यांभ्रातृभिःसह॥ त्वयानाथेनवीरेणविदुषापरिपालितः॥ ४१॥ हतंश्रुत्वानरव्याघ्रंराधे
यमतिमानिनं॥ निराशोद्यदुरात्मासौधार्तराष्ट्रोभविष्यति॥ ४२॥ जीवितेचैवराज्येचहतेराधात्मजेरणे॥ त्वत्प्रसादाद्वयंचैवकृतार्थाःपुरुषर्षभ॥ ४३॥

दिष्ट्याजयसिगोविंददिष्ट्याशत्रुर्निपातितः ॥ दिष्ट्यागांडीवधन्वाचविजयीपांडुनंदनः ॥ ४४ ॥ त्रयोदशसमास्तीर्णाजागरेणसुदुःखिताः ॥ स्वप्स्यामोद्यसुखं
रात्रौत्वत्प्रसादान्महाभुज ॥ ४५ ॥ एवंसबहुशोराजाप्रशशंसजनार्दनं ॥ अर्जुनंचकुरुश्रेष्ठंधर्मराजोयुधिष्ठिरः ॥ ४६ ॥ ॥ संजयउवाच ॥ ॥ दृष्ट्वाचनिहतंक
र्णंसपुत्रंपार्थसायकैः ॥ पुनर्जातमिवात्मानंमेनेचसमहीपतिः ॥ ४७ ॥ समेत्यचमहाराजकुंतीपुत्रंयुधिष्ठिरं ॥ हर्षयंतिस्मराजानंहर्षयुक्तामहारथाः ॥ ४८ ॥ न
कुलःसहदेवश्चपांडवश्चवृकोदरः ॥ सात्यकिश्चमहाराजवृष्णीनांप्रवरोरथः ॥ ४९ ॥ धृष्टद्युम्नःशिखंडीचपांडुपंचालसृंजयाः ॥ पूजयंतिस्मकौंतेयंनिहतेसूत
नंदने ॥ ५० ॥ तेवर्धयित्वानृपतिंधर्मात्मानंयुधिष्ठिरं ॥ जितकाशिनोलब्धलक्ष्यायुद्धशौंडाःप्रहारिणः ॥ ५१ ॥ स्तुवंतस्तवयुक्ताभिर्वाग्भिःकृष्णौपरंतपौ ॥ ज
ग्मुःस्वशिबिरायैवमुदायुक्तामहारथाः ॥ ५२ ॥ एवमेषक्षयोवृत्तःसुमहाँल्लोमहर्षणः ॥ तवदुर्मंत्रितेराजन्किमर्थमनुशोचसि ॥ ५३ ॥ ॥ वैशंपायनउवाच ॥
श्रुत्वैतदप्रियंराजाधृतराष्ट्रोंबिकासुतः ॥ पपातभूमौनिश्चेष्टश्छिन्नमूलइवद्रुमः ॥ ५४ ॥ तथासापतितादेवीगांधारीदीर्घदर्शिनी ॥ शुशोचबहुलालापैःकर्णस्य
निधनंयुधि ॥ ५५ ॥ तांपर्यगृह्णाद्विदुरोनृपतिंसंजयस्तथा ॥ पर्याश्वासयतांचैवतावुभावेवभूमिपं ॥ ५६ ॥ तथैवोत्थापयामासुर्गांधारींकुरुयोषितः ॥ सदैवंप
रमंमत्वाभवितव्यंचपार्थिवः ॥ ५७ ॥ परांपीडांसमाश्रित्यनष्टचित्तोमहातपाः ॥ चिंताशोकपरीतात्मानजज्ञेमोहपीडितः ॥ ससमाश्वासितोराजातूष्णीमासी
द्विचेतनः ॥ ५८ ॥ इमंमहायुद्धमखंमहात्मनोर्धनंजयस्याधिरथेश्चयःपठेत् ॥ ससम्यगिष्टस्यमखस्ययत्फलंतदाप्नुयात्संश्रवणाच्चभारत ॥ ५९ ॥ मखोहिविष्णु
र्भगवान्सनातनोवदंतितच्चाग्न्यनिलेंदुभानवः ॥ अतोनसूयुःशृणुयात्पठेच्चयःससर्वलोकानुचरःसुखीभवेत् ॥ ६० ॥ तांसर्वदाभक्तिमुपागतानराःपठंतिपुण्यां
वरसंहितामिमां ॥ धनेनधान्येनयशसाचमानुषानंदंतितेनात्रविचारणास्ति ॥ ६१ ॥ अतोनसूयुःशृणुयात्सदातुवैनरःससर्वाणिसुखानिचाप्नुयात् ॥ विष्णुः
स्वयंभूर्भगवान्भवश्चतुष्यंतितेतस्यनरोत्तमस्य ॥ ६२ ॥ वेदावाप्तिर्ब्राह्मणस्येहदृष्टारणेबलंक्षत्रियाणांजयोयुधि ॥ धनज्येष्ठाश्चापिभवंतिवैश्याःशूद्राआरोग्यंप्रा
प्नुवंतीहसर्वे ॥ ६३ ॥ तथैवविष्णुर्भगवान्सनातनःसचात्रदेवःपरिकीर्त्यतेयतः ॥ ततःसकामान्लभतेसुखीनरोमहामुनेस्तस्यवचोर्चितंयथा ॥ ६४ ॥

कपिलानांसवत्सानांवर्षमेकंनिरंतरं ॥ योदद्यात्सुकृतंतद्धिश्रवणात्कर्णपर्वणः ॥ ६५ ॥ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशतसाहस्र्यांसंहितायांवैयासक्यांकर्णपर्वणियुधिष्ठिरहर्षेषण्णवतितमोऽध्यायः ॥ ९६ ॥ ॥ कर्णपर्वसमाप्तं ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥
अतःपरंशल्यपर्वभविष्यति तस्यायमाद्यःश्लोकः ॥ जनमेजयउवाच ॥ एवंनिपातितेकर्णेसमरेसव्यसाचिना ॥ अल्पावशिष्टाःकुरवःकिमकुर्वतवैद्विज ॥ १ ॥

अत्रादिपर्वोक्ताध्यायसंख्यावैषम्यंश्लोकसंख्यावैषम्यंलिपिकरप्रमादादिनाद्रष्टव्यं

इदं कर्णपर्व मुंबय्याख्यराजधान्यां गणपतकृष्णाजीत्यभिधानां मुद्रायंत्रालये मुद्रितं शकाब्दाः ॥ १७९९ ॥

॥ इति श्रीमहाभारते कर्णपर्व समाप्तम् ॥

[OrderDescription]
,CREATED=27.02.20 16:24
,TRANSFERRED=2020/02/28 at 10:18:54
,PAGES=231
,TYPE=STD
,NAME=S0002909
,Book Name=M-2811-MAHABHARAT KARANPARV
,ORDER_TEXT=
,[PAGELIST]
,FILE1=00000001.TIF
,FILE2=00000002.TIF
,FILE3=00000003.TIF
,FILE4=00000004.TIF
,FILE5=00000005.TIF
,FILE6=00000006.TIF
,FILE7=00000007.TIF
,FILE8=00000008.TIF
,FILE9=00000009.TIF
,FILE10=00000010.TIF
,FILE11=00000011.TIF
,FILE12=00000012.TIF
,FILE13=00000013.TIF
,FILE14=00000014.TIF
,FILE15=00000015.TIF
,FILE16=00000016.TIF
,FILE17=00000017.TIF

FILE18=00000018.TIF
,FILE19=00000019.TIF
,FILE20=00000020.TIF
,FILE21=00000021.TIF
,FILE22=00000022.TIF
,FILE23=00000023.TIF
,FILE24=00000024.TIF
,FILE25=00000025.TIF
,FILE26=00000026.TIF
,FILE27=00000027.TIF
,FILE28=00000028.TIF
,FILE29=00000029.TIF
,FILE30=00000030.TIF
,FILE31=00000031.TIF
,FILE32=00000032.TIF
,FILE33=00000033.TIF
,FILE34=00000034.TIF
,FILE35=00000035.TIF
,FILE36=00000036.TIF
,FILE37=00000037.TIF
,FILE38=00000038.TIF
,FILE39=00000039.TIF
,FILE40=00000040.TIF
,FILE41=00000041.TIF
,FILE42=00000042.TIF
,FILE43=00000043.TIF

FILE44=00000044.TIF
,FILE45=00000045.TIF
,FILE46=00000046.TIF
,FILE47=00000047.TIF
,FILE48=00000048.TIF
,FILE49=00000049.TIF
,FILE50=00000050.TIF
,FILE51=00000051.TIF
,FILE52=00000052.TIF
,FILE53=00000053.TIF
,FILE54=00000054.TIF
,FILE55=00000055.TIF
,FILE56=00000056.TIF
,FILE57=00000057.TIF
,FILE58=00000058.TIF
,FILE59=00000059.TIF
,FILE60=00000060.TIF
,FILE61=00000061.TIF
,FILE62=00000062.TIF
,FILE63=00000063.TIF
,FILE64=00000064.TIF
,FILE65=00000065.TIF
,FILE66=00000066.TIF
,FILE67=00000067.TIF
,FILE68=00000068.TIF
,FILE69=00000069.TIF

FILE70=00000070.TIF
,FILE71=00000071.TIF
,FILE72=00000072.TIF
,FILE73=00000073.TIF
,FILE74=00000074.TIF
,FILE75=00000075.TIF
,FILE76=00000076.TIF
,FILE77=00000077.TIF
,FILE78=00000078.TIF
,FILE79=00000079.TIF
,FILE80=00000080.TIF
,FILE81=00000081.TIF
,FILE82=00000082.TIF
,FILE83=00000083.TIF
,FILE84=00000084.TIF
,FILE85=00000085.TIF
,FILE86=00000086.TIF
,FILE87=00000087.TIF
,FILE88=00000088.TIF
,FILE89=00000089.TIF
,FILE90=00000090.TIF
,FILE91=00000091.TIF
,FILE92=00000092.TIF
,FILE93=00000093.TIF
,FILE94=00000094.TIF
,FILE95=00000095.TIF

FILE96=00000096.TIF
,FILE97=00000097.TIF
,FILE98=00000098.TIF
,FILE99=00000099.TIF
,FILE100=00000100.TIF
,FILE101=00000101.TIF
,FILE102=00000102.TIF
,FILE103=00000103.TIF
,FILE104=00000104.TIF
,FILE105=00000105.TIF
,FILE106=00000106.TIF
,FILE107=00000107.TIF
,FILE108=00000108.TIF
,FILE109=00000109.TIF
,FILE110=00000110.TIF
,FILE111=00000111.TIF
,FILE112=00000112.TIF
,FILE113=00000113.TIF
,FILE114=00000114.TIF
,FILE115=00000115.TIF
,FILE116=00000116.TIF
,FILE117=00000117.TIF
,FILE118=00000118.TIF
,FILE119=00000119.TIF
,FILE120=00000120.TIF
,FILE121=00000121.TIF

FILE122=00000122.TIF
,FILE123=00000123.TIF
,FILE124=00000124.TIF
,FILE125=00000125.TIF
,FILE126=00000126.TIF
,FILE127=00000127.TIF
,FILE128=00000128.TIF
,FILE129=00000129.TIF
,FILE130=00000130.TIF
,FILE131=00000131.TIF
,FILE132=00000132.TIF
,FILE133=00000133.TIF
,FILE134=00000134.TIF
,FILE135=00000135.TIF
,FILE136=00000136.TIF
,FILE137=00000137.TIF
,FILE138=00000138.TIF
,FILE139=00000139.TIF
,FILE140=00000140.TIF
,FILE141=00000141.TIF
,FILE142=00000142.TIF
,FILE143=00000143.TIF
,FILE144=00000144.TIF
,FILE145=00000145.TIF
,FILE146=00000146.TIF
,FILE147=00000147.TIF

FILE148=00000148.TIF
,FILE149=00000149.TIF
,FILE150=00000150.TIF
,FILE151=00000151.TIF
,FILE152=00000152.TIF
,FILE153=00000153.TIF
,FILE154=00000154.TIF
,FILE155=00000155.TIF
,FILE156=00000156.TIF
,FILE157=00000157.TIF
,FILE158=00000158.TIF
,FILE159=00000159.TIF
,FILE160=00000160.TIF
,FILE161=00000161.TIF
,FILE162=00000162.TIF
,FILE163=00000163.TIF
,FILE164=00000164.TIF
,FILE165=00000165.TIF
,FILE166=00000166.TIF
,FILE167=00000167.TIF
,FILE168=00000168.TIF
,FILE169=00000169.TIF
,FILE170=00000170.TIF
,FILE171=00000171.TIF
,FILE172=00000172.TIF
,FILE173=00000173.TIF

FILE174=00000174.TIF
,FILE175=00000175.TIF
,FILE176=00000176.TIF
,FILE177=00000177.TIF
,FILE178=00000178.TIF
,FILE179=00000179.TIF
,FILE180=00000180.TIF
,FILE181=00000181.TIF
,FILE182=00000182.TIF
,FILE183=00000183.TIF
,FILE184=00000184.TIF
,FILE185=00000185.TIF
,FILE186=00000186.TIF
,FILE187=00000187.TIF
,FILE188=00000188.TIF
,FILE189=00000189.TIF
,FILE190=00000190.TIF
,FILE191=00000191.TIF
,FILE192=00000192.TIF
,FILE193=00000193.TIF
,FILE194=00000194.TIF
,FILE195=00000195.TIF
,FILE196=00000196.TIF
,FILE197=00000197.TIF
,FILE198=00000198.TIF
,FILE199=00000199.TIF

FILE200=00000200.TIF
,FILE201=00000201.TIF
,FILE202=00000202.TIF
,FILE203=00000203.TIF
,FILE204=00000204.TIF
,FILE205=00000205.TIF
,FILE206=00000206.TIF
,FILE207=00000207.TIF
,FILE208=00000208.TIF
,FILE209=00000209.TIF
,FILE210=00000210.TIF
,FILE211=00000211.TIF
,FILE212=00000212.TIF
,FILE213=00000213.TIF
,FILE214=00000214.TIF
,FILE215=00000215.TIF
,FILE216=00000216.TIF
,FILE217=00000217.TIF
,FILE218=00000218.TIF
,FILE219=00000219.TIF
,FILE220=00000220.TIF
,FILE221=00000221.TIF
,FILE222=00000222.TIF
,FILE223=00000223.TIF
,FILE224=00000224.TIF
,FILE225=00000225.TIF

FILE226=00000226.TIF
,FILE227=00000227.TIF
,FILE228=00000228.TIF
,FILE229=00000229.TIF
,FILE230=00000230.TIF
,FILE231=00000231.TIF
,